නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

දීඝනිකායෙ

සීලක්ඛන්ධවග්ගට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

කරුණාසීතලහදයං , පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං;
සනරාමරලොකගරුං, වන්දෙ **සුගතං** ගතිවිමුත්තං.

බුද්ධොපි බුද්ධභාවං, භාවෙත්වා චෙව සච්ඡිකත්වා ච;
යං උපගතො ගතමලං, වන්දෙ තමනුත්තරං **ධම්මං.**

සුගතස්ස ඔරසානං, පුත්තානං මාරසෙනමථනානං;
අට්ඨන්නම්පි සමූහං, සිරසා වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං.**

ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිහතන්තරායො, හුත්වා තස්සානුභාවෙන.

දීඝස්ස දීඝසුත්තඞ්කිතස්ස, නිපුණස්ස **ආගමවරස්ස;**
බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිතස්ස, සද්ධාවහගුණස්ස.

අත්ථප්පකාසනත්ථං, **අට්ඨකථා** ආදිතො වසිසතෙහි;
පඤ්චහි යා සඞ්ගීතා, අනුසඞ්ගීතා ච පච්ඡාපි.

සීහළදීපං පන ආභතාථ, වසිනා මහාමහින්දෙන;
ඨපිතා සීහළභාසාය, දීපවාසීනමත්ථාය.

අපනෙත්වාන තතොහං, සීහළභාසං මනොරමං භාසං;
තන්තිනයානුච්ඡවිකං, ආරොපෙන්තො විගතදොසං.

සමයං අවිලොමෙන්තො, ථෙරානං ථෙරවංසපදීපානං;
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං, මහාවිහාරෙ නිවාසීනං.

හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි;
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

සීලකථා ධුතධම්මා, කම්මට්ඨානානි චෙව සබ්බානි;
චරියාවිධානසහිතො, ඣානසමාපත්තිවිත්ථාරො.

සබ්බා ච අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො චෙව;
ඛන්ධධාතායතනින්ද්‍රියානි, අරියානි චෙව චත්තාරි.

සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා, සුපරිසුද්ධනිපුණනයා;
අවිමුත්තතන්තිමග්ගා, විපස්සනා භාවනා චෙව.

ඉති පන සබ්බං යස්මා, **විසුද්ධිමග්ගෙ** මයා සුපරිසුද්ධං;
වුත්තං තස්මා භියො, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.

‘‘මජ්ඣෙ **විසුද්ධිමග්ගො,** එස චතුන්නම්පි ආගමානඤ්හි;
ඨත්වා පකාසයිස්සති, තත්ථ යථා භාසිතං අත්ථං’’.

ඉච්චෙව කතො තස්මා, තම්පි ගහෙත්වාන සද්ධිමෙතාය;

අට්ඨකථාය විජානථ, දීඝාගමනිස්සිතං අත්ථන්ති.

නිදානකථා

තත්ථ **දීඝාගමො** නාම සීලක්ඛන්ධවග්ගො, මහාවග්ගො, පාථිකවග්ගොති වග්ගතො තිවග්ගො හොති; සුත්තතො චතුත්තිංසසුත්තසඞ්ගහො. තස්ස වග්ගෙසු **සීලක්ඛන්ධවග්ගො** ආදි, සුත්තෙසු **බ්‍රහ්මජාලං.** බ්‍රහ්මජාලස්සාපි ''එවං මෙ සුත''න්තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි.

පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා

පඨමමහාසඞ්ගීති නාම චෙසා කිඤ්චාපි විනයපිටකෙ තන්තිමාරුළ්හා, නිදානකොසල්ලත්ථං පන ඉධාපි එවං වෙදිතබ්බා. ධම්මචක්කප්පවත්තනඤ්හි ආදිං කත්වා යාව සුභද්දපරිබ්බාජකවිනයනා කතබුද්ධකිච්චෙ, කුසිනාරායං උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ යමකසාලානමන්තරෙ විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ පච්චූසසමයෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතෙ භගවති ලොකනාථෙ, භගවතො ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතානං සත්තන්නං භික්ඛුසතසහස්සානං සඞ්ඝත්ථෙරො ආයස්මා මහාකස්සපො සත්තාහපරිනිබ්බුතෙ භගවති සුභද්දෙන වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන – ''අලං, ආවුසො, මා සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙන, උපද්දුතා ච හොම – 'ඉදං වො කප්පති, ඉදං වො න කප්පතී'ති, ඉදානි පන මයං යං ඉච්ඡිස්සාම, තං කරිස්සාම, යං න ඉච්ඡිස්සාම න තං කරිස්සාමා''ති (චූළව. 437) වුත්තවචනමනුස්සරන්තො, ඊදිසස්ස ච සඞ්ඝසන්නිපාතස්ස පුන දුල්ලභභාවං මඤ්ඤමානො, ''ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං පාපභික්ඛූ 'අතීතසත්ථුකං පාවචන'න්ති මඤ්ඤමානා පක්ඛං ලභිත්වා නචිරස්සෙව සද්ධම්මං අන්තරධාපෙය්‍යුං, යාව ච ධම්මවිනයො තිට්ඨති, තාව අනතීතසත්ථුකමෙව පාවචනං හොති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> 'යො වො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා'ති (දී. නි. 2.216).

'යංනූනාහං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යං, යථයිදං සාසනං අද්ධනියං අස්ස චිරට්ඨිතිකං'.

යඤ්චාහං භගවතා –

> 'ධාරෙස්සසි පන මෙ ත්වං, කස්සප, සාණානි පංසුකූලානි නිබ්බසනානී'ති (සං. නි. 2.154) වත්වා චීවරෙ සාධාරණපරිභොගෙන.

> 'අහං, භික්ඛවෙ, යාවදෙව ආකඞ්ඛාමි විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරාමි; කස්සපොපි, භික්ඛවෙ, යාවදෙව, ආකඞ්ඛති විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී'ති (සං. නි. 2.152).

එවමාදිනා නයෙන නවානුපුබ්බවිහාරඡළභිඤ්ඤාප්පභෙදෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ අත්තනා සමසමට්ඨපනෙන ච අනුග්ගහිතො, තථා ආකාසෙ පාණිං චාලෙත්වා අලග්ගචිත්තතාය චෙව චන්දොපමපටිපදාය ච පසංසිතො, තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සති. නනු මං භගවා රාජා විය සකකවචඉස්සරියානුප්පදානෙන අත්තනො කුලවංසප්පතිට්ඨාපකං පුත්තං 'සද්ධම්මවංසප්පතිට්ඨාපකො මෙ අයං භවිස්සතී'ති, මන්ත්වා ඉමිනා අසාධාරණෙන අනුග්ගහෙන අනුග්ගහෙසි, ඉමාය ච උළාරාය පසංසාය පසංසීති චින්තයන්තො ධම්මවිනයසඞ්ගායනත්ථං භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසි. යථාහ –

> ''අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – 'එකමිදාහං, ආවුසො, සමයං පාවාය කුසිනාරං අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී''ති (චූළව. 437) සබ්බං **සුභද්දකණ්ඩං** විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං. අත්ථං පනස්ස මහාපරිනිබ්බානාවසානෙ ආගතට්ඨානෙයෙව කථයිස්සාම.

තතො පරං ආහ –

> ''හන්ද මයං, ආවුසො, ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායාම, පුරෙ අධම්මො දිප්පති, ධම්මො පටිබාහියති; පුරෙ අවිනයො දිප්පති, විනයො පටිබාහියති; පුරෙ අධම්මවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, ධම්මවාදිනො දුබ්බලා හොන්ති, පුරෙ අවිනයවාදිනො බලවන්තො හොන්ති, විනයවාදිනො දුබ්බලා හොන්තී''ති (චූළව. 437).

භික්ඛූ ආහංසු – ''තෙන හි, භන්තෙ, ථෙරො භික්ඛූ උච්චිනතූ''ති. ථෙරො පන සකලනවඞ්ගසත්ථුසාසනපරියත්තිධරෙ පුථුජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමි සුක්ඛවිපස්සක ඛීණාසවභික්ඛූ

අනෙකසතෙ, අනෙකසහස්සෙ ච වජ්ජෙත්වා තිපිටකසබ්බපරියත්තිප්පභෙදධරෙ පටිසම්භිදාප්පත්තෙ මහානුභාවෙ යෙභුය්‍යෙන භගවතො එතදග්ගං ආරොපිතෙ තෙවිජ්ජාදිභෙදෙ ඛීණාසවභික්ඛූයෙව එකූනපඤ්චසතෙ පරිග්ගහෙසි. යෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං – ''අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො එකෙනූනානි පඤ්ච අරහන්තසතානි උච්චිනී''ති (චූළව. 437).

කිස්ස පන ථෙරො එකෙනූනමකාසීති? ආයස්මතො ආනන්දත්ථෙරස්ස ඔකාසකරණත්ථං. තෙනහායස්මතා සහාපි, විනාපි, න සක්කා ධම්මසඞ්ගීතිං කාතුං. සො හායස්මා සෙක්ඛො සකරණීයො, තස්මා සහාපි න සක්කා. යස්මා පනස්ස කිඤ්චි දසබලදෙසිතං සුත්තගෙය්‍යාදිකං අප්පච්චක්ඛං නාම නත්ථි. යථාහ –

''ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්හිං, ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො;
චතුරාසීති සහස්සානි, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො''ති. (ථෙරගා. 1027);

තස්මා විනාපි න සක්කා.

යදි එවං සෙක්ඛොපි සමානො ධම්මසඞ්ගීතියා බහුකාරත්තා ථෙරෙන උච්චිනිතබ්බො අස්ස, අථ කස්මා න උච්චිනිතොති? පරූපවාදවිවජ්ජනතො. ථෙරො හි ආයස්මන්තෙ ආනන්දෙ අතිවිය විස්සත්ථො අහොසි, තථා හි නං සිරස්මිං පලිතෙසු ජාතෙසුපි 'න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී'ති, (සං. නි. 2.154) කුමාරකවාදෙන ඔවදති. සක්‍යකුලප්පසුතො චායස්මා තථාගතස්ස භාතා චූළපිතුපුත්තො. තත්ථ කෙචි භික්ඛූ ඡන්දාගමනං විය මඤ්ඤමානා – ''බහූ අසෙක්ඛපටිසම්භිදාප්පත්තෙ භික්ඛූ ඨපෙත්වා ආනන්දං සෙක්ඛපටිසම්භිදාප්පත්තං ථෙරො උච්චිනී''ති උපවදෙය්‍යුං. තං පරූපවාදං පරිවජ්ජෙන්තො, 'ආනන්දං විනා ධම්මසඞ්ගීතිං න සක්කා කාතුං, භික්ඛූනංයෙව නං අනුමතියා ගහෙස්සාමී'ති න උච්චිනි.

අථ සයමෙව භික්ඛූ ආනන්දස්සත්ථාය ථෙරං යාචිංසු. යථාහ –

''භික්ඛූ ආයස්මන්තං මහාකස්සපං එතදවොචුං – 'අයං, භන්තෙ, ආයස්මා ආනන්දො කිඤ්චාපි සෙක්ඛො අභබ්බො ඡන්දා දොසා මොහා භයා අගතිං ගන්තුං, බහු චානෙන භගවතො සන්තිකෙ ධම්මො ච විනයො ච පරියත්තො, තෙන හි, භන්තෙ, ථෙරො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උච්චිනතූ'ති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තම්පි ආනන්දං උච්චිනී''ති (චූළව. 437).

එවං භික්ඛූනං අනුමතියා උච්චිනිතෙන තෙනායස්මතා සද්ධිං පඤ්චථෙරසතානි අහෙසුං.

අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි – ''කත්ථ නු ඛො මයං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යාමා''ති? අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි – ''රාජගහං ඛො මහාගොචරං පහූතසෙනාසනං, යංනූන මයං රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යාම, න අඤ්ඤෙ භික්ඛූ රාජගහෙ වස්සං උපගච්ඡෙය්‍යු''න්ති (චූළව. 437).

කස්මා පන නෙසං එතදහොසි? ''ඉදං පන අම්හාකං ථාවරකම්මං, කොචි විසභාගපුග්ගලො සඞ්ඝමජ්ඣං පවිසිත්වා උක්කොටෙය්‍යා''ති. අථායස්මා මහාකස්සපො ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන සාවෙසි –

''සුණාතු මෙ, ආවුසො සඞ්ඝො, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං සඞ්ඝො ඉමානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි සම්මන්නෙය්‍ය රාජගහෙ වස්සං වසන්තානි ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිතුං, න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බ''න්ති. එසා ඤත්ති.

''සුණාතු මෙ, ආවුසො සඞ්ඝො, සඞ්ඝො ඉමානි පඤ්චභික්ඛුසතානි සම්මන්න''ති 'රාජගහෙ වස්සං වසන්තානි ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිතුං, න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති. යස්සායස්මතො ඛමති ඉමෙසං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං සම්මුති' රාජගහෙ වස්සං වසන්තානං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිතුං, න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති, සො තුණ්හස්ස; යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍ය.

''සම්මතානි සඞ්ඝෙන ඉමානි පඤ්චභික්ඛුසතානි රාජගහෙ වස්සං වසන්තානි ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිතුං, න අඤ්ඤෙහි භික්ඛූහි රාජගහෙ වස්සං වසිතබ්බන්ති, ඛමති සඞ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හී, එවමෙතං ධාරයාමී''ති (චූළව. 438).

අයං පන කම්මවාචා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතො එකවීසතිමෙ දිවසෙ කතා. භගවා හි විසාඛපුණ්ණමායං පච්චූසසමයෙ පරිනිබ්බුතො, අථස්ස සත්තාහං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ගන්ධමාලාදීහි පූජයිංසු. එවං සත්තාහං සාධුකීළනදිවසා නාම අහෙසුං. තතො සත්තාහං චිතකාය අග්ගිනා ඣායි, සත්තාහං සත්තිපඤ්ජරං කත්වා සන්ධාගාරසාලායං ධාතුපූජං කරිංසූති, එකවීසති දිවසා ගතා. ජෙට්ඨමූලසුක්කපක්ඛපඤ්චමියංයෙව ධාතුයො භාජයිංසු. එතස්මිං ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතස්ස මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස සුභද්දෙන වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන කතං අනාචාරං ආරොචෙත්වා වුත්තනයෙනෙව ච භික්ඛූ උච්චිනිත්වා අයං කම්මවාචා කතා.

ඉමඤ්ච පන කම්මවාචං කත්වා ථෙරො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘ආවුසො, ඉදානි තුම්හාකං චත්තාලීස දිවසා ඔකාසො කතො, තතො පරං ‘අයං නාම නො පලිබොධො අත්ථී’ති, වත්තුං න ලබ්භා, තස්මා එත්ථන්තරෙ යස්ස රොගපලිබොධො වා ආචරියුපජ්ඣායපලිබොධො වා මාතාපිතුපලිබොධො වා අත්ථි, පත්තං වා පන පචිතබ්බං, චීවරං වා කාතබ්බං, සො තං පලිබොධං ඡින්දිත්වා තං කරණීයං කරොතූ’’ති.

එවඤ්ච පන වත්වා ථෙරො අත්තනො පඤ්චසතාය පරිසාය පරිවුතො රාජගහං ගතො. අඤ්ඤෙපි මහාථෙරා අත්තනො අත්තනො පරිවාරෙ ගහෙත්වා සොකසල්ලසමප්පිතං මහාජනං අස්සාසෙතුකාමා තං තං දිසං පක්කන්තා. පුණ්ණත්ථෙරො පන සත්තසතභික්ඛුපරිවාරො ‘තථාගතස්ස පරිනිබ්බානට්ඨානං ආගතාගතං මහාජනං අස්සාසෙස්සාමී’ති කුසිනාරායංයෙව අට්ඨාසි.

ආයස්මා ආනන්දො යථා පුබ්බෙ අපරිනිබ්බුතස්ස, එවං පරිනිබ්බුතස්සාපි භගවතො සයමෙව පත්තචීවරමාදාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං යෙන සාවත්ථි තෙන චාරිකං පක්කාමි. ගච්ඡතො ගච්ඡතො පනස්ස පරිවාරා භික්ඛූ ගණනපථං වීතිවත්තා. තෙනායස්මතා ගතගතට්ඨානෙ මහාපරිදෙවො අහොසි . අනුපුබ්බෙන පන සාවත්ථිමනුප්පත්තෙ ථෙරෙ සාවත්ථිවාසිනො මනුස්සා ‘‘ථෙරො කිර ආගතො’’ති සුත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා පච්චුග්ගන්ත්වා – ‘‘භන්තෙ, ආනන්ද, පුබ්බෙ භගවතා සද්ධිං ආගච්ඡථ, අජ්ජ කුහිං භගවන්තං ඨපෙත්වා ආගතත්ථා’’තිආදීනි වදමානා පරොදිංසු. බුද්ධස්ස භගවතො පරිනිබ්බානදිවසෙ විය මහාපරිදෙවො අහොසි.

තත්‍ර සුදං ආයස්මා ආනන්දො අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තාය ධම්මියාකථාය තං මහාජනං සඤ්ඤාපෙත්වා ජෙතවනං පවිසිත්වා දසබලෙන වසිතගන්ධකුටිං වන්දිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා මඤ්චපීඨං නීහරිත්වා පප්ඵොටෙත්වා ගන්ධකුටිං සම්මජ්ජිත්වා මිලාතමාලාකචවරං ඡඩ්ඩෙත්වා මඤ්චපීඨං අතිහරිත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා භගවතො ඨිතකාලෙ කරණීයං වත්තං සබ්බමකාසි. කුරුමානො ච න්හානකොට්ඨකසම්මජ්ජනඋදකුපට්ඨාපනාදිකාලෙසු ගන්ධකුටිං වන්දිත්වා – ‘‘නනු භගවා, අයං තුම්හාකං න්හානකාලො, අයං ධම්මදෙසනාකාලො, අයං භික්ඛූනං ඔවාදදානකාලො, අයං සීහසෙය්‍යාකප්පනකාලො, අයං මුඛධොවනකාලො’’තිආදිනා නයෙන පරිදෙවමානොව අකාසි, යථා තං භගවතො ගුණගණාමතරසඤ්ඤුතාය පතිට්ඨිතපෙමො චෙව අඛීණාසවො ච අනෙකෙසු ච ජාතිසතසහස්සෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤස්සූපකාරසඤ්ජනිතචිත්තමද්දවො. තමෙනං අඤ්ඤතරා දෙවතා – ‘‘භන්තෙ, ආනන්ද, තුම්හෙ එවං පරිදෙවමානා කථං අඤ්ඤෙ අස්සාසෙස්සථා’’ති සංවෙජෙසි. සො තස්සා වචනෙන සංවිග්ගහදයො සන්ථම්භිත්වා තථාගතස්ස පරිනිබ්බානතො පභුති ඨානනිසජ්ජබහුලත්තා උස්සන්නධාතුකං කායං සමස්සාසෙතුං දුතියදිවසෙ ඛීරවිරෙචනං පිවිත්වා විහාරෙයෙව නිසීදි. යං සන්ධාය සුභෙන මාණවෙන පහිතං මාණවකං එතදවොච –

‘‘අකාලො, ඛො මාණවක, අත්ථි මෙ අජ්ජ භෙසජ්ජමත්තා පීතා, අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාමා’’ති (දී. නි. 1.447).

දුතියදිවසෙ චෙතකත්ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන ගන්ත්වා සුභෙන මාණවෙන පුට්ඨො ඉමස්මිං දීඝනිකායෙ **සුභසුත්තං** නාම දසමං සුත්තං අභාසි.

අථ ආනන්දත්ථෙරො ජෙතවනමහාවිහාරෙ ඛණ්ඩඵුල්ලප්පටිසඞ්ඛරණං කාරාපෙත්වා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය භික්ඛුසඞ්ඝං ඔහාය රාජගහං ගතො තථා අඤ්ඤෙපි ධම්මසඞ්ගාහකා භික්ඛූති. එවඤ්හි ගතෙ, තෙ සන්ධාය ච ඉදං වුත්තං – ‘‘අථ ඛො ථෙරා භික්ඛූ රාජගහං අගමංසු, ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිතු’’න්ති (චූළව. 438). තෙ ආසළ්හිපුණ්ණමායං උපොසථං කත්වා පාටිපදදිවසෙ සන්නිපතිත්වා වස්සං උපගච්ඡිංසු.

තෙන ඛො පන සමයෙන රාජගහං පරිවාරෙත්වා අට්ඨාරස මහාවිහාරා හොන්ති, තෙ සබ්බෙපි ඡඩ්ඩිතපතිතඋක්ලාපා අහෙසුං. භගවතො හි පරිනිබ්බානෙ සබ්බෙපි භික්ඛූ අත්තනො අත්තනො පත්තචීවරමාදාය විහාරෙ ච පරිවෙණෙ ච ඡඩ්ඩෙත්වා අගමංසු. තත්ථ කතිකවත්තං කුරුමානා ථෙරා භගවතො වචනපූජනත්ථං තිත්ථියවාදපරිමොචනත්ථඤ්ච – ‘පඨමං මාසං ඛණ්ඩඵුල්ලප්පටිසඞ්ඛරණං කරොමා’ති චින්තෙසුං. තිත්ථියා හි එවං වදෙය්‍යුං – ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා සත්ථරි ඨිතෙයෙව විහාරෙ පටිජග්ගිංසු, පරිනිබ්බුතෙ ඡඩ්ඩෙසුං, කුලානං මහාධනපරිච්චාගො විනස්සතී’’ති. තෙසඤ්ච වාදපරිමොචනත්ථං චින්තෙසුන්ති වුත්තං හොති. එවං චින්තයිත්වා ච පන කතිකවත්තං කරිංසු. යං සන්ධාය වුත්තං –

‘‘අථ ඛො ථෙරානං භික්ඛූනං එතදහොසි – භගවතා, ඛො ආවුසො, ඛණ්ඩඵුල්ලප්පටිසඞ්ඛරණං වණ්ණිතං, හන්ද මයං, ආවුසො, පඨමං මාසං ඛණ්ඩඵුල්ලප්පටිසඞ්ඛරණං කරොම, මජ්ඣිමං මාසං සන්නිපතිත්වා ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිස්සාමා’’ති (චූළව. 438).

තෙ දුතියදිවසෙ ගන්ත්වා රාජද්වාරෙ අට්ඨංසු. රාජා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා – ‘‘කිං භන්තෙ, ආගතත්ථා’’ති අත්තනා කත්තබ්බකිච්චං පුච්ඡි. ථෙරා අට්ඨාරස මහාවිහාරපටිසඞ්ඛරණත්ථාය හත්ථකම්මං පටිවෙදෙසුං. රාජා හත්ථකම්මකාරකෙ මනුස්සෙ අදාසි. ථෙරා පඨමං මාසං සබ්බවිහාරෙ පටිසඞ්ඛරාපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ‘‘නිට්ඨිතං, මහාරාජ, විහාරපටිසඞ්ඛරණං, ඉදානි ධම්මවිනයසඞ්ගහං කරොමා’’ති. ‘‘සාධු භන්තෙ විසට්ඨා කරොථ, මය්හං ආණාචක්කං , තුම්හාකඤ්ච ධම්මචක්කං හොතු, ආණාපෙථ, භන්තෙ, කිං කරොමී’’ති. ‘‘සඞ්ගහං කරොන්තානං

භික්ඛූනං සන්නිසජ්ජට්ඨානං මහාරාජා''ති. ''කත්ථ කරොමි, භන්තෙ''ති? ''වෙභාරපබ්බතපස්සෙ සත්තපණ්ණි ගුහාද්වාරෙ කාතුං යුත්තං මහාරාජා''ති. ''සාධු, භන්තෙ''ති ඛො රාජා අජාතසත්තු විස්සකම්මුනා නිම්මිතසදිසං සුවිභත්තභිත්තිථම්භසොපානං, නානාවිධමාලාකම්මලතාකම්මවිචිත්තං, අභිභවන්තමිව රාජභවනවිභූතිං, අවහසන්තමිව දෙවවිමානසිරිං, සිරියා නිකෙතනමිව එකනිපාතතිත්ථමිව ච දෙවමනුස්සනයනවිහංගානං, ලොකරාමණෙය්‍යකමිව සම්පිණ්ඩිතං දට්ඨබ්බසාරමණ්ඩං මණ්ඩපං කාරාපෙත්වා විවිධකුසුමදාමොලම්බකවිනිග්ගලන්තචාරුවිතානං නානාරතනවිචිත්තමණිකොට්ටිමතලමිව ච, නං නානාපුප්ඵූපහාරවිචිත්තසුපරිනිට්ඨිතභූමිකම්මං බ්‍රහ්මවිමානසදිසං අලඞ්කරිත්වා, තස්මිං මහාමණ්ඩපෙ පඤ්චසතානං භික්ඛූනං අනග්ඝානි පඤ්ච කප්පියපච්චත්ථරණසතානි පඤ්ඤාපෙත්වා, දක්ඛිණභාගං නිස්සාය උත්තරාභිමුඛං ථෙරාසනං, මණ්ඩපමජ්ඣෙ පුරත්ථාභිමුඛං බුද්ධස්ස භගවතො ආසනාරහං ධම්මාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, දන්තඛචිතං බීජනිඤ්චෙත්ථ ඨපෙත්වා, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචාපෙසි – ''නිට්ඨිතං, භන්තෙ, මම කිච්ච''න්ති.

තස්මිඤ්ච පන දිවසෙ එකච්චෙ භික්ඛූ ආයස්මන්තං ආනන්දං සන්ධාය එවමාහංසු – ''ඉමස්මිං භික්ඛුසඞ්ඝෙ එකො භික්ඛු විස්සගන්ධං වායන්තො විචරතී''ති. ථෙරො තං සුත්වා ඉමස්මිං භික්ඛුසඞ්ඝෙ අඤ්ඤො විස්සගන්ධං වායන්තො විචරණකභික්ඛු නාම නත්ථි. අද්ධා එතෙ මං සන්ධාය වදන්තීති සංවෙගං ආපජ්ජි. එකච්චෙ නං ආහංසුයෙව – ''ස්වෙ ආවුසො, ආනන්ද, සන්නිපාතො, ත්වඤ්ච සෙක්ඛො සකරණීයො, තෙන තෙ න යුත්තං සන්නිපාතං ගන්තුං, අප්පමත්තො හොහී''ති.

අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො – 'ස්වෙ සන්නිපාතො, න ඛො මෙතං පතිරූපං ය්වාහං සෙක්ඛො සමානො සන්නිපාතං ගච්ඡෙය්‍ය'න්ති, බහුදෙව රත්තිං කායගතාය සතියා වීතිනාමෙත්වා රත්තියා පච්චූසසමයෙ චඞ්කමා ඔරොහිත්වා විහාරං පවිසිත්වා ''නිපජ්ජිස්සාමී''ති කායං ආවජ්ජෙසි, ද්වෙ පාදා භූමිතො මුත්තා, අපත්තඤ්ච සීසං බිම්බොහනං, එතස්මිං අන්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි. අයඤ්හි ආයස්මා චඞ්කමෙන බහි වීතිනාමෙත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො චින්තෙසි – ''නනු මං භගවා එතදවොච – 'කතපුඤ්ඤොසි ත්වං, ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ, ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො'ති (දී. නි. 2.207). බුද්ධානඤ්ච කථාදොසො නාම නත්ථි, මම පන අච්චාරද්ධං වීරියං, තෙන මෙ චිත්තං උද්ධච්චාය සංවත්තති. හන්දාහං වීරියසමතං යොජෙමී''ති, චඞ්කමා ඔරොහිත්වා පාදධොවනට්ඨානෙ ඨත්වා පාදෙ ධොවිත්වා විහාරං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිසීදිත්වා, ''ථොකං විස්සමිස්සාමී''ති කායං මඤ්චකෙ අපනාමෙසි. ද්වෙ පාදා භූමිතො මුත්තා, සීසං බිම්බොහනමප්පත්තං, එතස්මිං අන්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්තං, චතුඉරියාපථවිරහිතං ථෙරස්ස අරහත්තං. තෙන ''ඉමස්මිං සාසනෙ අනිපන්නො අනිසින්නො අට්ඨිතො අචඞ්කමන්තො කො භික්ඛු අරහත්තං පත්තො''ති වුත්තෙ ''ආනන්දත්ථෙරො''ති වත්තුං වට්ටති.

අථ ථෙරා භික්ඛූ දුතියදිවසෙ පඤ්චමියං කාළපක්ඛස්ස කතභත්තකිච්චා පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා ධම්මසභායං සන්නිපතිංසු. අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො අරහා සමානො සන්නිපාතං අගමාසි. කථං අගමාසි? ''ඉදානිම්හි සන්නිපාතමජ්ඣං පවිසනාරහො''ති හට්ඨතුට්ඨචිත්තො එකංසං චීවරං කත්වා බන්ධනා මුත්තතාලපක්කං විය, පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය, විගතවලාහකෙ නභෙ සමුග්ගතපුණ්ණචන්දො විය, බාලාතපසම්ඵස්සවිකසිතරෙණුපිඤ්ජරගබ්භං පදුමං විය ච, පරිසුද්ධෙන පරියොදාතෙන සප්පභෙන සස්සිරීකෙන ච මුඛවරෙන අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං ආරොචයමානො විය අගමාසි. අථ නං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි – ''සොභති වත භො අරහත්තප්පත්තො ආනන්දො, සචෙ සත්ථා ධරෙය්‍ය, අද්ධා අජ්ජානන්දස්ස සාධුකාරං දදෙය්‍ය, හන්ද , දානිස්සාහං සත්ථාරා දාතබ්බං සාධුකාරං දදාමී''ති, තික්ඛත්තුං සාධුකාරමදාසි.

මජ්ඣිමභාණකා පන වදන්ති – ''ආනන්දත්ථෙරො අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං ඤාපෙතුකාමො භික්ඛූහි සද්ධිං නාගතො, භික්ඛූ යථාවුඩ්ඪං අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදන්තා ආනන්දත්ථෙරස්ස ආසනං ඨපෙත්වා නිසින්නා. තත්ථ කෙචි එවමාහංසු – 'එතං ආසනං කස්සා'ති? 'ආනන්දස්සා'ති. 'ආනන්දො පන කුහිං ගතො'ති? තස්මිං සමයෙ ථෙරො චින්තෙසි – 'ඉදානි මය්හං ගමනකාලො'ති. තතො අත්තනො ආනුභාවං දස්සෙන්තො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා අත්තනො ආසනෙයෙව අත්තානං දස්සෙසී''ති, ආකාසෙන ගන්ත්වා නිසීදීතිපි එකෙ. යථා වා තථා වා හොතු. සබ්බථාපි තං දිස්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස සාධුකාරදානං යුත්තමෙව.

එවං ආගතෙ පන තස්මිං ආයස්මන්තෙ මහාකස්සපත්ථෙරො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''ආවුසො, කිං පඨමං සඞ්ගායාම, ධම්මං වා විනයං වා''ති? භික්ඛූ ආහංසු – ''භන්තෙ, මහාකස්සප, **විනයො නාම** බුද්ධසාසනස්ස ආයු. විනයෙ ඨිතෙ සාසනං ඨිතං නාම හොති. තස්මා පඨමං විනයං සඞ්ගායාමා''ති. ''කං ධුරං කත්වා''ති? ''ආයස්මන්තං උපාලි''න්ති. ''කිං ආනන්දො නප්පහොතී''ති? ''නො නප්පහොති''. අපි ච ඛො පන සම්මාසම්බුද්ධො ධරමානොයෙව විනයපරියත්තිං නිස්සාය ආයස්මන්තං උපාලිං එතදග්ගෙ ඨපෙසි – ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං විනයධරානං යදිදං උපාලී''ති (අ. නි. 1.228). 'තස්මා උපාලිත්ථෙරං පුච්ඡිත්වා විනයං සඞ්ගායාමා'ති.

තතො ථෙරො විනයං පුච්ඡනත්ථාය අත්තනාව අත්තානං සම්මන්නි. උපාලිත්ථෙරොපි විස්සජ්ජනත්ථාය සම්මන්නි. තත්‍රායං පාළි – අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සඞ්ඝං ඤාපෙසි –

''සුණාතු මෙ, ආවුසො, සඞ්ඝො, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං,
අහං උපාලිං විනයං පුච්ඡෙය්‍ය''න්ති.

ආයස්මාපි උපාලි සඞ්ඝං ඤාපෙසි –

> ‘‘සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං,
> අහං ආයස්මතා මහාකස්සපෙන විනයං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙය්‍යා’’න්ති. (චූළව. 439);

එවං අත්තානං සම්මන්නිත්වා ආයස්මා උපාලි උට්ඨායාසනා එකංසං චීවරං කත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි දන්තඛචිතං බීජනිං ගහෙත්වා, තතො මහාකස්සපත්ථෙරො ථෙරාසනෙ නිසීදිත්වා ආයස්මන්තං උපාලිං විනයං පුච්ඡි. ‘‘පඨමං ආවුසො, උපාලි, පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්ත’’න්ති? ‘‘වෙසාලියං, භන්තෙ’’ති. ‘‘කං ආරබ්භා’’ති? ‘‘සුදින්නං කලන්දපුත්තං ආරබ්භා’’ති. ‘‘කිස්මිං වත්ථුස්මි’’න්ති? ‘‘මෙථුනධම්මෙ’’ති.

‘‘අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං උපාලිං පඨමස්ස පාරාජිකස්ස වත්ථුම්පි පුච්ඡි, නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡි, පඤ්ඤත්තිම්පි පුච්ඡි, අනුපඤ්ඤත්තිම්පි පුච්ඡි, ආපත්තිම්පි පුච්ඡි, අනාපත්තිම්පි පුච්ඡි’’ (චූළව. 439). පුට්ඨො පුට්ඨො ආයස්මා උපාලි විස්සජ්ජෙසි.

කිං පනෙත්ථ පඨමපාරාජිකෙ කිඤ්චි අපනෙතබ්බං වා පක්ඛිපිතබ්බං වා අත්ථි නත්ථීති? අපනෙතබ්බං නත්ථි. බුද්ධස්ස හි භගවතො භාසිතෙ අපනෙතබ්බං නාම නත්ථි. න හි තථාගතා එකබ්‍යඤ්ජනම්පි නිරත්ථකං වදන්ති. සාවකානං පන දෙවතානං වා භාසිතෙ අපනෙතබ්බම්පි හොති, තං ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරා අපනයිංසු. පක්ඛිපිතබ්බං පන සබ්බත්ථාපි අත්ථි, තස්මා යං යත්ථ පක්ඛිපිතුං යුත්තං, තං පක්ඛිපිංසුයෙව. කිං පන තන්ති? ‘තෙන සමයෙනා’ති වා, ‘තෙන ඛො පන සමයෙනා’ති වා, ‘අථ ඛොති වා’, ‘එවං වුත්තෙති’ වා, ‘එතදවොචා’ති වා, එවමාදිකං සම්බන්ධවචනමත්තං. එවං පක්ඛිපිතබ්බයුත්තං පක්ඛිපිත්වා පන – ‘‘ඉදං පඨමපාරාජික’’න්ති ඨපෙසුං. පඨමපාරාජිකෙ සඞ්ගහමාරුළ්හෙ පඤ්ච අරහන්තසතානි සඞ්ගහං ආරොපිතනයෙනෙව ගණසජ්ඣායමකංසු – ‘‘තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා වෙරඤ්ජායං විහරතී’’ති. තෙසං සජ්ඣායාරද්ධකාලෙයෙව සාධුකාරං දදමානා විය මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා අකම්පිත්ථ.

එතෙනෙව නයෙන සෙසානි තීණි පාරාජිකානි සඞ්ගහං ආරොපෙත්වා ‘‘ඉදං පාරාජිකකණ්ඩ’’න්ති ඨපෙසුං. තෙරස සඞ්ඝාදිසෙසානි ‘‘තෙරසක’’න්ති ඨපෙසුං. ද්වෙ සික්ඛාපදානි ‘‘අනියතානී’’ති ඨපෙසුං. තිංස සික්ඛාපදානි ‘‘නිස්සග්ගියානි පාචිත්තියානී’’ති ඨපෙසුං . ද්වෙනවුති සික්ඛාපදානි ‘‘පාචිත්තියානී’’ති ඨපෙසුං. චත්තාරි සික්ඛාපදානි ‘‘පාටිදෙසනීයානී’’ති ඨපෙසුං. පඤ්චසත්තති සික්ඛාපදානි ‘‘සෙඛියානී’’ති ඨපෙසුං. සත්ත ධම්මෙ ‘‘අධිකරණසමථා’’ති ඨපෙසුං. එවං සත්තවීසාධිකානි ද්වෙ සික්ඛාපදසතානි ‘‘මහාවිභඞ්ගො’’ති කිත්තෙත්වා ඨපෙසුං. මහාවිභඞ්ගාවසානෙපි පුරිමනයෙනෙව මහාපථවී අකම්පිත්ථ.

තතො භික්ඛුනීවිභඞ්ගෙ අට්ඨ සික්ඛාපදානි ‘‘පාරාජිකකණ්ඩං නාම ඉද’’න්ති ඨපෙසුං. සත්තරස සික්ඛාපදානි ‘‘සත්තරසක’’න්ති ඨපෙසුං. තිංස සික්ඛාපදානි ‘‘නිස්සග්ගියානි පාචිත්තියානී’’ති ඨපෙසුං. ඡසට්ඨිසතසික්ඛාපදානි ‘‘පාචිත්තියානී’’ති ඨපෙසුං. අට්ඨ සික්ඛාපදානි ‘‘පාටිදෙසනීයානී’’ති ඨපෙසුං. පඤ්චසත්තති සික්ඛාපදානි ‘‘සෙඛියානී’’ති ඨපෙසුං. සත්ත ධම්මෙ ‘‘අධිකරණසමථා’’ති ඨපෙසුං. එවං තීණි සික්ඛාපදසතානි චත්තාරි ච සික්ඛාපදානි ‘‘භික්ඛුනීවිභඞ්ගො’’ති කිත්තෙත්වා – ‘‘අයං උභතො විභඞ්ගො නාම චතුසට්ඨිභාණවාරො’’ති ඨපෙසුං. උභතොවිභඞ්ගාවසානෙපි වුත්තනයෙනෙව මහාපථවිකම්පො අහොසි.

එතෙනෙවුපායෙන අසීතිභාණවාරපරිමාණං ඛන්ධකං, පඤ්චවීසතිභාණවාරපරිමාණං පරිවාරඤ්ච සඞ්ගහං ආරොපෙත්වා ‘‘ඉදං **විනයපිටකං** නාමා’’ති ඨපෙසුං . විනයපිටකාවසානෙපි වුත්තනයෙනෙව මහාපථවිකම්පො අහොසි. තං ආයස්මන්තං උපාලිං පටිච්ඡාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාචෙහී’’ති. විනයපිටකසඞ්ගහාවසානෙ උපාලිත්ථෙරො දන්තඛචිතං බීජනිං නික්ඛිපිත්වා ධම්මාසනා ඔරොහිත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදි.

විනයං සඞ්ගායිත්වා ධම්මං සඞ්ගායිතුකාමො ආයස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ පුච්ඡි – ‘‘ධම්මං සඞ්ගායන්තෙ හි කං පුග්ගලං ධුරං කත්වා ධම්මො සඞ්ගායිතබ්බො’’ති? භික්ඛූ – ‘‘ආනන්දත්ථෙරං ධුරං කත්වා’’ති ආහංසු.

අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො සඞ්ඝං ඤාපෙසි –

> ‘‘සුණාතු මෙ, ආවුසො, සඞ්ඝො, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං,
> අහං ආනන්දං ධම්මං පුච්ඡෙය්‍යා’’න්ති;

අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො සඞ්ඝං ඤාපෙසි –

> ‘‘සුණාතු මෙ, භන්තෙ, සඞ්ඝො, යදි සඞ්ඝස්ස පත්තකල්ලං,
> අහං ආයස්මතා මහාකස්සපෙන ධම්මං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙය්‍යා’’න්ති;

අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො උට්ඨායාසනා එකංසං චීවරං කත්වා ථෙරෙ භික්ඛූ වන්දිත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි දන්තඛචිතං බීජනිං ගහෙත්වා. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො භික්ඛූ පුච්ඡි – ''කතරං, ආවුසො, පිටකං පඨමං සඞ්ගායාමා''ති? ''සුත්තන්තපිටකං, භන්තෙ''ති. ''සුත්තන්තපිටකෙ චතස්සො සඞ්ගීතියො, තාසු පඨමං කතරං සඞ්ගීති''න්ති? ''දීඝසඞ්ගීතිං, භන්තෙ''ති. ''දීඝසඞ්ගීතියං චතුතිංස සුත්තානි, තයො වග්ගා, තෙසු පඨමං කතරං වග්ග''න්ති? ''සීලක්ඛන්ධවග්ගං, භන්තෙ''ති. ''සීලක්ඛන්ධවග්ගෙ තෙරස සුත්තන්තා, තෙසු පඨමං කතරං සුත්ත''න්ති? ''බ්‍රහ්මජාලසුත්තං නාම භන්තෙ, තිවිධසීලාලඞ්කතං, නානාවිධමිච්ඡාජීවකුහ ලපනාදිවිද්ධංසනං, ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිජාලවිනිවෙඨනං, දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනං, තං පඨමං සඞ්ගායාමා''ති.

අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච, ''බ්‍රහ්මජාලං, ආවුසො ආනන්ද, කත්ථ භාසිත''න්ති? ''අන්තරා ච, භන්තෙ, රාජගහං අන්තරා ච නාළන්දං රාජාගාරකෙ අම්බලට්ඨිකාය''න්ති. ''කං ආරබ්භා''ති ? ''සුප්පියඤ්ච පරිබ්බාජකං, බ්‍රහ්මදත්තඤ්ච මාණව''න්ති. ''කිස්මිං වත්ථුස්මි''න්ති? ''වණ්ණාවණ්ණෙ''ති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො ආයස්මන්තං ආනන්දං බ්‍රහ්මජාලස්ස නිදානම්පි පුච්ඡි, පුග්ගලම්පි පුච්ඡි, වත්ථුම්පි පුච්ඡි (චූළව. 440). ආයස්මා ආනන්දො විස්සජ්ජෙසි. විස්සජ්ජනාවසානෙ පඤ්ච අරහන්තසතානි ගණසජ්ඣායමකංසු. වුත්තනයෙනෙව ච පථවිකම්පො අහොසි.

එවං බ්‍රහ්මජාලං සඞ්ගායිත්වා තතො පරං ''සාමඤ්ඤඵලං, පනාවුසො ආනන්ද, කත්ථ භාසිත''න්තිආදිනා නයෙන පුච්ඡාවිස්සජ්ජනානුක්කමෙන සද්ධිං බ්‍රහ්මජාලෙන සබ්බෙපි තෙරස සුත්තන්තෙ සඞ්ගායිත්වා – ''අයං සීලක්ඛන්ධවග්ගො නාමා''ති කිත්තෙත්වා ඨපෙසුං.

තදනන්තරං මහාවග්ගං, තදනන්තරං පාථිකවග්ගන්ති, එවං තිවග්ගසඞ්ගහං චතුතිංසසුත්තපටිමණ්ඩිතං චතුසට්ඨිභාණවාරපරිමාණං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා ''අයං **දීඝනිකායො** නාමා''ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං පටිච්ඡාපෙසුං – ''ආවුසො, ඉමං තුය්හං නිස්සිතකෙ වාචෙහී''ති.

තතො අනන්තරං අසීතිභාණවාරපරිමාණං **මජ්ඣිමනිකායං** සඞ්ගායිත්වා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස නිස්සිතකෙ පටිච්ඡාපෙසුං – ''ඉමං තුම්හෙ පරිහරථා''ති.

තතො අනන්තරං සතභාණවාරපරිමාණං **සංයුත්තනිකායං** සඞ්ගායිත්වා මහාකස්සපත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං – ''භන්තෙ, ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ වාචෙථා''ති.

තතො අනන්තරං වීසතිභාණවාරසතපරිමාණං **අඞ්ගුත්තරනිකායං** සඞ්ගායිත්වා අනුරුද්ධත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසුං – ''ඉමං තුම්හාකං නිස්සිතකෙ වාචෙථා''ති.

තතො අනන්තරං ධම්මසඞ්ගහවිභඞ්ගධාතුකථාපුග්ගලපඤ්ඤත්තිකථාවත්ථුයමකපට්ඨානං අභිධම්මොති වුච්චති. එවං සංවණ්ණිතං සුඛුමඤාණගොචරං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා – ''ඉදං **අභිධම්මපිටකං** නාමා''ති වත්වා පඤ්ච අරහන්තසතානි සජ්ඣායමකංසු. වුත්තනයෙනෙව පථවිකම්පො අහොසීති.

තතො පරං ජාතකං, නිද්දෙසො, පටිසම්භිදාමග්ගො, අපදානං, සුත්තනිපාතො, ඛුද්දකපාඨො, ධම්මපදං, උදානං, ඉතිවුත්තකං, විමානවත්ථු, පෙතවත්ථු, ථෙරගාථා , ථෙරීගාථාති ඉමං තන්තිං සඞ්ගායිත්වා **''ඛුද්දකගන්ථො** නාමාය''න්ති ච වත්වා ''අභිධම්මපිටකස්මිංයෙව සඞ්ගහං ආරොපයිංසූ''ති දීඝභාණකා වදන්ති. මජ්ඣිමභාණකා පන ''චරියාපිටකබුද්ධවංසෙහි සද්ධිං සබ්බම්පෙතං ඛුද්දකගන්ථං නාම සුත්තන්තපිටකෙ පරියාපන්න''න්ති වදන්ති.

එවමෙතං සබ්බම්පි බුද්ධවචනං රසවසෙන එකවිධං, ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං, පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවසෙන තිවිධං. තථා පිටකවසෙන. නිකායවසෙන පඤ්චවිධං, අඞ්ගවසෙන නවවිධං, ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධන්ති වෙදිතබ්බං.

කථං **රසවසෙන එකවිධං?** යඤ්හි භගවතා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා යාව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සානි දෙවමනුස්සනාගයක්ඛාදයො අනුසාසන්තෙන වා පච්චවෙක්ඛන්තෙන වා වුත්තං, සබ්බං තං එකරසං විමුත්තිරසමෙව හොති. එවං රසවසෙන එකවිධං.

කථං **ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං?** සබ්බමෙව චෙතං ධම්මො චෙව විනයො චාති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තත්ථ විනයපිටකං විනයො, අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මො. තෙනෙවාහ ''යන්නූන මයං ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායෙය්‍යාමා''ති (චූළව. 437). ''අහං උපාලිං විනයං පුච්ඡෙය්‍යං, ආනන්දං ධම්මං පුච්ඡෙය්‍යා''න්ති ච. එවං ධම්මවිනයවසෙන දුවිධං.

කථං **පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමවසෙන තිවිධං?** සබ්බමෙව හිදං පඨමබුද්ධවචනං, මජ්ඣිමබුද්ධවචනං, පච්ඡිමබුද්ධවචනන්ති තිප්පභෙදං හොති. තත්ථ –

‘‘අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.
ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකූටං විසඞ්ඛතං;
විසඞ්ඛාරගතං චිත්තං, තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා’’ති. (ධ. ප. 153-54);

ඉදං පඨමබුද්ධවචනං. කෙචි ‘‘යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා’’ති (මහාව. 1) ඛන්ධකෙ උදානගාථං වදන්ති. එසා පන පාටිපදදිවසෙ සබ්බඤ්ඤුභාවප්පත්තස්ස සොමනස්සමයඤාණෙන පච්චයාකාරං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නා උදානගාථාති වෙදිතබ්බා.

යං පන පරිනිබ්බානකාලෙ අභාසි – ‘‘හන්ද දානි, භික්ඛවෙ, ආමන්තයාමි වො, වයධම්මා සඞ්ඛාරා, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා’’ති (දී. නි. 2.218) ඉදං පච්ඡිමබුද්ධවචනං. උභින්නමන්තරෙ යං වුත්තං, එතං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං නාම. එවං පඨමමජ්ඣිමපච්ඡිමබුද්ධවචනවසෙන තිවිධං.

කථං **පිටකවසෙන තිවිධං?** සබ්බම්පි චෙතං විනයපිටකං සුත්තන්තපිටකං අභිධම්මපිටකන්ති තිප්පභෙදමෙව හොති. තත්ථ පඨමසඞ්ගීතියං සඞ්ගීතඤ්ච අසඞ්ගීතඤ්ච සබ්බම්පි සමොධානෙත්වා උභයානි පාතිමොක්ඛානි, ද්වෙ විභඞ්ගා, ද්වාවීසති ඛන්ධකා, සොළසපරිවාරාති – ඉදං **විනයපිටකං** නාම. බ්‍රහ්මජාලාදිචතුත්තිංසසුත්තසඞ්ගහො දීඝනිකායො, මූලපරියායසුත්තාදිදියඩ්ඪසතද්වෙසුත්තසඞ්ගහො මජ්ඣිමනිකායො, ඔඝතරණසුත්තාදිසත්තසුත්තසහස්සසත්තසතද්වාසට්ඨිසුත්තසඞ්ගහො සංයුත්තනිකායො, චිත්තපරියාදානසුත්තාදිනවසුත්තසහස්සපඤ්චසතසත්තපඤ්ඤාසසුත්තසඞ්ගහො අඞ්ගුත්තරනිකායො, ඛුද්දකපාඨ-ධම්මපද-උදාන-ඉතිවුත්තක-සුත්තනිපාත-විමානවත්ථු-පෙතවත්ථු-ථෙරගාථා-ථෙරීගාථා-ජාතක-නිද්දෙස-පටිසම්භිදාමග්ග-අපදාන-බුද්ධවංස-චරියාපිටකවසෙන පන්නරසප්පභෙදො ඛුද්දකනිකායොති ඉදං **සුත්තන්තපිටකං** නාම. ධම්මසඞ්ගහො, විභඞ්ගො, ධාතුකථා, පුග්ගලපඤ්ඤත්ති, කථාවත්ථු, යමකං, පට්ඨානන්ති – ඉදං **අභිධම්මපිටකං** නාම. තත්ථ –

‘‘විවිධවිසෙසනයත්තා, විනයනතො චෙව කායවාචානං;
විනයත්ථවිදූහි අයං, විනයො විනයොති අක්ඛාතො’’.

විවිධා හි එත්ථ පඤ්චවිධපාතිමොක්ඛුද්දෙසපාරාජිකාදි සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධමාතිකා විභඞ්ගාදිප්පභෙදා නයා. විසෙසභූතා ච දළ්හීකම්මසිථිලකරණප්පයොජනා අනුපඤ්ඤත්තිනයා. කායිකවාචසිකඅජ්ඣාචාරනිසෙධනතො චෙස කායං වාචඤ්ච විනෙති, තස්මා විවිධනයත්තා විසෙසනයත්තා කායවාචානං විනයනතො චෙව විනයොති අක්ඛාතො. තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසල්ලත්ථං වුත්තං –

‘‘විවිධවිසෙසනයත්තා, විනයනතො චෙව කායවාචානං;
විනයත්ථවිදූහි අයං, විනයො විනයොති අක්ඛාතො’’ති.

ඉතරං පන –

‘‘අත්ථානං සූචනතො සුවුත්තතො, සවනතොථ සූදනතො;
සුත්තාණා සුත්තසභාගතො ච, සුත්තන්ති අක්ඛාතං.

තඤ්හි අත්තත්ථපරත්ථාදිභෙදෙ අත්ථෙ සූචෙති. සුවුත්තා චෙත්ථ අත්ථා, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුලොමෙන වුත්තත්තා. සවති චෙතං අත්ථෙ සස්සමිව ඵලං, පසවතීති වුත්තං හොති. සූදති චෙතං ධෙනු විය ඛීරං, පග්ඝරාපෙතීති වුත්තං හොති. සුට්ඨු ච නෙ තායති, රක්ඛතීති වුත්තං හොති. සුත්තසභාගඤ්චෙතං, යථා හි තච්ඡකානං සුත්තං පමාණං හොති, එවමෙතම්පි විඤ්ඤූනං. යථා ච සුත්තෙන සඞ්ගහිතානි පුප්ඵානි න විකිරීයන්ති, න විද්ධංසීයන්ති, එවමෙව තෙන සඞ්ගහිතා අත්ථා. තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසල්ලත්ථං වුත්තං –

‘‘අත්ථානං සූචනතො, සුවුත්තතො සවනතොථ සූදනතො;
සුත්තාණා සුත්තසභාගතො ච, සුත්තන්ති අක්ඛාත’’න්ති.

ඉතරො පන –

‘‘යං එත්ථ වුඩ්ඪිමන්තො, සලක්ඛණා පූජිතා පරිච්ඡින්නා;
වුත්තාධිකා ච ධම්මා, අභිධම්මො තෙන අක්ඛාතො’’.

අයඤ්හි අභිසද්දො වුඩ්ඪිලක්ඛණපූජිතපරිච්ඡින්නාධිකෙසු දිස්සති. තථා හෙස ‘‘බාළ්හා මෙ දුක්ඛා වෙදනා අභික්කමන්ති, නො පටික්කමන්ති’’තිආදීසු (ම. නි. 3.389) වුඩ්ඪියං ආගතො. ‘‘යා තා රත්තියො අභිඤ්ඤාතා

අභිලක්ඛිතා''තිආදීසු (ම. නි. 1.49) සලක්ඛණෙ. ''රාජාභිරාජා මනුජින්දො''තිආදීසු (ම. නි. 2.399) පූජිතෙ. ''පටිබලො විනෙතුං අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ''තිආදීසු (මහාව. 85) පරිච්ඡින්නෙ. අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරවිරහිතෙ ධම්මෙ ච විනයෙ චාති වුත්තං හොති. ''අභික්කන්තෙන වණ්ණෙනා''තිආදීසු (වි. ව. 819) අධිකෙ.

එත්ථ ච ''රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති'' (ධ. ස. 251), ''මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී''තිආදිනා (විභ. 642) නයෙන වුඩ්ඪිමන්තොපි ධම්මා වුත්තා. ''රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා''තිආදිනා (ධ. ස. 1) නයෙන ආරම්මණාදීහි ලක්ඛණීයත්තා සලක්ඛණාපි. ''සෙක්ඛා ධම්මා, අසෙක්ඛා ධම්මා, ලොකුත්තරා ධම්මා''තිආදිනා (ධ. ස. තිකමාතිකා 11, දුකමාතිකා 12) නයෙන පූජිතාපි, පූජාරහාති අධිප්පායො. ''ඵස්සො හොති, වෙදනා හොතී''තිආදිනා (ධ. ස. 1) නයෙන සභාවපරිච්ඡින්නත්තා පරිච්ඡින්නාපි. ''මහග්ගතා ධම්මා, අප්පමාණා ධම්මා (ධ. ස. තිකමාතිකා 11), අනුත්තරා ධම්මා''තිආදිනා (ධ. ස. දුකමාතිකා 11) නයෙන අධිකාපි ධම්මා වුත්තා. තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසල්ලත්ථං වුත්තං –

''යං එත්ථ වුඩ්ඪිමන්තො, සලක්ඛණා පූජිතා පරිච්ඡින්නා;
වුත්තාධිකා ච ධම්මා, අභිධම්මො තෙන අක්ඛාතො''ති.

යං පනෙත්ථ අවිසිට්ඨං, තං –

''පිටකං පිටකත්ථවිදූ, පරියත්තිබ්භාජනත්ථතො ආහු;
තෙන සමොධානෙත්වා, තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා''.

පරියත්තිපි හි ''මා පිටකසම්පදානෙනා''තිආදීසු (අ. නි. 3.66) පිටකන්ති වුච්චති. ''අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය කුදාලපිටකමාදායා''තිආදීසු (අ. නි. 3.70) යං කිඤ්චි භාජනම්පි. තස්මා 'පිටකං පිටකත්ථවිදූ පරියත්තිභාජනත්ථතො ආහු.

ඉදානි **'තෙන සමොධානෙත්වා තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා'**ති, තෙන එවං දුවිධත්ථෙන පිටකසද්දෙන සහ සමාසං කත්වා විනයො ච සො පිටකඤ්ච පරියත්තිභාවතො, තස්ස තස්ස අත්ථස්ස භාජනතො චාති විනයපිටකං, යථාවුත්තෙනෙව නයෙන සුත්තන්තඤ්ච තං පිටකඤ්චාති සුත්තන්තපිටකං, අභිධම්මො ච සො පිටකඤ්චාති අභිධම්මපිටකන්ති. එවමෙතෙ තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා.

එවං ඤත්වා ච පුනපි තෙසුයෙව පිටකෙසු නානප්පකාරකොසල්ලත්ථං –

''දෙසනාසාසනකථාභෙදං තෙසු යථාරහං;
සික්ඛාප්පහානගම්භීරභාවඤ්ච පරිදීපයෙ.
පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං, විපත්තිඤ්චාපි යං යහිං;
පාපුණාති යථා භික්ඛු, තම්පි සබ්බං විභාවයෙ''.

තත්‍රායං පරිදීපනා විභාවනා ච. එතානි හි තීණි පිටකානි යථාක්කමං ආණාවොහාරපරමත්ථදෙසනා, යථාපරාධයථානුලොමයථාධම්මසාසනානි, සංවරාසංවරදිට්ඨිවිනිවෙඨනනාමරූපපරිච්ඡෙදකථාති ච වුච්චන්ති. එත්ථ හි විනයපිටකං ආණාරහෙන භගවතා ආණාබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා **ආණාදෙසනා,** සුත්තන්තපිටකං වොහාරකුසලෙන භගවතා වොහාරබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා **වොහාරදෙසනා,** අභිධම්මපිටකං පරමත්ථකුසලෙන භගවතා පරමත්ථබාහුල්ලතො දෙසිතත්තා **පරමත්ථදෙසනා**ති වුච්චති.

තථා පඨමං – 'යෙ තෙ පචුරාපරාධා සත්තා, තෙ යථාපරාධං එත්ථ සාසිතා'ති **යථාපරාධසාසනං,** දුතියං – 'අනෙකජ්ඣාසයානුසයචරියාධිමුත්තිකා සත්තා යථානුලොමං එත්ථ සාසිතා'ති **යථානුලොමසාසනං,** තතියං – 'ධම්මපුඤ්ජමත්තෙ ''අහං මමා''ති සඤ්ඤිනො සත්තා යථාධම්මං එත්ථ සාසිතා'ති **යථාධම්මසාසනන්**ති වුච්චති.

තථා පඨමං – අජ්ඣාචාරපටිපක්ඛභූතො සංවරාසංවරො එත්ථ කථිතොති **සංවරාසංවරකථා.** සංවරාසංවරොති ඛුද්දකො චෙව මහන්තො ච සංවරො, කම්මාකම්මං විය, ඵලාඵලං විය ච, දුතියං – ''ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිපටිපක්ඛභූතා දිට්ඨිවිනිවෙඨනා එත්ථ කථිතා''ති **දිට්ඨිවිනිවෙඨනකථා,** තතියං – ''රාගාදිපටිපක්ඛභූතො නාමරූපපරිච්ඡෙදො එත්ථ කථිතො''ති **නාමරූපපරිච්ඡෙදකථා**ති වුච්චති.

තීසුපි චෙතෙසු තිස්සො සික්ඛා, තීණි පහානානි, චතුබ්බිධො ච ගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො. තථා හි විනයපිටකෙ විසෙසෙන **අධිසීලසික්ඛා** වුත්තා, සුත්තන්තපිටකෙ **අධිචිත්තසික්ඛා,** අභිධම්මපිටකෙ **අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.**

විනයපිටකෙ ච **වීතික්කමප්පහානං** , කිලෙසානං වීතික්කමපටිපක්ඛත්තා සීලස්ස. සුත්තන්තපිටකෙ **පරියුට්ඨානප්පහානං,** පරියුට්ඨානපටිපක්ඛත්තා සමාධිස්ස. අභිධම්මපිටකෙ **අනුසයප්පහානං,** අනුසයපටිපක්ඛත්තා

පඤ්ඤාය. පඨමෙ ච **තදඞ්ගප්පහානං,** ඉතරෙසු **වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පහානානි.** පඨමෙ ච දුච්චරිතසංකිලෙසප්පහානං, ඉතරෙසු **තණ්හාදිට්ඨිසංකිලෙසප්පහානං.**

එකමෙකස්මිඤ්චෙත්ථ චතුබ්බිධොපි ධම්මත්ථදෙසනා පටිවෙධගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **ධම්මොති** තන්ති. **අත්ථොති** තස්සායෙව අත්ථො. **දෙසනාති** තස්සා මනසා වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා. **පටිවෙධොති** තන්තියා තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො. තීසුපි චෙතෙසු එතෙ ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධා. යස්මා සසාදීහි විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාළ්හා අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා ගම්භීරා. එවං එකමෙකස්මිං එත්ථ චතුබ්බිධොපි ගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො.

අපරො නයො, **ධම්මොති** හෙතු. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා’’ති. **අත්ථොති** හෙතුඵලං, වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා’’ති (විභ. 720). **දෙසනාති** පඤ්ඤත්ති, යථා ධම්මං ධම්මාභිලාපොති අධිප්පායො. අනුලොමපටිලොමසඞ්ඛෙපවිත්ථාරාදිවසෙන වා කථනං. **පටිවෙධොති** අභිසමයො, සො ච ලොකියලොකුත්තරො විසයතො අසම්මොහතො ච, අත්ථානුරූපං ධම්මෙසු, ධම්මානුරූපං අත්ථෙසු, පඤ්ඤත්තිපථානුරූපං පඤ්ඤත්තීසු අවබොධො. තෙසං තෙසං වා තත්ථ තත්ථ වුත්තධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලක්ඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවො.

ඉදානි යස්මා එතෙසු පිටකෙසු යං යං ධම්මජාතං වා අත්ථජාතං වා, යා චායං යථා යථා ඤාපෙතබ්බො අත්ථො සොතූනං ඤාණස්ස අභිමුඛො හොති, තථා තථා තදත්ථජොතිකා දෙසනා, යො චෙත්ථ අවිපරීතාවබොධසඞ්ඛාතො පටිවෙධො, තෙසං තෙසං වා ධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලක්ඛණසඞ්ඛාතො අවිපරීතසභාවො. සබ්බම්පෙතං අනුපචිතකුසලසම්භාරෙහි දුප්පඤ්ඤෙහි සසාදීහි විය මහාසමුද්දො දුක්ඛොගාළ්හං අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨඤ්ච, තස්මා ගම්භීරං. එවම්පි එකමෙකස්මිං එත්ථ චතුබ්බිධොපි ගම්භීරභාවො වෙදිතබ්බො.

එත්තාවතා ච –

> ‘‘දෙසනාසාසනකථා, භෙදං තෙසු යථාරහං;
> සික්ඛාප්පහානගම්භීර, භාවඤ්ච පරිදීපයෙ’’ති –

අයං ගාථා වුත්තත්ථාව හොති.

> ‘‘පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං, විපත්තිඤ්චාපි යං යහිං;
> පාපුණාති යථා භික්ඛු, තම්පි සබ්බං විභාවයෙ’’ති –

එත්ථ පන තීසු පිටකෙසු තිවිධො පරියත්තිභෙදො දට්ඨබ්බො. තිස්සො හි පරියත්තියො – අලගද්දූපමා, නිස්සරණත්ථා, භණ්ඩාගාරිකපරියත්තීති.

තත්ථ යා දුග්ගහිතා, උපාරම්භාදිහෙතු පරියාපුටා, අයං **අලගද්දූපමා.** යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො අලගද්දත්ථිකො අලගද්දගවෙසී අලගද්දපරියෙසනං චරමානො, සො පස්සෙය්‍ය මහන්තං අලගද්දං, තමෙනං භොගෙ වා නඞ්ගුට්ඨෙ වා ගණ්හෙය්‍ය, තස්ස සො අලගද්දො පටිපරිවත්තිත්වා හත්ථෙ වා බාහායං වා අඤ්ඤතරස්මිං වා අඞ්ගපච්චඞ්ගෙ ඩංසෙය්‍ය, සො තතො නිදානං මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍ය, මරණමත්තං වා දුක්ඛං. තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා, භික්ඛවෙ, අලගද්දස්ස. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චෙ මොඝපුරිසා ධම්මං පරියාපුණන්ති, සුත්තං…පෙ…. වෙදල්ලං, තෙ තං ධම්මං පරියාපුණිත්වා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤාය අත්ථං න උපපරික්ඛන්ති, තෙසං තෙ ධම්මා පඤ්ඤාය අත්ථං අනුපපරික්ඛතං න නිජ්ඣානං ඛමන්ති, තෙ උපාරම්භානිසංසා චෙව ධම්මං පරියාපුණන්ති, ඉතිවාදප්පමොක්ඛානිසංසා ච, යස්ස චත්ථාය ධම්මං පරියාපුණන්ති, තඤ්චස්ස අත්ථං නානුභොන්ති, තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගහිතා දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා, භික්ඛවෙ, ධම්මාන’’න්ති (ම. නි. 1.238).

යා පන සුග්ගහිතා සීලක්ඛන්ධාදිපාරිපූරිංයෙව ආකඞ්ඛමානෙන පරියාපුටා, න උපාරම්භාදිහෙතු, අයං **නිස්සරණත්ථා.** යං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘තෙසං තෙ ධම්මා සුග්ගහිතා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තන්ති. තං කිස්ස හෙතු? සුග්ගහිතත්තා, භික්ඛවෙ, ධම්මාන’’න්ති (ම. නි. 1.239).

යං පන පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධො පහීනකිලෙසො භාවිතමග්ගො පටිවිද්ධාකුප්පො සච්ඡිකතනිරොධො ඛීණාසවො කෙවලං පවෙණීපාලනත්ථාය වංසානුරක්ඛණත්ථාය පරියාපුණාති, අයං **භණ්ඩාගාරිකපරියත්තීති.**

විනයෙ පන සුප්පටිපන්නො භික්ඛු සීලසම්පදං නිස්සාය තිස්සො විජ්ජා පාපුණාති, තාසංයෙව ච තත්ථ පභෙදවචනතො. සුත්තෙ සුප්පටිපන්නො සමාධිසම්පදං නිස්සාය ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණාති, තාසංයෙව ච තත්ථ පභෙදවචනතො. අභිධම්මෙ සුප්පටිපන්නො පඤ්ඤාසම්පදං නිස්සාය චතස්සො පටිසම්භිදා පාපුණාති, තාසඤ්ච

තත්ථෙව පභෙදවචනතො, එවමෙතෙසු සුප්පටිපන්නො යථාක්කමෙන ඉමං විජ්ජාත්තයඡළභිඤ්ඤාචතුප්පටිසම්භිදාභෙදං සම්පත්තිං පාපුණාති.

විනයෙ පන දුප්පටිපන්නො අනුඤ්ඤාතසුඛසම්ඵස්සඅත්ථරණපාවුරණාදිඵස්සසාමඤ්ඤතො පටික්ඛිත්තෙසු උපාදින්නකඵස්සාදීසු අනවජ්ජසඤ්ඤී හොති. වුත්තම්පි හෙතං – ''තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, යථා යෙ මෙ අන්තරායිකා ධම්මා අන්තරායිකා වුත්තා භගවතා, තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායා''ති (ම. නි. 1.234). තතො දුස්සීලභාවං පාපුණාති. සුත්තෙ දුප්පටිපන්නො – ''චත්තාරො මෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා''තිආදීසු (අ. නි. 4.5) අධිප්පායං අජානන්තො දුග්ගහිතං ගණ්හාති, යං සන්ධාය වුත්තං – ''අත්තනා දුග්ගහිතෙන අම්හෙ චෙව අබ්භාචික්ඛති, අත්තානඤ්ච ඛණති, බහුඤ්ච අපුඤ්ඤං පසවතී''ති (ම. නි. 1.236). තතො මිච්ඡාදිට්ඨිතං පාපුණාති. අභිධම්මෙ දුප්පටිපන්නො ධම්මචින්තං අතිධාවන්තො අචින්තෙය්‍යානිපි චින්තෙති. තතො චිත්තක්ඛෙපං පාපුණාති, වුත්තඤ්හෙතං – ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, අචින්තෙය්‍යානි, න චින්තෙතබ්බානි, යානි චින්තෙන්තො උම්මාදස්ස විඝාතස්ස භාගී අස්සා''ති (අ. නි. 4.77). එවමෙතෙසු දුප්පටිපන්නො යථාක්කමෙන ඉමං දුස්සීලභාව මිච්ඡාදිට්ඨිතා චිත්තක්ඛෙපභෙදං විපත්තිං පාපුණාතී''ති.

එත්තාවතා ච –

''පරියත්තිභෙදං සම්පත්තිං, විපත්තිඤ්චාපි යං යහිං;
පාපුණාති යථා භික්ඛු, තම්පි සබ්බං විභාවයෙ''ති –

අයම්පි ගාථා වුත්තත්ථාව හොති. එවං නානප්පකාරතො පිටකානි ඤත්වා තෙසං වසෙනෙතං බුද්ධවචනං තිවිධන්ති ඤාතබ්බං.

කථං නිකායවසෙන පඤ්චවිධං? සබ්බමෙව චෙතං දීඝනිකායො, මජ්ඣිමනිකායො, සංයුත්තනිකායො, අඞ්ගුත්තරනිකායො, ඛුද්දකනිකායොති පඤ්චප්පභෙදං හොති. තත්ථ කතමො **දීඝනිකායො?** තිවග්ගසඞ්ගහානි බ්‍රහ්මජාලාදීනි චතුත්තිංස සුත්තානි.

''චතුත්තිංසෙව සුත්තන්තා, තිවග්ගො යස්ස සඞ්ගහො;
එස දීඝනිකායොති, පඨමො අනුලොමිකො''ති.

කස්මා පනෙස දීඝනිකායොති වුච්චති? දීඝප්පමාණානං සුත්තානං සමූහතො නිවාසතො ච. සමූහනිවාසා හි නිකායොති වුච්චන්ති. ''නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකනිකායම්පි සමනුපස්සාමි එවං චිත්තං, යථයිදං, භික්ඛවෙ , තිරච්ඡානගතා පාණා'' (සං. නි. 2.100). පොණිකනිකායො චික්ඛල්ලිකනිකායොති එවමාදීනි චෙත්ථ සාධකානි සාසනතො ලොකතො ච. එවං සෙසානම්පි නිකායභාවෙ වචනත්ථො වෙදිතබ්බො.

කතමො **මජ්ඣිමනිකායො?** මජ්ඣිමප්පමාණානි පඤ්චදසවග්ගසඞ්ගහානි මූලපරියායසුත්තාදීනි දියඩ්ඪසතං ද්වෙ ච සුත්තානි.

''දියඩ්ඪසතසුත්තන්තා, ද්වෙ ච සුත්තානි යත්ථ සො;
නිකායො මජ්ඣිමො පඤ්ච, දසවග්ගපරිග්ගහො''ති.

කතමො **සංයුත්තනිකායො?** දෙවතාසංයුත්තාදිවසෙන ඨපිතානි ඔඝතරණාදීනි සත්ත සුත්තසහස්සානි සත්ත ච සුත්තසතානි ද්වාසට්ඨි ච සුත්තානි.

''සත්තසුත්තසහස්සානි , සත්තසුත්තසතානි ච;
ද්වාසට්ඨි චෙව සුත්තන්තා, එසො සංයුත්තසඞ්ගහො''ති.

කතමො **අඞ්ගුත්තරනිකායො?** එකෙකඅඞ්ගාතිරෙකවසෙන ඨපිතානි චිත්තපරියාදානාදීනි නව සුත්තසහස්සානි පඤ්ච සුත්තසතානි සත්තපඤ්ඤාසඤ්ච සුත්තානි.

''නව සුත්තසහස්සානි, පඤ්ච සුත්තසතානි ච;
සත්තපඤ්ඤාස සුත්තානි, සඞ්ඛ්‍යා අඞ්ගුත්තරෙ අය''න්ති.

කතමො **ඛුද්දකනිකායො?** සකලං විනයපිටකං, අභිධම්මපිටකං, ඛුද්දකපාඨාදයො ච පුබ්බෙ දස්සිතා පඤ්චදසප්පභෙදා, ඨපෙත්වා චත්තාරො නිකායෙ අවසෙසං බුද්ධවචනං.

''ඨපෙත්වා චතුරොපෙතෙ, නිකායෙ දීඝආදිකෙ;
තදඤ්ඤං බුද්ධවචනං, නිකායො ඛුද්දකො මතො''ති.

එවං නිකායවසෙන පඤ්චවිධං.

කථං අඞ්ගවසෙන නවවිධං? සබ්බමෙව හිදං සුත්තං, ගෙය්‍යං, වෙය්‍යාකරණං, ගාථා, උදානං, ඉතිවුත්තකං, ජාතකං, අබ්භුතධම්මං, වෙදල්ලන්ති නවප්පභෙදං හොති. තත්ථ උභතොවිභඞ්ගනිද්දෙසඛන්ධකපරිවාරා, සුත්තනිපාතෙ මඞ්ගලසුත්තරතනසුත්තනාලකසුත්තතුවට්ටකසුත්තානි ච අඤ්ඤම්පි ච සුත්තනාමකං තථාගතවචනං **සුත්තන්**ති වෙදිතබ්බං. සබ්බම්පි සගාථකං සුත්තං **ගෙය්‍යන්**ති වෙදිතබ්බං. විසෙසෙන සංයුත්තකෙ සකලොපි සගාථවග්ගො, සකලම්පි අභිධම්මපිටකං, නිග්ගාථකං සුත්තං, යඤ්ච අඤ්ඤම්පි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි අසඞ්ගහිතං බුද්ධවචනං, තං **වෙය්‍යාකරණන්**ති වෙදිතබ්බං. ධම්මපදං, ථෙරගාථා, ථෙරීගාථා, සුත්තනිපාතෙ නොසුත්තනාමිකා සුද්ධිකගාථා ච **ගාථා**ති වෙදිතබ්බා. සොමනස්සඤාණමයිකගාථා පටිසංයුත්තා ද්වෙඅසීති සුත්තන්තා **උදානන්**ති වෙදිතබ්බං. ''වුත්තඤ්හෙතං භගවතා''තිආදිනයප්පවත්තා දසුත්තරසතසුත්තන්තා **ඉතිවුත්තකන්**ති වෙදිතබ්බං. අපණ්ණකජාතකාදීනි පඤ්ඤාසාධිකානි පඤ්චජාතකසතානි **'ජාතක'**න්ති වෙදිතබ්බං. ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා ආනන්දෙ''තිආදිනයප්පවත්තා (දී. නි. 2.209) සබ්බෙපි අච්ඡරියබ්භුතධම්මපටිසංයුත්තසුත්තන්තා **අබ්භුතධම්ම**න්ති වෙදිතබ්බං. චූළවෙදල්ල-මහාවෙදල්ල-සම්මාදිට්ඨි-සක්කපඤ්හ-සඞ්ඛාරභාජනිය-මහාපුණ්ණමසුත්තාදයො සබ්බෙපි වෙදඤ්ච තුට්ඨිඤ්ච ලද්ධා ලද්ධා පුච්ඡිතසුත්තන්තා **වෙදල්ලන්**ති වෙදිතබ්බං. එවං අඞ්ගවසෙන නවවිධං.

කථං ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධං? සබ්බමෙව චෙතං බුද්ධවචනං –

> ''ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්හිං, ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො;
> චතුරාසීති සහස්සානි, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො''ති.

එවං පරිදීපිතධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සප්පභෙදං හොති. තත්ථ එකානුසන්ධිකං සුත්තං එකො ධම්මක්ඛන්ධො. යං අනෙකානුසන්ධිකං, තත්ථ අනුසන්ධිවසෙන ධම්මක්ඛන්ධගණනා. ගාථාබන්ධෙසු පඤ්හාපුච්ඡනං එකො ධම්මක්ඛන්ධො, විස්සජ්ජනං එකො. අභිධම්මෙ එකමෙකං තිකදුකභාජනං, එකමෙකඤ්ච චිත්තවාරභාජනං, එකමෙකො ධම්මක්ඛන්ධො. විනයෙ අත්ථි වත්ථු, අත්ථි මාතිකා, අත්ථි පදභාජනීයං, අත්ථි අන්තරාපත්ති, අත්ථි ආපත්ති, අත්ථි අනාපත්ති, අත්ථි තිකච්ඡෙදො. තත්ථ එකමෙකො කොට්ඨාසො එකමෙකො ධම්මක්ඛන්ධොති වෙදිතබ්බො. එවං ධම්මක්ඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධං.

එවමෙතං අභෙදතො රසවසෙන එකවිධං, භෙදතො ධම්මවිනයාදිවසෙන දුවිධාදිභෙදං බුද්ධවචනං සඞ්ගායන්තෙන මහාකස්සපප්පමුඛෙන වසීගණෙන ''අයං ධම්මො, අයං විනයො, ඉදං පඨමබුද්ධවචනං, ඉදං මජ්ඣිමබුද්ධවචනං, ඉදං පච්ඡිමබුද්ධවචනං, ඉදං විනයපිටකං, ඉදං සුත්තන්තපිටකං, ඉදං අභිධම්මපිටකං, අයං දීඝනිකායො…පෙ.… අයං ඛුද්දකනිකායො, ඉමානි සුත්තාදීනි නවඞ්ගානි, ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී''ති, ඉමං පභෙදං වවත්ථපෙත්වාව සඞ්ගීතං. න කෙවලඤ්ච ඉමමෙව, අඤ්ඤම්පි උද්දානසඞ්ගහ-වග්ගසඞ්ගහ-පෙය්‍යාලසඞ්ගහ-එකකනිපාත-දුකනිපාතාදිනිපාතසඞ්ගහ-සංයුත්තසඞ්ගහ-පණ්ණාසසඞ්ගහාදි-අනෙකවිධං තීසු පිටකෙසු සන්දිස්සමානං සඞ්ගහප්පභෙදං වවත්ථපෙත්වා එව සත්තහි මාසෙහි සඞ්ගීතං.

සඞ්ගීතිපරියොසානෙ චස්ස – ''ඉදං මහාකස්සපත්ථෙරෙන දසබලස්ස සාසනං පඤ්චවස්සසහස්සපරිමාණකාලං පවත්තනසමත්ථං කත''න්ති සඤ්ජාතප්පමොදා සාධුකාරං විය දදමානා අයං මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා අනෙකප්පකාරං කම්පි සඞ්කම්පි සම්පකම්පි සම්පවෙධි, අනෙකානි ච අච්ඡරියානි පාතුරහෙසුන්ති, අයං පඨමමහාසඞ්ගීති නාම. යා ලොකෙ –

> ''සතෙහි පඤ්චහි කතා, තෙන පඤ්චසතාති ච;
> ථෙරෙහෙව කතත්තා ච, ථෙරිකාති පවුච්චතී''ති.

1. බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා

පරිබ්බාජකකථාවණ්ණනා

ඉමිස්සා පඨමමහාසඞ්ගීතියා වත්තමානාය විනයසඞ්ගහාවසානෙ සුත්තන්තපිටකෙ ආදිනිකායස්ස ආදිසුත්තං බ්‍රහ්මජාලං පුච්ඡන්තෙන ආයස්මතා මහාකස්සපෙන – ''බ්‍රහ්මජාලං, ආවුසො ආනන්ද, කත්ථ භාසිත''න්ති, එවමාදිවුත්තවචනපරියොසානෙ යත්ථ ච භාසිතං, යඤ්චාරබ්භ භාසිතං, තං සබ්බං පකාසෙන්තො ආයස්මා ආනන්දො එවං මෙ සුතන්තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං ''බ්‍රහ්මජාලස්සාපි එවං මෙ සුතන්තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදී''ති.

1. තත්ථ **එවන්ති** නිපාතපදං. **මෙතිආදීනි** නාමපදානි. **පටිපන්නො හොතීති** එත්ථ **පටීති** උපසග්ගපදං, **හොතීති** ආඛ්‍යාතපදන්ති. ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන **එවං**-සද්දො තාව උපමූපදෙසසම්පහංසනගරහණවචනසම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථාහෙස – ''එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු''න්ති (ධ. ප. 53) එවමාදීසු උපමායං ආගතො. ''එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කමිතබ්බ''න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. ''එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා''තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. ''එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී''තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. ''එවං, භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසු''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. ''එවං බ්‍යා ඛො අහං, භන්තෙ, භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී''තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ. ''එහි ත්වං, මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ. ''සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතී''ති. ''එවඤ්ච වදෙහි, සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා''තිආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. ''තං කිං මඤ්ඤථ, කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා, භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා, භන්තෙ. විඤ්ඤුගරහිතා වා විඤ්ඤුප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤුගරහිතා, භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති නො වා, කථං වො එත්ථ හොතීති? සමත්තා, භන්තෙ, සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ හොතී''තිආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. ස්වායමිධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙන **එවං**-සද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති, නානානයනිපුණමනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං, අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, විවිධපාටිහාරියං, ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං, සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි 'එවං මෙ සුතං' මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

නිදස්සනත්ථෙන – ''නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත''න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො – 'එවං මෙ සුතං', 'මයාපි එවං සුත'න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණත්ථෙන – ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, ගතිමන්තානං, සතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො''ති (අ. නි. 1.223). එවං භගවතා – ''ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො, ධම්මකුසලො, බ්‍යඤ්ජනකුසලො, නිරුත්තිකුසලො, පුබ්බාපරකුසලො''ති (අ. නි. 5.169). එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකාමතං ජනෙති – 'එවං මෙ සුතං', තඤ්ච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං, එවමෙව න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බ''න්ති.

මෙ-සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස – ''ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය''න්තිආදීසු (සු. නි. 81) මයාති අත්ථො. ''සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සඞ්ඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ''තිආදීසු (සං. නි. 4.88) මය්හන්ති අත්ථො. ''ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ , භවථා''තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන මයා සුතන්ති ච, මම සුතන්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

සුතන්ති අයං **සුත**-සද්දො සඋපසග්ගො ච අනුපසග්ගො ච – ගමනවිස්සුතකිලින්න-උපචිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤෙය්‍ය-සොතද්වාරානුසාර-විඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො, තථා හිස්ස ''සෙනාය පසුතො''තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. ''සුතධම්මස්ස පස්සතො''තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. ''අවස්සුතා අවස්සුතස්සා''තිආදීසු (පාචි. 657) කිලින්නාකිලින්නස්සාති අත්ථො. ''තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක''න්තිආදීසු (ඛු. පා. 7.12) උපචිතන්ති අත්ථො. ''යෙ ඣානපසුතා ධීරා''තිආදීසු (ධ. ප. 181) ඣානානුයුත්තාති අත්ථො. 'දිට්ඨං සුතං මුත'න්තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. ''සුතධරො සුතසන්නිචයො''තිආදීසු (ම. නි.

1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වාති අත්ථො. 'මෙ' සද්දස්ස හි 'මයා'ති අත්ථෙ සති 'එවං මයා සුතං' සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති යුජ්ජති. 'මමා'ති අත්ථෙ සති එවං මම සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණන්ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු **එවන්ති** සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. **මෙති** වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිපුග්ගලනිදස්සනං. **සුතන්ති** අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො අනූනාධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. තථා **එවන්ති** තස්සා සොතද්වාරානුසාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිභාවප්පකාසනං. **මෙති** අත්තප්පකාසනං. **සුතන්ති** ධම්මප්පකාසනං. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – ''නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතො''ති.

තථා **එවන්ති** නිද්දිසිතබ්බධම්මප්පකාසනං. **මෙති** පුග්ගලප්පකාසනං. **සුතන්ති** පුග්ගලකිච්චප්පකාසනං. ඉදං වුත්තං හොති. ''යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුත''න්ති.

තථා **එවන්ති** යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො. **එවන්ති** හි අයමාකාරපඤ්ඤත්ති. **මෙති** කත්තුනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා නානාකාරප්පවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තං සමඞ්ගිනො කත්තු විසයග්ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථවා **එවන්ති** පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො. **මෙති** උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, ''මයා සවනකිච්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවනකිච්චවොහාරෙන සුත''න්ති.

තත්ථ එවන්ති ච මෙති ච සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. කිඤ්හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ? සුතන්ති විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. යඤ්හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා 'එව'න්ති ච, මෙති ච, තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. 'සුත'න්ති දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාපඤ්ඤත්ති. එත්ථ ච එවන්ති වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. න හි සම්මූළ්හො නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොති. 'සුත'න්ති වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙන මයා සුතන්ති පටිජානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන පන සතිසිද්ධි. තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා බ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා, සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපටිවෙධසමත්ථතා. තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො, එවන්ති වචනෙන යොනිසො මනසිකාරං දීපෙති. අයොනිසො මනසිකරොතො හි නානප්පකාරපටිවෙධාභාවතො. සුතන්ති වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුච්චමානොපි ''න මයා සුතං, පුන භණථා''ති භණති. යොනිසො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං සාධෙති, සම්මා අප්පණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො. අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසූපනිස්සයඤ්ච සාධෙති. න හි වික්ඛිත්තචිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සප්පුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො, යස්මා එවන්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසොති වුත්තං, සො ච එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මාඅප්පණිහිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා එවන්ති ඉමිනා භද්දකෙනාකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. සුතන්ති සවනයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරූපදෙසෙ වසතො සප්පුරිසූපනිස්සයවිරහිතස්ස වා සවනං අත්ථි. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධිසිද්ධා හොති, පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි, තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධි. ඉති පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගං විය සූරියස්ස උදයතො යොනිසො මනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඨානෙ නිදානං ඨපෙන්තො – ''එවං මෙ සුත''න්තිආදිමාහ.

අපරො නයො, 'එව'න්ති ඉමිනා නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. 'සුත'න්ති ඉමිනා සොතබ්බප්පභෙදපටිවෙධදීපකෙන ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං. 'එව'න්ති ච ඉදං යොනිසො මනසිකාරදීපකං වචනං භාසමානො – ''එතෙ මයා ධම්මා මනසානුපෙක්ඛිතා, දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා''ති දීපෙති. 'සුත'න්ති ඉදං සවනයොගදීපකං වචනං භාසමානො – ''බහූ මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා''ති දීපෙති. තදුභයෙනාපි අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවනෙ ආදරං ජනෙති. අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණඤ්හි ධම්මං ආදරෙන අස්සුණන්තො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති, තස්මා ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං අයං ධම්මො සොතබ්බොති.

‘‘එවං මෙ සුත’’න්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති. සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. ‘‘කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා, තස්සෙව භගවතො වචන’’න්ති දීපෙන්තො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිච ‘‘එවං මෙ සුත’’න්ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො පුරිමවචනං විවරන්තො – ‘‘සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානට්ඨායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා කඞ්ඛා වා විමති වා කාතබ්බා’’ති සබ්බෙසං දෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙති. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ;
එවං මෙ සුතමිච්චෙවං, වදං ගොතමසාවකො’’ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. **සමය**න්ති පරිච්ඡින්නනිද්දෙසො. **එකං සමය**න්ති අනියමිතපරිදීපනං. තත්ථ **සමයසද්දො** –

‘‘සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ, සමූහෙ හෙතුදිට්ඨිසු;
පටිලාභෙ පහානෙ ච, පටිවෙධෙ ච දිස්සති’’.

තථා හිස්ස – ‘‘අප්පෙවනාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො. ‘‘එකොව ඛො භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා’’තිආදීසු (අ. නි. 8.29) ඛණො. ‘‘උණ්හසමයො පරිළාහසමයො’’තිආදීසු (පාචි. 358) කාලො. ‘‘මහාසමයො පවනස්මි’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.332) සමූහො. ‘‘සමයොපි ඛො තෙ, භද්දාලි, අප්පටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති, භද්දාලි නාම භික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය අපරිපූරකාරී’ති. අයම්පි ඛො, තෙ භද්දාලි, සමයො අප්පටිවිද්ධො අහොසී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.135) හෙතු. ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසතී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි.

‘‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
අත්ථාභිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී’’ති. (සං. නි. 1.128) –

ආදීසු පටිලාභො. ‘‘සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා’’තිආදීසු (අ. නි. 7.9) පහානං. ‘‘දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො’’තිආදීසු (පටි. 108) පටිවෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො. තෙන සංවච්ඡරඋතුමාසඩ්ඪමාසරත්තිදිවපුබ්බණ්හමජ්ඣන්හිකසායන්හපඨමමජ්ඣිම-මපච්ඡිමයාමමුහුත්තාදීසු කාලප්පභෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදීසු සමයෙසු යං යං සුත්තං යස්මිං යස්මිං සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන – ‘‘එවං මෙ සුතං’’ අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වාති එවං වුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, බහු ච වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා ‘‘එකං සමය’’න්ති ආහ. යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො, ජාතිසමයො, සංවෙගසමයො, අභිනික්ඛමනසමයො, දුක්කරකාරිකසමයො, මාරවිජයසමයො, අභිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො, දෙසනාසමයො, පරිනිබ්බානසමයොති, එවමාදයො භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය පකාසා අනෙකකාලප්පභෙදා එව සමයා. තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං එකං සමයන්ති දීපෙති. යො චායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු කරුණාකිච්චසමයො, අත්තහිතපරහිතපටිපත්තිසමයෙසු පරහිතපටිපත්තිසමයො, සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මිකථාසමයො දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො, තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සමයං සන්ධාය **‘‘එකං සමය’’**න්ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ ‘‘යස්මිං සමයෙ කාමාවචර’’න්ති (ධ. ස. 1) ච, ඉතො අඤ්ඤෙසු ච සුත්තපදෙසු – ‘‘යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහී’’ති ච භුම්මවචනනිද්දෙසො කතො, විනයෙ ච – ‘‘තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා’’ති කරණවචනෙන, තථා අකත්වා ‘‘එකං සමය’’න්ති උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති? තත්ථ තථා ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථො භාවෙන භාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවති. අධිකරණඤ්හි කාලත්ථො, සමූහත්ථො ච සමයො, තත්ථ තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතස්ස ච සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛීයති, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භුම්මවචනනිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ච හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිඤ්ච එවං ජාතිකෙ අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යඤ්හි සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අච්චන්තමෙව තං සමයං කරුණාවිහාරෙන විහාසි, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං ඉධ උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති.

තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භුම්මෙන කරණෙන ච;
අඤ්ඤත්‍ර සමයො වුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා’’ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – ‘‘තස්මිං සමයෙ’’ති වා, ‘‘තෙන සමයෙනා’’ති වා, ‘‘එකං සමය’’න්ති වා, අභිලාපමත්තභෙදො එස, සබ්බත්ථ භුම්මමෙවත්ථොති. තස්මා ‘‘එකං සමය’’න්ති වුත්තෙපි ‘‘එකස්මිං සමයෙ’’ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුඤ්හි ලොකෙ භගවාති වදන්ති. අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා භගවාති වෙදිතබ්බො. පොරාණෙහිපි වුත්තං –

‘‘භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
ගරු ගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුච්චතී’’ති.

අපි ච –

‘‘භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;
භත්තවා වන්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො’’ති.

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරඅත්ථො වෙදිතබ්බො. සො ච විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති** වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දස්සෙන්තො භගවතො ධම්මකායං පච්චක්ඛං කරොති. තෙන ‘‘නයිදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා’’ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති.

එකං සමයං භගවාති වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති. තෙන ‘‘එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබලධරො වජිරසඞ්ඝාත සමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙන අඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා’’ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති.

එවන්ති ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. **මෙ සුතන්ති** සාවකසම්පත්තිං. **එකං සමයන්ති** කාලසම්පත්තිං. **භගවාති** දෙසකසම්පත්තිං.

අන්තරා ච රාජගහං අන්තරා ච නාළන්දන්ති අන්තරා-සද්දො කාරණඛණචිත්තවෙමජ්ඣවිවරාදීසු දිස්සති. ‘‘තදන්තරං කො ජානෙය්‍ය අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා’’ති (අ. නි. 6.44) ච, ‘‘ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙන්ති මඤ්ච තඤ්ච කිමන්තර’’න්ති (සං. නි. 1.228) ච ආදීසු හි කාරණෙ අන්තරා-සද්දො. ‘‘අද්දස මං, භන්තෙ, අඤ්ඤතරා ඉත්ථී විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්තී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.149) ඛණෙ. ‘‘යස්සන්තරතො න සන්ති කොපා’’තිආදීසු (උදා. 20) චිත්තෙ. ‘‘අන්තරා වොසානමාපාදී’’තිආදීසු (චූළව. 350) වෙමජ්ඣෙ. ‘‘අපි චායං, භික්ඛවෙ, තපොදා ද්වින්නං මහානිරයානං අන්තරිකාය ආගච්ඡතී’’තිආදීසු (පාරා. 231) විවරෙ. ස්වායමිධ විවරෙ වත්තති, තස්මා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච විවරෙති එවමෙත්ථත්ථො වෙදිතබ්බො. අන්තරා-සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ච ඨානෙසු අක්ඛරචින්තකා ‘‘අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාතී’’ති එවං එකමෙව අන්තරාසද්දං පයුජ්ජන්ති, සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති, අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති. ඉධ පන යොජෙත්වායෙව වුත්තොති.

අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො හොතීති අද්ධානසඞ්ඛාතං මග්ගං පටිපන්නො හොති, ‘‘දීඝමග්ග’’න්ති අත්ථො. අද්ධානගමනසමයස්ස හි විභඞ්ගෙ ‘‘අඩ්ඪයොජනං ගච්ඡිස්සාමීති භුඤ්ජිතබ්බ’’න්තිආදිවචනතො (පාචි. 218)

අඩ්ඪයොජනම්පි අද්ධානමග්ගො හොති. රාජගහතො පන නාළන්දා යොජනමෙව.

මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධින්ති 'මහතා'ති ගුණමහත්තෙනපි මහතා, සඞ්ඛ්‍යාමහත්තෙනපි මහතා. සො හි භික්ඛුසඞ්ඝො ගුණෙහිපි මහා අහොසි, අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගතත්තා. සඞ්ඛ්‍යායපි මහා, පඤ්චසතසඞ්ඛ්‍යත්තා. භික්ඛූනං සඞ්ඝො 'භික්ඛුසඞ්ඝො', තෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤසඞ්ඝාතසඞ්ඛාතෙන සමණගණෙනාති අත්ථො. **සද්ධින්ති** එකතො.

පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහීති පඤ්චමත්තා එතෙසන්ති පඤ්චමත්තානි. මත්තාති පමාණං වුච්චති, තස්මා යථා ''භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ''ති වුත්තෙ ''භොජනෙ මත්තං ජානාති, පමාණං ජානාතී''ති අත්ථො හොති, එවමිධාපි – ''තෙසං භික්ඛුසතානං පඤ්චමත්තා පඤ්චපමාණ''න්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. භික්ඛූනං සතානි භික්ඛුසතානි, තෙහි පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහි.

සුප්පියොපි ඛො පරිබ්බාජකොති සුප්පියොති තස්ස නාමං. **පි**-කාරො මග්ගප්පටිපන්නසභාගතාය පුග්ගලසම්පිණ්ඩනත්ථො. **ඛො**-කාරො පදසන්ධිකරො, බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාවසෙන වුත්තො. **පරිබ්බාජකොති** සඤ්ජයස්ස අන්තෙවාසී ඡන්නපරිබ්බාජකො. ඉදං වුත්තං හොති – ''යදා භගවා තං අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො, තදා සුප්පියොපි පරිබ්බාජකො පටිපන්නො අහොසී''ති. අතීතකාලත්ථො හෙත්ථ හොති-සද්දො.

සද්ධිං අන්තෙවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනාති – එත්ථ අන්තෙ වසතීති අන්තෙවාසී. සමීපචාරො සන්තිකාවචරො සිස්සොති අත්ථො. **බ්‍රහ්මදත්තොති** තස්ස නාමං. **මාණවොති** සත්තොපි චොරොපි තරුණොපි වුච්චති.

> ''චොදිතා දෙවදූතෙහි, යෙ පමජ්ජන්ති මාණවා;
> තෙ දීඝරත්තං සොචන්ති, හීනකායූපගා නරා''ති. (ම. නි. 3.271) –

ආදීසු හි සත්තො මාණවොති වුත්තො. ''මාණවෙහිපි සමාගච්ඡන්ති කතකම්මෙහිපි අකතකම්මෙහිපී''තිආදීසු (ම. නි. 2.149) චොරො. ''අම්බට්ඨො මාණවො, අඞ්ගකො මාණවො''තිආදීසු (දී. නි. 1.316) තරුණො 'මාණවො'ති වුත්තො. ඉධාපි අයමෙවත්ථො. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – බ්‍රහ්මදත්තෙන නාම තරුණන්තෙවාසිනා සද්ධින්ති.

තත්‍රාති තස්මිං අද්ධානමග්ගෙ, තෙසු වා ද්වීසු ජනෙසු. **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **අනෙකපරියායෙනාති** පරියාය-සද්දො තාව වාරදෙසනාකාරණෙසු වත්තති. ''කස්ස නු ඛො, ආනන්ද, අජ්ජ පරියායො භික්ඛුනියො ඔවදිතු''න්තිආදීසු (ම. නි. 3.398) හි වාරෙ පරියායසද්දො වත්තති. ''මධුපිණ්ඩිකපරියායොත්වෙව නං ධාරෙහී''තිආදීසු (ම. නි. 1.205) දෙසනායං. ''ඉමිනාපි ඛො, තෙ රාජඤ්ඤ, පරියායෙන එවං හොතු''තිආදීසු (දී. නි. 2.411) කාරණෙ. ස්වායමිධාපි කාරණෙ වත්තති, තස්මා අයමෙත්ථ අත්ථො – ''අනෙකවිධෙන කාරණෙනා''ති, ''බහූහි කාරණෙහී''ති වුත්තං හොති.

බුද්ධස්ස අවණ්ණං භාසතීති අවණ්ණවිරහිතස්ස අපරිමාණවණ්ණසමන්නාගතස්සාපි බුද්ධස්ස භගවතො – ''යං ලොකෙ ජාතිවුඩ්ඪෙසු කත්තබ්බං අභිවාදනාදිසාමීචිකම්මං 'සාමග්ගිරසො'ති වුච්චති, තං සමණස්ස ගොතමස්ස නත්ථි තස්මා අරසරූපො සමණො ගොතමො, නිබ්භොගො, අකිරියවාදො, උච්ඡෙදවාදො, ජෙගුච්ඡී, වෙනයිකො, තපස්සී, අපගබ්භො. නත්ථි සමණස්ස ගොතමස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මො අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො. තක්කපරියාහතං සමණො ගොතමො ධම්මං දෙසෙති, වීමංසානුචරිතං, සයංපටිභානං. සමණො ගොතමො න සබ්බඤ්ඤූ, න ලොකවිදූ, න අනුත්තරො, න අග්ගපුග්ගලො''ති. එවං තං තං අකාරණමෙව කාරණන්ති වත්වා තථා තථා අවණ්ණං දොසං නින්දං භාසති.

යථා ච බුද්ධස්ස, එවං ධම්මස්සාපි තං තං අකාරණමෙව කාරණතො වත්වා – ''සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මො දුරක්ඛාතො, දුප්පටිවෙදිතො, අනිය්‍යානිකො, අනුපසමසංවත්තනිකො''ති තථා තථා අවණ්ණං භාසති.

යථා ච ධම්මස්ස, එවං සඞ්ඝස්සාපි යං වා තං වා අකාරණමෙව කාරණතො වත්වා – ''මිච්ඡාපටිපන්නො සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකසඞ්ඝො, කුටිලපටිපන්නො, පච්චනීකපටිපදං අනනුලොමපටිපදං අධම්මානුලොමපටිපදං පටිපන්නො''ති තථා තථා අවණ්ණං භාසති.

අන්තෙවාසී පනස්ස – ''අම්හාකං ආචරියො අපරාමසිතබ්බං පරාමසති, අනක්කමිතබ්බං අක්කමති, ස්වායං අග්ගිං ගිලන්තො විය, හත්ථෙන අසිධාරං පරාමසන්තො විය, මුට්ඨිනා සිනෙරුං පදාලෙතුකාමො විය, කකචදන්තපන්තියං කීළමානො විය, පභින්නමදං චණ්ඩහත්ථිං හත්ථෙන ගණ්හන්තො විය ච වණ්ණාරහස්සෙව රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසමානො අනයබ්‍යසනං පාපුණිස්සති. ආචරියෙ ඛො පන ගූථං වා අග්ගිං වා කණ්ටකං වා කණ්හසප්පං වා අක්කමන්තෙ, සූලං වා අභිරූහන්තෙ, හලාහලං වා විසං ඛාදන්තෙ, ඛාරොදකං වා පක්ඛලන්තෙ, නරකපපාතං වා පපතන්තෙ, න අන්තෙවාසිනා තං සබ්බමනුකාතබ්බං හොති. කම්මස්සකා හි සත්තා අත්තනො කම්මානුරූපමෙව ගතිං ගච්ඡන්ති. නෙව පිතා පුත්තස්ස කම්මෙන ගච්ඡති, න පුත්තො පිතු කම්මෙන, න මාතා පුත්තස්ස, න පුත්තො මාතුයා, න භාතා භගිනියා, න භගිනී භාතු, න ආචරියො අන්තෙවාසිනො, න අන්තෙවාසී ආචරියස්ස කම්මෙන ගච්ඡති. මය්හඤ්ච ආචරියො තිණ්ණං රතනානං අවණ්ණං භාසති, මහාසාවජ්ජො ඛො පනාරියූපවාදොති. එවං යොනිසො

උම්මුජ්ජිත්වා ආචරියවාදං මද්දමානො සම්මාකාරණමෙව කාරණතො අපදිසන්තො අනෙකපරියායෙන තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භාසිතුමාරද්ධො, යථා තං පණ්ඩිතජාතිකො කුලපුත්තො''. තෙන වුත්තං – ''සුප්පියස්ස පන පරිබ්බාජකස්ස අන්තෙවාසී බ්‍රහ්මදත්තො මාණවො අනෙකපරියායෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසති, ධම්මස්ස වණ්ණං භාසති, සඞ්ඝස්ස වණ්ණං භාසතී''ති.

තත්ථ **වණ්ණන්ති** වණ්ණ-සද්දො සණ්ඨාන-ජාති-රූපායතන-කාරණ-පමාණ-ගුණ-පසංසාදීසු දිස්සති . තත්ථ ''මහන්තං සප්පරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා''තිආදීසු (සං. නි. 1.142) සණ්ඨානං වුච්චති. ''බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො, හීනො අඤ්ඤො වණ්ණො''තිආදීසු (ම. නි. 2.402) ජාති. ''පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො''තිආදීසු (දී. නි. 1.303) රූපායතනං.

''න හරාමි න භඤ්ජාමි, ආරා සිඞ්ඝාමි වාරිජං;
අථ කෙන නු වණ්ණෙන, ගන්ධත්ථෙනොති වුච්චතී''ති. (සං. නි. 1.234) –

ආදීසු කාරණං. ''තයො පත්තස්ස වණ්ණා''තිආදීසු (පාරා. 602) පමාණං. ''කදා සඤ්ඤූළ්හා පන, තෙ ගහපති, ඉමෙ සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා''තිආදීසු (ම. නි. 2.77) ගුණො. ''වණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසතී''තිආදීසු (අ. නි. 2.135) පසංසා. ඉධ ගුණොපි පසංසාපි. අයං කිර තං තං භූතමෙව කාරණං අපදිසන්තො අනෙකපරියායෙන රතනත්තයස්ස ගුණූපසඤ්හිතං පසංසං අභාසි. තත්ථ – ''ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො''තිආදිනා (පාරා. 1) නයෙන, ''යෙ භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නා අග්ගෙ තෙ පසන්නා''තිආදිනා ''එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති…පෙ…. අසමො අසමසමො''තිආදිනා (අ. නි. 1.174) ච නයෙන බුද්ධස්ස වණ්ණො වෙදිතබ්බො. ''ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො''ති (දී. නි. 2.159) ච ''ආලයසමුග්ඝාතො වට්ටුපච්ඡෙදො''ති (ඉති. 90, අ. නි. 4.34) ච, ''යෙ භික්ඛවෙ, අරියෙ අට්ඨඞ්ගිකෙ මග්ගෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා''ති ච එවමාදීහි නයෙහි ධම්මස්ස වණ්ණො වෙදිතබ්බො. ''සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො''ති (දී. නි. 2.159) ච, ''යෙ, භික්ඛවෙ, සඞ්ඝෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා''ති (අ. නි. 4.34) ච එවමාදීහි පන නයෙහි සඞ්ඝස්ස වණ්ණො වෙදිතබ්බො. පහොන්තෙන පන ධම්මකථිකෙන පඤ්චනිකායෙ නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි ඔගාහිත්වා බුද්ධාදීනං වණ්ණො පකාසෙතබ්බො. ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ බුද්ධාදීනං ගුණෙ පකාසෙන්තො අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො ධම්මකථිකොති න සක්කා වත්තුං. ඊදිසෙසු හි ඨානෙසු ධම්මකථිකස්ස ථාමො වෙදිතබ්බො. බ්‍රහ්මදත්තො පන මාණවො අනුස්සවාදිමත්තසම්බන්ධිතෙන අත්තනො ථාමෙන රතනත්තයස්ස වණ්ණං භාසති.

ඉතිහ තෙ උභො ආචරියන්තෙවාසීති එවං තෙ ද්වෙ ආචරියන්තෙවාසිකා. **අඤ්ඤමඤ්ඤස්සාති** අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස. **උජුවිපච්චනීකවාදාති** ඊසකම්පි අපරිහරිත්වා උජුමෙව විවිධපච්චනීකවාදා, අනෙකවාරං විරුද්ධවාදා එව හුත්වාති අත්ථො. ආචරියෙන හි රතනත්තයස්ස අවණ්ණෙ භාසිතෙ අන්තෙවාසී වණ්ණං භාසති, පුන ඉතරො අවණ්ණං, ඉතරො වණ්ණන්ති එවං ආචරියො සාරඵලකෙ විසරුක්ඛආණිං ආකොටයමානො විය පුනප්පුනං රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසති. අන්තෙවාසී පන සුවණ්ණරජතමණිමයාය ආණියා තං ආණිං පටිබාහයමානො විය පුනප්පුනං රතනත්තයස්ස වණ්ණං භාසති. තෙන වුත්තං – ''උජුවිපච්චනීකවාදා''ති.

භගවන්තං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධා හොන්ති භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චාති භගවන්තඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච පච්ඡතො පච්ඡතො දස්සනං අවිජහන්තා ඉරියාපථානුබන්ධනෙන අනුබන්ධා හොන්ති, සීසානුලොකිනො හුත්වා අනුගතා හොන්තීති අත්ථො.

කස්මා පන භගවා තං අද්ධානං පටිපන්නො? කස්මා ච සුප්පියො අනුබන්ධො? කස්මා ච සො රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසතීති? භගවා තාව තස්මිං කාලෙ රාජගහපරිවත්තකෙසු අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු අඤ්ඤතරස්මිං වසිත්වා පාතොව සරීරප්පටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරති. සො තං දිවසං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සුලභපිණ්ඩපාතං කත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො භික්ඛුසඞ්ඝං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා – ''නාළන්දං ගමිස්සාමී''ති, රාජගහතො නික්ඛමිත්වා තං අද්ධානං පටිපන්නො. සුප්පියොපි ඛො තස්මිං කාලෙ රාජගහපරිවත්තකෙ අඤ්ඤතරස්මිං පරිබ්බාජකාරාමෙ වසිත්වා පරිබ්බාජකපරිවුතො රාජගහෙ භික්ඛාය චරති. සොපි තං දිවසං පරිබ්බාජකපරිසාය සුලභභික්ඛං කත්වා භුත්තපාතරාසො පරිබ්බාජකෙ පරිබ්බාජකපරික්ඛාරං ගාහාපෙත්වා – නාළන්දං ගමිස්සාමිච්චෙව භගවතො තං මග්ගං පටිපන්නභාවං අජානන්තොව අනුබන්ධො. සචෙ පන ජානෙය්‍ය නානුබන්ධෙය්‍ය. සො අජානිත්වාව ගච්ඡන්තො ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකයමානො භගවන්තං අද්දස බුද්ධසිරියා සොභමානං රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තමිව ජඞ්ගමකනකගිරිසිඛරං.

තස්මිං කිර සමයෙ දසබලස්ස සරීරතො නික්ඛමිත්වා ඡබ්බණ්ණරස්මියො සමන්තා අසීතිහත්ථප්පමාණෙ පදෙසෙ ආධාවන්ති විධාවන්ති රතනාවෙළරතනදාමරතනචුණ්ණවිප්පකිණ්ණං විය, පසාරිතරතනචිත්තකඤ්චනපටමිව, රත්තසුවණ්ණරසනිසිඤ්චමානමිව, උක්කාසතනිපාතසමාකුලමිව, නිරන්තරවිප්පකිණ්ණකණිකාරපුප්ඵමිව වායුවෙගක්ඛිත්තචීනපිට්ඨචුණ්ණමිව, ඉන්දධනුවිජ්ජුලතාතාරාගණප්පභාවිසරවිප්ඵුරිතවිච්ඡරිතමිව ච තං වනන්තරං හොති.

අසීති අනුබ්‍යඤ්ජනානුරඤ්ජිතඤ්ච පන භගවතො සරීරං විකසිතකමලුප්පලමිව, සරං සබ්බපාලිඵුල්ලමිව පාරිච්ඡත්තකං, තාරාමරීචිවිකසිතමිව, ගගනතලං සිරියා අවහසන්තමිව, බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිලාසිනී චස්ස ද්වත්තිංසවරලක්ඛණමාලා ගන්ථෙත්වා ඨපිතද්වත්තිංසචන්දමාලාය ද්වත්තිංසසූරියමාලාය පටිපාටියා ඨපිතද්වත්තිංසචක්කවත්තිද්වත්තිංසසක්කදෙවරාජද්වත්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරිං සිරියා අභිභවන්තීමිව. තඤ්ච පන භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ඨිතා භික්ඛූ සබ්බෙව අප්පිච්ඡා සන්තුට්ඨා පවිවිත්තා අසංසට්ඨා චොදකා පාපගරහිනො වත්තාරො වචනක්ඛමා සීලසම්පන්නා සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙසං මජ්ඣෙ භගවා රත්තකම්බලපාකාරපරික්ඛිත්තො විය කඤ්චනථම්භො, රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාවා, පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය අග්ගික්ඛන්ධො, තාරාගණපරිවාරිතො විය පුණ්ණචන්දො මිගපක්ඛීනම්පි චක්ඛූනි පීණයති, පගෙව දෙවමනුස්සානං. තස්මිඤ්ච පන දිවසෙ යෙභුය්‍යෙන අසීතිමහාථෙරා මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං එකංසං කරිත්වා කත්තරදණ්ඩං ආදාය සුවම්මවම්මිතා විය ගන්ධහත්ථිනො විගතදොසා වන්තදොසා භින්නකිලෙසා විජටිතජටා ඡින්නබන්ධනා භගවන්තං පරිවාරයිංසු. සො සයං වීතරාගො වීතරාගෙහි, සයං වීතදොසො වීතදොසෙහි, සයං වීතමොහො වීතමොහෙහි, සයං නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, සයං නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං බුද්ධො අනුබුද්ධෙහි පරිවාරිතො; පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා, නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඞ්ගපරිවාරිතො විය චක්කවත්තිරාජා, දෙවගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය හාරිතො මහාබ්‍රහ්මා, අපරිමිතකාලසඤ්චිතපුඤ්ඤබලනිබ්බත්තාය අචින්තෙය්‍යාය අනොපමාය බුද්ධලීලාය චන්දො විය ගගනතලං තං මග්ගං පටිපන්නො හොති.

අථෙවං භගවන්තං අනොපමාය බුද්ධලීලාය ගච්ඡන්තං භික්ඛූ ච ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ සන්තින්ද්‍රියෙ සන්තමානසෙ උපරිනභෙ ඨිතං පුණ්ණචන්දං විය භගවන්තංයෙව නමස්සමානෙ දිස්වාව පරිබ්බාජකො අත්තනො පරිසං අවලොකෙසි. සා හොති කාජදණ්ඩකෙ ඔලම්බෙත්වා ගහිතොලුග්ගවිලුග්ගපීඨකතිදණ්ඩමොරපිඤ්ඡමත්තිකාපත්තපසිබ්බකකුණ්ඩිකාදිඅනෙකපරික්ඛාරභාරභරිතා . ‘‘අසුකස්ස හත්ථා සොභණා, අසුකස්ස පාදා’’ති එවමාදිනිරත්ථකවචනා මුඛරා විකිණ්ණවාචා අදස්සනීයා අපාසාදිකා. තස්ස තං දිස්වා විප්පටිසාරො උදපාදි.

ඉදානි තෙන භගවතො වණ්ණො වත්තබ්බො භවෙය්‍ය. යස්මා පනෙස ලාභසක්කාරහානියා චෙව පක්ඛහානියා ච නිච්චම්පි භගවන්තං උසූයති. අඤ්ඤතිත්ථියානඤ්හි යාව බුද්ධො ලොකෙ නුප්පජ්ජති, තාවදෙව ලාභසක්කාරා නිබ්බත්තන්ති, බුද්ධුප්පාදතො පන පට්ඨාය පරිහීනලාභසක්කාරා හොන්ති , සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකා විය නිස්සිරීකතං ආපජ්ජන්ති. උපතිස්සකොලිතානඤ්ච සඤ්ජයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතකාලෙයෙව පරිබ්බාජකා මහාපරිසා අහෙසුං, තෙසු පන පක්කන්තෙසු සාපි තෙසං පරිසා භින්නා. ඉති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි අයං පරිබ්බාජකො යස්මා නිච්චම්පි භගවන්තං උසූයති, තස්මා තං උසූයවිසුග්ගාරං උග්ගිරන්තො රතනත්තයස්ස අවණ්ණමෙව භාසතීති වෙදිතබ්බො.

2. **අථ ඛො භගවා අම්බලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ එකරත්තිවාසං උපගච්ඡි සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙනා**ති භගවා තාය බුද්ධලීලාය ගච්ඡමානො අනුපුබ්බෙන අම්බලට්ඨිකාද්වාරං පාපුණිත්වා සූරියං ඔලොකෙත්වා – ‘‘අකාලො දානි ගන්තුං, අත්ථසමීපං ගතො සූරියො’’ති අම්බලට්ඨිකායං රාජාගාරකෙ එකරත්තිවාසං උපගච්ඡි.

තත්ථ **අම්බලට්ඨිකා**ති රඤ්ඤො උය්‍යානං. තස්ස කිර ද්වාරසමීපෙ තරුණඅම්බරුක්ඛො අත්ථි, තං ‘‘අම්බලට්ඨිකා’’ති වදන්ති. තස්ස අවිදූරෙ භවත්තා උය්‍යානම්පි අම්බලට්ඨිකා ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගතං. තං ඡායූදකසම්පන්නං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුයොජිතද්වාරං මඤ්ජූසා විය සුගුත්තං. තත්ථ රඤ්ඤො කීළනත්ථං පටිභානචිත්තවිචිත්තං අගාරං අකංසු. තං ‘‘රාජාගාරක’’න්ති වුච්චති.

සුප්පියොපි ඛොති සුප්පියොපි තස්මිං ඨානෙ සූරියං ඔලොකෙත්වා – ‘‘අකාලො දානි ගන්තුං, බහූ ඛුද්දකමහල්ලකා පරිබ්බාජකා, බහුපරිස්සයො ච අයං මග්ගො චොරෙහිපි වාළයක්ඛෙහිපි වාළමිගෙහිපි. අයං ඛො පන සමණො ගොතමො උය්‍යානං පවිට්ඨො, සමණස්ස ච ගොතමස්ස වසනට්ඨානෙ දෙවතා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති, හන්දාහම්පි ඉධ එකරත්තිවාසං උපගන්ත්වා ස්වෙව ගමිස්සාමී’’ති තදෙවුය්‍යානං පාවිසි. තතො භික්ඛුසඞ්ඝො භගවතො වත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානං සල්ලක්ඛෙසි. පරිබ්බාජකොපි උය්‍යානස්ස එකපස්සෙ පරිබ්බාජකපරික්ඛාරෙ ඔතාරෙත්වා වාසං උපගච්ඡි සද්ධිං අත්තනො පරිසාය. පාළියමාරුළ්හවසෙනෙව පන – ‘‘සද්ධිං අත්තනො අන්තෙවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනා’’ති වුත්තං.

එවං වාසං උපගතො පන සො පරිබ්බාජකො රත්තිභාගෙ දසබලං ඔලොකෙසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ සමන්තා විප්පකිණ්ණතාරකා විය පදීපා ජලන්ති, මජ්ඣෙ භගවා නිසින්නො හොති, භික්ඛුසඞ්ඝො ච භගවන්තං පරිවාරෙත්වා. තත්ථ එකභික්ඛුස්සපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා උක්කාසිතසද්දො වා ඛිපිතසද්දො වා නත්ථි. සා හි පරිසා අත්තනො ච සික්ඛිතසික්ඛතාය සත්ථරි ච ගාරවෙනාති ද්වීහි කාරණෙහි නිවාතෙ පදීපසිඛා විය නිච්චලා සන්නිසින්නාව අහොසි. පරිබ්බාජකො තං විභූතිං දිස්වා අත්තනො පරිසං ඔලොකෙසි. තත්ථ කෙචි හත්ථං ඛිපන්ති, කෙචි පාදං, කෙචි විප්පලපන්ති, කෙචි නිල්ලාලිතජිව්හා පග්ඝරිතඛෙළා, දන්තෙ ඛාදන්තා කාකච්ඡමානා සරුසරුපස්සාසිනො සයන්ති. සො රතනත්තයස්ස ගුණවණ්ණෙ වත්තබ්බෙපි ඉස්සාවසෙන පුන අවණ්ණමෙව ආරභි. බ්‍රහ්මදත්තො පන

වුත්තනයෙනෙව වණ්ණං. තෙන වුත්තං – ‘‘තත්‍රාපි සුදං සුප්පියො පරිබ්බාජකො’’ති සබ්බං වත්තබ්බං. තත්ථ **තත්‍රාපීති** තස්මිම්පි, අම්බලට්ඨිකායං උය්‍යානෙති අත්ථො.

3. **සම්බහුලානන්ති** බහුකානං. තත්ථ විනයපරියායෙන තයො ජනා ‘‘සම්බහුලා’’ති වුච්චන්ති. තතො පරං සඞ්ඝො. සුත්තන්තපරියායෙන පන තයො තයොව තතො පට්ඨාය සම්බහුලා. ඉධ සුත්තන්තපරියායෙන ‘‘සම්බහුලා’’ති වෙදිතබ්බා. **මණ්ඩලමාළෙති** කත්ථචි ද්වෙ කණ්ණිකා ගහෙත්වා හංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කතා කූටාගාරසාලාපි ‘‘මණ්ඩලමාළො’’ති වුච්චති, කත්ථචි එකං කණ්ණිකං ගහෙත්වා ථම්භපන්තිං පරික්ඛිපිත්වා කතා උපට්ඨානසාලාපි ‘‘මණ්ඩලමාළො’’ති වුච්චති. ඉධ පන නිසීදනසාලා ‘‘මණ්ඩලමාළො’’ති වෙදිතබ්බො. **සන්නිසින්නානන්ති** නිසජ්ජනවසෙන. **සන්නිපතිතානන්ති** සමොධානවසෙන. **අයං සඞ්ඛියධම්මොති** සඞ්ඛියා වුච්චති කථා , කථාධම්මොති අත්ථො. **උදපාදීති** උප්පන්නො. කතමො පන සොති? අච්ඡරියං ආවුසොති එවමාදි. තත්ථ අන්ධස්ස පබ්බතාරොහණං විය නිච්චං න හොතීති **අච්ඡරියං.** අයං තාව සද්දනයො. අයං පන අට්ඨකථානයො – අච්ඡරායොග්ගන්ති **අච්ඡරියං.** අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අත්ථො. අභූතපුබ්බං භූතන්ති **අබ්භුතං.** උභයං පෙතං විම්හයස්සෙවාධිවචනං. **යාවඤ්චිදන්ති** යාව ච ඉදං තෙන සුප්පටිවිදිතතාය අප්පමෙය්‍යත්තං දස්සෙති.

තෙන භගවතා ජානතා...පෙ.... සුප්පටිවිදිතාති එත්ථායං සඞ්ඛෙපත්ථො. යො සො භගවා සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, තෙන භගවතා තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයානුසයං **ජානතා,** හත්ථතලෙ ඨපිතං ආමලකං විය සබ්බඤෙය්‍යධම්මං **පස්සතා**.

අපි ච පුබ්බෙනිවාසාදීහි **ජානතා,** දිබ්බෙන චක්ඛුනා **පස්සතා.** තීහි විජ්ජාහි ඡහි වා පන අභිඤ්ඤාහි **ජානතා,** සබ්බත්ථ අප්පටිහතෙන සමන්තචක්ඛුනා **පස්සතා.** සබ්බධම්මජානනසමත්ථාය වා පඤ්ඤාය **ජානතා,** සබ්බසත්තානං චක්ඛුවිසයාතීතානි තිරොකුට්ටාදිගතානිපි රූපානි අතිවිසුද්ධෙන මංසචක්ඛුනා **පස්සතා.** අත්තහිතසාධිකාය වා සමාධිපදට්ඨානාය පටිවෙධපඤ්ඤාය **ජානතා,** පරහිතසාධිකාය කරුණාපදට්ඨානාය දෙසනාපඤ්ඤාය **පස්සතා.**

අරීනං හතත්තා පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා **අරහතා.** සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන අන්තරායිකධම්මෙ වා **ජානතා,** නිය්‍යානිකධම්මෙ **පස්සතා,** කිලෙසාරීනං හතත්තා **අරහතා.** සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා **සම්මාසම්බුද්ධෙනාති.** එවං චතුවෙසාරජ්ජවසෙන චතූහාකාරෙහි ථොමිතෙන සත්තානං **නානාධිමුත්තිකතා** නානජ්ඣාසයතා සුප්පටිවිදිතා යාව ච **සුට්ඨු පටිවිදිතා.**

ඉදානිස්ස සුප්පටිවිදිතභාවං දස්සෙතුං **අයඤ්හීති**ආදිමාහ. ඉදං වුත්තං හොති යා ච අයං භගවතා ‘‘ධාතුසො, භික්ඛවෙ, සත්තා සංසන්දන්ති සමෙන්ති, හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති. අතීතම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සංසන්දිංසු සමිංසු, හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි...පෙ.... කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දිංසු සමිංසු, අනාගතම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, අද්ධානං...පෙ.... සංසන්දිස්සන්ති සමෙස්සන්ති, එතරහිපි ඛො, භික්ඛවෙ, පච්චුප්පන්නං අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සංසන්දන්ති සමෙන්ති, හීනාධිමුත්තිකා හීනාධිමුත්තිකෙහි...පෙ.... කල්‍යාණාධිමුත්තිකා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්තී’’ති එවං සත්තානං නානාධිමුත්තිකතා, නානජ්ඣාසයතා, නානාදිට්ඨිකතා, නානාඛන්තිතා, නානාරුචිතා, නාළියා මිනන්තෙන විය තුලාය තුලයන්තෙන විය ච නානාධිමුත්තිකතාඤාණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන විදිතා, සා යාව සුප්පටිවිදිතා. ද්වෙපි නාම සත්තා එකජ්ඣාසයා දුල්ලභා ලොකස්මිං. එකස්මිං ගන්තුකාමෙ එකො ඨාතුකාමො හොති, එකස්මිං පිවිතුකාමෙ එකො භුඤ්ජිතුකාමො. ඉමෙසු චාපි ද්වීසු ආචරියන්තෙවාසීසු **අයඤ්හි ‘‘සුප්පියො පරිබ්බාජකො...පෙ.... භගවන්තං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධා හොන්ති භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා’’**ති. තත්ථ **ඉතිහමෙති** ඉතිහ ඉමෙ, එවං ඉමෙති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

4. **අථ ඛො භගවා තෙසං භික්ඛූනං ඉමං සඞ්ඛියධම්මං විදිත්වාති** එත්ථ **විදිත්වාති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ජානිත්වා. භගවා හි කත්ථචි මංසචක්ඛුනා දිස්වා ජානාති – ‘‘අද්දසා ඛො භගවා මහන්තං දාරුක්ඛන්ධං ගඞ්ගාය නදියා සොතෙන වුය්හමාන’’න්තිආදීසු (සං. නි. 4.241) විය. කත්ථචි දිබ්බචක්ඛුනා දිස්වා ජානාති – ‘‘අද්දසා ඛො භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තා දෙවතායො සහස්සස්සෙව පාටලිගාමෙ වත්ථූනි පරිගණ්හන්තියො’’තිආදීසු (දී. නි. 2.152) විය. කත්ථචි පකතිසොතෙන සුත්වා ජානාති – ‘‘අස්සොසි ඛො භගවා ආයස්මතො ආනන්දස්ස සුභද්දෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං ඉමං කථාසල්ලාප’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.213) විය. කත්ථචි දිබ්බසොතෙන සුත්වා ජානාති – ‘‘අස්සොසි ඛො භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය අතික්කන්තමානුසිකාය සන්ධානස්ස ගහපතිස්ස නිග්‍රොධෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං ඉමං කථාසල්ලාප’’න්තිආදීසු (දී. නි. 3.54) විය. ඉධ පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සුත්වා අඤ්ඤාසි. කිං කරොන්තො අඤ්ඤාසි? පච්ඡිමයාමකිච්චං, කිච්චඤ්ච නාමෙතං සාත්ථකං, නිරත්ථකන්ති දුවිධං හොති. තත්ථ නිරත්ථකකිච්චං භගවතා බොධිපල්ලඞ්කෙයෙව අරහත්තමග්ගෙන සමුග්ඝාතං කතං. සාත්ථකංයෙව පන භගවතො කිච්චං හොති. තං පඤ්චවිධං – පුරෙභත්තකිච්චං, පච්ඡාභත්තකිච්චං, පුරිමයාමකිච්චං, මජ්ඣිමයාමකිච්චං, පච්ඡිමයාමකිච්චන්ති.

තත්‍රිදං පුරෙභත්තකිච්චං –

භගවා හි පාතොව උට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරඵාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිසරීරපරිකම්මං කත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා, භික්ඛාචාරවෙලායං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාචි එකකො, කදාචි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො, ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති; කදාචි පකතියා, කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යථිදං, පිණ්ඩාය පවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතවාතා පථවිං සොධෙන්ති, වලාහකා උදකඵුසිතානි මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිට්ඨන්ති, අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපසංහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති, උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති, පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමාව භූමි හොති, සුඛසම්ඵස්සානි පදුමපුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති. ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරීරතො ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසපිඤ්ජරානි විය චිත්‍රපටපරික්ඛිත්තානි විය ච පාසාදකූටාගාරාදීනි අලඞ්කරොන්තියො ඉතො චිතො ච ධාවන්ති, හත්ථිඅස්සවිහඞ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ඨිතායෙව මධුරෙනාකාරෙන සද්දං කරොන්ති, තථා භෙරිවීණාදීනි තූරියානි මනුස්සානඤ්ච කායූපගානි ආභරණානි. තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති – ‘‘අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො’’ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය ඝරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා – ‘‘අම්හාකං, භන්තෙ, දස භික්ඛූ, අම්හාකං වීසති, පඤ්ඤාසං…පෙ…. සතං දෙථා’’ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙන්ති. භගවා කතභත්තකිච්චො තෙසං සත්තානං චිත්තසන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා කෙචි සරණගමනෙසු පතිට්ඨහන්ති, කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු, කෙචි සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං; කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති. එවං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. තත්ථ ගන්ත්වා මණ්ඩලමාළෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදති, භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති. අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව **පුරෙභත්තකිච්චං.**

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨානෙ නිසීදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පාදපීඨෙ ඨත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔවදති – ‘‘භික්ඛවෙ, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදො ලොකස්මිං, දුල්ලභො මනුස්සත්තපටිලාභො, දුල්ලභා සම්පත්ති, දුල්ලභා පබ්බජ්ජා, දුල්ලභං සද්ධම්මස්සවන’’න්ති. තත්ථ කෙචි භගවන්තං කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. භගවාපි තෙසං චරියානුරූපං කම්මට්ඨානං දෙති. තතො සබ්බෙපි භගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති. කෙචි අරඤ්ඤං, කෙචි රුක්ඛමූලං, කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙචි චාතුමහාරාජිකභවනං…පෙ…. කෙචි වසවත්තිභවනන්ති. තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සචෙ ආකඞ්ඛති, දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ සමස්සාසිතකායො වුට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං වොලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති තත්ථ මහාජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං සමයයුත්තං, අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යොජෙති, මනුස්සා භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං **පච්ඡාභත්තකිච්චං.**

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො හොති, බුද්ධාසනා වුට්ඨාය න්හානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපට්ඨාකෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගණ්හාපෙති. උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤපෙති. භගවා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඞ්ගං එකංසං කරිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා නිසීදති එකකොව මුහුත්තං පටිසල්ලීනො, අථ භික්ඛූ තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. තත්ථ එකච්චෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාචන්ති. භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **පුරිමයාමකිච්චං.**

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛූසු භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කන්තෙසු සකලදසසහස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, යථාභිසඞ්ඛතං අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **මජ්ඣිමයාමකිච්චං.**

පච්ඡිමයාමං පන තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙභත්තතො පට්ඨාය නිසජ්ජාය පීළිතස්ස සරීරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං චඞ්කමෙන වීතිනාමෙති. දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. තතියකොට්ඨාසෙ පච්චුට්ඨාය නිසීදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසීලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙති. ඉදං **පච්ඡිමයාමකිච්චං.**

තස්මිං පන දිවසෙ භගවා පුරෙභත්තකිච්චං රාජගහෙ පරියොසාපෙත්වා පච්ඡාභත්තෙ මග්ගං ආගතො, පුරිමයාමෙ භික්ඛූනං කම්මට්ඨානං කථෙත්වා, මජ්ඣිමයාමෙ දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා, පච්ඡිමයාමෙ චඞ්කමං ආරුය්හ චඞ්කමමානො පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ඉමං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ පවත්තං කථං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනෙව සුත්වා අඤ්ඤාසීති. තෙන වුත්තං – ‘‘පච්ඡිමයාමකිච්චං කරොන්තො අඤ්ඤාසී’’ති.

ඤත්වා ච පනස්ස එතදහොසි – ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ මය්හං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ ගුණං කථෙන්ති, එතෙසඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණකිච්චං න පාකටං, මය්හමෙව පාකටං. මයි පන ගතෙ එතෙ අත්තනො කථං නිරන්තරං

ආරොචෙස්සන්ති, තතො නෙසං අහං තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා තිවිධං සීලං විභජන්තො, ද්වාසට්ඨියා ඨානෙසු අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදන්තො, පච්චයාකාරං සමොධානෙත්වා බුද්ධගුණෙ පාකටෙ කත්වා, සිනෙරුං උක්ඛිපෙන්තො විය සුවණ්ණකූටෙන නභං පහරන්තො විය ච දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනං බ්‍රහ්මජාලසුත්තන්තං අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙන්තො දෙසෙස්සාමි, සා මෙ දෙසනා පරිනිබ්බුතස්සාපි පඤ්චවස්සසහස්සානි සත්තානං අමතමහානිබ්බානං සම්පාපිකා භවිස්සතී''ති. එවං චින්තෙත්වා යෙන මණ්ඩලමාළො තෙනුපසඞ්කමීති . **යෙනාති** යෙන දිසාභාගෙන, සො උපසඞ්කමිතබ්බො. භුම්මත්ථෙ වා එතං කරණවචනං, යස්මිං පදෙසෙ සො මණ්ඩලමාළො, තත්ථ ගතොති අයමෙත්ථ අත්ථො.

පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදීති බුද්ධකාලෙ කිර යත්ථ යත්ථ එකොපි භික්ඛු විහරති සබ්බත්ථ බුද්ධාසනං පඤ්ඤත්තමෙව හොති. කස්මා? භගවා කිර අත්තනො සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඵාසුකට්ඨානෙ විහරන්තෙ මනසි කරොති – ''අසුකො මය්හං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගතො, සක්ඛිස්සති නු ඛො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නො වා''ති. අථ නං පස්සති කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා අකුසලවිතක්කං විතක්කයමානං, තතො ''කථඤ්හි නාම මාදිසස්ස සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විහරන්තං ඉමං කුලපුත්තං අකුසලවිතක්කා අභිභවිත්වා අනමතග්ගෙ වට්ටදුක්ඛෙ සංසාරෙස්සන්තී''ති තස්ස අනුග්ගහත්ථං තත්ථෙව අත්තානං දස්සෙත්වා තං කුලපුත්තං ඔවදිත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා පුන අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගච්ඡති. අථෙවං ඔවදියමානා තෙ භික්ඛූ චින්තයිංසු – ''සත්ථා අම්හාකං මනං ජානිත්වා ආගන්ත්වා අම්හාකං සමීපෙ ඨිතංයෙව අත්තානං දස්සෙති''. තස්මිං ඛණෙ – ''භන්තෙ, ඉධ නිසීදථ, ඉධ නිසීදථා''ති ආසනපරියෙසනං නාම භාරොති. තෙ ආසනං පඤ්ඤපෙත්වාව විහරන්ති. යස්ස පීඨං අත්ථි, සො තං පඤ්ඤපෙති. යස්ස නත්ථි, සො මඤ්චං වා ඵලකං වා කට්ඨං වා පාසාණං වා වාලුකපුඤ්ජං වා පඤ්ඤපෙති. තං අලභමානා පුරාණපණ්ණානිපි සඞ්කඩ්ඪිත්වා තත්ථ පංසුකූලං පත්ථරිත්වා ඨපෙන්ති. ඉධ පන රඤ්ඤො නිසීදනාසනමෙව අත්ථි, තං පප්ඵොටෙත්වා පඤ්ඤපෙත්වා පරිවාරෙත්වා තෙ භික්ඛූ භගවතො අධිමුත්තිකඤාණමාරබ්භ ගුණං ථොමයමානා නිසීදිංසු. තං සන්ධාය වුත්තං – ''පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදී''ති.

එවං නිසින්නො පන ජානන්තොයෙව කථාසමුට්ඨාපනත්ථං භික්ඛූ පුච්ඡි. තෙ චස්ස සබ්බං කථයිංසු. තෙන වුත්තං – ''නිසජ්ජ ඛො භගවා''තිආදි. තත්ථ **කාය නුත්ථාති** කතමාය නු කථාය සන්නිසින්නා භවථාති අත්ථො. **කාය නෙත්ථාතිපි** පාළි, තස්සා කතමාය නු එත්ථාති අත්ථො **කාය නොත්ථාතිපි** පාළි. තස්සාපි පුරිමොයෙව අත්ථො.

අන්තරාකථාති , කම්මට්ඨානමනසිකාරඋද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනං අන්තරා අඤ්ඤා එකා කථා. **විප්පකතාති**, මම ආගමනපච්චයා අපරිනිට්ඨිතා සිඛං අප්පත්තා. තෙන කිං දස්සෙති? ''නාහං තුම්හාකං කථාභඞ්ගත්ථං ආගතො, අහං පන සබ්බඤ්ඤුතාය තුම්හාකං කථං නිට්ඨාපෙත්වා මත්ථකප්පත්තං කත්වා දස්සාමීති ආගතො''ති නිසජ්ජෙව සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙති. **අයං ඛො නො, භන්තෙ, අන්තරාකථා විප්පකතා , අථ භගවා අනුප්පත්තොති** එත්ථාපි අයමධිප්පායො. අයං භන්තෙ අම්හාකං භගවතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ආරබ්භ ගුණකථා විප්පකතා, න රාජකථාදිකා තිරච්ඡානකථා, අථ භගවා අනුප්පත්තො; තං නො ඉදානි නිට්ඨාපෙත්වා දෙසෙථාති.

එත්තාවතා ච යං ආයස්මතා ආනන්දෙන කමලකුවලයුජ්ජලවිමලසාධුරසසලිලාය පොක්ඛරණියා සුඛාවතරණත්ථං නිම්මලසිලාතලරචනවිලාසසොභිතරතනසොපානං, විප්පකිණ්ණමුත්තාතලසදිසවාලුකාකිණ්ණපණ්ඩරභූමිභාගං තිත්ථං විය සුවිභත්තභිත්තිවිචිත්‍රවෙදිකාපරික්ඛිත්තස්ස නක්ඛත්තපථං ඵුසිතුකාමතාය විය, විජම්භිතසමුස්සයස්ස පාසාදවරස්ස සුඛාරොහණත්ථං දන්තමයසණ්හමුදුඵලකකඤ්චනලතාවිනද්ධමණිගණප්පභාසමුදයුජ්ජලසොභං සොපානං විය, සුවණ්ණවලයනූපුරාදිසඞ්ඝට්ටනසද්දසම්මිස්සිතකථිතහසිතමධුරස්සරගෙහජනවිචරිතස්ස උළාරිස්සරියවිභවසොභිතස්ස මහාඝරස්ස සුඛප්පවෙසනත්ථං සුවණ්ණරජතමණිමුත්තපවාළාදිජුතිවිස්සරවිජ්ජොතිතසුප්පතිට්ඨිතවිසාලද්වාරබාහං මහාද්වාරං විය ච අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස බුද්ධගුණානුභාවසංසූචකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගහණත්ථං කාලදෙසදෙසකවත්ථුපරිසාපදෙසපටිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං, තස්සත්ථවණ්ණනා සමත්තාති.

5. ඉදානි – ''මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ අවණ්ණං භාසෙය්‍යු''න්තිආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා. යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපං තාව විචාරයිස්සාම. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා – අත්තජ්ඣාසයො, පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාවසිකො, අට්ඨුප්පත්තිකොති.

තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසි; සෙය්‍යථීදං, ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තං, වත්ථසුත්තං, මහාසතිපට්ඨානං, මහාසළායතනවිභඞ්ගසුත්තං, අරියවංසසුත්තං, සම්මප්පධානසුත්තන්තහාරකො, ඉද්ධිපාදඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගසුත්තන්තහාරකොති එවමාදීනි; තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

යානි පන ''පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මා; යංනූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍යා''න්ති; (සං. නි. 4.121) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං මනං අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවඤ්ච අවෙක්ඛිත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි; සෙය්‍යථීදං, චූළරාහුලොවාදසුත්තං, මහාරාහුලොවාදසුත්තං, ධම්මචක්කප්පවත්තනං, ධාතුවිභඞ්ගසුත්තන්ති එවමාදීනි; තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො.

භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා චතස්සො පරිසා, චත්තාරො වණ්ණා, නාගා, සුපණ්ණා, ගන්ධබ්බා, අසුරා, යක්ඛා, මහාරාජානො, තාවතිංසාදයො දෙවා, මහාබ්‍රහ්මාති එවමාදයො – ‘‘බොජ්ඣඞ්ගා බොජ්ඣඞ්ගා’’ති, භන්තෙ, වුච්චන්ති. ‘‘නීවරණා නීවරණා’’ති, භන්තෙ, වුච්චන්ති; ‘‘ඉමෙ නු ඛො, භන්තෙ, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා’’. ‘‘කිං සූධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ’’න්තිආදිනා නයෙන පඤ්හං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන භගවතා යානි කථිතානි බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි, යානි වා පනඤ්ඤානිපි දෙවතාසංයුත්ත-මාරසංයුත්ත-බ්‍රහ්මසංයුත්ත-සක්කපඤ්හ-චූළවෙදල්ල-මහාවෙදල්ල-සාමඤ්ඤඵල-ආළවක-සූචිලොම-ඛරලොමසුත්තාදීනි; තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො.

යානි පන තානි උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි, සෙය්‍යථිදං – ධම්මදායාදං, චූළසීහනාදං, චන්දූපමං, පුත්තමංසූපමං, දාරුක්ඛන්ධූපමං, අග්ගික්ඛන්ධූපමං, ඵෙණපිණ්ඩූපමං, පාරිච්ඡත්තකූපමන්ති එවමාදීනි; තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො.

එවමෙතෙසු චතූසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. අට්ඨුප්පත්තියා හි ඉදං භගවතා නික්ඛිත්තං. කතරාය අට්ඨුප්පත්තියා? වණ්ණාවණ්ණෙ. ආචරියො රතනත්තයස්ස අවණ්ණං අභාසි, අන්තෙවාසී වණ්ණං. ඉති ඉමං වණ්ණාවණ්ණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා දෙසනාකුසලො භගවා – ‘‘මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ අවණ්ණං භාසෙය්‍යු’’න්ති දෙසනං ආරභි. තත්ථ **මමන්ති** , සාමිවචනං, මමාති අත්ථො. **වා**සද්දො විකප්පනත්ථො. **පරෙති,** පටිවිරුද්ධා සත්තා. **තත්‍රාති** යෙ අවණ්ණං වදන්ති තෙසු.

න ආඝාතොතිආදීහි කිඤ්චාපි තෙසං භික්ඛූනං ආඝාතොයෙව නත්ථි, අථ ඛො ආයතිං කුලපුත්තානං ඊදිසෙසුපි ඨානෙසු අකුසලුප්පත්තිං පටිසෙධෙන්තො ධම්මනෙත්තිං ඨපෙති. තත්ථ ආහනති චිත්තන්ති **‘ආඝාතො’;** කොපස්සෙතං අධිවචනං. අප්පතීතා හොන්ති තෙන අතුට්ඨා අසොමනස්සිකාති **අප්පච්චයො;** දොමනස්සස්සෙතං අධිවචනං. නෙව අත්තනො න පරෙසං හිතං අභිරාධයතීති **අනභිරද්ධි;** කොපස්සෙතං අධිවචනං. එවමෙත්ථ ද්වීහි පදෙහි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධොති ද්වෙ ඛන්ධා වුත්තා. තෙසං වසෙන සෙසානම්පි සම්පයුත්තධම්මානං කාරණං පටික්ඛිත්තමෙව.

එවං පඨමෙන නයෙන මනොපදොසං නිවාරෙත්වා, දුතියෙන නයෙන තත්ථ ආදීනවං දස්සෙන්තො ආහ – ‘‘තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථ කුපිතා වා අනත්තමනා වා, තුම්හං යෙවස්ස තෙන අන්තරායො’’ති. තත්ථ **‘තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථා’**ති තෙසු අවණ්ණභාසකෙසු, තස්මිං වා අවණ්ණෙ තුම්හෙ භවෙය්‍යාථ චෙ; යදි භවෙය්‍යාථාති අත්ථො. ‘කුපිතා’ කොපෙන, අනත්තමනා දොමනස්සෙන. **‘තුම්හං යෙවස්ස තෙන අන්තරායො’**ති තුම්හාකංයෙව තෙන කොපෙන, තාය ච අනත්තමනතාය පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායො භවෙය්‍ය.

එවං දුතියෙන නයෙන ආදීනවං දස්සෙත්වා, තතියෙන නයෙන වචනත්ථසල්ලක්ඛණමත්තෙපි අසමත්ථතං දස්සෙන්තො – ‘‘අපි නු තුම්හෙ පරෙසං’’න්තිආදිමාහ. තත්ථ **පරෙසන්ති** යෙසං කෙසං චි. කුපිතො හි නෙව බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකානං, න මාතාපිතූනං, න පච්චත්ථිකානං සුභාසිතදුබ්භාසිතස්ස අත්ථං ආජානාති. යථාහ –

> ‘‘කුද්ධො අත්ථං න ජානාති, කුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
> අන්ධං තමං තදා හොති, යං කොධො සහතෙ නරං.
>
> අනත්ථජනනො කොධො, කොධො චිත්තප්පකොපනො;
> භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣතී’’ති. (අ. නි. 7.64);

එවං සබ්බථාපි අවණ්ණෙ මනොපදොසං නිසෙධෙත්වා ඉදානි පටිපජ්ජිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො – ‘‘තත්‍ර තුම්හෙහි අභූතං අභූතතො’’තිආදිමාහ.

තත්ථ **තත්‍ර තුම්හෙහීති**, තස්මිං අවණ්ණෙ තුම්හෙහි. **අභූතං අභූතතො නිබ්බෙඨෙතබ්බන්ති** යං අභූතං, තං අභූතභාවෙනෙව අපනෙතබ්බං. කථං? **ඉතිපෙතං අභූතන්ති**ආදිනා නයෙන. තත්‍රායං යොජනා – ‘‘තුම්හාකං සත්ථා න සබ්බඤ්ඤූ, ධම්මො දුරක්ඛාතො, සඞ්ඝො දුප්පටිපන්නො’’තිආදීනි සුත්වා න තුණ්හී භවිතබ්බං. එවං පන වත්තබ්බං – ‘‘ඉති පෙතං අභූතං, යං තුම්හෙහි වුත්තං, තං ඉමිනාපි කාරණෙන අභූතං, ඉමිනාපි කාරණෙන අතච්ඡං, **‘නත්ථි චෙතං අම්හෙසු’**, ‘න ච පනෙතං අම්හෙසු සංවිජ්ජති’, සබ්බඤ්ඤූයෙව අම්හාකං සත්ථා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො, තත්‍ර ඉදඤ්චිදඤ්ච කාරණ’’න්ති. එත්ථ ච දුතියං පදං පඨමස්ස, චතුත්ථඤ්ච තතියස්ස වෙවචනන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදඤ්ච අවණ්ණෙයෙව නිබ්බෙඨනං කාතබ්බං, න සබ්බත්ථ. යදි හි ‘‘ත්වං දුස්සීලො, තවාචරියො දුස්සීලො, ඉදඤ්චිදඤ්ච තයා කතං, තවාචරියෙන කත’’න්ති වුත්තෙ තුණ්හීභූතො අධිවාසෙති, ආසඞ්කනීයො හොති. තස්මා මනොපදොසං අකත්වා අවණ්ණො නිබ්බෙඨෙතබ්බො. ‘‘ඔට්ඨොසි, ගොණොසී’’තිආදිනා පන නයෙන දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්තං පුග්ගලං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා අධිවාසනඛන්තියෙව තත්ථ කාතබ්බා.

6. එවං අවණ්ණභූමියං තාදිලක්ඛණං දස්සෙත්වා ඉදානි වණ්ණභූමියං දස්සෙතුං ‘‘මමං වා, භික්ඛවෙ, පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යු’’න්තිආදිමාහ. තත්ථ **පරෙ**ති යෙ කෙචි පසන්නා දෙවමනුස්සා. ආනන්දන්ති එතෙනාති **ආනන්දො,** පීතියා එතං අධිවචනං. සුමනස්ස භාවො **සොමනස්සං,** චෙතසිකසුඛස්සෙතං අධිවචනං. උප්පිලාවිනො භාවො **උප්පිලාවිතත්තං**. කස්ස උප්පිලාවිතත්තන්ති? **චෙතසො**ති. උද්ධච්චාවහාය උප්පිලාපනපීතියා එතං අධිවචනං. ඉධාපි ද්වීහි පදෙහි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධො වුත්තො.

එවං පඨමනයෙන උප්පිලාවිතත්තං නිවාරෙත්වා, දුතියෙන තත්ථ ආදීනවං දස්සෙන්තො – ‘‘තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථා’’තිආදිමාහ. ඉධාපි **තුම්හං යෙවස්ස තෙන අන්තරායො**ති තෙන උප්පිලාවිතත්තෙන තුම්හාකංයෙව පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායො භවෙය්‍යාති අත්ථො වෙදිතබ්බො. කස්මා පනෙතං වුත්තං? නනු භගවතා –

‘‘බුද්ධොති කිත්තයන්තස්ස, කායෙ භවති යා පීති;
වරමෙව හි සා පීති, කසිණෙනාපි ජම්බුදීපස්ස.

ධම්මොති කිත්තයන්තස්ස, කායෙ භවති යා පීති;
වරමෙව හි සා පීති, කසිණෙනාපි ජම්බුදීපස්ස.

සඞ්ඝොති කිත්තයන්තස්ස, කායෙ භවති යා පීති;
වරමෙව හි සා පීති, කසිණෙනාපි ජම්බුදීපස්සා’’ති ච.

‘‘යෙ, භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා’’ති ච එවමාදීහි අනෙකසතෙහි සුත්තෙහි රතනත්තයෙ පීතිසොමනස්සමෙව වණ්ණිතන්ති. සච්චං වණ්ණිතං, තං පන නෙක්ඛම්මනිස්සිතං. ඉධ – ‘‘අම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං ධම්මො’’තිආදිනා නයෙන ආයස්මතො ඡන්නස්ස උප්පන්නසදිසං ගෙහස්සිතං පීතිසොමනස්සං අධිප්පෙතං. ඉදඤ්හි ඣානාදිපටිලාභාය අන්තරායකරං හොති. තෙනෙවායස්මා ඡන්නොපි යාව බුද්ධො න පරිනිබ්බායි, තාව විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි, පරිනිබ්බානකාලෙ පඤ්ඤත්තෙන පන බ්‍රහ්මදණ්ඩෙන තජ්ජිතො තං පීතිසොමනස්සං පහාය විසෙසං නිබ්බත්තෙසි. තස්මා අන්තරායකරංයෙව සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අයඤ්හි ලොභසහගතා පීති. ලොභො ච කොධසදිසොව. යථාහ –

‘‘ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධං තමං තදා හොති, යං ලොභො සහතෙ නරං.

අනත්ථජනනො ලොභො, ලොභො චිත්තප්පකොපනො;
භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣතී’’ති. (ඉතිවු. 88);

තතියවාරො පන ඉධ අනාගතොපි අත්ථතො ආගතො යෙවාති වෙදිතබ්බො. යථෙව හි කුද්ධො, එවං ලුද්ධොපි අත්ථං න ජානාතීති.

පටිපජ්ජිතබ්බාකාරදස්සනවාරෙ පනායං යොජනා – ‘‘තුම්හාකං සත්ථා සබ්බඤ්ඤූ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො, ධම්මො ස්වාක්ඛාතො, සඞ්ඝො සුප්පටිපන්නො’’තිආදීනි සුත්වා න තුණ්හී භවිතබ්බං. එවං පන පටිජානිතබ්බං – **‘‘ඉතිපෙතං භූතං** , යං තුම්හෙහි වුත්තං, තං ඉමිනාපි කාරණෙන භූතං, ඉමිනාපි කාරණෙන තච්ඡං. සො හි භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො; ධම්මො ඉතිපි ස්වාක්ඛාතො, ඉතිපි සන්දිට්ඨිකො ; සඞ්ඝො ඉතිපි සුප්පටිපන්නො, ඉතිපි උජුප්පටිපන්නො’’ති. ‘‘ත්වං සීලවා’’ති පුච්ඡිතෙනාපි සචෙ සීලවා, ‘‘සීලවාහමස්මී’’ති පටිජානිතබ්බමෙව. ‘‘ත්වං පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභී…පෙ…. අරහා’’ති පුට්ඨෙනාපි සභාගානං භික්ඛූනංයෙව පටිජානිතබ්බං. එවඤ්හි පාපිච්ඡතා චෙව පරිවජ්ජිතා හොති, සාසනස්ස ච අමොඝතා දීපිතා හොතීති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

චූළසීලවණ්ණනා

7. **අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං, භික්ඛ**වෙති කො අනුසන්ධි? ඉදං සුත්තං ද්වීහි පදෙහි ආබද්ධං වණ්ණෙන ච අවණ්ණෙන ච. තත්ථ අවණ්ණො – ‘‘ඉති පෙතං අභූතං ඉති පෙතං අතච්ඡ’’න්ති, එත්ථෙව උදකන්තං පත්වා අග්ගිවිය නිවත්තො. වණ්ණො පන භූතං භූතතො පටිජානිතබ්බං – ‘‘ඉති පෙතං භූත’’න්ති එවං අනුවත්තතියෙව. සො පන දුවිධො බ්‍රහ්මදත්තෙන භාසිතවණ්ණො ච භික්ඛුසඞ්ඝෙන අච්ඡරියං ආවුසොතිආදිනා නයෙන ආරද්ධවණ්ණො ච. තෙසු භික්ඛුසඞ්ඝෙන වුත්තවණ්ණස්ස උපරි සුඤ්ඤතාපකාසනෙ අනුසන්ධිං දස්සෙස්සති. ඉධ පන බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිං දස්සෙතුං ‘‘අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං, භික්ඛවෙ’’ති දෙසනා ආරද්ධා.

තත්ථ **අප්පමත්තකන්**ති පරිත්තස්ස නාමං. **ඔරමත්තකන්**ති තස්සෙව වෙවචනං. **මත්තා**ති වුච්චති පමාණං. අප්පං මත්තා එතස්සාති **අප්පමත්තකං.** ඔරං මත්තා එතස්සාති **ඔරමත්තකං. සීල**මෙව **සීලමත්තකං.** ඉදං වුත්තං හොති – ‘අප්පමත්තකං ඛො, පනෙතං භික්ඛවෙ, ඔරමත්තකං සීලමත්තකං’ නාම යෙන ‘‘තථාගතස්ස වණ්ණං වදාමී’’ති

උස්සාහං කත්වාපි වණ්ණං වදමානො පුථුජ්ජනො වදෙය්‍යාති. තත්ථ සියා – නනු ඉදං සීලං නාම යොගිනො අග්ගවිභූසනං? යථාහු පොරාණා –

‘‘සීලං යොගිස්ස’ලඞ්කාරො, සීලං යොගිස්ස මණ්ඩනං;
සීලෙහි’ලඞ්කතො යොගී, මණ්ඩනෙ අග්ගතං ගතො’’ති.

භගවතාපි ච අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු සීලං මහන්තමෙව කත්වා කථිතං. යථාහ – ‘‘ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ‘සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො චස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චා’ති, සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී’’ති (ම. නි. 1.65) ච.

‘‘කිකීව අණ්ඩං, චමරීව වාලධිං;
පියංව පුත්තං, නයනංව එකකං.
තථෙව සීලං, අනුරක්ඛමානා;
සුපෙසලා හොථ, සදා සගාරවා’’ති ච.

‘‘න පුප්ඵගන්ධො පටිවාතමෙති;
න චන්දනං තග්ගරමල්ලිකා වා.
සතඤ්ච ගන්ධො පටිවාතමෙති;
සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායති.

චන්දනං තගරං වාපි, උප්පලං අථ වස්සිකී;
එතෙසං ගන්ධජාතානං, සීලගන්ධො අනුත්තරො.

අප්පමත්තො අයං ගන්ධො, ය්වායං තගරචන්දනං;
යො ච සීලවතං ගන්ධො, වාති දෙවෙසු උත්තමො.

තෙසං සම්පන්නසීලානං, අප්පමාදවිහාරිනං;
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං, මාරො මග්ගං න වින්දතී’’ති ච. (ධ. ප. 57);

‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජටයෙ ජට’’න්ති ච. (සං. නි. 1.23);

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති, සබ්බෙ තෙ පථවිං නිස්සාය, පථවියං පතිට්ඨාය; එවමෙතෙ බීජගාමභූතගාමා වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙන්තො සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ බහුලීකරොන්තො වුඩ්ඪිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති ධම්මෙසූ’’ති (සං. නි. 5.150) ච. එවං අඤ්ඤානිපි අනෙකානි සුත්තානි දට්ඨබ්බානි. එවමනෙකෙසු සුත්තසතෙසු සීලං මහන්තමෙව කත්වා කථිතං. තං ‘‘කස්මා ඉමස්මිං ඨානෙ අප්පමත්තක’’න්ති ආහාති? උපරි ගුණෙ උපනිධාය. සීලඤ්හි සමාධිං න පාපුණාති, සමාධි පඤ්ඤං න පාපුණාති, තස්මා උපරිමං උපනිධාය හෙට්ඨිමං ඔරමත්තකං නාම හොති. කථං සීලං සමාධිං න පාපුණාති? භගවා හි අභිසම්බොධිතො සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ සාවත්ථිනගර – ද්වාරෙ කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ ද්වාදසයොජනෙ රතනමණ්ඩපෙ යොජනප්පමාණෙ රතනපල්ලඞ්කෙ නිසීදිත්වා තියොජනිකෙ දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙ ධාරියමානෙ ද්වාදසයොජනාය පරිසාය අත්තාදානපරිදීපනං තිත්ථියමද්දනං – ‘‘උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති…පෙ…. එකෙකලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තති, ඡන්නං වණ්ණාන’’න්තිආදිනයප්පවත්තං යමකපාටිහාරියං දස්සෙති. තස්ස සුවණ්ණවණ්ණසරීරතො සුවණ්ණවණ්ණා රස්මියො උග්ගන්ත්වා යාව භවග්ගා ගච්ඡන්ති, සකලදසසහස්සචක්කවාළස්ස අලඞ්කරණකාලො විය හොති, දුතියා දුතියා රස්මියො පුරිමාය පුරිමාය යමකයමකා විය එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති.

ද්වින්නඤ්ච චිත්තානං එකක්ඛණෙ පවත්ති නාම නත්ථි. බුද්ධානං පන භගවන්තානං භවඞ්ගපරිවාසස්ස ලහුකතාය පඤ්චහාකාරෙහි ආචිණ්ණවසිතාය ච, තා එකක්ඛණෙ විය පවත්තන්ති. තස්සා තස්සා පන රස්මියා ආවජ්ජනපරිකම්මාධිට්ඨානානි විසුං විසුංයෙව.

නීලරස්මිඅත්ථාය හි භගවා නීලකසිණං සමාපජ්ජති, පීතරස්මිඅත්ථාය පීතකසිණං, ලොහිතඔදාතරස්මිඅත්ථාය ලොහිතඔදාතකසිණං, අග්ගික්ඛන්ධත්ථාය තෙජොකසිණං, උදකධාරත්ථාය ආපොකසිණං සමාපජ්ජති. සත්ථා චඞ්කමති, නිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙතීති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. එත්ථ එකම්පි සීලස්ස කිච්චං නත්ථි, සබ්බං සමාධිකිච්චමෙව. එවං සීලං සමාධිං න පාපුණාති.

යං පන භගවා කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා, එකූනතිංසවස්සකාලෙ චක්කවත්තිසිරිනිවාසභූතා භවනා නික්ඛම්ම අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා, ඡබ්බස්සානි පධානයොගං කත්වා, විසාඛපුණ්ණමායං උරුවෙලගාමෙ සුජාතාය දින්නං පක්ඛිත්තදිබ්බොජං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා, සායන්හසමයෙ දක්ඛිණුත්තරෙන බොධිමණ්ඩං පවිසිත්වා අස්සත්ථදුමරාජානං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා, පුබ්බුත්තරභාගෙ ඨිතො තිණසන්ථාරං සන්ථරිත්වා, තිසන්ධිපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා, චතුරඞ්ගසමන්නාගතං මෙත්තාකම්මට්ඨානං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා, වීරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය, චුද්දසහත්ථපල්ලඞ්කවරගතො සුවණ්ණපීඨෙ ඨපිතං රජතක්ඛන්ධං විය පඤ්ඤාසහත්ථං බොධික්ඛන්ධං පිට්ඨිතො කත්වා, උපරි මණිඡත්තෙන විය බොධිසාඛාය ධාරියමානො, සුවණ්ණවණ්ණෙ චීවරෙ පවාළසදිසෙසු බොධිඅඞ්කුරෙසු පතමානෙසු, සූරියෙ අත්ථං උපගච්ඡන්තෙ මාරබලං විධමිත්වා, පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා, පච්චූසකාලෙ සබ්බබුද්ධානමාචිණ්ණෙ පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා, ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා, තදෙව පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා, මග්ගපටිපාටියා අධිගතෙන චතුත්ථමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා සබ්බබුද්ධගුණෙ පටිවිජ්ඣි, ඉදමස්ස පඤ්ඤාකිච්චං. එවං සමාධි පඤ්ඤං න පාපුණාති.

තත්ථ යථා හත්ථෙ උදකං පාතියං උදකං න පාපුණාති, පාතියං උදකං ඝටෙ උදකං න පාපුණාති, ඝටෙ උදකං කොලම්බෙ උදකං න පාපුණාති, කොලම්බෙ උදකං චාටියං උදකං න පාපුණාති, චාටියං උදකං මහාකුම්භියං උදකං න පාපුණාති, මහාකුම්භියං උදකං කුසොබ්භෙ උදකං න පාපුණාති, කුසොබ්භෙ උදකං කන්දරෙ උදකං න පාපුණාති, කන්දරෙ උදකං කුන්නදියං උදකං න පාපුණාති, කුන්නදියං උදකං පඤ්චමහානදියං උදකං න පාපුණාති, පඤ්චමහානදියං උදකං චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං න පාපුණාති, චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං සිනෙරුපාදකෙ මහාසමුද්දෙ උදකං න පාපුණාති. පාතියං උදකං උපනිධාය හත්ථෙ උදකං පරිත්තං…පෙ…. සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං උපනිධාය චක්කවාළමහාසමුද්දෙ උදකං පරිත්තං. ඉති උපරූපරි උදකං බහුකං උපාදාය හෙට්ඨා හෙට්ඨා උදකං පරිත්තං හොති.

එවමෙව උපරි උපරි ගුණෙ උපාදාය හෙට්ඨා හෙට්ඨා සීලං අප්පමත්තකං ඔරමත්තකන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ – ‘‘අප්පමත්තකං ඛො පනෙතං, භික්ඛවෙ, ඔරමත්තකං සීලමත්තක’’න්ති.

යෙන පුථුජ්ජනොති, එත්ථ –

‘‘දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො’’ති.

තත්ථ යස්ස ඛන්ධධාතුආයතනාදීසු උග්ගහපරිපුච්ඡාසවනධාරණපච්චවෙක්ඛණානි නත්ථි, අයං අන්ධපුථුජ්ජනො. යස්ස තානි අත්ථි, සො කල්‍යාණපුථුජ්ජනො. දුවිධොපි පනෙස –

‘‘පුථූනං ජනනාදීහි, කාරණෙහි පුථුජ්ජනො;
පුථුජ්ජනන්තොගධත්තා, පුථුවායං ජනො ඉති’’.

සො හි පුථූනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො. යථාහ –

‘‘පුථු කිලෙසෙ ජනෙන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු අවිහතසක්කායදිට්ඨිකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සත්ථාරානං මුඛුල්ලොකිකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාභිසඞ්ඛාරෙ අභිසඞ්ඛරොන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාඔඝෙහි වුය්හන්ති, පුථු සන්තාපෙහි සන්තප්පන්ති, පුථු පරිළාහෙහි පරිඩය්හන්ති, පුථු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගථිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්චහි නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති පුථුජ්ජනා’’ති. පුථූනං ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අන්තොගධත්තාපි පුථුජ්ජනො, පුථුවායං විසුංයෙව සඞ්ඛ්‍යං ගතො විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙහි අරියෙහි ජනොතීති පුථුජ්ජනොති.

තථාගතස්සාති අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො. තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො, තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථවාදිතාය තථාගතො, තථාකාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙන තථාගතොති.

කථං භගවා **තථා ආගතොති තථාගතො?** යථා සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා, යථා විපස්සී භගවා ආගතො, යථා සිඛී භගවා, යථා වෙස්සභූ භගවා, යථා කකුසන්ධො භගවා, යථා කොණාගමනො භගවා, යථා කස්සපො භගවා ආගතො . කිං වුත්තං හොති? යෙන අභිනීහාරෙන එතෙ භගවන්තො ආගතා, තෙනෙව අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ…. යථා කස්සපො භගවා දානපාරමිං පූරෙත්වා, සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවීරියඛන්තිසච්චඅධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරමිං පූරෙත්වා, ඉමා දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංසපාරමියො පූරෙත්වා අඞ්ගපරිච්චාගං, නයනධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති ඉමෙ පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා

පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤාතත්ථචරියාදයො පූරෙත්වා බුද්ධිචරියාය කොටිං පත්වා ආගතො; තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ…. කස්සපො භගවා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ, චත්තාරො සම්මප්පධානෙ, චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්ච බලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ, අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා ආගතො, තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

“යථෙව ලොකම්හි විපස්සිආදයො,
සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයො ඉධාගතා;
තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො,
තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමා”ති.

එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථා ගතොති තථාගතො?** යථා සම්පතිජාතො විපස්සී භගවා ගතො…පෙ…. කස්සපො භගවා ගතො.

කථඤ්ච සො භගවා ගතො ? සො හි සම්පති ජාතොව සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගතො. යථාහ – “සම්පතිජාතො ඛො, ආනන්ද, බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගච්ඡති, සෙතම්හි ඡත්තෙ අනුධාරියමානෙ සබ්බා ච දිසා අනුවිලොකෙති, ආසභිං වාචං භාසති – ‘අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථිදානි පුනබ්භවො’ති” (දී. නි. 2.31).

තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි? අවිතථං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. යඤ්හි සො සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහි. ඉදමස්ස චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං.

උත්තරාභිමුඛභාවො පන සබ්බලොකුත්තරභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං.

සත්තපදවීතිහාරො, සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතනපටිලාභස්ස.

“සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති චාමරා”ති, එත්ථ වුත්තචාමරුක්ඛෙපො පන සබ්බතිත්ථියනිම්මද්දනස්ස.

සෙතච්ඡත්තධාරණං, අරහත්තවිමුත්තිවරවිමලසෙතච්ඡත්තපටිලාභස්ස.

සත්තමපදූපරි ඨත්වා සබ්බදිසානුවිලොකනං, සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණපටිලාභස්ස.

ආසභිවාචාභාසනං අප්පටිවත්තියවරධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං.

තථා අයං භගවාපි ගතො, තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි, අවිතථං, තෙසංයෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන.

තෙනාහු පොරාණා –

“මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා,
සමෙහි පාදෙහි ඵුසී වසුන්ධරං;
සො වික්කමී සත්ත පදානි ගොතමො,
සෙතඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරූ.

ගන්ත්වාන සො සත්ත පදානි ගොතමො,
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො;
අට්ඨඞ්ගුපෙතං ගිරමබ්භුදීරයි,
සීහො යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො”ති.

එවං තථා ගතොති තථාගතො.

අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ…. යථා කස්සපො භගවා, අයම්පි භගවා තථෙව නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතො , අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාලෙත්වා, පාමොජ්ජෙන අරතිං විනොදෙත්වා, පඨමජ්ඣානෙන නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරං වූපසමෙත්වා, තතියජ්ඣානෙන පීතිං විරාජෙත්වා, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහාය, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා

රූපසඤ්ඤාපටිඝසඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤායො සමතික්කමිත්වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං සමතික්කමිත්වා ගතො.

අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පහාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං, විරාගානුපස්සනාය රාගං, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං, ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤං, වයානුපස්සනාය ආයූහනං, විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤං, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තං, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධිං, සුඤ්ඤතානුපස්සනාය අභිනිවෙසං, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභිනිවෙසං, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසං, ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසං, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛං, විවට්ටානුපස්සනාය සංයොගාභිනිවෙසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පහාය, අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතෙ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා ගතො. එවම්පි තථා ගතොති තථාගතො.

කථං **තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො?** පථවීධාතුයා කක්ඛළත්තලක්ඛණං තථං අවිතථං. ආපොධාතුයා පග්ඝරණලක්ඛණං. තෙජොධාතුයා උණ්හත්තලක්ඛණං. වායොධාතුයා විත්ථම්භනලක්ඛණං. ආකාසධාතුයා අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං. විඤ්ඤාණධාතුයා විජානනලක්ඛණං.

රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං. වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං. සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්ඛණං. සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණං. විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං.

විතක්කස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං. විචාරස්ස අනුමජ්ජනලක්ඛණං පීතියා ඵරණලක්ඛණං. සුඛස්ස සාතලක්ඛණං. චිත්තෙකග්ගතාය අවික්ඛෙපලක්ඛණං. ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං.

සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛලක්ඛණං. වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහලක්ඛණං. සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං. සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං. පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පජානනලක්ඛණං.

සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියලක්ඛණං. වීරියබලස්ස කොසජ්ජෙ, සතිබලස්ස මුට්ඨස්සච්චෙ. සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ, පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියලක්ඛණං.

සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං. ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයලක්ඛණං. වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහලක්ඛණං. පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණලක්ඛණං. පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වූපසමලක්ඛණං. සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං. උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානලක්ඛණං.

සම්මාදිට්ඨියා දස්සනලක්ඛණං. සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං. සම්මාවාචාය පරිග්ගහලක්ඛණං. සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං. සම්මාආජීවස්ස වොදානලක්ඛණං. සම්මාවායාමස්ස පග්ගහලක්ඛණං. සම්මාසතියා උපට්ඨානලක්ඛණං. සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං.

අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්ඛණං. සඞ්ඛාරානං චෙතනාලක්ඛණං. විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං. නාමස්ස නමනලක්ඛණං. රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං. සළායතනස්ස ආයතනලක්ඛණං. ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං. වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං. තණ්හාය හෙතුලක්ඛණං. උපාදානස්ස ගහණලක්ඛණං. භවස්ස ආයූහනලක්ඛණං. ජාතියා නිබ්බත්තිලක්ඛණං. ජරාය ජීරණලක්ඛණං. මරණස්ස චුතිලක්ඛණං.

ධාතූනං සුඤ්ඤතාලක්ඛණං. ආයතනානං ආයතනලක්ඛණං. සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානලක්ඛණං. සම්මප්පධානානං පදහනලක්ඛණං. ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනලක්ඛණං. ඉන්ද්‍රියානං අධිපතිලක්ඛණං. බලානං අකම්පියලක්ඛණං. බොජ්ඣඞ්ගානං නිය්‍යානලක්ඛණං. මග්ගස්ස හෙතුලක්ඛණං.

සච්චානං තථලක්ඛණං. සමථස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං. විපස්සනාය අනුපස්සනාලක්ඛණං. සමථවිපස්සනානං එකරසලක්ඛණං. යුගනද්ධානං අනතිවත්තනලක්ඛණං.

සීලවිසුද්ධියා සංවරලක්ඛණං. චිත්තවිසුද්ධියා අවික්ඛෙපලක්ඛණං. දිට්ඨිවිසුද්ධියා දස්සනලක්ඛණං.

ඛයෙ ඤාණස්ස සමුච්ඡෙදනලක්ඛණං. අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස පස්සද්ධිලක්ඛණං.

ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණං. මනසිකාරස්ස සමුට්ඨාපනලක්ඛණං. ඵස්සස්ස සමොධානලක්ඛණං. වෙදනාය සමොසරණලක්ඛණං. සමාධිස්ස පමුඛලක්ඛණං. සතියා ආධිපතෙය්‍යලක්ඛණං. පඤ්ඤාය තතුත්තරියලක්ඛණං. විමුත්තියා සාරලක්ඛණං... අමතොගධස්ස නිබ්බානස්ස පරියොසානලක්ඛණං තථං අවිතථං. එවං තථලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අනුප්පත්තොති තථාගතො. එවං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො?** තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ – ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත’’න්ති (සං. නි. 5.1090) විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මා තථානං ධම්මානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. අභිසම්බුද්ධත්ථො හෙත්ථ ගතසද්දො.

අපි ච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො…පෙ…., සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො…පෙ…., තථා අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො, සඞ්ඛාරානං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයට්ඨො…පෙ…., ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො. තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මාපි තථානං ධම්මානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. එවං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො.

කථං **තථදස්සිතාය තථාගතො?** භගවා යං සදෙවකෙ ලොකෙ…පෙ…., සදෙවමනුස්සාය පජාය අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති. එවං ජානතා පස්සතා ච, තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමානකපදවසෙන වා. ‘‘කතමං තං රූපං රූපායතනං? යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක’’න්තිආදිනා (ධ. ස. 616) නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි ද්වෙපඤ්ඤාසාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි. එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි ආපාථං ආගච්ඡන්තෙසු සද්දාදීසු. වුත්තඤ්චෙතං භගවතා – ‘‘යං භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය පජාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, තමහං ජානාමි. තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං, තං තථාගතස්ස විදිතං, තං තථාගතො න උපට්ඨාසී’’ති (අ. නි. 4.24). එවං තථදස්සිතාය තථාගතො. තත්ථ තථදස්සී අත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

කථං **තථවාදිතාය තථාගතො?** යං රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං යමකසාලානමන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සපරිමාණෙ කාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං – සුත්තං, ගෙය්‍යං…පෙ…. වෙදල්ලං, තං සබ්බං අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච අනුපවජ්ජං, අනූනමනධිකං, සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං, රාගමදනිම්මදනං, දොසමොහමදනිම්මදනං. නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තම්පි අවක්ඛලිතං, සබ්බං තං එකමුද්දිකාය ලඤ්ඡිතං විය, එකනාළියා මිතං විය, එකතුලාය තුලිතං විය ච, තථමෙව හොති අවිතථං අනඤ්ඤථං. තෙනාහ – ‘‘යඤ්ච, චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති, නො අඤ්ඤථා. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23). ගදත්ථො හෙත්ථ ගතසද්දො. එවං තථවාදිතාය තථාගතො.

අපි ච ආගදනං ආගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිපරීතො ආගදො අස්සාති, ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා තථාගතොති එවමෙතස්මිං අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කථං **තථාකාරිතාය තථාගතො?** භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති, කායස්සපි වාචා, තස්මා යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී ච හොති. එවංභූතස්ස චස්ස යථාවාචා, කායොපි තථා ගතො පවත්තොති අත්ථො. යථා ච කායො, වාචාපි තථා ගතා පවත්තාති තථාගතො. තෙනෙවාහ – ‘‘යථාවාදී, භික්ඛවෙ, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී . ඉති යථාවාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23). එවං තථාකාරිතාය තථාගතො.

කථං **අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො?** උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි, විමුත්තිඤාණදස්සනෙනපි න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි; අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජාතිරාජා දෙවදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. තෙනාහ – ‘‘සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය පජාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්තී, තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති.

තත්‍රෙවං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අගදො විය අගදො. කො පනෙස? දෙසනාවිලාසමයො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච. තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො දිබ්බාගදෙන සප්පෙ විය සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති. ඉති සබ්බාලොකාභිභවනෙ තථො අවිපරීතො දෙසනාවිලාසමයො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච අගදො අස්සාති. ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

අපි ච තථාය ගතොතිපි තථාගතො, තථං ගතොතිපි තථාගතො. **ගතොති** අවගතො, අතීතො පත්තො පටිපන්නොති අත්ථො.

තත්ථ සකලලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අවගතොති තථාගතො. ලොකසමුදයං පහානපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීතොති තථාගතො. ලොකනිරොධං සච්ඡිකිරියාය තථාය ගතො පත්තොති තථාගතො. ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං තථං ගතො පටිපන්නොති තථාගතො. තෙන වුත්තං භගවතා –

''ලොකො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකස්මා තථාගතො විසංයුත්තො. ලොකසමුදයො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පහීනො. ලොකනිරොධො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො. ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා. යං භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ…. සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං. තස්මා, තථාගතොති වුච්චතී''ති (අ. නි. 4.23).

තස්සපි එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගතභාවදීපනෙ මුඛමත්තමෙව. සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවං වණ්ණෙය්‍ය.

කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙති යෙන අප්පමත්තකෙන ඔරමත්තකෙන සීලමත්තකෙන පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍ය, තං කතමන්ති පුච්ඡති? තත්ථ පුච්ඡා නාම අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති පඤ්චවිධා හොති.

තත්ථ කතමා **අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා?** පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති, අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභාවනාය පඤ්හං පුච්ඡති, අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා **දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා?** පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති, දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං, තස්ස අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති, අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා **විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා?** පකතියා සංසයපක්ඛන්දො හොති, විමතිපක්ඛන්දො, ද්වෙළ්හකජාතො, ''එවං නු ඛො, න නු ඛො, කින්නු ඛො, කථං නු ඛො''ති. සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා.

කතමා **අනුමතිපුච්ඡා?** භගවා භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්හං පුච්ඡති – ''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා''ති. අනිච්චං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං , දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති? දුක්ඛං භන්තෙති (මහාව. 21) සබ්බං වත්තබ්බං, අයං අනුමතිපුච්ඡා.

කතමා **කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා?** භගවා භික්ඛූනං කථෙතුකම්‍යතාය පඤ්හං පුච්ඡති. චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො?…පෙ…. අට්ඨිමෙ භික්ඛවෙ මග්ගඞ්ගා. කතමෙ අට්ඨාති, අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා.

ඉති ඉමාසු පඤ්චසු පුච්ඡාසු අදිට්ඨස්ස තාව කස්සචි ධම්මස්ස අභාවතො තථාගතස්ස අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා නත්ථි. ''ඉදං නාම අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සමණබ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං සංසන්දිත්වා දෙසෙස්සාමී''ති සමන්නාහාරස්සෙව අනුප්පජ්ජනතො දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡාපි නත්ථි. යස්මා පන බුද්ධානං එකධම්මෙපි ආසප්පනා පරිසප්පනා නත්ථි, බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බා කඞ්ඛා ඡින්නා; තස්මා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡාපි නත්ථියෙව. අවසෙසා පන ද්වෙ පුච්ඡා බුද්ධානං අත්ථි, තාසු අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා නාම.

8. ඉදානි තං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡාය පුච්ඡිතමත්ථං කථෙතුං ''පාණාතිපාතං පහායා''තිආදිමාහ.

තත්ථ පාණස්ස අතිපාතො පාණාතිපාතො, පාණවධො, පාණඝාතොති වුත්තං හොති. **පාණොති** චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං, තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො. සො ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදීසු පාණෙසු ඛුද්දකෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජො, කස්මා? පයොගමහන්තතාය. පයොගසමත්තෙපි වත්ථුමහන්තතාය. ගුණවන්තෙසු මනුස්සාදීසු අප්පගුණෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජො, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජොති වෙදිතබ්බො.

තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති – පාණො, පාණසඤ්ඤිතා, වධකචිත්තං, උපක්කමො, තෙන මරණන්ති . ඡ පයොගා – සාහත්ථිකො, ආණත්තිකො, නිස්සග්ගියො, ථාවරො, විජ්ජාමයො, ඉද්ධිමයොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිවිය පපඤ්චො හොති, තස්මා තං න විත්ථාරයාම, අඤ්ඤඤ්ච එවරූපං. අත්ථිකෙහි පන සමන්තපාසාදිකං විනයට්ඨකථං ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බං.

පහායාති ඉමං පාණාතිපාතචෙතනාසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං පජහිත්වා. **පටිවිරතොති** පහීනකාලතො පට්ඨාය තතො දුස්සීල්‍යතො ඔරතො විරතොව. නත්ථි තස්ස වීතික්කමිස්සාමීති චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා පගෙව කායිකාති ඉමිනාව නයෙන අඤ්ඤෙසුපි එවරූපෙසු පදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමණොති භගවා සමිතපාපතාය ලද්ධවොහාරො. **ගොතමොති** ගොත්තවසෙන. න කෙවලඤ්ච භගවායෙව පාණාතිපාතා පටිවිරතො, භික්ඛුසඞ්ඝොපි පටිවිරතො, දෙසනා පන ආදිතො පට්ඨාය එවං ආගතා, අත්ථං පන දීපෙන්තෙන භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනාපි දීපෙතුං වට්ටති.

නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථොති පරූපඝාතත්ථාය දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආදාය අවත්තනතො නික්ඛිත්තදණ්ඩො චෙව නික්ඛිත්තසත්ථො චාති අත්ථො. එත්ථ ච ඨපෙත්වා දණ්ඩං සබ්බම්පි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහෙඨනභාවතො සත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩං වා දන්තකට්ඨං වා වාසිං පිප්ඵලිකං වා ගහෙත්වා විචරන්ති, න තං පරූපඝාතත්ථාය. තස්මා නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථො ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති.

ලජ්ජීති පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්නාගතො. **දයාපන්නොති** දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නො. **සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පීති**; සබ්බෙ පාණභූතෙ හිතෙන අනුකම්පකො. තාය දයාපන්නතාය සබ්බෙසං පාණභූතානං හිතචිත්තකොති අත්ථො. **විහරතීති** ඉරියති යපෙති යාපෙති පාලෙති . **ඉති වා හි, භික්ඛවෙති** එවං වා භික්ඛවෙ. වා සද්දො උපරි ''අදින්නාදානං පහාය''තිආදීනි අපෙක්ඛිත්වා විකප්පත්ථො වුත්තො, එවං සබ්බත්ථ පුරිමං වා පච්ඡිමං වා අපෙක්ඛිත්වා විකප්පභාවො වෙදිතබ්බො.

අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – භික්ඛවෙ, පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො එවං වදෙය්‍ය – ''සමණො ගොතමො පාණං න හනති, න ඝාතෙති, න තත්ථ සමනුඤ්ඤො හොති, විරතො ඉමස්මා දුස්සීල්‍යා; අහො, වත රෙ බුද්ධගුණා මහන්තා''ති, ඉති මහන්තං උස්සාහං කත්වා වණ්ණං වත්තුකාමොපි අප්පමත්තකං ඔරමත්තකං ආචාරසීලමත්තකමෙව වක්ඛති. උපරි අසාධාරණභාවං නිස්සාය වණ්ණං වත්තුං න සක්ඛිස්සති. න කෙවලඤ්ච පුථුජ්ජනොව සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිඅරහන්තොපි පච්චෙකබුද්ධාපි න සක්කොන්තියෙව; තථාගතොයෙව පන සක්කොති, තං වො උපරි වක්ඛාමීති, අයමෙත්ථ සාධිප්පායා අත්ථවණ්ණනා. ඉතො පරං පන අපුබ්බපදමෙව වණ්ණයිස්සාම.

අදින්නාදානං පහායාති එත්ථ අදින්නස්ස ආදානං අදින්නාදානං, පරසංහරණං, ථෙය්‍යං, චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ **අදින්නන්ති** පරපරිග්ගහිතං, යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො ච හොති. තස්මිං පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො, තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං. තං හීනෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, පණීතෙ මහාසාවජ්ජං, කස්මා? වත්ථුපණීතතාය. වත්ථුසමත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ වත්ථුස්මිං මහාසාවජ්ජං . තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සන්තකෙ වත්ථුස්මිං අප්පසාවජ්ජං.

තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති – පරපරිග්ගහිතං, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා, ථෙය්‍යචිත්තං, උපක්කමො, තෙන හරණන්ති. ඡ පයොගා – සාහත්ථිකාදයොව. තෙ ච ඛො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරො, පසය්හාවහාරො, පටිච්ඡන්නාවහාරො, පරිකප්පාවහාරො, කුසාවහාරොති ඉමෙසං අවහාරානං වසෙන පවත්තා, අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො.

දින්නමෙව ආදියතීති **දින්නාදායී.** චිත්තෙනපි දින්නමෙව පටිකඞ්ඛතීති **දින්නපාටිකඞ්ඛී.** ථෙනෙතීති ථෙනො. න ථෙනෙන **අථෙනෙන.** අථෙනත්තායෙව **සුචිභූතෙන. අත්තනාති** අත්තභාවෙන. අථෙනං සුචිභූතං අත්තානං කත්වා විහරතීති වුත්තං හොති. සෙසං පඨමසික්ඛාපදෙ වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. යථා ච ඉධ, එවං සබ්බත්ථ.

අබ්‍රහ්මචරියන්ති අසෙට්ඨචරියං. බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං චරතීති බ්‍රහ්මචාරී. **ආරාචාරීති** අබ්‍රහ්මචරියතො දූරචාරී. **මෙථුනාති** රාගපරියුට්ඨානවසෙන සදිසත්තා මෙථුනකාති ලද්ධවොහාරෙහි පටිසෙවිතබ්බතො මෙථුනාති සඞ්ඛ්‍යං ගතා අසද්ධම්මා. **ගාමධම්මාති** ගාමවාසීනං ධම්මා.

9. මුසාවාදං පහායාති එත්ථ **මුසාති** විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථභඤ්ජනකො වචීපයොගො කායපයොගො, වා විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසංවාදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදො.

අපරො නයො, **'මුසා'**ති අභූතං අතච්ඡං වත්ථු. **'වාදො'**ති තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාවිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදො. සො යමත්ථං භඤ්ජති, තස්ස අප්පතාය අප්පසාවජ්ජො, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජො.

අපි ච ගහට්ඨානං අත්තනො සන්තකං අදාතුකාමතාය නත්ථීතිආදිනයප්පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, සක්ඛිනා හුත්වා අත්ථභඤ්ජනත්ථං වුත්තො මහාසාවජ්ජො, පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා

හසාධිප්පායෙන – ''අජ්ජ ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤෙ සන්දතී''ති පූරණකථානයෙන පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, අදිට්ඨංයෙව පන දිට්ඨන්තිආදිනා නයෙන වදන්තානං මහාසාවජ්ජො.

තස්ස චත්තාරො සම්භාරා හොන්ති – අතථං වත්ථු, විසංවාදනචිත්තං, තජ්ජො වායාමො, පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා වාචාය වා පරවිසංවාදනකිරියාකරණෙන දට්ඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියසමුට්ඨාපිකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුනා බජ්ඣති.

යස්මා පන යථා කායකායපටිබද්ධවාචාහි පරං විසංවාදෙති, තථා ''ඉදමස්ස භණාහී''ති ආණාපෙන්තොපි පණ්ණං ලිඛිත්වා පුරතො නිස්සජ්ජන්තොපි, ''අයමත්ථො එවං දට්ඨබ්බො''ති කුඩ්ඩාදීසු ලිඛිත්වා ඨපෙන්තොපි. තස්මා එත්ථ ආණත්තිකනිස්සග්ගියථාවරාපි පයොගා යුජ්ජන්ති, අට්ඨකථාසු පන අනාගතත්තා වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බා.

සච්චං වදතීති **සච්චවාදී.** සච්චෙන සච්චං සන්දහති ඝටෙතීති **සච්චසන්ධො.** න අන්තරන්තරා මුසා වදතීති අත්ථො. යො හි පුරිසො කදාචි මුසා වදති, කදාචි සච්චං, තස්ස මුසාවාදෙන අන්තරිතත්තා සච්චං සච්චෙන න ඝටීයති; තස්මා සො න සච්චසන්ධො. අයං පන න තාදිසො, ජීවිතහෙතුපි මුසා අවත්වා සච්චෙන සච්චං සන්දහති යෙවාති සච්චසන්ධො.

ථෙතොති ථිරො ථිරකථොති අත්ථො. එකො හි පුග්ගලො හලිද්දිරාගො විය, ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණු විය, අස්සපිට්ඨෙ ඨපිතකුම්භණ්ඩමිව ච න ථිරකථො හොති, එකො පාසාණලෙඛා විය, ඉන්දඛීලො විය ච ථිරකථො හොති, අසිනා සීසං ඡින්දන්තෙපි ද්වෙ කථා න කථෙති, අයං වුච්චති ථෙතො.

පච්චයිකොති පත්තියායිතබ්බකො, සද්ධායිතබ්බකොති අත්ථො. එකච්චො හි පුග්ගලො න පච්චයිකො හොති, ''ඉදං කෙන වුත්තං, අසුකෙනා''ති වුත්තෙ ''මා තස්ස වචනං සද්දහථා''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එකො පච්චයිකො හොති, ''ඉදං කෙන වුත්තං, අසුකෙනා''ති වුත්තෙ ''යදි තෙන වුත්තං, ඉදමෙව පමාණං, ඉදානි උපපරික්ඛිතබ්බං නත්ථි, එවමෙව ඉද''න්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, අයං වුච්චති පච්චයිකො. **අවිසංවාදකො ලොකස්සාති** තාය සච්චවාදිතාය ලොකං න විසංවාදෙතීති අත්ථො.

පිසුණං වාචං පහායාතිආදීසු යාය වාචාය යස්ස තං වාචං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තනො පියභාවං, පරස්ස ච සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා පිසුණා වාචා.

යාය පන අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසං කරොති, යා වාචා සයම්පි ඵරුසා, නෙව කණ්ණසුඛා න හදයඞ්ගමා, අයං ඵරුසා වාචා.

යෙන සම්ඵං පලපති නිරත්ථකං, සො සම්ඵප්පලාපො.

තෙසං මූලභූතා චෙතනාපි පිසුණවාචාදිනාමෙව ලභති, සා එව ච ඉධාධිප්පෙතාති.

තත්ථ සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස පරෙසං වා භෙදාය අත්තනො පියකම්‍යතාය වා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පිසුණවාචා. සා යස්ස භෙදං කරොති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා.

තස්සා චත්තාරො සම්භාරා – භින්දිතබ්බො පරො, ''ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති, විනා භවිස්සන්තී''ති භෙදපුරෙක්ඛාරතා වා, ''ඉති අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකො''ති පියකම්‍යතා වා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. **ඉමෙසං භෙදායාති**, යෙසං ඉතොති වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං තෙසං භෙදාය.

භින්නානං වා සන්ධාතාති ද්වින්නං මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනචිදෙව කාරණෙන භින්නානං එකමෙකං උපසඞ්කමිත්වා ''තුම්හාකං ඊදිසෙ කුලෙ ජාතානං එවං බහුස්සුතානං ඉදං න යුත්ත''න්තිආදීනි වත්වා සන්ධානං කත්තා අනුකත්තා. **අනුප්පදාතාති** සන්ධානානුප්පදාතා. ද්වෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා – ''තුම්හාකං එවරූපෙ කුලෙ ජාතානං එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතානං අනුච්ඡවිකමෙත''න්තිආදීනි වත්වා දළ්හීකම්මං කත්තාති අත්ථො. සමග්ගො ආරාමො අස්සාති **සමග්ගාරාමො.** යත්ථ සමග්ගා නත්ථි, තත්ථ වසිතුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගරාමොතිපි පාළි, අයමෙවෙත්ථ අත්ථො. **සමග්ගරතොති** සමග්ගෙසු රතො, තෙ පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුත්වාපි නන්දතීති **සමග්ගනන්දී, සමග්ගකරණිං වාචං භාසිතාති** යා වාචා සත්තෙ සමග්ගෙයෙව කරොති , තං සාමග්ගිගුණපරිදීපිකමෙව වාචං භාසති, න ඉතරන්ති.

පරස්ස මම්මච්ඡෙදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා එකන්තඵරුසචෙතනා ඵරුසාවාචා. තස්සා ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු – එකො කිර දාරකො මාතුවචනං අනාදියිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති, තං මාතා නිවත්තෙතුමසක්කොන්තී – ''චණ්ඩා තං මහිංසී අනුබන්ධතූ''ති අක්කොසි. අථස්ස තථෙව අරඤ්ඤෙ මහිංසී උට්ඨාසි. දාරකො ''යං මම මාතා මුඛෙන

කථෙසි, තං මා හොතු, යං චිත්තෙන චින්තෙසි තං හොතූ''ති, සච්චකිරියමකාසි. මහිංසී තත්ථෙව බද්ධා විය අට්ඨාසි. එවං මම්මච්ඡෙදකොපි පයොගො චිත්තසණ්හතාය න ඵරුසා වාචා හොති. මාතාපිතරො හි කදාචි පුත්තකෙ එවං වදන්ති – ''චොරා වො ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරොන්තූ''ති, උප්පලපත්තම්පි ච නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡන්ති. ආචරියුපජ්ඣායා ච කදාචි නිස්සිතකෙ එවං වදන්ති – ''කිං ඉමෙ අහිරිකා අනොත්තප්පිනො චරන්ති, නිද්ධමථ නෙ''ති, අථ ච නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති. යථා ච චිත්තසණ්හතාය ඵරුසා වාචා න හොති, එවං වචනසණ්හතාය අඵරුසා වාචා න හොති. න හි මාරාපෙතුකාමස්ස – ''ඉමං සුඛං සයාපෙථා''ති වචනං අඵරුසා වාචා හොති, චිත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසා වාචාව. සා යං සන්ධාය පවත්තිතා, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා – අක්කොසිතබ්බො පරො, කුපිතචිත්තං, අක්කොසනාති.

නෙලාති එලං වුච්චති දොසො, නාස්සා එලන්ති නෙලා, නිද්දොසාති අත්ථො. ''නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදො''ති, (උදා. 65) එත්ථ වුත්තනෙලං විය. **කණ්ණසුඛා**ති බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා, සූචිවිජ්ඣනං විය කණ්ණසූලං න ජනෙති. අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති **පෙමනීයා.** හදයං ගච්ඡති, අප්පටිහඤ්ඤමානා සුඛෙන චිත්තං පවිසතීති **හදයඞ්ගමා.** ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙ භවාති **පොරී** පුරෙ සංවඩ්ඪනාරී විය සුකුමාරාතිපි **පොරී.** පුරස්ස එසාතිපි **පොරී.** නගරවාසීනං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති. පිතිමත්තං පිතාති වදන්ති, භාතිමත්තං භාතාති වදන්ති, මාතිමත්තං මාතාති වදන්ති. එවරූපී කථා බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති **බහුජනකන්තා.** කන්තභාවෙනෙව බහුනො ජනස්ස මනාපා චිත්තවුඩ්ඪිකරාති **බහුජනමනාපා.**

අනත්ථවිඤ්ඤාපිකා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා අකුසලචෙතනා සම්ඵප්පලාපො. සො ආසෙවනමන්දතාය අප්පසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තතාය මහාසාවජ්ජො, තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – භාරතයුද්ධසීතාහරණාදිනිරත්ථකකථාපුරෙක්ඛාරතා, තථාරූපී කථා කථනඤ්ච.

කාලෙන වදතීති **කාලවාදී** වත්තබ්බයුත්තකාලං සල්ලක්ඛෙත්වා වදතීති අත්ථො. භූතං තථං තච්ඡං සභාවමෙව වදතීති **භූතවාදී.** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථසන්නිස්සිතමෙව කත්වා වදතීති **අත්ථවාදී.** නවලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **ධම්මවාදී** සංවරවිනයපහානවිනයසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **විනයවාදී.**

නිධානං වුච්චති ඨපනොකාසො, නිධානමස්සා අත්ථීති **නිධානවතී.** හදයෙ නිධාතබ්බයුත්තකං වාචං භාසිතාති අත්ථො. **කාලෙනා**ති එවරූපිං භාසමානොපි ච – ''අහං නිධානවතිං වාචං භාසිස්සාමී''ති න අකාලෙන භාසති, යුත්තකාලං පන අපෙක්ඛිත්වාව භාසතීති අත්ථො. **සාපදෙසන්**ති සඋපමං, සකාරණන්ති අත්ථො. **පරියන්තවති**න්ති පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා යථාස්සා පරිච්ඡෙදො පඤ්ඤායති, එවං භාසතීති අත්ථො. **අත්ථසංහිතන්**ති අනෙකෙහිපි නයෙහි විභජන්තෙන පරියාදාතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අත්ථසම්පන්නං භාසති. යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති, තෙන අත්ථෙන සහිතත්තා අත්ථසංහිතං වාචං භාසති, න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති.

10. **බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා**ති මූලබීජං ඛන්ධබීජං ඵළුබීජං අග්ගබීජං බීජබීජන්ති පඤ්චවිධස්ස බීජගාමස්ස චෙව, යස්ස කස්සචි නීලතිණරුක්ඛාදිකස්ස භූතගාමස්ස ච සමාරම්භා, ඡෙදනභෙදනපචනාදිභාවෙන විකොපනා පටිවිරතොති අත්ථො.

එකභත්තිකොති පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ද්වෙ භත්තානි, තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං, ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උද්ධං අන්තො අරුණෙන. තස්මා අන්තොමජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජමානොපි එකභත්තිකොව හොති. තං සන්ධාය වුත්තං ''එකභත්තිකො''ති.

රත්තියා භොජනං රත්ති, තතො උපරතොති **රත්තූපරතො.** අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම. තතො විරතත්තා **විරතො විකාලභොජනා.** කදා විරතො? අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය.

සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසූකං පටාණීභූතං දස්සනන්ති විසූකදස්සනං. අත්තනා නච්චනනච්චාපනාදිවසෙන නච්චා ච ගීතා ච වාදිතා ච අන්තමසො මයූරනච්චාදිවසෙනපි පවත්තානං නච්චාදීනං විසූකභූතා දස්සනා චාති **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා.** නච්චාදීනි හි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං න භික්ඛුනීනඤ්ච වට්ටන්ති.

මාලාදීසු **මාලා**ති යං කිඤ්චි පුප්ඵං. **ගන්ධ**න්ති යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං. **විලෙපනන්**ති ඡවිරාගකරණං. තත්ථ පිළන්ධන්තො ධාරෙති නාම, ඌනට්ඨානං පූරෙන්තො මණ්ඩෙති නාම, ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියන්තො විභූසෙති නාම. **ඨානං** වුච්චති කාරණං. තස්මා යාය දුස්සීල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, තතො පටිවිරතොති අත්ථො.

උච්චාසයනං වුච්චති පමාණාතික්කන්තං. **මහාසයනන්**ති අකප්පියපච්චත්ථරණං. තතො විරතොති අත්ථො.

ජාතරූපන්ති සුවණ්ණං. **රජතන්ති** කහාපණො, ලොහමාසකො, ජතුමාසකො, දාරුමාසකොති යෙ වොහාරං ගච්ජන්ති. තස්ස උභයස්සාපි පටිග්ගහණා පටිවිරතො, නෙව නං උග්ගණ්හාති, න උග්ගණ්හාපෙති, න උපනික්ඛිත්තං සාදියතීති අත්ථො.

ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණාති, සාලිවීහියවගොධූමකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකසඞ්ඛාතස්ස සත්තවිධස්සාපි ආමකධඤ්ඤස්ස පටිග්ගහණා. න කෙවලඤ්ච එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසනම්පි භික්ඛූනං න වට්ටතියෙව. **ආමකමංසපටිග්ගහණාති** එත්ථ අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතා ආමකමංසමච්ජානං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛූනං න වට්ටති, නො ආමසනං.

ඉත්ථිකුමාරිකපටිග්ගහණාති එත්ථ **ඉත්ථීති** පුරිසන්තරගතා, ඉතරා කුමාරිකා නාම, තාසං පටිග්ගහණම්පි ආමසනම්පි අකප්පියමෙව.

දාසිදාසපටිග්ගහණාති එත්ථ දාසිදාසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති. ‘‘කප්පියකාරකං දම්මි, ආරාමිකං දම්මී’’ති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති.

අජෙළකාදීසු ඛෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු කප්පියාකප්පියනයො විනයවසෙන උපපරික්ඛිතබ්බො. තත්ථ **ඛෙත්තං** නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති. **වත්ථු** නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති. යත්ථ වා උභයම්පි රුහති, තං ඛෙත්තං. තදත්ථාය අකතභූමිභාගො **වත්ථු.** ඛෙත්තවත්ථුසීසෙන චෙත්ථ වාපිතළාකාදීනිපි සඞ්ගහිතානෙව.

දූතෙය්‍යං වුච්චති දූතකම්මං, ගිහීනං පහිතං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං. **පහිණගමනං** වුච්චති සරා සරං පෙසිතස්ස ඛුද්දකගමනං. අනුයොගො නාම තදුභයකරණං. තස්මා දූතෙය්‍යපහිණගමනානං අනුයොගාති. එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කයවික්කයාති කයා ච වික්කයා ච. තුලාකූටාදීසු **කූටන්ති** වඤ්චනං. තත්ථ තුලාකූටං නාම රූපකූටං අඞ්ගකූටං, ගහණකූටං, පටිච්ජන්නකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ **රූපකූටං** නාම ද්වෙ තුලා සමරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො ඛුද්දිකාය දෙති. **අඞ්ගකූටං** නාම ගණ්හන්තො පච්ජාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ. **ගහණකූටං** නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදන්තො අග්ගෙ. **පටිච්ජන්නකූටං** නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයචුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ජාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ.

කංසො වුච්චති සුවණ්ණපාති, තාය වඤ්චනං **කංසකූටං.** කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොහපාතියො සුවණ්ණවණ්ණෙ කරොති, තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අඩ්ඪං කුලං පවිසිත්වා – ‘‘සුවණ්ණභාජනානි කිණථා’’ති වත්වා අග්සෙ පුච්ජිතෙ සමග්සතරං දාතුකාමා හොන්ති. තතො තෙහි – ‘‘කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො’’ති වුත්තෙ, ‘‘වීමංසිත්වා ගණ්හථා’’ති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ සංසිත්වා සබ්බා පාතියො දත්වා ගච්ජති.

මානකූටං නාම හදයභෙදසිඛාභෙදරජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ **හදයභෙදො** සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො හෙට්ඨාජිද්දෙන මානෙන – ‘‘සණිකං ආසිඤ්චා’’ති වත්වා අන්තොභාජනෙ බහුං පග්සරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො ජිද්දං පිධාය සීසං පූරෙත්වා දෙති.

සිඛාභෙදො තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං ජින්දන්තො දෙති.

රජ්ජුභෙදො ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති. ලඤ්ජං අලභන්තා හි ඛෙත්තං අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති.

උක්කොටනාදීසු **උක්කොටනන්ති** අස්සාමිකෙ සාමිකෙ කාතුං ලඤ්ජග්ගහණං. **වඤ්චනන්ති** තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං. තත්‍රිදමෙකං වත්ථු – එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ජති , තමෙකො ධුත්තො – ‘‘කිං භො, මිගො අග්සති, කිං මිගපොතකො’’ති ආහ. ‘‘මිගො ද්වෙ කහාපණෙ, මිගපොතකො එක’’න්ති ච වුත්තෙ එකං කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො – ‘‘න මෙ භො, මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහී’’ති ආහ. තෙන හි – ද්වෙ කහාපණෙ දෙහීති. සො ආහ – ‘‘නනු තෙ භො, මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නො’’ති? ‘‘ආම, දින්නො’’ති. ‘‘ඉදං මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො, අයඤ්ච කහාපණග්සනකො මිගපොතකොති ද්වෙ කහාපණා භවිස්සන්තී’’ති. සො ‘‘කාරණං වදතී’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති. **නිකතීති** යොගවසෙන වා මායාවසෙන වා අපාමඞ්ගං පාමඞ්ගන්ති, අමණිං මණින්ති, අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කත්වා පතිරූපකෙන වඤ්චනං. **සාචියොගොති** කුටිලයොගො, එතෙසංයෙව උක්කොටනාදීනමෙතං නාමං. තස්මා – උක්කොටනසාචියොගො, වඤ්චනසාචියොගො, නිකතිසාචියොගොති, එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙචි අඤ්ඤං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාචියොගොති වදන්ති. තං පන වඤ්චනෙනෙව සඞ්ගහිතං.

ඡෙදනාදීසු **ඡෙදනන්ති** හත්ථච්ඡෙදනාදි. **වධොති** මාරණං. **බන්ධොති** රජ්ජුබන්ධනාදීහි බන්ධනං. **විපරාමොසොති** හිමවිපරාමොසො, ගුම්බවිපරාමොසොති දුවිධො. යං හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා හුත්වා මග්ගප්පටිපන්නං ජනං මුසන්ති, අයං හිමවිපරාමොසො. යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්නා මුසන්ති, අයං ගුම්බවිපරාමොසො. **ආලොපො** වුච්චති ගාමනිගමාදීනං විලොපකරණං. **සහසාකාරොති** සාහසිකකිරියා. ගෙහං පවිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩානං ගහණං. එවමෙතස්මා ඡෙදන…පෙ…. සහසාකාරා පටිවිරතො සමණො ගොතමොති. ඉති වා හි, භික්ඛවෙ, පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍යාති.

එත්තාවතා චූළසීලං නිට්ඨිතං හොති.

මජ්ඣිමසීලවණ්ණනා

11. ඉදානි මජ්ඣිමසීලං විත්ථාරෙන්තො ‘‘යථා වා පනෙකෙ භොන්තො’’තිආදිමාහ. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. **සද්ධාදෙය්‍යානීති** කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච ඉධලොකඤ්ච පරලොකඤ්ච සද්දහිත්වා දින්නානි. ‘අයං මෙ ඤාතී’ති වා, ‘මිත්තො’ති වා, ඉදං පටිකරිස්සති, ඉදං වා තෙන කතපුබ්බන්ති වා, එවං න දින්නානීති අත්ථො. එවං දින්නානි හි න සද්ධාදෙය්‍යානි නාම හොන්ති . **භොජනානීති** දෙසනාසීසමත්තමෙතං, අත්ථතො පන සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා චීවරානි පාරුපිත්වා සෙනාසනානි සෙවමානා ගිලානභෙසජ්ජං පරිභුඤ්ජමානාති සබ්බමෙතං වුත්තමෙව හොති.

සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො. තස්සත්ථො කතමො සො බීජගාමභූතගාමො, යස්ස සමාරම්භං අනුයුත්තා විහරන්තීති. තතො තං දස්සෙන්තො **මූලබීජන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **මූලබීජං** නාම හලිද්දි, සිඞ්ගිවෙරං, වචා, වචත්තං, අතිවිසා, කටුකරොහිණී, උසීරං, භද්දමුත්තකන්ති එවමාදි. **ඛන්ධබීජං** නාම අස්සත්ථො, නිග්‍රොධො, පිලක්ඛො, උදුම්බරො, කච්ඡකො, කපිත්ථනොති එවමාදි. **ඵළුබීජං** නාම උච්ඡු, නළො, වෙළූති එවමාදි. **අග්ගබීජං** නාම අජ්ජකං, ඵණිජ්ජකං, හිරිවෙරන්ති එවමාදි. **බීජබීජං** නාම පුබ්බණ්ණං අපරණ්ණන්ති එවමාදි. සබ්බඤ්හෙතං රුක්ඛතො වියොජිතං විරුහනසමත්ථමෙව ‘‘බීජගාමො’’ති වුච්චති. රුක්ඛතො පන අවියොජිතං අසුක්ඛං ‘‘භූතගාමො’’ති වුච්චති. තත්ථ භූතගාමසමාරම්භො පාචිත්තියවත්ථු, බීජගාමසමාරම්භො දුක්කටවත්ථූති වෙදිතබ්බො.

12. **සන්නිධිකාරපරිභොගන්ති** සන්නිධිකතස්ස පරිභොගං. තත්ථ දුවිධා කථා, විනයවසෙන ච සල්ලෙඛවසෙන ච. විනයවසෙන තාව යං කිඤ්චි අන්නං අජ්ජ පටිග්ගහිතං අපරජ්ජු සන්නිධිකාරකං හොති, තස්ස පරිභොගෙ පාචිත්තියං . අත්තනා ලද්ධං පන සාමණෙරානං දත්වා, තෙහි ලද්ධං ඨපාපෙත්වා දුතියදිවසෙ භුඤ්ජිතුං වට්ටති, සල්ලෙඛො පන න හොති.

පානසන්නිධිම්හිපි එසෙව නයො. තත්ථ පානං නාම අම්බපානාදීනි අට්ඨ පානානි, යානි ච තෙසං අනුලොමානි. තෙසං විනිච්ඡයො සමන්තපාසාදිකායං වුත්තො.

වත්ථසන්නිධිම්හි අනධිට්ඨිතං අවිකප්පිතං සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති, අයං පරියායකථා. නිප්පරියායතො පන තිචීවරසන්තුට්ඨෙන භවිතබ්බං, චතුත්ථං ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං. සචෙ යස්ස කස්සචි දාතුං න සක්කොති, යස්ස පන දාතුකාමො හොති, සො උද්දෙසත්ථාය වා පරිපුච්ඡත්ථාය වා ගතො, ආගතමත්තෙ දාතබ්බං, අදාතුං න වට්ටති. චීවරෙ පන අප්පහොන්තෙ සතියා පච්චාසාය අනුඤ්ඤාතකාලං ඨපෙතුං වට්ටති. සූචිසුත්තචීවරකාරකානං අලාභෙන තතො පරම්පි විනයකම්මං කත්වා ඨපෙතුං වට්ටති. ‘‘ඉමස්මිං ජිණ්ණෙ පුන ඊදිසං කුතො ලභිස්සාමී’’ති පන ඨපෙතුං න වට්ටති, සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති.

යානසන්නිධිම්හි යානං නාම වය්හං, රථො, සකටං, සන්දමානිකා, සිවිකා, පාටඞ්කීති; නෙතං පබ්බජිතස්ස යානං. උපාහනා පන පබ්බජිතස්ස යානංයෙව. එකභික්ඛුස්ස හි එකො අරඤ්ඤත්ථාය, එකො ධොතපාදකත්ථායාති, උක්කංසතො ද්වෙ උපාහනසඞ්ඝාටා වට්ටන්ති. තතියං ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස දාතබ්බො. ‘‘ඉමස්මිං ජිණ්ණෙ අඤ්ඤං කුතො ලභිස්සාමී’’ති හි ඨපෙතුං න වට්ටති, සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති.

සයනසන්නිධිම්හි සයනන්ති මඤ්චො. එකස්ස භික්ඛුනො එකො ගබ්භෙ, එකො දිවාඨානෙති උක්කංසතො ද්වෙ මඤ්චා වට්ටන්ති. තතො උත්තරි ලභිත්වා අඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො වා ගණස්ස වා දාතබ්බො; අදාතුං න වට්ටති. සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති.

ගන්ධසන්නිධිම්හි භික්ඛුනො කණ්ඩුකච්ඡුඡවිදොසාදිආබාධෙ සති ගන්ධා වට්ටන්ති. තෙ ගන්ධෙ ආහරාපෙත්වා තස්මිං රොගෙ වූපසන්තෙ අඤ්ඤෙසං වා ආබාධිකානං දාතබ්බා, ද්වාරෙ පඤ්චඞ්ගුලිඝරධූපනාදීසු වා උපනෙතබ්බා. ‘‘පුන රොගෙ සති භවිස්සන්තී’’ති පන ඨපෙතුං න වට්ටති, සන්නිධි ච හොති, සල්ලෙඛඤ්ච කොපෙති.

ආමිසන්ති වුත්තාවසෙසං දට්ඨබ්බං. සෙය්‍යථීදං, ඉධෙකච්චො භික්ඛු – ‘‘තථාරූපෙ කාලෙ උපකාරාය භවිස්සතී’’ති තිලතණ්ඩුලමුග්ගමාසනාළිකෙරලොණමච්ඡමංසවල්ලූරසප්පිතෙලගුළභාජනාදීනි ආහරාපෙත්වා ඨපෙති.

සො වස්සකාලෙ කාලස්සෙව සාමණෙරෙහි යාගුං පචාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා ‘‘සාමණෙර, උදකකද්දමෙ දුක්ඛං ගාමං පවිසිතුං, ගච්ඡ අසුකං කුලං ගන්ත්වා මය්හං විහාරෙ නිසින්නභාවං ආරොචෙහි; අසුකකුලතො දධිආදීනි ආහරා’’ති පෙසෙති. භික්ඛූහි – ‘‘කිං, භන්තෙ, ගාමං පවිසිස්සථා’’ති වුත්තෙපි, ‘‘දුප්පවෙසො, ආවුසො, ඉදානි ගාමො’’ති වදති. තෙ – ‘‘හොතු, භන්තෙ, අච්ඡථ තුම්හෙ, මයං භික්ඛං පරියෙසිත්වා ආහරිස්සාමා’’ති ගච්ඡන්ති. අථ සාමණෙරොපි දධිආදීනි ආහරිත්වා භත්තඤ්ච බ්‍යඤ්ජනඤ්ච සම්පාදෙත්වා උපනෙති, තං භුඤ්ජන්තස්සෙව උපට්ඨාකා භත්තං පහිණන්ති, තතොපි මනාපං මනාපං භුඤ්ජති. අථ භික්ඛූ පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති, තතොපි මනාපං මනාපං ගීවායාමකං භුඤ්ජතියෙව. එවං චතුමාසම්පි වීතිනාමෙති. අයං වුච්චති – ‘‘භික්ඛු මුණ්ඩකුටුම්බිකජීවිකං ජීවති, න සමණජීවික’’න්ති. එවරූපො ආමිසසන්නිධි නාම හොති.

භික්ඛුනො පන වසනට්ඨානෙ එකා තණ්ඩුලනාළි, එකො ගුළපිණ්ඩො, චතුභාගමත්තං සප්පීති එත්තකං නිධෙතුං වට්ටති, අකාලෙ සම්පත්තචොරානං අත්ථාය. තෙ හි එත්තකම්පි ආමිසපටිසන්ථාරං අලභන්තා ජීවිතාපි වොරොපෙය්‍යුං, තස්මා සචෙ එත්තකං නත්ථි, ආහරාපෙත්වාපි ඨපෙතුං වට්ටති. අඵාසුකකාලෙ ච යදෙත්ථ කප්පියං, තං අත්තනාපි පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. කප්පියකුටියං පන බහුං ඨපෙන්තස්සාපි සන්නිධි නාම නත්ථි. තථාගතස්ස පන තණ්ඩුලනාළිආදීසු වා යං කිඤ්චි චතුරතනමත්තං වා පිලොතිකඛණ්ඩං ‘‘ඉදං මෙ අජ්ජ වා ස්වෙ වා භවිස්සතී’’ති ඨපිතං නාම නත්ථි.

13. විසූකදස්සනෙසු **නච්චං** නාම යං කිඤ්චි නච්චං, තං මග්ගං ගච්ඡන්තෙනාපි ගීවං පසාරෙත්වා දට්ඨුං න වට්ටති. විත්ථාරවිනිච්ඡයො පනෙත්ථ සමන්තපාසාදිකායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බෙසු සික්ඛාපදපටිසංයුත්තෙසු සුත්තපදෙසු. ඉතො පරඤ්හි එත්තකම්පි අවත්වා තත්ථ තත්ථ පයොජනමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාමාති.

පෙක්ඛන්ති නටසමජ්ජං. **අක්ඛාන**න්ති භාරතයුජ්ඣනාදිකං. යස්මිං ඨානෙ කරීයති, තත්ථ ගන්තුම්පි න වට්ටති. **පාණිස්සර**න්ති කංසතාළං, පාණිතාළන්තිපි වදන්ති. **වෙතාළ**න්ති ඝනතාළං, මන්තෙන මතසරීරුට්ඨාපනන්තිපි එකෙ. **කුම්භථූණ**න්ති චතුරස්සඅම්බණකතාළං, කුම්භසද්දන්තිපි එකෙ. **සොභනක**න්ති නටානං අබ්භොක්කිරණං, සොභනකරං වා, පටිභානචිත්තන්ති වුත්තං හොති. **චණ්ඩාල**න්ති අයොගුළකීළා, චණ්ඩාලානං සාණධොවනකීළාතිපි වදන්ති. **වංස**න්ති වෙළුං උස්සාපෙත්වා කීළනං.

ධොවනන්ති අට්ඨිධොවනං, එකච්චෙසු කිර ජනපදෙසු කාලඞ්කතෙ ඤාතකෙ න ඣාපෙන්ති, නිඛණිත්වා ඨපෙන්ති. අථ නෙසං පූතිභූතං කායං ඤත්වා නීහරිත්වා අට්ඨීනි ධොවිත්වා ගන්ධෙහි මක්ඛෙත්වා ඨපෙන්ති. තෙ නක්ඛත්තකාලෙ එකස්මිං ඨානෙ අට්ඨීනි ඨපෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ සුරාදීනි ඨපෙත්වා රොදන්තා පරිදෙවන්තා සුරං පිවන්ති. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ , දක්ඛිණෙසු ජනපදෙසු අට්ඨිධොවනං නාම, තත්ථ හොති අන්නම්පි පානම්පි ඛජ්ජම්පි භොජ්ජම්පි ලෙය්‍යම්පි පෙය්‍යම්පි නච්චම්පි ගීතම්පි වාදිතම්පි. අත්ථෙතං, භික්ඛවෙ, ධොවනං, නෙතං නත්ථීති වදාමී’’ති (අ. නි. 10.107). එකච්චෙ පන ඉන්ද්‍රජාලෙන අට්ඨිධොවනං ධොවනන්තිපි වදන්ති.

හත්ථියුද්ධාදීසු භික්ඛුනො නෙව හත්ථිආදීහි සද්ධිං යුජ්ඣිතුං, න තෙ යුජ්ඣාපෙතුං, න යුජ්ඣන්තෙ දට්ඨුං වට්ටති. **නිබ්බුද්ධ**න්ති මල්ලයුද්ධං. **උය්‍යොධික**න්ති යත්ථ සම්පහාරො දිස්සති. **බලග්ග**න්ති බලගණනට්ඨානං. **සෙනාබ්‍යූහ**න්ති සෙනානිවෙසො, සකටබ්‍යූහාදිවසෙන සෙනාය නිවෙසනං. **අනීකදස්සන**න්ති – ‘‘තයො හත්ථී පච්ඡිමං හත්ථානීක’’න්තිආදිනා (පාචි. 324) නයෙන වුත්තස්ස අනීකස්ස දස්සනං.

14. පමාදො එත්ථ තිට්ඨතීති පමාදට්ඨානං. ජූතඤ්ච තං පමාදට්ඨානඤ්චාති **ජූතප්පමාදට්ඨානං**. එකෙකාය පන්තියා අට්ඨ අට්ඨ පදානි අස්සාති **අට්ඨපදං**. දසපදෙපි එසෙව නයො. **ආකාස**න්ති අට්ඨපදදසපදෙසු විය ආකාසෙයෙව කීළනං. **පරිහාරපථ**න්ති භූමියං නානාපථමණ්ඩලං කත්වා තත්ථ තත්ථ පරිහරිතබ්බං, පථං පරිහරන්තානං කීළනං. **සන්තික**න්ති සන්තිකකීළනං. එකජ්ඣං ඨපිතා සාරියො වා සක්ඛරායො වා අචාලෙන්තා නඛෙනෙව අපනෙන්ති ච උපනෙන්ති ච, සචෙ තත්ථ කාචි චලති, පරාජයො හොති, එවරූපාය කීළායෙතං අධිවචනං. **ඛලික**න්ති ජූතඵලකෙ පාසකකීළනං. **ඝටිකා** වුච්චති දීඝදණ්ඩකෙන රස්සදණ්ඩකං පහරණකීළනං. **සලාකහත්ථ**න්ති ලාඛාය වා මඤ්ජෙට්ඨිකාය වා පිට්ඨොදකෙන වා සලාකහත්ථං තෙමෙත්වා – ‘‘කිං හොතූ’’ති භූමියං වා භිත්තියං වා තං පහරිත්වා හත්ථිඅස්සාදිරූපදස්සනකීළනං. **අක්ඛ**න්ති ගුළකීළා. **පඞ්ගචීරං** වුච්චති පණ්ණනාළිකං, තං ධමන්තා කීළන්ති. **වඞ්කක**න්ති ගාමදාරකානං කීළනකං ඛුද්දකනඞ්ගලං. **මොක්ඛචිකා** වුච්චති සම්පරිවත්තනකීළා, ආකාසෙ වා දණ්ඩකං ගහෙත්වා භූමියං වා සීසං ඨපෙත්වා හෙට්ඨුපරියභාවෙන පරිවත්තනකීළාති වුත්තං හොති. **චිඞ්ගුලිකං** වුච්චති තාලපණ්ණාදීහි කතං වාතප්පහාරෙන පරිබ්භමනචක්කං. **පත්තාළ්හකං** වුච්චති පණ්ණනාළිකා. තාය වාලුකාදීනි මිනන්තා කීළන්ති. **රථක**න්ති ඛුද්දකරථං. **ධනුක**න්ති ඛුද්දකධනුමෙව. **අක්ඛරිකා** වුච්චති ආකාසෙ වා පිට්ඨියං වා අක්ඛරජානනකීළා. **මනෙසිකා** නාම මනසා චින්තිතජානනකීළා. **යථාවජ්ජං** නාම කාණකුණිඛුජ්ජාදීනං යං යං වජ්ජං, තං තං පයොජෙත්වා දස්සනකීළා.

15. **ආසන්දි**න්ති පමාණාතික්කන්තාසනං. අනුයුත්තා විහරන්තීති ඉදං අපෙක්ඛිත්වා පන සබ්බපදෙසු උපයොගවචනං කතං. **පල්ලඞ්කො**ති පාදෙසු වාළරූපානි ඨපෙත්වා කතො. **ගොනකො**ති දීඝලොමකො

මහාකොජවො, චතුරඞ්ගුලාදිකානි කිර තස්ස ලොමානි. **චිත්තකන්ති** වානචිත්තං උණ්ණාමයත්ථරණං. **පටිකාති** උණ්ණාමයො සෙතත්ථරණො. **පටලිකාති** ඝනපුප්ඵකො උණ්ණාමයත්ථරණො. යො ආමලකපත්තොතිපි වුච්චති. **තූලිකාති** තිණ්ණං තූලානං අඤ්ඤතරපුණ්ණා තූලිකා. **විකතිකාති** සීහබ්‍යග්ඝාදිරූපවිචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරණො. **උද්දලොමීති** උභයතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං, කෙචි ‘‘එකතොඋග්ගතපුප්ඵ’’න්ති වදන්ති. **එකන්තලොමීති** එකතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං. කෙචි ‘‘උභතොඋග්ගතපුප්ඵ’’න්ති වදන්ති. **කට්ටිස්සන්ති** රතනපරිසිබ්බිතං කොසෙය්‍යකට්ටිස්සමයපච්චත්ථරණං. **කොසෙය්‍යන්ති** රතනපරිසිබ්බිතමෙව කොසියසුත්තමයපච්චත්ථරණං. සුද්ධකොසෙය්‍යං පන වට්ටතීති විනයෙ වුත්තං. දීඝනිකායට්ඨකථායං පන ‘‘ඨපෙත්වා තූලිකං සබ්බානෙව ගොනකාදීනි රතනපරිසිබ්බිතානි න වට්ටන්තී’’ති වුත්තං.

කුත්තකන්ති සොළසන්නං නාටකිත්ථීනං ඨත්වා නච්චනයොග්ගං උණ්ණාමයත්ථරණං. **හත්ථත්ථරං අස්සත්ථරන්ති** හත්ථිඅස්සපිට්ඨීසු අත්ථරණඅත්ථරකායෙව. රථත්ථරෙපි එසෙව නයො. **අජිනප්පවෙණීති** අජිනචම්මෙහි මඤ්චප්පමාණෙන සිබ්බිත්වා කතා පවෙණී. **කදලිමිගපවරපච්චත්ථරණන්ති** කදලිමිගචම්මං නාම අත්ථි, තෙන කතං පවරපච්චත්ථරණං; උත්තමපච්චත්ථරණන්ති අත්ථො. තං කිර සෙතවත්ථස්ස උපරි කදලිමිගචම්මං පත්ථරිත්වා සිබ්බෙත්වා කරොන්ති. **සඋත්තරච්ඡදන්ති** සහ උත්තරච්ඡදෙන, උපරිබද්ධෙන රත්තවිතානෙන සද්ධින්ති අත්ථො. සෙතවිතානම්පි හෙට්ඨා අකප්පියපච්චත්ථරණෙ සති න වට්ටති, අසති පන වට්ටති. **උභතොලොහිතකූපධානන්ති** සීසූපධානඤ්ච පාදූපධානඤ්චාති මඤ්චස්ස උභතොලොහිතකං උපධානං, එතං න කප්පති. යං පන එකමෙව උපධානං උභොසු පස්සෙසු රත්තං වා හොති පදුමවණ්ණං වා විචිත්‍රං වා, සචෙ පමාණයුත්තං, වට්ටති. මහාඋපධානං පන පටික්ඛිත්තං. අලොහිතකානි ද්වෙපි වට්ටන්තියෙව. තතො උත්තරි ලභිත්වා අඤ්ඤෙසං දාතබ්බානි. දාතුං අසක්කොන්තො මඤ්චෙ තිරියං අත්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුම්පි ලභති. ආසන්දිආදීසු පන වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, ආසන්දියා පාදෙ ඡින්දිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං, පල්ලඞ්කස්ස වාළෙ භින්දිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං, තූලිකං විජටෙත්වා බිම්බොහනං කාතුං, අවසෙසං භුම්මත්ථරණං කාතු’’න්ති (චූළව. 297).

16. උච්ඡාදනාදීසු මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තදාරකානං සරීරගන්ධො ද්වාදසවස්සපත්තකාලෙ නස්සති, තෙසං සරීරදුග්ගන්ධහරණත්ථාය ගන්ධචුණ්ණාදීහි උච්ඡාදෙන්ති, එවරූපං උච්ඡාදනං න වට්ටති. පුඤ්ඤවන්තෙ පන දාරකෙ ඌරූසු නිපජ්ජාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා හත්ථපාදඌරුනාභිආදීනං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං පරිමද්දන්ති, එවරූපං පරිමද්දනං න වට්ටති.

න්හාපනන්ති තෙසංයෙව දාරකානං ගන්ධාදීහි න්හාපනං. **සම්බාහනන්ති** මහාමල්ලානං විය හත්ථපාදෙ මුග්ගරාදීහි පහරිත්වා බාහුවඩ්ඪනං. **ආදාසන්ති** යං කිඤ්චි ආදාසං පරිහරිතුං න වට්ටති. **අඤ්ජනන්ති** අලඞ්කාරඤ්ජනමෙව. **මාලාති** බද්ධමාලා වා අබද්ධමාලා වා. **විලෙපනන්ති** යං කිඤ්චි ඡවිරාගකරණං. **මුඛචුණ්ණං මුඛලෙපනන්ති** මුඛෙ කාළපීළකාදීනං හරණත්ථාය මත්තිකකක්කං දෙන්ති, තෙන ලොහිතෙ චලිතෙ සාසපකක්කං දෙන්ති, තෙන දොසෙ ඛාදිතෙ තිලකක්කං දෙන්ති, තෙන ලොහිතෙ සන්නිසින්නෙ හලිද්දිකක්කං දෙන්ති, තෙන ඡවිවණ්ණෙ ආරුළ්හෙ මුඛචුණ්ණකෙන මුඛං චුණ්ණෙන්ති, තං සබ්බං න වට්ටති.

හත්ථබන්ධාදීසු හත්ථෙ විචිත්‍රසඞ්ඛකපාලාදීනි බන්ධිත්වා විචරන්ති, තං වා අඤ්ඤං වා සබ්බම්පි හත්ථාභරණං න වට්ටති, අපරෙ සිඛං බන්ධිත්වා විචරන්ති. සුවණ්ණචීරකමුත්තලතාදීහි ච තං පරික්ඛිපන්ති; තං සබ්බං න වට්ටති. අපරෙ චතුහත්ථදණ්ඩං වා අඤ්ඤං වා පන අලඞ්කතදණ්ඩකං ගහෙත්වා විචරන්ති, තථා ඉත්ථිපුරිසරූපාදිවිචිත්තං භෙසජ්ජනාළිකං සුපරික්ඛිත්තං වාමපස්සෙ ඔලග්ගිතං; අපරෙ කණ්ණිකරතනපරික්ඛිත්තකොසං අතිතිඛිණං අසිං, පඤ්චවණ්ණසුත්තසිබ්බිතං මකරදන්තකාදිවිචිත්තං ඡත්තං, සුවණ්ණරජතාදිවිචිත්‍රා මොරපිඤ්ඡාදිපරික්ඛිත්තා උපාහනා, කෙචි රතනමත්තායාමං චතුරඞ්ගුලවිත්ථතං කෙසන්තපරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා මෙඝමුඛෙ විජ්ජුලතං විය නලාටෙ උණ්හීසපට්ටං බන්ධන්ති, චූළාමණිං ධාරෙන්ති, චාමරවාලබීජනිං ධාරෙන්ති, තං සබ්බං න වට්ටති.

17. අනිය්‍යානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා කථාති **තිරච්ඡානකථා.** තත්ථ රාජානං ආරබ්භ මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවං මහානුභාවොතිආදිනා නයෙන පවත්තා කථා **රාජකථා.** එස නයො **චොරකථාදීසු.** තෙසු අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයොතිආදිනා නයෙන ගෙහස්සිතකථාව **තිරච්ඡානකථා** හොති. සොපි නාම එවං මහානුභාවො ඛයං ගතොති එවං පවත්තා පන කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. චොරෙසු මූලදෙවො එවං මහානුභාවො, මෙඝමාලො එවං මහානුභාවොති තෙසං කම්මං පටිච්ච අහො සූරාති ගෙහස්සිතකථාව **තිරච්ඡානකථා.** යුද්ධෙපි භාරතයුද්ධාදීසු අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො, එවං විද්ධොති කාමස්සාදවසෙනෙව කථා **තිරච්ඡානකථා.** තෙපි නාම ඛයං ගතාති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානමෙව හොති. අපි ච අන්නාදීසු එවං වණ්ණවන්තං ගන්ධවන්තං රසවන්තං ඵස්සසම්පන්නං ඛාදිම්හ භුඤ්ජිම්හාති කාමස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති. සාත්ථකං පන කත්වා පුබ්බෙ එවං වණ්ණාදිසම්පන්නං අන්නං පානං වත්ථං සයනං මාලං ගන්ධං සීලවන්තානං අදම්හ, චෙතියෙ පූජං කරිම්හාති කථෙතුං වට්ටති. **ඤාතිකථාදීසු** පන ‘‘අම්හාකං ඤාතකා සූරා සමත්ථා’’ති වා ‘‘පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්‍රෙහි යානෙහි විචරිම්හා’’ති වා අස්සාදවසෙන වත්තුං න වට්ටති. සාත්ථකං පන කත්වා ‘‘තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතා’’ති වා ‘‘පුබ්බෙ මයං එවරූපා උපාහනා සඞ්ඝස්ස අදම්හා’’ති වා කථෙතුං වට්ටති. **ගාමකථාපි** සුනිවිට්ඨදුන්නිවිට්ඨසුභික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා ‘‘අසුකගාමවාසිනො සූරා සමත්ථා’’ති වා එවං අස්සාදවසෙන න

වට්ටති. සාත්ථකං පන කත්වා ‘‘සද්ධා පසන්නා’’ති වා ‘‘ඛයවයං ගතා’’ති වා වත්තුං වට්ටති. **නිගමනගරජනපදකථාදීසුපි** එසෙව නයො.

ඉත්ථිකථාපි වණ්ණසණ්ඨානාදීනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සද්ධා පසන්නා ඛයවයං ගතාති එවමෙව වට්ටති. **සූරකථාපි** ‘නන්දිමිත්තො නාම යොධො සූරො අහොසී’ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සද්ධො අහොසි ඛයං ගතොති එවමෙව වට්ටති. **විසිඛාකථාපි** ‘‘අසුකා විසිඛා සුනිවිට්ඨා දුන්නිවිට්ඨා සූරා සමත්ථා’’ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති. සද්ධා පසන්නා ඛයවයං ගතාති එවමෙව වට්ටති.

කුම්භට්ඨානකථාති උදකට්ඨානකථා, උදකතිත්ථකථාතිපි වුච්චති, කුම්භදාසිකථා වා, සාපි ‘‘පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකා’’ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති; සද්ධා පසන්නාතිආදිනා නයෙනෙව වට්ටති. **පුබ්බපෙතකථාති** අතීතඤාතිකථා. තත්ථ වත්තමානඤාතිකථාසදිසො විනිච්ඡයො.

නානත්තකථාති පුරිමපච්ඡිමකථාහි විමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. **ලොකක්ඛායිකාති** අයං ලොකො කෙන නිම්මිතො, අසුකෙන නාම නිම්මිතො. කාකො සෙතො, අට්ඨීනං සෙතත්තා; බලාකා රත්තා. ලොහිතස්ස රත්තත්තාති එවමාදිකා ලොකායතවිතණ්ඩසල්ලාපකථා.

සමුද්දක්ඛායිකා නාම කස්මා සමුද්දො සාගරො? සාගරදෙවෙන ඛතො, තස්මා සාගරො. ඛතො මෙති හත්ථමුද්දාය සයං නිවෙදිතත්තා ‘‘සමුද්දො’’ති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛායනකථා. **භවොති** වුඩ්ඪි. **අභවොති** හානි. ඉති භවො, ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්වා පවත්තිතකථා **ඉතිභවාභවකථා.**

18. **විග්ගාහිකකථාති** විග්ගහකථා, සාරම්භකථා. තත්ථ **සහිතං මෙති** මය්හං වචනං සහිතං සිලිට්ඨං අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තන්ති අත්ථො. **අසහිතං තෙති** තුය්හං වචනං අසහිතං අසිලිට්ඨං. **අධිචිණ්ණං තෙ විපරාවත්තන්ති** යං තුය්හං දීඝරත්තාචිණ්ණවසෙන සුප්පගුණං, තං මය්හං එකවචනෙනෙව විපරාවත්තං පරිවත්තිත්වා ඨිතං, න කිඤ්චි ජානාසීති අත්ථො.

ආරොපිතො තෙ වාදොති මයා තව දොසො ආරොපිතො. **චර වාදප්පමොක්ඛායාති** දොසමොචනත්ථං චර, විචර; තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා සික්ඛාති අත්ථො. **නිබ්බෙඨෙහි වා සචෙ පහොසීති** අථ සයං පහොසි, ඉදානිමෙව නිබ්බෙඨෙහීති.

19. දූතෙය්‍යකථායං **ඉධ ගච්ඡාති** ඉතො අසුකං නාම ඨානං ගච්ඡ. **අමුත්‍රාගච්ඡාති** තතො අසුකං නාම ඨානං ආගච්ඡ. **ඉදං හරාති** ඉතො ඉදං නාම හර. **අමුත්‍ර ඉදං ආහරාති** අසුකට්ඨානතො ඉදං නාම ඉධ ආහර. සඞ්ඛෙපතො පන ඉදං දූතෙය්‍යං නාම ඨපෙත්වා පඤ්ච සහධම්මිකෙ රතනත්තයස්ස උපකාරපටිසංයුත්තඤ්ච ගිහීසාසනං අඤ්ඤෙසං න වට්ටති.

20. **කුහකාති**ආදීසු තිවිධෙන කුහනවත්ථුනා ලොකං කුහයන්ති, විම්හාපයන්තීති කුහකා. ලාභසක්කාරත්ථිකා හුත්වා ලපන්තීති **ලපකා.** නිමිත්තං සීලමෙතෙසන්ති **නෙමිත්තිකා.** නිප්පෙසො සීලමෙතෙසන්ති **නිප්පෙසිකා.** ලාභෙන ලාභං නිජිගීසන්ති මග්ගන්ති පරියෙසන්තීති **ලාභෙන ලාභං නිජිගීසිතාරො.** කුහනා, ලපනා, නෙමිත්තිකතා, නිප්පෙසිකතා, ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතාති එතාහි සමන්නාගතානං පුග්ගලානං එතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පනෙතා කුහනාදිකා විසුද්ධිමග්ගෙ සීලනිද්දෙසෙයෙව පාළිඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච ආහරිත්වා පකාසිතාති.

එත්තාවතා මජ්ඣිමසීලං නිට්ඨිතං හොති.

මහාසීලවණ්ණනා

21. ඉතො පරං මහාසීලං හොති. **අඞ්ගන්ති** හත්ථපාදාදීසු යෙන කෙනචි එවරූපෙන අඞ්ගෙන සමන්නාගතො දීඝායු යසවා හොතීතිආදිනයප්පවත්තං අඞ්ගසත්ථං. **නිමිත්තන්ති** නිමිත්තසත්ථං. පණ්ඩුරාජා කිර තිස්සො මුත්තායො මුට්ඨියං කත්වා නෙමිත්තිකං පුච්ඡි – ‘‘කිං මෙ හත්ථෙ’’ති? සො ඉතො චිතො ච විලොකෙසි, තස්මිඤ්ච සමයෙ සරගොලිකාය මක්ඛිකා ගය්හන්ති මුත්තා, සො ‘‘මුත්තා’’ති ආහ. පුන ‘‘කතී’’ති පුට්ඨො කුක්කුටස්ස තික්ඛත්තුං රවන්තස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘තිස්සො’’ති ආහ. එවං තං තං ආදිසිත්වා නිමිත්තමනුයුත්තා විහරන්ති.

උප්පාතන්ති අසනිපාතාදීනං මහන්තානං උප්පතිතං, තඤ්හි දිස්වා ‘‘ඉදං භවිස්සති, එවං භවිස්සතී’’ති ආදිසන්ති. **සුපිනන්ති** යො පුබ්බණ්හසමයෙ සුපිනං පස්සති, එවං විපාකො හොති; යො ඉදං නාම පස්සති, තස්ස ඉදං නාම හොතීතිආදිනා නයෙන සුපිනකං අනුයුත්තා විහරන්ති. **ලක්ඛණන්ති** ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතො රාජා හොති, ඉමිනා උපරාජාතිආදිකං. **මූසිකච්ඡින්නන්ති** උන්දූරඛායිතං. තෙනාපි හි අහතෙ වා වත්ථෙ අනහතෙ වා වත්ථෙ ඉතො පට්ඨාය එවං ඡින්නෙ ඉදං නාම හොතීති ආදිසන්ති. **අග්ගිහොමන්ති** එවරූපෙන දාරුනා එවං හුතෙ ඉදං නාම හොතීති

අග්ගිජුහනං. දබ්බිහොමාදීනිපි අග්ගිහොමානෙව, එවරූපාය දබ්බියා ඊදිසෙහි කණාදීහි හුතෙ ඉදං නාම හොතීති එවං පවත්තිවසෙන පන විසුං වුත්තානි.

තත්ථ **කණෙති** කුණ්ඩකො. **තණ්ඩුලාති** සාලිආදීනඤ්චෙව තිණජාතීනඤ්ච තණ්ඩුලා. **සප්පීති** ගොසප්පිආදිකං. **තෙලන්ති** තිලතෙලාදිකං. සාසපාදීනි පන මුඛෙන ගහෙත්වා අග්ගිම්හි පක්ඛිපනං, විජ්ජං පරිජප්පිත්වා ජුහනං වා **මුඛහොමං. දක්ඛිණක්ඛකජණ්ණුලොහිතාදීහි ජුහනං **ලොහිතහොමං. අඞ්ගවිජ්ජාති** පුබ්බෙ අඞ්ගමෙව දිස්වා බ්‍යාකරණවසෙන අඞ්ගං වුත්තං, ඉධ අඞ්ගුලට්ඨිං දිස්වා විජ්ජං පරිජප්පිත්වා අයං කුලපුත්තො වා නො වා, සිරිසම්පන්නො වා නො වාතිආදිබ්‍යාකරණවසෙන අඞ්ගවිජ්ජා වුත්තා. **වත්ථුවිජ්ජාති** ඝරවත්ථුආරාමවත්ථාදීනං ගුණදොසසල්ලක්ඛණවිජ්ජා. මත්තිකාදිවිසෙසං දිස්වාපි හි විජ්ජං පරිජප්පිත්වා හෙට්ඨා පථවියං තිංසරතනමත්තෙ, ආකාසෙ ච අසීතිරතනමත්තෙ පදෙසෙ ගුණදොසං පස්සන්ති. **ඛත්තවිජ්ජාති** අබ්භෙය්‍යමාසුරක්ඛරාජසත්ථාදිසත්ථං. **සිවවිජ්ජාති** සුසානෙ පවිසිත්වා සන්තිකරණවිජ්ජා, සිඞ්ගාලරුතවිජ්ජාතිපි වදන්ති. **භූතවිජ්ජාති** භූතවෙජ්ජමන්තො. **භූරිවිජ්ජාති** භූරිඝරෙ වසන්තෙන උග්ගහෙතබ්බමන්තො. **අහිවිජ්ජාති** සප්පදට්ඨතිකිච්ඡනවිජ්ජා චෙව සප්පාව්හායනවිජ්ජා ච. **විසවිජ්ජාති** යාය, පුරාණවිසං වා රක්ඛන්ති, නවවිසං වා කරොන්ති විසවන්තමෙව වා. **විච්ඡිකවිජ්ජාති** විච්ඡිකදට්ඨතිකිච්ඡනවිජ්ජා. **මූසිකවිජ්ජායපි** එසෙව නයො. **සකුණවිජ්ජාති** සපක්ඛකඅපක්ඛකද්විපදචතුප්පදානං රුතගතාදිවසෙන සකුණඤාණං. **වායසවිජ්ජාති** කාකරුතඤාණං, තං විසුඤ්ඤෙව සත්ථං, තස්මා විසුං වුත්තං.

පක්කජ්ඣානන්ති පරිපාකගතචින්තා. ඉදානි ‘‘අයං එත්තකං ජීවිස්සති, අයං එත්තක’’න්ති එවං පවත්තං ආදිට්ඨඤාණන්ති අත්ථො. **සරපරිත්තාණන්ති** සරරක්ඛණං, යථා අත්තනො උපරි න ආගච්ඡති, එවං කරණවිජ්ජා. **මිගචක්කන්ති** ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකං සබ්බසකුණචතුප්පදානං රුතඤාණවසෙන වුත්තං.

22. **මණිලක්ඛණාදීසු** එවරූපො මණි පසත්ථො, එවරූපො අපසත්ථො, සාමිනො ආරොග්‍යඉස්සරියාදීනං හෙතු හොති, න හොතීති, එවං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන මණිආදීනං ලක්ඛණං අනුයුත්තා විහරන්තීති අත්ථො. තත්ථ **ආවුධන්ති** ඨපෙත්වා අසිආදීනි අවසෙසං ආවුධං. **ඉත්ථිලක්ඛණාදීනිපි** යම්හි කුලෙ තෙ ඉත්ථිපුරිසාදයො වසන්ති, තස්ස වුඩ්ඪිහානිවසෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **අජලක්ඛණාදීසු** පන එවරූපානං අජාදීනං මංසං ඛාදිතබ්බං, එවරූපානං න ඛාදිතබ්බන්ති අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො.

අපි චෙත්ථ **ගොධාය ලක්ඛණෙ** චිත්තකම්මපිළන්ධනාදීසුපි එවරූපාය ගොධාය සති ඉදං නාම හොතීති අයං විසෙසො වෙදිතබ්බො. ඉදඤ්චෙත්ථ වත්ථු – එකස්මිං කිර විහාරෙ චිත්තකම්මෙ ගොධං අග්ගිං ධමමානං අකංසු. තතො පට්ඨාය භික්ඛූනං මහාවිවාදො ජාතො. එකො ආගන්තුකභික්ඛු තං දිස්වා මක්ඛෙසි. තතො පට්ඨාය විවාදො මන්දීභූතො හොති. **කණ්ණිකලක්ඛණං** පිළන්ධනකණ්ණිකායපි ගෙහකණ්ණිකායපි වසෙන වෙදිතබ්බං. **කච්ඡපලක්ඛණං** ගොධාලක්ඛණසදිසමෙව. **මිගලක්ඛණං** සබ්බසඞ්ගාහිකං සබ්බචතුප්පදානං ලක්ඛණවසෙන වුත්තං.

23. **රඤ්ඤං නියානං භවිස්සතීති** අසුකදිවසෙ අසුකනක්ඛත්තෙන අසුකස්ස නාම රඤ්ඤො නිග්ගමනං භවිස්සතීති එවං රාජූනං පවාසගමනං බ්‍යාකරොති. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙවලං පනෙත්ථ **අනියානන්ති** විප්පවුත්ථානං පුන ආගමනං. **අබ්භන්තරානං රඤ්ඤං උපයානං භවිස්සති , බාහිරානං රඤ්ඤං අපයානන්ති** අන්තොනගරෙ අම්හාකං රාජා පටිවිරුද්ධං බහිරාජානං උපසඞ්කමිස්සති, තතො තස්ස පටික්කමනං භවිස්සතීති එවං රඤ්ඤං උපයානාපයානං බ්‍යාකරොති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ජයපරාජයා පාකටායෙව.

24. **චන්දග්ගාහාදයො** අසුකදිවසෙ රාහු චන්දං ගහෙස්සතීති බ්‍යාකරණවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. අපි ච නක්ඛත්තස්ස අඞ්ගාරකාදිගාහසමායොගොපි නක්ඛත්තගාහොයෙව. **උක්කාපාතොති** ආකාසතො උක්කානං පතනං. **දිසාඩාහොති** දිසාකාලුසියං අග්ගිසිඛධූමසිඛාදීහි ආකුලභාවො විය. **දෙවදුදුභීති** සුක්ඛවලාහකගජ්ජනං. **උග්ගමනන්ති** උදයනං. **ඔක්කමනන්ති** අත්ථඞ්ගමනං. **සංකිලෙසන්ති** අවිසුද්ධතා. **වොදානන්ති** විසුද්ධතා. **එවං විපාකොති** ලොකස්ස එවං විවිධසුඛදුක්ඛාවහො.

25. **සුවුට්ඨිකාති** දෙවස්ස සම්මාධාරානුප්පවෙච්ඡනං. **දුබ්බුට්ඨිකාති** අවග්ගාහො, වස්සවිබන්ධොති වුත්තං හොති. **මුද්දාති** හත්ථමුද්දා. **ගණනා** වුච්චති අච්ඡිද්දකගණනා. **සඞ්ඛානන්ති** සඞ්කලනපටුප්පාදනාදිවසෙන පිණ්ඩගණනා. යස්ස සා පගුණා හොති, සො රුක්ඛම්පි දිස්වා එත්තකානි එත්ථ පණ්ණානීති ජානාති. **කාවෙය්‍යන්ති** ‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, කවී. කතමෙ චත්තාරො? චින්තාකවි, සුතකවි, අත්ථකවි, පටිභානකවී’’ති (අ. නි. 4.231). ඉමෙසං චතුන්නං කවීනං අත්තනො චින්තාවසෙන වා; ‘‘වෙස්සන්තරො නාම රාජා අහොසී’’තිආදීනි සුත්වා සුතවසෙන වා; ඉමස්ස අයං අත්ථො, එවං තං යොජෙස්සාමීති එවං අත්ථවසෙන වා; කිඤ්චිදෙව දිස්වා තප්පටිභාගං කත්තබ්බං කරිස්සාමීති එවං ඨානුප්පත්තිකපටිභානවසෙන වා; ජීවිකත්ථාය කබ්‍යකරණං. ලොකායතං වුත්තමෙව.

26. **ආවාහනං** නාම ඉමස්ස දාරකස්ස අසුකකුලතො අසුකනක්ඛත්තෙන දාරිකං ආනෙථාති ආවාහකරණං. **විවාහනන්ති** ඉමං දාරිකං අසුකස්ස නාම දාරකස්ස අසුකනක්ඛත්තෙන දෙථ, එවමස්සා වුඩ්ඪි භවිස්සතීති විවාහකරණං.

සංවරණන්ති සංවරණං නාම ‘අජ්ජ නක්ඛත්තං සුන්දරං, අජ්ජෙව සමග්ගා හොථ, ඉති වො වියොගො න භවිස්සතී’ති එවං සමග්ගකරණං. විවරණං නාම ‘සචෙ වියුජ්ජිතුකාමත්ථ, අජ්ජෙව වියුජ්ජථ , ඉති වො පුන සංයොගො න භවිස්සතී’ති එවං විසංයොගකරණං. **සඞ්කිරණ**න්ති ‘උට්ඨානං වා ඉණං වා දින්නං ධනං අජ්ජ සඞ්කඩ්ඪථ, අජ්ජ සඞ්කඩ්ඪිතඤ්හි තං ථාවරං හොතී’ති එවං ධනපිණ්ඩාපනං. **විකිරණ**න්ති ‘සචෙ පයොගඋද්ධාරාදිවසෙන ධනං පයොජිතුකාමත්ථ, අජ්ජ පයොජිතං දිගුණචතුග්ගුණං හොතී’ති එවං ධනපයොජාපනං. **සුභගකරණ**න්ති පියමනාපකරණං වා සස්සිරිකකරණං වා. **දුබ්භගකරණ**න්ති තබ්බිපරීතං. **විරුද්ධගබ්භකරණ**න්ති විරුද්ධස්ස විලීනස්ස අට්ඨිතස්ස මතස්ස ගබ්භස්ස කරණං. පුන අවිනාසාය භෙසජ්ජදානන්ති අත්ථො. ගබ්භො හි වාතෙන, පාණකෙහි, කම්මුනා චාති තීහි කාරණෙහි විනස්සති. තත්ථ වාතෙන විනස්සන්තෙ නිබ්බාපනීයං සීතලං භෙසජ්ජං දෙති, පාණකෙහි විනස්සන්තෙ පාණකානං පටිකම්මං කරොති, කම්මුනා විනස්සන්තෙ පන බුද්ධාපි පටිබාහිතුං න සක්කොන්ති.

ජිව්හානිබන්ධනන්ති මන්තෙන ජිව්හාය බන්ධකරණං. **හනුසංහනන**න්ති මුඛබන්ධමන්තෙන යථා හනුකං චාලෙතුං න සක්කොන්ති, එවං බන්ධකරණං. **හත්ථාභිජප්පන**න්ති හත්ථානං පරිවත්තනත්ථං මන්තජප්පනං. තස්මිං කිර මන්තෙ සත්තපදන්තරෙ ඨත්වා ජප්පිතෙ ඉතරො හත්ථෙ පරිවත්තෙත්වා ඛිපති. **කණ්ණජප්පන**න්ති කණ්ණෙහි සද්දං අස්සවනත්ථාය විජ්ජාය ජප්පනං. තං කිර ජප්පිත්වා විනිච්ඡයට්ඨානෙ යං ඉච්ඡති, තං භණති, පච්චත්ථිකො තං න සුණාති, තතො පටිවචනං සම්පාදෙතුං න සක්කොති. **ආදාසපඤ්හ**න්ති ආදාසෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. **කුමාරිකපඤ්හ**න්ති කුමාරිකාය සරීරෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. **දෙවපඤ්හ**න්ති දාසියා සරීරෙ දෙවතං ඔතාරෙත්වා පඤ්හපුච්ඡනං. **ආදිච්චුපට්ඨාන**න්ති ජීවිකත්ථාය ආදිච්චපාරිචරියා. **මහතුපට්ඨාන**න්ති තථෙව මහාබ්‍රහ්මපාරිචරියා. **අබ්භුජ්ජලන**න්ති මන්තෙන මුඛතො අග්ගිජාලානීහරණං. **සිරිව්හායන**න්ති ‘‘එහි සිරි, මය්හං සිරෙ පතිට්ඨාහී’’ති එවං සිරෙන සිරියා අව්හායනං.

27. **සන්තිකම්ම**න්ති දෙවට්ඨානං ගන්ත්වා සචෙ මෙ ඉදං නාම සමිජ්ඣිස්සති, තුම්හාකං ඉමිනා ච ඉමිනා ච උපහාරං කරිස්සාමීති සමිද්ධිකාලෙ කත්තබ්බං සන්තිපටිස්සවකම්මං. තස්මිං පන සමිද්ධෙ තස්ස කරණං **පණිධිකම්මං** නාම. **භූරිකම්ම**න්ති භූරිඝරෙ වසිත්වා ගහිතමන්තස්ස පයොගකරණං. **වස්සකම්මං වොස්සකම්ම**න්ති එත්ථ වස්සොති පුරිසො, වොස්සොති පණ්ඩකො . ඉති වොස්සස්ස වස්සකරණං වස්සකම්මං, වස්සස්ස වොස්සකරණං වොස්සකම්මං. තං පන කරොන්තො අච්ඡන්දිකභාවමත්තං පාපෙති, න ලිඞ්ගං අන්තරධාපෙතුං සක්කොති. **වත්ථුකම්ම**න්ති අකතවත්ථුස්මිං ගෙහපතිට්ඨාපනං. **වත්ථුපරිකම්ම**න්ති ‘‘ඉදඤ්චිදඤ්චාහරථා’’ති වත්වා වත්ථුබලිකම්මකරණං. **ආචමන**න්ති උදකෙන මුඛසුද්ධිකරණං. **න්හාපන**න්ති අඤ්ඤෙසං න්හාපනං. **ජුහන**න්ති තෙසං අත්ථාය අග්ගිජුහනං. **වමන**න්ති යොගං දත්වා වමනකරණං. **විරෙචනෙපි** එසෙව නයො. **උද්ධංවිරෙචන**න්ති උද්ධං දොසානං නීහරණං. **අධොවිරෙචන**න්ති අධො දොසානං නීහරණං. **සීසවිරෙචන**න්ති සිරොවිරෙචනං. **කණ්ණතෙල**න්ති කණ්ණානං බන්ධනත්ථං වා වණහරණත්ථං වා භෙසජ්ජතෙලපචනං. **නෙත්තතප්පන**න්ති අක්ඛිතප්පනතෙලං. **නත්ථුකම්ම**න්ති තෙලෙන යොජෙත්වා නත්ථුකරණං. **අඤ්ජන**න්ති ද්වෙ වා තීණි වා පටලානි නීහරණසමත්ථං ඛාරඤ්ජනං. **පච්චඤ්ජන**න්ති නිබ්බාපනීයං සීතලභෙසජ්ජඤ්ජනං. **සාලාකිය**න්ති සලාකවෙජ්ජකම්මං. **සල්ලකත්තිය**න්ති සල්ලකත්තවෙජ්ජකම්මං. **දාරකතිකිච්ඡා** වුච්චති කොමාරභච්චවෙජ්ජකම්මං. **මූලභෙසජ්ජානං අනුප්පාදන**න්ති ඉමිනා කායතිකිච්ඡනං දස්සෙති. **ඔසධීනං පටිමොක්ඛො**ති ඛාරාදීනි දත්වා තදනුරූපෙ වණෙ ගතෙ තෙසං අපනයනං.

එත්තාවතා මහාසීලං නිට්ඨිතං හොති.

පුබ්බන්තකප්පිකසස්සතවාදවණ්ණනා

28. එවං බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිවසෙන තිවිධං සීලං විත්ථාරෙත්වා ඉදානි භික්ඛුසඞ්ඝෙන වුත්තවණ්ණස්ස අනුසන්ධිවසෙන – ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤෙව ධම්මා ගම්භීරා දුද්දසා’’තිආදිනා නයෙන සුඤ්ඤතාපකාසනං ආරභි. තත්ථ **ධම්මා**ති ගුණෙ, දෙසනායං, පරියත්තියං, නිස්සත්තෙති එවමාදීසු ධම්මසද්දො වත්තති.

‘‘න හි ධම්මො අධම්මො ච, උභො සමවිපාකිනො;
අධම්මො නිරයං නෙති, ධම්මො පාපෙති සුග්ගති’’න්ති. (ථෙරගා. 304);

ආදීසු හි ගුණෙ ධම්මසද්දො. ‘‘ධම්මං, වො භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණ’’න්තිආදීසු (ම. නි. 3.420) දෙසනායං. ‘‘ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං , ගෙය්‍ය’’න්තිආදීසු (අ. නි. 5.73) පරියත්තියං. ‘‘තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති, ඛන්ධා හොන්තී’’තිආදීසු (ධ. ස. 121) නිස්සත්තෙ. ඉධ පන ගුණෙ වත්තති. තස්මා අත්ථි, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤෙව තථාගතස්ස ගුණාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

ගම්භීරාති මහාසමුද්දො විය මකසතුණ්ඩසූචියා අඤ්ඤත්‍ර තථාගතා අඤ්ඤෙසං ඤාණෙන අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා, ගම්භීරත්තායෙව **දුද්දසා.** දුද්දසත්තායෙව **දුරනුබොධා.** නිබ්බුතසබ්බපරිළාහත්තා **සන්තා,** සන්තාරම්මණෙසු පවත්තනතොපි සන්තා. අතිත්තිකරණට්ඨෙන **පණීතා,** සාදුරසභොජනං විය. උත්තමඤාණවිසයත්තා න තක්කෙන

අවචරිතබ්බාති **අතක්කාවචරා. නිපුණාති** සණ්හසුඛුමසභාවත්තා. බාලානං අවිසයත්තා, පණ්ඩිතෙහියෙව වෙදිතබ්බාති **පණ්ඩිතවෙදනීයා.**

යෙ තථාගතො සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතීති යෙ ධම්මෙ තථාගතො අනඤ්ඤනෙය්‍යො හුත්වා සයමෙව අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං කත්වා පවෙදෙති, දීපෙති, කථෙති, පකාසෙතීති අත්ථො. **යෙහීති** යෙහි ගුණධම්මෙහි. **යථාභුච්චන්ති** යථාභූතං. **වණ්ණං සම්මා වදමානා වදෙය්‍යුන්ති** තථාගතස්ස වණ්ණං වත්තුකාමා සම්මා වදෙය්‍යුං, අහාපෙත්වා වත්තුං සක්කුණෙය්‍යුන්ති අත්ථො. කතමෙ ච පන තෙ ධම්මා භගවතා එවං ථොමිතාති? සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. යදි එවං, කස්මා බහුවචනනිද්දෙසො කතොති? පුථුචිත්තසමායොගතො චෙව, පුථුආරම්මණතො ච. තඤ්හි චතූසු ඤාණසම්පයුත්තමහාකිරියචිත්තෙසු ලබ්භති, න චස්ස කොචි ධම්මො ආරම්මණං නාම න හොති. යථාහ – ‘‘අතීතං සබ්බං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, තත්ථ ආවරණං නත්ථීති අනාවරණඤාණ’’න්තිආදි (පටි. ම. 1.120). ඉති පුථුචිත්තසමායොගතො පුනප්පුනං උප්පත්තිවසෙන පුථුආරම්මණතො ච බහුවචනනිද්දෙසො කතොති.

‘‘අඤ්ඤෙවා’’ති ඉදං පනෙත්ථ වවත්ථාපනවචනං, ‘‘අඤ්ඤෙව, න පාණාතිපාතා වෙරමණිආදයො. ගම්භීරාව න උත්තානා’’ති එවං සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. සාවකපාරමීඤාණඤ්හි ගම්භීරං, පච්චෙකබොධිඤාණං පන තතො ගම්භීරතරන්ති තත්ථ වවත්ථානං නත්ථි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච තතොපි ගම්භීරතරන්ති තත්ථාපි වවත්ථානං නත්ථි, ඉතො පනඤ්ඤං ගම්භීරතරං නත්ථි; තස්මා ගම්භීරා වාති වවත්ථානං ලබ්භති. තථා දුද්දසාව දුරනුබොධා වාති සබ්බං වෙදිතබ්බං.

කතමෙ ච තෙ භික්ඛවෙති අයං පන තෙසං ධම්මානං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. **සන්ති, භික්ඛවෙ, එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණාති**ආදි පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං. කස්මා පනෙතං එවං ආරද්ධන්ති චෙ? බුද්ධානඤ්හි චත්තාරි ඨානානි පත්වා ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති, බුද්ධඤාණස්ස මහන්තභාවො පඤ්ඤායති, දෙසනා ගම්භීරා හොති, තිලක්ඛණාහතා, සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා. කතමානි චත්තාරි? විනයපඤ්ඤත්තිං, භූමන්තරං, පච්චයාකාරං, සමයන්තරන්ති. තස්මා – ‘‘ඉදං ලහුකං, ඉදං ගරුකං, ඉදං සතෙකිච්ඡං, ඉදං අතෙකිච්ඡං, අයං ආපත්ති, අයං අනාපත්ති, අයං ඡෙජ්ජගාමිනී, අයං වුට්ඨානගාමිනී, අයං දෙසනාගාමිනී, අයං ලොකවජ්ජා, අයං පණ්ණත්තිවජ්ජා, ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං ඉදං පඤ්ඤපෙතබ්බ’’න්ති යං එවං ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං නාම, තත්ථ අඤ්ඤෙසං ථාමො වා බලං වා නත්ථි; අවිසයො එස අඤ්ඤෙසං, තථාගතස්සෙව විසයො. ඉති විනයපඤ්ඤත්තිං පත්වා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති…පෙ…. සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති.

තථා ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා නාම…පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො නාම, පඤ්ච ඛන්ධා නාම, ද්වාදස ආයතනානි නාම, අට්ඨාරස ධාතුයො නාම, චත්තාරි අරියසච්චානි නාම, බාවීසතින්ද්‍රියානි නාම, නව හෙතූ නාම, චත්තාරො ආහාරා නාම, සත්ත ඵස්සා නාම, සත්ත වෙදනා නාම, සත්ත සඤ්ඤා නාම, සත්ත චෙතනා නාම, සත්ත චිත්තානි නාම. එතෙසු එත්තකා කාමාවචරා ධම්මා නාම, එත්තකා රූපාවචරඅරූපාවචරපරියාපන්නා ධම්මා නාම, එත්තකා ලොකියා ධම්මා නාම, එත්තකා ලොකුත්තරා ධම්මා නාමාති චතුවීසතිසමන්තපට්ඨානං අනන්තනයං අභිධම්මපිටකං විභජිත්වා කථෙතුං අඤ්ඤෙසං ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤෙසං, තථාගතස්සෙව විසයො. ඉති භූමන්තරපරිච්ඡෙදං පත්වා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති…පෙ…. සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති.

තථා අයං අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං නවහාකාරෙහි පච්චයො හොති, උප්පාදො හුත්වා පච්චයො හොති, පවත්තං හුත්වා, නිමිත්තං, ආයූහනං, සංයොගො, පලිබොධො, සමුදයො, හෙතු, පච්චයො හුත්වා පච්චයො හොති, තථා සඞ්ඛාරාදයො විඤ්ඤාණාදීනං. යථාහ – ‘‘කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං? අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච, නිමිත්තට්ඨිති ච, ආයූහනට්ඨිති ච, සංයොගට්ඨිති ච, පලිබොධට්ඨිති ච, සමුදයට්ඨිති ච, හෙතුට්ඨිති ච, පච්චයට්ඨිති ච, ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා, උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං, අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච…පෙ…. ජාති ජරාමරණස්ස උප්පාදට්ඨිති ච…පෙ…. පච්චයට්ඨිති ච, ඉමෙහි නවහාකාරෙහි ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං, උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණ’’න්ති (පටි. ම. 1.45). එවමිමං තස්ස තස්ස ධම්මස්ස තථා තථා පච්චයභාවෙන පවත්තං තිවට්ටං තියද්ධං තිසන්ධිං චතුසඞ්ඛෙපං වීසතාකාරං පටිච්චසමුප්පාදං විභජිත්වා කථෙතුං අඤ්ඤෙසං ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤෙසං, තථාගතස්සෙව විසයො, ඉති පච්චයාකාරං පත්වා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති, ඤාණං අනුපවිසති…පෙ…. සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති.

තථා චත්තාරො ජනා සස්සතවාදා නාම, චත්තාරො එකච්චසස්සතවාදා, චත්තාරො අන්තානන්තිකා, චත්තාරො අමරාවික්ඛෙපිකා, ද්වෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සොළස සඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ අසඤ්ඤීවාදා, අට්ඨ නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදා, සත්ත උච්ඡෙදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා නාම. තෙ ඉදං නිස්සාය ඉදං ගණ්හන්තීති ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි භින්දිත්වා නිජ්ජටං නිග්ගුම්බං කත්වා කථෙතුං අඤ්ඤෙසං ථාමො වා බලං වා නත්ථි, අවිසයො එස අඤ්ඤෙසං, තථාගතස්සෙව විසයො. ඉති සමයන්තරං පත්වා බුද්ධානං ගජ්ජිතං මහන්තං හොති,

ඤාණං අනුපවිසති, බුද්ධඤාණස්ස මහන්තතා පඤ්ඤායති, දෙසනා ගම්භීරා හොති, තිලක්ඛණාහතා, සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති.

ඉමස්මිං පන ඨානෙ සමයන්තරං ලබ්භති, තස්මා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස මහන්තභාවදස්සනත්ථං දෙසනාය ච සුඤ්ඤතාපකාසනවිභාවනත්ථං සමයන්තරං අනුපවිසන්තො ධම්මරාජා – ''සන්ති, භික්ඛවෙ, එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා''ති එවං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං ආරභි.

29. තත්ථ **සන්තී**ති අත්ථි සංවිජ්ජන්ති උපලබ්භන්ති. **භික්ඛවෙ**ති ආලපනවචනං. **එකෙ**ති එකච්චෙ. **සමණබ්‍රාහ්මණා**ති පබ්බජ්ජුපගතභාවෙන සමණා, ජාතියා බ්‍රාහ්මණා. ලොකෙන වා සමණාති ච බ්‍රාහ්මණාති ච එවං සම්මතා. පුබ්බන්තං කප්පෙත්වා විකප්පෙත්වා ගණ්හන්තීති **පුබ්බන්තකප්පිකා.** පුබ්බන්තකප්පො වා එතෙසං අත්ථීති පුබ්බන්තකප්පිකා. තත්ථ අන්තොති අයං සද්දො අන්තඅබ්භන්තරමරියාදලාමකපරභාගකොට්ඨාසෙසු දිස්සති. ''අන්තපූරො උදරපූරො''තිආදීසු හි අන්තෙ අන්තසද්දො. ''චරන්ති ලොකෙ පරිවාරඡන්නා අන්තො අසුද්ධා බහි සොභමානා''තිආදීසු (සං. නි. 1.122) අබ්භන්තරෙ. ''කායබන්ධනස්ස අන්තො ජීරති (චූළව. 278). ''සා හරිතන්තං වා පන්ථන්තං වා සෙලන්තං වා උදකන්තං වා''තිආදීසු (ම. නි. 1.304) මරියාදායං. ''අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං යදිදං පිණ්ඩොල්‍ය''න්තිආදීසු (සං. නි. 3.80) ලාමකෙ. ''එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා''තිආදීසු (සං. නි. 2.51) පරභාගෙ. සබ්බපච්චයසඞ්ඛයො හි දුක්ඛස්ස පරභාගො කොටීති වුච්චති. ''සක්කායො ඛො, ආවුසො, එකො අන්තො''තිආදීසු (අ. නි. 6.61) කොට්ඨාසෙ. ස්වායං ඉධාපි කොට්ඨාසෙ වත්තති.

කප්පසද්දොපි – ''තිට්ඨතු, භන්තෙ භගවා කප්පං'' (දී. නි. 2.167), ''අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං'' (අ. නි. 8.80), ''කප්පකතෙන අකප්පකතං සංසිබ්බිතං හොතී''ති, (පාචි. 371) එවං ආයුකප්පලෙසකප්පවිනයකප්පාදීසු සම්බහුලෙසු අත්ථෙසු වත්තති. ඉධ තණ්හාදිට්ඨීසු වත්තතීති වෙදිතබ්බො. වුත්තම්පි චෙතං – ''කප්පාති ද්වෙ කප්පා, තණ්හාකප්පො ච දිට්ඨිකප්පො චා''ති (මහානි. 28). තස්මා තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අතීතං ඛන්ධකොට්ඨාසං කප්පෙත්වා පකප්පෙත්වා ඨිතාති පුබ්බන්තකප්පිකාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. තෙසං එවං පුබ්බන්තං කප්පෙත්වා ඨිතානං පුනප්පුනං උප්පජ්ජනවසෙන පුබ්බන්තමෙව අනුගතා දිට්ඨීති පුබ්බන්තානුදිට්ඨිනො. තෙ එවංදිට්ඨිනො තං පුබ්බන්තං ආරබ්භ ආගම්ම පටිච්ච අඤ්ඤම්පි ජනං දිට්ඨිගතිකං කරොන්තා අනෙකවිහිතානි අධිමුත්තිපදානි අභිවදන්ති අට්ඨාරසහි වත්ථූහි.

තත්ථ **අනෙකවිහිතානී**ති අනෙකවිධානි. **අධිමුත්තිපදානී**ති අධිවචනපදානි. අථ වා භූතං අත්ථං අභිභවිත්වා යථාසභාවතො අග්ගහෙත්වා පවත්තනතො අධිමුත්තියොති දිට්ඨියො වුච්චන්ති. අධිමුත්තීනං පදානි අධිමුත්තිපදානි, දිට්ඨිදීපකානි වචනානීති අත්ථො. **අට්ඨාරසහි වත්ථූහී**ති අට්ඨාරසහි කාරණෙහි.

30. ඉදානි යෙහි අට්ඨාරසහි වත්ථූහි අභිවදන්ති, තෙසං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡාය ''තෙ ච ඛො භොන්තො''තිආදිනා නයෙන පුච්ඡිත්වා තානි වත්ථූනි විභජිත්වා දස්සෙතුං ''සන්ති, භික්ඛවෙ''තිආදිමාහ. තත්ථ වදන්ති එතෙනාති වාදො, දිට්ඨිගතස්සෙතං අධිවචනං. සස්සතො වාදො එතෙසන්ති **සස්සතවාදා,** සස්සතදිට්ඨිනොති අත්ථො. එතෙනෙව නයෙන ඉතො පරෙසම්පි එවරූපානං පදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්චා**ති රූපාදීසු අඤ්ඤතරං අත්තාති ච ලොකොති ච ගහෙත්වා තං සස්සතං අමරං නිච්චං ධුවං පඤ්ඤපෙන්ති. යථාහ – ''රූපං අත්තා චෙව ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති තථා වෙදනං, සඤ්ඤං, සඞ්ඛාරෙ, විඤ්ඤාණං අත්තා චෙව ලොකො ච සස්සතො චාති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්තී''ති.

31. **ආතප්පමන්වායා**තිආදීසු වීරියං කිලෙසානං ආතාපනභාවෙන ආතප්පන්ති වුත්තං. තදෙව පදහනවසෙන **පධානං.** පුනප්පුනං යුත්තවසෙන **අනුයොගො**ති. එවං තිප්පභෙදං වීරියං අන්වාය ආගම්ම පටිච්චාති අත්ථො. **අප්පමාදො** වුච්චති සතියා අවිප්පවාසො. **සම්මා මනසිකාරො**ති උපායමනසිකාරො, පථමනසිකාරො, අත්ථතො ඤාණන්ති වුත්තං හොති. යස්මිඤ්හි මනසිකාරෙ ඨිතස්ස පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤාණං ඉජ්ඣති, අයං ඉමස්මිං ඨානෙ මනසිකාරොති අධිප්පෙතො. තස්මා වීරියඤ්ච සතිඤ්ච ඤාණඤ්ච ආගම්මාති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. **තථාරූප**න්ති තථාජාතිකං. **චෙතොසමාධි**න්ති චිත්තසමාධිං. **ඵුසතී**ති වින්දති පටිලභති. **යථා සමාහිතෙ චිත්තෙ**ති යෙන සමාධිනා සම්මා ආහිතෙ සුට්ඨු ඨපිතෙ චිත්තම්හි **අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාස**න්තිආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

සො එවමාහාති සො එවං ඣානානුභාවසම්පන්නො හුත්වා දිට්ඨිගතිකො එවං වදති. **වඤ්ඣො**ති වඤ්ඣපසුවඤ්ඣතාලාදයො විය අඵලො කස්සචි අජනකොති. එතෙන ''අත්තා''ති ච ''ලොකො''ති ච ගහිතානං ඣානාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. පබ්බතකූටං විය ඨිතොති **කූටට්ඨො. එසිකට්ඨායිට්ඨිතො**ති එසිකට්ඨායී විය හුත්වා ඨිතොති එසිකට්ඨායිට්ඨිතො. යථා සුනිඛාතො එසිකත්ථම්භො නිච්චලො තිට්ඨති, එවං ඨිතොති අත්ථො. උභයෙනපි ලොකස්ස විනාසාභාවං දීපෙති. කෙචි පන ඊසිකට්ඨායිට්ඨිතොති පාළිං වත්වා මුඤ්ජෙ ඊසිකා විය ඨිතොති වදන්ති . තත්‍රායමධිප්පායො – යදිදං ජායතීති වුච්චති, තං මුඤ්ජතො ඊසිකා විය විජ්ජමානමෙව නික්ඛමති. යස්මා ච ඊසිකට්ඨායිට්ඨිතො, තස්මා තෙච සත්තා සන්ධාවන්ති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

සංසරන්තීති අපරාපරං සඤ්චරන්ති. **චවන්තීති** එවං සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති. තථා **උපපජ්ජන්තීති**. අට්ඨකථායං පන පුබ්බෙ ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති වත්වා ඉදානි තෙ ච සත්තා සන්ධාවන්තීතිආදිනා වචනෙන අයං දිට්ඨිගතිකො අත්තනායෙව අත්තනො වාදං භින්දති, දිට්ඨිගතිකස්ස දස්සනං නාම න නිබද්ධං, ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණු විය චඤ්චලං, උම්මත්තකපච්ඡියං පූවඛණ්ඩගූථගොමයාදීනි විය චෙත්ථ සුන්දරම්පි අසුන්දරම්පි හොති යෙවාති වුත්තං. **අත්ථිත්වෙව සස්සතිසමන්ති** එත්ථ **සස්සතීති** නිච්චං විජ්ජමානතාය මහාපථවිං ච මඤ්ඤති, තථා සිනෙරුපබ්බතචන්දිමසූරියෙ. තතො තෙහි සමං අත්තානං මඤ්ඤමානා අත්ථි ත්වෙව සස්සතිසමන්ති වදන්ති.

ඉදානි **සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා**තිආදිකාය පටිඤ්ඤාය සාධනත්ථං හෙතුං දස්සෙන්තො ''තං කිස්ස හෙතු? අහඤ්හි ආතප්පමන්වායා''තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉමිනාමහං එතං ජානාමීති** ඉමිනා විසෙසාධිගමෙන අහං එතං පච්චක්ඛතො ජානාමි, න කෙවලං සද්ධාමත්තකෙනෙව වදාමීති දස්සෙති, මකාරො පනෙත්ථ පදසන්ධිකරණත්ථං වුත්තො. **ඉදං, භික්ඛවෙ, පඨමං ඨානන්ති** චතූහි වත්ථූහීති වත්ථුසද්දෙන වුත්තෙසු චතූසු ඨානෙසු ඉදං පඨමං ඨානං, ඉදං ජාතිසතසහස්සමත්තානුස්සරණං පඨමං කාරණන්ති අත්ථො.

32-33. උපරි වාරද්වයෙපි එසෙව නයො. කෙවලඤ්හි අයං වාරො අනෙකජාතිසතසහස්සානුස්සරණවසෙන වුත්තො. ඉතරෙ දසචත්තාලීසසංවට්ටවිවට්ටකප්පානුස්සරණවසෙන. මන්දපඤ්ඤො හි තිත්ථියො අනෙකජාතිසතසහස්සමත්තං අනුස්සරති, මජ්ඣිමපඤ්ඤො දසසංවට්ටවිවට්ටකප්පානි, තික්ඛපඤ්ඤො චත්තාලීසං, න තතො උද්ධං.

34. චතුත්ථවාරෙ තක්කයතීති **තක්කී,** තක්කො වා අස්ස අත්ථීති **තක්කී.** තක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දිට්ඨිගාහිනො එතං අධිවචනං. වීමංසාය සමන්නාගතොති **වීමංසී.** වීමංසා නාම තුලනා රුච්චනා ඛමනා. යථා හි පුරිසො යට්ඨියා උදකං වීමංසිත්වා ඔතරති, එවමෙව යො තුලයිත්වා රුච්චිත්වා ඛමාපෙත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති, සො ''වීමංසී''ති වෙදිතබ්බො. **තක්කපරියාහතන්ති** තක්කෙන පරියාහතං, තෙන තෙන පරියායෙන තක්කෙත්වාති අත්ථො. **වීමංසානුචරිතන්ති** තාය වුත්තප්පකාරාය වීමංසාය අනුචරිතං. **සයංපටිභානන්ති** අත්තනො පටිභානමත්තසඤ්ජාතං. **එවමාහාති** සස්සතදිට්ඨිං ගහෙත්වා එවං වදති.

තත්ථ චතුබ්බිධො තක්කී – අනුස්සුතිකො, ජාතිස්සරො, ලාභී, සුද්ධතක්කිකොති. තත්ථ යො ''වෙස්සන්තරො නාම රාජා අහොසී''තිආදීනි සුත්වා ''තෙන හි යදි වෙස්සන්තරොව භගවා, සස්සතො අත්තා''ති තක්කයන්තො දිට්ඨිං ගණ්හාති, අයං අනුස්සුතිකො නාම. ද්වෙ තිස්සො ජාතියො සරිත්වා – ''අහමෙව පුබ්බෙ අසුකස්මිං නාම අහොසිං, තස්මා සස්සතො අත්තා''ති තක්කයන්තො ජාතිස්සරතක්කිකො නාම. යො පන ලාභිතාය ''යථා මෙ ඉදානි අත්තා සුඛී හොති, අතීතෙපි එවං අහොසි, අනාගතෙපි භවිස්සතී''ති තක්කයිත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති, අයං ලාභීතක්කිකො නාම. ''එවං සති ඉදං හොතී''ති තක්කමත්තෙනෙව ගණ්හන්තො පන සුද්ධතක්කිකො නාම.

35. **එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙනාති** එතෙසංයෙව චතුන්නං වත්ථූනං අඤ්ඤතරෙන එකෙන වා ද්වීහි වා තීහි වා. **නත්ථි ඉතො බහිද්ධාති** ඉමෙහි පන වත්ථූහි බහි අඤ්ඤං එකං කාරණම්පි සස්සතපඤ්ඤත්තියා නත්ථීති අප්පටිවත්තියං සීහනාදං නදති.

36. **තයිදං, භික්ඛවෙ, තථාගතො පජානාතීති** භික්ඛවෙ, තං ඉදං චතුබ්බිධම්පි දිට්ඨිගතං තථාගතො නානප්පකාරතො ජානාති. තතො තං පජානනාකාරං දස්සෙන්තො ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානාතිආදිමාහ. තත්ථ දිට්ඨියොව දිට්ඨිට්ඨානා නාම. අපි ච දිට්ඨීනං කාරණම්පි දිට්ඨිට්ඨානමෙව. යථාහ ''කතමානි අට්ඨ දිට්ඨිට්ඨානානි? ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි, ඵස්සොපි , සඤ්ඤාපි, විතක්කොපි, අයොනිසොමනසිකාරොපි, පාපමිත්තොපි, පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨාන''න්ති. ''ඛන්ධා හෙතු, ඛන්ධා පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන, එවං ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං. අවිජ්ජා හෙතු…පෙ…. පාපමිත්තො හෙතු. පරතොඝොසො හෙතු, පරතොඝොසො පච්චයො දිට්ඨිට්ඨානං උපාදාය සමුට්ඨානට්ඨෙන, එවං පරතොඝොසොපි දිට්ඨිට්ඨාන''න්ති (පටි. ම. 1.124). **එවංගහිතාති** දිට්ඨිසඞ්ඛාතා තාව දිට්ඨිට්ඨානා – ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති එවංගහිතා ආදින්නා, පවත්තිතාති අත්ථො. **එවංපරාමට්ඨාති** නිරාසඞ්කචිත්තතාය පුනප්පුනං ආමට්ඨා පරාමට්ඨා, 'ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ'න්ති පරිනිට්ඨාපිතා . කාරණසඞ්ඛාතා පන දිට්ඨිට්ඨානා යථා ගය්හමානා දිට්ඨියො සමුට්ඨාපෙන්ති, එවං ආරම්මණවසෙන ච පවත්තනවසෙන ච ආසෙවනවසෙන ච ගහිතා. අනාදීනවදස්සිතාය පුනප්පුනං ගහණවසෙන පරාමට්ඨා. **එවංගතිකාති** එවං නිරයතිරච්ඡානපෙත්තිවිසයගතිකානං අඤ්ඤතරගතිකා. **එවං අභිසම්පරායාති** ඉදං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං, එවංවිධපරලොකාති වුත්තං හොති.

තඤ්ච තථාගතො පජානාතීති න කෙවලඤ්ච තථාගතො සකාරණං සගතිකං දිට්ඨිගතමෙව පජානාති, අථ ඛො තඤ්ච සබ්බං පජානාති, තතො ච උත්තරිතරං සීලඤ්චෙව සමාධිඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච පජානාති. **තඤ්ච පජානනං න පරාමසතීති** තඤ්ච එවංවිධං අනුත්තරං විසෙසං පජානන්තොපි අහං පජානාමීති තණ්හාදිට්ඨිමානපරාමාසවසෙන තඤ්ච න පරාමසති. **අපරාමසතො චස්ස පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතාති** එවං අපරාමසතො චස්ස අපරාමාසපච්චයා සයමෙව අත්තනායෙව තෙසං පරාමාසකිලෙසානං නිබ්බුති විදිතා. පාකටං, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස නිබ්බානන්ති දස්සෙති.

ඉදානි යථාපටිපන්නෙන තථාගතෙන සා නිබ්බුති අධිගතා, තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං යාසු වෙදනාසු රත්තා තිත්ථියා ''ඉධ සුඛිනො භවිස්සාම, එත්ථ සුඛිනො භවිස්සාමා''ති දිට්ඨිගහනං පවිසන්ති, තාසංයෙව වෙදනානං වසෙන කම්මට්ඨානං ආචික්ඛන්තො වෙදනානං සමුදයඤ්චාතිආදිමාහ. තත්ථ **යථාභූතං විදිත්වාති** ''අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, තණ්හාසමුදයා වෙදනාසමුදයොති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, කම්මසමුදයා වෙදනාසමුදයොති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයොති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති (පටි. ම. 1.50). නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතී''ති ඉමෙසං පඤ්චන්නං ලක්ඛණානං වසෙන වෙදනානං සමුදයං යථාභූතං විදිත්වා; ''අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධොති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති, තණ්හානිරොධා වෙදනානිරොධොති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති , කම්මනිරොධා වෙදනානිරොධොති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති, ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධොති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සතී''ති (පටි. ම. 1.50) ඉමෙසං පඤ්චන්නං ලක්ඛණානං වසෙන වෙදනානං අත්ථඞ්ගමං යථාභූතං විදිත්වා, ''යං වෙදනං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං වෙදනාය අස්සාදො''ති (සං. නි. 3.26) එවං අස්සාදඤ්ච යථාභූතං විදිත්වා, ''යං වෙදනා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, අයං වෙදනාය ආදීනවො''ති එවං ආදීනවඤ්ච යථාභූතං විදිත්වා, ''යො වෙදනාය ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං, ඉදං වෙදනාය නිස්සරණ''න්ති එවං නිස්සරණඤ්ච යථාභූතං විදිත්වා විගතඡන්දරාගතාය අනුපාදානො අනුපාදාවිමුත්තො, භික්ඛවෙ, තථාගතො; යස්මිං උපාදානෙ සති කිඤ්චි උපාදියෙය්‍ය, උපාදින්නත්තා ච ඛන්ධො භවෙය්‍ය, තස්ස අභාවා කිඤ්චි ධම්මං අනුපාදියිත්වාව විමුත්තො භික්ඛවෙ තථාගතොති.

37. **ඉමෙ ඛො තෙ, භික්ඛවෙති** යෙ තෙ අහං – ''කතමෙ, ච තෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා ගම්භීරා''ති අපුච්ඡිං, ''ඉමෙ ඛො තෙ, භික්ඛවෙ, තඤ්ච තථාගතො පජානාති තතො ච උත්තරිතරං පජානාතී''ති එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණධම්මා ගම්භීරා දුද්දසා…පෙ…. පණ්ඩිතවෙදනීයාති වෙදිතබ්බා. යෙහි තථාගතස්ස නෙව පුථුජ්ජනො, න සොතාපන්නාදීසු අඤ්ඤතරො වණ්ණං යථාභූතං වත්තුං සක්කොති, අථ ඛො තථාගතොව යථාභූතං වණ්ණං සම්මා වදමානො වදෙය්‍යාති එවං පුච්ඡමානෙනාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පුට්ඨං, නිය්‍යාතෙන්තෙනාපි තදෙව නිය්‍යාතිතං, අන්තරා පන දිට්ඨියො විභත්තාති.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකච්චසස්සතවාදවණ්ණනා

38. **එකච්චසස්සතිකාති** එකච්චසස්සතවාදා. තෙ දුවිධා හොන්ති – සත්තෙකච්චසස්සතිකා, සඞ්ඛාරෙකච්චසස්සතිකාති. දුවිධාපි ඉධ ගහිතායෙව.

39. යන්ති නිපාතමත්තං. **කදාචීති** කිස්මිඤ්චි කාලෙ. **කරහචීති** තස්සෙව වෙවචනං. **දීඝස්ස අද්ධුනොති** දීඝස්ස කාලස්ස. **අච්චයෙනාති** අතික්කමෙන . **සංවට්ටතීති** විනස්සති. **යෙභුය්‍යෙනාති** යෙ උපරිබ්‍රහ්මලොකෙසු වා අරූපෙසු වා නිබ්බත්තන්ති, තදවසෙසෙ සන්ධාය වුත්තං. ඣානමනෙන නිබ්බත්තත්තා **මනොමයා.** පීති තෙසං භක්ඛො ආහාරොති **පීතිභක්ඛා.** අත්තනොව තෙසං පභාති **සයංපභා.** අන්තලික්ඛෙ චරන්තීති **අන්තලික්ඛචරා.** සුභෙසු උය්‍යානවිමානකප්පරුක්ඛාදීසු තිට්ඨන්තීති, **සුභට්ඨායිනො** සුභා වා මනොරම්මවත්ථාභරණා හුත්වා තිට්ඨන්තීති **සුභට්ඨායිනො. චිරං දීඝමද්ධානන්ති** උක්කංසෙන අට්ඨ කප්පෙ.

40. **විවට්ටතීති** සණ්ඨාති. **සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමානන්ති** පකතියා නිබ්බත්තසත්තානං නත්ථිතාය සුඤ්ඤං, බ්‍රහ්මකායිකභූමි නිබ්බත්තතීති අත්ථො. තස්ස කත්තා වා කාරෙතා වා නත්ථි, විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙන පන කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානා රතනභූමි නිබ්බත්තති. පකතිනිබ්බත්තිට්ඨානෙසුයෙව චෙත්ථ උය්‍යානකප්පරුක්ඛාදයො නිබ්බත්තන්ති. අථ සත්තානං පකතියා වසිතට්ඨානෙ නිකන්ති උප්පජ්ජති, තෙ පඨමජ්ඣානං භාවෙත්වා තතො ඔතරන්ති, තස්මා අථ ඛො අඤ්ඤතරො සත්තොතිආදිමාහ. **ආයුක්ඛයා වා පුඤ්ඤක්ඛයා වාති** යෙ උළාරං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා යත්ථ කත්ථචි අප්පායුකෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන ඨාතුං න සක්කොන්ති, තස්ස පන දෙවලොකස්ස ආයුප්පමාණෙනෙව චවන්තීති ආයුක්ඛයා චවන්තීති වුච්චන්ති. යෙ පන පරිත්තං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා දීඝායුකදෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, තෙ යාවතායුකං ඨාතුං න සක්කොන්ති, අන්තරාව චවන්තීති පුඤ්ඤක්ඛයා චවන්තීති වුච්චන්ති. **දීඝමද්ධානං තිට්ඨතීති** කප්පං වා උපඩ්ඪකප්පං වා.

41. **අනභිරතීති** අපරස්සාපි සත්තස්ස ආගමනපත්ථනා. යා පන පටිඝසම්පයුත්තා උක්කණ්ඨිතා, සා බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථි. **පරිතස්සනාති** උබ්බිජ්ජනා ඵන්දනා, සා පනෙසා තාසතස්සනා, තණ්හාතස්සනා, දිට්ඨිතස්සනා, ඤාණතස්සනාති චතුබ්බිධා හොති. තත්ථ ''ජාතිං පටිච්ච භයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උත්‍රාසො. ජරං… බ්‍යාධිං… මරණං පටිච්ච…පෙ…. උත්‍රාසො''ති (විභ. 921) අයං **තාසතස්සනා** නාම. ''අහො වත අඤ්ඤෙපි සත්තා ඉත්ථත්තං ආගච්ඡෙය්‍යු''න්ති (දී. නි. 3.38) අයං **තණ්හාතස්සනා** නාම. ''පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතමෙවා''ති අයං **දිට්ඨිතස්සනා** නාම. ''තෙපි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජන්තී''ති (අ. නි. 4.33) අයං

ඤාණතස්සනා නාම. ඉධ පන තණ්හාතස්සනාපි දිට්ඨිතස්සනාපි වට්ටති. **බ්‍රහ්මවිමානන්ති** ඉධ පන පඨමාභිනිබ්බත්තස්ස අත්ථිතාය සුඤ්ඤන්ති න වුත්තං. **උපපජ්ජන්තීති** උපපත්තිවසෙන උපගච්ඡන්ති. **සහබ්‍යතන්ති** සහභාවං.

42. **අභිභූති** අභිභවිත්වා ඨිතො ජෙට්ඨකොහමස්මීති. **අනභිභූතොති** අඤ්ඤෙහි අනභිභූතො. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසවචනෙ නිපාතො. දස්සනවසෙන **දසො,** සබ්බං පස්සාමීති අත්ථො. **වසවත්තීති** සබ්බං ජනං වසෙ වත්තෙමි. **ඉස්සරො කත්තා නිම්මාතාති** අහං ලොකෙ ඉස්සරො, අහං ලොකස්ස කත්තා ච නිම්මාතා ච, පථවී – හිමවන්ත-සිනෙරු-චක්කවාළ-මහාසමුද්ද-චන්දිම-සූරියා මයා නිම්මිතාති. **සෙට්ඨො සජිතාති** අහං ලොකස්ස උත්තමො ච සජිතා ච, ‘‘ත්වං ඛත්තියො නාම හොහි, ත්වං බ්‍රාහ්මණො, වෙස්සො, සුද්දො, ගහට්ඨො, පබ්බජිතො නාම. අන්තමසො ත්වං ඔට්ඨො හොහි, ගොණො හොහී’’ති ‘‘එවං සත්තානං සංවිසජෙතා අහ’’න්ති මඤ්ඤති. **වසී පිතා භූතභබ්‍යානන්ති** (දී. නි. 1.17) අහමස්මි චිණ්ණවසිතාය වසී, අහං පිතා භූතානඤ්ච භබ්‍යානඤ්චාති මඤ්ඤති. තත්ථ අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා අන්තොඅණ්ඩකොසෙ චෙව අන්තොවත්ථිම්හි ච භබ්‍යා නාම, බහි නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය භූතා නාම. සංසෙදජා පඨමචිත්තක්ඛණෙ භබ්‍යා, දුතියතො පට්ඨාය භූතා. ඔපපාතිකා පඨමඉරියාපථෙ භබ්‍යා, දුතියතො පට්ඨාය භූතාති වෙදිතබ්බා. තෙ සබ්බෙපි මය්හං පුත්තාති සඤ්ඤාය ‘‘අහං පිතා භූතභබ්‍යාන’’න්ති මඤ්ඤති.

ඉදානි කාරණතො සාධෙතුකාමො – ‘‘මයා ඉමෙ සත්තා නිම්මිතා’’ති පටිඤ්ඤං කත්වා ‘‘තං කිස්ස හෙතු’’තිආදිමාහ. **ඉත්ථත්තන්ති** ඉත්ථභාවං, බ්‍රහ්මභාවන්ති අත්ථො. **ඉමිනා මයන්ති** අත්තනො කම්මවසෙන චුතාපි උපපන්නාපි ච කෙවලං මඤ්ඤනාමත්තෙනෙව ‘‘ඉමිනා මයං නිම්මිතා’’ති මඤ්ඤමානා වඩ්ඪකච්ඡිද්දෙ වඩ්ඪකආණී විය ඔනමිත්වා තස්සෙව පාදමූලං ගච්ඡන්තීති.

43. **වණ්ණවන්තතරො චාති** වණ්ණවන්තතරො, අභිරූපො පාසාදිකොති අත්ථො. **මහෙසක්ඛතරොති** ඉස්සරියපරිවාරවසෙන මහායසතරො.

44. **ඨානං ඛො පනෙතන්ති** කාරණං ඛො පනෙතං. සො තතො චවිත්වා අඤ්ඤත්‍ර න ගච්ඡති, ඉධෙව ආගච්ඡති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අගාරස්මාති** ගෙහා. **අනගාරියන්ති** පබ්බජ්ජං. පබ්බජ්ජා හි යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිගොරක්ඛාදිකම්මං තත්ථ නත්ථි, තස්මා අනගාරියන්ති වුච්චති. **පබ්බජතීති** උපගච්ඡති. **තතො පරං නානුස්සරතීති** තතො පුබ්බෙනිවාසා පරං න සරති, සරිතුං අසක්කොන්තො තත්ථ ඨත්වා දිට්ඨිං ගණ්හාති.

නිච්චොතිආදීසු තස්ස උපපත්තිං අපස්සන්තො **නිච්චොති** වදති, මරණං අපස්සන්තො **ධුවොති,** සදාභාවතො **සස්සතොති,** ජරාවසෙනාපි විපරිණාමස්ස අභාවතො අවිපරිණාමධම්මොති. සෙසමෙත්ථ පඨමවාරෙ උත්තානමෙවාති.

45-46. දුතියවාරෙ ඛිඩ්ඩාය පදුස්සන්ති විනස්සන්තීති **ඛිඩ්ඩාපදොසිකා,** පදූසිකාතිපි පාළිං ලිඛන්ති, සා අට්ඨකථායං නත්ථි. **අතිවෙලන්ති** අතිකාලං, අතිචිරන්ති අත්ථො. **හස්සඛිඩ්ඩාරතිධම්මසමාපන්නාති** හස්සරති ධම්මඤ්චෙව ඛිඩ්ඩාරතිධම්මඤ්ච සමාපන්නා අනුයුත්තා, කෙළිහස්සසුඛඤ්චෙව කායිකවාචසිකකීළාසුඛඤ්ච අනුයුත්තා, වුත්තප්පකාරරතිධම්මසමඞ්ගිනො හුත්වා විහරන්තීති අත්ථො.

සති සම්මුස්සතීති ඛාදනීයභොජනීයෙසු සති සම්මුස්සති. තෙ කිර පුඤ්ඤවිසෙසාධිගතෙන මහන්තෙන අත්තනො සිරිවිභවෙන නක්ඛත්තං කීළන්තා තාය සම්පත්තිමහන්තතාය – ‘‘ආහාරං පරිභුඤ්ජිම්හ, න පරිභුඤ්ජිම්හා’’තිපි න ජානන්ති. අථ එකාහාරාතික්කමනතො පට්ඨාය නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි චවන්තියෙව, න තිට්ඨන්ති. කස්මා? කම්මජතෙජස්ස බලවතාය, කරජකායස්ස මන්දතාය, මනුස්සානඤ්හි කම්මජතෙජො මන්දො, කරජකායො බලවා. තෙසං තෙජස්ස මන්දතාය කරජකායස්ස බලවතාය සත්තාහම්පි අතික්කමිත්වා උණ්හොදකඅච්ඡයාගුආදීහි සක්කා වත්ථුං උපත්ථම්භෙතුං. දෙවානං පන තෙජො බලවා හොති, කරජං මන්දං. තෙ එකං ආහාරවෙලං අතික්කමිත්වාව සණ්ඨාතුං න සක්කොන්ති. යථා නාම ගිම්හානං මජ්ඣන්හිකෙ තත්තපාසාණෙ ඨපිතං පදුමං වා උප්පලං වා සායන්හසමයෙ ඝටසතෙනාපි සිඤ්චියමානං පාකතිකං න හොති, විනස්සතියෙව. එවමෙව පච්ඡා නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි චවන්තියෙව, න තිට්ඨන්ති. තෙනාහ **‘‘සතියා සම්මොසා තෙ දෙවා තම්හා කායා චවන්තී’’**ති. කතමෙ පන තෙ දෙවාති? ඉමෙ දෙවාති අට්ඨකථායං විචාරණා නත්ථි, ‘‘දෙවානං කම්මජතෙජො බලවා හොති, කරජං මන්ද’’න්ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා පන යෙ කෙචි කබළීකාරාහාරූපජීවිනො දෙවා එවං කරොන්ති, තෙයෙව චවන්තීති වෙදිතබ්බා. කෙචි පනාහු – ‘‘නිම්මානරතිපරනිම්මිතවසවත්තිනො තෙ දෙවා’’ති. ඛිඩ්ඩාපදුස්සනමත්තෙනෙව හෙතෙ ඛිඩ්ඩාපදොසිකාති වුත්තා. සෙසමෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

47-48. තතියවාරෙ මනෙන පදුස්සන්ති විනස්සන්තීති **මනොපදොසිකා,** එතෙ චාතුමහාරාජිකා. තෙසු කිර එකො දෙවපුත්තො – නක්ඛත්තං කීළිස්සාමීති සපරිවාරො රථෙන වීථිං පටිපජ්ජති, අථඤ්ඤො නික්ඛමන්තො තං පුරතො ගච්ඡන්තං දිස්වා – ‘භො අයං කපණො’, අදිට්ඨපුබ්බං විය එතං දිස්වා – ‘‘පීතියා උද්ධුමාතො විය භිජ්ජමානො විය ච ගච්ඡතී’’ති කුජ්ඣති. පුරතො ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිත්වා තං කුද්ධං දිස්වා – කුද්ධා නාම සුවිදිතා හොන්තීති කුද්ධභාවමස්ස ඤත්වා – ‘‘ත්වං කුද්ධො, මය්හං කිං කරිස්සසි, අයං සම්පත්ති මයා දානසීලාදීනං වසෙන ලද්ධා, න තුය්හං වසෙනා’’ති පටිකුජ්ඣති. එකස්මිඤ්හි කුද්ධෙ ඉතරො අකුද්ධො රක්ඛති, උභොසු පන කුද්ධෙසු එකස්ස

කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොති. තස්සපි කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොතීති උභො කන්දන්තානංයෙව ඔරොධානං වචන්ති. අයමෙත්ථ ධම්මතා. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

49-52. තක්කීවාදෙ අයං චක්ඛාදීනං භෙදං පස්සති, චිත්තං පන යස්මා පුරිමං පුරිමං පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස පච්චයං දත්වාව නිරුජ්ඣති, තස්මා චක්ඛාදීනං භෙදතො බලවතරම්පි චිත්තස්ස භෙදං න පස්සති. සො තං අපස්සන්තො යථා නාම සකුණො එකං රුක්ඛං ජහිත්වා අඤ්ඤස්මිං නිලීයති, එවමෙව ඉමස්මිං අත්තභාවෙ භින්නෙ චිත්තං අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡතීති ගහෙත්වා එවමාහ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අන්තානන්තවාදවණ්ණනා

53. **අන්තානන්තිකාති** අන්තානන්තවාදා, අන්තං වා අනන්තං වා අන්තානන්තං වා නෙවන්තානානන්තං වා ආරබ්භ පවත්තවාදාති අත්ථො.

54-60. **අන්තසඤ්ඤී ලොකස්මිං විහරතීති** පටිභාගනිමිත්තං චක්කවාළපරියන්තං අවඩ්ඪෙත්වා තං – ‘‘ලොකො’’ති ගහෙත්වා අන්තසඤ්ඤී ලොකස්මිං විහරති, චක්කවාළපරියන්තං කත්වා වඩ්ඪිතකසිණො පන අනන්තසඤ්ඤී හොති, උද්ධමධො අවඩ්ඪෙත්වා පන තිරියං වඩ්ඪෙත්වා උද්ධමධො අන්තසඤ්ඤී, තිරියං අනන්තසඤ්ඤී. තක්කීවාදො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉමෙ චත්තාරොපි අත්තනා දිට්ඨපුබ්බානුසාරෙනෙව දිට්ඨියා ගහිතත්තා පුබ්බන්තකප්පිකෙසු පවිට්ඨා.

අමරාවික්ඛෙපවාදවණ්ණනා

61. න මරතීති **අමරා.** කා සා? එවන්තිපි මෙ නොතිආදිනා නයෙන පරියන්තරහිතා දිට්ඨිගතිකස්ස දිට්ඨි චෙව වාචා ච. විවිධො ඛෙපොති **වික්ඛෙපො,** අමරාය දිට්ඨියා වාචාය ච වික්ඛෙපොති **අමරාවික්ඛෙපො,** සො එතෙසං අත්ථීති **අමරාවික්ඛෙපිකා,** අපරො නයො – අමරා නාම එකා මච්ඡජාති, සා උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනාදිවසෙන උදකෙ සන්ධාවමානා ගහෙතුං න සක්කාති, එවමෙව අයම්පි වාදො ඉතොචිතො ච සන්ධාවති, ගාහං න උපගච්ඡතීති **අමරාවික්ඛෙපොති** වුච්චති. සො එතෙසං අත්ථීති **අමරාවික්ඛෙපිකා.**

62. **‘‘ඉදං කුසල’’න්ති යථාභූතං නප්පජානාතීති** දස කුසලකම්මපථෙ යථාභූතං නප්පජානාතීති අත්ථො. අකුසලෙපි දස අකුසලකම්මපථාව අධිප්පෙතා. **සො මමස්ස විඝාතොති** ‘‘මුසා මයා භණිත’’න්ති විප්පටිසාරුප්පත්තියා මම විඝාතො අස්ස, දුක්ඛං භවෙය්‍යාති අත්ථො. **සො මමස්ස අන්තරායොති** සො මම සග්ගස්ස චෙව මග්ගස්ස ච අන්තරායො අස්ස. **මුසාවාදභයා මුසාවාදපරිජෙගුච්ඡාති** මුසාවාදෙ ඔත්තප්පෙන චෙව හිරියා ච. **වාචාවික්ඛෙපං ආපජ්ජතීති** වාචාය වික්ඛෙපං ආපජ්ජති. කීදිසං? අමරාවික්ඛෙපං, අපරියන්තවික්ඛෙපන්ති අත්ථො.

එවන්තිපි මෙ නොතිආදීසු එවන්තිපි මෙ නොති අනියමිතවික්ඛෙපො . **තථාතිපි මෙ නොති** ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’ති වුත්තං සස්සතවාදං පටික්ඛිපති. **අඤ්ඤථාතිපි මෙ නොති** සස්සතතො අඤ්ඤථා වුත්තං එකච්චසස්සතං පටික්ඛිපති. **නොතිපි මෙ නොති** – ‘‘න හොති තථාගතො පරං මරණා’’ති වුත්තං උච්ඡෙදං පටික්ඛිපති. **නො නොතිපි මෙ නොති** ‘‘නෙව හොති න න හොතී’’ති වුත්තං තක්කීවාදං පටික්ඛිපති. සයං පන ‘‘ඉදං කුසල’’න්ති වා ‘‘අකුසල’’න්ති වා පුට්ඨො න කිඤ්චි බ්‍යාකරොති. ‘‘ඉදං කුසල’’න්ති පුට්ඨො ‘‘එවන්තිපි මෙ නො’’ති වදති. තතො ‘‘කිං අකුසල’’න්ති වුත්තෙ ‘‘තථාතිපි මෙ නො’’ති වදති. ‘‘කිං උභයතො අඤ්ඤථා’’ති වුත්තෙ ‘‘අඤ්ඤථාතිපි මෙ නො’’ති වදති. තතො ‘‘තිවිධෙනාපි න හොති, කිං තෙ ලද්ධී’’ති වුත්තෙ ‘‘නොතිපි මෙ නො’’ති වදති. තතො ‘‘කිං නො නොති තෙ ලද්ධී’’ති වුත්තෙ ‘‘නො නොතිපි මෙ නො’’ති එවං වික්ඛෙපමෙව ආපජ්ජති, එකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨති.

63. **ඡන්දො වා රාගො වාති** අජානන්තොපි සහසා කුසලමෙව ‘‘කුසල’’න්ති වත්වා අකුසලමෙව ‘‘අකුසල’’න්ති වත්වා මයා අසුකස්ස නාම එවං බ්‍යාකතං, කිං තං සුබ්‍යාකතන්ති අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා තෙහි – ‘‘සුබ්‍යාකතං, භද්‍රමුඛ, කුසලමෙව තයා කුසලං, අකුසලමෙව අකුසලන්ති බ්‍යාකත’’න්ති වුත්තෙ නත්ථි මයා සදිසො පණ්ඩිතොති එවං මෙ තත්ථ ඡන්දො වා රාගො වා අස්සාති අත්ථො. එත්ථ ච ඡන්දො දුබ්බලරාගො, රාගො බලවරාගො. **දොසො වා පටිඝො වාති** කුසලං පන ‘‘අකුසල’’න්ති, අකුසලං වා ‘‘කුසල’’න්ති වත්වා අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ පුච්ඡිත්වා තෙහි – ‘‘දුබ්‍යාකතං තයා’’ති වුත්තෙ එත්තකම්පි නාම න ජානාමීති තත්ථ මෙ අස්ස දොසො වා පටිඝො වාති අත්ථො. ඉධාපි දොසො දුබ්බලකොධො, පටිඝො බලවකොධො.

තං මමස්ස උපාදානං, සො මමස්ස විඝාතොති තං ඡන්දරාගද්වයං මම උපාදානං අස්ස, දොසපටිඝද්වයං විඝාතො. උභයම්පි වා දළ්හග්ගහණවසෙන උපාදානං , විහනනවසෙන විඝාතො. රාගො හි අමුඤ්චිතුකාමතාය ආරම්මණං ගණ්හාති ජලූකා විය. දොසො විනාසෙතුකාමතාය ආසීවිසො විය. උභොපි චෙතෙ සන්තාපකට්ඨෙන විහනන්ති යෙවාති ‘‘උපාදාන’’න්ති ච ‘‘විඝාතො’’ති ච වුත්තා. සෙසං පඨමවාරසදිසමෙව.

64. **පණ්ඩිතාති** පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතා. **නිපුණාති** සණ්හසුඛුමබුද්ධිනො සුඛුමඅත්ථන්තරං පටිවිජ්ඣනසමත්ථා. **කතපරප්පවාදාති** විඤ්ඤාතපරප්පවාදා චෙව පරෙහි සද්ධිං කතවාදපරිචයා ච. **වාලවෙධිරූපාති** වාලවෙධිධනුග්ගහසදිසා. **තෙ භින්දන්තා මඤ්ඤෙති** වාලවෙධි විය වාලං සුඛුමානිපි පරෙසං දිට්ඨිගතානි අත්තනො පඤ්ඤාගතෙන භින්දන්තා විය චරන්තීති අත්ථො. **තෙ මං තත්ථාති** තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා මං තෙසු කුසලාකුසලෙසු. **සමනුයුඤ්ජෙය්‍යුන්ති** ''කිං කුසලං, කිං අකුසලන්ති අත්තනො ලද්ධිං වදා''ති ලද්ධිං පුච්ඡෙය්‍යුං. **සමනුගාහෙය්‍යුන්ති** ''ඉදං නාමා''ති වුත්තෙ ''කෙන කාරණෙන එතමත්ථං ගාහෙය්‍යූ''න්ති කාරණං පුච්ඡෙය්‍යුං. **සමනුභාසෙය්‍යුන්ති** ''ඉමිනා නාම කාරණෙනා''ති වුත්තෙ කාරණෙ දොසං දස්සෙත්වා ''න ත්වං ඉදං ජානාසි, ඉදං පන ගණ්හ, ඉදං විස්සජ්ජෙහී''ති එවං සමනුයුඤ්ජෙය්‍යුං. **න සම්පායෙය්‍යන්ති** න සම්පාදෙය්‍යං, සම්පාදෙත්වා කථෙතුං න සක්කුණෙය්‍යන්ති අත්ථො. **සො මමස්ස විඝාතොති** යං තං පුනප්පුනං වත්වාපි අසම්පායනං නාම, සො මම විඝාතො අස්ස, ඔට්ඨතාලුජිව්හාගලසොසනදුක්ඛමෙව අස්සාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථාපි පඨමවාරසදිසමෙව.

65-66. **මන්දොති** මන්දපඤ්ඤො අපඤ්ඤස්සෙවෙතං නාමං. **මොමූහොති** අතිසම්මූළ්හො. **හොති තථාගතොතිආදීසු** සත්තො ''තථාගතො''ති අධිප්පෙතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමෙපි චත්තාරො පුබ්බෙ පවත්තධම්මානුසාරෙනෙව දිට්ඨියා ගහිතත්තා පුබ්බන්තකප්පිකෙසු පවිට්ඨා.

අධිච්චසමුප්පන්නවාදවණ්ණනා

67. ''අධිච්චසමුප්පන්නො අත්තා ච ලොකො චා''ති දස්සනං අධිච්චසමුප්පන්නං. තං එතෙසං අත්ථීති **අධිච්චසමුප්පන්නිකා. අධිච්චසමුප්පන්නන්ති** අකාරණසමුප්පන්නං.

68-73. **අසඤ්ඤසත්තාති** දෙසනාසීසමෙතං, අචිත්තුප්පාදා රූපමත්තකඅත්තභාවාති අත්ථො. තෙසං එවං උප්පත්ති වෙදිතබ්බා – එකච්චො හි තිත්ථායතනෙ පබ්බජිත්වා වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඣානා වුට්ඨාය – ''චිත්තෙ දොසං පස්සති, චිත්තෙ සති හත්ථච්ඡෙදාදිදුක්ඛඤ්චෙව සබ්බභයානි ච හොන්ති, අලං ඉමිනා චිත්තෙන, අචිත්තකභාවොව සන්තො''ති, එවං චිත්තෙ දොසං පස්සිත්වා අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා අසඤ්ඤසත්තෙසු නිබ්බත්තති, චිත්තමස්ස චුතිචිත්තනිරොධෙන ඉධෙව නිවත්තති, රූපක්ඛන්ධමත්තමෙව තත්ථ පාතුභවති. තෙ තත්ථ යථා නාම ජියාවෙගක්ඛිත්තො සරො යත්තකො ජියාවෙගො, තත්තකමෙව ආකාසෙ ගච්ඡති. එවමෙව ඣානවෙගක්ඛිත්තා උපපජ්ජිත්වා යත්තකො ඣානවෙගො, තත්තකමෙව කාලං තිට්ඨන්ති, ඣානවෙගෙ පන පරිහීනෙ තත්ථ රූපක්ඛන්ධො අන්තරධායති, ඉධ පන පටිසන්ධිසඤ්ඤා උප්පජ්ජති. යස්මා පන තාය ඉධ උප්පන්නසඤ්ඤාය තෙසං තත්ථ චුති පඤ්ඤායති, තස්මා ''සඤ්ඤුප්පාදා ච පන තෙ දෙවා තම්හා කායා චවන්තී''ති වුත්තං. **සන්තතායාති** සන්තභාවාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. තක්කීවාදොපි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

අපරන්තකප්පිකවණ්ණනා

74. එවං අට්ඨාරස පුබ්බන්තකප්පිකෙ දස්සෙත්වා ඉදානි චතුචත්තාරීසං අපරන්තකප්පිකෙ දස්සෙතුං – ''සන්ති, භික්ඛවෙ''තිආදිමාහ. තත්ථ අනාගතකොට්ඨාසසඞ්ඛාතං අපරන්තං කප්පෙත්වා ගණ්හන්තීති **අපරන්තකප්පිකා,** අපරන්තකප්පො වා එතෙසං අත්ථීති **අපරන්තකප්පිකා.** එවං සෙසම්පි පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සඤ්ඤීවාදවණ්ණනා

75. **උද්ධමාඝාතනිකාති** ආඝාතනං වුච්චති මරණං, උද්ධමාඝාතනා අත්තානං වදන්තීති **උද්ධමාඝාතනිකා.** සඤ්ඤීති පවත්තො වාදො, සඤ්ඤීවාදො, සො එතෙසං අත්ථීති **සඤ්ඤීවාදා.**

76-77. **රූපී අත්තාතිආදීසු** කසිණරූපං ''අත්තා''ති තත්ථ පවත්තසඤ්ඤඤ්චස්ස ''සඤ්ඤා''ති ගහෙත්වා වා ආජීවකාදයො විය තක්කමත්තෙනෙව වා ''රූපී අත්තා හොති, අරොගො පරං මරණා සඤ්ඤී''ති නං පඤ්ඤපෙන්ති. තත්ථ **අරොගොති** නිච්චො. අරූපසමාපත්තිනිමිත්තං පන ''අත්තා''ති සමාපත්තිසඤ්ඤඤ්චස්ස ''සඤ්ඤා''ති ගහෙත්වා වා නිගණ්ඨාදයො විය තක්කමත්තෙනෙව වා ''අරූපී අත්තා හොති, අරොගො පරං මරණා සඤ්ඤී''ති නං පඤ්ඤපෙන්ති. තතියා පන මිස්සකගාහවසෙන පවත්තා දිට්ඨි. චතුත්ථා තක්කගාහෙනෙව. දුතියචතුක්කං අන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. තතියචතුක්කෙ සමාපන්නකවසෙන එකත්තසඤ්ඤී , අසමාපන්නකවසෙන නානත්තසඤ්ඤී, පරිත්තකසිණවසෙන පරිත්තසඤ්ඤී, විපුලකසිණවසෙන අප්පමාණසඤ්ඤීති වෙදිතබ්බා. චතුත්ථචතුක්කෙ පන දිබ්බෙන චක්ඛුනා තිකචතුක්කජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තමානං දිස්වා ''එකන්තසුඛී''ති ගණ්හාති. නිරයෙ නිබ්බත්තමානං දිස්වා ''එකන්තදුක්ඛී''ති. මනුස්සෙසු නිබ්බත්තමානං දිස්වා ''සුඛදුක්ඛී''ති. වෙහප්ඵලදෙවෙසු නිබ්බත්තමානං දිස්වා ''අදුක්ඛමසුඛී''ති ගණ්හාති. විසෙසතො හි පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණලාභිනො පුබ්බන්තකප්පිකා හොන්ති, දිබ්බචක්ඛුකා අපරන්තකප්පිකාති.

අසඤ්ඤීවාදවණ්ණනා

78-83. අසඤ්ඤීවාදො සඤ්ඤීවාදෙ ආදිම්හි වුත්තානං ද්වින්නං චතුක්කානං වසෙන වෙදිතබ්බො. තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදො. කෙවලඤ්හි තත්ථ ''සඤ්ඤී අත්තා''ති ගණ්හන්තානං තා දිට්ඨියො, ඉධ ''අසඤ්ඤී''ති ච ''නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී''ති ච. තත්ථ න එකන්තෙන කාරණං පරියෙසිතබ්බං. දිට්ඨිගතිකස්ස හි ගාහො උම්මත්තකපච්ඡිසදිසොති වුත්තමෙතං.

උච්ඡෙදවාදවණ්ණනා

84. උච්ඡෙදවාදෙ **සතොති** විජ්ජමානස්ස. **උච්ඡෙදන්ති** උපච්ඡෙදං . **විනාසන්ති** අදස්සනං. **විභවන්ති** භාවවිගමං. සබ්බානෙතානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනානෙව. තත්ථ ද්වෙ ජනා උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හන්ති, ලාභී ච අලාභී ච. ලාභී අරහතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා චුතිං දිස්වා උපපත්තිං අපස්සන්තො, යො වා චුතිමත්තමෙව දට්ඨුං සක්කොති, න උපපාතං; සො උච්ඡෙදදිට්ඨිං ගණ්හාති. අලාභී ච ''කො පරලොකං න ජානාතී''ති කාමසුඛගිද්ධතාය වා. ''යථා රුක්ඛතො පණ්ණානි පතිතානි න පුන විරුහන්ති, එවමෙව සත්තා''තිආදිනා තක්කෙන වා උච්ඡෙදං ගණ්හාති. ඉධ පන තණ්හාදිට්ඨීනං වසෙන තථා ච අඤ්ඤථා ච විකප්පෙත්වාව ඉමා සත්ත දිට්ඨියො උප්පන්නාති වෙදිතබ්බා.

85. තත්ථ **රූපීති** රූපවා. **චාතුමහාභූතිකොති** චතුමහාභූතමයො. මාතාපිතූනං එතන්ති මාතාපෙත්තිකං. කිං තං? සුක්කසොණිතං. මාතාපෙත්තිකෙ සම්භූතො ජාතොති **මාතාපෙත්තිකසම්භවො.** ඉති රූපකායසීසෙන මනුස්සත්තභාවං ''අත්තා''ති වදති. **ඉත්ථෙකෙති** ඉත්ථං එකෙ එවමෙකෙති අත්ථො.

86. දුතියො තං පටික්ඛිපිත්වා දිබ්බත්තභාවං වදති. **දිබ්බොති** දෙවලොකෙ සම්භූතො. **කාමාවචරොති** ඡ කාමාවචරදෙවපරියාපන්නො. කබළීකාරං ආහාරං භක්ඛතීති කබළීකාරාහාරභක්ඛො.

87. **මනොමයොති** ඣානමනෙන නිබ්බත්තො. **සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගීති** සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගයුත්තො. **අහීනින්ද්‍රියොති** පරිපුණ්ණින්ද්‍රියො. යානි බ්‍රහ්මලොකෙ අත්ථි, තෙසං වසෙන ඉතරෙසඤ්ච සණ්ඨානවසෙනෙතං වුත්තං.

88-92. **සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමාති**ආදීනං අත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **ආකාසානඤ්චායතනූපගොති**ආදීසු පන ආකාසානඤ්චායතනභවං උපගතොති, එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදවණ්ණනා

93. දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදෙ **දිට්ඨධම්මොති** පච්චක්ඛධම්මො වුච්චති, තත්ථ තත්ථ පටිලද්ධත්තභාවස්සෙතං අධිවචනං. දිට්ඨධම්මෙ නිබ්බානං දිට්ඨධම්මනිබ්බානං, ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ දුක්ඛවූපසමනන්ති අත්ථො. තං වදන්තීති **දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදා.** පරමදිට්ඨධම්මනිබ්බානන්ති පරමං දිට්ඨධම්මනිබ්බානං උත්තමන්ති අත්ථො.

94. **පඤ්චහි කාමගුණෙහීති** මනාපියරූපාදීහි පඤ්චහි කාමකොට්ඨාසෙහි බන්ධනෙහි වා. **සමප්පිතොති** සුට්ඨු අප්පිතො අල්ලීනො හුත්වා. **සමඞ්ගීභූතොති** සමන්නාගතො. **පරිචාරෙතීති** තෙසු කාමගුණෙසු යථාසුඛං ඉන්ද්‍රියානි චාරෙති සඤ්චාරෙති ඉතොචිතො ච උපනෙති. අථ වා ලළති රමති කීළති. එත්ථ ච දුවිධා කාමගුණා – මානුසකා චෙව දිබ්බා ච. මානුසකා මන්ධාතුකාමගුණසදිසා දට්ඨබ්බා, දිබ්බා පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවරාජස්ස කාමගුණසදිසාති. එවරූපෙ කාමෙ උපගතානඤ්හි තෙ දිට්ඨධම්මනිබ්බානසම්පත්තිං පඤ්ඤපෙන්ති.

95. දුතියවාරෙ හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චා** පටිපීළනට්ඨෙන **දුක්ඛා,** පකතිජහනට්ඨෙන **විපරිණාමධම්මාති** වෙදිතබ්බා. **තෙසං විපරිණාමඤ්ඤථාභාවාති** තෙසං කාමානං විපරිණාමසඞ්ඛාතා අඤ්ඤථාභාවා, යම්පි මෙ අහොසි, තම්පි මෙ නත්ථීති වුත්තනයෙන **උප්පජ්ජන්ති සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා.** තත්ථ අන්තොනිජ්ඣායනලක්ඛණො සොකො, තන්නිස්සිතලාලප්පනලක්ඛණො පරිදෙවො, කායප්පටිපීළනලක්ඛණං දුක්ඛං, මනොවිඝාතලක්ඛණං දොමනස්සං, විසාදලක්ඛණො උපායාසො, විවිච්චෙව කාමෙහීතිආදීනමත්ථො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

96. **විතක්කිතන්ති** අභිනිරොපනවසෙන පවත්තො විතක්කො. **විචාරිතන්ති** අනුමජ්ජනවසෙන පවත්තො විචාරො. **එතෙනෙතන්ති** එතෙන විතක්කිතෙන ච විචාරිතෙන ච එතං පඨමජ්ඣානං ඔළාරිකං සකණ්ඩකං විය ඛායති.

97-98. **පීතිගතන්ති** පීතියෙව. **චෙතසො උප්පිලාවිතත්තන්ති** චිත්තස්ස උප්පිලභාවකරණං. **චෙතසො ආභොගොති** ඣානා වුට්ඨාය තස්මිං සුඛෙ පුනප්පුනං චිත්තස්ස ආභොගො මනසිකාරො සමන්නාහාරොති. සෙසමෙත්ථ දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදෙ උත්තානමෙව.

එත්තාවතා සබ්බාපි ද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො කථිතා හොන්ති. යාසං සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සතදිට්ඨියො.

100-104. ඉදානි – ‘‘ඉමෙහි ඛො තෙ, භික්ඛවෙ’’ති ඉමිනා වාරෙන සබ්බෙපි තෙ අපරන්තකප්පිකෙ එකජ්ඣං නියාතෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විස්සජ්ජෙති. පුන – ‘‘ඉමෙහි, ඛො තෙ භික්ඛවෙ’’තිආදිනා වාරෙන සබ්බෙපි තෙ පුබ්බන්තාපරන්තකප්පිකෙ එකජ්ඣං නියාතෙත්වා තදෙව ඤාණං විස්සජ්ජෙති. ඉති ‘‘කතමෙ ච තෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා’’තිආදිම්හි පුච්ඡමානොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජමානොපි සත්තානං අජ්ඣාසයං තුලාය තුලයන්තො විය සිනෙරුපාදතො වාලුකං උද්ධරන්තො විය ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි උද්ධරිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව විස්සජ්ජෙති. එවමයං යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනා ආගතා.

තයො හි සුත්තස්ස අනුසන්ධී – පුච්ඡානුසන්ධි, අජ්ඣාසයානුසන්ධි, යථානුසන්ධීති. තත්ථ ‘‘එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච – කිං නු ඛො, භන්තෙ, ඔරිමං තීරං, කිං පාරිමං තීරං, කො මජ්ඣෙ සංසීදො, කො ථලෙ උස්සාදො, කො මනුස්සග්ගාහො, කො අමනුස්සග්ගාහො, කො ආවට්ටග්ගාහො, කො අන්තොපූතිභාවො’’ති (සං. නි. 4.241) එවං පුච්ඡන්තානං භගවතා විස්සජ්ජිතසුත්තවසෙන පුච්ඡානුසන්ධි වෙදිතබ්බො.

අථ ඛො අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි – ‘‘ඉති කිර භො රූපං අනත්තා…, වෙදනා…, සඤ්ඤා…, සඞ්ඛාරා …, විඤ්ඤාණං අනත්තා, අනත්තකතානි කිර කම්මානි කමත්තානං ඵුසිස්සන්තී’’ති. අථ ඛො භගවා තස්ස භික්ඛුනො චෙතසා චෙතො පරිවිතක්කමඤ්ඤාය භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘ඨානං ඛො පනෙතං, භික්ඛවෙ, විජ්ජති, යං ඉධෙකච්චො මොඝපුරිසො අවිද්වා අවිජ්ජාගතො තණ්හාධිපතෙය්‍යෙන චෙතසා සත්ථුසාසනං අතිධාවිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය – ‘‘ඉති කිර භො රූපං අනත්තා…පෙ…. ඵුසිස්සන්තී’’ති. තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා’’ති (ම. නි. 3.10). එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං විදිත්වා භගවතා වුත්තසුත්තවසෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධි වෙදිතබ්බො.

යෙන පන ධම්මෙන ආදිම්හි දෙසනා උට්ඨිතා, තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන වා පටිපක්ඛවසෙන වා යෙසු සුත්තෙසු උපරි දෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථිදං, ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තෙ හෙට්ඨා සීලෙන දෙසනා උට්ඨිතා, උපරි ඡ අභිඤ්ඤා ආගතා. වත්ථසුත්තෙ හෙට්ඨා කිලෙසෙන දෙසනා උට්ඨිතා, උපරි බ්‍රහ්මවිහාරා ආගතා. කොසම්බකසුත්තෙ හෙට්ඨා භණ්ඩනෙන උට්ඨිතා, උපරි සාරණීයධම්මා ආගතා. කකචූපමෙ හෙට්ඨා අක්ඛන්තියා උට්ඨිතා, උපරි කකචූපමා ආගතා. ඉමස්මිම්පි බ්‍රහ්මජාලෙ හෙට්ඨා දිට්ඨිවසෙන දෙසනා උට්ඨිතා, උපරි සුඤ්ඤතාපකාසනං ආගතං. තෙන වුත්තං – ‘‘එවමයං යථානුසන්ධිවසෙන දෙසනා ආගතා’’ති.

පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතවාරවණ්ණනා

105-117. ඉදානි මරියාදවිභාගදස්සනත්ථං – ‘‘තත්‍ර භික්ඛවෙ’’තිආදිකා දෙසනා ආරද්ධා. **තදපි තෙසං භවතං සමණබ්‍රාහ්මණානං අජානතං අපස්සතං වෙදයිතං තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතමෙවා**ති යෙන දිට්ඨිඅස්සාදෙන දිට්ඨිසුඛෙන දිට්ඨිවෙදයිතෙන තෙ සොමනස්සජාතා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති චතූහි වත්ථූහි, තදපි තෙසං භවන්තානං සමණබ්‍රාහ්මණානං යථාභූතං ධම්මානං සභාවං අජානන්තානං අපස්සන්තානං වෙදයිතං තණ්හාගතානං කෙවලං තණ්හාගතානංයෙව තං වෙදයිතං, තඤ්ච ඛො පනෙතං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතමෙව. දිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන චෙව තණ්හාසඞ්ඛාතෙන ච පරිතස්සිතෙන විප්ඵන්දිතමෙව චලිතමෙව කම්පිතමෙව ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුසදිසං, න සොතාපන්නස්ස දස්සනමිව නිච්චලන්ති දස්සෙති. එස නයො එකච්චසස්සතවාදාදීසුපි.

ඵස්සපච්චයවාරවණ්ණනා

118-130. පුන – ‘‘තත්‍ර, භික්ඛවෙ, යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදා’’තිආදි පරම්පරපච්චයදස්සනත්ථං ආරද්ධං . තත්ථ **තදපි ඵස්සපච්චයාති** යෙන දිට්ඨිඅස්සාදෙන දිට්ඨිසුඛෙන දිට්ඨිවෙදයිතෙන තෙ සොමනස්සජාතා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති චතූහි වත්ථූහි, තදපි තණ්හාදිට්ඨිපරිප්ඵන්දිතං වෙදයිතං ඵස්සපච්චයාති දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

131-143. ඉදානි තස්ස පච්චයස්ස දිට්ඨිවෙදයිතෙ බලවභාවදස්සනත්ථං පුන – ‘‘තත්‍ර, භික්ඛවෙ, යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **තෙ වත අඤ්ඤත්‍ර ඵස්සාති** තෙ වත සමණබ්‍රාහ්මණා තං වෙදයිතං විනා ඵස්සෙන පටිසංවෙදිස්සන්තීති කාරණමෙතං නත්ථීති. යථා හි පතතො ගෙහස්ස උපත්ථම්භනත්ථාය ථූණා නාම බලවපච්චයො හොති, න තං ථූණාය අනුපත්ථම්භිතං ඨාතුං සක්කොති, එවමෙව ඵස්සොපි වෙදනාය බලවපච්චයො, තං විනා ඉදං දිට්ඨිවෙදයිතං නත්ථීති දස්සෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

දිට්ඨිගතිකාධිට්ඨානවට්ටකථාවණ්ණනා

144. ඉදානි තත්‍ර භික්ඛවෙ, යෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සස්සතවාදා සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති චතූහි වත්ථූහි, යෙපි තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා එකච්චසස්සතිකාතිආදිනා නයෙන සබ්බදිට්ඨිවෙදයිතානි සම්පිණ්ඩෙති. කස්මා? උපරි ඵස්සෙ පක්ඛිපනත්ථාය. කථං? සබ්බෙ තෙ ඡහි ඵස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙන්තීති. තත්ථ ඡ ඵස්සායතනානි නාම – චක්ඛුඵස්සායතනං, සොතඵස්සායතනං, ඝානඵස්සායතනං, ජිව්හාඵස්සායතනං, කායඵස්සායතනං, මනොඵස්සායතනන්ති ඉමානි ඡ. සඤ්ජාති-සමොසරණ-කාරණ-පණ්ණත්තිමත්තත්ථෙසු හි අයං

ආයතනසද්දො පවත්තති. තත්ථ – ‘‘කම්බොජො අස්සානං ආයතනං, ගුන්නං දක්ඛිණාපථො’’ති සඤ්ජාතියං පවත්තති, සඤ්ජාතිට්ඨානෙති අත්ථො. ‘‘මනොරමෙ ආයතනෙ, සෙවන්ති නං විහඞ්ගමා’’ති (අ. නි. 5.38) සමොසරණෙ. ‘‘සති සතිආයතනෙ’’ති (අ. නි. 3.102) කාරණෙ. ‘‘අරඤ්ඤායතනෙ පණ්ණකුටීසු සම්මන්ති’’ති (සං. නි. 1.255) පණ්ණත්තිමත්තෙ. ස්වායමිධ සඤ්ජාතිආදිඅත්ථත්තයෙපි යුජ්ජති. චක්ඛාදීසු හි ඵස්සපඤ්චමකා ධම්මා සඤ්ජායන්ති සමොසරන්ති, තානි ච තෙසං කාරණන්ති ආයතනානි. ඉධ පන ‘‘චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො’’ති (සං. නි. 2.43) ඉමිනා නයෙන ඵස්සසීසෙනෙව දෙසනං ආරොපෙත්වා ඵස්සං ආදිං කත්වා පච්චයපරම්පරං දස්සෙතුං ඵස්සායතනාදීනි වුත්තානි.

ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙන්තීති ඵුසිත්වා ඵුසිත්වා පටිසංවෙදෙන්ති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි ආයතනානං ඵුසනකිච්චං විය වුත්තං, තථාපි න තෙසං ඵුසනකිච්චතා වෙදිතබ්බා. න හි ආයතනානි ඵුසන්ති, ඵස්සොව තං තං ආරම්මණං ඵුසති, ආයතනානි පන ඵස්සෙ උපනික්ඛිපිත්වා දස්සිතානි; තස්මා සබ්බෙ තෙ ඡ ඵස්සායතනසම්භවෙන ඵස්සෙන රූපාදීනි ආරම්මණානි ඵුසිත්වා තං දිට්ඨිවෙදනං පටිසංවෙදයන්තීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තෙසං වෙදනාපච්චයා තණ්හාතිආදීසු **වෙදනා**ති ඡ ඵස්සායතනසම්භවා වෙදනා. සා රූපතණ්හාදිභෙදාය තණ්හාය උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති. තෙන වුත්තං – ‘‘තෙසං වෙදනාපච්චයා තණ්හා’’ති. සා පන චතුබ්බිධස්ස උපාදානස්ස උපනිස්සයකොටියා චෙව සහජාතකොටියා ච පච්චයො හොති. තථා උපාදානං භවස්ස. භවො ජාතියා උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති.

ජාතීති පනෙත්ථ සවිකාරා පඤ්චක්ඛන්ධා දට්ඨබ්බා, ජාති ජරාමරණස්ස චෙව සොකාදීනඤ්ච උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන පටිච්චසමුප්පාදකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා. ඉධ පනස්ස පයොජනමත්තමෙව වෙදිතබ්බං. භගවා හි වට්ටකථං කථෙන්තො – ‘‘පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය, ‘ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි, අථ පච්ඡා සමභවී’ති එවඤ්චෙතං, භික්ඛවෙ, වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති ‘‘ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජා’’ති (අ. නි. 10.61) එවං අවිජ්ජාසීසෙන වා, පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති භවතණ්හාය…පෙ…. ‘‘ඉදප්පච්චයා භවතණ්හා’’ති (අ. නි. 10.62) එවං තණ්හාසීසෙන වා, පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති භවදිට්ඨියා…පෙ…. ‘‘ඉදප්පච්චයා භවදිට්ඨී’’ති එවං දිට්ඨිසීසෙන වා කථෙසි’’. ඉධ පන දිට්ඨිසීසෙන කථෙන්තො වෙදනාරාගෙන උප්පජ්ජමානා දිට්ඨියො කථෙත්වා වෙදනාමූලකං පටිච්චසමුප්පාදං කථෙසි. තෙන ඉදං දස්සෙති – ‘‘එවමෙතෙ දිට්ඨිගතිකා, ඉදං දස්සනං ගහෙත්වා තීසු භවෙසු චතූසු යොනීසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු ඉතො එත්ථ එත්තො ඉධාති සන්ධාවන්තා සංසරන්තා යන්තෙ යුත්තගොණො විය, ථම්භෙ උපනිබද්ධකුක්කුරො විය, වාතෙන විප්පන්නට්ඨනාවා විය ච වට්ටදුක්ඛමෙව අනුපරිවත්තන්ති, වට්ටදුක්ඛතො සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කොන්ති’’ති.

විවට්ටකථාදිවණ්ණනා

145. එවං දිට්ඨිගතිකාධිට්ඨානං වට්ටං කථෙත්වා ඉදානි යුත්තයොගභික්ඛුඅධිට්ඨානං කත්වා විවට්ටං දස්සෙන්තො – ‘‘යතො ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ’’තිආදිමාහ. තත්ථ **යතො**ති යදා. **ඡන්නං ඵස්සායතනාන**න්ති යෙහි ඡහි ඵස්සායතනෙහි ඵුසිත්වා පටිසංවෙදයමානානං දිට්ඨිගතිකානං වට්ටං වත්තති, තෙසංයෙව ඡන්නං ඵස්සායතනානං. **සමුදය**න්තිආදීසු අවිජ්ජාසමුදයා චක්ඛුසමුදයොතිආදිනා වෙදනාකම්මට්ඨානෙ වුත්තනයෙන ඵස්සායතනානං සමුදයාදයො වෙදිතබ්බා. යථා පන තත්ථ ‘‘ඵස්සසමුදයා ඵස්සනිරොධා’’ති වුත්තං, එවමිධ, තං චක්ඛාදීසු – ‘‘ආහාරසමුදයා ආහාරනිරොධා’’ති වෙදිතබ්බං. මනායතනෙ ‘‘නාමරූපසමුදයා නාමරූපනිරොධා’’ති.

උත්තරිතරං පජානාතීති දිට්ඨිගතිකො දිට්ඨිමෙව ජානාති. අයං පන දිට්ඨිඤ්ච දිට්ඨිතො ච උත්තරිතරං සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තින්ති යාව අරහත්තා ජානාති. කො එවං ජානාතීති? ඛීණාසවො ජානාති, අනාගාමී, සකදාගාමී, සොතාපන්නො, බහුස්සුතො, ගන්ථධරො භික්ඛු ජානාති, ආරද්ධවිපස්සකො ජානාති. දෙසනා පන අරහත්තනිකූටෙනෙව නිට්ඨාපිතාති.

146. එවං විවට්ටං කථෙත්වා ඉදානි ‘‘දෙසනාජාලවිමුත්තො දිට්ඨිගතිකො නාම නත්ථී’’ති දස්සනත්ථං පුන – ‘‘යෙ හි කෙචි, භික්ඛවෙ’’ති ආරභි. තත්ථ **අන්තොජාලීකතා**ති ඉමස්ස මය්හං දෙසනාජාලස්ස අන්තොයෙව කතා. **එත්ථ සිතා වා**ති එතස්මිං මම දෙසනාජාලෙ සිතා නිස්සිතා අවසිතාව. **උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්තී**ති කිං වුත්තං හොති? තෙ අධො ඔසීදන්තාපි උද්ධං උග්ගච්ඡන්තාපි මම දෙසනාජාලෙ සිතාව හුත්වා ඔසීදන්ති ච උග්ගච්ඡන්ති ච. **එත්ථ පරියාපන්නා**ති එත්ථ මය්හං දෙසනාජාලෙ පරියාපන්නා, එතෙන ආබද්ධා අන්තොජාලීකතා ච හුත්වා උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්ති, න හෙත්ථ අසඞ්ගහිතො දිට්ඨිගතිකො නාම අත්ථීති.

සුඛුමච්ඡිකෙනාති සණ්හඅච්ඡිකෙන සුඛුමච්ඡිද්දෙනාති අත්ථො. කෙවට්ටො විය හි භගවා, ජාලං විය දෙසනා, පරිත්තඋදකං විය දසසහස්සිලොකධාතු, ඔළාරිකා පාණා විය ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතිකා. තස්ස තීරෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තස්ස ඔළාරිකානං පාණානං අන්තොජාලීකතභාවදස්සනං විය භගවතො සබ්බදිට්ඨිගතානං දෙසනාජාලස්ස අන්තොකතභාවදස්සනන්ති එවමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

147. එවං ඉමාහි ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීහි සබ්බදිට්ඨීනං සඞ්ගහිතත්තා සබ්බෙසං දිට්ඨිගතිකානං එතස්මිං දෙසනාජාලෙ පරියාපන්නභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො කත්ථචි අපරියාපන්නභාවං දස්සෙන්තො – ‘‘උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස කායො’’තිආදිමාහ. තත්ථ නයන්ති එතායාති නෙත්ති. **නයන්තීති** ගීවාය බන්ධිත්වා ආකඩ්ඪන්ති, රජ්ජුයා එතං නාමං. ඉධ පන නෙත්තිසදිසතාය භවතණ්හා නෙත්තීති අධිප්පෙතා. සා හි මහාජනං ගීවාය බන්ධිත්වා තං තං භවං නෙති උපනෙතීති භවනෙත්ති. අරහත්තමග්ගසත්ථෙන උච්ඡින්නා භවනෙත්ති අස්සාති **උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො.**

කායස්ස භෙදා උද්ධන්ති කායස්ස භෙදතො උද්ධං. **ජීවිතපරියාදානාති** ජීවිතස්ස සබ්බසො පරියාදින්නත්තා පරික්ඛීණත්තා, පුන අප්පටිසන්ධිකභාවාති අත්ථො. **න තං දක්ඛන්තීති** තං තථාගතං. දෙවා වා මනුස්සා වා න දක්ඛිස්සන්ති, අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සතීති අත්ථො.

සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙති, උපමායං පන ඉදං සංසන්දනං. අම්බරුක්ඛො විය හි තථාගතස්ස කායො, රුක්ඛෙ ජාතමහාවණ්ටො විය තං නිස්සාය පුබ්බෙ පවත්තතණ්හා. තස්මිං වණ්ටෙ උපනිබද්ධා පඤ්චපක්කද්වාදසපක්කඅට්ඨාරසපක්කපරිමාණා අම්බපිණ්ඩී විය තණ්හාය සති තණ්හූපනිබන්ධනා හුත්වා ආයතිං නිබ්බත්තනකා පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො. යථා පන තස්මිං වණ්ටෙ ඡින්නෙ සබ්බානි තානි අම්බානි තදන්වයානි හොන්ති, තංයෙව වණ්ටං අනුගතානි, වණ්ටච්ඡෙදා ඡින්නානි යෙවාති අත්ථො; එවමෙව යෙ භවනෙත්තිවණ්ටස්ස අනුපච්ඡින්නත්තා ආයතිං උප්පජ්ජෙය්‍යුං පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරසධාතුයො, සබ්බෙ තෙ ධම්මා තදන්වයා හොන්ති භවනෙත්තිං අනුගතා, තාය ඡින්නාය ඡින්නා යෙවාති අත්ථො.

යථා පන තස්මිම්පි රුක්ඛෙ මණ්ඩූකකණ්ටකවිසසම්ඵස්සං ආගම්ම අනුපුබ්බෙන සුස්සිත්වා මතෙ – ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ එවරූපො නාම රුක්ඛො අහොසී’’ති වොහාරමත්තමෙව හොති, න තං රුක්ඛං කොචි පස්සති, එවං අරියමග්ගසම්ඵස්සං ආගම්ම තණ්හාසිනෙහස්ස පරියාදින්නත්තා අනුපුබ්බෙන සුස්සිත්වා විය භින්නෙ ඉමස්මිං කායෙ, කායස්ස භෙදා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා න තං දක්ඛන්ති, තථාගතම්පි දෙවමනුස්සා න දක්ඛිස්සන්ති, එවරූපස්ස නාම කිර සත්ථුනො ඉදං සාසනන්ති වොහාරමත්තමෙව භවිස්සතීති අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං පාපෙත්වා දෙසනං නිට්ඨපෙසි.

148. **එවං වුත්තෙ ආයස්මා ආනන්දොති** එවං භගවතා ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තෙ ථෙරො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං සුත්තං සමන්නාහරිත්වා එවං බුද්ධබලං දීපෙත්වා කථිතසුත්තස්ස න භගවතා නාමං ගහිතං, හන්දස්ස නාමං ගණ්හාපෙස්සාමීති චින්තෙත්වා භගවන්තං එතදවොච.

තස්මාතිහ ත්වන්තිආදීසු අයමත්ථයොජනා – ආනන්ද, යස්මා ඉමස්මිං ධම්මපරියායෙ ඉධත්ථොපි පරත්ථොපි විභත්තො, තස්මාතිහ ත්වං ඉමං ධම්මපරියායං ‘‘අත්ථජාල’’න්තිපි නං ධාරෙහි; යස්මා පනෙත්ථ බහූ තන්තිධම්මා කථිතා, තස්මා ‘‘ධම්මජාල’’න්තිපි නං ධාරෙහි; යස්මා ච එත්ථ සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විභත්තං, තස්මා ‘‘බ්‍රහ්මජාල’’න්තිපි නං ධාරෙහි; යස්මා එත්ථ ද්වාසට්ඨිදිට්ඨියො විභත්තා, තස්මා ‘‘දිට්ඨිජාල’’න්තිපි නං ධාරෙහි; යස්මා පන ඉමං ධම්මපරියායං සුත්වා දෙවපුත්තමාරම්පි ඛන්ධමාරම්පි මච්චුමාරම්පි කිලෙසමාරම්පි සක්කා මද්දිතුං, තස්මා ‘‘අනුත්තරො සඞ්ගාමවිජයොතිපි නං ධාරෙහී’’ති.

ඉදමවොච භගවාති ඉදං නිදානාවසානතො පභුති යාව ‘‘අනුත්තරො සඞ්ගාමවිජයොතිපි නං ධාරෙහී’’ති සකලං සුත්තන්තං භගවා පරෙසං පඤ්ඤාය අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨං පරමගම්භීරං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පකාසෙන්තො සූරියො විය අන්ධකාරං දිට්ඨිගතමහන්ධකාරං විධමන්තො අවොච.

149. **අත්තමනා තෙ භික්ඛූති** තෙ භික්ඛූ අත්තමනා සකමනා, බුද්ධගතාය පීතියා උදග්ගචිත්තා හුත්වාති වුත්තං හොති. **භගවතො භාසිතන්ති** එවං විචිත්‍රනයදෙසනාවිලාසයුත්තං ඉදං සුත්තං කරවීකරුතමඤ්ජුනා කණ්ණසුඛෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසමානස්ස භගවතො වචනං. **අභිනන්දුන්ති** අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු ච. අයඤ්හි **අභිනන්ද**සද්දො – ‘‘අභිනන්දති අභිවදතී’’තිආදීසු (සං. නි. 3.5) තණ්හායම්පි ආගතො. ‘‘අන්නමෙවාභිනන්දන්ති, උභයෙ දෙවමානුසා’’තිආදීසු (සං. නි. 1.43) උපගමනෙපි.

‘‘චිරප්පවාසිං පුරිසං, දූරතො සොත්ථිමාගතං;
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච, අභිනන්දන්ති ආගත’’න්ති. (ධ. ප. 219);

ආදීසු සම්පටිච්ඡනෙපි. ‘‘අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.205) අනුමොදනෙපි. ස්වායමිධ අනුමොදනසම්පටිච්ඡනෙසු යුජ්ජති. තෙන වුත්තං – ‘‘අභිනන්දුන්ති අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු චා’’ති.

සුභාසිතං සුලපිතං, ‘‘සාධු සාධූ’’ති තාදිනො;
අනුමොදමානා සිරසා, සම්පටිච්ඡිංසු භික්ඛවොති.

ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මින්ති ඉමස්මිං නිග්ගාථකසුත්තෙ. නිග්ගාථකත්තා හි ඉදං වෙය්‍යාකරණන්ති වුත්තං.

දසසහස්සී ලොකධාතූති දසසහස්සචක්කවාළපරිමාණා ලොකධාතු. **අකම්පිත්ථා**ති න සුත්තපරියොසානෙයෙව අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා. භඤ්ඤමානෙති හි වුත්තං. තස්මා ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙසු විනිවෙඨෙත්වා දෙසියමානෙසු තස්ස තස්ස දිට්ඨිගතස්ස පරියොසානෙ පරියොසානෙති ද්වාසට්ඨියා ඨානෙසු අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ අට්ඨහි කාරණෙහි පථවීකම්පො වෙදිතබ්බො – ධාතුක්ඛොභෙන, ඉද්ධිමතො ආනුභාවෙන, බොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තියා, මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙන, සම්බොධිප්පත්තියා, ධම්මචක්කප්පවත්තනෙන, ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනෙන, පරිනිබ්බානෙනාති. තෙසං විනිච්ඡයං – ‘‘අට්ඨ ඛො ඉමෙ, ආනන්ද, හෙතූ අට්ඨ පච්චයා මහතො භූමිචාලස්ස පාතුභාවායා’’ති එවං මහාපරිනිබ්බානෙ ආගතාය තන්තියා වණ්ණනාකාලෙ වක්ඛාම. අයං පන මහාපථවී අපරෙසුපි අට්ඨසු ඨානෙසු අකම්පිත්ථ – මහාභිනික්ඛමනෙ, බොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනෙ, පංසුකූලග්ගහණෙ, පංසුකූලධොවනෙ, කාළකාරාමසුත්තෙ, ගොතමකසුත්තෙ, වෙස්සන්තරජාතකෙ, ඉමස්මිං බ්‍රහ්මජාලෙති. තත්ථ මහාභිනික්ඛමනබොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනෙසු වීරියබලෙන අකම්පිත්ථ. පංසුකූලග්ගහණෙ ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙ චත්තාරො මහාදීපෙ පහාය පබ්බජිත්වා සුසානං ගන්ත්වා පංසුකූලං ගණ්හන්තෙන දුක්කරං භගවතා කතන්ති අච්ඡරියවෙගාභිහතා අකම්පිත්ථ. පංසුකූලධොවනවෙස්සන්තරජාතකෙසු අකාලකම්පනෙන අකම්පිත්ථ. කාළකාරාමගොතමකසුත්තෙසු – ‘‘අහං සක්ඛී භගවා’’ති සක්ඛිභාවෙන අකම්පිත්ථ. ඉමස්මිං පන බ්‍රහ්මජාලෙ ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිගතෙසු විජටෙත්වා නිග්ගුම්බං කත්වා දෙසියමානෙසු සාධුකාරදානවසෙන අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බා.

න කෙවලඤ්ච එතෙසු ඨානෙසුයෙව පථවී අකම්පිත්ථ, අථ ඛො තීසු සඞ්ගහෙසුපි මහාමහින්දත්ථෙරස්ස ඉමං දීපං ආගන්ත්වා ජොතිවනෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසිතදිවසෙපි අකම්පිත්ථ. කල්‍යාණියවිහාරෙ ච පිණ්ඩපාතියත්ථෙරස්ස චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා තත්ථෙව නිසීදිත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා ඉමං සුත්තන්තං ආරද්ධස්ස සුත්තපරියොසානෙ උදකපරියන්තං කත්වා අකම්පිත්ථ. ලොහපාසාදස්ස පාචීනඅම්බලට්ඨිකට්ඨානං නාම අහොසි. තත්ථ නිසීදිත්වා දීඝභාණකත්ථෙරා බ්‍රහ්මජාලසුත්තං ආරභිංසු, තෙසං සජ්ඣායපරියොසානෙපි උදකපරියන්තමෙව කත්වා පථවී අකම්පිත්ථාති.

එවං යස්සානුභාවෙන, අකම්පිත්ථ අනෙකසො;
මෙදනී සුත්තසෙට්ඨස්ස, දෙසිතස්ස සයම්භුනා.

බ්‍රහ්මජාලස්ස තස්සීධ, ධම්මං අත්ථඤ්ච පණ්ඩිතා;
සක්කච්චං උග්ගහෙත්වාන, පටිපජ්ජන්තු යොනිසොති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා

රාජාමච්චකථාවණ්ණනා

150. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. රාජගහෙති** සාමඤ්ඤඵලසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා – **රාජගහෙති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තඤ්හි මන්ධාතුමහාගොවින්දාදීහි පරිග්ගහිතත්තා රාජගහන්ති වුච්චති. අඤ්ඤෙපි එත්ථ පකාරෙ වණ්ණයන්ති, කිං තෙහි? නාමමත්තමෙතං තස්ස නගරස්ස. තං පනෙතං බුද්ධකාලෙ ච චක්කවත්තිකාලෙ ච නගරං හොති, සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොති යක්ඛපරිග්ගහිතං, තෙසං වසනවනං හුත්වා තිට්ඨති. **විහරතීති** අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිපරිදීපනමෙතං. ඉධ පන ඨානගමනනිසජ්ජසයනප්පභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. තෙන ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරති ච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා විහරතීති වුච්චති.

ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙති ඉදමස්ස යං ගොචරගාමං උපනිස්සාය විහරති, තස්ස සමීපනිවාසනට්ඨානපරිදීපනං. තස්මා – රාජගහෙ විහරති ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙති රාජගහසමීපෙ ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ විහරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සමීපත්ථෙ හෙතං භුම්මවචනං. තත්ථ ජීවතීති **ජීවකො,** කුමාරෙන භතොති **කොමාරභච්චො.** යථාහ – ‘‘කිං භණෙ, එතං කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණන්ති? දාරකො දෙවාති. ජීවති භණෙති? ජීවති, දෙවාති. තෙන හි, භණෙ තං දාරකං අම්හාකං අන්තෙපුරං නෙත්වා ධාතීනං දෙථ පොසෙතුන්ති. තස්ස ජීවතීති ජීවකොති නාමං අකංසු. කුමාරෙන පොසාපිතොති කොමාරභච්චොති නාමං අකංසූ’’ති (මහාව. 328) අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරෙන පන ජීවකවත්ථුඛන්ධකෙ ආගතමෙව. විනිච්ඡයකථාපිස්ස සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථායං වුත්තා.

අයං පන ජීවකො එකස්මිං සමයෙ භගවතො දොසාභිසන්නං කායං විරෙචෙත්වා සිවෙය්‍යකං දුස්සයුගං දත්වා වත්ථානුමොදනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය චින්තෙසි – ‘‘මයා දිවසස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං බුද්ධුපට්ඨානං ගන්තබ්බං, ඉදඤ්ච වෙළුවනං අතිදූරෙ, මය්හං පන අම්බවනං උය්‍යානං ආසන්නතරං, යංනූනාහං එත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙය්‍ය’’න්ති. සො තස්මිං අම්බවනෙ රත්තිට්ඨානදිවාඨානලෙණකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං කාරාපෙත්වා අම්බවනං අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධෙන තම්බපට්ටවණ්ණෙන පාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං සචීවරභත්තෙන සන්තප්පෙත්වා දක්ඛිණොදකං පාතෙත්වා විහාරං නිය්‍යාතෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනෙ’’ති.

අඩ්ඪතෙළසෙහි භික්ඛුසතෙහීති අඩ්ඪසතෙන ඌනෙහි තෙරසහි භික්ඛුසතෙහි. **රාජාති**ආදීසු රාජති අත්තනො ඉස්සරියසම්පත්තියා චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි මහාජනං රඤ්ජෙති වඩ්ඪෙතීති **රාජා.** මගධානං ඉස්සරොති **මාගධො.** අජාතොයෙව රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සතීති නෙමිත්තකෙහි නිද්දිට්ඨොති **අජාතසත්තු.**

තස්මිං කිර කුච්ඡිගතෙ දෙවියා එවරූපො දොහළො උප්පජ්ජි – ‘‘අහො වතාහං රඤ්ඤො දක්ඛිණබාහුලොහිතං පිවෙය්‍ය’’න්ති, සා ‘‘භාරියෙ ඨානෙ දොහළො උප්පන්නො, න සක්කා කස්සචි ආරොචෙතු’’න්ති තං කථෙතුං අසක්කොන්තී කිසා දුබ්බණ්ණා අහොසි. තං රාජා පුච්ඡි – ‘‘භද්දෙ, තුය්හං අත්තභාවො න පකතිවණ්ණො, කිං කාරණ’’න්ති? ‘‘මා පුච්ඡ, මහාරාජාති’’. ‘‘භද්දෙ, ත්වං අත්තනො අජ්ඣාසයං මය්හං අකථෙන්තී කස්ස කථෙස්සසී’’ති තථා තථා නිබන්ධිත්වා කථාපෙසි. සුත්වා ච – ‘‘බාලෙ, කිං එත්ථ තුය්හං භාරියසඤ්ඤා අහොසී’’ති වෙජ්ජං පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණසත්ථකෙන බාහුං ඵාලාපෙත්වා සුවණ්ණසරකෙන ලොහිතං ගහෙත්වා උදකෙන සම්භින්දිත්වා පායෙසි. නෙමිත්තකා තං සුත්වා – ‘‘එස ගබ්භො රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සති, ඉමිනා රාජා හඤ්ඤිස්සතී’’ති බ්‍යාකරිංසු. දෙවී සුත්වා – ‘‘මය්හං කිර කුච්ඡිතො නික්ඛන්තො රාජානං මාරෙස්සතී’’ති ගබ්භං පාතෙතුකාමා උය්‍යානං ගන්ත්වා කුච්ඡිං මද්දාපෙසි, ගබ්භො න පතති. සා පුනප්පුනං ගන්ත්වා තථෙව කාරෙසි. රාජා කිමත්ථං අයං අභිණ්හං උය්‍යානං ගච්ඡතීති පරිවීමංසන්තො තං කාරණං සුත්වා – ‘‘භද්දෙ, තව කුච්ඡියං පුත්තොති වා ධීතාති වා න පඤ්ඤායති, අත්තනො නිබ්බත්තදාරකං එවමකාසීති මහා අගුණරාසිපි නො ජම්බුදීපතලෙ ආවිභවිස්සති, මා ත්වං එවං කරොහී’’ති නිවාරෙත්වා ආරක්ඛං අදාසි. සා ගබ්භවුට්ඨානකාලෙ ‘‘මාරෙස්සාමී’’ති චින්තෙසි. තදාපි ආරක්ඛමනුස්සා දාරකං අපනයිංසු. අථාපරෙන සමයෙන වුඩ්ඪිප්පත්තං කුමාරං දෙවියා දස්සෙසුං. සා තං දිස්වාව පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙසි, තෙන නං මාරෙතුං නාසක්ඛි. රාජාපි අනුක්කමෙන පුත්තස්ස ඔපරජ්ජමදාසි.

අථෙකස්මිං සමයෙ දෙවදත්තො රහොගතො චින්තෙසි – ‘‘සාරිපුත්තස්ස පරිසා මහාමොග්ගල්ලානස්ස පරිසා මහාකස්සපස්ස පරිසාති, එවමිමෙ විසුං විසුං ධුරා, අහම්පි එකං ධුරං නීහරාමී’’ති. සො ‘‘න සක්කා විනා ලාභෙන පරිසං උප්පාදෙතුං, හන්දාහං ලාභං නිබ්බත්තෙමී’’ති චින්තෙත්වා ඛන්ධකෙ ආගතනයෙන අජාතසත්තුං කුමාරං ඉද්ධිපාටිහාරියෙන පසාදෙත්වා සායං පාතං පඤ්චහි රථසතෙහි උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තං අතිවිස්සත්ථං ඤත්වා එකදිවසං උපසඞ්කමිත්වා එතදවොච – ‘‘පුබ්බෙ ඛො, කුමාර, මනුස්සා දීඝායුකා, එතරහි අප්පායුකා, තෙන හි ත්වං කුමාර, පිතරං හන්ත්වා රාජා හොහි, අහං භගවන්තං හන්ත්වා බුද්ධො භවිස්සාමී’’ති කුමාරං පිතුවධෙ උය්‍යොජෙති.

සො – ''අයොා දෙවදත්තො මහානුභාවො, එතස්ස අවිදිතං නාම නත්ථී''ති ඌරුයා පොත්ථනියං බන්ධිත්වා දිවා දිවස්ස භීතො උබ්බිග්ගො උස්සඞ්කී උත්‍රස්තො අන්තෙපුරං පවිසිත්වා වුත්තප්පකාරං විප්පකාරං අකාසි. අථ නං අමච්චා ගහෙත්වා අනුයුඤ්ජිත්වා – ''කුමාරො ච හන්තබ්බො, දෙවදත්තො ච, සබ්බෙ ච භික්ඛූ හන්තබ්බා''ති සම්මන්තයිත්වා රඤ්ඤො ආණාවසෙන කරිස්සාමාති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං.

රාජා යෙ අමච්චා මාරෙතුකාමා අහෙසුං, තෙසං ඨානන්තරානි අච්ඡින්දිත්වා, යෙ න මාරෙතුකාමා, තෙ උච්චෙසු ඨානෙසු ඨපෙත්වා කුමාරං පුච්ඡි – ''කිස්ස පන ත්වං, කුමාර, මං මාරෙතුකාමොසී''ති? ''රජ්ජෙනම්හි, දෙව, අත්ථිකො''ති. රාජා තස්ස රජ්ජං අදාසි.

සො මය්හං මනොරථො නිප්ඵන්නොති දෙවදත්තස්ස ආරොචෙසි. තතො නං සො ආහ – ''ත්වං සිඞ්ගාලං අන්තොකත්වා හෙරිපරියොනද්ධපුරිසො විය සුකිච්චකාරිම්හීති මඤ්ඤසි, කතිපාහෙනෙව තෙ පිතා තයා කතං අවමානං චින්තෙත්වා සයමෙව රාජා භවිස්සතී''ති. අථ, භන්තෙ, කිං කරොමීති? මූලඝච්චං ඝාතෙහීති. නනු, භන්තෙ, මය්හං පිතා න සත්ථවජ්ඣොති? ආහාරුපච්ඡෙදෙන නං මාරෙහීති. සො පිතරං තාපනගෙහෙ පක්ඛිපාපෙසි, තාපනගෙහං නාම කම්මකරණත්ථාය කතං ධූමඝරං. ''මම මාතරං ඨපෙත්වා අඤ්ඤස්ස දට්ඨුං මා දෙථා''ති ආහ. දෙවී සුවණ්ණසරකෙ භත්තං පක්ඛිපිත්වා උච්ඡඞ්ගෙනාදාය පවිසති. රාජා තං භුඤ්ජිත්වා යාපෙති. සො – ''මය්හං පිතා කථං යාපෙතී''ති පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා – ''මය්හං මාතු උච්ඡඞ්ගං කත්වා පවිසිතුං මා දෙථා''ති ආහ. තතො පට්ඨාය දෙවී මොළියං පක්ඛිපිත්වා පවිසති. තම්පි සුත්වා ''මොළිං බන්ධිත්වා පවිසිතුං මා දෙථා''ති. තතො සුවණ්ණපාදුකාසු භත්තං ඨපෙත්වා පිදහිත්වා පාදුකා ආරුය්හ පවිසති. රාජා තෙන යාපෙති. පුන ''කථං යාපෙතී''ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ''පාදුකා ආරුය්හ පවිසිතුම්පි මා දෙථා''ති ආහ. තතො පට්ඨාය දෙවී ගන්ධොදකෙන න්හායිත්වා සරීරං චතුමධුරෙන මක්ඛෙත්වා පාරුපිත්වා පවිසති. රාජා තස්සා සරීරං ලෙහිත්වා යාපෙති. පුන පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා ''ඉතො පට්ඨාය මය්හං මාතු පවෙසනං නිවාරෙථා''ති ආහ. දෙවී ද්වාරමූලෙ ඨත්වා ''සාමි, බිම්බිසාර, එතං දහරකාලෙ මාරෙතුං න අදාසි, අත්තනො සත්තුං අත්තනාව පොසෙසි, ඉදං පන දානි තෙ පච්ඡිමදස්සනං, නාහං ඉතො පට්ඨාය තුම්හෙ පස්සිතුං ලභාමි, සචෙ මය්හං දොසො අත්ථි, ඛමථ දෙවා''ති රොදිත්වා කන්දිත්වා නිවත්ති.

තතො පට්ඨාය රඤ්ඤො ආහාරො නත්ථි. රාජා මග්ගඵලසුඛෙන චඞ්කමෙන යාපෙති. අතිවිය අස්ස අත්තභාවො විරොචති. සො – ''කථං, මෙ භණෙ, පිතා යාපෙතී''ති පුච්ඡිත්වා ''චඞ්කමෙන, දෙව, යාපෙති; අතිවිය චස්ස අත්තභාවො විරොචතී''ති සුත්වා 'චඞ්කමං දානිස්ස හාරෙස්සාමී'ති චින්තෙත්වා – ''මය්හං පිතු පාදෙ ඛුරෙන ඵාලෙත්වා ලොණතෙලෙන මක්ඛෙත්වා ඛදිරඞ්ගාරෙහි වීතච්චිතෙහි පචථා''ති න්හාපිතෙ පෙසෙසි. රාජා තෙ දිස්වා – ''නූන මය්හං පුත්තො කෙනචි සඤ්ඤත්තො භවිස්සති, ඉමෙ මම මස්සුකරණත්ථායාගතා''ති චින්තෙසි. තෙ ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨංසු. 'කස්මා ආගතත්ථා'ති ච පුට්ඨා තං සාසනං ආරොචෙසුං. ''තුම්හාකං රඤ්ඤො මනං කරොථා''ති ච වුත්තා 'නිසීද, දෙවා'ති වත්වා ච රාජානං වන්දිත්වා – ''දෙව, මයං රඤ්ඤො ආණං කරොම, මා අම්හාකං කුජ්ඣිත්ථ, නයිදං තුම්හාදිසානං ධම්මරාජූනං අනුච්ඡවික''න්ති වත්වා වාමහත්ථෙන ගොප්ඵකෙ ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන ඛුරං ගහෙත්වා පාදතලානි ඵාලෙත්වා ලොණතෙලෙන මක්ඛෙත්වා ඛදිරඞ්ගාරෙහි වීතච්චිතෙහි පචිංසු. රාජා කිර පුබ්බෙ චෙතියඞ්ගණෙ සඋපාහනො අගමාසි, නිසජ්ජනත්ථාය පඤ්ඤත්තකටසාරකඤ්ච අධොතෙහි පාදෙහි අක්කමි, තස්සායං නිස්සන්දොති වදන්ති. රඤ්ඤො බලවවෙදනා උප්පන්නා. සො – ''අහො බුද්ධො, අහො ධම්මො, අහො සඞ්ඝො''ති අනුස්සරන්තොයෙව චෙතියඞ්ගණෙ ඛිත්තමාලා විය මිලායිත්වා චාතුමහාරාජිකදෙවලොකෙ වෙස්සවණස්ස පරිචාරකො ජනවසභො නාම යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්ති.

තං දිවසමෙව අජාතසත්තුස්ස පුත්තො ජාතො, පුත්තස්ස ජාතභාවඤ්ච පිතුමතභාවඤ්ච නිවෙදෙතුං ද්වෙ ලෙඛා එකක්ඛණෙයෙව ආගතා. අමච්චා – ''පඨමං පුත්තස්ස ජාතභාවං ආරොචෙස්සාමා''ති තං ලෙඛං රඤ්ඤො හත්ථෙ ඨපෙසුං. රඤ්ඤො තඞ්ඛණෙයෙව පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජිත්වා සකලසරීරං ඛොභෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ පිතුගුණමඤ්ඤාසි – ''මයි ජාතෙපි මය්හං පිතු එවමෙව සිනෙහො උප්පන්නො''ති. සො – ''ගච්ඡථ, භණෙ, මය්හං පිතරං විස්සජ්ජෙථා''ති ආහ. ''කිං විස්සජ්ජාපෙථ, දෙවා''ති ඉතරං ලෙඛං හත්ථෙ ඨපයිංසු.

සො තං පවත්තිං සුත්වා රොදමානො මාතුසමීපං ගන්ත්වා – ''අහොසි නු, ඛො, අම්ම, මය්හං පිතු මයි ජාතෙ සිනෙහො''ති? සා ආහ – ''බාලපුත්ත, කිං වදෙසි, තව දහරකාලෙ අඞ්ගුලියා පීළකා උට්ඨහි. අථ තං රොදමානං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා තං ගහෙත්වා විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසින්නස්ස තව පිතු සන්තිකං අගමංසු. පිතා තෙ අඞ්ගුලිං මුඛෙ ඨපෙසි. පීළකා මුඛෙයෙව භිජ්ජි. අථ ඛො පිතා තව සිනෙහෙන තං ලොහිතමිස්සකං පුබ්බං අනිට්ඨුභිත්වාව අජ්ඣොහරි. එවරූපො තෙ පිතු සිනෙහො''ති. සො රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා පිතු සරීරකිච්චං අකාසි.

දෙවදත්තොපි අජාතසත්තුං උපසඞ්කමිත්වා – ''පුරිසෙ, මහාරාජ, ආණාපෙහි, යෙ සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සන්තී''ති වත්වා තෙන දින්නෙ පුරිසෙ පෙසෙත්වා සයං ගිජ්ඣකූටං ආරුය්හ යන්තෙන සිලං පවිජ්ඣිත්වා නාළාගිරිහත්ථිං මුඤ්චාපෙත්වාපි කෙනචි උපායෙන භගවන්තං මාරෙතුං අසක්කොන්තො පරිහීනලාභසක්කාරො පඤ්ච වත්ථූනි යාචිත්වා තානි අලභමානො තෙහි ජනං සඤ්ඤාපෙස්සාමීති සඞ්ඝභෙදං කත්වා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු පරිසං ආදාය පක්කන්තෙසු උණ්හලොහිතං මුඛෙන ඡඩ්ඩෙත්වා නවමාසෙ ගිලානමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා විප්පටිසාරජාතො – ''කුහිං එතරහි සත්ථා වසතී''ති පුච්ඡිත්වා ''ජෙතවනෙ''ති වුත්තෙ මඤ්චකෙන මං ආහරිත්වා සත්ථාරං දස්සෙථාති වත්වා ආහරියමානො භගවතො දස්සනාරහස්ස කම්මස්ස අකතත්තා ජෙතවනෙ

පොක්ඛරණීසමීපෙයෙව ද්වෙධා භින්නං පථවිං පවිසිත්වා මහානිරයෙ පතිට්ඨිතොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරකථානයො ඛන්ධකෙ ආගතො. ආගතත්තා පන සබ්බං න වුත්තන්ති. එවං අජාතොයෙව රඤ්ඤො සත්තු භවිස්සතීති නෙමිත්තකෙහි නිද්දිට්ඨොති අජාතසත්තු.

වෙදෙහිපුත්තොති අයං කොසලරඤ්ඤො ධීතාය පුත්තො, න විදෙහරඤ්ඤො. වෙදෙහීති පන පණ්ඩිතාධිවචනමෙතං. යථාහ – ‘‘වෙදෙහිකා ගහපතානී (ම. නි. 1.226), අය්‍යො ආනන්දො වෙදෙහමුනී’’ති (සං. නි. 2.154). තත්‍රායං වචනත්ථො – විදන්ති එතෙනාති වෙදො, ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. වෙදෙන ඊහති ඝටති වායමතීති වෙදෙහී. වෙදෙහියා පුත්තො වෙදෙහිපුත්තො.

තදහූති තස්මිං අහු, තස්මිං දිවසෙති අත්ථො. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො, උපවසන්තීති සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙතා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ අත්ථුද්ධාරො – ‘‘ආයාමාවුසො, කප්පින, උපොසථං ගමිස්සාමා’’තිආදීසු පාතිමොක්ඛුද්දෙසො උපොසථො. ‘‘එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො ඛො, විසාඛෙ, උපොසථො උපවුත්ථො’’තිආදීසු (අ. නි. 8.43) සීලං. ‘‘සුද්ධස්ස වෙ සදා ඵග්ගු, සුද්ධස්සුපොසථො සදා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.79) උපවාසො. ‘‘උපොසථො නාම නාගරාජා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.246) පඤ්ඤත්ති . ‘‘න, භික්ඛවෙ, තදහුපොසථෙ සභික්ඛුකා ආවාසා’’තිආදීසු (මහාව. 181) උපවසිතබ්බදිවසො. ඉධාපි සොයෙව අධිප්පෙතො. සො පනෙස අට්ඨමී චාතුද්දසී පන්නරසීභෙදෙන තිවිධො. තස්මා සෙසද්වයනිවාරණත්ථං පන්නරසෙති වුත්තං. තෙනෙව වුත්තං – ‘‘උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො’’ති.

කොමුදියාති කුමුදවතියා. තදා කිර කුමුදානි සුපුප්ඵිතානි හොන්ති, තානි එත්ථ සන්තීති කොමුදී. **චාතුමාසිනියාති** චාතුමාසියා, සා හි චතුන්නං මාසානං පරියොසානභූතාති චාතුමාසී. ඉධ පන චාතුමාසිනීති වුච්චති. මාසපුණ්ණතාය උතුපුණ්ණතාය සංවච්ඡරපුණ්ණතාය පුණ්ණා සම්පුණ්ණාති පුණ්ණා. මා ඉති චන්දො වුච්චති, සො එත්ථ පුණ්ණොති පුණ්ණමා. එවං පුණ්ණාය පුණ්ණමායාති ඉමස්මිං පදද්වයෙ ච අත්ථො වෙදිතබ්බො.

රාජාමච්චපරිවුතොති එවරූපාය රජතපට්ටවිනිග්ගතාහි ඛීරධාරාහි ධොවියමානදිසාභාගාය විය, රජතවිමානවිච්චුතෙහි මුත්තාවළිසුමනකුසුමදාමසෙතදුකූලකුමුදවිසරෙහි සම්පරිකිණ්ණාය විය ච, චතුරුපක්කිලෙසවිමුත්තපුණ්ණචන්දප්පභාසමුදයොභාසිතාය රත්තියා රාජාමච්චෙහි පරිවුතොති අත්ථො. **උපරිපාසාදවරගතොති** පාසාදවරස්ස උපරිගතො. මහාරහෙ සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ කඤ්චනාසනෙ නිසින්නො හොති. කස්මා නිසින්නො? නිද්දාවිනොදනත්ථං. අයඤ්හි රාජා පිතරි උපක්කන්තදිවසතො පට්ඨාය – ‘‘නිද්දං ඔක්කමිස්සාමී’’ති නිමීලිතමත්තෙසුයෙව අක්ඛීසු සත්තිසතඅබ්භාහතො විය කන්දමානොයෙව පබුජ්ඣි. කිමෙතන්ති ච වුත්තෙ, න කිඤ්චීති වදති. තෙනස්ස අමනාපා නිද්දා, ඉති නිද්දාවිනොදනත්ථං නිසින්නො. අපි ච තස්මිං දිවසෙ නක්ඛත්තං සඞ්ඝුට්ඨං හොති. සබ්බං නගරං සිත්තසම්මට්ඨං විප්පකිණ්ණවාලුකං පඤ්චවණ්ණකුසුමලාජපුණ්ණඝටපටිමණ්ඩිතඝරද්වාරං සමුස්සිතධජපටාකවිචිත්‍රසමුජ්ජලිතදීපමාලාලඞ්කතසබ්බදිසාභාගං වීථිසභාගෙන රච්ඡාසභාගෙන නක්ඛත්තකීළං අනුභවමානෙන මහාජනෙන සමාකිණ්ණං හොති. ඉති නක්ඛත්තදිවසතායපි නිසින්නොති වදන්ති. එවං පන වත්වාපි – ‘‘රාජකුලස්ස නාම සදාපි නක්ඛත්තමෙව, නිද්දාවිනොදනත්ථංයෙව පනෙස නිසින්නො’’ති සන්නිට්ඨානං කතං.

උදානං උදානෙසීති උදාහාරං උදාහරි, යථා හි යං තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙකොති වුච්චති. යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ඔඝොති වුච්චති; එවමෙව යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අන්තො අසණ්ඨහිත්වා බහිනික්ඛමති, තං උදානන්ති වුච්චති. එවරූපං පීතිමයං වචනං නිච්ඡාරෙසීති අත්ථො.

දොසිනාති දොසාපගතා, අබ්භා, මහිකා, ධූමො, රජො, රාහූති ඉමෙහි පඤ්චහි උපක්කිලෙසෙහි විරහිතාති වුත්තං හොති. තස්මා **රමණීයාතිආදීනි** පඤ්ච ථොමනවචනානි. සා හි මහාජනස්ස මනං රමයතීති **රමණීයා.** වුත්තදොසවිමුත්තාය චන්දප්පභාය ඔභාසිතත්තා අතිවිය සුරූපාති **අභිරූපා.** දස්සිතුං යුත්තාති **දස්සනීයා.** චිත්තං පසාදෙතීති **පාසාදිකා.** දිවසමාසාදීනං ලක්ඛණං භවිතුං යුත්තාති **ලක්ඛඤ්ඤා.**

කං නු ඛ්වජ්ජාති කං නු ඛො අජ්ජ. **සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වාති** සමිතපාපතාය සමණං. බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණං. **යං නො පයිරුපාසතොති** වචනබ්‍යත්තයො එස, යං අම්හාකං පඤ්හපුච්ඡනවසෙන පයිරුපාසන්තානං මධුරං ධම්මං සුත්වා චිත්තං පසීදෙය්‍යාති අත්ථො. ඉති රාජා ඉමිනා සබ්බෙනපි වචනෙන ඔභාසනිමිත්තකම්මං අකාසි. කස්ස අකාසීති? ජීවකස්ස. කිමත්ථං? භගවතො දස්සනත්ථං. කිං භගවන්තං සයං දස්සනාය උපගන්තුං න සක්කොතීති? ආම, න සක්කොති. කස්මා? මහාපරාධතාය.

තෙන හි භගවතො උපට්ඨාකො අරියසාවකො අත්තනො පිතා මාරිතො, දෙවදත්තො ච තමෙව නිස්සාය භගවතො බහුං අනත්ථමකාසි, ඉති මහාපරාධො එස, තාය මහාපරාධතාය සයං ගන්තුං න සක්කොති. ජීවකො පන භගවතො උපට්ඨාකො, තස්ස පිට්ඨිඡායාය භගවන්තං පස්සිස්සාමීති ඔභාසනිමිත්තකම්මං අකාසි. කිං ජීවකො පන – ‘‘මය්හං ඉදං ඔභාසනිමිත්තකම්ම’’න්ති ජානාතීති? ආම ජානාති. අථ කස්මා තුණ්හී අහොසීති? වික්ඛෙපපච්ඡෙදනත්ථං.

තස්සඤ්හි පරිසති ඡන්නං සත්ථාරානං උපට්ඨාකා බහූ සන්නිපතිතා, තෙ අසික්ඛිතානං පයිරුපාසනෙන සයම්පි අසික්ඛිතාව. තෙ මයි භගවතො ගුණකථං ආරද්ධෙ අන්තරන්තරා උට්ඨායුට්ඨාය අත්තනො සත්ථාරානං ගුණං කථෙස්සන්ති, එවං මෙ සත්ථු ගුණකථා පරියොසානං න ගමිස්සති. රාජා පන ඉමෙසං කුලූපකෙ උපසඞ්කමිත්වා ගහිතාසාරතාය තෙසං ගුණකථාය අනත්තමනො හුත්වා මං පටිපුච්ඡිස්සති, අථාහං නිබ්බික්ඛෙපං සත්ථු ගුණං කථෙත්වා රාජානං සත්ථු සන්තිකං ගහෙත්වා ගමිස්සාමීති ජානන්තොව වික්ඛෙපපච්ඡෙදනත්ථං තුණ්හී අහොසීති.

තෙපි අමච්චා එවං චින්තෙසුං – ‘‘අජ්ජ රාජා පඤ්චහි පදෙහි රත්තිං ථොමෙති, අද්ධා කිඤ්චි සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිත්වා ධම්මං සොතුකාමො, යස්ස වෙස ධම්මං සුත්වා පසීදිස්සති, තස්ස ච මහන්තං සක්කාරං කරිස්සති, යස්ස පන කුලූපකො සමණො රාජකුලූපකො හොති, භද්දං තස්සා’’ති.

151-152. තෙ එවං චින්තෙත්වා – ‘‘අහං අත්තනො කුලූපකසමණස්ස වණ්ණං වත්වා රාජානං ගහෙත්වා ගමිස්සාමි, අහං ගමිස්සාමී’’ති අත්තනො අත්තනො කුලූපකානං වණ්ණං කථෙතුං ආරද්ධා. තෙනාහ – **‘‘එවං වුත්තෙ අඤ්ඤතරො රාජාමච්චො’’**තිආදි. තත්ථ **පූරණො**ති තස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤස්ස නාමං. **කස්සපො**ති ගොත්තං. සො කිර අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස එකූනදාසසතං පූරයමානො ජාතො, තෙනස්ස පූරණොති නාමං අකංසු. මඞ්ගලදාසත්තා චස්ස ‘‘දුක්කට’’න්ති වත්තා නත්ථි, අකතං වා න කතන්ති. සො ‘‘කිමහං එත්ථ වසාමී’’ති පලායි. අථස්ස චොරා වත්ථානි අච්ඡින්දිංසු, සො පණ්ණෙන වා තිණෙන වා පටිච්ඡාදෙතුම්පි අජානන්තො ජාතරූපෙනෙව එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා තං දිස්වා ‘‘අයං සමණො අරහා අප්පිච්ඡො, නත්ථි ඉමිනා සදිසො’’ති පූවභත්තාදීනි ගහෙත්වා උපසඞ්කමන්ති. සො – ‘‘මය්හං සාටකං අනිවත්ථභාවෙන ඉදං උප්පන්න’’න්ති තතො පට්ඨාය සාටකං ලභිත්වාපි න නිවාසෙසි, තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසි, තස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤෙපි අඤ්ඤෙපීති පඤ්චසතමනුස්සා පබ්බජිංසු. තං සන්ධායාහ – ‘‘පූරණො කස්සපො’’ති.

පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො සඞ්ඝො අස්ස අත්ථීති **සඞ්ඝී.** ස්වෙව ගණො අස්ස අත්ථීති **ගණී.** ආචාරසික්ඛාපනවසෙන තස්ස ගණස්ස ආචරියොති **ගණාචරියො. ඤාතො**ති පඤ්ඤාතො පාකටො. ‘‘අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො. අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙතී’’ති එවං සමුග්ගතො යසො අස්ස අත්ථීති **යසස්සී. තිත්ථකරො**ති ලද්ධිකරො. **සාධුසම්මතො**ති අයං සාධු, සුන්දරො, සප්පුරිසොති එවං සම්මතො. **බහුජනස්සා**ති අස්සුතවතො අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස. පබ්බජිතතො පට්ඨාය අතික්කන්තා බහූ රත්තියො ජානාතීති **රත්තඤ්ඤූ.** චිරං පබ්බජිතස්ස අස්සාති **චිරපබ්බජිතො,** අචිරපබ්බජිතස්ස හි කථා ඔකප්පනීයා න හොති, තෙනාහ ‘‘චිරපබ්බජිතො’’ති. **අද්ධගතො**ති අද්ධානං ගතො, ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතොති අධිප්පායො. **වයොඅනුප්පත්තො**ති පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො. ඉදං උභයම්පි – ‘‘දහරස්ස කථා ඔකප්පනීයා න හොතී’’ති එතං සන්ධාය වුත්තං.

තුණ්හී අහොසීති සුවණ්ණවණ්ණං මධුරරසං අම්බපක්කං ඛාදිතුකාමො පුරිසො ආහරිත්වා හත්ථෙ ඨපිතං කාජරපක්කං දිස්වා විය ඣානාභිඤ්ඤාදිගුණයුත්තං තිලක්ඛණබ්භාහතං මධුරං ධම්මකථං සොතුකාමො පුබ්බෙ පූරණස්ස දස්සනෙනාපි අනත්තමනො ඉදානි ගුණකථාය සුට්ඨුතරං අනත්තමනො හුත්වා තුණ්හී අහොසි. අනත්තමනො සමානොපි පන ‘‘සචාහං එතං තජ්ජෙත්වා ගීවායං ගහෙත්වා නීහරාපෙස්සාමි, ‘යො යො කථෙසි, තං තං රාජා එවං කරොතී’ති භීතො අඤ්ඤොපි කොචි කිඤ්චි න කථෙස්සතී’’ති අමනාපම්පි තං කථං අධිවාසෙත්වා තුණ්හී එව අහොසි. අථඤ්ඤො – ‘‘අහං අත්තනො කුලූපකස්ස වණ්ණං කථෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා වත්තුං ආරභි. තෙන වුත්තං – අඤ්ඤතරොපි ඛොතිආදි. තං සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

එත්ථ පන **මක්ඛලී**ති තස්ස නාමං. ගොසාලාය ජාතත්තා **ගොසාලො**ති දුතියං නාමං. තං කිර සකද්දමාය භූමියා තෙලඝටං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං – ‘‘තාත, මා ඛලී’’ති සාමිකො ආහ. සො පමාදෙන ඛලිත්වා පතිත්වා සාමිකස්ස භයෙන පලායිතුං ආරද්ධො. සාමිකො උපධාවිත්වා දුස්සකණ්ණෙ අග්ගහෙසි. සො සාටකං ඡඩ්ඩෙත්වා අචෙලකො හුත්වා පලායි. සෙසං පූරණසදිසමෙව.

153. **අජිතො**ති තස්ස නාමං. කෙසකම්බලං ධාරෙතීති **කෙසකම්බලො.** ඉති නාමද්වයං සංසන්දිත්වා අජිතො කෙසකම්බලොති වුච්චති . තත්ථ **කෙසකම්බලො නාම** මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලො. තතො පටිකිට්ඨතරං වත්ථං නාම නත්ථි. යථාහ – ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි තන්තාවුතානං වත්ථානං, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකිට්ඨො අක්ඛායති. කෙසකම්බලො, භික්ඛවෙ, සීතෙ සීතො, උණ්හෙ උණ්හො, දුබ්බණ්ණො දුග්ගන්ධො දුක්ඛසම්ඵස්සො’’ති (අ. නි. 3.138).

154. **පකුධො**ති තස්ස නාමං. **කච්චායනො**ති ගොත්තං. ඉති නාමගොත්තං සංසන්දිත්වා පකුධො කච්චායනොති වුච්චති. සීතුදකපටික්ඛිත්තකො එස, වච්චං කත්වාපි උදකකිච්චං න කරොති, උණ්හොදකං වා කඤ්ජියං වා ලභිත්වා කරොති, නදිං වා මග්ගොදකං වා අතික්කම්ම – ‘‘සීලං මෙ භින්න’’න්ති වාලිකථූපං කත්වා සීලං අධිට්ඨාය ගච්ඡති. එවරූපො නිස්සිරීකලද්ධිකො එස.

155. **සඤ්චයො**ති තස්ස නාමං. බෙලට්ඨස්ස පුත්තොති **බෙලට්ඨපුත්තො.**

156. අම්හාකං ගණ්ඨනකිලෙසො පලිබන්ධනකිලෙසො නත්ථි, කිලෙසගණ්ඨරහිතා මයන්ති එවංවාදිතාය ලද්ධනාමවසෙන **නිගණ්ඨො.** නාටස්ස පුත්තො **නාටපුත්තො.**

කොමාරභච්චජීවකකථාවණ්ණනා

157. **අථ ඛො රාජාති** රාජා කිර තෙසං වචනං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං යස්ස යස්ස වචනං න සොතුකාමො, සො සො එව කථෙසි. යස්ස පනම්හි වචනං සොතුකාමො, එස නාගවසං පිවිත්වා ඨිතො සුපණ්ණො විය තුණ්හීභූතො, අනත්ථො වත මෙ’’ති. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘ජීවකො උපසන්තස්ස බුද්ධස්ස භගවතො උපට්ඨාකො, සයම්පි උපසන්තො, තස්මා වත්තසම්පන්නො භික්ඛු විය තුණ්හීභූතොව නිසින්නො, න එස මයි අකථෙන්තෙ කථෙස්සති, හත්ථිම්හි ඛො පන මද්දන්තෙ හත්ථිස්සෙව පාදො ගහෙතබ්බො’’ති තෙන සද්ධිං සයං මන්තෙතුමාරද්ධො. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො රාජා’’ති. තත්ථ **කිං තුණ්හීති** කෙන කාරණෙන තුණ්හී. ඉමෙසං අමච්චානං අත්තනො අත්තනො කුලූපකසමණස්ස වණ්ණං කථෙන්තානං මුඛං නප්පහොති . කිං යථා එතෙසං, එවං තව කුලූපකසමණො නත්ථි, කිං ත්වං දලිද්දො, න තෙ මම පිතරා ඉස්සරියං දින්නං, උදාහු අස්සද්ධොති පුච්ඡති.

තතො ජීවකස්ස එතදහොසි – ‘‘අයං රාජා මං කුලූපකසමණස්ස ගුණං කථාපෙති, න දානි මෙ තුණ්හීභාවස්ස කාලො, යථා ඛො පනිමෙ රාජානං වන්දිත්වා නිසින්නාව අත්තනො කුලූපකසමණානං ගුණං කථයිංසු, න මය්හං එවං සත්ථුගුණෙ කථෙතුං යුත්ත’’න්ති උට්ඨායාසනා භගවතො විහාරාභිමුඛො පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පග්ගහෙත්වා – ‘‘මහාරාජ, මා මං එවං චින්තයිත්ථ, ‘අයං යං වා තං වා සමණං උපසඞ්කමතී’ති, මම සත්ථුනො හි මාතුකුච්ඡිඔක්කමනෙ, මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනෙ, මහාභිනික්ඛමනෙ, සම්බොධියං, ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ ච, දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ, එවං යමකපාටිහාරියං අකාසි, එවං දෙවොරොහණං, අහං සත්ථුනො ගුණෙ කථයිස්සාමි, එකග්ගචිත්තො සුණ, මහාරාජා’’ති වත්වා – ‘‘අයං දෙව, භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’තිආදිමාහ. තත්ථ **තං ඛො පන භගවන්තන්**ති ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ උපයොගවචනං, තස්ස ඛො පන භගවතොති අත්ථො. **කල්‍යාණොති** කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො, සෙට්ඨොති වුත්තං හොති. **කිත්තිසද්දොති** කිත්තියෙව. ථුතිඝොසො වා. **අබ්භුග්ගතොති** සදෙවකං ලොකං අජ්ඣොත්ථරිත්වා උග්ගතො. කින්ති? ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ…. භගවා’’ති.

තත්‍රායං පදසම්බන්ධො – සො භගවා ඉතිපි අරහං ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ…. ඉතිපි භගවාති. ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති. තත්ථ ආරකත්තා අරීනං, අරානඤ්ච හතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති, ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා අරහන්ති වෙදිතබ්බොතිආදිනා නයෙන මාතිකං නික්ඛිපිත්වා සබ්බානෙව චෙතානි පදානි විසුද්ධිමග්ගෙ බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානීති තතො නෙසං විත්ථාරො ගහෙතබ්බො.

ජීවකො පන එකමෙකස්ස පදස්ස අත්ථං නිට්ඨාපෙත්වා – ‘‘එවං, මහාරාජ, අරහං මය්හං සත්ථා, එවං සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ…. එවං භගවා’’ති වත්වා – ‘‘තං, දෙවො, භගවන්තං පයිරුපාසතු, අප්පෙව නාම දෙවස්ස තං භගවන්තං පයිරුපාසතො චිත්තං පසීදෙය්‍යා’’ති ආහ. එත්ථ ච **තං දෙවො පයිරුපාසතූ**ති වදන්තො ‘‘මහාරාජ, තුම්හාදිසානඤ්හි සතෙනපි සහස්සෙනපි සතසහස්සෙනපි පුට්ඨස්ස මය්හං සත්ථුනො සබ්බෙසං චිත්තං ගහෙත්වා කථෙතුං ථාමො ච බලඤ්ච අත්ථි, විස්සත්ථො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡෙය්‍යාසි මහාරාජා’’ති ආහ.

රඤ්ඤොපි භගවතො ගුණකථං සුණන්තස්ස සකලසරීරං පඤ්චවණ්ණාය පීතියා නිරන්තරං ඵුටං අහොසි. සො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ගන්තුකාමො හුත්වා – ‘‘ඉමාය ඛො පන වෙලාය මය්හං දසබලස්ස සන්තිකං ගච්ඡතො න අඤ්ඤො කොචි ඛිප්පං යානානි යොජෙතුං සක්ඛිස්සති අඤ්ඤත්‍ර ජීවකා’’ති චින්තෙත්වා – ‘‘තෙන හි, සම්ම ජීවක, හත්ථියානානි කප්පාපෙහී’’ති ආහ.

158. තත්ථ **තෙන හීති** උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො. ගච්ඡ, සම්ම ජීවකාති වුත්තං හොති. **හත්ථියානානීති** අනෙකෙසු අස්සරථාදීසු යානෙසු විජ්ජමානෙසුපි හත්ථියානං උත්තමං; උත්තමස්ස සන්තිකං උත්තමයානෙනෙව ගන්තබ්බන්ති ච, අස්සයානරථයානානි සසද්දානි, දූරතොව තෙසං සද්දො සුය්‍යති, හත්ථියානස්ස පදානුපදං ගච්ඡන්තාපි සද්දං න සුණන්ති. නිබ්බුතස්ස පන ඛො භගවතො සන්තිකෙ නිබ්බුතෙහෙව යානෙහි ගන්තබ්බන්ති ච චින්තයිත්වා හත්ථියානානීති ආහ.

පඤ්චමත්තානි හත්ථිනිකාසතානීති පඤ්ච කරෙණුසතානි. **කප්පාපෙත්වාති** ආරොහණසජ්ජානි කාරෙත්වා. **ආරොහණීයන්**ති ආරොහණයොග්ගං, ඔපගුය්හන්ති අත්ථො. කිං පනෙස රඤ්ඤා වුත්තං අකාසි අවුත්තන්ති? අවුත්තං. කස්මා? පණ්ඩිතතාය. එවං කිරස්ස අහොසි – රාජා ඉමාය වෙලාය ගච්ඡාමීති වදති, රාජානො ච නාම බහුපච්චත්ථිකා. සචෙ අන්තරාමග්ගෙ කොචි අන්තරායො හොති, මම්පි ගරහිස්සන්ති – ‘‘ජීවකො රාජා මෙ කථං ගණ්හාතීති අකාලෙපි රාජානං ගහෙත්වා නික්ඛමතී’’ති. භගවන්තම්පි ගරහිස්සන්ති ‘‘සමණො ගොතමො, ‘මය්හං කථා වත්තතී’ති කාලං අසල්ලක්ඛෙත්වාව ධම්මං කථෙතී’’ති. තස්මා යථා නෙව මය්හං, න භගවතො, ගරහා උප්පජ්ජති; රඤ්ඤො ච රක්ඛා සුසංවිහිතා හොති, තථා කරිස්සාමී’’ති.

තතො ඉත්ථියො නිස්සාය පුරිසානං භයං නාම නත්ථි, ‘සුඛං ඉත්ථිපරිවුතො ගමිස්සාමී’ති පඤ්ච හත්ථිනිකාසතානි කප්පාපෙත්වා පඤ්ච ඉත්ථිසතානි පුරිසවෙසං ගාහාපෙත්වා – ‘‘අසිතොමරහත්ථා රාජානං පරිවාරෙය්‍යාථා’’ති වත්වා පුන චින්තෙසි – ‘‘ඉමස්ස රඤ්ඤො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථි, බුද්ධා ච නාම උපනිස්සයං දිස්වාව ධම්මං කථෙන්ති. හන්දාහං, මහාජනං සන්නිපාතාපෙමි, එවඤ්හි සති සත්ථා කස්සචිදෙව උපනිස්සයෙන ධම්මං දෙසෙස්සති, සා මහාජනස්ස උපකාරාය භවිස්සතී’’ති. සො තත්ථ තත්ථ සාසනං පෙසෙසි, භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘අජ්ජ රාජා භගවතො සන්තිකං ගච්ඡති, සබ්බෙ අත්තනො විභවානුරූපෙන රඤ්ඤො ආරක්ඛං ගණ්හන්තූ’’ති.

තතො මහාජනො චින්තෙසි – ‘‘රාජා කිර සත්ථුදස්සනත්ථං ගච්ඡති, කීදිසී වත භො ධම්මදෙසනා භවිස්සති, කිං නො නක්ඛත්තකීළාය, තත්ථෙව ගමිස්සාමා’’ති. සබ්බෙ ගන්ධමාලාදීනි ගහෙත්වා රඤ්ඤො ආගමනං ආකඞ්ඛමානා මග්ගෙ අට්ඨංසු. ජීවකොපි රඤ්ඤො පටිවෙදෙසි – ‘‘කප්පිතානි ඛො තෙ, දෙව, හත්ථියානානි, යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤසී’’ති. තත්ථ **යස්ස දානි කාලං මඤ්ඤසීති** උපචාරවචනමෙතං. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘යං තයා ආණත්තං, තං මයා කතං, ඉදානි ත්වං යස්ස ගමනස්ස වා අගමනස්ස වා කාලං මඤ්ඤසි, තදෙව අත්තනො රුචියා කරොහී’’ති.

159. **පච්චෙකා ඉත්ථියොති** පාටියෙක්කා ඉත්ථියො, එකෙකිස්සා හත්ථිනියා එකෙකං ඉත්ථින්ති වුත්තං හොති. **උක්කාසු ධාරියමානාසූති** දණ්ඩදීපිකාසු ධාරියමානාසු. **මහච්ච රාජානුභාවෙනාති** මහතා රාජානුභාවෙන. මහච්චාතිපි පාළි, මහතියාති අත්ථො, ලිඞ්ගවිපරියායො එස. **රාජානුභාවො** වුච්චති රාජිද්ධි. කා පනස්ස රාජිද්ධි? තියොජනසතානං ද්වින්නං මහාරට්ඨානං ඉස්සරියසිරී. තස්ස හි අසුකදිවසං රාජා තථාගතං උපසඞ්කමිස්සතීති පඨමතරං සංවිදහනෙ අසතිපි තඞ්ඛණඤ්ඤෙව පඤ්ච ඉත්ථිසතානි පුරිසවෙසං ගහෙත්වා පටිමුක්කවෙඨනානි අංසෙ ආසත්තඛග්ගානි මණිදණ්ඩතොමරෙ ගහෙත්වා නික්ඛමිංසු. යං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘පච්චෙකා ඉත්ථියො ආරොපෙත්වා’’ති.

අපරාපි සොළසසහස්සඛත්තියනාටකිත්ථියො රාජානං පරිවාරෙසුං. තාසං පරියන්තෙ ඛුජ්ජවාමනකකිරාතාදයො. තාසං පරියන්තෙ අන්තෙපුරපාලකා විස්සාසිකපුරිසා. තෙසං පරියන්තෙ විචිත්‍රවෙසවිලාසිනො සට්ඨිසහස්සමත්තා මහාමත්තා. තෙසං පරියන්තෙ විවිධාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා නානප්පකාරආවුධහත්ථා විජ්ජාධරතරුණා විය නවුතිසහස්සමත්තා රට්ඨියපුත්තා. තෙසං පරියන්තෙ සතග්ඝනිකානි නිවාසෙත්වා පඤ්චසතග්ඝනිකානි එකංසං කත්වා සුන්හාතා සුවිලිත්තා කඤ්චනමාලාදිනානාභරණසොභිතා දසසහස්සමත්තා බ්‍රාහ්මණා දක්ඛිණහත්ථං උස්සාපෙත්වා ජයසද්දං ඝොසන්තා ගච්ඡන්ති. තෙසං පරියන්තෙ පඤ්චඞ්ගිකානි තූරියානි. තෙසං පරියන්තෙ ධනුපන්තිපරික්ඛෙපො. තස්ස පරියන්තෙ හත්ථිඝටා. හත්ථීනං පරියන්තෙ ගීවාය ගීවං පහරමානා අස්සපන්ති. අස්සපරියන්තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටනරථා. රථපරියන්තෙ බාහාය බාහං පහරයමානා යොධා. තෙසං පරියන්තෙ අත්තනො අත්තනො අනුරූපාය ආභරණසම්පත්තියා විරොචමානා අට්ඨාරස සෙනියො. ඉති යථා පරියන්තෙ ඨත්වා ඛිත්තො සරො රාජානං න පාපුණාති, එවං ජීවකො කොමාරභච්චො රඤ්ඤො පරිසං සංවිදහිත්වා අත්තනා රඤ්ඤො අවිදූරෙනෙව ගච්ඡති – ‘‘සචෙ කොචි උපද්දවො හොති, පඨමතර රඤ්ඤො ජීවිතදානං දස්සාමී’’ති. උක්කානං පන එත්තකානි සතානි වා සහස්සානි වාති පරිච්ඡෙදො නත්ථීති එවරූපිං රාජිද්ධිං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘මහච්චරාජානුභාවෙන යෙන ජීවකස්ස කොමාරභච්චස්ස අම්බවනං, තෙන පායාසී’’ති.

අහුදෙව භයන්ති එත්ථ චිත්තුත්‍රාසභයං, ඤාණභයං, ආරම්මණභයං, ඔත්තප්පභයන්ති චතුබ්බිධං භයං, තත්ථ ‘‘ජාතිං පටිච්ච භයං භයානක’’න්තිආදිනා නයෙන වුත්තං චිත්තුත්‍රාසභයං නාම. ‘‘තෙපි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජන්තී’’ති (සං. නි. 3.78) එවමාගතං ඤාණභයං නාම. ‘‘එතං නූන තං භයභෙරවං ආගච්ඡතී’’ති (ම. නි. 1.49) එත්ථ වුත්තං ආරම්මණභයං නාම.

‘‘භීරුං පසංසන්ති, න හි තත්ථ සූරං;
භයා හි සන්තො, න කරොන්ති පාප’’න්ති . (සං. නි. 1.33);

ඉදං ඔත්තප්පභයං නාම. තෙසු ඉධ චිත්තුත්‍රාසභයං, අහු අහොසීති අත්ථො. **ඡම්භිතත්තන්ති** ඡම්භිතස්ස භාවො. සකලසරීරචලනන්ති අත්ථො. **ලොමහංසොති** ලොමහංසනං, උද්ධං ඨිතලොමතාති අත්ථො. සො පනායං ලොමහංසො ධම්මස්සවනාදීසු පීතිඋප්පත්තිකාලෙ පීතියාපි හොති . භීරුකජාතිකානං සම්පහාරපිසාචාදිදස්සනෙසු භයෙනාපි. ඉධ භයලොමහංසොති වෙදිතබ්බො.

කස්මා පනෙස භීතොති? අන්ධකාරෙනාති එකෙ වදන්ති. රාජගහෙ කිර ද්වත්තිංස මහාද්වාරානි, චතුසට්ඨි ඛුද්දකද්වාරානි. ජීවකස්ස අම්බවනං පාකාරස්ස ච ගිජ්ඣකූටස්ස ච අන්තරා හොති. සො පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බතච්ඡායාය පාවිසි, තත්ථ පබ්බතකූටෙන චන්දො ඡාදිතො, පබ්බතච්ඡායාය ච රුක්ඛච්ඡායාය ච අන්ධකාරං අහොසීති, තම්පි අකාරණං. තදා හි උක්කානං සතසහස්සානම්පි පරිච්ඡෙදො නත්ථි.

අයං පන අප්පසද්දතං නිස්සාය ජීවකෙ ආසඞ්කාය භීතො. ජීවකො කිරස්ස උපරිපාසාදෙයෙව ආරොචෙසි – ‘‘මහාරාජ අප්පසද්දකාමො භගවා, අප්පසද්දෙනෙව උපසඞ්කමිතබ්බො’’ති. තස්මා රාජා තූරියසද්දං නිවාරෙසි. තූරියානි කෙවලං ගහිතමත්තානෙව හොන්ති, වාචම්පි උච්චං අනිච්ඡාරයමානා අච්ඡරාසඤ්ඤාය ගච්ඡන්ති. අම්බවනෙපි කස්සචි ඛිපිතසද්දොපි න සූයති. රාජානො ච නාම සද්දාභිරතා හොන්ති. සො තං අප්පසද්දතං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො ජීවකෙපි ආසඞ්කං උප්පාදෙසි. ‘‘අයං ජීවකො මය්හං අම්බවනෙ අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසතානී’’ති ආහ.

එත්ථ ච ඛිපිතසද්දමත්තම්පි න සුයාති, අභූතං මඤ්ඤෙ, එස වඤ්චෙත්වා මං නගරතො නීහරිත්වා පුරතො බලකායං උපට්ඨපෙත්වා මං ගණ්හිත්වා අත්තනා ඡත්තං උස්සාපෙතුකාමො. අයඤ්හි පඤ්චන්නං හත්ථිනං බලං ධාරෙති. මම ච අවිදූරෙනෙව ගච්ඡති, සන්තිකෙ ච මෙ ආවුධහත්ථො එකපුරිසොපි නත්ථි. අහො වත මෙ අනත්ථො''ති. එවං භායිත්වා ච පන අභීතො විය සන්ධාරෙතුම්පි නාසක්ඛි. අත්තනො භීතභාවං තස්ස ආවි අකාසි. තෙන වුත්තං. ''අථ ඛො රාජා... පෙ.... න නිග්ඝොසො''ති. තත්ථ **සම්මාති** වයස්සාභිලාපො එස, කච්චි මං වයස්සාති වුත්තං හොති. **න පලම්භෙසීති** යං නත්ථි තං අත්ථීති වත්වා කච්චි මං න විප්පලම්භයසි. **නිග්ඝොසොති** කථාසල්ලාපනිග්ඝොසො.

මා භායි, මහාරාජාති ජීවකො – ''අයං රාජා මං න ජානාති 'නායං පරං ජීවිතා වොරොපෙතී'ති; සචෙ ඛො පන නං න අස්සාසෙස්සාමි, විනස්සෙය්‍යා''ති චින්තයිත්වා දළ්හං කත්වා සමස්සාසෙන්තො ''මා භායි මහාරාජා''ති වත්වා **''න තං දෙවා''**තිආදිමාහ. **අභික්කමාති** අභිමුඛො කම ගච්ඡ, පවිසාති අත්ථො. සකිං වුත්තෙ පන දළ්හං න හොතීති තරමානොව ද්වික්ඛත්තුං ආහ. **එතෙ මණ්ඩලමාළෙ දීපා ඣායන්තීති** මහාරාජ, චොරබලං නාම න දීපෙ ජාලෙත්වා තිට්ඨති, එතෙ ච මණ්ඩලමාළෙ දීපා ජලන්ති. එතාය දීපසඤ්ඤාය යාහි මහාරාජාති වදති.

සාමඤ්ඤඵලපුච්ඡාවණ්ණනා

160. **නාගස්ස භූමීති** යත්ථ සක්කා හත්ථිං අභිරුළ්හෙන ගන්තුං, අයං නාගස්ස භූමි නාම. **නාගා පච්චොරොහිත්වාති** විහාරස්ස බහිද්වාරකොට්ඨකෙ හත්ථිතො ඔරොහිත්වා. භූමියං පතිට්ඨිතසමකාලමෙව පන භගවතො තෙජො රඤ්ඤො සරීරං ඵරි. අථස්ස තාවදෙව සකලසරීරතො සෙදා මුච්චිංසු, සාටකා පීළෙත්වා අපනෙතබ්බා විය අහෙසුං. අත්තනො අපරාධං සරිත්වා මහාභයං උප්පජ්ජි. සො උජුකං භගවතො සන්තිකං ගන්තුං අසක්කොන්තො ජීවකං හත්ථෙ ගහෙත්වා ආරාමචාරිකං චරමානො විය ''ඉදං තෙ සම්ම ජීවක සුට්ඨු කාරිතං ඉදං සුට්ඨු කාරිත''න්ති විහාරස්ස වණ්ණං භණමානො අනුක්කමෙන යෙන මණ්ඩලමාළස්ස ද්වාරං තෙනුපසඞ්කමි, සම්පත්තොති අත්ථො.

කහං පන සම්මාති කස්මා පුච්ඡීති. එකෙ තාව ''අජානන්තො''ති වදන්ති. ඉමිනා කිර දහරකාලෙ පිතරා සද්ධිං ආගම්ම භගවා දිට්ඨපුබ්බො, පච්ඡා පන පාපමිත්තසංසග්ගෙන පිතුඝාතං කත්වා අභිමාරෙ පෙසෙත්වා ධනපාලං මුඤ්චාපෙත්වා මහාපරාධො හුත්වා භගවතො සම්මුඛීභාවං න උපගතපුබ්බොති අසඤ්ජානන්තො පුච්ඡතීති. තං අකාරණං, භගවා හි ආකිණ්ණවරලක්ඛණො අනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතො ඡබ්බණ්ණාහි රස්මීහි සකලං ආරාමං ඔභාසෙත්වා තාරාගණපරිවුතො විය පුණ්ණචන්දො භික්ඛුගණපරිවුතො මණ්ඩලමාළමජ්ඣෙ නිසින්නො, තං කො න ජානෙය්‍ය. අයං පන අත්තනො ඉස්සරියලීලාය පුච්ඡති. පකති හෙසා රාජකුලානං, යං ජානන්තාපි අජානන්තා විය පුච්ඡන්ති. ජීවකො පන තං සුත්වා – 'අයං රාජා පථවියං ඨත්වා කුහිං පථවීති, නභං උල්ලොකෙත්වා කුහිං චන්දිමසූරියාති, සිනෙරුමූලෙ ඨත්වා කුහිං සිනෙරූති වදමානො විය දසබලස්ස පුරතො ඨත්වා කුහිං භගවා'ති පුච්ඡති. ''හන්දස්ස භගවන්තං දස්සෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වා ''එසො මහාරාජා''තිආදිමාහ. **පුරක්ඛතොති** පරිවාරෙත්වා නිසින්නස්ස පුරතො නිසින්නො.

161. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** යත්ථ භගවා තත්ථ ගතො, භගවතො සන්තිකං උපගතොති අත්ථො. **එකමන්තං අට්ඨාසීති** භගවන්තං වා භික්ඛුසංඝං වා අසඞ්ඝට්ටයමානො අත්තනො ඨාතුං අනුච්ඡවිකෙ එකස්මිං පදෙසෙ භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකොව අට්ඨාසි. **තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූතන්ති** යතො යතො අනුවිලොකෙති, තතො තතො තුණ්හීභූතමෙවාති අත්ථො. තත්ථ හි එකභික්ඛුස්සපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා ඛිපිතසද්දො වා නත්ථි, සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං නාටකපරිවාරං භගවතො අභිමුඛෙ ඨිතං රාජානං වා රාජපරිසං වා එකභික්ඛුපි න ඔලොකෙසි. සබ්බෙ භගවන්තංයෙව ඔලොකයමානා නිසීදිංසු.

රාජා තෙසං උපසමෙ පසීදිත්වා විගතපඞ්කතාය විප්පසන්නරහදමිව උපසන්තින්ද්‍රියං භික්ඛුසඞ්ඝං පුනප්පුනං අනුවිලොකෙත්වා උදානං උදානෙසි. තත්ථ **ඉමිනාති** යෙන කායිකෙන ච වාචසිකෙන ච මානසිකෙන ච සීලූපසමෙන භික්ඛුසඞ්ඝො උපසන්තො, ඉමිනා උපසමෙනාති දීපෙති. තත්ථ ''අහො වත මෙ පුත්තො පබ්බජිත්වා ඉමෙ භික්ඛූ විය උපසන්තො භවෙය්‍යා''ති නයිදං සන්ධාය එස එවමාහ. අයං පන භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා පසන්නො පුත්තං අනුස්සරි. දුල්ලභඤ්හි ලද්ධා අච්ඡරියං වා දිස්වා පියානං ඤාතිමිත්තාදීනං අනුස්සරණං නාම ලොකස්ස පකතියෙව. ඉති භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා පුත්තං අනුස්සරමානො එස එවමාහ.

අපි ච පුත්තෙ ආසඞ්කාය තස්ස උපසමං ඉච්ඡමානො පෙස එවමාහ. එවං කිරස්ස අහොසි, පුත්තො මෙ පුච්ඡිස්සති – ''මය්හං පිතා දහරො. අය්‍යකො මෙ කුහි''න්ති. සො ''පිතරා තෙ ඝාතිතො''ති සුත්වා ''අහම්පි පිතරං ඝාතෙත්වා රජ්ජං කාරෙස්සාමී''ති මඤ්ඤිස්සති. ඉති පුත්තෙ ආසඞ්කාය තස්ස උපසමං ඉච්ඡමානො පෙස එවමාහ. කිඤ්චාපි හි එස එවමාහ. අථ ඛො නං පුත්තො ඝාතෙස්සතියෙව. තස්මිඤ්හි වංසෙ පිතුවධො පඤ්චපරිවට්ටෙ ගතො. අජාතසත්තු බිම්බිසාරං ඝාතෙසි, උදයො අජාතසත්තුං . තස්ස පුත්තො මහාමුණ්ඩිකො නාම උදයං. තස්ස පුත්තො අනුරුද්ධො නාම මහාමුණ්ඩිකං. තස්ස පුත්තො නාගදාසො නාම අනුරුද්ධං. නාගදාසං පන – ''වංසච්ඡෙදකරාජානො ඉමෙ, කිං ඉමෙහී''ති රට්ඨවාසිනො කුපිතා ඝාතෙසුං.

අගමා ඛො ත්වන්ති කස්මා එවමාහ? භගවා කිර රඤ්ඤො වචීභෙදෙ අකතෙයෙව චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා ආගන්ත්වා තුණ්හී නිරවො ඨිතො, කිං නු ඛො චින්තෙසී’’ති. අථස්ස චිත්තං ඤත්වා – ‘‘අයං මයා සද්ධිං සල්ලපිතුං අසක්කොන්තො භික්ඛුසඞ්ඝං අනුවිලොකෙත්වා පුත්තං අනුස්සරි, න ඛො පනායං මයි අනාලපන්තෙ කිඤ්චි කථෙතුං සක්ඛිස්සති, කරොමි තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාප’’න්ති. තස්මා රඤ්ඤො වචනානන්තරං **‘‘අගමා ඛො ත්වං, මහාරාජ, යථාපෙම’’**න්ති ආහ. තස්සත්ථො – මහාරාජ, යථා නාම උන්නමෙ වුට්ඨං උදකං යෙන නින්නං තෙන ගච්ඡති, එවමෙව ත්වං භික්ඛුසඞ්ඝං අනුවිලොකෙත්වා යෙන පෙමං තෙන ගතොති.

අථ රඤ්ඤො එතදහොසි – ‘‘අහො අච්ඡරියා බුද්ධගුණා, මයා සදිසො භගවතො අපරාධකාරකො නාම නත්ථි, මයා හිස්ස අග්ගුපට්ඨාකො ඝාතිතො, දෙවදත්තස්ස ච කථං ගහෙත්වා අභිමාරා පෙසිතා, නාළාගිරි මුත්තො, මං නිස්සාය දෙවදත්තෙන සිලා පවිද්ධා, එවං මහාපරාධං නාම මං ආලපතො දසබලස්ස මුඛං නප්පහොති; අහො භගවා පඤ්චහාකාරෙහි තාදිලක්ඛණෙ සුප්පතිට්ඨිතො. එවරූපං නාම සත්ථාරං පහාය බහිද්ධා න පරියෙසිස්සාමා’’ති සො සොමනස්සජාතො භගවන්තං ආලපන්තො ‘‘පියො මෙ, භන්තෙ’’තිආදිමාහ.

162. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වාති** එවං කිරස්ස අහොසි භගවන්තං වන්දිත්වා ඉතොචිතො ච ගන්ත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං වන්දන්තෙන ච භගවා පිට්ඨිතො කාතබ්බො හොති, ගරුකාරොපි චෙස න හොති. රාජානං වන්දිත්වා උපරාජානං වන්දන්තෙනපි හි රඤ්ඤො අගාරවො කතො හොති. තස්මා භගවන්තං වන්දිත්වා ඨිතට්ඨානෙයෙව භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. **කඤ්චිදෙව දෙසන්ති** කඤ්චි ඔකාසං.

අථස්ස භගවා පඤ්හපුච්ඡනෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ආහ – **‘‘පුච්ඡ, මහාරාජ, යදාකඞ්ඛසී’’**ති. තස්සත්ථො – ‘‘පුච්ඡ යදි ආකඞ්ඛසි, න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථි’’. අථ වා ‘‘පුච්ඡ, යං ආකඞ්ඛසි, සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමී’’ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි, අසාධාරණං පච්චෙකබුද්ධඅග්ගසාවකමහාසාවකෙහි. තෙ හි යදාකඞ්ඛසීති න වදන්ති, සුත්වා වෙදිස්සාමාති වදන්ති. බුද්ධා පන – ‘‘පුච්ඡ, ආවුසො, යදාකඞ්ඛසී’’ති (සං. නි. 1.237), වා ‘‘පුච්ඡ, මහාරාජ, යදාකඞ්ඛසී’’ති වා,

‘‘පුච්ඡ, වාසව, මං පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ’’ති. (දී. නි. 2.356) වා;

තෙන හි ත්වං, භික්ඛු, සකෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා පුච්ඡ, යදාකඞ්ඛසීති වා,

‘‘බාවරිස්ස ච තුය්හං වා, සබ්බෙසං සබ්බසංසයං;
කතාවකාසා පුච්ඡව්හො, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථා’’ති. (සු. නි. 1036) වා;

‘‘පුච්ඡ මං, සභිය, පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ’’ති. (සු. නි. 517) වා;

තෙසං තෙසං යක්ඛනරින්දදෙවසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකානං සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්ති. අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං භගවා බුද්ධභූමිං පත්වා එතං පවාරණං පවාරෙය්‍ය. යො බොධිසත්තභූමියං පදෙසඤාණෙ ඨිතො –

‘‘කොණ්ඩඤ්ඤ , පඤ්හානි වියාකරොහි;
යාචන්ති තං ඉසයො සාධුරූපා.
කොණ්ඩඤ්ඤ, එසො මනුජෙසු ධම්මො;
යං වුද්ධමාගච්ඡති එස භාරො’’ති. (ජා. 2.17.60);

එවං සක්කාදීනං අත්ථාය ඉසීහි යාචිතො –

‘‘කතාවකාසා පුච්ඡන්තු භොන්තො,
යං කිඤ්චි පඤ්හං මනසාභිපත්ථිතං;
අහඤ්හි තං තං වො වියාකරිස්සං,
ඤත්වා සයං ලොකමිමං පරඤ්චා’’ති. (ජා. 2.17.61);

එවං සරභඞ්ගකාලෙ. සම්භවජාතකෙ ච සකලජම්බුදීපං තික්ඛත්තුං විචරිත්වා පඤ්හානං අන්තකරං අදිස්වා සුචිරතෙන බ්‍රාහ්මණෙන, පඤ්හං පුට්ඨුං ඔකාසෙ කාරිතෙ ජාතියා සත්තවස්සිකො රථිකාය පංසුං කීළන්තො පල්ලඞ්කමාභුජිත්වා අන්තරවීථියං නිසින්නොව –

‘‘තග්ඝ තෙ අහමක්ඛිස්සං, යථාපි කුසලො තථා;
රාජා ච ඛො තං ජානාති, යදි කාහති වා න වා’’ති. (ජා. 1.16.172);

සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි.

163. එවං භගවතා සබ්බඤ්ඤුපවාරණාය පවාරිතාය අත්තමනො රාජා පඤ්හං පුච්ඡන්තො – ‘‘යථා නු ඛො ඉමානි, භන්තෙ’’තිආදිමාහ. තත්ථ සිප්පමෙව සිප්පායතනං. **පුථුසිප්පායතනානී**ති බහූනි සිප්පානි. **සෙය්‍යථීදන්ති** කතමෙ පන තෙ. **හත්ථාරොහාති**ආදීහි යෙ තං තං සිප්පං නිස්සාය ජීවන්ති, තෙ දස්සෙති. අයඤ්හි අස්සාධිප්පායො – ‘‘යථා ඉමෙසං සිප්පූපජීවීනං තං තං සිප්පං නිස්සාය සන්දිට්ඨිකං සිප්පඵලං පඤ්ඤායති. සක්කා නු ඛො එවං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං පඤ්ඤාපෙතු’’න්ති. තස්මා සිප්පායතනානි ආහරිත්වා සිප්පූපජීවිනො දස්සෙති.

තත්ථ **හත්ථාරොහාති** සබ්බෙපි හත්ථාචරියහත්ථිවෙජ්ජහත්ථිමෙණ්ඩාදයො දස්සෙති. **අස්සාරොහාති** සබ්බෙපි අස්සාචරියඅස්සවෙජ්ජඅස්සමෙණ්ඩාදයො. **රථිකාති** සබ්බෙපි රථාචරියරථයොධරථරක්ඛාදයො. **ධනුග්ගහාති** ධනුආචරියා ඉස්සාසා. **චෙලකාති** යෙ යුද්ධෙ ජයධජං ගහෙත්වා පුරතො ගච්ඡන්ති. **චලකාති** ඉධ රඤ්ඤො ඨානං හොතු, ඉධ අසුකමහාමත්තස්සාති එවං සෙනාබ්‍යූහකාරකා. **පිණ්ඩදායකාති** සාහසිකමහායොධා. තෙ කිර පරසෙනං පවිසිත්වා පරසීසං පිණ්ඩමිව ඡෙත්වා ඡෙත්වා දයන්ති, උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා නිග්ගච්ඡන්තීති අත්ථො. යෙ වා සඞ්ගාමමජ්ඣෙ යොධානං භත්තපාතිං ගහෙත්වා පරිවිසන්ති, තෙසම්පෙතං නාමං. **උග්ගා රාජපුත්තාති** උග්ගතුග්ගතා සඞ්ගාමාවචරා රාජපුත්තා. **පක්ඛන්දිනොති** යෙ ‘‘කස්ස සීසං වා ආවුධං වා ආහරාමා’’ති ‘‘වත්වා අසුකස්සා’’ති වුත්තා සඞ්ගාමං පක්ඛන්දිත්වා තදෙව ආහරන්ති, ඉමෙ පක්ඛන්දන්තීති පක්ඛන්දිනො. **මහානාගාති** මහානාගා විය මහානාගා, හත්ථිආදීසුපි අභිමුඛං ආගච්ඡන්තෙසු අනිවත්තිතයොධානමෙතං අධිවචනං. **සූරාති** එකන්තසූරා, යෙ සජාලිකාපි සවම්මිකාපි සමුද්දං තරිතුං සක්කොන්ති. **චම්මයොධිනොති** යෙ චම්මකඤ්චුකං වා පවිසිත්වා සරපරිත්තාණචම්මං වා ගහෙත්වා යුජ්ඣන්ති. **දාසිකපුත්තාති** බලවසිනෙහා ඝරදාසයොධා. **ආළාරිකාති** පූවිකා. **කප්පකාති** න්හාපිකා. **න්හාපකාති** යෙ න්හාපෙන්ති. **සූදාති** භත්තකාරකා. මාලාකාරාදයො පාකටායෙව. **ගණකාති** අච්ඡිද්දකපාඨකා. **මුද්දිකාති** හත්ථමුද්දාය ගණනං නිස්සාය ජීවිනො. **යානි වා පනඤ්ඤානිපීති** අයකාරදන්තකාරචිත්තකාරාදීනි. **එවංගතානීති** එවං පවත්තානි. **තෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙති** තෙ හත්ථාරොහාදයො තානි පුථුසිප්පායතනානි දස්සෙත්වා රාජකුලතො මහාසම්පත්තිං ලභමානා සන්දිට්ඨිකමෙව සිප්පඵලං උපජීවන්ති. **සුඛෙන්තීති** සුඛිතං කරොන්ති. **පීණෙන්තීති** පීණිතං ථාමබලූපෙතං කරොන්ති. **උද්ධග්ගිකාදීසු** උපරි ඵලනිබ්බත්තනතො උද්ධං අග්ගමස්සා අත්ථීති **උද්ධග්ගිකා.** සග්ගං අරහතීති **සොවග්ගිකා.** සුඛො විපාකො අස්සාති **සුඛවිපාකා.** සුට්ඨු අග්ගෙ රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බආයුවණ්ණසුඛයසආධිපතෙය්‍යසඞ්ඛාතෙ දස ධම්මෙ සංවත්තෙති නිබ්බත්තෙතීති **සග්ගසංවත්තනිකා.** තං එවරූපං දක්ඛිණං දානං පතිට්ඨපෙන්තීති අත්ථො. **සාමඤ්ඤඵලන්ති** එත්ථ පරමත්ථතො මග්ගො සාමඤ්ඤං. අරියඵලං සාමඤ්ඤඵලං. යථාහ – ‘‘කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤං? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. සෙය්‍යථීදං, සම්මාදිට්ඨි…පෙ…. සම්මාසමාධි. ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤං. කතමානි ච, භික්ඛවෙ, සාමඤ්ඤඵලානි? සොතාපත්තිඵලං…පෙ…. අරහත්තඵල’’න්ති (සං. නි. 5.35). තං එස රාජා න ජානාති. උපරි ආගතං පන දාසකස්සකොපමං සන්ධාය පුච්ඡති.

අථ භගවා පඤ්හං අවිස්සජ්ජෙත්වාව චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ බහූ අඤ්ඤතිත්ථියසාවකා රාජාමච්චා ඉධාගතා, තෙ කණ්හපක්ඛඤ්ච සුක්කපක්ඛඤ්ච දීපෙත්වා කථියමානෙ අම්හාකං රාජා මහන්තෙන උස්සාහෙන ඉධාගතො, තස්සාගතකාලතො පට්ඨාය සමණො ගොතමො සමණකොලාහලං සමණභණ්ඩනමෙව කථෙතීති උජ්ඣායිස්සන්ති, න සක්කච්චං ධම්මං සොස්සන්ති, රඤ්ඤා පන කථියමානෙ උජ්ඣායිතුං න සක්ඛිස්සන්ති, රාජානමෙව අනුවත්තිස්සන්ති. ඉස්සරානුවත්තකො හි ලොකො. ‘හන්දාහං රඤ්ඤොව භාරං කරොමී’ති රඤ්ඤො භාරං කරොන්තො **‘‘අභිජානාසි නො ත්ව’’**න්තිආදිමාහ.

164. තත්ථ **අභිජානාසි නො ත්වන්ති** අභිජානාසි නු ත්වං. අයඤ්ච නො-සද්දො පරතො පුච්ඡිතාති පදෙන යොජෙතබ්බො. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – ‘‘මහාරාජ, ත්වං ඉමං පඤ්හං අඤ්ඤෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡිතා නු, අභිජානාසි ච නං පුට්ඨභාවං, න තෙ සම්මුට්ඨ’’න්ති. **සචෙ තෙ අගරූති** සචෙ තුය්හං යථා තෙ බ්‍යාකරිංසු, තථා ඉධ භාසිතුං භාරියං න හොති, යදි න කොචි අඵාසුකභාවො අත්ථි, භාසස්සූති අත්ථො. **න ඛො මෙ භන්තෙති** කිං සන්ධායාහ? පණ්ඩිතපතිරූපකානඤ්හි සන්තිකෙ කථෙතුං දුක්ඛං හොති, තෙ පදෙ පදෙ අක්ඛරෙ අක්ඛරෙ දොසමෙව වදන්ති. එකන්තපණ්ඩිතා පන කථං සුත්වා සුකථිතං පසංසන්ති, දුක්කථිතෙසු පාළිපදඅත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු යං යං විරුජ්ඣති, තං තං උජුකං කත්වා දෙන්ති. භගවතා ච සදිසො එකන්තපණ්ඩිතො නාම නත්ථි. තෙනාහ – ‘‘න ඛො මෙ, භන්තෙ, ගරු; යත්ථස්ස භගවා නිසින්නො භගවන්තරූපො වා’’ති.

පූරණකස්සපවාදවණ්ණනා

165. **එකමිදාහන්ති** එකං ඉධ අහං. **සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වාති** සම්මොදජනකං සරිතබ්බයුත්තකං කථං පරියොසාපෙත්වා.

166. **‘‘කරොතො ඛො, මහාරාජ, කාරයතො’’**තිආදීසු **කරොතොති** සහත්ථා කරොන්තස්ස. **කාරයතොති** ආණත්තියා කාරෙන්තස්ස. **ඡින්දතොති** පරෙසං හත්ථාදීනි ඡින්දන්තස්ස. **පචතොති** පරෙ දණ්ඩෙන පීළෙන්තස්ස. **සොචයතොති** පරස්ස භණ්ඩහරණාදීහි සොචයතො. **සොචාපයතොති** සොකං සයං කරොන්තස්සපි පරෙහි

කාරාපෙන්තස්සපි . **කිලමතොති** ආහාරුපච්ඡෙදබන්ධනාගාරප්පවෙසනාදීහි සයං කිලමන්තස්සපි පරෙහි කිලමාපෙන්තස්සපි. **ඵන්දතො ඵන්දාපයතොති** පරං ඵන්දන්තං ඵන්දනකාලෙ සයම්පි ඵන්දතො පරම්පි ඵන්දාපයතො. **පාණමතිපාතාපයතොති** පාණං හනන්තස්සපි හනාපෙන්තස්සපි. එවං සබ්බත්ථ කරණකාරණවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සන්ධින්ති ඝරසන්ධිං. **නිල්ලොපන්ති** මහාවිලොපං. **එකාගාරිකන්ති** එකමෙව ඝරං පරිවාරෙත්වා විලුප්පනං. **පරිපන්ථෙති** ආගතාගතානං අච්ඡින්දනත්ථං මග්ගෙ තිට්ඨතො. **කරොතො න කරීයති පාපන්ති** යං කිඤ්චි පාපං කරොමීති සඤ්ඤාය කරොතොපි පාපං න කරීයති, නත්ථි පාපං. සත්තා පන පාපං කරොමාති එවංසඤ්ඤිනො හොන්තීති දීපෙති. **ඛුරපරියන්තෙනාති** ඛුරනෙමිනා, ඛුරධාරසදිසපරියන්තෙන වා. **එකං මංසඛලන්ති** එකං මංසරාසිං. **පුඤ්ජන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **තතොනිදානන්ති** එකමංසඛලකරණනිදානං.

දක්ඛිණන්ති දක්ඛිණතීරෙ මනුස්සා කක්ඛළා දාරුණා, තෙ සන්ධාය ''හනන්තො''තිආදිමාහ. උත්තරතීරෙ සත්තා සද්ධා හොන්ති පසන්නා බුද්ධමාමකා ධම්මමාමකා සඞ්ඝමාමකා, තෙ සන්ධාය දදන්තොතිආදිමාහ. තත්ථ **යජන්තොති** මහායාගං කරොන්තො. **දමෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන උපොසථකම්මෙන වා. **සංයමෙනාති** සීලසංයමෙන. **සච්චවජ්ජෙනාති** සච්චවචනෙන. **ආගමොති** ආගමනං, පවත්තීති අත්ථො. සබ්බථාපි පාපපුඤ්ඤානං කිරියමෙව පටික්ඛිපති.

අම්බං පුට්ඨො ලබුජං බ්‍යාකරොති නාම, යො කීදිසො අම්බො කීදිසානි වා අම්බස්ස ඛන්ධපණ්ණපුප්ඵඵලානීති වුත්තෙ එදිසො ලබුජො එදිසානි වා ලබුජස්ස ඛන්ධපණ්ණපුප්ඵඵලානීති බ්‍යාකරොති. **විජිතෙති** ආණාපවත්තිදෙසෙ. **අපසාදෙතබ්බන්ති** විහෙඨෙතබ්බං. **අනභිනන්දිත්වාති** ''සාධු සාධූ''ති එවං පසංසං අකත්වා. **අප්පටික්කොසිත්වාති** බාලදුබ්භාසිතං තයා භාසිතන්ති එවං අප්පටිබාහිත්වා. **අනුග්ගණ්හන්තොති** සාරතො අග්ගණ්හන්තො. **අනික්කුජ්ජන්තොති** සාරවසෙනෙව ඉදං නිස්සරණං, අයං පරමත්ථොති හදයෙ අට්ඨපෙන්තො. බ්‍යඤ්ජනං පන තෙන උග්ගහිතඤ්චෙව නික්කුජ්ජිතඤ්ච.

මක්ඛලිගොසාලවාදවණ්ණනා

167-169. මක්ඛලිවාදෙ පච්චයොති හෙතුවෙවචනමෙව, උභයෙනාපි විජ්ජමානමෙව කායදුච්චරිතාදීනං සංකිලෙසපච්චයං, කායසුචරිතාදීනඤ්ච විසුද්ධිපච්චයං පටික්ඛිපති. **අත්තකාරෙති** අත්තකාරො. යෙන අත්තනා කතකම්මෙන ඉමෙ සත්තා දෙවත්තම්පි මාරත්තම්පි බ්‍රහ්මත්තම්පි සාවකබොධිම්පි පච්චෙකබොධිම්පි සබ්බඤ්ඤුතම්පි පාපුණන්ති, තම්පි පටික්ඛිපති. දුතියපදෙන යං පරකාරං පරස්ස ඔවාදානුසාසනිං නිස්සාය ඨපෙත්වා මහාසත්තං අවසෙසො ජනො මනුස්සසොභග්‍යතං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තං පාපුණාති, තං පරකාරං පටික්ඛිපති. එවමයං බාලො ජිනචක්කෙ පහාරං දෙති නාම. **නත්ථි පුරිසකාරෙති** යෙන පුරිසකාරෙන සත්තා වුත්තප්පකාරා සම්පත්තියො පාපුණන්ති , තම්පි පටික්ඛිපති. **නත්ථි බලන්ති** යම්හි අත්තනො බලෙ පතිට්ඨිතා සත්තා වීරියං කත්වා තා සම්පත්තියො පාපුණන්ති, තං බලං පටික්ඛිපති. **නත්ථි වීරියන්ති**ආදීනි සබ්බානි පුරිසකාරවෙවචනානෙව. ''ඉදං නො වීරියෙන ඉදං පුරිසථාමෙන, ඉදං පුරිසපරක්කමෙන පවත්ත''න්ති එවං පවත්තවචනපටික්ඛෙපකරණවසෙන පනෙතානි විසුං ආදියන්ති.

සබ්බෙ සත්තාති ඔට්ඨගොණගද්‍රභාදයො අනවසෙසෙ පරිග්ගණ්හාති. **සබ්බෙ පාණාති** එකින්ද්‍රියො පාණො, ද්වින්ද්‍රියො පාණොතිආදිවසෙන වදති. **සබ්බෙ භූතාති** අණ්ඩකොසවත්ථිකොසෙසු භූතෙ සන්ධාය වදති. **සබ්බෙ ජීවාති** සාලියවගොධුමාදයො සන්ධාය වදති. තෙසු හි සො විරූහනභාවෙන ජීවසඤ්ඤී. **අවසා අබලා අවීරියාති** තෙසං අත්තනො වසො වා බලං වා වීරියං වා නත්ථි. **නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතාති** එත්ථ **නියතීති** නියතා. **සඞ්ගතීති** ඡන්නං අභිජාතීනං තත්ථ තත්ථ ගමනං. **භාවොති** සභාවොයෙව. එවං නියතියා ච සඞ්ගතියා ච භාවෙන ච පරිණතා නානප්පකාරතං පත්තා. යෙන හි යථා භවිතබ්බං, සො තථෙව භවති. යෙන න භවිතබ්බං, සො න භවතීති දස්සෙති. **ඡස්වෙවාභිජාතීසූති** ඡසු එව අභිජාතීසු ඨත්වා සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්ති. අඤ්ඤා සුඛදුක්ඛභූමි නත්ථීති දස්සෙති.

යොනිපමුඛසතසහස්සානීති පමුඛයොනීනං උත්තමයොනීනං චුද්දසසතසහස්සානි අඤ්ඤානි ච සට්ඨිසතානි අඤ්ඤානි ච ඡසතානි. **පඤ්ච ච කම්මුනො සතානීති** පඤ්චකම්මසතානි ච. කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙති. පඤ්ච ච කම්මානි තීණි ච කම්මානීතිආදීසුපි එසෙව නයො. කෙචි පනාහු – ''පඤ්ච ච කම්මානීති පඤ්චින්ද්‍රියවසෙන භණති. තීණීති කායකම්මාදිවසෙනා''ති. **කම්මෙ ච උපඩ්ඪකම්මෙ චාති** එත්ථ පනස්ස කායකම්මඤ්ච වචීකම්මඤ්ච කම්මන්ති ලද්ධි, මනොකම්මං උපඩ්ඪකම්මන්ති. **ද්වට්ඨිපටිපදාති** ද්වාසට්ඨි පටිපදාති වදති. **ද්වට්ඨන්තරකප්පාති** එකස්මිං කප්පෙ චතුසට්ඨි අන්තරකප්පා නාම හොන්ති. අයං පන අඤ්ඤෙ ද්වෙ අජානන්තො එවමාහ.

ඡළාභිජාතියොති කණ්හාභිජාති, නීලාභිජාති, ලොහිතාභිජාති, හලිද්දාභිජාති, සුක්කාභිජාති, පරමසුක්කාභිජාතීති ඉමා ඡ අභිජාතියො වදති. තත්ථ ඔරබ්භිකා, සාකුණිකා, මාගවිකා, සූකරිකා, ලුද්දා, මච්ඡඝාතකා චොරා, චොරඝාතකා,

බන්ධනාගාරිකා, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි කුරුරකම්මන්තා, අයං කණ්හාභිජාතීති (අ. නි. 6.57) වදති. භික්ඛූ නීලාභිජාතීති වදති, තෙ කිර චතූසු පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්ති. ''භික්ඛූ කණ්ටකවුත්තිකා''ති (අ. නි. 6.57) අයඤ්හිස්ස පාළියෙව. අථ වා කණ්ටකවුත්තිකා එව නාම එකෙ පබ්බජිතාති වදති. ලොහිතාභිජාති නාම නිගණ්ඨා එකසාටකාති වදති. ඉමෙ කිර පුරිමෙහි ද්වීහි පණ්ඩරතරා. ගිහී ඔදාතවසනා අචෙලකසාවකා හලිද්දාභිජාතීති වදති. එවං අත්තනො පච්චයදායකෙ නිගණ්ඨෙහිපි ජෙට්ඨකතරෙ කරොති. ආජීවකා ආජීවකිනියො සුක්කාභිජාතීති වදති. තෙ කිර පුරිමෙහි චතූහි පණ්ඩරතරා. නන්දො, වච්ඡො, කිසො, සඞ්කිච්චො, මක්ඛලිගොසාලො, පරමසුක්කාභිජාතීති (අ. නි. 6.57) වදති. තෙ කිර සබ්බෙහි පණ්ඩරතරා.

අට්ඨ පුරිසභූමියොති මන්දභූමි, ඛිඩ්ඩාභූමි, පදවීමංසභූමි, උජුගතභූමි, සෙක්ඛභූමි, සමණභූමි , ජිනභූමි, පන්නභූමීති ඉමා අට්ඨ පුරිසභූමියොති වදති. තත්ථ ජාතදිවසතො පට්ඨාය සත්තදිවසෙ සම්බාධට්ඨානතො නික්ඛන්තත්තා සත්තා මන්දා හොන්ති මොමූහා, අයං මන්දභූමීති වදති. යෙ පන දුග්ගතිතො ආගතා හොන්ති, තෙ අභිණ්හං රොදන්ති චෙව විරවන්ති ච, සුගතිතො ආගතා තං අනුස්සරිත්වා හසන්ති, අයං ඛිඩ්ඩාභූමි නාම. මාතාපිතූනං හත්ථං වා පාදං වා මඤ්චං වා පීඨං වා ගහෙත්වා භූමියං පදනික්ඛිපනං පදවීමංසභූමි නාම. පදසා ගන්තුං සමත්ථකාලෙ උජුගතභූමි නාම. සිප්පානි සික්ඛිතකාලෙ සෙක්ඛභූමි නාම. ඝරා නික්ඛම්ම පබ්බජිතකාලෙ සමණභූමි නාම. ආචරියං සෙවිත්වා ජානනකාලෙ ජිනභූමි නාම. භික්ඛු ච පන්නකො ජිනො න කිඤ්චි ආහාති එවං අලාභිං සමණං පන්නභූමීති වදති.

එකූනපඤ්ඤාස ආජීවකසතෙති එකූනපඤ්ඤාසආජීවකවුත්තිසතානි. **පරිබ්බාජකසතෙති** පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජාසතානි. **නාගාවාසසතෙති** නාගමණ්ඩලසතානි. **වීසෙ ඉන්ද්‍රියසතෙති** වීසතින්ද්‍රියසතානි. **තිංසෙ නිරයසතෙති** තිංස නිරයසතානි. **රජොධාතුයොති** රජඔකිරණට්ඨානානි, හත්ථපිට්ඨිපාදපිට්ඨාදීනි සන්ධාය වදති. **සත්ත සඤ්ඤීගබ්භාති** ඔට්ඨගොණගද්‍රභඅජපසුමිගමහිංසෙ සන්ධාය වදති. **සත්ත අසඤ්ඤීගබ්භාති** සාලිවීහියවගොධූමකඞ්ගුවරකකුද්‍රූසකෙ සන්ධාය වදති. **නිගණ්ඨිගබ්භාති** ගණ්ඨිම්හි ජාතගබ්භා, උච්ඡුවෙළුනළාදයො සන්ධාය වදති. **සත්ත දෙවාති** බහූ දෙවා. සො පන සත්තාති වදති. මනුස්සාපි අනන්තා, සො සත්තාති වදති. **සත්ත පිසාචාති** පිසාචා මහන්තමහන්තා සත්තාති වදති. **සරාති** මහාසරා, කණ්ණමුණ්ඩරථකාරඅනොතත්තසීහප්පපාතඡද්දන්තමන්දාකිනීකුණාලදහෙ ගහෙත්වා වදති.

පවුටාති ගණ්ඨිකා. **පපාතාති** මහාපපාතා. **පපාතසතානීති** ඛුද්දකපපාතසතානි. **සුපිනාති** මහාසුපිනා. **සුපිනසතානීති** ඛුද්දකසුපිනසතානි. **මහාකප්පිනොති** මහාකප්පානං. තත්ථ එකම්හා මහාසරා වස්සසතෙ වස්සසතෙ කුසග්ගෙන එකං උදකබින්දුං නීහරිත්වා සත්තක්ඛත්තුං තම්හි සරෙ නිරුදකෙ කතෙ එකො මහාකප්පොති වදති. එවරූපානං මහාකප්පානං චතුරාසීතිසතසහස්සානි ඛෙපෙත්වා බාලෙ ච පණ්ඩිතෙ ච දුක්ඛස්සන්තං කරොන්තීති අයමස්ස ලද්ධි. පණ්ඩිතොපි කිර අන්තරා විසුජ්ඣිතුං න සක්කොති. බාලොපි තතො උද්ධං න ගච්ඡති.

සීලෙනාති අචෙලකසීලෙන වා අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනචි. **වතෙනාති** තාදිසෙනෙව වතෙන. **තපෙනාති** තපොකම්මෙන. අපරිපක්කං පරිපාචෙති නාම, යො ''අහං පණ්ඩිතො''ති අන්තරා විසුජ්ඣති. පරිපක්කං ඵුස්ස ඵුස්ස බ්‍යන්තිං කරොති නාම යො ''අහං බාලො''ති වුත්තපරිමාණං කාලං අතික්කමිත්වා යාති. **හෙවං නත්ථීති** එවං නත්ථි. තඤ්හි උභයම්පි න සක්කා කාතුන්ති දීපෙති. **දොණමිතෙති** දොණෙන මිතං විය. **සුඛදුක්ඛෙති** සුඛදුක්ඛං. **පරියන්තකතෙති** වුත්තපරිමාණෙන කාලෙන කතපරියන්තෙ. **නත්ථි හායනවඩ්ඪනෙති** නත්ථි හායනවඩ්ඪනානි. න සංසාරො පණ්ඩිතස්ස හායති, න බාලස්ස වඩ්ඪතීති අත්ථො. **උක්කංසාවකංසෙති** උක්කංසාවකංසා. හායනවඩ්ඪනානමෙතං අධිවචනං.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො ''සෙය්‍යථාපි නාමා''තිආදිමාහ. තත්ථ **සුත්තගුළෙති** වෙඨෙත්වා කතසුත්තගුළෙ. **නිබ්බෙඨියමානමෙව පලෙතීති** පබ්බතෙ වා රුක්ඛග්ගෙ වා ඨත්වා ඛිත්තං සුත්තප්පමාණෙන නිබ්බෙඨියමානමෙව ගච්ඡති, සුත්තෙ ඛීණෙ තත්ථෙව තිට්ඨති, න ගච්ඡති. එවමෙව වුත්තකාලතො උද්ධං න ගච්ඡතීති දස්සෙති.

අජිතකෙසකම්බලවාදවණ්ණනා

170-172. අජිතවාදෙ **නත්ථි දින්නන්ති** දින්නඵලාභාවං සන්ධාය වදති. **යිට්ඨං** වුච්චති මහායාගො. **හුතන්ති** පහෙණකසක්කාරො අධිප්පෙතො. තම්පි උභයං ඵලාභාවමෙව සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සුකතදුක්කටානන්ති** සුකතදුක්කටානං, කුසලාකුසලානන්ති අත්ථො. **ඵලං විපාකොති** යං ඵලන්ති වා විපාකොති වා වුච්චති, තං නත්ථීති වදති. **නත්ථි අයං ලොකොති** පරලොකෙ ඨිතස්ස අයං ලොකො නත්ථි, **නත්ථි පරො ලොකොති** ඉධ ලොකෙ ඨිතස්සාපි පරො ලොකො නත්ථි, සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්තීති දස්සෙති. **නත්ථි මාතා නත්ථි පිතාති** තෙසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලාභාවවසෙන වදති. **නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකාති** චවිත්වා උපපජ්ජනකා සත්තා නාම නත්ථීති වදති.

චාතුමහාභූතිකොති චතුමහාභූතමයො. **පථවී පථවිකායන්ති** අජ්ඣත්තිකපථවීධාතු බාහිරපථවීධාතුං. **අනුපෙතීති** අනුයාති. **අනුපගච්ඡතීති** තස්සෙව වෙවචනං. අනුගච්ඡතීතිපි අත්ථො. උභයෙනාපි උපෙති, උපගච්ඡතීති දස්සෙති.

ආපාදීසුපි එසෙව නයො. **ඉන්ද්‍රියානීති** මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි ආකාසං පක්ඛන්දන්ති. **ආසන්දිපඤ්චමාති** නිපන්නමඤ්චෙන පඤ්චමා, මඤ්චො චෙව චත්තාරො මඤ්චපාදෙ ගහෙත්වා ඨිතා චත්තාරො පුරිසා චාති අත්ථො. **යාවාළාහනාති** යාව සුසානා. **පදානීති** 'අයං එවං සීලවා අහොසි, එවං දුස්සීලො'තිආදිනා නයෙන පවත්තානි ගුණාගුණපදානි, සරීරමෙව වා එත්ථ පදානීති අධිප්පෙතං. **කාපොතකානීති** කපොතවණ්ණානි, පාරාවතපක්ඛවණ්ණානීති අත්ථො. **භස්සන්තාති** භස්මන්තා, අයමෙව වා පාළි. **ආහුතියොති** යං පහෙණකසක්කාරාදිභෙදං දින්නදානං, සබ්බං තං ඡාරිකාවසානමෙව හොති, න තතො පරං ඵලදායකං හුත්වා ගච්ඡතීති අත්ථො. **දත්තුපඤ්ඤත්තන්ති** දත්තූහි බාලමනුස්සෙහි පඤ්ඤත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – 'බාලෙහි අබුද්ධීහි පඤ්ඤත්තමිදං දානං, න පණ්ඩිතෙහි. බාලා දෙන්ති, පණ්ඩිතා ගණ්හන්තී'ති දස්සෙති.

තත්ථ පූරණො ''කරොතො න කරීයති පාප''න්ති වදන්තො කම්මං පටිබාහති. අජිතො ''කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජතී''ති වදන්තො විපාකං පටිබාහති. මක්ඛලි ''නත්ථි හෙතූ''ති වදන්තො උභයං පටිබාහති. තත්ථ කම්මං පටිබාහන්තෙනාපි විපාකො පටිබාහිතො හොති, විපාකං පටිබාහන්තෙනාපි කම්මං පටිබාහිතං හොති. ඉති සබ්බෙපෙතෙ අත්ථතො උභයප්පටිබාහකා අහෙතුකවාදා චෙව අකිරියවාදා ච නත්ථිකවාදා ච හොන්ති.

යෙ වා පන තෙසං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානෙ දිවාඨානෙ නිසින්නා සජ්ඣායන්ති වීමංසන්ති, තෙසං ''කරොතො න කරීයති පාපං, නත්ථි හෙතු, නත්ථි පච්චයො, මතො උච්ඡිජ්ජතී''ති තස්මිං ආරම්මණෙ මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති, චිත්තං එකග්ගං හොති, ජවනානි ජවන්ති, පඨමජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදීසු, සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො අරිට්ඨකණ්ටකසදිසා. තත්ථ කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමති, කොචි ද්වෙ, කොචි තීණිපි, එකස්මිං ඔක්කන්තෙපි, ද්වීසු තීසු ඔක්කන්තෙසුපි, නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකොව හොති; පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙව මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අභබ්බො තස්සත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගම්පි ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං. වට්ටඛාණු නාමෙස සත්තො පථවිගොපකො, යෙභුය්‍යෙන එවරූපස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි.

> ''තස්මා අකල්‍යාණජනං, ආසීවිසමිවොරගං;
> ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, භූතිකාමො විචක්ඛණො''ති.

පකුධකච්චායනවාදවණ්ණනා

173-175. පකුධවාදෙ **අකටාති** අකතා. **අකටවිධාති** අකතවිධානා. **එවං කරොහීති** කෙනචි කාරාපිතාපි න හොන්තීති අත්ථො. **අනිම්මිතාති** ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. **අනිම්මාතාති** අනිම්මාපිතා, කෙචි අනිම්මාපෙතබ්බාති පදං වදන්ති, තං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං දිස්සති. වඤ්ඣාදිපදත්තයං වුත්තත්ථමෙව. **න ඉඤ්ජන්තීති** එසිකත්ථම්භො විය ඨිතත්තා න චලන්ති. **න විපරිණමන්තීති** පකතිං න ජහන්ති. **න අඤ්ඤමඤ්ඤං බ්‍යාබාධෙන්තීති** න අඤ්ඤමඤ්ඤං උපහනන්ති. **නාලන්ති** න සමත්ථා. **පථවිකායොතිආදීසු** පථවීයෙව පථවිකායො, පථවිසමූහො වා. **තත්ථාති** තෙසු ජීවසත්තමෙසු කායෙසු. **සත්තන්නං ත්වෙව කායානන්ති** යථා මුග්ගරාසිආදීසු පහතං සත්ථං මුග්ගාදීනං අන්තරෙන පවිසති, එවං සත්තන්නං කායානං අන්තරෙන ඡිද්දෙන විවරෙන සත්ථං පවිසති. තත්ථ අහං ඉමං ජීවිතා වොරොපෙමීති කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොතීති දස්සෙති.

නිගණ්ඨනාටපුත්තවාදවණ්ණනා

176-178. නාටපුත්තවාදෙ **චාතුයාමසංවරසංවුතොති** චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො. **සබ්බවාරිවාරිතො චාති** වාරිතසබ්බඋදකො පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති අත්ථො. සො කිර සීතොදකෙ සත්තසඤ්ඤී හොති, තස්මා න තං වළඤ්ජෙති. **සබ්බවාරියුත්තොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තො. **සබ්බවාරිධුතොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන ධුතපාපො. **සබ්බවාරිඵුටොති** සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨො. **ගතත්තොති** කොටිප්පත්තචිත්තො. **යතත්තොති** සංයතචිත්තො. **ඨිතත්තොති** සුප්පතිට්ඨිතචිත්තො. එතස්ස වාදෙ කිඤ්චි සාසනානුලොමම්පි අත්ථි, අසුද්ධලද්ධිතාය පන සබ්බා දිට්ඨියෙව ජාතා.

සඤ්චයබෙලට්ඨපුත්තවාදවණ්ණනා

179-181. සඤ්චයවාදො අමරාවික්ඛෙපෙ වුත්තනයො එව.

පඨමසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

182. **සොහං , භන්තෙති** සො අහං භන්තෙ, වාලුකං පීළෙත්වා තෙලං අලභමානො විය තිත්ථියවාදෙසු සාරං අලභන්තො භගවන්තං පුච්ඡාමීති අත්ථො.

183. **යථා තෙ ඛමෙය්‍යාති** යථා තෙ රුච්චෙය්‍ය. **දාසොති** අන්තොජාතධනක්කීතකරමරානීතසාමංදාසබ්‍යොපගතානං අඤ්ඤතරො. **කම්මකාරොති** අනලසො

කම්මකරණසීලොයෙව. දූරතො දිස්වා පඨමමෙව උට්ඨහතීති **පුබ්බුට්ඨායී.** එවං උට්ඨිතො සාමිනො ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පාදධොවනාදිකත්තබ්බකිච්චං කත්වා පච්ඡා නිපතති නිසීදතීති **පච්ඡානිපාතී.** සාමිකම්හි වා සයනතො අවුට්ඨිතෙ පුබ්බෙයෙව වුට්ඨාතීති **පුබ්බුට්ඨායී.** පච්චූසකාලතො පට්ඨාය යාව සාමිනො රත්තිං නිද්දොක්කමනං, තාව සබ්බකිච්චානි කත්වා පච්ඡා නිපතති, සෙය්‍යං කප්පෙතීති **පච්ඡානිපාතී.** කිං කරොමි, කිං කරොමීති එවං කිංකාරමෙව පටිසුණන්තො විචරතීති **කිං කාරපටිස්සාවී.** මනාපමෙව කිරියං කරොතීති **මනාපචාරී.** පියමෙව වදතීති **පියවාදී.** සාමිනො තුට්ඨපහට්ඨං මුඛං උල්ලොකයමානො විචරතීති **මුඛුල්ලොකකො.**

දෙවො මඤ්ඤෙති දෙවො විය. **සො වතස්සාහං පුඤ්ඤානි කරෙය්‍ය**න්ති සො වත අහං එවරූපො අස්සං, යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යන්ති අත්ථො. ‘‘සො වතස්ස’ස්ස’’න්තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. **යංනූනාහ**න්ති සචෙ දානං දස්සාමි, යං රාජා එකදිවසං දෙති, තතො සතභාගම්පි යාවජීවං න සක්ඛිස්සාමි දාතුන්ති පබ්බජ්ජාය උස්සාහං කත්වා එවං චින්තනභාවං දස්සෙති.

කායෙන සංවුතොති කායෙන පිහිතො හුත්වා අකුසලස්ස පවෙසනද්වාරං ථකෙත්වාති අත්ථො. එසෙව නයො සෙසපදද්වයෙපි. **ඝාසච්ඡාදනපරමතාය**ාති ඝාසච්ඡාදනෙන පරමතාය උත්තමතාය, එතදත්ථම්පි අනෙසනං පහාය අග්ගසල්ලෙඛෙන සන්තුට්ඨොති අත්ථො. **අභිරතො පවිවෙකෙ**ති ‘‘කායවිවෙකො ච විවෙකට්ඨකායානං, චිත්තවිවෙකො ච නෙක්ඛම්මාභිරතානං, පරමවොදානප්පත්තානං උපධිවිවෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසඞ්ඛාරගතාන’’න්ති එවං වුත්තෙ තිවිධෙපි විවෙකෙ රතො; ගණසඞ්ගණිකං පහාය කායෙන එකො විහරති, චිත්තකිලෙසසඞ්ගණිකං පහාය අට්ඨසමාපත්තිවසෙන එකො විහරති, ඵලසමාපත්තිං වා නිරොධසමාපත්තිං වා පවිසිත්වා නිබ්බානං පත්වා විහරතීති අත්ථො. **යග්ඝෙ**ති චොදනත්ථෙ නිපාතො.

184. **ආසනෙනපි නිමන්තෙය්‍යාමා**ති නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා ඉධ නිසීදථාති වදෙය්‍යාම. **අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි න**න්ති අභිහරිත්වාපි නං නිමන්තෙය්‍යාම. තත්ථ දුවිධො අභිහාරො – වාචාය චෙව කායෙන ච. තුම්හාකං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ අම්හාකං චීවරාදීහි වදෙය්‍යාථ යෙනත්ථොති වදන්තො හි වාචාය අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. චීවරාදිවෙකල්ලං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉදං ගණ්හාථාති තානි දෙන්තො පන කායෙන අභිහරිත්වා නිමන්තෙති නාම. තදුභයම්පි සන්ධාය අභිනිමන්තෙය්‍යාමපි නන්ති ආහ. එත්ථ ච **ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො**ති යං කිඤ්චි ගිලානස්ස සප්පායං ඔසධං. වචනත්ථො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **රක්ඛාවරණගුත්ති**න්ති රක්ඛාසඞ්ඛාතඤ්චෙව ආවරණසඞ්ඛාතඤ්ච ගුත්තිං. සා පනෙසා න ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ ඨපෙන්තෙන ධම්මිකා නාම සංවිදහිතා හොති. යථා පන අවෙලාය කට්ඨහාරිකපණ්ණහාරිකාදයො විහාරං න පවිසන්ති, මිගලුද්දකාදයො විහාරසීමාය මිගෙ වා මච්ඡෙ වා න ගණ්හන්ති, එවං සංවිදහන්තෙන ධම්මිකා නාම රක්ඛා සංවිහිතා හොති, තං සන්ධායාහ – ‘‘ධම්මික’’න්ති.

185. **යදි එවං සන්තෙ**ති යදි තව දාසො තුය්හං සන්තිකා අභිවාදනාදීනි ලභෙය්‍ය. එවං සන්තෙ. **අද්ධා**ති එකංසවචනමෙතං. **පඨම**න්ති භණන්තො අඤ්ඤස්සාපි අත්ථීතං දීපෙති. තෙනෙව ච රාජා **සක්කා පන, භන්තෙ, අඤ්ඤම්පී**තිආදිමාහ.

දුතියසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

186-188. කසතීති **කස්සකො.** ගෙහස්ස පති, එකගෙහමත්තෙ ජෙට්ඨකොති **ගහපතිකො.** බලිසඞ්ඛාතං කරං කරොතීති **කරකාරකො.** ධඤ්ඤරාසිං ධනරාසිඤ්ච වඩ්ඪෙතීති **රාසිවඩ්ඪකො.**

අප්පං වාති පරිත්තකං වා අන්තමසො තණ්ඩුලනාළිමත්තකම්පි. **භොගක්ඛන්ධ**න්ති භොගරාසිං. **මහන්තං වා**ති විපුලං වා. යථා හි මහන්තං පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරං, එවං අප්පම්පීති දස්සනත්ථං උභයමාහ. දාසවාරෙ පන යස්මා දාසො අත්තනොපි අනිස්සරො, පගෙව භොගානං. යඤ්හි තස්ස ධනං, තං සාමිකානඤ්ඤෙව හොති, තස්මා භොගග්ගහණං න කතං. ඤාතියෙව ඤාතිපරිවට්ටො.

පණීතතරසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

189. **සක්කා පන, භන්තෙ, අඤ්ඤම්පි දිට්ඨෙව ධම්මෙ**ති ඉධ එවමෙවාති න වුත්තං. තං කස්මාති චෙ, එවමෙවාති හි වුච්චමානෙ පහොති භගවා සකලම්පි රත්තින්දිවං තතො වා භිය්‍යොපි එවරූපාහි උපමාහි සාමඤ්ඤඵලං දීපෙතුං. තත්ථ කිඤ්චාපි එතස්ස භගවතො වචනසවනෙ පරියන්තං නාම නත්ථි, තථාපි අත්ථො තාදිසොයෙව භවිස්සතීති චින්තෙත්වා උපරි විසෙසං පුච්ඡන්තො එවමෙවාති අවත්වා – ‘‘අභික්කන්තතරඤ්ච පණීතතරඤ්චා’’ති ආහ. තත්ථ **අභික්කන්තතර**න්ති අභිමනාපතරං අතිසෙට්ඨතරන්ති අත්ථො. **පණීතතර**න්ති උත්තමතරං. **තෙන හී**ති උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො. සවනෙ උය්‍යොජෙන්තො හි නං එවමාහ. **සුණොහී**ති අභික්කන්තතරඤ්ච පණීතතරඤ්ච සාමඤ්ඤඵලං සුණාහි.

සාධුකං මනසිකරොහීති එත්ථ පන සාධුකං සාධූති එකත්ථමෙතං. අයඤ්හි සාධු-සද්දො ආයාචනසම්පටිච්ඡනසම්පහංසනසුන්දර දළ්හීකම්මාදීසු දිස්සති. ''සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සඞ්ඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ''තිආදීසු (සං. නි. 4.95) හි ආයාචනෙ දිස්සති. ''සාධු, භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා''තිආදීසු (ම. නි. 3.86) සම්පටිච්ඡනෙ. ''සාධු සාධු, සාරිපුත්තා''තිආදීසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනෙ.

''සාධු ධම්මරුචි රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො, පාපස්සාකරණං සුඛ''න්ති. (ජා. 2.17.101);

ආදීසු සුන්දරෙ. ''තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, සුණොහි සාධුකං මනසි කරොහී''තිආදීසු (අ. නි. 5.192) සාධුකසද්දොයෙව දළ්හීකම්මෙ, ආණත්තියන්තිපි වුච්චති . ඉධාපි අස්ස එත්ථෙව දළ්හීකම්මෙ ච ආණත්තියඤ්ච වෙදිතබ්බො. සුන්දරෙපි වට්ටති. දළ්හීකම්මත්ථෙන හි දළ්හමිමං ධම්මං සුණාහි, සුග්ගහිතං ගණ්හන්තො. ආණත්තිඅත්ථෙන මම ආණත්තියා සුණාහි, සුන්දරත්ථෙන සුන්දරමිමං භද්දකං ධම්මං සුණාහීති එවං දීපිතං හොති.

මනසි කරොහීති ආවජ්ජ, සමන්නාහරාති අත්ථො, අවික්ඛිත්තචිත්තො හුත්වා නිසාමෙහි, චිත්තෙ කරොහීති අධිප්පායො. අපි චෙත්ථ සුණොහීති සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපනිවාරණමෙතං. සාධුකං මනසි කරොහීති මනසිකාරෙ දළ්හීකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපනිවාරණං. පුරිමඤ්චෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං. පුරිමෙන ච ධම්මස්සවනෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණූපපරික්ඛාදීසු. පුරිමෙන ච සබ්‍යඤ්ජනො අයං ධම්මො, තස්මා සවනීයොති දීපෙති . පච්ඡිමෙන සාත්ථො, තස්මා සාධුකං මනසි කාතබ්බොති. සාධුකපදං වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා යස්මා අයං ධම්මො ධම්මගම්භීරො චෙව දෙසනාගම්භීරො ච, තස්මා සුණාහි සාධුකං, යස්මා අත්ථගම්භීරො ච පටිවෙධගම්භීරො ච, තස්මා සාධුකං මනසි කරොහීති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. **භාසිස්සාමීති** සක්කා මහාරාජාති එවං පටිඤ්ඤාතං සාමඤ්ඤඵලදෙසනං විත්ථාරතො භාසිස්සාමි. ''දෙසෙස්සාමී''ති හි සඞ්ඛිත්තදීපනං හොති. භාසිස්සාමීති විත්ථාරදීපනං. තෙනාහ වඞ්ගීසත්ථෙරො –

''සඞ්ඛිත්තෙනපි දෙසෙති, විත්ථාරෙනපි භාසති;
සාළිකායිව නිග්ඝොසො, පටිභානං උදීරයී''ති. (සං. නි. 1.214);

එවං වුත්තෙ උස්සාහජාතො හුත්වා – **''එවං, භන්තෙ''ති ඛො රාජා මාගධො අජාතසත්තු වෙදෙහිපුත්තො භගවතො පච්චස්සොසි** භගවතො වචනං සම්පටිච්ඡි, පටිග්ගහෙසීති වුත්තං හොති.

190. අථස්ස භගවා එතදවොච, එතං අවොච, ඉදානි වත්තබ්බං ''ඉධ මහාරාජා''තිආදිං සකලං සුත්තං අවොචාති අත්ථො. තත්ථ **ඉධාති** දෙසාපදෙසෙ නිපාතො, ස්වායං කත්ථචි ලොකං උපාදාය වුච්චති. යථාහ – ''ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජතී''ති. කත්ථචි සාසනං යථාහ – ''ඉධෙව, භික්ඛවෙ, පඨමො සමණො, ඉධ දුතියො සමණො''ති (අ. නි. 4.241). කත්ථචි ඔකාසං. යථාහ –

''ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස, දෙවභූතස්ස මෙ සතො;
පුනරායු ච මෙ ලද්ධො, එවං ජානාහි මාරිසා''ති. (දී. නි. 2.369);

කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙව. යථාහ ''ඉධාහං, භික්ඛවෙ, භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො''ති (ම. නි. 1.30). ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **මහාරාජාති** යථා පටිඤ්ඤාතං දෙසනං දෙසෙතුං පුන මහාරාජාති ආලපති. ඉදං වුත්තං හොති – ''මහාරාජ ඉමස්මිං ලොකෙ තථාගතො උප්පජ්ජති අරහං…පෙ…. බුද්ධො භගවා''ති. තත්ථ තථාගතසද්දො බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තො. අරහන්තිආදයො විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා. **ලොකෙ උප්පජ්ජතීති** එත්ථ පන **ලොකොති** – ඔකාසලොකො සත්තලොකො සඞ්ඛාරලොකොති තිවිධො. ඉධ පන සත්තලොකො අධිප්පෙතො. සත්තලොකෙ උප්පජ්ජමානොපි ච තථාගතො න දෙවලොකෙ, න බ්‍රහ්මලොකෙ, මනුස්සලොකෙව උප්පජ්ජති. මනුස්සලොකෙපි න අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ, ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ. තත්‍රාපි න සබ්බට්ඨානෙසු, ''පුරත්ථිමාය දිසාය ගජඞ්ගලං නාම නිගමො තස්සාපරෙන මහාසාලො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ, පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සලළවතී නාම නදී. තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ, දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ, පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ, උත්තරාය දිසාය උසිරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා ඔරතො මජ්ඣෙ''ති එවං පරිච්ඡින්නෙ ආයාමතො තියොජනසතෙ, විත්ථාරතො අඩ්ඪතෙය්‍යයොජනසතෙ, පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතෙ මජ්ඣිමපදෙසෙ උප්පජ්ජති. න කෙවලඤ්ච තථාගතො, පච්චෙකබුද්ධා, අග්ගසාවකා, අසීතිමහාථෙරා, බුද්ධමාතා, බුද්ධපිතා, චක්කවත්තී රාජා අඤ්ඤෙ ච සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා එත්ථෙවුප්පජ්ජන්ති.

තත්ථ තථාගතො සුජාතාය දින්නමධුපායාසභොජනතො යාව අරහත්තමග්ගො, තාව උප්පජ්ජති නාම, අරහත්තඵලෙ උප්පන්නො නාම. මහාභිනික්ඛමනතො වා යාව අරහත්තමග්ගො. තුසිතභවනතො වා යාව

අරහත්තමග්ගො. දීපඞ්කරපාදමූලතො වා යාව අරහත්තමග්ගො, තාව උප්පජ්ජති නාම, අරහත්තඵලෙ උප්පන්නො නාම. ඉධ සබ්බපඨමං උප්පන්නභාවං සන්ධාය උප්පජ්ජතීති වුත්තං. තථාගතො ලොකෙ උප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො.

සො ඉමං ලොකන්ති සො භගවා ඉමං ලොකං. ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙති. **සදෙවකන්**ති සහ දෙවෙහි සදෙවකං. එවං සහ මාරෙන **සමාරකං,** සහ බ්‍රහ්මුනා **සබ්‍රහ්මකං,** සහ සමණබ්‍රාහ්මණෙහි **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං.** පජාතත්තා පජා, තං පජං. සහ දෙවමනුස්සෙහි **සදෙවමනුස්සං.** තත්ථ සදෙවකවචනෙන පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං වෙදිතබ්බං. සමාරක – වචනෙන ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං. සබ්‍රහ්මකවචනෙන බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණං. සස්සමණබ්‍රාහ්මණීවචනෙන සාසනස්ස පච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං, සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණඤ්ච. පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණං. සදෙවමනුස්සවචනෙන සම්මුතිදෙවඅවසෙසමනුස්සග්ගහණං. එවමෙත්ථ තීහි පදෙහි ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො. ද්වීහි පජාවසෙන සත්තලොකොව ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

අපරො නයො, සදෙවකග්ගහණෙන අරූපාවචරදෙවලොකො ගහිතො. සමාරකග්ගහණෙන ඡ කාමාවචරදෙවලොකො. සබ්‍රහ්මකග්ගහණෙන රූපී බ්‍රහ්මලොකො. සස්සමණබ්‍රාහ්මණාදිග්ගහණෙන චතුපරිසවසෙන සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො, අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා.

අපි චෙත්ථ සදෙවකවචනෙන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො සබ්බස්ස ලොකස්ස සච්ඡිකතභාවමාහ. තතො යෙසං අහොසි – ‘‘මාරො මහානුභාවො ඡ කාමාවචරිස්සරො වසවත්තී, කිං සොපි එතෙන සච්ඡිකතො’’ති, තෙසං විමතිං විධමන්තො **‘‘සමාරක’’**න්ති ආහ. යෙසං පන අහොසි – ‘‘බ්‍රහ්මා මහානුභාවො එකඞ්ගුලියා එකස්මිං චක්කවාළසහස්සෙ ආලොකං ඵරති, ද්වීහි …පෙ…. දසහි අඞ්ගුලීහි දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ආලොකං ඵරති. අනුත්තරඤ්ච ඣානසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙති, කිං සොපි සච්ඡිකතො’’ති, තෙසං විමතිං විධමන්තො **සබ්‍රහ්මකන්**ති ආහ. තතො යෙ චින්තෙසුං – ‘‘පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණා සාසනස්ස පච්චත්ථිකා, කිං තෙපි සච්ඡිකතා’’ති, තෙසං විමතිං විධමන්තො **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජන්**ති ආහ. එවං උක්කට්ඨුක්කට්ඨානං සච්ඡිකතභාවං පකාසෙත්වා අථ සම්මුතිදෙවෙ අවසෙසමනුස්සෙ ච උපාදාය උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සෙසසත්තලොකස්ස සච්ඡිකතභාවං පකාසෙන්තො **සදෙවමනුස්සන්**ති ආහ. අයමෙත්ථ භාවානුක්කමො.

පොරාණා පනාහු **සදෙවකන්**ති දෙවෙහි සද්ධිං අවසෙසලොකං. **සමාරකන්**ති මාරෙන සද්ධිං අවසෙසලොකං. **සබ්‍රහ්මකන්**ති බ්‍රහ්මෙහි සද්ධිං අවසෙසලොකං. එවං සබ්බෙපි තිභවූපගෙ සත්තෙ තීහාකාරෙහි තීසු පදෙසු පක්ඛිපිත්වා පුන ද්වීහි පදෙහි පරියාදියන්තො **සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං පජං සදෙවමනුස්සන්**ති ආහ. එවං පඤ්චහිපි පදෙහි තෙන තෙනාකාරෙන තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති.

සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙතීති එත්ථ පන **සයන්**ති සාමං අපරනෙය්‍යො හුත්වා. **අභිඤ්ඤා**ති අභිඤ්ඤාය, අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වාති අත්ථො. **සච්ඡිකත්වා**ති පච්චක්ඛං කත්වා, එතෙන අනුමානාදිපටික්ඛෙපො කතො හොති. **පවෙදෙතී**ති බොධෙති විඤ්ඤාපෙති පකාසෙති.

සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං…පෙ…. පරියොසානකල්‍යාණන්ති සො භගවා සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච හිත්වාපි අනුත්තරං විවෙකසුඛං ධම්මං දෙසෙති. තඤ්ච ඛො අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තො ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරමෙව දෙසෙති. ආදිම්හිපි, කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙති, මජ්ඣෙපි, පරියොසානෙපි, කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා දෙසෙතීති වුත්තං හොති. තත්ථ අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං, අත්ථි සාසනස්ස. දෙසනාය තාව චතුප්පදිකායපි ගාථාය පඨමපාදො ආදි නාම, තතො ද්වෙ මජ්ඣං නාම, අන්තෙ එකො පරියොසානං නාම. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, ඉදමවොචාති පරියොසානං, උභින්නමන්තරා මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස පඨමානුසන්ධි ආදි, අන්තෙ අනුසන්ධි පරියොසානං, මජ්ඣෙ එකො වා ද්වෙ වා බහූ වා මජ්ඣමෙව.

සාසනස්ස පන සීලසමාධිවිපස්සනා ආදි නාම. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච උජුකා’’ති (සං. නි. 5.369). ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා’’ති එවං වුත්තො පන අරියමග්ගො මජ්ඣං නාම. ඵලඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච පරියොසානං නාම. ‘‘එතදත්ථමිදං, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මචරියං, එතං සාරං, එතං පරියොසාන’’න්ති (ම. නි. 1.324) හි එත්ථ ඵලං පරියොසානන්ති වුත්තං. ‘‘නිබ්බානොගධං හි, ආවුසො විසාඛ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති, නිබ්බානපරායනං නිබ්බානපරියොසාන’’න්ති (ම. නි. 1.466) එත්ථ නිබ්බානං පරියොසානන්ති වුත්තං. ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙතං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො ආදිම්හි සීලං දස්සෙත්වා මජ්ඣෙ මග්ගං පරියොසානෙ නිබ්බානං දස්සෙති. තෙන වුත්තං – ‘‘සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණ’’න්ති. තස්මා අඤ්ඤොපි ධම්මකථිකො ධම්මං කථෙන්තො –

‘‘ආදිම්හි සීලං දස්සෙය්‍ය, මජ්ඣෙ මග්ගං විභාවයෙ;

පරියොසානම්හි නිබ්බානං, එසා කථිකසණ්ඨිතී’’ති.

සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනන්ති යස්ස හි යාගුභත්තඉත්ථිපුරිසාදිවණ්ණනානිස්සිතා දෙසනා හොති, න සො සාත්ථං දෙසෙති. භගවා පන තථාරූපං දෙසනං පහාය චතුසතිපට්ඨානාදිනිස්සිතං දෙසනං දෙසෙති. තස්මා සාත්ථං දෙසෙතීති වුච්චති. යස්ස පන දෙසනා එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තා වා සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා සබ්බවිස්සට්ඨසබ්බනිග්ගහීතබ්‍යඤ්ජනා වා, තස්ස දමිළකිරාතසවරාදිමිලක්ඛූනං භාසා විය බ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා අභාවතො අබ්‍යඤ්ජනා නාම දෙසනා හොති. භගවා පන –

‘‘සිථිලං ධනිතඤ්ච දීඝරස්සං, ගරුකං ලහුකඤ්ච නිග්ගහීතං;
සම්බන්ධවවත්ථිතං විමුත්තං, දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පභෙදො’’ති.

එවං වුත්තං දසවිධං බ්‍යඤ්ජනං අමක්ඛෙත්වා පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති, තස්මා සබ්‍යඤ්ජනං ධම්මං දෙසෙතීති වුච්චති. **කෙවලපරිපුණ්ණන්ති** එත්ථ **කෙවලන්ති** සකලාධිවචනං. **පරිපුණ්ණන්ති** අනූනාධිකවචනං. ඉදං වුත්තං හොති සකලපරිපුණ්ණමෙව දෙසෙති, එකදෙසනාපි අපරිපුණ්ණා නත්ථීති. උපනෙතබ්බඅපනෙතබ්බස්ස අභාවතො කෙවලපරිපුණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං. **පරිසුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. යො හි ඉමං ධම්මදෙසනං නිස්සාය ලාභං වා සක්කාරං වා ලභිස්සාමීති දෙසෙති, තස්ස අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති. භගවා පන ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො හිතඵරණෙන මෙත්තාභාවනාය මුදුහදයො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙන චිත්තෙන දෙසෙති. තස්මා පරිසුද්ධං ධම්මං දෙසෙතීති වුච්චති.

බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති එත්ථ පනායං බ්‍රහ්මචරිය-සද්දො දානෙ වෙය්‍යාවච්චෙ පඤ්චසික්ඛාපදසීලෙ අප්පමඤ්ඤාසු මෙථුනවිරතියං සදාරසන්තොසෙ වීරියෙ උපොසථඞ්ගෙසු අරියමග්ගෙ සාසනෙති ඉමෙස්වත්ථෙසු දිස්සති.

‘‘කිං තෙ වතං කිං පන බ්‍රහ්මචරියං,
කිස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධී ජුතී බලවීරියූපපත්ති,
ඉදඤ්ච තෙ නාග, මහාවිමානං.

අහඤ්ච භරියා ච මනුස්සලොකෙ,
සද්ධා උභො දානපතී අහුම්හා;
ඔපානභූතං මෙ ඝරං තදාසි,
සන්තප්පිතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච.

තං මෙ වතං තං පන බ්‍රහ්මචරියං,
තස්ස සුචිණ්ණස්ස අයං විපාකො;
ඉද්ධී ජුතී බලවීරියූපපත්ති,
ඉදඤ්ච මෙ ධීර මහාවිමාන’’න්ති. (ජා. 2.17.1595);

ඉමස්මිඤ්හි පුණ්ණකජාතකෙ දානං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

‘‘කෙන පාණි කාමදදො, කෙන පාණි මධුස්සවො;
කෙන තෙ බ්‍රහ්මචරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිම්හි ඉජ්ඣති.

තෙන පාණි කාමදදො, තෙන පාණි මධුස්සවො;
තෙන මෙ බ්‍රහ්මචරියෙන, පුඤ්ඤං පාණිම්හි ඉජ්ඣතී’’ති. (පෙ. ව. 275,277);

ඉමස්මිං අඞ්කුරපෙතවත්ථුම්හි වෙය්‍යාවච්චං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ‘‘එවං, ඛො තං භික්ඛවෙ, තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මචරියං අහොසී’’ති (චූළව. 311) ඉමස්මිං තිත්තිරජාතකෙ පඤ්චසික්ඛාපදසීලං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ‘‘තං ඛො පන මෙ, පඤ්චසිඛ, බ්‍රහ්මචරියං නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය න නිරොධාය…පෙ…. යාවදෙව බ්‍රහ්මලොකූපපත්තියා’’ති (දී. නි. 2.329) ඉමස්මිං මහාගොවින්දසුත්තෙ චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තා. ‘‘පරෙ අබ්‍රහ්මචාරී භවිස්සන්ති, මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මචාරී භවිස්සාමා’’ති (ම. නි. 1.83) ඉමස්මිං සල්ලෙඛසුත්තෙ මෙථුනවිරති බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තා.

‘‘මයඤ්ච භරියා නාතික්කමාම,
අම්හෙ ච භරියා නාතික්කමන්ති;
අඤ්ඤත්‍ර තාහි බ්‍රහ්මචරියං චරාම,
තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ’’ති. (ජා. 1.4.97);

මහාධම්මපාලජාතකෙ සදාරසන්තොසො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. ‘‘අභිජානාමි ඛො පනාහං, සාරිපුත්ත, චතුරඞ්ගසමන්නාගතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතා, තපස්සී සුදං හොමී’’ති (ම. නි. 1.155) ලොමහංසනසුත්තෙ වීරියං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං.

‘‘හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣතී’’ති. (ජා. 1.8.75);

එවං නිමිජාතකෙ අත්තදමනවසෙන කතො අට්ඨඞ්ගිකො උපොසථො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. ‘‘ඉදං ඛො පන මෙ, පඤ්චසිඛ, බ්‍රහ්මචරියං එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය…පෙ…. අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො’’ති (දී. නි. 2.329) මහාගොවින්දසුත්තස්මිංයෙව අරියමග්ගො බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තො. ‘‘තයිදං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිත’’න්ති (දී. නි. 3.174) පාසාදිකසුත්තෙ සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලසාසනං බ්‍රහ්මචරියන්ති වුත්තං. ඉමස්මිම්පි ඨානෙ ඉදමෙව බ්‍රහ්මචරියන්ති අධිප්පෙතං. තස්මා බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං…පෙ…. පරිසුද්ධං. එවං දෙසෙන්තො ච සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං සකලසාසනං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතං චරියං. බ්‍රහ්මභූතානං වා බුද්ධාදීනං චරියන්ති වුත්තං හොති.

191. **තං ධම්මන්ති** තං වුත්තප්පකාරසම්පදං ධම්මං. **සුණාති ගහපති වාති** කස්මා පඨමං ගහපතිං නිද්දිසති? නිහතමානත්තා, උස්සන්නත්තා ච. යෙභුය්‍යෙන හි ඛත්තියකුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති. බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්තෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති. හීනජච්චකුලා පබ්බජිතා අත්තනො අත්තනො විජාතිතාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. ගහපතිදාරකා පන කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්තෙහි පිට්ඨියා ලොණං පුප්ඵමානාය භූමිං කසිත්වා තාදිසස්ස මානස්ස අභාවතො නිහතමානදප්පා හොන්ති. තෙ පබ්බජිත්වා මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං සකලබුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතා නාම න බහුකා, ගහපතිකාව බහුකා. ඉති නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති.

අඤ්ඤතරස්මිං වාති ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤතරස්මිං. **පච්චාජාතොති** පතිජාතො. **තථාගතෙ සද්ධං පටිලභතීති** පරිසුද්ධං ධම්මං සුත්වා ධම්මස්සාමිම්හි තථාගතෙ – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා’’ති සද්ධං පටිලභති. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතීති** එවං පච්චවෙක්ඛති. **සම්බාධො ඝරාවාසොති** සචෙපි සට්ඨිහත්ථෙ ඝරෙ යොජනසතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජායම්පතිකා වසන්ති, තථාපි නෙසං සකිඤ්චනසපලිබොධට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොයෙව. **රජොපථොති** රාගරජාදීනං **උට්ඨානට්ඨානන්ති** මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමනපථොතිපි වදන්ති. අලග්ගනට්ඨෙන අබ්භොකාසො වියාති **අබ්භොකාසො.** පබ්බජිතො හි කූටාගාරරතනපාසාදදෙවවිමානාදීසු පිහිතද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති, න සජ්ජති, න බජ්ඣති. තෙන වුත්තං – ‘‘අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා’’ති. අපි ච සම්බාධො ඝරාවාසො කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො. රජොපථො අසංවුතසඞ්කාරට්ඨානං විය රජානං කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො. අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථාසුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.

නයිදං සුකරං…පෙ…. පබ්බජෙය්‍යන්ති එත්ථායං සඞ්ඛෙපකථා, යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිපුණ්ණං, චරිතබ්බං එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකන්තපරිසුද්ධං . **සඞ්ඛලිඛිතන්ති** ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං. ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං…පෙ…. චරිතුං, යංනූනාහං කෙසෙ ච මස්සුඤ්ච ඔහාරෙත්වා කසායරසපීතතාය කාසායානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා පරිදහිත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජෙය්‍යන්ති. එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං අගාරියන්ති වුච්චති, තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි, තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියන්ති ඤාතබ්බා, තං අනගාරියං. **පබ්බජෙය්‍යන්ති** පටිපජ්ජෙය්‍යං.

192-193. **අප්පං වාති** සහස්සතො හෙට්ඨා භොගක්ඛන්ධො අප්පො නාම හොති, සහස්සතො පට්ඨාය මහා. ආබන්ධනට්ඨෙන ඤාතියෙව ඤාතිපරිවට්ටො. සොපි වීසතියා හෙට්ඨා අප්පො නාම හොති, වීසතියා පට්ඨාය මහා. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතො. **ආචාරගොචරසම්පන්නොති** ආචාරෙන චෙව ගොචරෙන ච සම්පන්නො. **අණුමත්තෙසූති** අප්පමත්තකෙසු. **වජ්ජෙසූති** අකුසලධම්මෙසු. **භයදස්සාවීති** භයදස්සී. **සමාදායාති** සම්මා ආදියිත්වා. **සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති** සික්ඛාපදෙසු තං තං සික්ඛාපදං සමාදියිත්වා සික්ඛති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙන පරිසුද්ධාජීවොති එත්ථ ආචාරගොචරග්ගහණෙනෙව ච කුසලෙ කායකම්මවචීකම්මෙ ගහිතෙපි යස්මා ඉදං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං නාම න ආකාසෙ වා රුක්ඛග්ගාදීසු වා උප්පජ්ජති, කායවචීද්වාරෙසුයෙව පන උප්පජ්ජති; තස්මා තස්ස උප්පත්තිද්වාරදස්සනත්ථං කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙනාති වුත්තං. යස්මා පන තෙන සමන්නාගතො, තස්මා පරිසුද්ධාජීවො. සමණමුණ්ඩිකපුත්තසුත්තන්තවසෙන (ම. නි. 2.260) වා එවං වුත්තං. තත්ථ හි ‘‘කතමෙ ච, ථපති, කුසලා සීලා? කුසලං

කායකම්මං, කුසලං වචීකම්මං, පරිසුද්ධං ආජීවම්පි ඛො අහං ථපති සීලස්මිං වදාමී''ති වුත්තං. යස්මා පන තෙන සමන්නාගතො, තස්මා පරිසුද්ධාජීවොති වෙදිතබ්බො.

සීලසම්පන්නොති බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තෙන තිවිධෙන සීලෙන සමන්නාගතො හොති. **ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරොති** මනච්ඡට්ඨෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරො හොති. **සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතොති** අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙතිආදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතියා චෙව සම්පජඤ්ඤෙන ච සමන්නාගතො හොති. **සන්තුට්ඨොති** චතූසු පච්චයෙසු තිවිධෙන සන්තොසෙන සන්තුට්ඨො හොති.

චූළසීලවණ්ණනා

194-211. එවං මාතිකං නික්ඛිපිත්වා අනුපුබ්බෙන භාජෙන්තො **''කථඤ්ච, මහාරාජ, භික්ඛු සීලසම්පන්නො හොතී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මින්**ති ඉදම්පි අස්ස භික්ඛුනො පාණාතිපාතා වෙරමණි සීලස්මිං එකං සීලං හොතීති අත්ථො. පච්චත්තවචනත්ථෙ වා එතං භුම්මං. මහාඅට්ඨකථායඤ්හි ඉදම්පි තස්ස සමණස්ස සීලන්ති අයමෙව අත්ථො වුත්තො. සෙසං බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ඉදමස්ස හොති සීලස්මින්**ති ඉදං අස්ස සීලං හොතීති අත්ථො.

212. **න කුතොචි භයං සමනුපස්සති, යදිදං සීලසංවරතොති** යානි අසංවරමූලකානි භයානි උප්පජ්ජන්ති, තෙසු යං ඉදං භයං සීලසංවරතො භවෙය්‍ය, තං කුතොචි එකසංවරතොපි න සමනුපස්සති. කස්මා? සංවරතො අසංවරමූලකස්ස භයස්ස අභාවා. **මුද්ධාභිසිත්තොති** යථාවිධානවිහිතෙන ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අවසිත්තො. **යදිදං පච්චත්ථිකතොති** යං කුතොචි එකපච්චත්ථිකතොපි භයං භවෙය්‍ය, තං න සමනුපස්සති. කස්මා? යස්මා නිහතපච්චාමිත්තො. **අජ්ඣත්තන්**ති නියකජ්ඣත්තං, අත්තනො සන්තානෙති අත්ථො. **අනවජ්ජසුඛන්**ති අනවජ්ජං අනින්දිතං කුසලං සීලපදට්ඨානෙහි අවිප්පටිසාරපාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිධම්මෙහි පරිග්ගහිතං කායිකචෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙති. **එවං ඛො, මහාරාජ, භික්ඛු සීලසම්පන්නො හොතීති** එවං නිරන්තරං විත්ථාරෙත්වා දස්සිතෙන තිවිධෙන සීලෙන සමන්නාගතො භික්ඛු සීලසම්පන්නො නාම හොතීති සීලකථං නිට්ඨාපෙසි.

ඉන්ද්‍රියසංවරකථා

213. ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරභාජනීයෙ **චක්ඛුනා රූපන්**ති අයං චක්ඛුසද්දො කත්ථචි බුද්ධචක්ඛුම්හි වත්තති, යථාහ – ''බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී''ති (මහාව. 9). කත්ථචි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතෙ සමන්තචක්ඛුම්හි, යථාහ – ''තථූපමං ධම්මමයං, සුමෙධ, පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛූ''ති (මහාව. 8). කත්ථචි ධම්මචක්ඛුම්හි ''විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී''ති (මහාව. 16) හි එත්ථ අරියමග්ගත්තයපඤ්ඤා. ''චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදී''ති (මහාව. 15) එත්ථ පුබ්බෙනිවාසාදිඤාණං පඤ්ඤාචක්ඛූති වුච්චති. ''දිබ්බෙන චක්ඛුනා''ති (ම. නි. 1.284) ආගතට්ඨානෙසු දිබ්බචක්ඛුම්හි වත්තති. ''චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ චා''ති එත්ථ පසාදචක්ඛුම්හි වත්තති. ඉධ පනායං පසාදචක්ඛුවොහාරෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙ වත්තති, තස්මා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙත්ථත්ථො. සෙසපදෙසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **අබ්‍යාසෙකසුඛන්**ති කිලෙසබ්‍යාසෙකවිරහිතත්තා අබ්‍යාසෙකං අසම්මිස්සං පරිසුද්ධං අධිචිත්තසුඛං පටිසංවෙදෙතීති.

සතිසම්පජඤ්ඤකථා

214. සතිසම්පජඤ්ඤභාජනීයම්හි **අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙති** එත්ථ තාව අභික්කන්තං වුච්චති ගමනං, පටික්කන්තං නිවත්තනං, තදුභයම්පි චතූසු ඉරියාපථෙසු ලබ්භති. ගමනෙ තාව පුරතො කායං අභිහරන්තො අභික්කමති නාම . පටිනිවත්තන්තො පටික්කමති නාම. ඨානෙපි ඨිතකොව කායං පුරතො ඔනාමෙන්තො අභික්කමති නාම, පච්ඡතො අපනාමෙන්තො පටික්කමති නාම. නිසජ්ජාය නිසින්නකොව ආසනස්ස පුරිමඅඞ්ගාභිමුඛො සංසරන්තො අභික්කමති නාම, පච්ඡිමඅඞ්ගපදෙසං පච්චාසංසරන්තො පටික්කමති නාම. නිපජ්ජනෙපි එසෙව නයො.

සම්පජානකාරී හොතීති සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී. සම්පජඤ්ඤමෙව වා කාරී. සො හි අභික්කන්තාදීසු සම්පජඤ්ඤං කරොතෙව. න කත්ථචි සම්පජඤ්ඤවිරහිතො හොති. තත්ථ සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං, සප්පායසම්පජඤ්ඤං, ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං. තත්ථ අභික්කමනචිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අගන්ත්වා – ''කිං නු මෙ එත්ථ ගතෙන අත්ථො අත්ථි නත්ථී''ති අත්ථානත්ථං පරිග්ගහෙත්වා අත්ථපරිග්ගණ්හනං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තත්ථ ච අත්ථොති චෙතියදස්සනබොධිසඞ්ඝථෙරඅසුභදස්සනාදිවසෙන ධම්මතො වුඩ්ඪි. චෙතියං වා බොධිං වා දිස්වාපි හි බුද්ධාරම්මණං, සඞ්ඝදස්සනෙන සඞ්ඝාරම්මණං, පීතිං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයවයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති. ථෙරෙ දිස්වා තෙසං ඔවාදෙ පතිට්ඨාය, අසුභං දිස්වා තත්ථ පඨමජ්ඣානං උප්පාදෙත්වා තදෙව ඛයවයතො සම්මසන්තො අරහත්තං පාපුණාති. තස්මා එතෙසං දස්සනං සාත්ථකන්ති වුත්තං. කෙචි පන ආමිසතොපි වුඩ්ඪි අත්ථොයෙව, තං නිස්සාය බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය පටිපන්නත්තාති වදන්ති.

තස්මිං පන ගමනෙ සප්පායාසප්පායං පරිග්ගහෙත්වා සප්පායපරිග්ගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං. සෙය්‍යථිදං – චෙතියදස්සනං තාව සාත්ථකං, සචෙ පන චෙතියස්ස මහාපූජාය දසද්වාදසයොජනන්තරෙ පරිසා සන්නිපතන්ති, අත්තනො විභවානුරූපා ඉත්ථියොපි පුරිසාපි අලඞ්කතපටියත්තා චිත්තකම්මරූපකානි විය සඤ්චරන්ති. තත්‍ර චස්ස ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ ලොභො හොති, අනිට්ඨෙ පටිඝො, අසමපෙක්ඛනෙ මොහො උප්පජ්ජති, කායසංසග්ගාපත්තිං වා ආපජ්ජති. ජීවිතබ්‍රහ්මචරියානං වා අන්තරායො හොති, එවං තං ඨානං අසප්පායං හොති. වුත්තප්පකාරඅන්තරායාභාවෙ සප්පායං. බොධිදස්සනෙපි එසෙව නයො. සඞ්ඝදස්සනම්පි සාත්ථං. සචෙ පන අන්තොගාමෙ මහාමණ්ඩපං කාරෙත්වා සබ්බරත්තිං ධම්මස්සවනං කරොන්තෙසු මනුස්සෙසු වුත්තප්පකාරෙනෙව ජනසන්නිපාතො චෙව අන්තරායො ච හොති, එවං තං ඨානං අසප්පායං හොති. අන්තරායාභාවෙ සප්පායං. මහාපරිසපරිවාරානං ථෙරානං දස්සනෙපි එසෙව නයො.

අසුභදස්සනම්පි සාත්ථං, තදත්ථදීපනත්ථඤ්ච ඉදං වත්ථු – එකො කිර දහරභික්ඛු සාමණෙරං ගහෙත්වා දන්තකට්ඨත්ථාය ගතො. සාමණෙරො මග්ගා ඔක්කමිත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො අසුභං දිස්වා පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තීණි ඵලානි සච්ඡිකත්වා උපරිමග්ගත්ථාය කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා අට්ඨාසි. දහරො තං අපස්සන්තො සාමණෙරාති පක්කොසි. සො ‘මයා පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛුනා සද්ධිං ද්වෙ කථා නාම න කථිතපුබ්බා. අඤ්ඤස්මිම්පි දිවසෙ උපරි විසෙසං නිබ්බත්තෙස්සාමී’ති චින්තෙත්වා කිං, භන්තෙති පටිවචනමදාසි. ‘එහී’ති ච වුත්තෙ එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා, ‘භන්තෙ, ඉමිනා තාව මග්ගෙනෙව ගන්ත්වා මයා ඨිතොකාසෙ මුහුත්තං පුරත්ථාභිමුඛො ඨත්වා ඔලොකෙථා’ති ආහ. සො තථා කත්වා තෙන පත්තවිසෙසමෙව පාපුණි. එවං එකං අසුභං ද්වින්නං ජනානං අත්ථාය ජාතං. එවං සාත්ථම්පි පනෙතං පුරිසස්ස මාතුගාමාසුභං අසප්පායං, මාතුගාමස්ස ච පුරිසාසුභං අසප්පායං, සභාගමෙව සප්පායන්ති එවං සප්පායපරිග්ගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං නාම.

එවං පරිග්ගහිතසාත්ථකසප්පායස්ස පන අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු අත්තනො චිත්තරුචියං කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ගොචරං උග්ගහෙත්වා භික්ඛාචාරගොචරෙ තං ගහෙත්වාව ගමනං ගොචරසම්පජඤ්ඤං නාම. තස්සාවිභාවනත්ථං ඉදං චතුක්කං වෙදිතබ්බං –

ඉධෙකච්චො භික්ඛු හරති, න පච්චාහරති; එකච්චො පච්චාහරති, න හරති; එකච්චො පන නෙව හරති, න පච්චාහරති; එකච්චො හරති ච, පච්චාහරති චාති. තත්ථ යො භික්ඛු දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ච ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙත්වා තථා රත්තියා පඨමයාමෙ, මජ්ඣිමයාමෙ සෙය්‍යං කප්පෙත්වා පච්ඡිමයාමෙපි නිසජ්ජචඞ්කමෙහි වීතිනාමෙත්වා පගෙව චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කත්වා බොධිරුක්ඛෙ උදකං ආසිඤ්චිත්වා, පානීයං පරිභොජනීයං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තාදීනි සබ්බානි ඛන්ධකවත්තානි සමාදාය වත්තති. සො සරීරපරිකම්මං කත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා ද්වෙ තයො පල්ලඞ්කෙ උසුමං ගාහාපෙන්තො කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං උට්ඨහිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව පත්තචීවරමාදාය සෙනාසනතො නික්ඛමිත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තොව චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා, සචෙ බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං හොති, තං අවිස්සජ්ජෙත්වාව චෙතියඞ්ගණං පවිසති. අඤ්ඤං චෙ කම්මට්ඨානං හොති, සොපානමූලෙ ඨත්වා හත්ථෙන ගහිතභණ්ඩං විය තං ඨපෙත්වා බුද්ධාරම්මණං පීතිං ගහෙත්වා චෙතියඞ්ගණං ආරුය්හ, මහන්තං චෙතියං චෙ, තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං. ඛුද්දකං චෙතියං චෙ, තථෙව පදක්ඛිණං කත්වා අට්ඨසු ඨානෙසු වන්දිතබ්බං. චෙතියං වන්දිත්වා බොධියඞ්ගණං පත්තෙනාපි බුද්ධස්ස භගවතො සම්මුඛා විය නිපච්චාකාරං දස්සෙත්වා බොධි වන්දිතබ්බා. සො එවං චෙතියඤ්ච බොධිඤ්ච වන්දිත්වා පටිසාමිතට්ඨානං ගන්ත්වා පටිසාමිතභණ්ඩකං හත්ථෙන ගණ්හන්තො විය නික්ඛිත්තකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමසමීපෙ කම්මට්ඨානසීසෙනෙව චීවරං පාරුපිත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති. අථ නං මනුස්සා දිස්වා අය්‍යො නො ආගතොති පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආසනසාලාය වා ගෙහෙ වා නිසීදාපෙත්වා යාගුං දත්වා යාව භත්තං න නිට්ඨාති, තාව පාදෙ ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා පුරතො තෙ නිසීදිත්වා පඤ්හං වා පුච්ඡන්ති, ධම්මං වා සොතුකාමා හොන්ති. සචෙපි න කථාපෙන්ති, ජනසඞ්ගහත්ථං ධම්මකථා නාම කාතබ්බා යෙවාති අට්ඨකථාචරියා වදන්ති. ධම්මකථා හි කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථි, තස්මා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ධම්මකථං කථෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ආහාරං පරිභුඤ්ජිත්වා අනුමොදනං කත්වා නිවත්තියමානෙහිපි මනුස්සෙහි අනුගතොව ගාමතො නික්ඛමිත්වා තත්ථ තෙ නිවත්තෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජති.

අථ නං පුරෙතරං නික්ඛමිත්වා බහිගාමෙ කතභත්තකිච්චා සාමණෙරදහරභික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරමස්ස ගණ්හන්ති. පොරාණකභික්ඛූ කිර අම්හාකං උපජ්ඣායො ආචරියොති න මුඛං ඔලොකෙත්වා වත්තං කරොන්ති, සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙව කරොන්ති. තෙ තං පුච්ඡන්ති – ‘‘භන්තෙ, එතෙ මනුස්සා තුම්හාකං කිං හොන්ති, මාතිපක්ඛතො සම්බන්ධා පිතිපක්ඛතො’’ති? කිං දිස්වා පුච්ඡථාති? තුම්හෙසු එතෙසං පෙමං බහුමානන්ති. ආවුසො, යං මාතාපිතූහිපි දුක්කරං, තං එතෙ අම්හාකං කරොන්ති, පත්තචීවරම්පි නො එතෙසං සන්තකමෙව, එතෙසං ආනුභාවෙන නෙව භයෙ භයං, න ඡාතකෙ ඡාතකං ජානාම. ඊදිසා නාම අම්හාකං උපකාරිනො නත්ථීති තෙසං ගුණෙ කථෙන්තො ගච්ඡති. අයං වුච්චති **හරති න පච්චාහරතීති**.

යස්ස පන පගෙව වුත්තප්පකාරං වත්තපටිපත්තිං කරොන්තස්ස කම්මජතෙජොධාතු පජ්ජලති, අනුපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා උපාදින්නකං ගණ්හාති, සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, කම්මට්ඨානං වීථිං නාරොහති, සො පගෙව

පත්තචීවරමාදාය වෙගසා චෙතියං වන්දිත්වා ගොරූපානං නික්ඛමනවෙලායමෙව ගාමං යාගුභික්ඛාය පවිසිත්වා යාගුං ලභිත්වා ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවති, අථස්ස ද්විත්තික්ඛත්තුං අජ්ඣොහරණමත්තෙනෙව කම්මජතෙජොධාතු උපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා අනුපාදින්නකං ගණ්හාති, ඝටසතෙන න්හාතො විය තෙජොධාතු පරිළාහනිබ්බානං පත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන යාගුං පරිභුඤ්ජිත්වා පත්තඤ්ච මුඛඤ්ච ධොවිත්වා අන්තරාභත්තෙ කම්මට්ඨානං මනසිකත්වා අවසෙසට්ඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ආහාරඤ්ච පරිභුඤ්ජිත්වා තතො පට්ඨාය පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උපට්ඨහමානං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආගච්ඡති, අයං වුච්චති **පච්චාහරති න හරතීති**. එදිසා ච භික්ඛූ යාගුං පිවිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා බුද්ධසාසනෙ අරහත්තප්පත්තා නාම ගණනපථං වීතිවත්තා. සීහළදීපෙයෙව තෙසු තෙසු ගාමෙසු ආසනසාලායං වා න තං ආසනමත්ථි, යත්ථ යාගුං පිවිත්වා අරහත්තප්පත්තා භික්ඛූ නත්ථීති.

යො පන පමාදවිහාරී හොති, නික්ඛිත්තධුරො සබ්බවත්තානි භින්දිත්වා පඤ්චවිධචෙතොඛීලවිනිබන්ධචිත්තො විහරන්තො – ‘‘කම්මට්ඨානං නාම අත්ථී’’ති සඤ්ඤම්පි අකත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසග්ගෙන සංසට්ඨො චරිත්වා ච භුඤ්ජිත්වා ච තුච්ඡො නික්ඛමති, අයං වුච්චති **නෙව හරති න පච්චාහරතීති**.

යො පනායං – ‘‘හරති ච පච්චාහරති චා’’ති වුත්තො, සො ගතපච්චාගතවත්තවසෙනෙව වෙදිතබ්බො. අත්තකාමා හි කුලපුත්තා සාසනෙ පබ්බජිත්වා දසපි වීසම්පි තිංසම්පි චත්තාලීසම්පි පඤ්ඤාසම්පි සතම්පි එකතො වසන්තා කතිකවත්තං කත්වා විහරන්ති, ‘‘ආවුසො, තුම්හෙ න ඉණට්ටා, න භයට්ටා, න ජීවිකාපකතා පබ්බජිතා, දුක්ඛා මුච්චිතුකාමා පනෙත්ථ පබ්බජිතා, තස්මා ගමනෙ උප්පන්නකිලෙසං ගමනෙයෙව නිග්ගණ්හථ, තථා ඨානෙ, නිසජ්ජාය, සයනෙ උප්පන්නකිලෙසං සයනෙව නිග්ගණ්හථා’’ති.

තෙ එවං කතිකවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරං ගච්ඡන්තා අඩ්ඪඋසභඋසභඅඩ්ඪගාවුතගාවුතන්තරෙසු පාසාණා හොන්ති, තාය සඤ්ඤාය කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාව ගච්ඡන්ති. සචෙ කස්සචි ගමනෙ කිලෙසො උප්පජ්ජති, තත්ථෙව නං නිග්ගණ්හාති. තථා අසක්කොන්තො තිට්ඨති, අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි තිට්ඨති. සො ‘‘අයං භික්ඛු තුය්හං උප්පන්නවිතක්කං ජානාති, අනනුච්ඡවිකං තෙ එත’’න්ති අත්තානං පටිචොදෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තත්ථෙව අරියභූමිං ඔක්කමති; තථා අසක්කොන්තො නිසීදති. අථස්ස පච්ඡතො ආගච්ඡන්තොපි නිසීදතීති සොයෙව නයො. අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කොන්තොපි තං කිලෙසං වික්ඛම්භෙත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තොව ගච්ඡති, න කම්මට්ඨානවිප්පයුත්තෙන චිත්තෙන පාදං උද්ධරති, උද්ධරති චෙ, පටිනිවත්තිත්වා පුරිමපදෙසංයෙව එති. ආලින්දකවාසී **මහාඵුස්සදෙවත්ථෙරො** විය.

සො කිර එකූනවීසතිවස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො එව විහාසි, මනුස්සාපි අද්දසංසු අන්තරාමග්ගෙ කසන්තා ච වපන්තා ච මද්දන්තා ච කම්මානි ච කරොන්තා ථෙරං තථාගච්ඡන්තං දිස්වා – ‘‘අයං ථෙරො පුනප්පුනං නිවත්තිත්වා ගච්ඡති, කිං නු ඛො මග්ගමූළ්හො, උදාහු කිඤ්චි පමුට්ඨො’’ති සමුල්ලපන්ති. සො තං අනාදියිත්වා කම්මට්ඨානයුත්තචිත්තෙනෙව සමණධම්මං කරොන්තො වීසතිවස්සබ්භන්තරෙ අරහත්තං පාපුණි, අරහත්තප්පත්තදිවසෙ චස්ස චඞ්කමනකොටියං අධිවත්ථා දෙවතා අඞ්ගුලීහි දීපං උජ්ජාලෙත්වා අට්ඨාසි. චත්තාරොපි මහාරාජානො සක්කො ච දෙවානමින්දො බ්‍රහ්මා ච සහම්පති උපට්ඨානං අගමංසු. තඤ්ච ඔභාසං දිස්වා වනවාසී මහාතිස්සත්ථෙරො තං දුතියදිවසෙ පුච්ඡි – ‘‘රත්තිභාගෙ ආයස්මතො සන්තිකෙ ඔභාසො අහොසි, කිං සො ඔභාසො’’ති? ථෙරො වික්ඛෙපං කරොන්තො ඔභාසො නාම දීපොභාසොපි හොති, මණිඔභාසොපීති එවමාදිමාහ. තතො ‘පටිච්ඡාදෙථ තුම්හෙ’ති නිබද්ධො ‘ආමා’ති පටිජානිත්වා ආරොචෙසි. කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී **මහානාගත්ථෙරො** විය ච.

සොපි කිර ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො – පඨමං තාව භගවතො මහාපධානං පූජෙස්සාමීති සත්තවස්සානි ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාසි. පුන සොළසවස්සානි ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො, වියුත්තෙන උද්ධටෙ පටිනිවත්තෙන්තො ගාමසමීපං ගන්ත්වා ‘‘ගාවී නු පබ්බජිතො නූ’’ති ආසඞ්කනීයපදෙසෙ ඨත්වා චීවරං පාරුපිත්වා කච්ඡකන්තරතො උදකෙන පත්තං ධොවිත්වා උදකගණ්ඩූසං කරොති. කිං කාරණා? මා මෙ භික්ඛං දාතුං වා වන්දිතුං වා ආගතෙ මනුස්සෙ ‘දීඝායුකා හොථා’ති වචනමත්තෙනාපි කම්මට්ඨානවික්ඛෙපො අහොසීති. ‘‘අජ්ජ, භන්තෙ, කතිමී’’ති දිවසං වා භික්ඛුගණනං වා පඤ්හං වා පුච්ඡිතො පන උදකං ගිලිත්වා ආරොචෙති. සචෙ දිවසාදීනි පුච්ඡකා න හොන්ති, නික්ඛමනවෙලාය ගාමද්වාරෙ නිට්ඨුභිත්වාව යාති.

කලම්බතිත්ථවිහාරෙ වස්සූපගතා **පඤ්ඤාසභික්ඛූ** විය ච. තෙ කිර ආසළ්හිපුණ්ණමායං කතිකවත්තං අකංසු – ‘‘අරහත්තං අප්පත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං නාලපිස්සාමා’’ති, ගාමඤ්ච පිණ්ඩාය පවිසන්තා උදකගණ්ඩූසං කත්වා පවිසිංසු. දිවසාදීසු පුච්ඡිතෙසු වුත්තනයෙනෙව පටිපජ්ජිංසු. තත්ථ මනුස්සා නිට්ඨුභනං දිස්වා ජානිංසු – ‘‘අජ්ජෙකො ආගතො, අජ්ජ ද්වෙ’’ති. එවඤ්ච චින්තෙසුං – ‘‘කිං නු ඛො එතෙ අම්හෙහියෙව සද්ධිං න සල්ලපන්ති, උදාහු අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි. සචෙ අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි න සල්ලපන්ති, අද්ධා විවාදජාතා භවිස්සන්ති. එථ නෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ඛමාපෙස්සාමා’’ති, සබ්බෙ විහාරං ගන්ත්වා පඤ්ඤාසාය භික්ඛූසු ද්වෙපි භික්ඛූ එකොකාසෙ නාද්දසංසු. තතො යො තෙසු චක්ඛුමා පුරිසො, සො ආහ – ‘‘න භො කලහකාරකානං වසනොකාසො ඊදිසො හොති, සුසම්මට්ඨං චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණං, සුනික්ඛිත්තා සම්මජ්ජනියො, සූපට්ඨපිතං පානීයං පරිභොජනීය’’න්ති, තෙ තතොව නිවත්තා. තෙපි භික්ඛූ අන්තොතෙමාසෙයෙව අරහත්තං පත්වා මහාපවාරණාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙසුං.

එවං කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාගත්ථෙරො විය, කලම්බතිත්ථවිහාරෙ වස්සූපගතභික්ඛූ විය ච කම්මට්ඨානයුත්තෙනෙව චිත්තෙන පාදං උද්ධරන්තො ගාමසමීපං ගන්ත්වා උදකගණ්ඩූසං කත්වා වීථියො සල්ලක්ඛෙත්වා, යත්ථ සුරාසොණ්ඩධුත්තාදයො කලහකාරකා චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදයො වා නත්ථි, තං වීථිං පටිපජ්ජති. තත්ථ ච පිණ්ඩාය චරමානො න තුරිතතුරිතො විය ජවෙන ගච්ඡති. න හි ජවෙන පිණ්ඩපාතියධුතඞ්ගං නාම කිඤ්චි අත්ථි. විසමභූමිභාගප්පත්තං පන උදකසකටං විය නිච්චලො හුත්වා ගච්ඡති. අනුඝරං පවිට්ඨො ච දාතුකාමං වා අදාතුකාමං වා සල්ලක්ඛෙත්වා තදනුරූපං කාලං ආගමෙන්තො භික්ඛං පටිලභිත්වා ආදාය අන්තොගාමෙ වා බහිගාමෙ වා විහාරමෙව වා ආගන්ත්වා යථා ඵාසුකෙ පතිරූපෙ ඔකාසෙ නිසීදිත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා අක්ඛබ්භඤ්ජන – වණලෙපනපුත්තමංසූපමවසෙන පච්චවෙක්ඛන්තො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය…පෙ…. භුත්තාවී ච උදකකිච්චං කත්වා මුහුත්තං භත්තකිලමථං පටිප්පස්සම්භෙත්වා යථා පුරෙභත්තං, එවං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං පච්ඡිමයාමඤ්ච කම්මට්ඨානමෙව මනසි කරොති, අයං වුච්චති **හරති ච පච්චාහරති** චාති.

ඉදං පන හරණපච්චාහරණසඞ්ඛාතං ගතපච්චාගතවත්තං පූරෙන්තො යදි උපනිස්සයසම්පන්නො හොති, පඨමවයෙ එව අරහත්තං පාපුණාති. නො චෙ පඨමවයෙ පාපුණාති, අථ මජ්ඣිමවයෙ; නො චෙ මජ්ඣිමවයෙ පාපුණාති, අථ මරණසමයෙ; නො චෙ මරණසමයෙ පාපුණාති, අථ දෙවපුත්තො හුත්වා; නො චෙ දෙවපුත්තො හුත්වා පාපුණාති, අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ නිබ්බත්තො පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති. නො චෙ පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති, අථ බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොති; සෙය්‍යථාපි ථෙරො බාහියො දාරුචීරියො මහාපඤ්ඤො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො සාරිපුත්තො මහිද්ධිකො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානො ධුතවාදො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාකස්සපො දිබ්බචක්ඛුකො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො අනුරුද්ධො විනයධරො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො උපාලි ධම්මකථිකො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො ආරඤ්ඤිකො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො රෙවතො බහුස්සුතො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො ආනන්දො භික්ඛාකාමො වා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො රාහුලො බුද්ධපුත්තොති. ඉති ඉමස්මිං චතුක්කෙ ය්වායං හරති ච පච්චාහරති ච, තස්ස ගොචරසම්පජඤ්ඤං සිඛාපත්තං හොති.

අභික්කමාදීසු පන අසම්මුය්හනං **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං,** තං එවං වෙදිතබ්බං – ඉධ භික්ඛු අභික්කමන්තො වා පටික්කමන්තො වා යථා අන්ධබාලපුථුජ්ජනා අභික්කමාදීසු – ''අත්තා අභික්කමති, අත්තනා අභික්කමො නිබ්බත්තිතො''ති වා, ''අහං අභික්කමාමි, මයා අභික්කමො නිබ්බත්තිතො''ති වා සම්මුය්හන්ති, තථා අසම්මුය්හන්තො ''අභික්කමාමී''ති චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති. ඉති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන අයං කායසම්මතො අට්ඨිසඞ්ඝාතො අභික්කමති. තස්සෙවං අභික්කමතො එකෙකපාදුද්ධරණෙ පථවීධාතු ආපොධාතූති ද්වෙ ධාතුයො ඔමත්තා හොන්ති මන්දා, ඉතරා ද්වෙ අධිමත්තා හොන්ති බලවතියො; තථා අතිහරණවීතිහරණෙසු. වොස්සජ්ජනෙ තෙජොධාතු වායොධාතූති ද්වෙ ධාතුයො ඔමත්තා හොන්ති මන්දා, ඉතරා ද්වෙ අධිමත්තා බලවතියො, තථා සන්නික්ඛෙපනසන්නිරුජ්ඣනෙසු. තත්ථ උද්ධරණෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා අතිහරණං න පාපුණන්ති, තථා අතිහරණෙ පවත්තා වීතිහරණං, වීතිහරණෙ පවත්තා වොස්සජ්ජනං, වොස්සජ්ජනෙ පවත්තා සන්නික්ඛෙපනං, සන්නික්ඛෙපනෙ පවත්තා සන්නිරුජ්ඣනං න පාපුණන්ති. තත්ථ තත්ථෙව පබ්බං පබ්බං සන්ධි සන්ධි ඔධි ඔධි හුත්වා තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තතිලානි විය පටපටායන්තා භිජ්ජන්ති. තත්ථ කො එකො අභික්කමති, කස්ස වා එකස්ස අභික්කමනං? පරමත්ථතො හි ධාතූනංයෙව ගමනං, ධාතූනං ඨානං, ධාතූනං නිසජ්ජනං, ධාතූනං සයනං. තස්මිං තස්මිං කොට්ඨාසෙ සද්ධිං රූපෙන.

> අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං, අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣති;
> අවීචිමනුසම්බන්ධො, නදීසොතොව වත්තතීති.

එවං අභික්කමාදීසු අසම්මුය්හනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං නාමාති.

නිට්ඨිතො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතීති පදස්ස අත්ථො.

ආලොකිතෙ විලොකිතෙති එත්ථ පන **ආලොකිතං** නාම පුරතො පෙක්ඛණං. **විලොකිතං** නාම අනුදිසාපෙක්ඛණං. අඤ්ඤානිපි හෙට්ඨා උපරි පච්ඡතො පෙක්ඛණවසෙන ඔලොකිතඋල්ලොකිතාපලොකිතානි නාම හොන්ති, තානි ඉධ න ගහිතානි. සාරුප්පවසෙන පන ඉමානෙව ද්වෙ ගහිතානි, ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානිපි තානි ගහිතානෙවාති.

තත්ථ ''ආලොකෙස්සාමී''ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ චිත්තවසෙනෙව අනොලොකෙත්වා අත්ථපරිග්ගණ්හනං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං, තං ආයස්මන්තං නන්දං කායසක්ඛිං කත්වා වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''සචෙ, භික්ඛවෙ, නන්දස්ස පුරත්ථිමා දිසා ආලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙතසා සමන්නාහරිත්වා නන්දො පුරත්ථිමං දිසං ආලොකෙති – 'එවං මෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලොකයතො න අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවිස්සන්ති'ති. ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති (අ. නි. 8.9). සචෙ, භික්ඛවෙ, නන්දස්ස පච්ඡිමා දිසා…පෙ…. උත්තරා දිසා…පෙ…. දක්ඛිණා දිසා…පෙ…. උද්ධං…පෙ…. අධො…පෙ…. අනුදිසා අනුවිලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙතසා සමන්නාහරිත්වා නන්දො අනුදිසං අනුවිලොකෙති – 'එවං මෙ අනුදිසං අනුවිලොකයතො න අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවිස්සන්ති'ති. ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති''ති.

අපි ච ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තචෙතියදස්සනාදිවසෙනෙව සාත්ථකතා ච සප්පායතා ච වෙදිතබ්බා, කම්මට්ඨානස්ස පන අවිජහනමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤං. තස්මා එත්ථ ඛන්ධධාතුආයතනකම්මට්ඨානිකෙහි අත්තනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව, කසිණාදිකම්මට්ඨානිකෙහි වා පන කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ආලොකනං විලොකනං කාතබ්බං. අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම ආලොකෙතා වා විලොකෙතා වා නත්ථි, 'ආලොකෙස්සාමී'ති පන චිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ තෙනෙව චිත්තෙන සද්ධිං චිත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු විඤ්ඤත්තිං ජනයමානා උප්පජ්ජති. ඉති චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන හෙට්ඨිමං අක්ඛිදලං අධො සීදති, උපරිමං උද්ධං ලඞ්ඝෙති. කොචි යන්තකෙන විවරන්තො නාම නත්ථි. තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං සාධෙන්තං උප්පජ්ජතීති එවං පජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං නාම. අපි ච මූලපරිඤ්ඤා ආගන්තුකතාව කාලිකභාවවසෙන පෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. මූලපරිඤ්ඤාවසෙන තාව –

> භවඞ්ගාවජ්ජනඤ්චෙව, දස්සනං සම්පටිච්ඡනං;
> සන්තීරණං වොට්ඨබ්බනං, ජවනං භවති සත්තමං.

තත්ථ භවඞ්ගං උපපත්තිභවස්ස අඞ්ගකිච්චං සාධයමානං පවත්තති, තං ආවට්ටෙත්වා කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා, තංනිරොධා චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං සාධයමානං, තංනිරොධා විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං සාධයමානා, තංනිරොධා විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිච්චං සාධයමානා, තංනිරොධා කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨබ්බනකිච්චං සාධයමානා , තංනිරොධා සත්තක්ඛත්තුං ජවනං ජවති. තත්ථ පඨමජවනෙපි – ''අයං ඉත්ථී, අයං පුරිසො''ති රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන ආලොකිතවිලොකිතං නාම න හොති. දුතියජවනෙපි…පෙ…. සත්තමජවනෙපි. එතෙසු පන යුද්ධමණ්ඩලෙ යොධෙසු විය හෙට්ඨුපරියවසෙන භිජ්ජිත්වා පතිතෙසු – ''අයං ඉත්ථී, අයං පුරිසො''ති රජ්ජනාදිවසෙන ආලොකිතවිලොකිතං හොති. එවං තාවෙත්ථ මූලපරිඤ්ඤාවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

චක්ඛුද්වාරෙ පන රූපෙ ආපාථමාගතෙ භවඞ්ගචලනතො උද්ධං සකකිච්චනිප්ඵාදනවසෙන ආවජ්ජනාදීසු උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙසු අවසානෙ ජවනං උප්පජ්ජති, තං පුබ්බෙ උප්පන්නානං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුද්වාරෙ ආගන්තුකපුරිසො විය හොති. තස්ස යථා පරගෙහෙ කිඤ්චි යාචිතුං පවිට්ඨස්ස ආගන්තුකපුරිසස්ස ගෙහස්සාමිකෙසු තුණ්හීමාසිනෙසු ආණාකරණං න යුත්තං, එවං ආවජ්ජනාදීනං ගෙහභූතෙ චක්ඛුද්වාරෙ ආවජ්ජනාදීසුපි අරජ්ජන්තෙසු අදුස්සන්තෙසු අමුය්හන්තෙසු ච රජ්ජනදුස්සනමුය්හනං අයුත්තන්ති එවං ආගන්තුකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

යානි පනෙතානි චක්ඛුද්වාරෙ වොට්ඨබ්බනපරියොසානානි චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති, තානි සද්ධිං සම්පයුත්තධම්මෙහි තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්තීති, ඉත්තරානි තාවකාලිකානි හොන්ති. තත්ථ යථා එකස්මිං ඝරෙ සබ්බෙසු මානුසකෙසු මතෙසු අවසෙසස්ස එකස්ස තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මරණධම්මස්ස න යුත්තා නච්චගීතාදීසු අභිරති නාම. එවමෙව එකද්වාරෙ සසම්පයුත්තෙසු ආවජ්ජනාදීසු තත්ථ තත්ථෙව මතෙසු අවසෙසස්ස තඞ්ඛණෙයෙව මරණධම්මස්ස ජවනස්සාපි රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන අභිරති නාම න යුත්තාති. එවං තාවකාලිකභාවවසෙන අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛණවසෙන පෙතං වෙදිතබ්බං. එත්ථ හි චක්ඛු චෙව රූපා ච රූපක්ඛන්ධො, දස්සනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, ඵස්සාදිකා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො. එවමෙතෙසං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති?

තථා චක්ඛු චක්ඛායතනං, රූපං රූපායතනං, දස්සනං මනායතනං, වෙදනාදයො සම්පයුත්තධම්මා ධම්මායතනං. එවමෙතෙසං චතුන්නං ආයතනානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති?

තථා චක්ඛු චක්ඛුධාතු, රූපං රූපධාතු, දස්සනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, තංසම්පයුත්තා වෙදනාදයො ධම්මා ධම්මධාතු. එවමෙතාසං චතුන්නං ධාතූනං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති?

තථා චක්ඛු නිස්සයපච්චයො, රූපා ආරම්මණපච්චයො, ආවජ්ජනං අනන්තරසමනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතපච්චයො , ආලොකො උපනිස්සයපච්චයො, වෙදනාදයො සහජාතපච්චයො. එවමෙතෙසං පච්චයානං සමවායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙතීති? එවමෙත්ථ ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛණවසෙනපි අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙති පබ්බානං සමිඤ්ජනපසාරණෙ. තත්ථ චිත්තවසෙනෙව සමිඤ්ජනපසාරණං අකත්වා හත්ථපාදානං සමිඤ්ජනපසාරණපච්චයා අත්ථානත්ථං පරිග්ගණ්හිත්වා අත්ථපරිග්ගණ්හනං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං. තත්ථ හත්ථපාදෙ අතිචිරං සමිඤ්ජෙත්වා වා පසාරෙත්වා වා ඨිතස්ස ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජති, චිත්තං එකග්ගතං

න ලභති, කම්මට්ඨානං පරිපතති, විසෙසං නාධිගච්ඡති. කාලෙ සමිඤ්ජෙන්තස්ස කාලෙ පසාරෙන්තස්ස පන තා වෙදනා නුප්පජ්ජන්ති, චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං ඵාතිං ගච්ඡති, විසෙසමධිගච්ඡතීති , එවං අත්ථානත්ථපරිග්ගණ්හනං වෙදිතබ්බං.

අත්ථෙ පන සතිපි සප්පායාසප්පායං පරිග්ගණ්හිත්වා සප්පායපරිග්ගණ්හනං සප්පායසම්පජඤ්ඤං. තත්‍රායං නයො –

මහාචෙතියඞ්ගණෙ කිර දහරභික්ඛූ සජ්ඣායං ගණ්හන්ති, තෙසං පිට්ඨිපස්සෙසු දහරභික්ඛුනියො ධම්මං සුණන්ති. තත්‍රෙකො දහරො හත්ථං පසාරෙන්තො කායසංසග්ගං පත්වා තෙනෙව කාරණෙන ගිහී ජාතො. අපරො භික්ඛු පාදං පසාරෙන්තො අග්ගිම්හි පසාරෙසි, අට්ඨිමාහච්ච පාදො ඣායි. අපරො වම්මිකෙ පසාරෙසි, සො ආසීවිසෙන ඩට්ඨො. අපරො චීවරකුටිදණ්ඩකෙ පසාරෙසි, තං මණිසප්පො ඩංසි. තස්මා එවරූපෙ අසප්පායෙ අපසාරෙත්වා සප්පායෙ පසාරෙතබ්බං. ඉදමෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං.

ගොචරසම්පජඤ්ඤං පන මහාථෙරවත්ථුනා දීපෙතබ්බං – **මහාථෙරො** කිර දිවාඨානෙ නිසින්නො අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං කථයමානො සහසා හත්ථං සමිඤ්ජෙත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සමිඤ්ජෙසි. තං අන්තෙවාසිකා පුච්ඡිංසු – ‘‘කස්මා, භන්තෙ, සහසා හත්ථං සමිඤ්ජිත්වා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සණිකං සමිඤ්ජයිත්ථා’’ති? යතො පට්ඨායාහං, ආවුසො, කම්මට්ඨානං මනසිකාතුං ආරද්ධො, න මෙ කම්මට්ඨානං මුඤ්චිත්වා හත්ථො සමිඤ්ජිතපුබ්බො, ඉදානි පන මෙ තුම්හෙහි සද්ධිං කථයමානෙන කම්මට්ඨානං මුඤ්චිත්වා සමිඤ්ජිතො. තස්මා පුන යථාඨානෙ ඨපෙත්වා සමිඤ්ජෙසින්ති. සාධු , භන්තෙ, භික්ඛුනා නාම එවරූපෙන භවිතබ්බන්ති. එවමෙත්ථාපි කම්මට්ඨානාවිජහනමෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි සමිඤ්ජෙන්තො වා පසාරෙන්තො වා නත්ථි, වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙන පන සුත්තාකඩ්ඪනවසෙන දාරුයන්තස්ස හත්ථපාදලචලනං විය සමිඤ්ජනපසාරණං හොතීති එවං පරිජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙති එත්ථ සඞ්ඝාටිචීවරානං නිවාසනපාරුපනවසෙන පත්තස්ස භික්ඛාපටිග්ගහණාදිවසෙන පරිභොගො ධාරණං නාම. තත්ථ සඞ්ඝාටිචීවරධාරණෙ තාව නිවාසෙත්වා වා පාරුපිත්වා වා පිණ්ඩාය චරතො ආමිසලාභො සීතස්ස පටිඝාතායාතිආදිනා නයෙන භගවතා වුත්තප්පකාරොයෙව ච අත්ථො අත්ථො නාම. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

උණ්හපකතිකස්ස පන දුබ්බලස්ස ච චීවරං සුඛුමං සප්පායං, සීතාලුකස්ස ඝනං දුපට්ටං. විපරීතං අසප්පායං. යස්ස කස්සචි ජිණ්ණං අසප්පායමෙව, අග්ගළාදිදානෙන හිස්ස තං පලිබොධකරං හොති. තථා පට්ටුණ්ණදුකූලාදිභෙදං ලොභනීයචීවරං. තාදිසඤ්හි අරඤ්ඤෙ එකකස්ස නිවාසන්තරායකරං ජීවිතන්තරායකරඤ්චාපි හොති. නිප්පරියායෙන පන යං නිමිත්තකම්මාදිමිච්ඡාජීවවසෙන උප්පන්නං, යඤ්චස්ස සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං අසප්පායං. විපරීතං සප්පායං. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං. කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි චීවරං පාරුපෙන්තො නත්ථි, වුත්තප්පකාරෙන චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන චීවරපාරුපනං හොති. තත්ථ චීවරම්පි අචෙතනං, කායොපි අචෙතනො. චීවරං න ජානාති – ‘‘මයා කායො පාරුපිතො’’ති. කායොපි න ජානාති – ‘‘අහං චීවරෙන පාරුපිතො’’ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං පටිච්ඡාදෙන්ති පටපිලොතිකායපොත්ථකරූපපටිච්ඡාදනෙ විය. තස්මා නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං, න අසුන්දරං ලභිත්වා දොමනස්සං.

නාගවම්මිකචෙතියරුක්ඛාදීසු හි කෙචි මාලාගන්ධධූමවත්ථාදීහි සක්කාරං කරොන්ති, කෙචි ගූථමුත්තකද්දමදණ්ඩසත්ථප්පහාරාදීහි අසක්කාරං. න තෙහි නාගවම්මිකරුක්ඛාදයො සොමනස්සං වා දොමනස්සං වා කරොන්ති. එවමෙව නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා සොමනස්සං කාතබ්බං , න අසුන්දරං ලභිත්වා දොමනස්සන්ති, එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

පත්තධාරණෙපි පත්තං සහසාව අග්ගහෙත්වා ඉමං ගහෙත්වා පිණ්ඩාය චරමානො භික්ඛං ලභිස්සාමීති, එවං පත්තග්ගහණපච්චයා පටිලභිතබ්බං අත්ථවසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

කිසදුබ්බලසරීරස්ස පන ගරුපත්තො අසප්පායො, යස්ස කස්සචි චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහතො දුබ්බිසොධනීයො අසප්පායොව. දුද්ධොතපත්තොපි න වට්ටති, තං ධොවන්තස්සෙව චස්ස පලිබොධො හොති. මණිවණ්ණපත්තො පන ලොභනීයො, චීවරෙ වුත්තනයෙනෙව අසප්පායො, නිමිත්තකම්මාදිවසෙන ලද්ධො පන යඤ්චස්ස සෙවමානස්ස අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, අයං එකන්තඅසප්පායොව. විපරීතො සප්පායො. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං. කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි පත්තං ගණ්හන්තො නත්ථි, වුත්තප්පකාරෙන චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනෙව පත්තග්ගහණං නාම හොති. තත්ථ පත්තොපි අචෙතනො, හත්ථාපි අචෙතනා. පත්තො න ජානාති – ''අහං හත්ථෙහි ගහිතො''ති. හත්ථාපි න ජානන්ති – ''අම්හෙහි පත්තො ගහිතො''ති. ධාතුයොව ධාතුසමූහං ගණ්හන්ති, සණ්ඩාසෙන අග්ගිවණ්ණපත්තග්ගහණෙ වියාති. එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච යථා ඡින්නහත්ථපාදෙ වණමුඛෙහි පග්ඝරිතපුබ්බලොහිතකිමිකුලෙ නීලමක්ඛිකසම්පරිකිණ්ණෙ අනාථසාලායං නිපන්නෙ අනාථමනුස්සෙ දිස්වා, යෙ දයාලුකා පුරිසා, තෙ තෙසං වණමත්තචොළකානි චෙව කපාලාදීහි ච භෙසජ්ජානි උපනාමෙන්ති. තත්ථ චොළකානිපි කෙසඤ්චි සණ්හානි, කෙසඤ්චි ථූලානි පාපුණන්ති. භෙසජ්ජකපාලකානිපි කෙසඤ්චි සුසණ්ඨානානි, කෙසඤ්චි දුස්සණ්ඨානානි පාපුණන්ති, න තෙ තත්ථ සුමනා වා දුම්මනා වා හොන්ති . වණපටිච්ඡාදනමත්තෙනෙව හි චොළකෙන, භෙසජ්ජපටිග්ගහණමත්තෙනෙව ච කපාලකෙන තෙසං අත්ථො. එවමෙව යො භික්ඛු වණචොළකං විය චීවරං, භෙසජ්ජකපාලකං විය ච පත්තං, කපාලෙ භෙසජ්ජමිව ච පත්තෙ ලද්ධං භික්ඛං සල්ලක්ඛෙති, අයං සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤෙන උත්තමසම්පජානකාරීති වෙදිතබ්බො.

අසිතාදීසු **අසිතෙ**ති පිණ්ඩපාතභොජනෙ. **පීතෙ**ති යාගුආදිපානෙ. **ඛායිතෙ**ති පිට්ඨඛජ්ජාදිඛාදනෙ. **සායිතෙ**ති මධුඵාණිතාදිසායනෙ. තත්ථ නෙව දවායාතිආදිනා නයෙන වුත්තො අට්ඨවිධොපි අත්ථො අත්ථො නාම. තස්සෙව වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ලූඛපණීතතිත්තමධුරරසාදීසු පන යෙන භොජනෙන යස්ස ඵාසු න හොති, තං තස්ස අසප්පායං. යං පන නිමිත්තකම්මාදිවසෙන පටිලද්ධං, යඤ්චස්ස භුඤ්ජතො අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, තං එකන්තඅසප්පායමෙව, විපරීතං සප්පායං. තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පායසම්පජඤ්ඤං. කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි භුඤ්ජකො නත්ථි, වුත්තප්පකාරචිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පත්තප්පටිග්ගහණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව හත්ථස්ස පත්තෙ ඔතාරණං නාම හොති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ආලොපකරණං ආලොපඋද්ධාරණං මුඛවිවරණඤ්ච හොති, න කොචි කුඤ්චිකාය යන්තකෙන වා හනුකට්ඨීනි විවරති. චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව ආලොපස්ස මුඛෙ ඨපනං, උපරිදන්තානං මුසලකිච්චසාධනං, හෙට්ඨිමදන්තානං උදුක්ඛලකිච්චසාධනං, ජිව්හාය හත්ථකිච්චසාධනඤ්ච හොති. ඉති තත්ථ අග්ගජිව්හාය තනුකඛෙළො මූලජිව්හාය බහලඛෙළො මක්ඛෙති. තං හෙට්ඨාදන්තඋදුක්ඛලෙ ජිව්හාහත්ථපරිවත්තකං ඛෙළොදකෙන තෙමිතං උපරිදන්තමුසලසඤ්චුණ්ණිතං කොචි කටච්ඡුනා වා දබ්බියා වා අන්තොපවෙසෙන්තො නාම නත්ථි, වායොධාතුයාව පවිසති. පවිට්ඨං පවිට්ඨං කොචි පලාලසන්ථාරං කත්වා ධාරෙන්තො නාම නත්ථි, වායොධාතුවසෙනෙව තිට්ඨති. ඨිතං ඨිතං කොචි උද්ධනං කත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා පචන්තො නාම නත්ථි, තෙජොධාතුයාව පච්චති. පක්කං පක්කං කොචි දණ්ඩකෙන වා යට්ඨියා වා බහි නීහාරකො නාම නත්ථි, වායොධාතුයෙව නීහරති. ඉති වායොධාතු පටිහරති ච, වීතිහරති ච, ධාරෙති ච, පරිවත්තෙති ච, සඤ්චුණ්ණෙති ච, විසොසෙති ච, නීහරති ච. පථවීධාතු ධාරෙති ච, පරිවත්තෙති ච, සඤ්චුණ්ණෙති ච, විසොසෙති ච. ආපොධාතු සිනෙහෙති ච, අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙති. තෙජොධාතු අන්තොපවිට්ඨං පරිපාචෙති. ආකාසධාතු අඤ්ජසො හොති. විඤ්ඤාණධාතු තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගමන්වාය ආභුජතීති. එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අපි ච ගමනතො පරියෙසනතො පරිභොගතො ආසයතො නිධානතො අපරිපක්කතො පරිපක්කතො ඵලතො නිස්සන්දතො සම්මක්ඛනතොති, එවං දසවිධපටිකූලභාවපච්චවෙක්ඛණතො පෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං. විත්ථාරකථා පනෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ ආහාරපටිකූලසඤ්ඤානිද්දෙසතො ගහෙතබ්බා.

උච්චාරපස්සාවකම්මෙති උච්චාරස්ස ච පස්සාවස්ස ච කරණෙ. තත්ථ පත්තකාලෙ උච්චාරපස්සාවං අකරොන්තස්ස සකලසරීරතො සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි භමන්ති, චිත්තං න එකග්ගං හොති, අඤ්ඤෙ ච රොගා උප්පජ්ජන්ති. කරොන්තස්ස පන සබ්බං තං න හොතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. තස්ස වසෙන සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අට්ඨානෙ උච්චාරපස්සාවං කරොන්තස්ස පන ආපත්ති හොති, අයසො වඩ්ඪති, ජීවිතන්තරායො හොති, පතිරූපෙ ඨානෙ කරොන්තස්ස සබ්බං තං න හොතීති ඉදමෙත්ථ සප්පායං තස්ස වසෙන සප්පායසම්පජඤ්ඤං. කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනෙව ච ගොචරසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම උච්චාරපස්සාවකම්මං කරොන්තො නත්ථි, චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව පන උච්චාරපස්සාවකම්මං හොති . යථා වා පන පක්කෙ ගණ්ඩෙ ගණ්ඩභෙදෙන පුබ්බලොහිතං අකාමතාය නික්ඛමති. යථා ච අතිභරිතා උදකභාජනා උදකං අකාමතාය නික්ඛමති. එවං පක්කාසයමුත්තවත්ථීසු සන්නිචිතා උච්චාරපස්සාවා වායුවෙගසමුප්පීළිතා අකාමතායපි නික්ඛමන්ති. සො පනායං එවං නික්ඛමන්තො උච්චාරපස්සාවො නෙව තස්ස

භික්ඛුනො අත්තනො හොති, න පරස්ස, කෙවලං සරීරනිස්සන්දොව හොති. යථා කිං? යථා උදකතුම්බතො පුරාණුදකං ඡඩ්ඩෙන්තස්ස නෙව තං අත්තනො හොති, න පරෙසං; කෙවලං පටිජග්ගනමත්තමෙව හොති; එවං පවත්තපටිසඞ්ඛානවසෙනෙත්ථ අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

ගතාදීසු **ගතෙති** ගමනෙ. **ඨිතෙති** ඨානෙ. **නිසින්නෙති** නිසජ්ජාය. **සුත්තෙති** සයනෙ. **ජාගරිතෙති** ජාගරණෙ. **භාසිතෙති** කථනෙ. **තුණ්හීභාවෙති** අකථනෙ. ''ගච්ඡන්තො වා ගච්ඡාමීති පජානාති, ඨිතො වා ඨිතොම්හීති පජානාති, නිසින්නො වා නිසින්නොම්හීති පජානාති, සයානො වා සයානොම්හීති පජානාතී''ති ඉමස්මිඤ්හි සුත්තෙ අද්ධානඉරියාපථා කථිතා. ''අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ''ති ඉමස්මිං මජ්ඣිමා. ''ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ''ති ඉධ පන ඛුද්දකචුණ්ණියඉරියාපථා කථිතා. තස්මා තෙසුපි වුත්තනයෙනෙව සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා.

තිපිටකමහාසිවත්ථෙරො පනාහ – යො චිරං ගන්ත්වා වා චඞ්කමිත්වා වා අපරභාගෙ ඨිතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''චඞ්කමනකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති . අයං ගතෙ සම්පජානකාරී නාම.

යො සජ්ඣායං වා කරොන්තො, පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙන්තො, කම්මට්ඨානං වා මනසිකරොන්තො චිරං ඨත්වා අපරභාගෙ නිසින්නො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''ඨිතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති. අයං ඨිතෙ සම්පජානකාරී නාම.

යො සජ්ඣායාදිකරණවසෙනෙව චිරං නිසීදිත්වා අපරභාගෙ උට්ඨාය ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''නිසින්නකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති. අයං නිසින්නෙ සම්පජානකාරී නාම.

යො පන නිපන්නකො සජ්ඣායං වා කරොන්තො කම්මට්ඨානං වා මනසිකරොන්තො නිද්දං ඔක්කමිත්වා අපරභාගෙ උට්ඨාය ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''සයනකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති. අයං සුත්තෙ ජාගරිතෙ ච සම්පජානකාරී නාම. කිරියමයචිත්තානඤ්හි අප්පවත්තනං සොප්පං නාම, පවත්තනං ජාගරිතං නාම.

යො පන භාසමානො – ''අයං සද්දො නාම ඔට්ඨෙ ච පටිච්ච, දන්තෙ ච ජිව්හඤ්ච තාලුඤ්ච පටිච්ච, චිත්තස්ස ච තදනුරූපං පයොගං පටිච්ච ජායතී''ති සතො සම්පජානොව භාසති. චිරං වා පන කාලං සජ්ඣායං වා කත්වා, ධම්මං වා කථෙත්වා, කම්මට්ඨානං වා පවත්තෙත්වා, පඤ්හං වා විස්සජ්ජෙත්වා, අපරභාගෙ තුණ්හීභූතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''භාසිතකාලෙ උප්පන්නා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති. අයං භාසිතෙ සම්පජානකාරී නාම.

යො තුණ්හීභූතො චිරං ධම්මං වා කම්මට්ඨානං වා මනසිකත්වා අපරභාගෙ ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ''තුණ්හීභූතකාලෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති. උපාදාරූපප්පවත්තියඤ්හි සති භාසති නාම, අසති තුණ්හී භවති නාමාති. අයං තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී නාමාති.

තයිදං මහාසිවත්ථෙරෙන වුත්තං අසම්මොහධුරං මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ අධිප්පෙතං. ඉමස්මිං පන සාමඤ්ඤඵලෙ සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති. තස්මා වුත්තනයෙනෙව චෙත්ථ චතුන්නං සම්පජඤ්ඤානං වසෙන සම්පජානකාරිතා වෙදිතබ්බා. සම්පජානකාරීති ච සබ්බපදෙසු සතිසම්පයුත්තස්සෙව සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතොති එතස්ස හි පදස්ස අයං විත්ථාරො. විභඞ්ගප්පකරණෙ පන – ''සතො සම්පජානො අභික්කමති, සතො සම්පජානො පටික්කමතී''ති එවං එතානි පදානි විභත්තානෙව. **එවං, ඛො මහාරාජාති** එවං සතිසම්පයුත්තස්ස සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අභික්කමාදීනි පවත්තෙන්තො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො නාම හොතීති අත්ථො.

සන්තොසකථා

215. **ඉධ, මහාරාජ, භික්ඛු සන්තුට්ඨො හොතීති** එත්ථ **සන්තුට්ඨොති** ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො. සො පනෙස **සන්තොසො ද්වාදසවිධො** හොති, සෙය්‍යථිදං – චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො. එවං පිණ්ඩපාතාදීසු. තස්සායං පභෙදවණ්ණනා –

ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති, සුන්දරං වා අසුන්දරං වා. සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හති. අයමස්ස චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති, ආබාධජරාභිභූතො වා, ගරුචීවරං පාරුපන්තො කිලමති. සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති. සො පත්තචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝපත්තචීවරං බහූනි වා පන පත්තචීවරානි ලභිත්වා ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභීනං හොතූති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා ගහෙත්වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති. සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති. සො තං චීවරං විය ථෙරචිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති, මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං, න දොමනස්සං උප්පාදෙති; අන්තමසො තිණසන්ථාරකෙනපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො.

අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති. සො තානි චීවරං විය ථෙරචිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. යොපි – ''උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පුන පටිබුජ්ඣතො කාමවිතක්කා පාතුභවන්තී''ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති. සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයම්පිස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති, ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති, තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන තෙලෙන අත්ථිකො ඵාණිතං ලභති. සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා අඤ්ඤදෙව වා පරියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො.

අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති. සො තං චීවරං විය ථෙරචිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභීගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීටකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං – ''ගණ්හාහි, භන්තෙ, යදිච්ඡසී''ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති, අථ මුත්තහරීටකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිතන්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීටකෙනෙව භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉමිනා පන ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතස්ස භික්ඛුනො අට්ඨ පරික්ඛාරා වට්ටන්ති. තීණි චීවරානි, පත්තො, දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසි, එකා සූචි, කායබන්ධනං පරිස්සාවනන්ති. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''තිචීවරඤ්ච පත්තො ච, වාසි සූචි ච බන්ධනං;
> පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ, යුත්තයොගස්ස භික්ඛුනො''ති.

තෙ සබ්බෙ කායපරිහාරිකාපි හොන්ති කුච්ඡිපරිහාරිකාපි. කථං? තිචීවරං තාව නිවාසෙත්වා ච පාරුපිත්වා ච විචරණකාලෙ කායං පරිහරති, පොසෙතීති කායපරිහාරිකං හොති. චීවරකණ්ණෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා පිවනකාලෙ ඛාදිතබ්බඵලාඵලගහණකාලෙ ච කුච්ඡිං පරිහරති; පොසෙතීති කුච්ඡිපරිහාරිකං හොති.

පත්තොපි තෙන උදකං උද්ධරිත්වා න්හානකාලෙ කුටිපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකො හොති. ආහාරං ගහෙත්වා භුඤ්ජනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකො.

වාසිපි තාය දන්තකට්ඨච්ඡෙදනකාලෙ මඤ්චපීඨානං අඞ්ගපාදචීවරකුටිදණ්ඩකසජ්ජනකාලෙ ච කායපරිහාරිකා හොති. උච්ඡුඡෙදනනාළිකෙරාදිතච්ඡනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා.

සූචිපි චීවරසිබ්බනකාලෙ කායපරිහාරිකා හොති. පූවං වා ඵලං වා විජ්ඣිත්වා ඛාදනකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකා.

කායබන්ධනං බන්ධිත්වා විචරණකාලෙ කායපරිහාරිකං. උච්ඡුආදීනි බන්ධිත්වා ගහණකාලෙ කුච්ඡිපරිහාරිකං.

පරිස්සාවනං තෙන උදකං පරිස්සාවෙත්වා න්හානකාලෙ, සෙනාසනපරිභණ්ඩකරණකාලෙ ච කායපරිහාරිකං. පානීයං පරිස්සාවනකාලෙ, තෙනෙව තිලතණ්ඩුලපුථුකාදීනි ගහෙත්වා ඛාදනකාලෙ ච කුච්ඡිපරිහාරියං. අයං තාව අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස පරික්ඛාරමත්තා. නවපරික්ඛාරිකස්ස පන සෙය්‍යං පවිසන්තස්ස තත්‍රට්ඨකං පච්චත්ථරණං වා කුඤ්චිකා වා වට්ටති. දසපරික්ඛාරිකස්ස නිසීදනං වා චම්මඛණ්ඩං වා වට්ටති. එකාදසපරික්ඛාරිකස්ස පන කත්තරයට්ඨි

වා තෙලනාළිකා වා වට්ටති. ද්වාදසපරික්ඛාරිකස්ස ඡත්තං වා උපාහනං වා වට්ටති. එතෙසු ච අට්ඨපරික්ඛාරිකොව සන්තුට්ඨො, ඉතරෙ අසන්තුට්ඨා මහිච්ඡා මහාභාරාති න වත්තබ්බා. එතෙපි හි අප්පිච්ඡාව සන්තුට්ඨාව සුභරාව සල්ලහුකවුත්තිනොව. භගවා පන න යිමං සුත්තං තෙසං වසෙන කථෙසි, අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස වසෙන කථෙසි. සො හි ඛුද්දකවාසිඤ්ච සූචිඤ්ච පරිස්සාවනෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තස්ස අන්තො ඨපෙත්වා පත්තං අංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා තිචීවරං කායපටිබද්ධං කත්වා යෙනිච්ඡකං සුඛං පක්කමති. පටිනිවත්තෙත්වා ගහෙතබ්බං නාමස්ස න හොති. ඉති ඉමස්ස භික්ඛුනො සල්ලහුකවුත්තිතං දස්සෙන්තො භගවා – ''සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙනා''තිආදිමාහ. තත්ථ **කායපරිහාරිකෙනාති** කායපරිහරණමත්තකෙන. **කුච්ඡිපරිහාරිකෙනාති** කුච්ඡිපරිහරණමත්තකෙන. **සමාදායෙව පක්කමතීති** අට්ඨපරික්ඛාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වාව කායපටිබද්ධං කත්වාව ගච්ඡති. ''මම විහාරො පරිවෙණං උපට්ඨාකො''ති ආසඞ්ගො වා බන්ධො වා න හොති. සො ජියා මුත්තො සරො විය, යූථා අපක්කන්තො මදහත්ථී විය ච ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනාසනං වනසණ්ඩං රුක්ඛමූලං වනපබ්භාරං පරිභුඤ්ජන්තො එකොව තිට්ඨති, එකොව නිසීදති. සබ්බිරියාපථෙසු එකොව අදුතියො.

> ''චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති,
> සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන;
> පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී,
> එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති. (සු. නි. 42);

එවං වණ්ණිතං ඛග්ගවිසාණකප්පතං ආපජ්ජති.

ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො – ''සෙය්‍යථාපී''තිආදිමාහ. තත්ථ **පක්ඛී සකුණොති** පක්ඛයුත්තො සකුණො. **ඩෙතීති** උප්පතති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – සකුණා නාම ''අසුකස්මිං පදෙසෙ රුක්ඛො පරිපක්කඵලො''ති ඤත්වා නානාදිසාහි ආගන්ත්වා නඛපත්තතුණ්ඩාදීහි තස්ස ඵලානි විජ්ඣන්තා විධුනන්තා ඛාදන්ති. 'ඉදං අජ්ජතනාය, ඉදං ස්වාතනාය භවිස්සතී'ති තෙසං න හොති. ඵලෙ පන ඛීණෙ නෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඨපෙන්ති, න තත්ථ පත්තං වා නඛං වා තුණ්ඩං වා ඨපෙන්ති. අථ ඛො තස්මිං රුක්ඛෙ අනපෙක්ඛො හුත්වා, යො යං දිසාභාගං ඉච්ඡති, සො තෙන සපත්තභාරොව උප්පතිත්වා ගච්ඡති. එවමෙව අයං භික්ඛු නිස්සඞ්ගො නිරපෙක්ඛො යෙන කාමං පක්කමති. තෙන වුත්තං ''සමාදායෙව පක්කමතී''ති.

නීවරණප්පහානකථා

216. **සො ඉමිනා** චාතිආදිනා කිං දස්සෙති? අරඤ්ඤවාසස්ස පච්චයසම්පත්තිං දස්සෙති. යස්ස හි ඉමෙ චත්තාරො පච්චයා නත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො න ඉජ්ඣති. තිරච්ඡානගතෙහි වා වනචරකෙහි වා සද්ධිං වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා – ''කිං එවරූපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙනා''ති භෙරවසද්දං සාවෙන්ති, හත්ථෙහි සීසං පහරිත්වා පලායනාකාරං කරොන්ති. ''අසුකො භික්ඛු අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච පාපකම්මං අකාසී''ති අයසො පත්ථරති. යස්ස පනෙතෙ චත්තාරො පච්චයා අත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො ඉජ්ඣති. සො හි අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛන්තො කිඤ්චි කාළකං වා තිලකං වා අපස්සන්තො පීතිං උප්පාදෙත්වා තං ඛයවයතො සම්මසන්තො අරියභූමිං ඔක්කමති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භණන්ති. ඉතිස්ස උදකෙ පක්ඛිත්තතෙලබින්දු විය යසො විත්ථාරිකො හොති.

තත්ථ **විවිත්තන්ති** සුඤ්ඤං, අප්පසද්දං, අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො. එතදෙව හි සන්ධාය විභඞ්ගෙ – ''විවිත්තන්ති සන්තිකෙ චෙපි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජිතෙහි. තෙන තං විවිත්ත''න්ති වුත්තං. සෙති චෙව ආසති ච එත්ථාති සෙනාසනං මඤ්චපීඨාදීනමෙතං අධිවචනං. තෙනාහ – ''සෙනාසනන්ති මඤ්චොපි සෙනාසනං , පීඨම්පි, භිසිපි, බිම්බොහනම්පි, විහාරොපි, අඩ්ඪයොගොපි, පාසාදොපි, හම්මියම්පි, ගුහාපි, අට්ටොපි, මාළොපි ලෙණම්පි, වෙළුගුම්බොපි, රුක්ඛමූලම්පි, මණ්ඩපොපි, සෙනාසනං, යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්ති, සබ්බමෙතං සෙනාසන''න්ති (විභ. 527).

අපි ච – ''විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා''ති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. ''මඤ්චො පීඨං භිසි බිම්බොහන''න්ති ඉදං මඤ්චපීඨසෙනාසනං නාම. ''චිමිලිකා චම්මඛණ්ඩො තිණසන්ථාරො පණ්ණසන්ථාරො''ති ඉදං සන්ථතසෙනාසනං නාම. ''යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තී''ති ඉදං ඔකාසසෙනාසනං නාමාති. එවං චතුබ්බිධං සෙනාසනං හොති, තං සබ්බං සෙනාසනග්ගහණෙන සඞ්ගහිතමෙව.

ඉධ පනස්ස සකුණසදිසස්ස චාතුද්දිසස්ස භික්ඛුනො අනුච්ඡවිකසෙනාසනං දස්සෙන්තො අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලන්තිආදිමාහ. තත්ථ **අරඤ්ඤන්ති** නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤන්ති. ඉදං භික්ඛුනීනං වසෙන ආගතං. ''ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම''න්ති (පාරා. 654) ඉදං පන ඉමස්ස භික්ඛුනො අනුරූපං. තස්ස ලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ වුත්තං. **රුක්ඛමූලන්ති** යං කිඤ්චි සන්දච්ඡායං විවිත්තරුක්ඛමූලං. **පබ්බතන්ති** සෙලං. තත්ථ හි උදකසොණ්ඩීසු උදකකිච්චං කත්වා සීතාය රුක්ඛච්ඡායාය නිසින්නස්ස නානාදිසාසු ඛායමානාසු සීතෙන වාතෙන බීජියමානස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති. **කන්දරන්ති** කං වුච්චති උදකං, තෙන දාරිතං, උදකෙන භින්නං පබ්බතපදෙසං. යං නදීතුම්බන්තිපි, නදීකුඤ්ජන්තිපි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා වාලිකා

හොති, මත්ථකෙ මණිවිතානං විය වනගහනං, මණිඛන්ධසදිසං උදකං සන්දති. එවරූපං කන්දරං ඔරුය්හ පානීයං පිවිත්වා ගත්තානි සීතානි කත්වා වාලිකං උස්සාපෙත්වා පංසුකූලචීවරං පඤ්ඤපෙත්වා නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොතො චිත්තං එකග්ගං හොති. **ගිරිගුහන්ති** ද්වින්නං පබ්බතානං අන්තරෙ, එකස්මිංයෙව වා උමග්ගසදිසං මහාවිවරං සුසානලක්ඛණං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං. **වනපත්ථන්ති** ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං, යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති, තෙනෙවාහ – ''වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන''න්තිආදි. **අබ්භොකාසන්ති** අච්ඡන්නං. ආකඞ්ඛමානො පනෙත්ථ චීවරකුටිං කත්වා වසති. **පලාලපුඤ්ජන්ති** පලාලරාසි. මහාපලාලපුඤ්ජතො හි පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගච්ඡගුම්බාදීනම්පි උපරි පලාලං පක්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්නා සමණධම්මං කරොන්ති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

පච්ඡාභත්තන්ති භත්තස්ස පච්ඡතො. **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තොති** පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තො. **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා. **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමං සරීරං උජුං ඨපෙත්වා අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා. එවඤ්හි නිසින්නස්ස චම්මමංසන්හාරූනි න පණමන්ති. අථස්ස යා තෙසං පණමනපච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා නුප්පජ්ජන්ති. තාසු අනුප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුඩ්ඪිං ඵාතිං වෙපුල්ලං උපගච්ඡති. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා. මුඛසමීපෙ වා කත්වාති අත්ථො. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං – ''අයං සති උපට්ඨිතා හොති සූපට්ඨිතා නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා, තෙන වුච්චති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා''ති (විභ. 537). අථ වා **පරීති** පරිග්ගහට්ඨො. **මුඛන්ති** නිය්‍යානට්ඨො. **සතීති** උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති – ''පරිමුඛං සති''න්ති. එවං පටිසම්භිදායං වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො – ''පරිග්ගහිතනිය්‍යානසතිං කත්වා''ති.

217. **අභිජ්ඣං ලොකෙති** එත්ථ ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ලොකො, තස්මා පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු රාගං පහාය කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙත්වාති අයමෙත්ථත්ථො. **විගතාභිජ්ඣෙනාති** වික්ඛම්භනවසෙන පහීනත්තා විගතාභිජ්ඣෙන, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනාති අත්ථො. **අභිජ්ඣාය චිත්තං පරිසොධෙතීති** අභිජ්ඣාතො චිත්තං පරිමොචෙති. යථා තං සා මුඤ්චති චෙව, මුඤ්චිත්වා ච න පුන ගණ්හති, එවං කරොතීති අත්ථො. **බ්‍යාපාදපදොසං පහායාති**ආදීසුපි එසෙව නයො. බ්‍යාපජ්ජති ඉමිනා චිත්තං පූතිකුම්මාසාදයො විය පුරිමපකතිං විජහතීති බ්‍යාපාදො. විකාරාපත්තියා පදුස්සති, පරං වා පදූසෙති විනාසෙතීති පදොසො. උභයමෙතං කොධස්සෙවාධිවචනං . ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං. මිද්ධං චෙතසිකගෙලඤ්ඤං, ථිනඤ්ච මිද්ධඤ්ච ථිනමිද්ධං. **ආලොකසඤ්ඤීති** රත්තිම්පි දිවාදිට්ඨාලොකසඤ්ජානනසමත්ථාය විගතනීවරණාය පරිසුද්ධාය සඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **සතො සම්පජානොති** සතියා ච ඤාණෙන ච සමන්නාගතො. ඉදං උභයං ආලොකසඤ්ඤාය උපකාරත්තා වුත්තං. උද්ධච්චඤ්ච කුක්කුච්චඤ්ච උද්ධච්චකුක්කුච්චං. **තිණ්ණවිචිකිච්ඡොති** විචිකිච්ඡං තරිත්වා අතික්කමිත්වා ඨිතො. ''කථමිදං කථමිද''න්ති එවං නප්පවත්තතීති අකථංකථී. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** අනවජ්ජෙසු ධම්මෙසු. ''ඉමෙ නු ඛො කුසලා කථමිමෙ කුසලා''ති එවං න විචිකිච්ඡති. න කඞ්ඛතීති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. ඉමෙසු පන නීවරණෙසු වචනත්ථලක්ඛණාදිභෙදතො යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තං.

218. යා පනායං **සෙය්‍යථාපි මහාරාජාති** උපමා වුත්තා. තත්ථ **ඉණං ආදායාති** වඩ්ඪියා ධනං ගහෙත්වා. **බ්‍යන්තිං කරෙය්‍යාති** විගතන්තං කරෙය්‍ය , යථා තෙසං කාකණිකමත්තොපි පරියන්තො නාම නාවසිස්සති, එවං කරෙය්‍ය; සබ්බසො පටිනිය්‍යාතෙය්‍යාති අත්ථො. **තතො නිදානන්ති** ආණණ්‍යනිදානං. සො හි ''අණණොම්හී''ති ආවජ්ජන්තො බලවපාමොජ්ජං ලභති, සොමනස්සං අධිගච්ඡති, තෙන වුත්තං – **''ලභෙථ පාමොජ්ජං, අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්ස''**න්ති.

219. විසභාගවෙදනුප්පත්තියා කකචෙනෙව චතුඉරියාපථං ඡින්දන්තො ආබාධතීති ආබාධො, ස්වාස්ස අත්ථීති **ආබාධිකො.** තං සමුට්ඨානෙන දුක්ඛෙන **දුක්ඛිතො. අධිමත්තගිලානොති** බාළ්හගිලානො. **නච්ඡාදෙය්‍යාති** අධිමත්තබ්‍යාධිපරෙතතාය න රුච්චෙය්‍ය. **බලමත්තාති** බලමෙව, බලඤ්චස්ස කායෙ න භවෙය්‍යාති අත්ථො. **තතොනිදානන්ති** ආරොග්‍යනිදානං. තස්ස හි – ''අරොගොම්හී''ති ආවජ්ජයතො තදුභයං හොති. තෙන වුත්තං – **''ලභෙථ පාමොජ්ජං, අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්ස''**න්ති.

220. **න චස්ස කිඤ්චි භොගානං වයොති** කාකණිකමත්තම්පි භොගානං වයො න භවෙය්‍ය. **තතොනිදානන්ති** බන්ධනාමොක්ඛනිදානං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බං.

221-222. **අනත්තාධීනොති** න අත්තනි අධීනො, අත්තනො රුචියා කිඤ්චි කාතුං න ලභති. **පරාධීනොති** පරෙසු අධීනො පරස්සෙව රුචියා වත්තති. **න යෙන කාමං ගමොති** යෙන දිසාභාගෙනස්ස ගන්තුකාමතා හොති, ඉච්ඡා උප්පජ්ජති ගමනාය, තෙන ගන්තුං න ලභති. **දාසබ්‍යාති** දාසභාවා. **භුජිස්සොති** අත්තනො සන්තකො. **තතොනිදානන්ති** භුජිස්සනිදානං. **කන්තාරද්ධානමග්ගන්ති** කන්තාරං අද්ධානමග්ගං, නිරුදකං දීඝමග්ගන්ති අත්ථො. **තතොනිදානන්ති** ඛෙමන්තභූමිනිදානං.

223. **ඉමෙ පඤ්ච නීවරණෙ අප්පහීනෙති** එත්ථ භගවා අප්පහීනකාමච්ඡන්දනීවරණං ඉණසදිසං, සෙසානි රොගාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා. යො හි පරෙසං ඉණං ගහෙත්වා විනාසෙති, සො තෙහි ඉණං දෙහීති

වුච්චමානොපි ඵරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි වධියමානොපි කිඤ්චි පටිබාහිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති. තිතික්ඛාකාරණං හිස්ස තං ඉණං හොති. එවමෙව යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති, තණ්හාසහගතෙන තං වත්ථුං ගණ්හති, සො තෙන ඵරුසං වුච්චමානොපි බජ්ඣමානොපි වධියමානොපි සබ්බං තිතික්ඛති, තිතික්ඛාකාරණං හිස්ස සො කාමච්ඡන්දො හොති, ඝරසාමිකෙහි වධියමානානං ඉත්ථීනං වියාති, එවං ඉණං විය කාමච්ඡන්දො දට්ඨබ්බො.

යථා පන පිත්තරොගාතුරො මධුසක්කරාදීසුපි දින්නෙසු පිත්තරොගාතුරතාය තෙසං රසං න වින්දති, ''තිත්තකං තිත්තක''න්ති උග්ගිරතියෙව. එවමෙව බ්‍යාපන්නචිත්තො හිතකාමෙහි ආචරියුපජ්ඣායෙහි අප්පමත්තකම්පි ඔවදියමානො ඔවාදං න ගණ්හති. ''අති විය මෙ තුම්හෙ උපද්දවෙථා''තිආදීනි වත්වා විබ්භමති. පිත්තරොගාතුරතාය සො පුරිසො මධුසක්කරාදීනං විය කොධාතුරතාය ඣානසුඛාදිභෙදං සාසනරසං න වින්දතීති. එවං රොගො විය බ්‍යාපාදො දට්ඨබ්බො.

යථා පන නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරෙ බද්ධො පුරිසො නක්ඛත්තස්ස නෙව ආදිං න මජ්ඣං න පරියොසානං පස්සති. සො දුතියදිවසෙ මුත්තො අහො හියො නක්ඛත්තං මනාපං, අහො නච්චං, අහො ගීතන්තිආදීනි සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? නක්ඛත්තස්ස අනනුභූතත්තා. එවමෙව ථිනමිද්ධාභිභූතො භික්ඛු විචිත්තනයෙපි ධම්මස්සවනෙ පවත්තමානෙ නෙව තස්ස ආදිං න මජ්ඣං න පරියොසානං ජානාති. සොපි උට්ඨිතෙ ධම්මස්සවනෙ අහො ධම්මස්සවනං, අහො කාරණං, අහො උපමාති ධම්මස්සවනස්ස වණ්ණං භණමානානං සුත්වාපි පටිවචනං න දෙති. කිං කාරණා? ථිනමිද්ධවසෙන ධම්මකථාය අනනුභූතත්තා. එවං බන්ධනාගාරං විය **ථිනමිද්ධං** දට්ඨබ්බං.

යථා පන නක්ඛත්තං කීළන්තොපි දාසො – ''ඉදං නාම අච්චායිකං කරණීයං අත්ථි, සීඝං තත්ථ ගච්ඡාහි. නො චෙ ගච්ඡසි, හත්ථපාදං වා තෙ ඡින්දාමි කණ්ණනාසං වා''ති වුත්තො සීඝං ගච්ඡතියෙව . නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවිතුං න ලභති, කස්මා? පරාධීනතාය, එවමෙව විනයෙ අපකතඤ්ඤුනා විවෙකත්ථාය අරඤ්ඤං පවිට්ඨෙනාපි කිස්මිඤ්චිදෙව අන්තමසො කප්පියමංසෙපි අකප්පියමංසසඤ්ඤාය උප්පන්නාය විවෙකං පහාය සීලවිසොධනත්ථං විනයධරස්ස සන්තිකං ගන්තබ්බං හොති, විවෙකසුඛං අනුභවිතුං න ලභති, කස්මා? උද්ධච්චකුක්කුච්චාභිභූතතායාති. එවං දාසබ්‍යං විය **උද්ධච්චකුක්කුච්චං** දට්ඨබ්බං.

යථා පන කන්තාරද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො පුරිසො චොරෙහි මනුස්සානං විලුත්තොකාසං පහතොකාසඤ්ච දිස්වා දණ්ඩකසද්දෙනපි සකුණසද්දෙනපි ''චොරා ආගතා''ති උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතොව හොති, ගච්ඡතිපි තිට්ඨතිපි නිවත්තතිපි, ගතට්ඨානතො අගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති. සො කිච්ඡෙන කසිරෙන ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති වා න වා පාපුණාති. එවමෙව යස්ස අට්ඨසු ඨානෙසු විචිකිච්ඡා උප්පන්නා හොති, සො – ''බුද්ධො නු ඛො, නො නු ඛො බුද්ධො''තිආදිනා නයෙන විචිකිච්ඡන්තො අධිමුච්චිත්වා සද්ධාය ගණ්හිතුං න සක්කොති. අසක්කොන්තො මග්ගං වා ඵලං වා න පාපුණාතීති. යථා කන්තාරද්ධානමග්ගෙ – ''චොරා අත්ථි නත්ථී''ති පුනප්පුනං ආසප්පනපරිසප්පනං අපරියොගාහනං ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස උප්පාදෙන්තො ඛෙමන්තපත්තියා අන්තරායං කරොති, එවං විචිකිච්ඡාපි – ''බුද්ධො නු ඛො, න බුද්ධො''තිආදිනා නයෙන පුනප්පුනං ආසප්පනපරිසප්පනං අපරියොගාහනං ඡම්භිතත්තං චිත්තස්ස උප්පාදයමානා අරියභූමිප්පත්තියා අන්තරායං කරොතීති කන්තාරද්ධානමග්ගො විය **විචිකිච්ඡා** දට්ඨබ්බා.

224. ඉදානි – **''සෙය්‍යථාපි, මහාරාජ, ආණණ්‍ය''**න්ති එත්ථ භගවා පහීනකාමච්ඡන්දනීවරණං ආණණ්‍යසදිසං, සෙසානි ආරොග්‍යාදිසදිසානි කත්වා දස්සෙති. තත්‍රායං සදිසතා, යථා හි පුරිසො ඉණං ආදාය කම්මන්තෙ පයොජෙත්වා සමිද්ධතං පත්තො – ''ඉදං ඉණං නාම පලිබොධමූල''න්ති චින්තෙත්වා සවඩ්ඪිකං ඉණං නිය්‍යාතෙත්වා පණ්ණං ඵාලාපෙය්‍ය. අථස්ස තතො පට්ඨාය නෙව කොචි දූතං පෙසෙති, න පණ්ණං. සො ඉණසාමිකෙ දිස්වාපි සචෙ ඉච්ඡති, ආසනා උට්ඨහති, නො චෙ න උට්ඨහති, කස්මා? තෙහි සද්ධිං නිල්ලෙපතාය අලග්ගතාය. එවමෙව භික්ඛු – ''අයං **කාමච්ඡන්දො** නාම පලිබොධමූල''න්ති චින්තෙත්වා ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා කාමච්ඡන්දනීවරණං පජහති. තෙ පන ඡ ධම්මෙ මහාසතිපට්ඨානෙ වණ්ණයිස්සාම. තස්සෙවං පහීනකාමච්ඡන්දස්ස යථා ඉණමුත්තස්ස පුරිසස්ස ඉණස්සාමිකෙ දිස්වා නෙව භයං න ඡම්භිතත්තං හොති. එවමෙව පරවත්ථුම්හි නෙව සඞ්ගො න බද්ධො හොති. දිබ්බානිපි රූපානි පස්සතො කිලෙසො න සමුදාචරති. තස්මා භගවා ආණණ්‍යමිව කාමච්ඡන්දප්පහානං ආහ.

යථා පන සො පිත්තරොගාතුරො පුරිසො භෙසජ්ජකිරියාය තං රොගං වූපසමෙත්වා තතො පට්ඨාය මධුසක්කරාදීනං රසං වින්දති. එවමෙව භික්ඛු ''අයං **බ්‍යාපාදො** නාම මහා අනත්ථකරො''ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා බ්‍යාපාදනීවරණං පජහති. සබ්බනීවරණෙසු ඡ ධම්මෙ මහාසතිපට්ඨානෙයෙව වණ්ණයිස්සාම. න කෙවලඤ්ච තෙයෙව, යෙපි ථිනමිද්ධාදීනං පහානාය භාවෙතබ්බා, තෙපි සබ්බෙ තත්ථෙව වණ්ණයිස්සාම. සො එවං පහීනබ්‍යාපාදො යථා පිත්තරොගවිමුත්තො පුරිසො මධුසක්කරාදීනං රසං සම්පියායමානො පටිසෙවති, එවමෙව ආචාරපණ්ණත්තිආදීනි සික්ඛාපදානි සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා සම්පියායමානො සික්ඛති. තස්මා භගවා ආරොග්‍යමිව බ්‍යාපාදප්පහානං ආහ.

යථා සො නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතො පුරිසො අපරස්මිං නක්ඛත්තදිවසෙ – ''පුබ්බෙපි අහං පමාදදොසෙන බද්ධො, තෙන නක්ඛත්තං නානුභවිං. ඉදානි අප්පමත්තො භවිස්සාමී''ති යථාස්ස පච්චත්ථිකා ඔකාසං න ලභන්ති, එවං අප්පමත්තො හුත්වා නක්ඛත්තං අනුභවිත්වා – 'අහො නක්ඛත්තං, අහො නක්ඛත්ත'න්ති උදානං උදානෙසි, එවමෙව භික්ඛු – ''ඉදං **ථිනමිද්ධං** නාම මහාඅනත්ථකර''න්ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා ථිනමිද්ධනීවරණං පජහති, සො එවං පහීනථිනමිද්ධො යථා බන්ධනා මුත්තො පුරිසො සත්තාහම්පි නක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං

අනුභවති, එවමෙව ධම්මනක්ඛත්තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං අනුභවන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති. තස්මා භගවා බන්ධනා මොක්ඛමිව ථිනමිද්ධප්පහානං ආහ.

යථා පන දාසො කිඤ්චිදෙව මිත්තං උපනිස්සාය සාමිකානං ධනං දත්වා අත්තානං භුජිස්සං කත්වා තතො පට්ඨාය යං ඉච්ඡති, තං කරොති. එවමෙව භික්ඛු – ''ඉදං **උද්ධච්චකුක්කුච්චං** නාම මහා අනත්ථකර''න්ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා උද්ධච්චකුක්කුච්චං පජහති. සො එවං පහීනඋද්ධච්චකුක්කුච්චො යථා භුජිස්සො පුරිසො යං ඉච්ඡති, තං කරොති, න තං කොචි බලක්කාරෙන තතො නිවත්තෙති , එවමෙව යථා සුඛං නෙක්ඛම්මපටිපදං පටිපජ්ජති, න තං උද්ධච්චකුක්කුච්චං බලක්කාරෙන තතො නිවත්තෙති. තස්මා භගවා භුජිස්සං විය උද්ධච්චකුක්කුච්චප්පහානං ආහ.

යථා බලවා පුරිසො හත්ථසාරං ගහෙත්වා සජ්ජාවුධො සපරිවාරො කන්තාරං පටිපජ්ජෙය්‍ය, තං චොරා දූරතොව දිස්වා පලායෙය්‍යුං. සො සොත්ථිනා තං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා ඛෙමන්තං පත්තො හට්ඨතුට්ඨො අස්ස. එවමෙව භික්ඛු ''අයං **විචිකිච්ඡා** නාම මහා අනත්ථකාරිකා''ති ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා විචිකිච්ඡං පජහති . සො එවං පහීනවිචිකිච්ඡො යථා බලවා පුරිසො සජ්ජාවුධො සපරිවාරො නිබ්භයො චොරෙ තිණං විය අගණෙත්වා සොත්ථිනා නික්ඛමිත්වා ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති, එවමෙව භික්ඛු දුච්චරිතකන්තාරං නිත්ථරිත්වා පරමං ඛෙමන්තභූමිං අමතං මහානිබ්බානං පාපුණාති. තස්මා භගවා ඛෙමන්තභූමිං විය විචිකිච්ඡාපහානං ආහ.

225. **පාමොජ්ජං ජායතීති** තුට්ඨාකාරො ජායති. **පමුදිතස්ස පීති ජායතීති** තුට්ඨස්ස සකලසරීරං ඛොභයමානා පීති ජායති. **පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භතීති** පීතිසම්පයුත්තචිත්තස්ස පුග්ගලස්ස නාමකායො පස්සම්භති, විගතදරථො හොති. **සුඛං වෙදෙතීති** කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදයති. **චිත්තං සමාධියතීති** ඉමිනා නෙක්ඛම්මසුඛෙන සුඛිතස්ස උපචාරවසෙනපි අප්පනාවසෙනපි චිත්තං සමාධියති.

පඨමජ්ඣානකථා

226. **සො විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති**ආදි පන උපචාරසමාධිනා සමාහිතෙ චිත්තෙ උපරිවිසෙසදස්සනත්ථං අප්පනාසමාධිනා සමාහිතෙ චිත්තෙ තස්ස සමාධිනො පභෙදදස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **ඉමමෙව කායන්ති** ඉමං කරජකායං. **අභිසන්දෙතීති** තෙමෙති ස්නෙහෙති, සබ්බත්ථ පවත්තපීතිසුඛං කරොති. **පරිසන්දෙතීති** සමන්තතො සන්දෙති. **පරිපූරෙතීති** වායුනා භස්තං විය පූරෙති. **පරිප්ඵරතීති** සමන්තතො ඵුසති. **සබ්බාවතො කායස්සාති** අස්ස භික්ඛුනො සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්ස කිඤ්චි උපාදින්නකසන්තතිපවත්තිට්ඨානෙ ඡවිමංසලොහිතානුගතං අණුමත්තම්පි ඨානං පඨමජ්ඣානසුඛෙන අඵුටං නාම න හොති.

227. **දක්ඛොති** ඡෙකො පටිබලො න්හානීයචුණ්ණානි කාතුඤ්චෙව පයොජෙතුඤ්ච සන්නෙතුඤ්ච. **කංසථාලෙති** යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ. මත්තිකභාජනං පන ථිරං න හොති. සන්නෙන්තස්ස භිජ්ජති. තස්මා තං න දස්සෙති. **පරිප්ඵොසකං පරිප්ඵොසකන්ති** සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා. **සන්නෙය්‍යාති** වාමහත්ථෙන කංසථාලං ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන පමාණයුත්තං උදකං සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා පරිමද්දන්තො පිණ්ඩං කරෙය්‍ය. **ස්නෙහානුගතාති** උදකසිනෙහෙන අනුගතා. **ස්නෙහපරෙතාති** උදකසිනෙහෙන පරිග්ගහිතා. **සන්තරබාහිරාති** සද්ධිං අන්තොපදෙසෙන චෙව බහිපදෙසෙන ච සබ්බත්ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ඵුටාති අත්ථො. **න ච පග්ඝරණීති** න ච බින්දු බින්දු උදකං පග්ඝරති, සක්කා හොති හත්ථෙනපි ද්වීහිපි තීහිපි අඞ්ගුලීහි ගහෙතුං ඔවට්ටිකායපි කාතුන්ති අත්ථො.

දුතියජ්ඣානකථා

228-229. දුතියජ්ඣානසුඛූපමායං **උබ්භිදොදකොති** උබ්භින්නඋදකො, න හෙට්ඨා උබ්භිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡනකඋදකො. අන්තොයෙව පන උබ්භිජ්ජනකඋදකොති අත්ථො. **ආයමුඛන්ති** ආගමනමග්ගො. **දෙවොති** මෙඝො. **කාලෙන කාලන්ති** කාලෙ කාලෙ, අන්වද්ධමාසං වා අනුදසාහං වාති අත්ථො. ධාරන්ති වුට්ඨිං. **න අනුප්පවෙච්ඡෙය්‍යාති** න ච පවෙසෙය්‍ය, න වස්සෙය්‍යාති අත්ථො. **සීතා වාරිධාරා උබ්භිජ්ජිත්වාති** සීතං ධාරං උග්ගන්ත්වා රහදං පූරයමානං උබ්භිජ්ජිත්වා. හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකඤ්හි උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා භිජ්ජන්තං උදකං ඛොභෙති, චතූහි දිසාහි පවිසනඋදකං පුරාණපණ්ණතිණකට්ඨදණ්ඩකාදීහි උදකං ඛොභෙති, වුට්ඨිඋදකං ධාරානිපාතපුබ්බුළකෙහි උදකං ඛොභෙති. සන්නිසින්නමෙව පන හුත්වා ඉද්ධිනිම්මිතමිව උප්පජ්ජමානං උදකං ඉමං පදෙසං ඵරති, ඉමං පදෙසං න ඵරතීති නත්ථි, තෙන අඵුටොකාසො නාම න හොතීති. තත්ථ රහදො විය කරජකායො. උදකං විය දුතියජ්ඣානසුඛං. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියජ්ඣානකථා

230-231. තතියජ්ඣානසුඛූපමායං උප්පලානි එත්ථ සන්තීති උප්පලිනී. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච සෙතරත්තනීලෙසු යං කිඤ්චි උප්පලං උප්පලමෙව. ඌනකසතපත්තං පුණ්ඩරීකං, සතපත්තං පදුමං. පත්තනියමං වා විනාපි සෙතං පදුමං, රත්තං පුණ්ඩරීකන්ති අයමෙත්ථ විනිච්ඡයො. **උදකානුග්ගතානීති** උදකතො න උග්ගතානි.

අන්තො නිමුග්ගපොසීනීති උදකතලස්ස අන්තො නිමුග්ගානියෙව හුත්වා පොසීනි, වඩ්ඪීනීති අත්ථො. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථජ්ඣානකථා

232-233. චතුත්ථජ්ඣානසුඛූපමායං **පරිසුද්ධෙන චෙතසා පරියොදාතෙනාති** එත්ථ නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධං, පභස්සරට්ඨෙන පරියොදාතන්ති වෙදිතබ්බං. **ඔදාතෙන වත්ථෙනාති** ඉදං උතුඵරණත්ථං වුත්තං. කිලිට්ඨවත්ථෙන හි උතුඵරණං න හොති, තඞ්ඛණධොතපරිසුද්ධෙන උතුඵරණං බලවං හොති. ඉමිස්සාය හි උපමාය වත්ථං විය කරජකායො, උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං. තස්මා යථා සුන්හාතස්ස පුරිසස්ස පරිසුද්ධං වත්ථං සසීසං පාරුපිත්වා නිසින්නස්ස සරීරතො උතු සබ්බමෙව වත්ථං ඵරති. න කොචි වත්ථස්ස අඵුටොකාසො හොති. එවං චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන භික්ඛුනො කරජකායස්ස න කොචි ඔකාසො අඵුටො හොතීති. එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉමෙසං පන චතුන්නං ඣානානං අනුපදවණ්ණනා ච භාවනානයො ච විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තොති ඉධ න විත්ථාරිතො.

එත්තාවතා චෙස රූපජ්ඣානලාභීයෙව, න අරූපජ්ඣානලාභීති න වෙදිතබ්බො. න හි අට්ඨසු සමාපත්තීසු චුද්දසහාකාරෙහි චිණ්ණවසීභාවං විනා උපරි අභිඤ්ඤාධිගමො හොති. පාළියං පන රූපජ්ඣානානියෙව ආගතානි. අරූපජ්ඣානානි ආහරිත්වා කථෙතබ්බානි.

විපස්සනාඤාණකථා

234. **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ…පෙ…. ආනෙඤ්ජප්පත්තෙති** සො චුද්දසහාකාරෙහි අට්ඨසු සමාපත්තීසු චිණ්ණවසීභාවො භික්ඛූති දස්සෙති . සෙසමෙත්ථ විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරතීති** එත්ථ **ඤාණදස්සනන්ති** මග්ගඤාණම්පි, වුච්චති ඵලඤාණම්පි, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි, පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි, විපස්සනාඤාණම්පි. ''කිං නු ඛො, ආවුසො, ඤාණදස්සනවිසුද්ධත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී''ති (මහානි. 1.257) එත්ථ හි මග්ගඤාණං ඤාණදස්සනන්ති වුත්තං. ''අයමඤ්ඤො උත්තරිමනුස්සධම්මො අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො අධිගතො ඵාසුවිහාරො''ති (ම. නි. 1.328) එත්ථ ඵලඤාණං. ''භගවතොපි ඛො ඤාණදස්සනං උදපාදි සත්තාහකාලඞ්කතො ආළාරො කාලාමො''ති (මහාව. 10) එත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. ''ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි අකුප්පා මෙ විමුත්ති, අයමන්තිමා ජාති''ති (මහාව. 16) එත්ථ පච්චවෙක්ඛණඤාණං ඉධ පන ඤාණදස්සනාය චිත්තන්ති ඉදං විපස්සනාඤාණං ඤාණදස්සනන්ති වුත්තන්ති.

අභිනීහරතීති විපස්සනාඤාණස්ස නිබ්බත්තනත්ථාය තන්නින්නං තප්පොණං තප්පබ්භාරං කරොති. **රූපීති** ආදීනමත්ථො වුත්තොයෙව. **ඔදනකුම්මාසූපචයොති** ඔදනෙන චෙව කුම්මාසෙන ච උපචිතො වඩ්ඪිතො. **අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මොති** හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චධම්මො. දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථාය තනුවිලෙපනෙන උච්ඡාදනධම්මො. අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථාය ඛුද්දකසම්බාහනෙන පරිමද්දනධම්මො. දහරකාලෙ වා ඌරූසු සයාපෙත්වා ගබ්භාවාසෙන දුස්සණ්ඨිතානං තෙසං තෙසං අඞ්ගානං සණ්ඨානසම්පාදනත්ථං අඤ්ඡනපීළනාදිවසෙන පරිමද්දනධම්මො. එවං පරිහරිතොපි භෙදනවිද්ධංසනධම්මො භිජ්ජති චෙව විකිරති ච, එවං සභාවොති අත්ථො. තත්ථ **රූපී චාතුමහාභූතිකොති**ආදීසු ඡහි පදෙහි සමුදයො කථිතො. අනිච්චපදෙන සද්ධිං පච්ඡිමෙහි ද්වීහි අත්ථඞ්ගමො. **එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධන්ති** එත්ථ චාතුමහාභූතිකෙ කායෙ නිස්සිතඤ්ච පටිබද්ධඤ්ච.

235. **සුභොති** සුන්දරො. **ජාතිමාති** පරිසුද්ධාකරසමුට්ඨිතො. **සුපරිකම්මකතොති** සුට්ඨු කතපරිකම්මො අපනීතපාසාණසක්ඛරො. **අච්ඡොති** තනුච්ඡවි. **විප්පසන්නොති** සුට්ඨු පසන්නො. **සබ්බාකාරසම්පන්නොති** ධොවනවෙධනාදීහි සබ්බෙහි ආකාරෙහි සම්පන්නො. **නීලන්ති**ආදීහි වණ්ණසම්පත්තිං දස්සෙති. තාදිසඤ්හි ආවුතං පාකටං හොති. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. මණි විය හි කරජකායො. ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණං. චක්ඛුමා පුරිසො විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු, හත්ථෙ කරිත්වා පච්චවෙක්ඛතො අයං ඛො මණීති මණිනො ආවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං, අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චාතුමහාභූතිකකායස්ස ආවිභූතකාලො, තත්‍රිදං සුත්තං ආවුතන්ති සුත්තස්සාවිභූතකාලො විය විපස්සනාඤාණං, අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තදාරම්මණානං ඵස්සපඤ්චමකානං වා සබ්බචිත්තචෙතසිකානං වා විපස්සනාඤාණස්සෙව වා ආවිභූතකාලොති.

ඉදඤ්ච විපස්සනාඤාණං මග්ගඤාණානන්තරං. එවං සන්තෙපි යස්මා අභිඤ්ඤාවාරෙ ආරද්ධෙ එතස්ස අන්තරාවාරො නත්ථි තස්මා ඉධෙව දස්සිතං. යස්මා ච අනිච්චාදිවසෙන අකතසම්මසනස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා භෙරවං සද්දං සුණතො, පුබ්බෙනිවාසානුස්සතියා භෙරවෙ ඛන්ධෙ අනුස්සරතො, දිබ්බෙන චක්ඛුනා භෙරවම්පි රූපං පස්සතො භයසන්තාසො උප්පජ්ජති, න අනිච්චාදිවසෙන කතසම්මසනස්ස තස්මා අභිඤ්ඤං පත්තස්ස භයවිනොදනහෙතුසම්පාදනත්ථම්පි ඉදං ඉධෙව දස්සිතං. අපි ච යස්මා විපස්සනාසුඛං නාමෙතං මග්ගඵලසුඛසම්පාදකං පාටියෙක්කං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං තස්මාපි ආදිතොව ඉදං ඉධ දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං.

මනොමයිද්ධිඤාණකථා

236-237. **මනොමයන්ති** මනෙන නිබ්බත්තිතං. **සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගින්ති** සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි ච පච්චඞ්ගෙහි ච සමන්නාගතං. **අහීනින්ද්‍රියන්ති** සණ්ඨානවසෙන අවිකලින්ද්‍රියං. ඉද්ධිමතා නිම්මිතරූපඤ්හි සචෙ ඉද්ධිමා ඔදාතො තම්පි ඔදාතං. සචෙ අවිද්ධකණ්ණො තම්පි අවිද්ධකණ්ණන්ති එවං සබ්බාකාරෙහි තෙන සදිසමෙව හොති. **මුඤ්ජම්හා ඊසිකන්ති**ආදි උපමාත්තයම්පි හි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව වුත්තං. මුඤ්ජසදිසා එව හි තස්ස අන්තො ඊසිකා හොති. කොසිසදිසොයෙව අසි, වට්ටාය කොසියා වට්ටං අසිමෙව පක්ඛිපන්ති, පත්ථටාය පත්ථටං . **කරණ්ඩාති** ඉදම්පි අහිකඤ්චුකස්ස නාමං, න විලීවකරණ්ඩකස්ස. අහිකඤ්චුකො හි අහිනා සදිසොව හොති. තත්ථ කිඤ්චාපි ''පුරිසො අහිං කරණ්ඩා උද්ධරෙය්‍යා''ති හත්ථෙන උද්ධරමානො විය දස්සිතො, අථ ඛො චිත්තෙනෙවස්ස උද්ධරණං වෙදිතබ්බං. අයඤ්හි අහි නාම සජාතියං ඨිතො, කට්ඨන්තරං වා රුක්ඛන්තරං වා නිස්සාය, තචතො සරීරං නික්කඩ්ඪනප්පයොගසඞ්ඛාතෙන ථාමෙන, සරීරං ඛාදයමානං විය පුරාණතචං ජිගුච්ඡන්තොති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි සයමෙව කඤ්චුකං පජහති, න සක්කා තතො අඤ්ඤෙන උද්ධරිතුං, තස්මා චිත්තෙන උද්ධරණං සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති මුඤ්ජාදිසදිසං ඉමස්ස භික්ඛුනො සරීරං, ඊසිකාදිසදිසං නිම්මිතරූපන්ති. ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං. නිම්මානවිධානං පනෙත්ථ පරතො ච ඉද්ධිවිධාදිපඤ්චඅභිඤ්ඤාකථා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. උපමාමත්තමෙව හි ඉධ අධිකං.

ඉද්ධිවිධඤාණාදිකථා

238-239. තත්ථ ඡෙකකුම්භකාරාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණලාභී භික්ඛු දට්ඨබ්බො. සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණං දට්ඨබ්බං. ඉච්ඡිතිච්ඡිතභාජනවිකතිආදිකරණං විය තස්ස භික්ඛුනො විකුබ්බනං දට්ඨබ්බං.

240-241. දිබ්බසොතධාතුඋපමායං යස්මා කන්තාරද්ධානමග්ගො සාසඞ්කො හොති සප්පටිභයො. තත්ථ උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතෙන 'අයං භෙරිසද්දො', 'අයං මුදිඞ්ගසද්දො'ති න සක්කා වවත්ථපෙතුං, තස්මා කන්තාරග්ගහණං අකත්වා ඛෙමමග්ගං දස්සෙන්තො **අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නොති** ආහ. අප්පටිභයඤ්හි ඛෙමමග්ගං සීසෙ සාටකං කත්වා සණිකං පටිපන්නො වුත්තප්පකාරෙ සද්දෙ සුඛං වවත්ථපෙති. තස්ස සවනෙන තෙසං තෙසං සද්දානං ආවිභූතකාලො විය යොගිනො දූරසන්තිකභෙදානං දිබ්බානඤ්චෙව මානුස්සකානඤ්ච සද්දානං ආවිභූතකාලො වෙදිතබ්බො.

242-243. චෙතොපරියඤාණූපමායං **දහරොති** තරුණො. **යුවාති** යොබ්බන්නෙන සමන්නාගතො. **මණ්ඩනකජාතිකොති** යුවාපි සමානො න ආලසියො න කිලිට්ඨවත්ථසරීරො, අථ ඛො මණ්ඩනපකතිකො, දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ න්හායිත්වා සුද්ධවත්ථපරිදහනඅලඞ්කාරකරණසීලොති අත්ථො. **සකණිකන්ති** කාළතිලකවඞ්ගමුඛදූසිපීළකාදීනං අඤ්ඤතරෙන සදොසං. තත්ථ යථා තස්ස මුඛනිමිත්තං පච්චවෙක්ඛතො මුඛෙ දොසො පාකටො හොති, එවං චෙතොපරියඤාණාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතීති වෙදිතබ්බං.

244-245. පුබ්බෙනිවාසඤාණූපමායං තං දිවසං කතකිරියා පාකටා හොතීති තං දිවසං ගතගාමත්තයමෙව ගහිතං. තත්ථ ගාමත්තයගතපුරිසො විය පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභී දට්ඨබ්බො, තයො ගාමා විය තයො භවා දට්ඨබ්බා, තස්ස පුරිසස්ස තීසු ගාමෙසු තං දිවසං කතකිරියාය ආවිභාවො විය පුබ්බෙනිවාසාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු කතකිරියාය පාකටභාවො දට්ඨබ්බො.

246-247. දිබ්බචක්ඛූපමායං **වීථිං සඤ්චරන්තෙති** අපරාපරං සඤ්චරන්තෙ. වීථිං චරන්තෙතිපි පාඨො. අයමෙවත්ථො. තත්ථ නගරමජ්ඣෙ සිඞ්ඝාටකම්හි පාසාදො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො කරජකායො දට්ඨබ්බො, පාසාදෙ ඨිතො චක්ඛුමා පුරිසො විය අයමෙව දිබ්බචක්ඛුං පත්වා ඨිතො භික්ඛු, ගෙහං පවිසන්තා විය පටිසන්ධිවසෙන මාතුකුච්ඡියං පවිසන්තා, ගෙහා නික්ඛමන්තා විය මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමන්තා, රථිකාය වීථිං සඤ්චරන්තා විය අපරාපරං සඤ්චරණකසත්තා, පුරතො අබ්භොකාසට්ඨානෙ මජ්ඣෙ සිඞ්ඝාටකෙ නිසින්නා විය තීසු භවෙසු තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තසත්තා, පාසාදතලෙ ඨිතපුරිසස්ස තෙසං මනුස්සානං ආවිභූතකාලො විය දිබ්බචක්ඛුඤාණාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තානං ආවිභූතකාලො දට්ඨබ්බො. ඉදඤ්ච දෙසනාසුඛත්ථමෙව වුත්තං. ආරුප්පෙ පන දිබ්බචක්ඛුස්ස ගොචරො නත්ථීති.

ආසවක්ඛයඤාණකථා

248. **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙති** ඉධ විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බං. **ආසවානං ඛයඤාණායාති** ආසවානං ඛයඤාණනිබ්බත්තනත්ථාය. එත්ථ ච **ආසවානං ඛයො** නාම මග්ගොපි ඵලම්පි නිබ්බානම්පි භඞ්ගොපි වුච්චති. ''ඛයෙ ඤාණං, අනුප්පාදෙ ඤාණ''න්ති එත්ථ හි මග්ගො ආසවානං ඛයොති වුත්තො. ''ආසවානං ඛයා සමණො හොතී''ති (ම. නි. 1.438) එත්ථ ඵලං.

> ''පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො;
> ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා''ති. (ධ. ප. 253);

එත්ථ නිබ්බානං. ''ආසවානං ඛයො වයො භෙදො අනිච්චතා අන්තරධාන''න්ති එත්ථ භඞ්ගො. ඉධ පන නිබ්බානං අධිප්පෙතං. අරහත්තමග්ගොපි වට්ටතියෙව.

චිත්තං අභිනීහරතීති විපස්සනා චිත්තං තන්නින්නං තප්පොණං තප්පබ්භාරං කරොති. **සො ඉදං දුක්ඛ**න්තිආදීසු ''එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො භියොා''ති සබ්බම්පි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාතීති අත්ථො. තස්ස ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිකං තණ්හං ''අයං දුක්ඛසමුදයො''ති. තදුභයම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති, තං තෙසං අප්පවත්තිං නිබ්බානං ''අයං දුක්ඛනිරොධො''ති; තස්ස ච සම්පාපකං අරියමග්ගං ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා''ති සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාතීති අත්ථො.

එවං සරූපතො සච්චානි දස්සෙත්වා පුන කිලෙසවසෙන පරියායතො දස්සෙන්තො **''ඉමෙ ආසවා''**තිආදිමාහ. **තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතොති** තස්ස භික්ඛුනො එවං ජානන්තස්ස එවං පස්සන්තස්ස, සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙසි. **කාමාසවාති** කාමාසවතො. **විමුච්චතීති** ඉමිනා මග්ගක්ඛණං දස්සෙති. **විමුත්තස්මින්ති** ඉමිනා ඵලක්ඛණං. **විමුත්තමිති ඤාණං හොතීති** ඉමිනා පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **ඛීණා ජාතීති**ආදීහි තස්ස භූමිං. තෙන හි ඤාණෙන ඛීණාසවො පච්චවෙක්ඛන්තො ඛීණා ජාතීතිආදීනි පජානාති.

කතමා පනස්ස ජාති ඛීණා? කථඤ්ච නං පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා, පුබ්බෙව ඛීණත්තා. න අනාගතා, අනාගතෙ වායාමාභාවතො. න පච්චුප්පන්නා, විජ්ජමානත්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා ආයතිං අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛීණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා ''කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පටිසන්ධිකංව හොතී''ති ජානන්තො පජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම, ඛීණාසවො වුත්ථවාසො, තස්මා සො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො වුසිතං බ්‍රහ්මචරියන්ති පජානාති. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධං කිච්චං නිට්ඨාපිතං. තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බකිලෙසා පහීනා, දුක්ඛමූලං සමුච්ඡින්නන්ති අත්ථො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛීණාසවො කතකරණීයො. තස්මා සො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො කතං කරණීයන්ති පජානාති. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයභාවාය වා කත්තබ්බං මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා **ඉත්ථත්තායාති** ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවං පකාරා. ඉදානි වත්තමානඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථි. ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය, තෙ චරිමකචිත්තනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්ති අපණ්ණත්තිකභාවඤ්ච ගමිස්සන්තීති පජානාති.

249. **පබ්බතසඞ්ඛෙපෙති** පබ්බතමත්ථකෙ. **අනාවිලොති** නික්කද්දමො. සිප්පියො ච සම්බුකා ච **සිප්පිසම්බුකං.** සක්ඛරා ච කථලානි ච **සක්ඛරකථලං.** මච්ඡානං ගුම්බා ඝටාති **මච්ඡගුම්බං. තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පීති** එත්ථ සක්ඛරකථලං තිට්ඨතියෙව, ඉතරානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි. යථා පන අන්තරන්තරා ඨිතාසුපි නිසින්නාසුපි විජ්ජමානාසුපි ''එතා ගාවො චරන්තී''ති චරන්තියො උපාදාය ඉතරාපි චරන්තීති වුච්චන්ති. එවං තිට්ඨන්තමෙව සක්ඛරකථලං උපාදාය ඉතරම්පි ද්වයං තිට්ඨන්තන්ති වුත්තං. ඉතරඤ්ච ද්වයං චරන්තං උපාදාය සක්ඛරකථලම්පි චරන්තන්ති වුත්තං. තත්ථ චක්ඛුමතො පුරිසස්ස තීරෙ ඨත්වා පස්සතො සිප්පිකසම්බුකාදීනං විභූතකාලො විය ආසවානං ඛයාය චිත්තං අභිනීහරිත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුනො චතුන්නං සච්චානං විභූතකාලො දට්ඨබ්බොති.

එත්තාවතා විපස්සනාඤාණං, මනොමයඤාණං, ඉද්ධිවිධඤාණං, දිබ්බසොතඤාණං, චෙතොපරියඤාණං, පුබ්බෙනිවාසඤාණං, දිබ්බචක්ඛුවසෙන නිප්ඵන්නං අනාගතංසඤාණයථාකම්මූපගඤාණද්වයං, දිබ්බචක්ඛුඤාණං, ආසවක්ඛයඤාණන්ති දස ඤාණානි නිද්දිට්ඨානි හොන්ති. තෙසං ආරම්මණවිභාගො ජානිතබ්බො – තත්ථ විපස්සනාඤාණං පරිත්තමහග්ගතඅතීතානාගතපච්චුප්පන්නඅජ්ඣත්තබහිද්ධාවසෙන සත්තවිධාරම්මණං. මනොමයඤාණං නිම්මිතබ්බරූපායතනමත්තමෙව ආරම්මණං කරොතීති පරිත්තපච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණං. ආසවක්ඛයඤාණං අප්පමාණබහිද්ධානවත්තබ්බාරම්මණං. අවසෙසානං ආරම්මණභෙදො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො. **උත්තරිතරං වා පණීතතරං වාති** යෙන කෙනචි පරියායෙන ඉතො සෙට්ඨතරං සාමඤ්ඤඵලං නාම නත්ථීති භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

අජාතසත්තුඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථා

250. රාජා තත්ථ තත්ථ සාධුකාරං පවත්තෙන්තො ආදිමජ්ඣපරියොසානං සක්කච්චං සුත්වා ''චිරං වතම්හි ඉමෙ පඤ්හෙ පුථූ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡන්තො, ථුසෙ කොට්ටෙන්තො විය කිඤ්චි සාරං නාලත්ථං, අහො වත භගවතො ගුණසම්පදා, යො මෙ දීපසහස්සං ජාලෙන්තො විය මහන්තං ආලොකං කත්වා ඉමෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙසි. සුචිරං වතම්හි දසබලස්ස ගුණානුභාවං අජානන්තො වඤ්චිතො''ති චින්තෙත්වා බුද්ධගුණානුස්සරණසම්භූතාය පඤ්චවිධාය

පීතියා ඵුටසරීරො අත්තනො පසාදං ආවිකරොන්තො උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. තං දස්සෙතුං ''එවං වුත්තෙ රාජා''තිආදි ආරද්ධං.

තත්ථ **අභික්කන්තං, භන්තෙ**ති අයං අභික්කන්තසද්දො ඛයසුන්දරාභිරූපඅබ්භනුමොදනෙසු දිස්සති. ''අභික්කන්තා භන්තෙ, රත්ති, නික්ඛන්තො පඨමො යාමො, චිරනිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝො''තිආදීසු (අ. නි. 8.20) හි ඛයෙ දිස්සති. ''අයං මෙ පුග්ගලො ඛමති, ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො චා''තිආදීසු (අ. නි. 4.100) සුන්දරෙ.

''කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා''ති. (වි. ව. 857);

ආදීසු අභිරූපෙ. ''අභික්කන්තං භො, ගොතමා''තිආදීසු (පාරා. 15) අබ්භනුමොදනෙ. ඉධාපි අබ්භනුමොදනෙයෙව. යස්මා ච අබ්භනුමොදනෙ, තස්මා 'සාධු සාධු භන්තෙ'ති වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බො.

භයෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතූහලච්ඡරෙ;
හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඩිතං බුධොති.

ඉමිනා ච ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන, පසංසාවසෙන චායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති වෙදිතබ්බො. අථවා **අභික්කන්ත**න්ති අභිකන්තං අතිඉට්ඨං අතිමනාපං අතිසුන්දරන්ති වුත්තං හොති.

එත්ථ එකෙන අභික්කන්තසද්දෙන දෙසනං ථොමෙති, එකෙන අත්තනො පසාදං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො, අභික්කන්තං භන්තෙ, යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා, 'අභික්කන්තං' යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනං ආගම්ම මම පසාදොති. භගවතොයෙව වා වචනං ද්වෙ ද්වෙ අත්ථෙ සන්ධාය ථොමෙති. භගවතො වචනං අභික්කන්තං දොසනාසනතො, අභික්කන්තං ගුණාධිගමනතො. තථා සද්ධාජනනතො, පඤ්ඤාජනනතො, සාත්ථතො, සබ්‍යඤ්ජනතො, උත්තානපදතො, ගම්භීරත්ථතො, කණ්ණසුඛතො, හදයඞ්ගමතො, අනත්තුක්කංසනතො , අපරවම්භනතො, කරුණාසීතලතො, පඤ්ඤාවදාතතො, ආපාථරමණීයතො, විමද්දක්ඛමතො, සුය්‍යමානසුඛතො, වීමංසියමානහිතතොති එවමාදීහි යොජෙතබ්බං.

තතො පරම්පි චතූහි උපමාහි දෙසනංයෙව ථොමෙති. තත්ථ **නික්කුජ්ජිත**න්ති අධොමුඛඨපිතං හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. **උක්කුජ්ජෙය්‍යා**ති උපරි මුඛං කරෙය්‍ය. **පටිච්ඡන්න**න්ති තිණපණ්ණාදිඡාදිතං. **විවරෙය්‍යා**ති උග්ඝාටෙය්‍ය. **මූළ්හස්ස වා**ති දිසාමූළ්හස්ස. **මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යා**ති හත්ථෙ ගහෙත්වා ''එස මග්ගො''ති වදෙය්‍ය, **අන්ධකාරෙ**ති කාළපක්ඛචාතුද්දසී අඩ්ඪරත්තඝනවනසණ්ඩමෙඝපටලෙහි චතුරඞ්ගෙ තමෙ. අයං තාව අනුත්තානපදත්ථො. අයං පන සාධිප්පායයොජනා. යථා කොචි නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍ය, එවං සද්ධම්මවිමුඛං අසද්ධම්මෙ පතිතං මං අසද්ධම්මා වුට්ඨාපෙන්තෙන. යථා පටිච්ඡන්නං විවරෙය්‍ය, එවං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානා පභුති මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙන, යථා මූළ්හස්ස මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍ය, එවං කුම්මග්ගමිච්ඡාමග්ගප්පටිපන්නස්ස මෙ සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙන, යථා අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍ය, එවං මොහන්ධකාරනිමුග්ගස්ස මෙ බුද්ධාදිරතනරූපානි අපස්සතො තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරකෙන මය්හං භගවතා එතෙහි පරියායෙහි පකාසිතත්තා අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතොති.

එවං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්නචිත්තො පසන්නාකාරං කරොන්තො **එසාහ**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **එසාහ**න්ති එසො අහං . **භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමී**ති භගවා මෙ සරණං, පරායනං, අඝස්ස තාතා, හිතස්ස ච විධාතාති. ඉමිනා අධිප්පායෙන භගවන්තං ගච්ඡාමි භජාමි සෙවාමි පයිරුපාසාමි, එවං වා ජානාමි බුජ්ඣාමීති. යෙසඤ්හි ධාතූනං ගතිඅත්ථො, බුද්ධිපි තෙසං අත්ථො. තස්මා ගච්ඡාමීති ඉමස්ස ජානාමි බුජ්ඣාමීති අයම්පි අත්ථො වුත්තො. **ධම්මඤ්ච භික්ඛුසඞ්ඝඤ්චා**ති එත්ථ පන අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චතූසු අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතීති ධම්මො, සො අත්ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. වුත්තඤ්චෙතං – ''යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''ති (අ. නි. 4.34) විත්ථාරො. න කෙවලඤ්ච අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්ච. අපි ච ඛො අරියඵලෙහි සද්ධිං පරියත්තිධම්මොපි . වුත්තඤ්හෙතං ඡත්තමාණවකවිමානෙ –

''රාගවිරාගමනෙජමසොකං, ධම්මමසඞ්ඛතමප්පටිකූලං;
මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්තං, ධම්මමිමං සරණත්ථමුපෙහී''ති. (වි. ව. 887);

එත්ථ හි **රාගවිරාගො**ති මග්ගො කථිතො. **අනෙජමසොක**න්ති ඵලං. **ධම්මමසඞ්ඛත**න්ති නිබ්බානං. **අප්පටිකූලං මධුරමිමං පගුණං සුවිභත්ත**න්ති පිටකත්තයෙන විභත්තා ධම්මක්ඛන්ධාති. දිට්ඨිසීලසංඝාතෙන සංහතොති සඞ්ඝො, සො අත්ථතො අට්ඨ අරියපුග්ගලසමූහො. වුත්තඤ්හෙතං තස්මිඤ්ඤෙව විමානෙ –

''යත්ථ ච දින්නමහප්ඵලමාහු, චතූසු සුචීසු පුරිසයුගෙසු;

අට්ඨ ච පුග්ගලධම්මදසා තෙ, සඞ්ඝම්මං සරණත්ථමුපෙහී''ති. (වි. ව. 888);

භික්ඛූනං සඞ්ඝො භික්ඛුසඞ්ඝො. එත්තාවතා රාජා තීණි සරණගමනානි පටිවෙදෙසි.

සරණගමනකථා

ඉදානි තෙසු සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං සරණං, සරණගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡති, සරණගමනප්පභෙදො, සරණගමනඵලං, සඞ්කිලෙසො, භෙදොති, අයං විධි වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථීදං – සරණත්ථතො තාව හිංසතීති සරණං. සරණගතානං තෙනෙව සරණගමනෙන භයං සන්තාසං දුක්ඛං දුග්ගතිපරිකිලෙසං හනති විනාසෙතීති අත්ථො, රතනත්තයස්සෙවෙතං අධිවචනං.

අථ වා හිතෙ පවත්තනෙන අහිතා ච නිවත්තනෙන සත්තානං භයං හිංසති බුද්ධො. භවකන්තාරා උත්තාරණෙන අස්සාසදානෙන ච ධම්මො; අප්පකානම්පි කාරානං විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සඞ්ඝො . තස්මා ඉමිනාපි පරියායෙන රතනත්තයං සරණං. තප්පසාදතග්ගරුතාහි විහතකිලෙසො තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො සරණගමනං. තං සමඞ්ගීසත්තො සරණං ගච්ඡති. වුත්තප්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙන එතානි මෙ තීණි රතනානි සරණං, එතානි පරායණන්ති එවං උපෙතීති අත්ථො. එවං තාව සරණං, සරණගමනං, යො ච සරණං ගච්ඡති, ඉදං තයං වෙදිතබ්බං.

සරණගමනප්පභෙදෙ පන දුවිධං සරණගමනං – ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච. තත්ථ ලොකුත්තරං දිට්ඨසච්චානං මග්ගක්ඛණෙ සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙන ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති. ලොකියං පුථුජ්ජනානං සරණගමනුපක්කිලෙසවික්ඛම්භනෙන ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වා ඉජ්ඣති. තං අත්ථතො බුද්ධාදීසු වත්ථූසු සද්ධාපටිලාභො සද්ධාමූලිකා ච සම්මාදිට්ඨි දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු දිට්ඨිජුකම්මන්ති වුච්චති. තයිදං චතුධා වත්තති – අත්තසන්නියාතනෙන, තප්පරායණතාය, සිස්සභාවූපගමනෙන, පණිපාතෙනාති.

තත්ථ **අත්තසන්නියාතනං** නාම – ''අජ්ජාදිං කත්වා අහං අත්තානං බුද්ධස්ස නියාතෙමි, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්සා''ති එවං බුද්ධාදීනං අත්තපරිච්චජනං. **තප්පරායණතා** නාම ''අජ්ජාදිං කත්වා 'අහං බුද්ධපරායණො, ධම්මපරායණො, සඞ්ඝපරායණො'ති. මං ධාරෙථා''ති එවං තප්පරායණභාවො. **සිස්සභාවූපගමනං** නාම – ''අජ්ජාදිං කත්වා – 'අහං බුද්ධස්ස අන්තෙවාසිකො, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්ස අන්තෙවාසිකො'ති මං ධාරෙථා''ති එවං සිස්සභාවූපගමො. **පණිපාතො** නාම – ''අජ්ජාදිං කත්වා අහං අභිවාදනපච්චුට්ඨානඅඤ්ජලිකම්මසාමීචිකම්මං බුද්ධාදීනංයෙව තිණ්ණං වත්ථූනං කරොමී'ති මං ධාරෙථා''ති එවං බුද්ධාදීසු පරමනිපච්චාකාරො. ඉමෙසඤ්හි චතුන්නං ආකාරානං අඤ්ඤතරම්පි කරොන්තෙන ගහිතංයෙව හොති සරණං.

අපි ච භගවතො අත්තානං පරිච්චජාමි, ධම්මස්ස, සඞ්ඝස්ස, අත්තානං පරිච්චජාමි, ජීවිතං පරිච්චජාමි, පරිච්චත්තොයෙව මෙ අත්තා, පරිච්චත්තංයෙව ජීවිතං, ජීවිතපරියන්තිකං බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි, බුද්ධො මෙ සරණං ලෙණං තාණන්ති ; එවම්පි අත්තසන්නියාතනං වෙදිතබ්බං. ''සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යං, සුගතඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යං, සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍ය''න්ති (සං. නි. 2.154). එවම්පි මහාකස්සපස්ස සරණගමනං විය සිස්සභාවූපගමනං වෙදිතබ්බං.

''සො අහං විචරිස්සාමි, ගාමා ගාමං පුරා පුරං;
නමස්සමානො සම්බුද්ධං, ධම්මස්ස ච සුධම්මත''න්ති. (සු. නි. 194);

එවම්පි ආළවකාදීනං සරණගමනං විය තප්පරායණතා වෙදිතබ්බා. අථ ඛො බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා භගවතො පාදානි මුඛෙන ච පරිචුම්බති, පාණීහි ච පරිසම්බාහති, නාමඤ්ච සාවෙති – ''බ්‍රහ්මායු අහං, භො ගොතම බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මායු අහං, භො ගොතම බ්‍රාහ්මණො''ති (ම. නි. 2.394) එවම්පි පණිපාතො දට්ඨබ්බො.

සො පනෙස ඤාතිභයාචරියදක්ඛිණෙය්‍යාවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තත්ථ දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙන සරණගමනං හොති, න ඉතරෙහි. සෙට්ඨවසෙනෙව හි සරණං ගණ්හාති, සෙට්ඨවසෙන ච භිජ්ජති. තස්මා යො සාකියො වා කොලියො වා – ''බුද්ධො අම්හාකං ඤාතකො''ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා – ''සමණො ගොතමො රාජපූජිතො මහානුභාවො අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා''ති භයෙන වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො වා බොධිසත්තකාලෙ භගවතො සන්තිකෙ කිඤ්චි උග්ගහිතං සරමානො බුද්ධකාලෙ වා –

''චතුධා විභජෙ භොගෙ, පණ්ඩිතො ඝරමාවසං;
එකෙන භොගං භුඤ්ජෙය්‍ය, ද්වීහි කම්මං පයොජයෙ;
චතුත්ථඤ්ච නිධාපෙය්‍ය, ආපදාසු භවිස්සතී''ති. (දී. නි. 3.265);

එවරූපං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වා – ‘‘ආචරියො මෙ’’ති වන්දති, අග්ගහිතමෙව හොති සරණං. යො පන – ‘‘අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො’’ති වන්දති, තෙනෙව ගහිතං හොති සරණං.

එවං ගහිතසරණස්ස ච උපාසකස්ස වා උපාසිකාය වා අඤ්ඤතිත්ථියෙසු පබ්බජිතම්පි ඤාතිං – ‘‘ඤාතකො මෙ අය’’න්ති වන්දතො සරණගමනං න භිජ්ජති, පගෙව අපබ්බජිතං. තථා රාජානං භයවසෙන වන්දතො. සො හි රට්ඨපූජිතත්තා අවන්දියමානො අනත්ථම්පි කරෙය්‍යාති. තථා යං කිඤ්චි සිප්පං සික්ඛාපකං තිත්ථියම්පි – ‘‘ආචරියො මෙ අය’’න්ති වන්දතොපි න භිජ්ජති, එවං සරණගමනප්පභෙදො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච ලොකුත්තරස්ස සරණගමනස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලං, සබ්බදුක්ඛක්ඛයො ආනිසංසඵලං. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති.

දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති. (ධ. ප. 192);

අපි ච නිච්චාදිතො අනුපගමනාදිවසෙන පෙතස්ස ආනිසංසඵලං වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍ය…පෙ…. කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො…පෙ…. කඤ්චි ධම්මං අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍ය…පෙ…. මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය…පෙ…. පිතරං…පෙ.… අරහන්තං…පෙ…. පදුට්ඨචිත්තො තථාගතස්ස ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය…පෙ….. සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය…පෙ…. අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති (අ. නි. 1.290). ලොකියස්ස පන සරණගමනස්ස භවසම්පදාපි භොගසම්පදාපි ඵලමෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘යෙ කෙචි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ, න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමිං;
පහාය මානුසං දෙහං, දෙවකායං පරිපූරෙස්සන්තී’’ති. (සං. නි. 1.37);

අපරම්පි වුත්තං – ‘‘අථ ඛො සක්කො දෙවානමින්දො අසීතියා දෙවතාසහස්සෙහි සද්ධිං යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුපසඞ්කමි…පෙ…. එකමන්තං ඨිතං ඛො සක්කං දෙවානමින්දං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච – ‘‘සාධු ඛො, දෙවානමින්ද, බුද්ධං සරණගමනං හොති. බුද්ධං සරණගමනහෙතු ඛො, දෙවානමින්ද, එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති…පෙ…. තෙ අඤ්ඤෙ දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අධිගණ්හන්ති – දිබ්බෙන ආයුනා, දිබ්බෙන වණ්ණෙන, දිබ්බෙන සුඛෙන, දිබ්බෙන යසෙන, දිබ්බෙන ආධිපතෙය්‍යෙන, දිබ්බෙහි රූපෙහි සද්දෙහි ගන්ධෙහි රසෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහී’’ති (සං. නි. 4.341). එස නයො ධම්මෙ ච සඞ්ඝෙ ච. අපි ච වෙලාමසුත්තාදීනං වසෙනාපි සරණගමනස්ස ඵලවිසෙසො වෙදිතබ්බො. එවං සරණගමනස්ස ඵලං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ච ලොකියසරණගමනං තීසු වත්ථූසු අඤ්ඤාණසංසයමිච්ඡාඤාණාදීහි සංකිලිස්සති, න මහාජුතිකං හොති, න මහාවිප්ඵාරං. ලොකුත්තරස්ස නත්ථි සංකිලෙසො. ලොකියස්ස ච සරණගමනස්ස දුවිධො භෙදො – සාවජ්ජො ච අනවජ්ජො ච. තත්ථ සාවජ්ජො අඤ්ඤසත්ථාරාදීසු අත්තසන්නිය්‍යාතනාදීහි හොති, සො ච අනිට්ඨඵලො හොති. අනවජ්ජො කාලකිරියාය හොති, සො අවිපාකත්තා අඵලො. ලොකුත්තරස්ස පන නෙවත්ථි භෙදො. භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො අඤ්ඤං සත්ථාරං න උද්දිසතීති. එවං සරණගමනස්ස සංකිලෙසො ච භෙදො ච වෙදිතබ්බොති.

උපාසකං මං භන්තෙ භගවා ධාරෙතූති මං භගවා ‘‘උපාසකො අය’’න්ති එවං ධාරෙතු, ජානාතූති අත්ථො. උපාසකවිධිකොසල්ලත්ථං පනෙත්ථ – කො උපාසකො? කස්මා උපාසකොති වුච්චති ? කිමස්ස සීලං? කො ආජීවො? කා විපත්ති? කා සම්පත්තීති? ඉදං පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **කො උපාසකොති** යො කොචි සරණගතො ගහට්ඨො. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘යතො ඛො, මහානාම, බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඞ්ඝං සරණං ගතො හොති. එත්තාවතා ඛො, මහානාම, උපාසකො හොතී’’ති (සං. නි. 5.1033).

කස්මා උපාසකොති රතනත්තයං උපාසනතො. සො හි බුද්ධං උපාසතීති උපාසකො, තථා ධම්මං සංඝං.

කිමස්ස සීලන්ති පඤ්ච වෙරමණියො. යථාහ – ‘‘යතො ඛො, මහානාම, උපාසකො පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා… කාමෙසුමිච්ඡාචාරා… මුසාවාදා… සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති, එත්තාවතා

ඛො, මහානාම, උපාසකො සීලවා හොතී''ති (සං. නි. 5.1033).

කො ආජීවොති පඤ්ච මිච්ඡාවණිජ්ජා පහාය ධම්මෙන සමෙන ජීවිතකප්පනං. වුත්තඤ්හෙතං – ''පඤ්චිමා, භික්ඛවෙ, වණිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා. කතමා පඤ්ච? සත්ථවණිජ්ජා, සත්තවණිජ්ජා, මංසවණිජ්ජා, මජ්ජවණිජ්ජා, විසවණිජ්ජා. ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච වණිජ්ජා උපාසකෙන අකරණීයා''ති (අ. නි. 5.177).

කා විපත්තීති යා තස්සෙව සීලස්ස ච ආජීවස්ස ච විපත්ති, අයමස්ස විපත්ති. අපි ච යාය එස චණ්ඩාලො චෙව හොති, මලඤ්ච පතිකුට්ඨො ච, සාපිස්ස විපත්තීති වෙදිතබ්බා. තෙ ච අත්ථතො අස්සද්ධියාදයො පඤ්ච ධම්මා හොන්ති. යථාහ – ''පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකචණ්ඩාලො ච හොති, උපාසකමලඤ්ච, උපාසකපතිකුට්ඨො ච. කතමෙහි පඤ්චහි? අස්සද්ධො හොති, දුස්සීලො හොති, කොතුහලමඞ්ගලිකො හොති, මඞ්ගලං පච්චෙති, නො කම්මං, ඉතො ච බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසති, තත්ථ ච පුබ්බකාරං කරොතී''ති (අ. නි. 5.175).

කා සම්පත්තීති යා චස්ස සීලසම්පදා චෙව ආජීවසම්පදා ච, සා සම්පත්ති; යෙ චස්ස රතනභාවාදිකරා සද්ධාදයො පඤ්ච ධම්මා. යථාහ – ''පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො උපාසකො උපාසකරතනඤ්ච හොති, උපාසකපදුමඤ්ච, උපාසකපුණ්ඩරීකඤ්ච. කතමෙහි පඤ්චහි? සද්ධො හොති, සීලවා හොති, න කොතුහලමඞ්ගලිකො හොති, කම්මං පච්චෙති, නො මඞ්ගලං, න ඉතො බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසති, ඉධ ච පුබ්බකාරං කරොතී''ති (අ. නි. 5.175).

අජ්ජතග්ගෙති එත්ථායං **අග්ගසද්දො** ආදිකොටිකොට්ඨාසසෙට්ඨෙසු දිස්සති. ''අජ්ජතග්ගෙ, සම්ම දොවාරික, ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන''න්තිආදීසු (ම. නි. 2.70) හි ආදිම්හි දිස්සති. ''තෙනෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය . උච්ඡග්ගං වෙළග්ග''න්තිආදීසු (කථා. 281) කොටියං. ''අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං වා විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු''න්තිආදීසු (චූළව. 317) කොට්ඨාසෙ. ''යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''තිආදීසු (අ. නි. 4.34) සෙට්ඨෙ. ඉධ පනායං ආදිම්හි දට්ඨබ්බො. තස්මා අජ්ජතග්ගෙති අජ්ජතං ආදිං කත්වාති එවමෙත්ථත්ථො වෙදිතබ්බො. **අජ්ජතන්ති** අජ්ජභාවං. අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො, දකාරො පදසන්ධිකරො. අජ්ජ අග්ගන්ති අත්ථො.

පාණුපෙතන්ති පාණෙහි උපෙතං. යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං අනඤ්ඤසත්ථුකං තීහි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා ධාරෙතු ජානාතු. අහඤ්හි සචෙපි මෙ තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දෙය්‍ය, නෙව බුද්ධං ''න බුද්ධො''ති වා, ධම්මං ''න ධම්මො''ති වා, සඞ්ඝං ''න සඞ්ඝො''ති වා වදෙය්‍යන්ති.

එවං අත්තසන්නිය්‍යාතනෙන සරණං ගන්ත්වා අත්තනා කතං අපරාධං පකාසෙන්තො අච්චයො මං, භන්තෙතිආදිමාහ. තත්ථ **අච්චයොති** අපරාධො. **මං අච්චගමාති** මං අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. **ධම්මිකං ධම්මරාජානන්ති** එත්ථ ධම්මං චරතීති ධම්මිකො. ධම්මෙනෙව රාජා ජාතො, න පිතුඝාතනාදිනා අධම්මෙනාති ධම්මරාජා. **ජීවිතා වොරොපෙසින්ති** ජීවිතා වියොජෙසිං. **පටිග්ගණ්හාතූති** ඛමතු. **ආයතිං සංවරායාති** අනාගතෙ සංවරත්ථාය. පුන එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස ඛලිතස්ස අකරණත්ථාය.

251. **තග්ඝාති** එකංසෙ නිපාතො. **යථා ධම්මං පටිකරොසීති** යථා ධම්මො ඨිතො තථෙව කරොසි, ඛමාපෙසීති වුත්තං හොති. **තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමාති** තං තව අපරාධං මයං ඛමාම. **වුඩ්ඪිහෙසා, මහාරාජ අරියස්ස විනයෙති** එසා, මහාරාජ, අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ වුඩ්ඪි නාම. කතමා? යායං අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා, දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො – ''යො අච්චයං අච්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං ආපජ්ජතී''ති ආහ.

252. **එවං වුත්තෙති** එවං භගවතා වුත්තෙ. **හන්ද ච දානි මයං භන්තෙති** එත්ථ හන්දාති වවසායත්ථෙ නිපාතො. සො හි ගමනවවසායං කත්වා එවමාහ. **බහුකිච්චාති** බලවකිච්චා. **බහුකරණීයාති** තස්සෙව වෙවචනං. **යස්සදානි ත්වන්ති** යස්ස ඉදානි ත්වං මහාරාජ ගමනස්ස කාලං මඤ්ඤසි ජානාසි, තස්ස කාලං ත්වමෙව ජානාසීති වුත්තං හොති. **පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමීති** තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං සිරසි පතිට්ඨපෙත්වා යාව දස්සනවිසයං භගවතො අභිමුඛොව පටික්කමිත්වා දස්සනවිජහනට්ඨානභූමියං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පක්කාමි.

253. **ඛතායං, භික්ඛවෙ, රාජාති** ඛතො අයං, භික්ඛවෙ, රාජා. **උපහතායන්ති** උපහතො අයං. ඉදං වුත්තං හොති – අයං, භික්ඛවෙ, රාජා ඛතො උපහතො භින්නපතිට්ඨො ජාතො, තථානෙන අත්තනාව අත්තා ඛතො, යථා අත්තනො පතිට්ඨා න ජාතාති. **විරජන්ති** රාගරජාදිවිරහිතං. රාගමලාදීනංයෙව විගතත්තා **වීතමලං. ධම්මචක්ඛුන්ති** ධම්මෙසු වා චක්ඛුං, ධම්මමයං වා චක්ඛුං, අඤ්ඤෙසු ඨානෙසු තිණ්ණං මග්ගානමෙතං අධිවචනං. ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගස්සෙව. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ ඉමිනා පිතා ඝාතිතො නාභවිස්ස, ඉදානි ඉධෙවාසනෙ නිසින්නො සොතාපත්තිමග්ගං පත්තො අභවිස්ස, පාපමිත්තසංසග්ගෙන පනස්ස අන්තරායො ජාතො. එවං සන්තෙපි යස්මා අයං තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා රතනත්තයං සරණං ගතො, තස්මා මම සාසනමහන්තතාය යථා නාම කොචි පුරිසස්ස වධං

කත්වා පුප්ඵමුට්ඨිමත්තෙන දණ්ඩෙන මුච්චෙය්‍යා, එවමෙව ලොහකුම්භියං නිබ්බත්තිත්වා තිංසවස්සසහස්සානි අධො පතන්තො හෙට්ඨිමතලං පත්වා තිංසවස්සසහස්සානි උද්ධං ගච්ඡන්තො පුනපි උපරිමතලං පාපුණිත්වා මුච්චිස්සතීති ඉදම්පි කිර භගවතා වුත්තමෙව, පාළියං පන න ආරුළ්හං.

ඉදං පන සුත්තං සුත්වා රඤ්ඤා කොචි ආනිසංසො ලද්ධොති? මහාආනිසංසො ලද්ධො. අයඤ්හි පිතු මාරිතකාලතො පට්ඨාය නෙව රත්තිං න දිවා නිද්දං ලභති, සත්ථාරං පන උපසඞ්කමිත්වා ඉමාය මධුරාය ඔජවන්තියා ධම්මදෙසනාය සුතකාලතො පට්ඨාය නිද්දං ලභි. තිණ්ණං රතනානං මහාසක්කාරං අකාසි. පොථුජ්ජනිකාය සද්ධාය සමන්නාගතො නාම ඉමිනා රඤ්ඤා සදිසො නාහොසි. අනාගතෙ පන **විජිතාවී නාම පච්චෙකබුද්ධො** හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සතීති . ඉදමවොච භගවා. අත්තමනා තෙ භික්ඛූ භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා

අද්ධානගමනවණ්ණනා

254. එවං මෙ සුතං…පෙ…. කොසලෙසූති අම්බට්ඨසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **කොසලෙසූති** කොසලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා. තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන කොසලාති වුච්චති, තස්මිං කොසලෙසු ජනපදෙ. පොරාණා පනාහු – යස්මා පුබ්බෙ මහාපනාදං රාජකුමාරං නානානාටකාදීනි දිස්වා සිතමත්තම්පි අකරොන්තං සුත්වා රාජා ආහ – ‘‘යො මම පුත්තං හසාපෙති, සබ්බාලඞ්කාරෙන නං අලඞ්කරොමී’’ති. තතො නඞ්ගලානිපි ඡඩ්ඩෙත්වා මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ මනුස්සා සාතිරෙකානි සත්තවස්සානි නානාකීළායො දස්සෙත්වාපි තං හසාපෙතුං නාසක්ඛිංසු, තතො සක්කො දෙවරාජා නාටකං පෙසෙසි, සො දිබ්බනාටකං දස්සෙත්වා හසාපෙසි. අථ තෙ මනුස්සා අත්තනො අත්තනො වසනොකාසාභිමුඛා පක්කමිංසු. තෙ පටිපථෙ මිත්තසුහජ්ජාදයො දිස්වා පටිසන්ථාරං කරොන්තා – ‘‘කච්චි භො කුසලං, කච්චි භො කුසල’’න්ති ආහංසු. තස්මා තං ‘‘කුසල’’න්ති වචනං උපාදාය සො පදෙසො කොසලාති වුච්චතීති.

චාරිකං චරමානොති අද්ධානගමනං ගච්ඡන්තො. චාරිකා ච නාමෙසා භගවතො දුවිධා හොති – තුරිතචාරිකා ච, අතුරිතචාරිකා ච. තත්ථ දූරෙපි බොධනෙය්‍යපුග්ගලං දිස්වා තස්ස බොධනත්ථාය සහසා ගමනං **තුරිතචාරිකා** නාම, සා මහාකස්සපස්ස පච්චුග්ගමනාදීසු දට්ඨබ්බා. භගවා හි මහාකස්සපත්ථෙරං පච්චුග්ගච්ඡන්තො මුහුත්තෙන තිගාවුතං මග්ගං අගමාසි. ආළවකස්සත්ථාය තිංසයොජනං, තථා අඞ්ගුලිමාලස්ස. පක්කුසාතිස්ස පන පඤ්චචත්තාලීසයොජනං. මහාකප්පිනස්ස වීසයොජනසතං. ධනියස්සත්ථාය සත්තයොජනසතානි අගමාසි. ධම්මසෙනාපතිනො සද්ධිවිහාරිකස්ස වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස තිගාවුතාධිකං වීසයොජනසතං.

එකදිවසං කිර ථෙරො – ‘‘තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං, භන්තෙ, ගච්ඡාමී’’ති ආහ. භගවා – ‘‘අහම්පි ගමිස්සාමී’’ති වත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි – ‘‘ආනන්ද, වීසතිසහස්සානං ඡළභිඤ්ඤානං ආරොචෙහි, භගවා කිර වනවාසිස්ස තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී’’ති. තතො දුතියදිවසෙ වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවාරො ආකාසෙ උප්පතිත්වා වීසතියොජනසතමත්ථකෙ තස්ස ගොචරගාමද්වාරෙ ඔතරිත්වා චීවරං පාරුපි. තං කම්මන්තං ගච්ඡමානා මනුස්සා දිස්වා – ‘‘සත්ථා නො ආගතො, මා කම්මන්තං අගමිත්ථා’’ති වත්වා ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා යාගුං දත්වා පාතරාසභත්තං කරොන්තා – ‘‘කුහිං, භන්තෙ, භගවා ගච්ඡතී’’ති දහරභික්ඛූ පුච්ඡිංසු. උපාසකා න භගවා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති, ඉධෙව තිස්සසාමණෙරස්ස දස්සනත්ථායාගතොති. තෙ – ‘‘අම්හාකං කුලූපකස්ස කිර ථෙරස්ස දස්සනත්ථාය සත්ථා ආගතො, නො වත නො ථෙරො ඔරමත්තකො’’ති සොමනස්සජාතා අහෙසුං.

අථ ඛො භගවතො භත්තකිච්චපරියොසානෙ සාමණෙරො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා – ‘‘උපාසකා, මහාභික්ඛුසඞ්ඝො’’ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ ‘‘සත්ථා, භන්තෙ, ආගතො’’ති ආරොචෙසුං. සො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. සත්ථා තස්ස පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වා – ‘‘අලං, තිස්ස, නිට්ඨිතං භත්තකිච්ච’’න්ති ආහ. තතො උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකාසි. අථස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්ථා මඞ්ගලං වත්වා නික්ඛමිත්වා ගාමද්වාරෙ ඨත්වා – ‘‘කතරො තෙ, තිස්ස, වසනට්ඨානං ගතමග්ගො’’ති ආහ. අයං භගවාති. මග්ගං දෙසයමානො පුරතො යාහි තිස්සාති. භගවා කිර සදෙවකස්ස ලොකස්ස මග්ගදෙසකොපි සමානො සකලෙ තිගාවුතෙ මග්ගෙ ‘සාමණෙරං දට්ඨුං ලච්ඡාමී’ති තං මග්ගදෙසකං අකාසි.

සො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා භගවතො වත්තමකාසි. අථ නං භගවා – ‘‘කතරො තෙ, තිස්ස, චඞ්කමො’’ති පුච්ඡිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා සාමණෙරස්ස නිසීදනපාසාණෙ නිසීදිත්වා – ‘‘තිස්ස, ඉමස්මිං ඨානෙ සුඛං වසී’’ති පුච්ඡි. සො ආහ – ‘‘ආම, භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ වසන්තස්ස සීහබ්‍යග්ඝහත්ථිමිගමොරාදීනං සද්දං සුණතො අරඤ්ඤසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තාය සුඛං වසාමී’’ති. අථ නං භගවා – ‘‘තිස්ස, භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙහි, බුද්ධදායජ්ජං තෙ දස්සාමී’’ති වත්වා සන්නිපතිතෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ උපසම්පාදෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසීති. අයං **තුරිතචාරිකා** නාම. යං පන ගාමනිගමපටිපාටියා දෙවසිකං යොජනද්වියොජනවසෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තස්ස ගමනං, අයං **අතුරිතචාරිකා** නාම.

ඉමං පන චාරිකං චරන්තො භගවා මහාමණ්ඩලං, මජ්ඣිමමණ්ඩලං, අන්තොමණ්ඩලන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං මණ්ඩලානං අඤ්ඤතරස්මිං චරති. තත්ථ මහාමණ්ඩලං නවයොජනසතිකං, මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඡයොජනසතිකං , අන්තොමණ්ඩලං තියොජනසතිකං. යදා මහාමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමො හොති, මහාපවාරණාය පවාරෙත්වා පාටිපදදිවසෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො නික්ඛමති. සමන්තා යොජනසතං එකකොලාහලං හොති. පුරිමං පුරිමං ආගතා නිමන්තෙතුං ලභන්ති. ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මහාමණ්ඩලෙ ඔසරති. තත්ථ භගවා තෙසු තෙසු ගාමනිගමෙසු එකාහං ද්වීහං වසන්තො මහාජනං ආමිසප්පටිග්ගහෙන අනුග්ගණ්හන්තො ධම්මදානෙන වස්ස විවට්ටසන්නිස්සිතං කුසලං වඩ්ඪෙන්තො නවහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති. සචෙ පන අන්තොවස්සෙ භික්ඛූනං සමථවිපස්සනා තරුණා හොන්ති, මහාපවාරණාය අපවාරෙත්වා පවාරණාසඞ්ගහං දත්වා කත්තිකපුණ්ණමායං පවාරෙත්වා මිගසිරස්ස පඨමපාටිපදදිවසෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො නික්ඛමිත්වා මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ ඔසරති. අඤ්ඤෙනපි කාරණෙන මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ චාරිකං චරිතුකාමො චතුමාසං වසිත්වාව නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව

ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ ඔසරති. භගවා පුරිමනයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො අට්ඨහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති. සචෙ පන චතුමාසං වුත්ථවස්සස්සාපි භගවතො වෙනෙය්‍යසත්තා අපරිපක්කින්ද්‍රියා හොන්ති, තෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො අපරම්පි එකමාසං වා ද්විතිචතුමාසං වා තත්ථෙව වසිත්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො නික්ඛමති. වුත්තනයෙනෙව ඉතරෙසු ද්වීසු මණ්ඩලෙසු සක්කාරො අන්තොමණ්ඩලෙ ඔසරති. භගවා පුරිමනයෙනෙව ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො සත්තහි වා ඡහි වා පඤ්චහි වා චතූහි වා මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති. ඉති ඉමෙසු තීසු මණ්ඩලෙසු යත්ථ කත්ථචි චාරිකං චරන්තො න චීවරාදිහෙතු චරති. අථ ඛො යෙ දුග්ගතබාලජිණ්ණබ්‍යාධිතා, තෙ කදා තථාගතං ආගන්ත්වා පස්සිස්සන්ති. මයි පන චාරිකං චරන්තෙ මහාජනො තථාගතස්ස දස්සනං ලභිස්සති. තත්ථ කෙචි චිත්තානි පසාදෙස්සන්ති , කෙචි මාලාදීහි පූජෙස්සන්ති, කෙචි කටච්ඡුභික්ඛං දස්සන්ති, කෙචි මිච්ඡාදස්සනං පහාය සම්මාදිට්ඨිකා භවිස්සන්ති. තං නෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛායාති. එවං ලොකානුකම්පකාය චාරිකං චරති.

අපි ච චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති, ජඞ්ඝවිහාරවසෙන සරීරඵාසුකත්ථාය, අත්ථුප්පත්තිකාලාභිකඞ්ඛනත්ථාය, භික්ඛූනං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනත්ථාය, තත්ථ තත්ථ පරිපාකගතින්ද්‍රියෙ බොධනෙය්‍යසත්තෙ බොධනත්ථායාති. අපරෙහිපි චතූහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති බුද්ධං සරණං ගච්ඡිස්සන්තීති වා, ධම්මං, සඞ්ඝං සරණං ගච්ඡිස්සන්තීති වා, මහතා ධම්මවස්සෙන චතස්සො පරිසා සන්තප්පෙස්සාමීති වා. අපරෙහිපි පඤ්චහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති පාණාතිපාතා විරමිස්සන්තීති වා, අදින්නාදානා , කාමෙසුමිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා විරමිස්සන්තීති වා. අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – පඨමං ඣානං පටිලභිස්සන්තීති වා, දුතියං ඣානං…පෙ….
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිං පටිලභිස්සන්තීති වා. අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි බුද්ධා භගවන්තො චාරිකං චරන්ති – සොතාපත්තිමග්ගං අධිගමිස්සන්තීති වා, සොතාපත්තිඵලං…පෙ…. අරහත්තඵලං සච්ඡිකරිස්සන්තීති වාති. අයං අතුරිතචාරිකා, ඉධ චාරිකාති අධිප්පෙතා. සා පනෙසා දුවිධා හොති – අනිබද්ධචාරිකා ච නිබද්ධචාරිකා ච. තත්ථ යං ගාමනිගමනගරපටිපාටිවසෙන චරති, අයං අනිබද්ධචාරිකා නාම. යං පනෙකස්සෙව බොධනෙය්‍යසත්තස්සත්ථාය ගච්ඡති, අයං නිබද්ධචාරිකා නාම. එසා ඉධ අධිප්පෙතා.

තදා කිර භගවතො පච්ඡිමයාමකිච්චපරියොසානෙ දසසහස්සිලොකධාතුයා ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා බොධනෙය්‍යබන්ධවෙ ඔලොකෙන්තස්ස පොක්ඛරසාතිබ්‍රාහ්මණො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨො. අථ භගවා අයං බ්‍රාහ්මණො මය්හං ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායති, ‘‘අත්ථි නු ඛ්වස්ස උපනිස්සයො’’ති වීමංසන්තො සොතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා – ‘‘එසො මයි එතං ජනපදං ගතෙ ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං අම්බට්ඨං අන්තෙවාසිං පහිණිස්සති, සො මයා සද්ධිං වාදපටිවාදං කත්වා නානප්පකාරං අසබ්භිවාක්‍යං වක්ඛති, තමහං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කරිස්සාමි. සො ආචරියස්ස කථෙස්සති, අථස්සාචරියො තං කථං සුත්වා ආගම්ම මම ලක්ඛණානි පරියෙසිස්සති, තස්සාහං ධම්මං දෙසෙස්සාමි. සො දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති. දෙසනා මහාජනස්ස සඵලා භවිස්සතී’’ති පඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරො තං ජනපදං පටිපන්නො. තෙන වුත්තං – ‘‘කොසලෙසු චාරිකං චරමානො මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී’’ති.

යෙන ඉච්ඡානඞ්ගලන්ති යෙන දිසාභාගෙන ඉච්ඡානඞ්ගලං අවසරිතබ්බං. යස්මිං වා පදෙසෙ ඉච්ඡානඞ්ගලං. ඉඡ්ඣානඞ්ගලන්තිපි පාඨො. **තදවසරීති** තෙන අවසරි, තං වා අවසරි. තෙන දිසාභාගෙන ගතො, තං වා පදෙසං ගතොති අත්ථො. **ඉච්ඡානඞ්ගලෙ විහරති ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙති** ඉච්ඡානඞ්ගලං උපනිස්සාය ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ සීලඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා සමාධිකොන්තං උස්සාපෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසරං පරිවත්තයමානො ධම්මරාජා යථාභිරුචිතෙන විහාරෙන විහරති.

පොක්ඛරසාතිවත්ථුවණ්ණනා

255. තෙන ඛො පන සමයෙනාති යෙන සමයෙන භගවා තත්ථ විහරති, තෙන සමයෙන, තස්මිං සමයෙති අයමත්ථො. බ්‍රහ්මං අණතීති **බ්‍රාහ්මණො,** මන්තෙ සජ්ඣායතීති අත්ථො. ඉදමෙව හි ජාතිබ්‍රාහ්මණානං නිරුත්තිවචනං. අරියා පන බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණාති වුච්චන්ති. **පොක්ඛරසාතීති** ඉදං තස්ස නාමං. කස්මා පොක්ඛරසාතීති වුච්චති. තස්ස කිර කායො සෙතපොක්ඛරසදිසො, දෙවනගරෙ උස්සාපිතරජතතොරණං විය සොභති. සීසං පනස්ස කාළවණ්ණං ඉන්දනීලමණිමයං විය. මස්සුපි චන්දමණ්ඩලෙ කාළමෙඝරාජි විය ඛායති. අක්ඛීනි නීලුප්පලසදිසානි. නාසා රජතපනාළිකා විය සුවට්ටිතා සුපරිසුද්ධා. හත්ථපාදතලානි චෙව මුඛද්වාරඤ්ච කතලාඛාරසපරිකම්මං විය සොභති, අතිවිය සොභග්ගප්පත්තො බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තභාවො. අරාජකෙ ඨානෙ රාජානං කාතුං යුත්තමිමං බ්‍රාහ්මණං. එවමෙස සස්සිරිකො. ඉති නං පොක්ඛරසදිසත්තා පොක්ඛරසාතීති සඤ්ජානන්ති.

අයං පන කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ දසබලස්ස දානං දත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. සො තතො මනුස්සලොකමාගච්ඡන්තො මාතුකුච්ඡිවාසං ජිගුච්ඡිත්වා හිමවන්තපදෙසෙ මහාසරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති. තස්ස ච සරස්ස අවිදූරෙ තාපසො පණ්ණසාලාය වසති. සො තීරෙ ඨිතො තං පදුමං දිස්වා – ‘‘ඉදං පදුමං අවසෙසපදුමෙහි මහන්තතරං. පුප්ඵිතකාලෙ නං ගහෙස්සාමී’’ති චින්තෙසි. තං සත්තාහෙනාපි න පුප්ඵති. තාපසො කස්මා නු ඛො ඉදං සත්තාහෙනාපි න පුප්ඵති. හන්ද නං ගහෙස්සාමීති ඔතරිත්වා ගණ්හි. තං තෙන නාළතො ඡින්නමත්තංයෙව පුප්ඵිතං. අථස්සබ්භන්තරෙ සුවණ්ණචුණ්ණපිඤ්ජරං විය රජතබිම්බකං පදුමරෙණුපිඤ්ජරං

සෙතවණ්ණං දාරකං අද්දස. සො මහාපුඤ්ඤො එස භවිස්සති. හන්ද නං පටිජග්ගාමීති පණ්ණසාලං නෙත්වා පටිජග්ගිත්වා සත්තවස්සකාලතො පට්ඨාය තයො වෙදෙ උග්ගණ්හාපෙසි. දාරකො තිණ්ණං වෙදානං පාරං ගන්ත්වා පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො ජම්බුදීපෙ අග්ගබ්‍රාහ්මණො අහොසි. සො අපරෙන සමයෙන රඤ්ඤො කොසලස්ස සිප්පං දස්සෙසි. අථස්ස සිප්පෙ පසන්නො රාජා උක්කට්ඨං නාම මහානගරං බ්‍රහ්මදෙය්‍යං අදාසි. ඉති නං පොක්ඛරෙ සයිතත්තා පොක්ඛරසාතීති සඤ්ජානන්ති.

උක්කට්ඨං අජ්ඣාවසතීති උක්කට්ඨනාමකෙ නගරෙ වසති. අභිභවිත්වා වා ආවසති. තස්ස නගරස්ස සාමිකො හුත්වා යාය මරියාදාය තත්ථ වසිතබ්බං, තාය මරියාදාය වසි. තස්ස කිර නගරස්ස වත්ථුං උක්කා ඨපෙත්වා උක්කාසු ජලමානාසු අග්ගහෙසුං, තස්මා තං උක්කට්ඨන්ති වුච්චති. ඔක්කට්ඨන්තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. උපසග්ගවසෙන පනෙත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං වෙදිතබ්බං. තස්ස අනුපයොගත්තා ච සෙසපදෙසු. තත්ථ ලක්ඛණං සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බං.

සත්තුස්සදන්ති සත්තෙහි උස්සදං, උස්සන්නං බහුජනං ආකිණ්ණමනුස්සං. පොසාවනියහත්ථිඅස්සමොරමිගාදිඅනෙකසත්තසමාකිණ්ණඤ්චාති අත්ථො. යස්මා පනෙතං නගරං බහි ආවිජ්ඣිත්වා ජාතෙන හත්ථිඅස්සාදීනං ඝාසතිණෙන චෙව ගෙහච්ඡාදනතිණෙන ච සම්පන්නං. තථා දාරුකට්ඨෙහි චෙව ගෙහසම්භාරකට්ඨෙහි ච. යස්මා චස්සබ්භන්තරෙ වට්ටචතුරස්සාදිසණ්ඨානා බහූ පොක්ඛරණියො ජලජකුසුමවිචිත්තානි ච බහූනි අනෙකානි තළාකානි උදකස්ස නිච්චභරිතානෙව හොන්ති, තස්මා **සතිණකට්ඨොදකන්ති** වුත්තං. සහ ධඤ්ඤෙනාති **සධඤ්ඤං** පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදිභෙදං බහුධඤ්ඤසන්නිචයන්ති අත්ථො . එත්තාවතා යස්මිං නගරෙ බ්‍රාහ්මණො සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජලීලාය වසති, තස්ස සමිද්ධිසම්පත්ති දීපිතා හොති.

රාජතො ලද්ධං භොග්ගං **රාජභොග්ගං.** කෙන දින්නන්ති චෙ? රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං. **රාජදායන්ති** රඤ්ඤො දායභූතං, දායජ්ජන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මදෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨදෙය්‍යං, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජසඞ්ඛෙපෙන භුඤ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො. අථ වා **රාජභොග්ගන්ති** සබ්බං ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්තෙන නදීතිත්ථපබ්බතාදීසු සුඞ්කං ගණ්හන්තෙන සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රඤ්ඤා හුත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නං රාජදායන්ති එත්ථ තං නගරං රඤ්ඤා දින්නත්තා **රාජදායං** දායකරාජදීපනත්ථං පනස්ස **‘‘රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්න’’**න්ති ඉදං වුත්තං. **බ්‍රහ්මදෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨදෙය්‍යං. යථා දින්නං න පුන ගහෙතබ්බං හොති, නිස්සට්ඨං පරිච්චත්තං. එවං දින්නන්ති අත්ථො.

අස්සොසීති සුණි උපලභි, සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ඝොසානුසාරෙන අඤ්ඤාසි. **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ පදපූරණමත්තෙ වා නිපාතො. තත්ථ අවධාරණත්ථෙන අස්සොසි එව, නාස්ස කොචි සවනන්තරායො අහොසීති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. පදපූරණෙන පන පදබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙව.

ඉදානි යමත්ථං බ්‍රාහ්මණො පොක්ඛරසාති අස්සොසි, තං පකාසෙන්තො – ‘‘සමණො ඛලු භො ගොතමො’’තිආදිමාහ. තත්ථ සමිතපාපත්තා **සමණොති** වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘සමිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා’’තිආදි (ම. නි. 1.434). භගවා ච අනුත්තරෙන අරියමග්ගෙන සමිතපාපො. තෙනස්ස යථාභූතගුණාධිගතමෙතං නාමං, යදිදං සමණොති. **ඛලූති** අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො. **භොති** බ්‍රාහ්මණජාතිසමුදාගතං ආලපනමත්තං. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘භොවාදී නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො’’ති (ධ. ප. 55). **ගොතමොති** භගවන්තං ගොත්තවසෙන පරිකිත්තෙති. තස්මා සමණො ඛලු භො ගොතමොති එත්ථ සමණො කිර භො ගොතමගොත්තොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

සක්‍යපුත්තොති ඉදං පන භගවතො උච්චාකුලපරිදීපනං . **සක්‍යකුලා පබ්බජිතොති** සද්ධාපබ්බජිතභාවපරිදීපනං. කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අනභිභූතො අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහාය සද්ධාය පබ්බජිතොති වුත්තං හොති. තතො පරං වුත්තත්ථමෙව. **තං ඛො පනාති**ආදි සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තමෙව. **සාධු ඛො පනාති** සුන්දරං ඛො පන. අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති වුත්තං හොති. **තථාරූපානං අරහතන්ති** යථාරූපො සො භවං ගොතමො, එවරූපානං යථාභූතගුණාධිගමෙන ලොකෙ අරහන්තොති ලද්ධසද්ධානං අරහතං. **දස්සනං හොතීති** පසාදසොම්මානි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති, එවං අජ්ඣාසයං කත්වා.

අම්බට්ඨමාණවකථා

256. **අජ්ඣායකොති** ඉදං – ‘‘න දානිමෙ ඣායන්ති, න දානිමෙ ඣායන්තීති ඛො, වාසෙට්ඨ, අජ්ඣායකා අජ්ඣායකා ත්වෙව තතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත’’න්ති, එවං පඨමකප්පිකකාලෙ ඣානවිරහිතානං බ්‍රාහ්මණානං ගරහවචනං. ඉදානි පන තං අජ්ඣායතීති අජ්ඣායකො. මන්තෙ පරිවත්තෙතීති ඉමිනා අත්ථෙන පසංසාවචනං කත්වා වොහරන්ති. මන්තෙ ධාරෙතීති **මන්තධරො.**

තිණ්ණං වෙදානන්ති ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදානං. ඔට්ඨපහතකරණවසෙන පාරං ගතොති **පාරගූ.** සහ නිඝණ්ඩුනා ච කෙටුභෙන ච **සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං. නිඝණ්ඩූති** නිඝණ්ඩුරුක්ඛාදීනං වෙවචනපකාසකං සත්ථං.

කෙටුභන්ති කිරියාකප්පවිකප්පො කවීනං උපකාරාවහං සත්ථං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සාක්ඛරප්පභෙදානං. අක්ඛරප්පභෙදොති** සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. **ඉතිහාසපඤ්චමානන්ති** ආථබ්බණවෙදං චතුත්ථං කත්වා ඉතිහ ආස, ඉතිහ ආසාති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො පුරාණකථාසඞ්ඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙසන්ති ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං වෙදානං.

පදං තදවසෙසඤ්ච බ්‍යාකරණං අධීයති වෙදෙති චාති **පදකො වෙය්‍යාකරණො.** ලොකායතං වුච්චති විතණ්ඩවාදසත්ථං. **මහාපුරිසලක්ඛණන්ති** මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං ද්වාදසසහස්සගන්ථපමාණං සත්ථං. යත්ථ සොළසසහස්සගාථාපරිමාණා බුද්ධමන්තා නාම අහෙසුං, යෙසං වසෙන ඉමිනා ලක්ඛණෙන සමන්නාගතා බුද්ධා නාම හොන්ති, ඉමිනා පච්චෙකබුද්ධා, ඉමිනා ද්වෙ අග්ගසාවකා, අසීති මහාසාවකා , බුද්ධමාතා, බුද්ධපිතා, අග්ගුපට්ඨාකො, අග්ගුපට්ඨායිකා, රාජා චක්කවත්තීති අයං විසෙසො පඤ්ඤායති.

අනවයොති ඉමෙසු ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනූනො පරිපූරකාරී, අවයො න හොතීති වුත්තං හොති. අවයො නාම යො තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. **අනුඤ්ඤාතපටිඤ්ඤාතොති** අනුඤ්ඤාතො චෙව පටිඤ්ඤාතො ච. ආචරියෙනස්ස ‘‘යං අහං ජානාමි, තං ත්වං ජානාසී’’තිආදිනා අනුඤ්ඤාතො. ‘‘ආම ආචරියා’’ති අත්තනා තස්ස පටිවචනදානපටිඤ්ඤාය පටිඤ්ඤාතොති අත්ථො. කතරස්මිං අධිකාරෙ? සකෙ ආචරියකෙ තෙවිජ්ජකෙ පාවචනෙ. එස කිර බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ ‘අහං බුද්ධො, අහං බුද්ධො’ති උග්ගතස්ස නාමං ගහෙත්වා බහූ ජනා විචරන්ති. තස්මා න මෙ අනුස්සවමත්තෙනෙව උපසඞ්කමිතුං යුත්තං. එකච්චඤ්හි උපසඞ්කමන්තස්ස අපක්කමනම්පි ගරු හොති, අනත්ථොපි උප්පජ්ජති. යංනූනාහං මම අන්තෙවාසිකං පෙසෙත්වා – ‘බුද්ධො වා, නො වා’ති ජානිත්වාව උපසඞ්කමෙය්‍ය’’න්ති, තස්මා මාණවං ආමන්තෙත්වා අයං තාතාතිආදිමාහ.

257. **තං භවන්තන්ති** තස්ස භොතො ගොතමස්ස. **තථා සන්තං යෙවාති** තථා සතොයෙව. ඉධාපි හි ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථවසෙනෙව උපයොගවචනං.

258. **යථා කථං පනාහං, භො, තන්ති** එත්ථ කථං පනාහං භො තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමි, යථා සක්කා සො ඤාතුං, තථා මෙ ආචික්ඛාහීති අත්ථො. **යථාති** වා නිපාතමත්තමෙවෙතං. **කථන්ති** අයං ආකාරපුච්ඡා. කෙනාකාරෙනාහං තං භවන්තං ගොතමං ජානිස්සාමීති අත්ථො. එවං වුත්තෙ කිර නං උපජ්ඣායො ‘‘කිං ත්වං, තාත, පථවියං ඨිතො, පථවිං න පස්සාමීති විය; චන්දිමසූරියානං ඔභාසෙ ඨිතො, චන්දිමසූරියෙ න පස්සාමීති විය වදසී’’තිආදීනි වත්වා ජානනාකාරං දස්සෙන්තො ආගතානි ඛො, තාතාතිආදිමාහ.

තත්ථ **මන්තෙසූති** වෙදෙසු. තථාගතො කිර උප්පජ්ජිස්සතීති පටිකච්චෙව සුද්ධාවාසා දෙවා වෙදෙසු ලක්ඛණානි පක්ඛිපිත්වා බුද්ධමන්තා නාමෙතෙති බ්‍රාහ්මණවෙසෙනෙව වෙදෙ වාචෙන්ති. තදනුසාරෙන මහෙසක්ඛා සත්තා තථාගතං ජානිස්සන්තීති. තෙන පුබ්බෙ වෙදෙසු මහාපුරිසලක්ඛණානි ආගච්ඡන්ති. පරිනිබ්බුතෙ පන තථාගතෙ අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති. තෙනෙතරහි නත්ථීති. **මහාපුරිසස්සාති** පණිධිසමාදානඤාණකරුණාදිගුණමහතො පුරිසස්ස. **ද්වෙයෙව ගතියොති** ද්වෙයෙව නිට්ඨා. කාමඤ්චායං ගතිසද්දො ‘‘පඤ්ච ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, ගතියො’’තිආදීසු (ම. නි. 1.153) භවභෙදෙ වත්තති. ‘‘ගති මිගානං පවන’’න්තිආදීසු (පරි. 399) නිවාසට්ඨානෙ. ‘‘එවං අධිමත්තගතිමන්තො’’තිආදීසු පඤ්ඤායං. ‘‘ගතිගත’’න්තිආදීසු විසටභාවෙ. ඉධ පන නිට්ඨායං වත්තතීති වෙදිතබ්බො.

තත්ථ කිඤ්චාපි යෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො රාජා චක්කවත්තී හොති, න තෙහෙව බුද්ධො හොති; ජාතිසාමඤ්ඤතො පන තානියෙව තානීති වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘යෙහි සමන්නාගතස්සා’’ති. **සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසතීති** යදි අගාරෙ වසති. **රාජා හොති චක්කවත්තීති** චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි, සඞ්ගහවත්ථූහි ච ලොකං රඤ්ජනතො රාජා, චක්කරතනං වත්තෙති, චතූහි සම්පත්තිචක්කෙහි වත්තති, තෙහි ච පරං වත්තෙති, පරහිතාය ච ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථීති චක්කවත්තී. එත්ථ ච රාජාති සාමඤ්ඤං. චක්කවත්තීති විසෙසං. ධම්මෙන චරතීති **ධම්මිකො.** ඤායෙන සමෙන වත්තතීති අත්ථො. ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා රාජා ජාතොති **ධම්මරාජා.** පරහිතධම්මකරණෙන වා **ධම්මිකො.** අත්තහිතධම්මකරණෙන **ධම්මරාජා.** චතුරන්තාය ඉස්සරොති **චාතුරන්තො,** චතුසමුද්දඅන්තාය, චතුබ්බිධදීපවිභූසිතාය පථවියා ඉස්සරොති අත්ථො. අජ්ඣත්තං කොපාදිපච්චත්ථිකෙ බහිද්ධා ච සබ්බරාජානො විජෙතීති **විජිතාවී. ජනපදත්ථාවරියප්පත්තොති** ජනපදෙ ධුවභාවං ථාවරභාවං පත්තො, න සක්කා කෙනචි චාලෙතුං. ජනපදො වා තම්හි ථාවරියප්පත්තො අනුයුත්තො සකම්මනිරතො අචලො අසම්පවෙධීති ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො.

සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො, තස්ස චෙතානි කතමානීති අත්ථො. **චක්කරතනන්තිආදීසු** චක්කඤ්ච, තං රතිජනනට්ඨෙන රතනඤ්චාති චක්කරතනං. එස නයො සබ්බත්ථ. ඉමෙසු පන රතනෙසු අයං චක්කවත්තිරාජා චක්කරතනෙන අජිතං ජිනාති, හත්ථිඅස්සරතනෙහි විජිතෙ යථාසුඛං අනුවිචරති, පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති, අවසෙසෙහි උපභොගසුඛමනුභවති. පඨමෙන චස්ස උස්සාහසත්තියොගො, පච්ඡිමෙන මන්තසත්තියොගො, හත්ථිඅස්සගහපතිරතනෙහි පභුසත්තියොගො සුපරිපුණ්ණො හොති, ඉත්ථිමණිරතනෙහි තිවිධසත්තියොගඵලං. සො ඉත්ථිමණිරතනෙහි භොගසුඛමනුභවති, සෙසෙහි ඉස්සරියසුඛං. විසෙසතො චස්ස පුරිමානි තීණි

අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති, මජ්ඣිමානි අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන, පච්ඡිමමෙකං අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තෙ රතනසුත්තස්ස උපදෙසතො ගහෙතබ්බො.

පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. **සූරාති** අභීරුකජාතිකා. **වීරඞ්ගරූපාති** දෙවපුත්තසදිසකායා. එවං තාව එකෙ වණ්ණයන්ති. අයං පනෙත්ථ සභාවො. **වීරාති** උත්තමසූරා වුච්චන්ති, වීරානං අඞ්ගං වීරඞ්ගං, වීරකාරණං වීරියන්ති වුත්තං හොති. වීරඞ්ගරූපං එතෙසන්ති **වීරඞ්ගරූපා,** වීරියමයසරීරා වියාති වුත්තං හොති. **පරසෙනප්පමද්දනාති** සචෙ පටිමුඛං තිට්ඨෙය්‍ය පරසෙනා තං පරිමද්දිතුං සමත්ථාති අධිප්පායො. **ධම්මෙනාති** ''පාණො න හන්තබ්බො''තිආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙන . **අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ විවට්ටච්ඡදොති** එත්ථ රාගදොසමොහමානදිට්ඨිඅවිජ්ජාදුච්චරිතඡදනෙහි සත්තහි පටිච්ඡන්නෙ කිලෙසන්ධකාරෙ ලොකෙ තං ඡදනං විවට්ටෙත්වා සමන්තතො සඤ්ජාතාලොකො හුත්වා ඨිතොති විවට්ටච්ඡදො. තත්ථ පඨමෙන පදෙන පූජාරහතා. දුතියෙන තස්සා හෙතු, යස්මා සම්මාසම්බුද්ධොති, තතියෙන බුද්ධත්තහෙතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අථ වා විවට්ටො ච විච්ඡදො චාති විවට්ටච්ඡදො, වට්ටරහිතො ඡදනරහිතො චාති වුත්තං හොති. තෙන අරහං වට්ටාභාවෙන, සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති එවං පුරිමපදද්වයස්සෙව හෙතුද්වයං වුත්තං හොති, දුතියෙන වෙසාරජ්ජෙන චෙත්ථ පුරිමසිද්ධි, පඨමෙන දුතියසිද්ධි, තතියචතුත්ථෙහි තතියසිද්ධි හොති. පුරිමඤ්ච ධම්මචක්ඛුං, දුතියං බුද්ධචක්ඛුං, තතියං සමන්තචක්ඛුං සාධෙතීති වෙදිතබ්බං. **ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතාති** ඉමිනා'ස්ස මන්තෙසු සූරභාවං ජනෙති.

259. සොපි තාය ආචරියකථාය ලක්ඛණෙසු විගතසම්මොහො එකොභාසජාතෙ විය බුද්ධමන්තෙ සම්පස්සමානො **එවං භොති** ආහ. තස්සත්ථො – 'යථා, භො, ත්වං වදසි, එවං කරිස්සාමී'ති. **වළවාරථමාරුය්හාති** වළවායුත්තං රථං අභිරුහිත්වා. බ්‍රාහ්මණො කිර යෙන රථෙන සයං විචරති, තමෙව රථං දත්වා මාණවං පෙසෙසි. මාණවාපි පොක්ඛරසාතිස්සෙව අන්තෙවාසිකා. සො කිර තෙසං – ''අම්බට්ඨෙන සද්ධිං ගච්ඡථා''ති සඤ්ඤං අදාසි.

යාවතිකා යානස්ස භූමීති යත්තකං සක්කා හොති යානෙන ගන්තුං, අයං යානස්ස භූමි නාම. **යානා පච්චොරොහිත්වාති** අයානභූමිං, ද්වාරකොට්ඨකසමීපං ගන්ත්වා යානතො පටිඔරොහිත්වා.

තෙන ඛො පන සමයෙනාති යස්මිං සමයෙ අම්බට්ඨො ආරාමං පාවිසි. තස්මිං පන සමයෙ, ඨිතමජ්ඣන්හිකසමයෙ. කස්මා පන තස්මිං සමයෙ චඞ්කමන්තීති? පණීතභොජනපච්චයස්ස ථිනමිද්ධස්ස විනොදනත්ථං, දිවාපධානිකා වා තෙ. තාදිසානඤ්හි පච්ඡාභත්තං චඞ්කමිත්වා න්හායිත්වා සරීරං උතුං ගාහාපෙත්වා නිසජ්ජ සමණධම්මං කරොන්තානං චිත්තං එකග්ගං හොති. **යෙන තෙ භික්ඛූති** සො කිර – ''කුහිං සමණො ගොතමො''ති පරිවෙණතො පරිවෙණං අනාගන්ත්වා ''පුච්ඡිත්වාව පවිසිස්සාමී''ති විලොකෙන්තො අරඤ්ඤහත්ථී විය මහාචඞ්කමෙ චඞ්කමමානෙ පංසුකූලිකෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං සන්තිකං අගමාසි. තං සන්ධාය **යෙන තෙ භික්ඛූතිආදි** වුත්තං. **දස්සනායාති** දට්ඨුං, පස්සිතුකාමා හුත්වාති අත්ථො.

260. **අභිඤ්ඤාතකොලඤ්ඤොති** පාකටකුලජො. තදා කිර ජම්බුදීපෙ අම්බට්ඨකුලං නාම පාකටකුලමහොසි . **අභිඤ්ඤාතස්සාති** රූපජාතිමන්තකුලාපදෙසෙහි පාකටස්ස. **අගරූති** අභාරිකො. යො හි අම්බට්ඨං ඤාපෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය, තස්ස තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාපො ගරු භවෙය්‍ය. භගවතො පන තාදිසානං මාණවානං සතෙනාපි සහස්සෙනාපි පඤ්හං පුට්ඨස්ස විස්සජ්ජනෙ දන්ධායිතත්තං නත්ථීති මඤ්ඤමානා – ''අගරු ඛො පනා''ති චින්තයිංසු. **විහාරොති** ගන්ධකුටිං සන්ධාය ආහංසු.

අතරමානොති අතුරිතො, සණිකං පදප්පමාණට්ඨානෙ පදං නික්ඛිපන්තො වත්තං කත්වා සුසම්මට්ඨං මුත්තාදලසින්දුවාරසන්ථරසදිසං වාලිකං අවිනාසෙන්තොති අත්ථො. **ආළින්දන්ති** පමුඛං. **උක්කාසිත්වාති** උක්කාසිතසද්දං කත්වා. **අග්ගළන්ති** ද්වාරකවාටං. **ආකොටෙහීති** අග්ගනඛෙහි සණිකං කුඤ්චිකච්ඡිද්දසමීපෙ ආකොටෙහීති වුත්තං හොති. ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා, අතිහෙට්ඨා දීඝජාතිකා කොටෙන්ති. තථා අනාකොටෙත්වා මජ්ඣෙ ඡිද්දසමීපෙ කොටෙතබ්බන්ති ඉදං ද්වාරාකොටනවත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති.

261. **විවරි භගවා ද්වාරන්ති** න භගවා උට්ඨාය ද්වාරං විවරි. විවරියතූති පන හත්ථං පසාරෙසි. තතො ''භගවා තුම්හෙහි අනෙකාසු කප්පකොටීසු දානං දදමානෙහි න සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කත''න්ති සයමෙව ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා භගවතො මනෙන විවටං, තස්මා විවරි භගවා ද්වාරන්ති වත්තුං වට්ටති.

භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසූති යථා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො භගවා තෙහි, එවං තෙපි භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදා අහෙසුං. සීතොදකං විය උණ්හොදකෙන සම්මොදිතං එකීභාවං අගමංසු. යාය ච ''කච්චි, භො ගොතම, ඛමනීයං; කච්චි යාපනීයං, කච්චි භොතො ච ගොතමස්ස සාවකානඤ්ච අප්පාබාධං, අප්පාතඞ්කං, ලහුට්ඨානං, බලං, ඵාසුවිහාරො''තිආදිකාය කථාය සම්මොදිංසු, තං පීතිපාමොජ්ජසඞ්ඛාතසම්මොදජනනතො සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො ච සම්මොදනීයං, අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරතාය සුචිරම්පි කාලං සාරෙතුං නිරන්තරං පවත්තෙතුං අරහභාවතො සරිතබ්බභාවතො ච සාරණීයං. සුය්‍යමානසුඛතො සම්මොදනීයං, අනුස්සරියමානසුඛතො ච සාරණීයං.

තථා බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය සම්මොදනීයං, අත්ථපරිසුද්ධතාය සාරණීයං. එවං අනෙකෙහි පරියායෙහි සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා පරියොසාපෙත්වා නිට්ඨපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු.

අම්බට්ඨො පන මාණවොති සො කිර භගවතො රූපසම්පත්තියං චිත්තප්පසාදමත්තම්පි අකත්වා ‘‘දසබලං අපසාදෙස්සාමී’’ති උදරෙ බද්ධසාටකං මුඤ්චිත්වා කණ්ඨෙ ඔලම්බෙත්වා එකෙන හත්ථෙන දුස්සකණ්ණං ගහෙත්වා චඞ්කමං අභිරුහිත්වා කාලෙන බාහුං, කාලෙන උදරං, කාලෙන පිට්ඨිං දස්සෙන්තො, කාලෙන හත්ථවිකාරං, කාලෙන භමුකවිකාරං කරොන්තො, ‘‘කච්චි තෙ භො, ගොතම, ධාතුසමතා, කච්චි භික්ඛාහාරෙන න කිලමථ, අකිලමථාකාරොයෙව පන තෙ පඤ්ඤායති; ථූලානි හි තෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගානි, පාසාදිකත්ථ ගතගතට්ඨානෙ. ‘තෙ බහුජනා රාජපබ්බජිතොති ච බුද්ධො’ති ච උප්පන්නබහුමානා පණීතං ඔජවන්තමාහාරං දෙන්ති. පස්සථ, භො, ගෙහං, චිත්තසාලා විය, දිබ්බපාසාදො විය. ඉමං මඤ්චං පස්සථ, බිම්බොහනං පස්සථ, කිං එවරූපෙ ඨානෙ වසන්තස්ස සමණධම්මං කාතුං දුක්කර’’න්ති එවරූපං උප්පණ්ඩනකථං අනාචාරභාවසාරණීයං කථෙති, තෙන වුත්තං – ‘‘අම්බට්ඨො පන මාණවො චඞ්කමන්තොපි නිසින්නෙන භගවතා කිඤ්චි කිඤ්චි කථං සාරණීයං වීතිසාරෙති, ඨිතොපි නිසින්නෙන භගවතා කිඤ්චි කිඤ්චි කථං සාරණීයං වීතිසාරෙතී’’ති.

262. **අථ ඛො භගවාති** අථ භගවා – ‘‘අයං මාණවො හත්ථං පසාරෙත්වා භවග්ගං ගහෙතුකාමො විය, පාදං පසාරෙත්වා අවීචිං විචරිතුකාමො විය, මහාසමුද්දං තරිතුකාමො විය, සිනෙරුං ආරොහිතුකාමො විය ච අට්ඨානෙ වායමති, හන්ද, තෙන සද්ධිං මන්තෙමී’’ති අම්බට්ඨං මාණවං එතදවොච. **ආචරියපාචරියෙහීති** ආචරියෙහි ච තෙසං ආචරියෙහි ච.

පඨමඉබ්භවාදවණ්ණනා

263. **ගච්ඡන්තො වාති** එත්ථ කාමං තීසු ඉරියාපථෙසු බ්‍රාහ්මණො ආචරියබ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං සල්ලපිතුමරහති. අයං පන මාණවො මානථද්ධතාය කථාසල්ලාපං කරොන්තො චත්තාරොපි ඉරියාපථෙ යොජෙස්සාමීති ‘‘සයානො වා හි, භො ගොතම, සයානෙනා’’ති ආහ.

තතො කිර තං භගවා – ‘‘අම්බට්ඨ, ගච්ඡන්තස්ස වා ගච්ඡන්තෙන, ඨිතස්ස වා ඨිතෙන, නිසින්නස්ස වා නිසින්නෙනාචරියෙන සද්ධිං කථා නාම සබ්බාචරියෙසු ලබ්භති. ත්වං පන සයානො සයානෙනාචරියෙන සද්ධිං කථෙසි, කිං තෙ ආචරියො ගොරූපං, උදාහු ත්ව’’න්ති ආහ. සො කුජ්ඣිත්වා – ‘‘යෙ ච ඛො තෙ, භො ගොතම, මුණ්ඩකා’’තිආදිමාහ. තත්ථ මුණ්ඩෙ මුණ්ඩාති සමණෙ ච සමණාති වත්තුං වට්ටෙය්‍ය. අයං පන හීළෙන්තො මුණ්ඩකා සමණකාති ආහ. **ඉබ්භාති** ගහපතිකා. **කණ්හාති** කණ්හා, කාළකාති අත්ථො. **බන්ධුපාදාපච්චාති** එත්ථ බන්ධූති බ්‍රහ්මා අධිප්පෙතො. තඤ්හි බ්‍රාහ්මණා පිතාමහොති වොහරන්ති. පාදානං අපච්චා පාදාපච්චා, බ්‍රහ්මුනො පිට්ඨිපාදතො ජාතාති අධිප්පායො. තස්ස කිර අයං ලද්ධි – බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා, ඛත්තියා උරතො, වෙස්සා නාභිතො, සුද්දා ජාණුතො, සමණා පිට්ඨිපාදතොති. එවං කථෙන්තො ච පනෙස කිඤ්චාපි අනියමෙත්වා කථෙති. අථ ඛො භගවන්තමෙව වදාමීති කථෙති.

අථ ඛො භගවා – ‘‘අයං අම්බට්ඨො ආගතකාලතො පට්ඨාය මයා සද්ධිං කථයමානො මානමෙව නිස්සාය කථෙසි, ආසීවිසං ගීවායං ගණ්හන්තො විය, අග්ගික්ඛන්ධං ආලිඞ්ගන්තො විය, මත්තවාරණං සොණ්ඩාය පරාමසන්තො විය, අත්තනො පමාණං න ජානාති. හන්ද නං ජානාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අත්ථිකවතො ඛො පන තෙ, අම්බට්ඨා’’තිආදිමාහ. තත්ථ ආගන්ත්වා කත්තබ්බකිච්චසඞ්ඛාතො අත්ථො, එතස්ස අත්ථීති අත්ථිකං, තස්ස මාණවස්ස චිත්තං. අත්ථිකමස්ස අත්ථීති අත්ථිකවා, තස්ස අත්ථිකවතො තව ඉධාගමනං අහොසීති අත්ථො.

ඛො පනාති නිපාතමත්තං. **යායෙව ඛො පනත්ථායාති** යෙනෙව ඛො පනත්ථෙන. **ආගච්ඡෙය්‍යාථාති** මම වා අඤ්ඤෙසං වා සන්තිකං යදා කදාචි ආගච්ඡෙය්‍යාථ. **තමෙව අත්ථන්ති** ඉදං පුරිසලිඞ්ගවසෙනෙව වුත්තං. **මනසි කරෙය්‍යාථාති** චිත්තෙ කරෙය්‍යාථ. ඉදං වුත්තං හොති – ත්වං ආචරියෙන අත්තනො කරණීයෙන පෙසිතො, න අම්හාකං පරිභවනත්ථාය, තස්මා තමෙව කිච්චං මනසි කරොහීති. එවමස්ස අඤ්ඤෙසං සන්තිකං ආගතානං වත්තං දස්සෙත්වා මානනිග්ගණ්හනත්ථං ‘‘අවුසිතවායෙව ඛො පනා’’තිආදිමාහ. තස්සත්ථො පස්සථ භො අයං අම්බට්ඨො මාණවො ආචරියකුලෙ අවුසිතවා අසික්ඛිතො අප්පස්සුතොව සමානො. **වුසිතමානීති** ‘‘අහං වුසිතවා සික්ඛිතො බහුස්සුතො’’ති අත්තානං මඤ්ඤති. එතස්ස හි එවං ඵරුසවචනසමුදාචාරෙ කාරණං කිමඤ්ඤත්‍ර අවුසිතත්තාති ආචරියකුලෙ අසංවුද්ධා අසික්ඛිතා අප්පස්සුතායෙව හි එවං වදන්තීති.

264. **කුපිතොති** කුද්ධො. **අනත්තමනොති** අසකමනො, කිං පන භගවා තස්ස කුජ්ඣනභාවං ඤත්වා එවමාහ උදාහු අඤත්වාති? ඤත්වා ආහාති. කස්මා ඤත්වා ආහාති? තස්ස මානනිම්මදනත්ථං. භගවා හි අඤ්ඤාසි – ‘‘අයං මයා එවං වුත්තෙ කුජ්ඣිත්වා මම ඤාතකෙ අක්කොසිස්සති. අථස්සාහං යථා නාම කුසලො භිසක්කො දොසං උග්ගිලෙත්වා නීහරති, එවමෙව ගොත්තෙන ගොත්තං, කුලාපදෙසෙන කුලාපදෙසං , උට්ඨාපෙත්වා භවග්ගප්පමාණෙන විය උට්ඨිතං මානද්ධජං මූලෙ ඡෙත්වා නිපාතෙස්සාමී’’ති. **ඛුංසෙන්තොති** ඝට්ටෙන්තො. **වම්භෙන්තොති** හීළෙන්තො. **පාපිතො භවිස්සතීති** චණ්ඩභාවාදිදොසං පාපිතො භවිස්සති.

චණ්ඩාති මානනිස්සිතකොධයුත්තා. **ඵරුසාති** ඛරා. **ලහුසාති** ලහුකා. අප්පකෙනෙව තුස්සන්ති වා දුස්සන්ති වා උදකපිට්ඨෙ අලාබුකටාහං විය අප්පකෙනෙව උප්ලවන්ති. **භස්සාති** බහුභාණිනො. සක්‍යානං මුඛෙ විවටෙ අඤ්ඤස්ස වචනොකාසො නත්ථීති අධිප්පායෙනෙව වදති. **සමානාති** ඉදං සන්තාති පුරිමපදස්ස වෙවචනං. **න සක්කරොන්තීති** න බ්‍රාහ්මණානං සුන්දරෙනාකාරෙන කරොන්ති. **න ගරුං කරොන්තීති** බ්‍රාහ්මණෙසු ගාරවං න කරොන්ති. **න මානෙන්තීති** න මනෙන පියායන්ති. **න පූජෙන්තීති** මාලාදීහි නෙසං පූජං න කරොන්ති. **න අපචායන්තීති** අභිවාදනාදීහි නෙසං අපචිතිකම්මං නීචවුත්තිං න දස්සෙන්ති **තයිදන්ති** තං ඉදං. **යදිමෙ සක්‍යාති** යං ඉමෙ සක්‍යා න බ්‍රාහ්මණෙ සක්කරොන්ති…පෙ…. න අපචායන්ති, තං තෙසං අසක්කාරකරණාදි සබ්බං න යුත්තං, නානුලොමන්ති අත්ථො.

දුතියඉබ්භවාදවණ්ණනා

265. **අපරද්ධුන්ති** අපරජ්ඣිංසු. **එකමිදාහන්ති** එත්ථ ඉදන්ති නිපාතමත්තං. එකං අහන්ති අත්ථො. **සන්ධාගාරන්ති** රජ්ජඅනුසාසනසාලා. **සක්‍යාති** අභිසිත්තරාජානො . **සක්‍යකුමාරාති** අනභිසිත්තා. **උච්චෙසූති** යථානුරූපෙසු පල්ලඞ්කපීඨකවෙත්තාසනඵලකචිත්තත්ථරණාදිභෙදෙසු. **සඤ්ජග්ඝන්තාති** උප්පණ්ඩනවසෙන මහාහසිතං හසන්තා. **සංකීළන්තාති** හසිතමත්ත කරණඅඞ්ගුලිසඞ්ඝට්ටනපාණිප්පහාරදානාදීනි කරොන්තා. **මමඤ්ඤෙව මඤ්ඤෙති** එවමහං මඤ්ඤාමි, මමඤ්ඤෙව අනුහසන්ති, න අඤ්ඤන්ති.

කස්මා පන තෙ එවමකංසූති? තෙ කිර අම්බට්ඨස්ස කුලවංසං ජානන්ති. අයඤ්ච තස්මිං සමයෙ යාව පාදන්තා ඔලම්බෙත්වා නිවත්ථසාටකස්ස එකෙන හත්ථෙන දුස්සකණ්ණං ගහෙත්වා ඛන්ධට්ඨිකං නාමෙත්වා මානමදෙන මත්තො විය ආගච්ඡති. තතො – ''පස්සථ භො අම්හාකං දාසස්ස කණ්හායනගොත්තස්ස අම්බට්ඨස්ස ආගමනකාරණ''න්ති වදන්තා එවමකංසු. සොපි අත්තනො කුලවංසං ජානාති. තස්මා ''මමඤ්ඤෙව මඤ්ඤෙ''ති තක්කයිත්ථ.

ආසනෙනාති ''ඉදමාසනං, එත්ථ නිසීදාහී''ති එවං ආසනෙන නිමන්තනං නාම හොති, තථා න කොචි අකාසි.

තතියඉබ්භවාදවණ්ණනා

266. **ලටුකිකාති** ඛෙත්තලෙඩ්ඩූනං අන්තරෙනිවාසිනී ඛුද්දකසකුණිකා. **කුලාවකෙති** නිවාසනට්ඨානෙ. **කාමලාපිනීති** යදිච්ඡකභාණිනී, යං යං ඉච්ඡති තං තං ලපති, න තං කොචි හංසො වා කොඤ්චො වා මොරො වා ආගන්ත්වා ''කිං ත්වං ලපසී'ති නිසෙධෙති. **අභිසජ්ජිතුන්ති** කොධවසෙන ලග්ගිතුං.

එවං වුත්තෙ මාණවො – ''අයං සමණො ගොතමො අත්තනො ඤාතකෙ ලටුකිකසදිසෙ කත්වා අම්හෙ හංසකොඤ්චමොරසදිසෙ කරොති, නිම්මානො දානි ජාතො''ති මඤ්ඤමානො උත්තරි චත්තාරො වණ්ණෙ දස්සෙති.

දාසිපුත්තවාදවණ්ණනා

267. **නිම්මාදෙතීති** නිම්මදෙති නිම්මානෙ කරොති. **යංනූනාහන්ති** යදි පනාහං. ''කණ්හායනොහමස්මි, භො ගොතමා''ති ඉදං කිර වචනං අම්බට්ඨො තික්ඛත්තුං මහාසද්දෙන අවොච. කස්මා අවොච? කිං අසුද්ධභාවං න ජානාතීති? ආම ජානාති. ජානන්තොපි භවපටිච්ඡන්නමෙතං කාරණං, තං අනෙන න දිට්ඨං. අපස්සන්තො මහාසමණො කිං වක්ඛතීති මඤ්ඤමානො මානථද්ධතාය අවොච. **මාතාපෙත්තිකන්ති** මාතාපිතූනං සන්තකං. **නාමගොත්තන්ති** පණ්ණත්තිවසෙන නාමං, පවෙණිවසෙන ගොත්තං. **අනුස්සරතොති** අනුස්සරන්තස්ස කුලකොටිං සොධෙන්තස්ස. **අය්‍යපුත්තාති** සාමිනො පුත්තා. **දාසිපුත්තොති** සරදාසියාව පුත්තො. තස්මා යථා දාසෙන සාමිනො උපසඞ්කමිතබ්බා, එවං අනුපසඞ්කමන්තං තං දිස්වා සක්‍යා අනුජග්ඝිංසූති දස්සෙති.

ඉතො පරං තස්ස දාසභාවං සක්‍යානඤ්ච සාමිභාවං පකාසෙත්වා අත්තනො ච අම්බට්ඨස්ස ච කුලවංසං ආහරන්තො සක්‍යා ඛො පනාතිආදිමාහ. තත්ථ **දහන්තීති** ඨපෙන්ති, ඔක්කාකො නො පුබ්බපුරිසොති, එවං කරොන්තීති අත්ථො. තස්ස කිර රඤ්ඤො කථනකාලෙ උක්කා විය මුඛතො පභා නිච්ඡරති, තස්මා තං ''ඔක්කාකො''ති සඤ්ජානිංසූති. **පබ්බාජෙසීති** නීහරි.

ඉදානි තෙ නාමවසෙන දස්සෙන්තො – ''ඔක්කාමුඛ''න්තිආදිමාහ. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – පඨමකප්පිකානං කිර රඤ්ඤො මහාසම්මතස්ස රොජො නාම පුත්තො අහොසි. රොජස්ස වරරොජො, වරරොජස්ස කල්‍යාණො, කල්‍යාණස්ස වරකල්‍යාණො, වරකල්‍යාණස්ස මන්ධාතා, මන්ධාතුස්ස වරමන්ධාතා , වරමන්ධාතුස්ස උපොසථො, උපොසථස්ස වරො, වරස්ස උපවරො, උපවරස්ස මඝදෙවො, මඝදෙවස්ස පරම්පරාය චතුරාසීතිඛත්තියසහස්සානි අහෙසුං. තෙසං පච්ඡතො තයො ඔක්කාකවංසා අහෙසුං. තෙසු තතියඔක්කාකස්ස පඤ්ච මහෙසියො අහෙසුං – හත්ථා, චිත්තා, ජන්තු, ජාලිනී, විසාඛාති. එකෙකිස්සා පඤ්චපඤ්චඉත්ථිසතපරිවාරා. සබ්බජෙට්ඨාය චත්තාරො පුත්තා – ඔක්කාමුඛො, කරකණ්ඩු, හත්ථිනිකො, සිනිසූරොති. පඤ්ච ධීතරො – පියා, සුප්පියා, ආනන්දා, විජිතා, විජිතසෙනාති. ඉති සා නව පුත්තෙ විජායිත්වා කාලමකාසි.

අථ රාජා අඤ්ඤං දහරිං අභිරූපං රාජධීතරං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා ජන්තුං නාම පුත්තං විජායි. අථ නං පඤ්චමදිවසෙ අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා තුට්ඨො තස්සා වරං අදාසි. සා ඤාතකෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා පුත්තස්ස රජ්ජං යාචි. රාජා – ''නස්ස, වසලි, මම පුත්තානං අන්තරායං ඉච්ඡසී''ති තජ්ජෙසි. සා පුනප්පුනං රහො රාජානං පරිතොසෙත්වා – ''මහාරාජ, මුසාවාදො නාම න වට්ටතී''තිආදීනි වත්වා යාචතියෙව. අථ රාජා පුත්තෙ ආමන්තෙසි – ''අහං තාතා, තුම්හාකං කනිට්ඨං ජන්තුකුමාරං දිස්වා තස්ස මාතුයා සහසා වරං අදාසිං , සා පුත්තස්ස රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡති. තුම්හෙ ඨපෙත්වා මඞ්ගලහත්ථිං මඞ්ගලඅස්සං මඞ්ගලරථඤ්ච යත්තකෙ ඉච්ඡථ, තත්තකෙ හත්ථිඅස්සරථෙ ගහෙත්වා ගච්ඡථ. මමච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කරෙය්‍යාථා''ති, අට්ඨහි අමච්චෙහි සද්ධිං උය්‍යොජෙසි.

තෙ නානප්පකාරං රොදිත්වා කන්දිත්වා – ''තාත, අම්හාකං දොසං ඛමථා''ති රාජානඤ්චෙව රාජොරොධෙ ච ඛමාපෙත්වා, ''මයම්පි භාතූහි සද්ධිං ගච්ඡාමා''ති රාජානං ආපුච්ඡිත්වා නගරා නික්ඛන්තා භගිනියො ආදාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතා නගරා නික්ඛමිංසු. ''කුමාරා පිතුඅච්චයෙන ආගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙස්සන්ති, ගච්ඡාම නෙ උපට්ඨහාමා''ති චින්තෙත්වා බහූ මනුස්සා අනුබන්ධිංසු. පඨමදිවසෙ යොජනමත්තා සෙනා අහොසි, දුතියෙ ද්වියොජනමත්තා, තතියෙ තියොජනමත්තා. කුමාරා මන්තයිංසු – ''මහා බලකායො, සචෙ මයං කඤ්චි සාමන්තරාජානං මද්දිත්වා ජනපදං ගණ්හෙය්‍යාම, සොපි නො නප්පසහෙය්‍ය. කිං පරෙසං පීළාය කතාය, මහා අයං ජම්බුදීපො, අරඤ්ඤෙ නගරං මාපෙස්සාමා''ති හිමවන්තාභිමුඛා ගන්ත්වා නගරවත්ථුං පරියෙසිංසු.

තස්මිඤ්ච සමයෙ අම්හාකං බොධිසත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා කපිලබ්‍රාහ්මණො නාම හුත්වා නික්ඛම්ම ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා තීරෙ සාකවනසණ්ඩෙ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා වසති. සො කිර භුම්මජාලං නාම විජ්ජං ජානාති, යාය උද්ධං අසීතිහත්ථෙ ආකාසෙ, හෙට්ඨා ච භූමියම්පි ගුණදොසං පස්සති. එතස්මිං පදෙසෙ තිණගුම්බලතා දක්ඛිණාවට්ටා පාචීනාභිමුඛා ජායන්ති. සීහබ්‍යග්ඝාදයො මිගසූකරෙ සප්පබිළාරා ච මණ්ඩූකමූසිකෙ අනුබන්ධමානා තං පදෙසං පත්වා න සක්කොන්ති තෙ අනුබන්ධිතුං. තෙහි තෙ අඤ්ඤදත්ථු සන්තජ්ජිතා නිවත්තන්තියෙව. සො – ''අයං පථවියා අග්ගපදෙසො''ති ඤත්වා තත්ථ අත්තනො පණ්ණසාලං මාපෙසි.

අථ තෙ කුමාරෙ නගරවත්ථුං පරියෙසමානෙ අත්තනො වසනොකාසං ආගතෙ දිස්වා පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා තෙසු අනුකම්පං ජනෙත්වා අවොච – ''ඉමස්මිං පණ්ණසාලට්ඨානෙ මාපිතං නගරං ජම්බුදීපෙ අග්ගනගරං භවිස්සති. එත්ථ ජාතපුරිසෙසු එකෙකො පුරිසසතම්පි පුරිසසහස්සම්පි අභිභවිතුං සක්ඛිස්සති. එත්ථ නගරං මාපෙථ, පණ්ණසාලට්ඨානෙ රඤ්ඤො ඝරං කරොථ. ඉමස්මිඤ්හි ඔකාසෙ ඨත්වා චණ්ඩාලපුත්තොපි චක්කවත්තිබලෙන අතිසෙය්‍යො''ති. නනු, භන්තෙ, අය්‍යස්ස වසනොකාසොති? ''මම වසනොකාසො''ති මා චින්තයිත්ථ. මය්හං එකපස්සෙ පණ්ණසාලං කත්වා නගරං මාපෙත්වා **කපිලවත්ථු**න්ති නාමං කරොථා''ති. තෙ තථා කත්වා තත්ථ නිවාසං කප්පෙසුං.

අථාමච්චා – ''ඉමෙ දාරකා වයප්පත්තා, සචෙ නෙසං පිතා සන්තිකෙ භවෙය්‍ය, සො ආවාහවිවාහං කරෙය්‍ය. ඉදානි පන අම්හාකං භාරො''ති චින්තෙත්වා කුමාරෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු. කුමාරා අම්හාකං සදිසා ඛත්තියධීතරො නාම න පස්සාම, නාපි භගිනීනං සදිසෙ ඛත්තියකුමාරකෙ, අසදිසසංයොගෙ ච නො උප්පන්නා පුත්තා මාතිතො වා පිතිතො වා අපරිසුද්ධා ජාතිසම්භෙදං පාපුණිස්සන්ති. තස්මා මයං භගිනීහියෙව සද්ධිං සංවාසං රොචෙමාති. තෙ ජාතිසම්භෙදභයෙන ජෙට්ඨකභගිනිං මාතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අවසෙසාහි සංවාසං කප්පෙසුං.

තෙසං පුත්තෙහි ච ධීතාහි ච වඩ්ඪමානානං අපරෙන සමයෙන ජෙට්ඨකභගිනියා කුට්ඨරොගො උදපාදි, කොවිළාරපුප්ඵසදිසානි ගත්තානි අහෙසුං. රාජකුමාරා ඉමාය සද්ධිං එකතො නිසජ්ජට්ඨානභොජනාදීනි කරොන්තානම්පි උපරි අයං රොගො සඞ්කමතීති චින්තෙත්වා එකදිවසං උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තා විය තං යානෙ ආරොපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා භූමියං පොක්ඛරණිං ඛණාපෙත්වා තත්ථ ඛාදනීයභොජනීයෙන සද්ධිං තං පක්ඛිපිත්වා සරසඞ්ඛෙපෙන උපරි පදරං පටිච්ඡාදෙත්වා පංසුං දත්වා පක්කමිංසු.

තෙන ච සමයෙන රාමො නාම බාරාණසිරාජා කුට්ඨරොගො නාටකිත්ථීහි ච ඔරොධෙහි ච ජිගුච්ඡියමානො තෙන සංවෙගෙන ජෙට්ඨපුත්තස්ස රජ්ජං දත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ පණ්ණසාලං මාපෙත්වා මූලඵලානි පරිභුඤ්ජන්තො නචිරස්සෙව අරොගො සුවණ්ණවණ්ණො හුත්වා ඉතො චිතො ච විචරන්තො මහන්තං සුසිරරුක්ඛං දිස්වා තස්සබ්භන්තරෙ සොළසහත්ථප්පමාණං ඔකාසං සොධෙත්වා ද්වාරඤ්ච වාතපානඤ්ච යොජෙත්වා නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා තත්ථ වාසං කප්පෙසි. සො අඞ්ගාරකටාහෙ අග්ගිං කත්වා රත්තිං මිගසූකරාදීනං සද්දෙ සුණන්තො සයති. සො – ''අසුකස්මිං පදෙසෙ සීහො සද්දමකාසි, අසුකස්මිං බ්‍යග්ඝො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා පභාතෙ තත්ථ ගන්ත්වා විඝාසමංසං ආදාය පචිත්වා ඛාදති.

අථෙකදිවසං තස්මිං පච්චූසසමයෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා නිසින්නෙ රාජධීතාය සරීරගන්ධෙන ආගන්ත්වා බ්‍යග්ඝො තස්මිං පදෙසෙ පංසුං වියූහන්තො පදරෙ විවරමකාසි, තෙන ච විවරෙන සා බ්‍යග්ඝං දිස්වා භීතා විස්සරමකාසි. සො තං සද්දං සුත්වා – ''ඉත්ථිසද්දො එසො''ති ච සල්ලක්ඛෙත්වා පාතොව තත්ථ ගන්ත්වා – ''කො එත්ථා''ති ආහ. මාතුගාමො සාමීති. කිං ජාතිකාසීති? ඔක්කාකමහාරාජස්ස ධීතා සාමීති. නික්ඛමාති? න සක්කා සාමීති. කිං කාරණාති?

ඡවිරොගො මෙ අත්ථීති. සො සබ්බං පවත්තිං පුච්ඡිත්වා ඛත්තියමානෙන අනික්ඛමන්තිං – ‘‘අහම්පි ඛත්තියො’’ති අත්තනො ඛත්තියභාවං ජානාපෙත්වා නිස්සෙණිං දත්වා උද්ධරිත්වා අත්තනො වසනොකාසං නෙත්වා සයං පරිභුත්තභෙසජ්ජානියෙව දත්වා නචිරස්සෙව අරොගං සුවණ්ණවණ්ණං කත්වා තාය සද්ධිං සංවාසං කප්පෙසි. සා පඨමසංවාසෙනෙව ගබ්භං ගණ්හිත්වා ද්වෙ පුත්තෙ විජායි, පුනපි ද්වෙති, එවං සොළසක්ඛත්තුම්පි විජායි. එවං ද්වත්තිංස භාතරො අහෙසුං. තෙ අනුපුබ්බෙන වුඩ්ඪිප්පත්තෙ පිතා සබ්බසිප්පානි සික්ඛාපෙසි.

අථෙකදිවසං එකො රාමරඤ්ඤො නගරවාසී වනචරකො පබ්බතෙ රතනානි ගවෙසන්තො රාජානං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ආහ – ‘‘ජානාමහං, දෙව, තුම්හෙ’’ති. තතො නං රාජා සබ්බං පවත්තිං පුච්ඡි. තස්මිංයෙව ච ඛණෙ තෙ දාරකා ආගමිංසු. සො තෙ දිස්වා – ‘‘කෙ ඉමෙ’’ති ආහ. ‘‘පුත්තා මෙ’’ති ච වුත්තෙ තෙසං මාතිකවංසං පුච්ඡිත්වා – ‘‘ලද්ධං දානි මෙ පාහත’’න්ති නගරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. සො ‘පිතරං ආනයිස්සාමී’ති චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය තත්ථ ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා – ‘‘රජ්ජං, දෙව, සම්පටිච්ඡා’’ති යාචි. සො – ‘‘අලං, තාත, න තත්ථ ගච්ඡාමි, ඉධෙව මෙ ඉමං රුක්ඛං අපනෙත්වා නගරං මාපෙහී’’ති ආහ. සො තථා කත්වා තස්ස නගරස්ස කොලරුක්ඛං අපනෙත්වා කතත්තා කොලනගරන්ති ච බ්‍යග්ඝපථෙ කතත්තා බ්‍යග්ඝපජ්ජන්ති චාති ද්වෙ නාමානි ආරොපෙත්වා පිතරං වන්දිත්වා අත්තනො නගරං අගමාසි.

තතො වයප්පත්තෙ කුමාරෙ මාතා ආහ – ‘‘තාතා, තුම්හාකං කපිලවත්ථුවාසිනො සක්‍යා මාතුලා සන්ති. මාතුලධීතානං පන වො එවරූපං නාම කෙසග්ගහණං හොති, එවරූපං දුස්සගහණං. යදා තා න්හානතිත්ථං ආගච්ඡන්ති, තදා ගන්ත්වා යස්ස යා රුච්චති, සො තං ගණ්හතූ’’ති. තෙ තථෙව ගන්ත්වා තාසු න්හත්වා සීසං සුක්ඛාපයමානාසු යං යං ඉච්ඡිංසු, තං තං ගහෙත්වා නාමං සාවෙත්වා අගමිංසු. සක්‍යරාජානො සුත්වා ‘‘හොතු, භණෙ, අම්හාකං ඤාතකා එව තෙ’’ති තුණ්හී අහෙසුං. අයං සක්‍යකොලියානං උප්පත්ති. එවං තෙසං සක්‍යකොලියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරොන්තානං යාව බුද්ධකාලා අනුපච්ඡින්නොව වංසො ආගතො. තත්ථ භගවා සක්‍යවංසං දස්සෙතුං – ‘‘තෙ රට්ඨස්මා පබ්බාජිතා හිමවන්තපස්සෙ පොක්ඛරණියා තීරෙ’’තිආදිමාහ. තත්ථ **සම්මන්තීති** වසන්ති. **සක්‍යා වත භොති** රට්ඨස්මා පබ්බාජිතා අරඤ්ඤෙ වසන්තාපි ජාතිසම්භෙදමකත්වා කුලවංසං අනුරක්ඛිතුං සක්‍යා, සමත්ථා, පටිබලාති අත්ථො. **තදග්ගෙති** තං අග්ගං කත්වා, තතො පට්ඨායාති අත්ථො. **සො ච නෙසං පුබ්බපුරිසොති** සො ඔක්කාකො රාජා එතෙසං පුබ්බපුරිසො. නත්ථි එතෙසං ගහපතිවංසෙන සම්භෙදමත්තම්පීති.

එවං සක්‍යවංසං පකාසෙත්වා ඉදානි අම්බට්ඨවංසං පකාසෙන්තො – ‘‘රඤ්ඤො ඛො පනා’’තිආදිමාහ. **කණ්හං නාම ජනෙසීති** කාළවණ්ණං අන්තොකුච්ඡියංයෙව සඤ්ජාතදන්තං පරූළ්හමස්සුදාඨිකං පුත්තං විජායි. **පබ්‍යාහාසීති** යක්ඛො ජාතොති භයෙන පලායිත්වා ද්වාරං පිධාය ඨිතෙසු සරමානුසකෙසු ඉතො චිතො ච විචරන්තො ධොවථ මන්තිආදීනි වදන්තො උච්චාසද්දමකාසි.

268. **තෙ මාණවකා භගවන්තං එතදවොචුන්ති** අත්තනො උපාරම්භමොචනත්ථාය – ‘‘එතං මා භව’’න්තිආදිවචනං අවොචුං. තෙසං කිර එතදහොසි – ‘‘අම්බට්ඨො අම්හාකං ආචරියස්ස ජෙට්ඨන්තෙවාසී, සචෙ මයං එවරූපෙ ඨානෙ එකද්වෙවචනමත්තම්පි න වක්ඛාම, අයං නො ආචරියස්ස සන්තිකෙ අම්හෙ පරිභින්දිස්සතී’’ති උපාරම්භමොචනත්ථං එවං අවොචුං. චිත්තෙන පනස්ස නිම්මදභාවං ආකඞ්ඛන්ති. අයං කිර මානනිස්සිතත්තා තෙසම්පි අප්පියොව. **කල්‍යාණවාක්කරණොති** මධුරවචනො. **අස්මිං වචනෙති** අත්තනා උග්ගහිතෙ වෙදත්තයවචනෙ. **පටිමන්තෙතුන්ති** පුච්ඡිතං පඤ්හං පටිකථෙතුං, විස්සජ්ජෙතුන්ති අත්ථො. එතස්මිං වා දාසිපුත්තවචනෙ. **පටිමන්තෙතුන්ති** උත්තරං කථෙතුං.

269. **අථ ඛො භගවාති** අථ ඛො භගවා – ‘‘සචෙ ඉමෙ මාණවකා එත්ථ නිසින්නා එවං උච්චාසද්දං කරිස්සන්ති, අයං කථා පරියොසානං න ගමිස්සති. හන්ද, නෙ නිස්සද්දෙ කත්වා අම්බට්ඨෙනෙව සද්ධිං කථෙමී’’ති තෙ මාණවකෙ එතදවොච. තත්ථ **මන්තව්හොති** මන්තයථ. **මයා සද්ධිං පටිමන්තෙතූති** මයා සහ කථෙතු. එවං වුත්තෙ මාණවකා චින්තයිංසු – ‘‘අම්බට්ඨො තාව දාසිපුත්තොසීති වුත්තෙ පුන සීසං උක්ඛිපිතුං නාසක්ඛි. අයං ඛො ජාති නාම දුජ්ජානා, සචෙ අඤ්ඤම්පි කිඤ්චි සමණො ගොතමො ‘ත්වං දාසො’ති වක්ඛති, කො තෙන සද්ධිං අඩ්ඩං කරිස්සති. අම්බට්ඨො අත්තනා බද්ධං පුටකං අත්තනාව මොචෙතූ’’ති අත්තානං පරිමොචෙත්වා තස්සෙව උපරි ඛිපන්තා – ‘‘සුජාතො ච භො ගොතමා’’තිආදිමාහංසු.

270. **සහධම්මිකොති** සහෙතුකො සකාරණො. **අකාමා බ්‍යාකාතබ්බොති** අත්තනා අනිච්ඡන්තෙනපි බ්‍යාකරිතබ්බො, අවස්සං විස්සජ්ජෙතබ්බොති අත්ථො. **අඤ්ඤෙන වා අඤ්ඤං පටිචරිස්සසීති** අඤ්ඤෙන වචනෙන අඤ්ඤං වචනං පටිචරිස්සසි අජ්ඣොත්ථරිස්සසි, පටිච්ඡාදෙස්සසීති අත්ථො. යො හි ‘‘කිං ගොත්තො ත්ව’’න්ති එවං පුට්ඨො – ‘‘අහං තයො වෙදෙ ජානාමී’’තිආදීනි වදති, අයං අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිචරති නාම. **පක්කමිස්සසි වාති** පුච්ඡිතං පඤ්හං ජානන්තොව අකථෙතුකාමතාය උට්ඨායාසනා පක්කමිස්සසි වා.

තුණ්හී අහොසීති සමණො ගොතමො මං සාමංයෙව දාසිපුත්තභාවං කථාපෙතුකාමො, සාමං කථිතෙ ච දාසො නාම ජාතොයෙව හොති. අයං පන ද්වත්තික්ඛත්තුං චොදෙත්වා තුණ්හී භවිස්සති, තතො අහං පරිවත්තිත්වා පක්කමිස්සාමීති චින්තෙත්වා තුණ්හී අහොසි.

271. වජිරං පාණිම්හි අස්සාති **වජිරපාණි. යක්ඛොති** න යො වා සො වා යක්ඛො, සක්කො දෙවරාජාති වෙදිතබ්බො. **ආදිත්තන්ති** අග්ගිවණ්ණං. **සම්පජ්ජලිතන්ති** සුට්ඨු පජ්ජලිතං. **සජොතිභූතන්ති** සමන්තතො ජොතිභූතං, එකග්ගිජාලභූතන්ති අත්ථො. **ඨිතො හොතීති** මහන්තං සීසං, කන්දලමකුළසදිසා දාඨා භයානකානි අක්ඛිනාසාදීනි එවං විරූපරූපං මාපෙත්වා ඨිතො.

කස්මා පනෙස ආගතොති? දිට්ඨිවිස්සජ්ජාපනත්ථං. අපි ච – ''අහඤ්චෙව ඛො පන ධම්මං දෙසෙයාං, පරෙ ච මෙ න ආජානෙය්‍යු''න්ති එවං ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කභාවං ආපන්නෙ භගවති සක්කො මහාබ්‍රහ්මුනා සද්ධිං ආගන්ත්වා – ''භගවා ධම්මං දෙසෙථ, තුම්හාකං ආණාය අවත්තමානෙ මයං වත්තාපෙස්සාම, තුම්හාකං ධම්මචක්කං හොතු, අම්හාකං ආණාචක්ක''න්ති පටිඤ්ඤං අකාසි. තස්මා – ''අජ්ජ අම්බට්ඨං තාසෙත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජාපෙස්සාමී''ති ආගතො.

භගවා චෙව පස්සති අම්බට්ඨො චාති යදි හි තං අඤ්ඤෙපි පස්සෙය්‍යුං, තං කාරණං අගරු අස්ස, ''අයං සමණො ගොතමො අම්බට්ඨං අත්තනො වාදෙ අනොතරන්තං ඤත්වා යක්ඛං ආවාහෙත්වා දස්සෙසි, තතො අම්බට්ඨො භයෙන කථෙසී''ති වදෙය්‍යුං. තස්මා භගවා චෙව පස්සති අම්බට්ඨො ච. තස්ස තං දිස්වාව සකලසරීරතො සෙදා මුච්චිංසු. අන්තොකුච්ඡි විපරිවත්තමානා මහාරවං විරවි . සො ''අඤ්ඤෙපි නු ඛො පස්සන්තී''ති ඔලොකෙන්තො කස්සචි ලොමහංසමත්තම්පි නාද්දස. තතො – ''ඉදං භයං මමෙව උප්පන්නං, සචාහං යක්ඛොති වක්ඛාමි, 'කිං තවමෙව අක්ඛීනි අත්ථි, ත්වමෙව යක්ඛං පස්සසි, පඨමං යක්ඛං අදිස්වා සමණෙන ගොතමෙන වාදසඞ්ඝට්ටෙ පක්ඛිත්තොව යක්ඛං පස්සසී'ති වදෙය්‍යු''න්ති චින්තෙත්වා ''න දානි මෙ ඉධ අඤ්ඤං පටිසරණං අත්ථි, අඤ්ඤත්‍ර සමණා ගොතමා''ති මඤ්ඤමානො අථ ඛො අම්බට්ඨො මාණවො…පෙ…. භගවන්තං එතදවොච.

272. **තාණං ගවෙසීති** තාණං ගවෙසමානො. **ලෙණං ගවෙසීති** ලෙණං ගවෙසමානො. **සරණං ගවෙසීති** සරණං ගවෙසමානො. එත්ථ ච තායති රක්ඛතීති **තාණං.** නිලීයන්ති එත්ථාති ලෙණං. සරතීති සරණං, භයං හිංසති, විද්ධංසෙතීති අත්ථො. **උපනිසීදිත්වාති** උපගම්ම හෙට්ඨාසනෙ නිසීදිත්වා. **බ්‍රවිතූති** වදතු.

අම්බට්ඨවංසකථා

273-274. **දක්ඛිණජනපදන්ති** දක්ඛිණාපථොති පාකටං. ගඞ්ගාය දක්ඛිණතො පාකටජනපදං. තදා කිර දක්ඛිණාපථෙ බහූ බ්‍රාහ්මණතාපසා හොන්ති, සො තත්ථ ගන්ත්වා එකං තාපසං වත්තපටිපත්තියා ආරාධෙසි. සො තස්ස උපකාරං දිස්වා ආහ – ''අම්භො, පුරිස, මන්තං තෙ දෙමි, යං ඉච්ඡසි, තං මන්තං ගණ්හාහී''ති. සො ආහ – ''න මෙ ආචරිය, අඤ්ඤෙන මන්තෙන, කිච්චං අත්ථි, යස්සානුභාවෙන ආවුධං න පරිවත්තති, තං මෙ මන්තං දෙහී''ති. සො – ''භද්‍රං, භො''ති තස්ස ධනුඅගමනීයං අම්බට්ඨං නාම විජ්ජං අදාසි, සො තං විජ්ජං ගහෙත්වා තත්ථෙව වීමංසිත්වා – ''ඉදානි මෙ මනොරථං පූරෙස්සාමී''ති ඉසිවෙසං ගහෙත්වා ඔක්කාකස්ස සන්තිකං ගතො. තෙන වුත්තං – ''දක්ඛිණජනපදං ගන්ත්වා බ්‍රහ්මමන්තෙ අධීයිත්වා රාජානං ඔක්කාකං උපසඞ්කමිත්වා''ති.

එත්ථ **බ්‍රහ්මමන්තෙති** ආනුභාවසම්පන්නතාය සෙට්ඨමන්තෙ. **කො නෙවං'රෙ අයං මය්හං දාසිපුත්තොති** කො නු එවං අරෙ අයං මම දාසිපුත්තො. **සො තං ඛුරප්පන්ති** සො රාජා තං මාරෙතුකාමතාය සන්නහිතං සරං තස්ස මන්තානුභාවෙන නෙව ඛිපිතුං න අපනෙතුං සක්ඛි, තාවදෙව සකලසරීරෙ සඤ්ජාතසෙදො භයෙන වෙධමානො අට්ඨාසි.

අමච්චාති මහාමච්චා. **පාරිසජ්ජාති** ඉතරෙ පරිසාවචරා. **එතදවොචුන්ති** – ''දණ්ඩකීරඤ්ඤො කිසවච්ඡතාපසෙ අපරද්ධස්ස ආවුධවුට්ඨියා සකලරට්ඨං විනට්ඨං . නාළිකෙරො පඤ්චසු තාපසසතෙසු අජ්ජුනො ච අඞ්ගීරසෙ අපරද්ධො පථවිං භින්දිත්වා නිරයං පවිට්ඨො''ති චින්තයන්තා භයෙන එතං සොත්ථි, භද්දන්තෙතිආදිවචනං අවොචුං.

සොත්ථි භවිස්සති රඤ්ඤොති ඉදං වචනං කණ්හො චිරං තුණ්හී හුත්වා තතො අනෙකප්පකාරං යාචියමානො – ''තුම්හාකං රඤ්ඤා මාදිසස්ස ඉසිනො ඛුරප්පං සන්නය්හන්තෙන භාරියං කම්මං කත''න්තිආදීනි ච වත්වා පච්ඡා අභාසි. **උන්ද්‍රියිස්සතීති** භිජ්ජිස්සති, ථුසමුට්ඨි විය විප්පකිරියිස්සතීති. ඉදං සො ''ජනං තාසෙස්සාමී''ති මුසා භණති. සරසන්ථම්භනමත්තෙයෙව හිස්ස විජ්ජාය ආනුභාවො, න අඤ්ඤත්‍ර. ඉතො පරෙසුපි වචනෙසු එසෙව නයො.

පල්ලොමොති පන්නලොමො. ලොමහංසනමත්තම්පිස්ස න භවිස්සති. ඉදං කිර සො ''සචෙ මෙ රාජා තං දාරිකං දස්සතී''ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා අවච. **කුමාරෙ ඛුරප්පං පතිට්ඨපෙසීති** තෙන ''සරො ඔතරතූ''ති මන්තෙ පරිවත්ති, තෙ කුමාරස්ස නාභියං පතිට්ඨපෙසි. **ධීතරං අදාසීති** සීසං ධොවිත්වා අදාසං භුජිස්සං කත්වා ධීතරං අදාසි, උළාරෙ ච තං ඨානෙ ඨපෙසි. **මා ඛො තුම්හෙ මාණවකාති** ඉදං පන භගවා – ''එකෙන පක්ඛෙන අම්බට්ඨො සක්‍යානං ඤාති හොතී''ති පකාසෙන්තො තස්ස සමස්සාසනත්ථං ආහ. තතො අම්බට්ඨො ඝටසතෙන අභිසිත්තො විය පස්සද්ධදරථො හුත්වා සමස්සාසෙත්වා සමණො ගොතමො මං ''තොසෙස්සාමී''ති එකෙන පක්ඛෙන ඤාතිං කරොති, ඛත්තියො කිරාහමස්මී''ති චින්තෙසි.

ඛත්තියසෙට්ඨභාවවණ්ණනා

275. අථ ඛො භගවා – ‘‘අයං අම්බට්ඨො ඛත්තියෙස්මී’’ති සඤ්ඤං කරොති, අත්තනො අඛත්තියභාවං න ජානාති, හන්ද නං ජානාපෙස්සාමීති ඛත්තියවංසං දස්සෙතුං උත්තරිදෙසනං වඩ්ඪෙන්තො – ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **බ්‍රාහ්මණෙසූති** බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ. **ආසනං වා උදකං වාති** අග්ගාසනං වා අග්ගොදකං වා. **සද්ධෙති** මතකෙ උද්දිස්ස කතභත්තෙ. **ථාලිපාකෙති** මඞ්ගලාදිභත්තෙ. **යඤ්ඤෙති** යඤ්ඤභත්තෙ. **පාහුනෙති** පාහුනකානං කතභත්තෙ පණ්ණාකාරභත්තෙ වා. **අපි නුස්සාති** අපි නු අස්ස ඛත්තියපුත්තස්ස. **ආවටං වා අස්ස අනාවටං වාති** , බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤාසු නිවාරණං භවෙය්‍ය වා නො වා, බ්‍රාහ්මණදාරිකං ලභෙය්‍ය වා න වා ලභෙය්‍යාති අත්ථො. **අනුපපන්නොති** ඛත්තියභාවං අපත්තො, අපරිසුද්ධොති අත්ථො.

276. **ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං කරිත්වාති** ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං පරියෙසිත්වා. **කිස්මිඤ්චිදෙව පකරණෙති** කිස්මිඤ්චිදෙව දොසෙ බ්‍රාහ්මණානං අයුත්තෙ අකත්තබ්බකරණෙ. **භස්සපුටෙනාති** භස්මපුටෙන, සීසෙ ඡාරිකං ඔකිරිත්වාති අත්ථො.

277. **ජනෙතස්මින්ති** ජනිතස්මිං, පජායාති අත්ථො. **යෙ ගොත්තපටිසාරිනොති** යෙ ජනෙතස්මිං ගොත්තං පටිසරන්ති – ‘‘අහං ගොතමො, අහං කස්සපො’’ති, තෙසු ලොකෙ ගොත්තපටිසාරීසු ඛත්තියො සෙට්ඨො. **අනුමතා මයාති** මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා දෙසිතා මයා අනුඤ්ඤාතා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විජ්ජාචරණකථාවණ්ණනා

278. ඉමාය පන ගාථාය විජ්ජාචරණසම්පන්නොති ඉදං පදං සුත්වා අම්බට්ඨො චින්තෙසි – ‘‘විජ්ජා නාම තයො වෙදා, චරණං පඤ්ච සීලානි, තයිදං අම්හාකංයෙව අත්ථි, විජ්ජාචරණසම්පන්නො චෙ සෙට්ඨො, මයමෙව සෙට්ඨා’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා විජ්ජාචරණං පුච්ඡන්තො – ‘‘කතමං පන තං, භො ගොතම, චරණං, කතමා ච පන සා විජ්ජා’’ති ආහ. අථස්ස භගවා තං බ්‍රාහ්මණසමයෙ සිද්ධං ජාතිවාදාදිපටිසංයුත්තං විජ්ජාචරණං පටික්ඛිපිත්වා අනුත්තරං විජ්ජාචරණං දස්සෙතුකාමො – ‘‘න ඛො අම්බට්ඨා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **ජාතිවාදොති** ජාතිං ආරබ්භ වාදො, බ්‍රාහ්මණස්සෙවිදං වට්ටති, න සුද්දස්සාතිආදි වචනන්ති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ. **ජාතිවාදවිනිබද්ධාති** ජාතිවාදෙ විනිබද්ධා. එස නයො සබ්බත්ථ.

තතො අම්බට්ඨො – ‘‘යත්ථ දානි මයං ලග්ගිස්සාමාති චින්තයිම්හ, තතො නො සමණො ගොතමො මහාවාතෙ ථුසං ධුනන්තො විය දූරමෙව අවක්ඛිපි. යත්ථ පන මයං න ලග්ගාම, තත්ථ නො නියොජෙසි. අයං නො විජ්ජාචරණසම්පදා ඤාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා පුන විජ්ජාචරණසම්පදං පුච්ඡි. අථස්ස භගවා සමුදාගමතො පභුති විජ්ජාචරණං දස්සෙතුං – ‘‘ඉධ අම්බට්ඨ තථාගතො’’තිආදිමාහ.

279. එත්ථ ච භගවා චරණපරියාපන්නම්පි තිවිධං සීලං විභජන්තො ‘‘ඉදමස්ස හොති චරණස්මි’’න්ති අනියྻාතෙත්වා ‘‘ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මි’’න්ති සීලවසෙනෙව නිය්‍යාතෙසි. කස්මා? තස්සපි හි කිඤ්චි කිඤ්චි සීලං අත්ථි, තස්මා චරණවසෙන නිය්‍යාතියමානෙ ‘‘මයම්පි චරණසම්පන්නා’’ති තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගෙය්‍ය. යං පන තෙන සුපිනෙපි න දිට්ඨපුබ්බං, තස්සෙව වසෙන නිය්‍යාතෙන්තො පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. ඉදම්පිස්ස හොති චරණස්මිං…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, ඉදම්පිස්ස හොති චරණස්මින්තිආදිමාහ. එත්තාවතා අට්ඨපි සමාපත්තියො චරණන්ති නිය්‍යාතිතා හොන්ති, විපස්සනා ඤාණතො පන පට්ඨාය අට්ඨවිධාපි පඤ්ඤා විජ්ජාති නිය්‍යාතිතා.

චතුඅපායමුඛකථාවණ්ණනා

280. **අපායමුඛානීති** විනාසමුඛානි. **අනභිසම්භුණමානොති** අසම්පාපුණන්තො, අවිසහමානො වා. **ඛාරිවිධමාදායාති** එත්ථ **ඛාරීති** අරණී කමණ්ඩලු සූජාදයො තාපසපරික්ඛාරා. **විධොති** කාජො. තස්මා ඛාරිභරිතං කාජමාදායාති අත්ථො. යෙ පන ඛාරිවිවිධන්ති පඨන්ති, තෙ **‘‘ඛාරීති** කාජස්ස නාමං, **විවිධන්ති** බහුකමණ්ඩලුආදිපරික්ඛාර’’න්ති වණ්ණයන්ති. **පවත්තඵලභොජනොති** පතිතඵලභොජනො. **පරිචාරකොති** කප්පියකරණපත්තපටිග්ගහණපාදධොවනාදිවත්තකරණවසෙන පරිචාරකො. කාමඤ්ච ගුණාධිකොපි ඛීණාසවසාමණෙරො පුථුජ්ජනභික්ඛුනො වුත්තනයෙන පරිචාරකො හොති, අයං පන න තාදිසො ගුණවසෙනපි වෙය්‍යාවච්චකරණවසෙනපි ලාමකොයෙව.

කස්මා පන තාපසපබ්බජ්ජා සාසනස්ස විනාසමුඛන්ති වුත්තාති? යස්මා ගච්ඡන්තං ගච්ඡන්තං සාසනං තාපසපබ්බජ්ජාවසෙන ඔසක්කිස්සති. ඉමස්මිඤ්හි සාසනෙ පබ්බජිත්වා තිස්සො සික්ඛා පූරෙතුං අසක්කොන්තං ලජ්ජිනො සික්ඛාකාමා – ‘‘නත්ථි තයා සද්ධිං උපොසථො වා පවාරණා වා සඞ්ඝකම්මං වා’’ති ජිගුච්ඡිත්වා පරිවජ්ජෙන්ති. සො ‘‘දුක්කරං ඛුරධාරූපමං සාසනෙ පටිපත්තිපූරණං දුක්ඛං, තාපසපබ්බජ්ජා පන සුකරා චෙව

බහුජනසම්මතා වා''ති විබ්භමිත්වා තාපසො හොති. අඤ්ඤෙ තං දිස්වා – ''කිං තයා කත''න්ති පුච්ඡන්ති. සො – ''භාරියං තුම්හාකං සාසනෙ කම්මං, ඉධ පන සඡන්දචාරිනො මය''න්ති වදති. සොපි, යදි එවං අහම්පි එත්ථෙව පබ්බජාමීති තස්ස අනුසික්ඛන්තො තාපසො හොති. එවමඤ්ඤෙපි අඤ්ඤෙපීති කමෙන තාපසාව බහුකා හොන්ති. තෙසං උප්පන්නකාලෙ සාසනං ඔසක්කිතං නාම භවිස්සති. ලොකෙ එවරූපො බුද්ධො නාම උප්පජ්ජි, තස්ස ඊදිසං නාම සාසනං අහොසීති සුතමත්තමෙව භවිස්සති. ඉදං සන්ධාය භගවා තාපසපබ්බජ්ජං සාසනස්ස විනාසමුඛන්ති ආහ.

කුදාලපිටකන්ති කන්දමූලඵලග්ගහණත්ථං කුදාලඤ්චෙව පිටකඤ්ච. **ගාමසාමන්තං වාති** විජ්ජාචරණසම්පදාදීනි අනභිසම්භුණන්තො, කසිකම්මාදීහි ච ජීවිතං නිප්ඵාදෙතුං දුක්ඛන්ති මඤ්ඤමානො බහුජනකුහාපනත්ථං ගාමසාමන්තෙ වා නිගමසාමන්තෙ වා අග්ගිසාලං කත්වා සප්පිතෙලදධිමධුඵාණිතතිලතණ්ඩුලාදීහි චෙව නානාදාරූහි ච හොමකරණවසෙන අග්ගිං පරිචරන්තො අච්ඡති.

චතුද්වාරං අගාරං කරිත්වාති චතුමුඛං පානාගාරං කත්වා තස්ස ද්වාරෙ මණ්ඩපං කත්වා තත්ථ පානීයං උපට්ඨපෙත්වා ආගතාගතෙ පානීයෙන ආපුච්ඡති. යම්පිස්ස අද්ධිකා කිලන්තා පානීයං පිවිත්වා පරිතුට්ඨා භත්තපුටං වා තණ්ඩුලාදීනි වා දෙන්ති, තං සබ්බං ගහෙත්වා අම්බිලයාගුආදීනි කත්වා බහුතරං ආමිසගහණත්ථං කෙසඤ්චි අන්නං දෙති, කෙසඤ්චි භත්තපචනභාජනාදීනි. තෙහිපි දින්නං ආමිසං වා පුබ්බණ්ණාදීනි වා ගණ්හති, තානි වඩ්ඪියා පයොජෙති. එවං වඩ්ඪමානවිභවො ගොමහිංසදාසිදාසපරිග්ගහං කරොති, මහන්තං කුටුම්බං සණ්ඨපෙති. ඉමං සන්ධායෙතං වුත්තං – ''චතුද්වාරං අගාරං කරිත්වා අච්ඡතී''ති. ''තමහං යථාසත්ති යථාබලං පටිපූජෙස්සාමී''ති ඉදං පනස්ස පටිපත්තිමුඛං. ඉමිනා හි මුඛෙන සො එවං පටිපජ්ජතීති. එත්තාවතා ච භගවතා සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා හොන්ති.

කථං? **අට්ඨවිධා හි තාපසා** – සපුත්තභරියා, උඤ්ඡාචරියා, අනග්ගිපක්කිකා, අසාමපාකා, අස්මමුට්ඨිකා, දන්තවක්කලිකා, පවත්තඵලභොජනා, පණ්ඩුපලාසිකාති. තත්ථ යෙ කෙණියජටිලො විය කුටුම්බං සණ්ඨපෙත්වා වසන්ති, තෙ **සපුත්තභරියා** නාම.

යෙ පන ''සපුත්තදාරභාවො නාම පබ්බජිතස්ස අයුත්තො''ති ලායනමද්දනට්ඨානෙසු වීහිමුග්ගමාසතිලාදීනි සඞ්කඩ්ඪිත්වා පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති, තෙ **උඤ්ඡාචරියා** නාම.

යෙ ''බලෙන බලං විචරිත්වා වීහිං ආහරිත්වා කොට්ටෙත්වා පරිභුඤ්ජනං නාම අයුත්ත''න්ති ගාමනිගමෙසු තණ්ඩුලභික්ඛං ගහෙත්වා පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්ති, තෙ **අනග්ගිපක්කිකා** නාම.

යෙ පන ''කිං පබ්බජිතස්ස සාමපාකෙනා''ති ගාමං පවිසිත්වා පක්කභික්ඛමෙව ගණ්හන්ති , තෙ **අසාමපාකා** නාම.

යෙ ''දිවසෙ දිවසෙ භික්ඛාපරියෙට්ඨි නාම දුක්ඛා පබ්බජිතස්සා''ති මුට්ඨිපාසාණෙන අම්බාටකාදීනං රුක්ඛානං තචං කොට්ටෙත්වා ඛාදන්ති, තෙ **අස්මමුට්ඨිකා** නාම.

යෙ පන ''පාසාණෙන තචං කොට්ටෙත්වා විචරණං නාම දුක්ඛ''න්ති දන්තෙහෙව උබ්බාටෙත්වා ඛාදන්ති, තෙ **දන්තවක්කලිකා** නාම.

යෙ ''දන්තෙහි උබ්බාටෙත්වා ඛාදනං නාම දුක්ඛං පබ්බජිතස්සා''ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පතිතානි ඵලානි පරිභුඤ්ජන්ති, තෙ **පවත්තඵලභොජනා** නාම.

යෙ පන ''ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පාතෙත්වා පරිභොගො නාම අසාරුප්පො පබ්බජිතස්සා''ති සයං පතිතානෙව පුප්ඵඵලපණ්ඩුපලාසාදීනි ඛාදන්තා යාපෙන්ති, තෙ **පණ්ඩුපලාසිකා** නාම.

තෙ තිවිධා – උක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදුකවසෙන. තත්ථ යෙ නිසින්නට්ඨානතො අනුට්ඨාය හත්ථෙන පාපුණනට්ඨානෙව පතිතං ගහෙත්වා ඛාදන්ති, තෙ උක්කට්ඨා. යෙ එකරුක්ඛතො අඤ්ඤං රුක්ඛං න ගච්ඡන්ති, තෙ මජ්ඣිමා. යෙ තං තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා පරියෙසිත්වා ඛාදන්ති, තෙ මුදුකා.

ඉමා පන අට්ඨපි තාපසපබ්බජ්ජා ඉමාහි චතූහියෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. කථං? එතාසු හි සපුත්තභරියා ච උඤ්ඡාචරියා ච අගාරං භජන්ති. අනග්ගිපක්කිකා ච අසාමපාකා ච අග්‍යාගාරං භජන්ති. අස්මමුට්ඨිකා ච දන්තවක්කලිකා ච කන්දමූලඵලභොජනං භජන්ති. පවත්තඵලභොජනා ච පණ්ඩුපලාසිකා ච පවත්තඵලභොජනං භජන්ති. තෙන වුත්තං – ''එත්තාවතා ච භගවතා සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා හොන්තී''ති.

281-282. ඉදානි භගවා සාචරියකස්ස අම්බට්ඨස්ස විජ්ජාචරණසම්පදාය අපායමුඛම්පි අප්පත්තභාවං දස්සෙතුං තං කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨාතිආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙව. **අත්තනා ආපායිකොපි අපරිපූරමානොති** අත්තනා විජ්ජාචරණසම්පදාය ආපායිකෙනාපි අපරිපූරමානෙන.

පුබ්බකඉසිභාවානුයොගවණ්ණනා

283. **දත්තිකන්ති** දින්නකං. **සම්මුඛීභාවම්පි න දදාතීති** කස්මා න දදාති? සො කිර සම්මුඛා ආවට්ටනිං නාම විජ්ජං ජානාති. යදා රාජා මහාරහෙන අලඞ්කාරෙන අලඞ්කතො හොති, තදා රඤ්ඤො සමීපෙ ඨත්වා තස්ස අලඞ්කාරස්ස නාමං ගණ්හති. තස්ස රාජා නාමෙ ගහිතෙ න දෙමීති වත්තුං න සක්කොති. දත්වා පුන ඡණදිවසෙ අලඞ්කාරං ආහරථාති වත්වා, නත්ථි, දෙව, තුම්හෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නොති වුත්තො, ''කස්මා මෙ දින්නො''ති පුච්ඡි. තෙ අමච්චා 'සො බ්‍රාහ්මණො සම්මුඛා ආවට්ටනිමායං ජානාති. තාය තුම්හෙ ආවට්ටෙත්වා ගහෙත්වා ගච්ඡතී'ති ආහංසු. අපරෙ රඤ්ඤා සහ තස්ස අතිසහායභාවං අසහන්තා ආහංසු – ''දෙව, එතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සරීරෙ සඞ්ඛඵලිතකුට්ඨං නාම අත්ථි. තුම්හෙ එතං දිස්වාව ආලිඞ්ගථ පරාමසථ, ඉදඤ්ච කුට්ඨං නාම කායසංසග්ගවසෙන අනුගච්ඡති, මා එවං කරොථා''ති. තතො පට්ඨාය තස්ස රාජා සම්මුඛීභාවං න දෙති.

යස්මා පන සො බ්‍රාහ්මණො පණ්ඩිතො ඛත්තවිජ්ජාය කුසලො, තෙන සහ මන්තෙත්වා කතකම්මං නාම න විරුජ්ඣති, තස්මා සාණිපාකාරස්ස අන්තො ඨත්වා බහි ඨිතෙන තෙන සද්ධිං මන්තෙති. තං සන්ධාය වුත්තං ''තිරොදුස්සන්තෙන මන්තෙතී''ති. තත්ථ **තිරොදුස්සන්තෙනාති** තිරොදුස්සෙන. අයමෙව වා පාඨො. **ධම්මිකන්ති** අනවජ්ජං. **පයාතන්ති** අභිහරිත්වා දින්නං. **කථං තස්ස රාජාති** යස්ස රඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණො ඊදිසං භික්ඛං පටිග්ගණ්හෙය්‍ය, කථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සො රාජා සම්මුඛීභාවම්පි න දදෙය්‍ය. අයං පන අදින්නකං මායාය ගණ්හති, තෙනස්ස සම්මුඛීභාවං රාජා න දෙතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. ''ඉදං පන කාරණං ඨපෙත්වා රාජානඤ්චෙව බ්‍රාහ්මණඤ්ච න අඤ්ඤො කොචි ජානාති. තදෙතං එවං රහස්සම්පි පටිච්ඡන්නම්පි අද්ධා සබ්බඤ්ඤූ සමණො ගොතමොති නිට්ඨං ගමිස්සතී''ති භගවා පකාසෙසි.

284. ඉදානි අයඤ්ච අම්බට්ඨො, ආචරියො චස්ස මන්තෙ නිස්සාය අතිමානිනො. තෙන තෙසං මන්තනිස්සිතමානනිම්මදනත්ථං උත්තරි දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො තං කිං මඤ්ඤසි, අම්බට්ඨ, ඉධ රාජාතිආදිමාහ. තත්ථ **රථූපත්ථරෙති** රථම්හි රඤ්ඤො ඨානත්ථං අත්ථරිත්වා සජ්ජිතපදෙසෙ. **උග්ගෙහි වාති** උග්ගතුග්ගතෙහි වා අමච්චෙහි. **රාජඤ්ඤෙහීති** අනභිසිත්තකුමාරෙහි. **කිඤ්චිදෙව මන්තනන්ති** අසුකස්මිං දෙසෙ තළාකං වා මාතිකං වා කාතුං වට්ටති, අසුකස්මිං ගාමං වා නිගමං වා නගරං වා නිවෙසෙතුන්ති එවරූපං පාකටමන්තනං. **තදෙව මන්තනන්ති** යං රඤ්ඤා මන්තිතං තදෙව. තාදිසෙහියෙව සීසුක්ඛෙපභමුක්ඛෙපාදීහි ආකාරෙහි මන්තෙය්‍ය. **රාජභණිතන්ති** යථා රඤ්ඤා භණිතං, තස්සත්ථස්ස සාධනසමත්ථං. සොපි තස්සත්ථස්ස සාධනසමත්ථමෙව භණිතං භණතීති අත්ථො.

285. **පවත්තාරොති** පවත්තයිතාරො. **යෙසන්ති** යෙසං සන්තකං. **මන්තපදන්ති** වෙදසඞ්ඛාතං මන්තමෙව . **ගීතන්ති** අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණකබ්‍රාහ්මණෙහි සරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං. **පවුත්තන්ති** අඤ්ඤෙසං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. **සමිහිතන්ති** සමුපබ්‍යූළ්හං රාසිකතං, පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **තදනුගායන්තීති** එතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති. **තදනුභාසන්තීති** තං අනුභාසන්ති, ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **භාසිතමනුභාසන්තීති** තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති. **වාචිතමනුවාචෙන්තීති** තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාචෙන්ති.

සෙය්‍යථීදන්ති තෙ කතමෙති අත්ථො. **අට්ඨකොතිආදීනි** තෙසං නාමානි. තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා පරූපඝාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො පාවචනෙන සහ සංසන්දිත්වා මන්තෙ ගන්ථිංසු. අපරාපරෙ පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ භින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු. **නෙතං ඨානං විජ්ජතීති** යෙන ත්වං ඉසි භවෙය්‍යාසි, එතං කාරණං න විජ්ජති. ඉධ භගවා යස්මා – ''එස පුච්ඡියමානොපි, අත්තනො අවත්ථරණභාවං ඤත්වා පටිවචනං න දස්සතී''ති ජානාති, තස්මා පටිඤ්ඤං අගහෙත්වාව තං ඉසිභාවං පටික්ඛිපි.

286. ඉදානි යස්මා තෙ පොරාණා දස බ්‍රාහ්මණා නිරාමගන්ධා අනිත්ථිගන්ධා රජොජල්ලධරා බ්‍රහ්මචාරිනො අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතපාදෙසු වනමූලඵලාහාරා වසිංසු. යදා කත්ථචි ගන්තුකාමා හොන්ති, ඉද්ධියා ආකාසෙනෙව ගච්ඡන්ති, නත්ථි තෙසං යානෙන කිච්චං. සබ්බදිසාසු ච නෙසං මෙත්තාදිබ්‍රහ්මවිහාරභාවනාව ආරක්ඛා හොති, නත්ථි තෙසං පාකාරපුරිසගුත්තීහි අත්ථො. ඉමිනා ච අම්බට්ඨෙන සුතපුබ්බා තෙසං පටිපත්ති; තස්මා ඉමස්ස සාචරියකස්ස තෙසං පටිපත්තිතො ආරකභාවං දස්සෙතුං – ''තං කිං මඤ්ඤසි, අම්බට්ඨා''තිආදිමාහ.

තත්ථ **විචිතකාළකන්ති** විචිනිත්වා අපනීතකාළකං. **වෙඨකනතපස්සාහීති** දුස්සපට්ටදුස්සවෙණි ආදීහි වෙඨකෙහි නමිතඵාසුකාහි. **කුත්තවාලෙහීති** සොභාකරණත්ථං කප්පෙතුං, යුත්තට්ඨානෙසු කප්පිතවාලෙහි. එත්ථ ච වළවානංයෙව වාලා කප්පිතා, න රථානං, වළවපයුත්තත්තා පන රථාපි ''කුත්තවාලා''ති වුත්තා. **උක්කිණ්ණපරිඛාසූති** ඛතපරිඛාසු. **ඔක්ඛිත්තපලිඝාසූති** ඨපිතපලිඝාසු. **නගරූපකාරිකාසූති** එත්ථ උපකාරිකාති පරෙසං ආරොහනිවාරණත්ථං සමන්තා නගරං පාකාරස්ස අධොභාගෙ කතසුධාකම්මං වුච්චති. ඉධ පන තාහි උපකාරිකාහි යුත්තානි නගරානෙව ''නගරූපකාරිකායො''ති අධිප්පෙතානි. **රක්ඛාපෙන්තීති** තාදිසෙසු නගරෙසු වසන්තාපි අත්තානං රක්ඛාපෙන්ති. **කඞ්ඛාති** ''සබ්බඤ්ඤූ, න සබ්බඤ්ඤූ''ති එවං සංසයො. **විමතීති** තස්සෙව වෙවචනං, විරූපා මති, විනිච්ඡිනිතුං අසමත්ථාති අත්ථො. ඉදං භගවා ''අම්බට්ඨස්ස ඉමිනා අත්තභාවෙන මග්ගපාතුභාවො නත්ථි, කෙවලං දිවසො

වීතිවත්තති, අයං ඛො පන ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං ආගතො, තම්පි කිච්චං නස්සරති. හන්දස්ස සතිජනනත්ථං නයං දෙමී''ති ආහ.

ද්වෙලක්ඛණදස්සනවණ්ණනා

287. එවං වත්වා පන යස්මා බුද්ධානං නිසින්නානං වා නිපන්නානං වා කොචි ලක්ඛණං පරියෙසිතුං න සක්කොති, ඨිතානං පන චඞ්කමන්තානං වා සක්කොති. ආචිණ්ණඤ්චෙතං බුද්ධානං ලක්ඛණපරියෙසනත්ථං ආගතභාවං ඤත්වා උට්ඨායාසනා චඞ්කමාධිට්ඨානං නාම, තෙන භගවා උට්ඨායාසනා බහි නික්ඛන්තො. තස්මා අථ ඛො භගවාතිආදි වුත්තං.

සමන්නෙසීති ගවෙසි, එකං ද්වෙති වා ගණයන්තො සමානයි. **යෙභුය්‍යෙනාති** පායෙන, බහුකානි අද්දස, අප්පානි න අද්දසාති අත්ථො. තතො යානි න අද්දස තෙසං දීපනත්ථං වුත්තං – ''ඨපෙත්වා ද්වෙ''ති. **කඞ්ඛතීති** ''අහො වත පස්සෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං උප්පාදෙති. **විචිකිච්ඡතීති** තතො තතො තානි විචිනන්තො කිච්ඡති න සක්කොති දට්ඨුං. **නාධිමුච්චතීති** තාය විචිකිච්ඡාය සන්නිට්ඨානං න ගච්ඡති. **න සම්පසීදතීති** තතො – ''පරිපුණ්ණලක්ඛණො අය''න්ති භගවති පසාදං නාපජ්ජති. කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා, විචිකිච්ඡාය මජ්ඣිමා, අනධිමුච්චනතාය බලවතී, අසම්පසාදෙන තෙහි තීහි ධම්මෙහි චිත්තස්ස කාලුසියභාවො. **කොසොහිතෙති** වත්ථිකොසෙන පටිච්ඡන්නෙ. **වත්ථගුය්හෙති** අඞ්ගජාතෙ භගවතො හි වරවාරණස්සෙව කොසොහිතං වත්ථගුය්හං සුවණ්ණවණ්ණං පදුමගබ්භසමානං. තං සො වත්ථපටිච්ඡන්නත්තා අපස්සන්තො, අන්තොමුඛගතාය ච ජිව්හාය පහූතභාවං අසල්ලක්ඛෙන්තො තෙසු ද්වීසු ලක්ඛණෙසු කඞ්ඛී අහොසි විචිකිච්ඡී.

288. **තථාරූපන්ති** තං රූපං. කිමෙත්ථ අඤ්ඤෙන වත්තබ්බං? වුත්තමෙතං නාගසෙනත්ථෙරෙනෙව මිලින්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන – ''දුක්කරං, භන්තෙ, නාගසෙන, භගවතා කතන්ති. කිං මහාරාජාති? මහාජනෙන හිරිකරණොකාසං බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණස්ස ච අන්තෙවාසි උත්තරස්ස ච, බාවරිස්ස අන්තෙවාසීනං සොළසබ්‍රාහ්මණානඤ්ච , සෙලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ච අන්තෙවාසීනං තිසතමාණවානඤ්ච දස්සෙසි, භන්තෙති. න, මහාරාජ, භගවා ගුය්හං දස්සෙසි. ඡායං භගවා දස්සෙසි. ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා නිවාසනනිවත්ථං කායබන්ධනබද්ධං චීවරපාරුතං ඡායාරූපකමත්තං දස්සෙසි මහාරාජාති. ඡායං දිට්ඨෙ සති දිට්ඨංයෙව නනු, භන්තෙති? තිට්ඨතෙතං, මහාරාජ, හදයරූපං දිස්වා බුජ්ඣනකසත්තො භවෙය්‍ය, හදයමංසං නීහරිත්වා දස්සෙය්‍ය සම්මාසම්බුද්ධොති. කල්ලොසි, භන්තෙ, නාගසෙනා''ති.

නින්නාමෙත්වාති නීහරිත්වා. **අනුමසීති** කඨිනසූචිං විය කත්වා අනුමජ්ජි, තථාකරණෙන චෙත්ථ මුදුභාවො, කණ්ණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො, නාසිකසොතානුමසනෙන තනුභාවො, නලාටච්ඡාදනෙන පුථුලභාවො පකාසිතොති වෙදිතබ්බො.

289. **පටිමානෙන්තොති** ආගමෙන්තො, ආගමනමස්ස පත්ථෙන්තො උදික්ඛන්තොති අත්ථො.

290. **කථාසල්ලාපොති** කථා ච සල්ලාපො ච, කථනං පටිකථනන්ති අත්ථො.

291. **අහො වතාති** ගරහවචනමෙතං. **රෙති** ඉදං හීළනවසෙන ආමන්තනං. **පණ්ඩිතකාති** තමෙව ජිගුච්ඡන්තො ආහ. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **එවරූපෙන කිර භො පුරිසො අත්ථචරකෙනාති** ඉදං යාදිසො ත්වං, එදිසෙ අත්ථචරකෙ හිතකාරකෙ සති පුරිසො නිරයංයෙව ගච්ඡෙය්‍ය, න අඤ්ඤත්‍රාති ඉමමත්ථං සන්ධාය වදති. **ආසජ්ජ ආසජ්ජාති** සට්ටෙත්වා සට්ටෙත්වා. **අම්හෙපි එවං උපනෙය්‍ය උපනෙය්‍යාති** බ්‍රාහ්මණො ඛො පන අම්බට්ඨ පොක්ඛරසාතීතිආදීනි වත්වා එවං උපනෙත්වා උපනෙත්වා පටිච්ඡන්නං කාරණං ආවිකරිත්වා සුට්ඨු දාසාදිභාවං ආරොපෙත්වා අවච, තයා අම්හෙ අක්කොසාපිතාති අධිප්පායො. **පදසායෙව පවත්තෙසීති** පාදෙන පහරිත්වා භූමියං පාතෙසි. යඤ්ච සො පුබ්බෙ ආචරියෙන සද්ධිං රථං ආරුහිත්වා සාරථී හුත්වා අගමාසි , තම්පිස්ස ඨානං අච්ඡින්දිත්වා රථස්ස පුරතො පදසා යෙවස්ස ගමනං අකාසි.

පොක්ඛරසාතිබුද්ධූපසඞ්කමනවණ්ණනා

292-296. **අතිවිකාලොති** සුට්ඨු විකාලො, සම්මොදනීයකථායපි කාලො නත්ථි. **ආගමා නු ඛ්විධ භොති** ආගමා නු ඛො ඉධ භො. **අධිවාසෙතූති** සම්පටිච්ඡතු. **අජ්ජතනායාති** යං මෙ තුම්හෙසු කාරං කරොතො අජ්ජ භවිස්සති පුඤ්ඤඤ්ච පීතිපාමොජ්ජඤ්ච තදත්ථාය. **අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙනාති** භගවා කායඞ්ගං වා වාචඞ්ගං වා අචොපෙත්වා අබ්භන්තරෙයෙව ඛන්තිං ධාරෙන්තො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙසි. බ්‍රාහ්මණස්ස අනුග්ගහණත්ථං මනසාව සම්පටිච්ඡීති වුත්තං හොති.

297. **පණීතෙනාති** උත්තමෙන. **සහත්ථාති** සහත්ථෙන. **සන්තප්පෙසීති** සුට්ඨු තප්පෙසි පරිපුණ්ණං සුහිතං යාවදත්ථං අකාසි. **සම්පවාරෙසීති** සුට්ඨු පවාරෙසි, අලං අලන්ති හත්ථසඤ්ඤාය පටික්ඛිපාපෙසි. **භුත්තාවින්ති**

භුත්තවන්තං. **ඔනීතපත්තපාණි**න්ති පත්තතො ඔනීතපාණිං, අපනීතහත්ථන්ති වුත්තං හොති. ඔනිත්තපත්තපාණින්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – ඔනිත්තං නානාභූතං විනාභූතං පත්තං පාණිතො අස්සාති ඔනිත්තපත්තපාණි, තං ඔනිත්තපත්තපාණිං. හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා එකමන්තෙ පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසින්නන්ති අත්ථො. **එකමන්තං නිසීදී**ති භගවන්තං එවං භුතං ඤත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදීති අත්ථො.

298. **අනුපුබ්බිං කථ**න්ති අනුපටිපාටිකථං. ආනුපුබ්බිකථා නාම දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගො, සග්ගානන්තරං මග්ගොති එතෙසං අත්ථානං දීපනකථා. තෙනෙව – ‘‘සෙය්‍යථිදං දානකථ’’න්තිආදිමාහ. **ඔකාර**න්ති අවකාරං ලාමකභාවං. **සාමුක්කංසිකා**ති සාමං උක්කංසිකා, අත්තනායෙව උද්ධරිත්වා ගහිතා, සයම්භුඤාණෙන දිට්ඨා, අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා පන සාති? අරියසච්චදෙසනා. තෙනෙවාහ – ‘‘දුක්ඛං, සමුදයං, නිරොධං, මග්ග’’න්ති. **ධම්මචක්ඛු**න්ති එත්ථ සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං – ‘‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’’න්ති ආහ. තඤ්හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එවං සබ්බසඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති.

පොක්ඛරසාතිඋපාසකත්තපටිවෙදනාවණ්ණනා

299. දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති **දිට්ඨධම්මො.** එස නයො සෙසපදෙසුපි. තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙනාති **තිණ්ණවිචිකිච්ඡො.** විගතා කථංකථා අස්සාති **විගතකථංකථො. වෙසාරජ්ජප්පත්තො**ති විසාරදභාවං පත්තො. කත්ථ? සත්ථුසාසනෙ. නාස්ස පරො පච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය එත්ථ වත්තතීති **අපරප්පච්චයො.** සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථත්තා ච පාකටමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

300. එවං මෙ සුතං…පෙ…. අඞ්ගෙසූති **සොණදණ්ඩසුත්තං**. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **අඞ්ගෙසූති** අඞ්ගා නාම අඞ්ගපාසාදිකතාය එවං ලද්ධවොහාරා ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හිසද්දෙන අඞ්ගාති වුච්චති, තස්මිං අඞ්ගෙසු ජනපදෙ. **චාරිකන්ති** ඉධාපි අතුරිතචාරිකා චෙව නිබද්ධචාරිකා ච අධිප්පෙතා. තදා කිර භගවතො දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තස්ස සොණදණ්ඩො බ්‍රාහ්මණො ඤාණජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායිත්ථ. අථ භගවා අයං බ්‍රාහ්මණො මය්හං ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායති. 'අත්ථි නු ඛ්වස්සුපනිස්සයො'ති වීමංසන්තො අද්දස. 'මයි තත්ථ ගතෙ එතස්ස අන්තෙවාසිනො ද්වාදසහාකාරෙහි බ්‍රාහ්මණස්ස වණ්ණං භාසිත්වා මම සන්තිකෙ ආගන්තුං න දස්සන්ති. සො පන තෙසං වාදං භින්දිත්වා එකූනතිංස ආකාරෙහි මම වණ්ණං භාසිත්වා මං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිස්සති. සො පඤ්හවිස්සජ්ජනපරියොසානෙ සරණං ගමිස්සතී'ති, දිස්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො තං ජනපදං පටිපන්නො. තෙන වුත්තං – අඞ්ගෙසු චාරිකං චරමානො…පෙ…. යෙන චම්පා තදවසරීති.

ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙති තස්ස චම්පානගරස්ස අවිදූරෙ ගග්ගරාය නාම රාජග්ගමහෙසියා ඛණිතත්තා ගග්ගරාති ලද්ධවොහාරා පොක්ඛරණී අත්ථි. තස්සා තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතං මහන්තං චම්පකවනං. තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙති වුත්තං. **මාගධෙන සෙනියෙන බිම්බිසාරෙනාති** එත්ථ සො රාජා මගධානං ඉස්සරත්තා **මාගධො.** මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා සෙනියො. බිම්බීති සුවණ්ණං. තස්මා සාරසුවණ්ණසදිසවණ්ණතාය බිම්බිසාරොති වුච්චති.

301-302. බහූ බහූ හුත්වා සංහතාති සඞ්ඝා. එකෙකිස්සාය දිසාය සඞ්ඝො එතෙසං අත්ථීති **සඞ්ඝී.** පුබ්බෙ නගරස්ස අන්තො අගණා බහි නික්ඛමිත්වා ගණතං පත්තාති **ගණීභූතා. ඛත්තං ආමන්තෙසීති**. ඛත්තා වුච්චති පුච්ඡිතපඤ්හෙ බ්‍යාකරණසමත්ථො මහාමත්තො, තං ආමන්තෙසි **ආගමෙන්තූති** මුහුත්තං පටිමානෙන්තු, මා ගච්ඡන්තූති වුත්තං හොති.

සොණදණ්ඩගුණකථා

303. **නානාවෙරජ්ජකානන්ති** නානාවිධෙසු රජ්ජෙසු, අඤ්ඤෙසු අඤ්ඤෙසු කාසිකොසලාදීසු රජ්ජෙසු ජාතා, තානි වා තෙසං නිවාසා, තතො වා ආගතාති නානාවෙරජ්ජකා, තෙසං නානාවෙරජ්ජකානං. **කෙනචිදෙව කරණීයෙනාති** තස්මිං කිර නගරෙ ද්වීහි කරණීයෙහි බ්‍රාහ්මණා සන්නිපතන්ති – යඤ්ඤානුභවනත්ථං වා මන්තසජ්ඣායනත්ථං වා. තදා ච තස්මිං නගරෙ යමඤ්ඤා නත්ථි. සොණදණ්ඩස්ස පන සන්තිකෙ මන්තසජ්ඣායනත්ථං එතෙ සන්නිපතිතා. තං සන්ධාය වුත්තං – ''කෙනචිදෙව කරණීයෙනා''ති. තෙ තස්ස ගමනං සුත්වා චින්තෙසුං – ''අයං සොණදණ්ඩො උග්ගතබ්‍රාහ්මණො යෙභුය්‍යෙන ච අඤ්ඤෙ බ්‍රාහ්මණා සමණං ගොතමං සරණං ගතා, අයමෙව න ගතො. ස්වායං සචෙ තත්ථ ගමිස්සති, අද්ධා සමණස්ස ගොතමස්ස ආවට්ටනියා මායාය ආවට්ටිතො, තං සරණං ගමිස්සති. තතො එතස්සාපි ගෙහද්වාරෙ බ්‍රාහ්මණානං සන්නිපාතො න භවිස්සතී''ති. ''හන්දස්ස ගමනන්තරායං කරොමා''ති සම්මන්තයිත්වා තත්ථ අගමංසු. තං සන්ධාය – අථ ඛො තෙ බ්‍රාහ්මණාතිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ඉමිනාපඞ්ගෙනාති** ඉමිනාපි කාරණෙන. එවං එතං කාරණං වත්වා පුන – ''අත්තනො වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ අතුස්සනකසත්තො නාම නත්ථි. හන්දස්ස වණ්ණං භණනෙන ගමනං නිවාරෙස්සාමා''ති චින්තෙත්වා භවඤ්හි සොණදණ්ඩො උභතො සුජාතොතිආදීනි කාරණානි ආහංසු.

උභතොති ද්වීහි පක්ඛෙහි. **මාතිතො ච පිතිතො චාති** භොතො මාතා බ්‍රාහ්මණී, මාතුමාතා බ්‍රාහ්මණී, තස්සාපි මාතා බ්‍රාහ්මණී; පිතා බ්‍රාහ්මණො, පිතුපිතා බ්‍රාහ්මණො, තස්සාපි පිතා බ්‍රාහ්මණොති, එවං භවං උභතො සුජාතො මාතිතො ච පිතිතො ච. **සංසුද්ධගහණිකොති** සංසුද්ධා තෙ මාතුගහණී කුච්ඡීති අත්ථො. සමවෙපාකිනියා ගහණියාති එත්ථ පන කම්මජතෙජොධාතු ''ගහණී''ති වුච්චති.

යාව සත්තමා පිතාමහයුගාති එත්ථ පිතුපිතා පිතාමහො, පිතාමහස්ස යුගං පිතාමහයුගං. **යුගන්ති** ආයුප්පමාණං වුච්චති. අභිලාපමත්තමෙව චෙතං. අත්ථතො පන පිතාමහොයෙව පිතාමහයුගං. තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො , තාව සංසුද්ධගහණිකො. අථ වා අක්ඛිත්තො අනුපකුට්ඨො ජාතිවාදෙනාති දස්සෙන්ති. **අක්ඛිත්තොති** – ''අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනා''ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. **අනුපකුට්ඨොති** න උපකුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා ලද්ධපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති? ජාතිවාදෙන. ඉතිපි – ''හීනජාතිකො එසො''ති එවරූපෙන වචනෙනාති අත්ථො.

අඩ්ඪොති ඉස්සරො. **මහද්ධනොති** මහතා ධනෙන සමන්නාගතො. භවතො හි ගෙහෙ පථවියං පංසුවාලිකා විය බහුධනං, සමණො පන ගොතමො අධනො භික්ඛාය උදරං පූරෙත්වා යාපෙතීති දස්සෙන්ති. **මහාභොගොති** පඤ්චකාමගුණවසෙන මහාඋපභොගො. එවං යං යං ගුණං වදන්ති, තස්ස තස්ස පටිපක්ඛවසෙන භගවතො අගුණංයෙව දස්සෙමාති මඤ්ඤමානා වදන්ති.

අභිරූපොති අඤ්ඤෙහි මනුස්සෙහි අභිරූපො අධිකරූපො. **දස්සනීයොති** දිවසම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිකරණතො දස්සනයොග්ගො. දස්සනෙනෙව චිත්තපසාදජනනතො **පාසාදිකො.** පොක්ඛරතා වුච්චති සුන්දරභාවො, වණ්ණස්ස පොක්ඛරතා වණ්ණපොක්ඛරතා, තාය වණ්ණසම්පත්තියා යුත්තොති අත්ථො. පොරාණා පනාහු – ''පොක්ඛරන්ති සරීරං වදන්ති, වණ්ණං වණ්ණමෙවා''ති. තෙසං මතෙන වණ්ණඤ්ච පොක්ඛරඤ්ච වණ්ණපොක්ඛරානි. තෙසං භාවො වණ්ණපොක්ඛරතා. ඉති **පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතායාති** උත්තමෙන පරිසුද්ධෙන වණ්ණෙන චෙව සරීරසණ්ඨානසම්පත්තියා චාති අත්ථො. **බ්‍රහ්මවණ්ණීති** සෙට්ඨවණ්ණී. පරිසුද්ධවණ්ණෙසුපි සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **බ්‍රහ්මවච්ඡසීති** මහාබ්‍රහ්මුනො සරීරසදිසෙනෙව සරීරෙන සමන්නාගතො. **අඛුද්දාවකාසො දස්සනායාති** ''භොතො සරීරෙ දස්සනස්ස ඔකාසො න ඛුද්දකො මහා, සබ්බානෙව තෙ අඞ්ගපච්චඞ්ගානි දස්සනීයානෙව, තානි චාපි මහන්තානෙවා''ති දීපෙන්ති.

සීලමස්ස අත්ථීති **සීලවා.** වුද්ධං වද්ධිතං සීලමස්සාති **වුද්ධසීලී. වුද්ධසීලෙනාති** වුද්ධෙන වද්ධිතෙන සීලෙන. **සමන්නාගතොති** යුත්තො. ඉදං වුද්ධසීලීපදස්සෙව වෙවචනං. සබ්බමෙතං පඤ්චසීලමත්තමෙව සන්ධාය වදන්ති.

කල්‍යාණවාචොතිආදීසු කල්‍යාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති කල්‍යාණවාචො. කල්‍යාණං මධුරං වාක්කරණං අස්සාති **කල්‍යාණවාක්කරණො . වාක්කරණන්ති** උදාහරණඝොසො. ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ භවාති පොරී. පුරෙ වා භවත්තා පොරී. පොරියා නාගරිකිත්ථියා සුඛුමාලත්තනෙන සදිසාති පොරී, තාය **පොරියා. විස්සට්ඨායාති** අපලිබුද්ධාය සන්දිට්ඨවිලම්බිතාදිදොසරහිතාය. **අනෙලගලායාති** එලගළෙනවිරහිතාය. යස්ස කස්සචි හි කථෙන්තස්ස එලා ගළන්ති, ලාලා වා පග්ඝරන්ති, ඛෙළඵුසිතානි වා නික්ඛමන්ති, තස්ස වාචා එලගළං නාම හොති, තබ්බිපරීතායාති අත්ථො. **අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති** ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථාය.

ජිණ්ණොති ජරාජිණ්ණතාය ජිණ්ණො. **වුද්ධොති** අඞ්ගපච්චඞ්ගානං වුද්ධිභාවමරියාදප්පත්තො. **මහල්ලකොති** ජාතිමහල්ලකතාය සමන්නාගතො. චිරකාලප්පසුතොති වුත්තං හොති. **අද්ධගතොති** අද්ධානං ගතො, ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ අතීතොති අධිප්පායො. **වයොඅනුප්පත්තොති** පච්ඡිමවයං සම්පත්තො, පච්ඡිමවයො නාම වස්සසතස්ස පච්ඡිමො තතියභාගො.

අපි ච **ජිණ්ණොති** පොරාණො, චිරකාලප්පවත්තකුලන්වයොති වුත්තං හොති. **වුද්ධොති** සීලාචාරාදිගුණවුද්ධියා යුත්තො. **මහල්ලකොති** විභවමහන්තාය සමන්නාගතො. **අද්ධගතොති** මග්ගප්පටිපන්නො බ්‍රාහ්මණානං වතචරියාදිමරියාදං අවීතික්කම්ම චරණසීලො. **වයොඅනුප්පත්තොති** ජාතිවුද්ධභාවම්පි අන්තිමවයං අනුප්පත්තො.

බුද්ධගුණකථා

304. **එවං වුත්තෙති** එවං තෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි වුත්තෙ. සොණදණ්ඩො – ''ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා ජාතිආදීහි මම වණ්ණං වදන්ති, න ඛො පන මෙතං යුත්තං අත්තනො වණ්ණෙ රජ්ජිතුං. හන්දාහං එතෙසං වාදං භින්දිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස මහන්තභාවං ඤාපෙත්වා එතෙසං තත්ථ ගමනං කරොමී''ති චින්තෙත්වා තෙන හි – භො මමපි සුණාථාතිආදිමාහ. තත්ථ යෙපි උභතො සුජාතොති ආදයො අත්තනො ගුණෙහි සදිසා ගුණා තෙපි ; ''කො චාහං කෙ ච සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයො ගුණා''ති අත්තනො ගුණෙහි උත්තරිතරෙයෙව මඤ්ඤමානො, ඉතරෙ පන එකන්තෙනෙව භගවතො මහන්තභාවදීපනත්ථං පකාසෙති.

මයමෙව අරහාමාති එවං නියාමෙන්තොවෙත්ථ ඉදං දීපෙති – ''යදි ගුණමහන්තතාය උපසඞ්කමිතබ්බො නාම හොති. යථා හි සිනෙරුං උපනිධාය සාසපො, මහාසමුද්දං උපනිධාය ගොපදකං, සත්තසු මහාසරෙසු උදකං උපනිධාය උස්සාවබින්දු පරිත්තො ලාමකො. එවමෙව සමණස්ස ගොතමස්ස ජාතිසම්පත්තිආදයොපි ගුණෙ උපනිධාය අම්හාකං ගුණා පරිත්තා ලාමකා; තස්මා මයමෙව අරහාම තං භවන්තං ගොතමං දස්සනාය උපසඞ්කමිතු''න්ති.

මහන්තං ඤාතිසංඝං ඔහායාති මාතිපක්ඛෙ අසීතිකුලසහස්සානි , පිතිපක්ඛෙ අසීතිකුලසහස්සානීති එවං සට්ඨිකුලසතසහස්සං ඔහාය පබ්බජිතො.

භූමිගතඤ්ච වෙහාසට්ඨඤ්චාති එත්ථ රාජඞ්ගණෙ චෙව උය්‍යානෙ ච සුධාමට්ඨපොක්ඛරණියො සත්තරතනානං පූරෙත්වා භූමියං ඨපිතං ධනං භූමිගතං නාම. පාසාදනියූහාදයො පරිපූරෙත්වා ඨපිතං වෙහාසට්ඨං නාම. එතං තාව කුලපරියායෙන ආගතං. තථාගතස්ස පන ජාතදිවසෙයෙව සඞ්ඛො, එලො, උප්පලො, පුණ්ඩරීකොති චත්තාරො නිධයො උග්ගතා. තෙසු සඞ්ඛො ගාවුතිකො, එලො අඩ්ඪයොජනිකො, උප්පලො තිගාවුතිකො, පුණ්ඩරීකො යොජනිකො. තෙසුපි ගහිතං ගහිතං පූරතියෙව, ඉති භගවා පහූතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ඔහාය පබ්බජිතොති වෙදිතබ්බො.

දහරොව සමානොති තරුණොව සමානො. **සුසුකාළකෙසොති** සුට්ඨු කාළකෙසො, අඤ්ජනවණ්ණසදිසකෙසො හුත්වා චාති අත්ථො. **භද්‍රෙනාති** භද්දකෙන. **පඨමෙන වයසාති** තිණ්ණං වයානං පඨමවයෙන. **අකාමකානන්ති** අනිච්ඡමානානං. අනාදරත්ථෙ සාමිවචනං. අස්සූනි මුඛෙ එතෙසන්ති **අස්සුමුඛා,** තෙසං අස්සුමුඛානං, අස්සූහි

කිලින්නමුඛානන්ති අත්ථො. **රුදන්තානන්ති** කන්දිත්වා රොදමානානං. **අබුද්දාවකාසොති** එත්ථ භගවතො අපරිමාණොයෙව දස්සනාය ඔකාසොති වෙදිතබ්බො.

තත්‍රිදං වත්ථු – රාජගහෙ කිර අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො සමණස්ස ගොතමස්ස පමාණං ගහෙතුං න සක්කොතීති සුත්වා භගවතො පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ සට්ඨිහත්ථං වෙළුං ගහෙත්වා නගරද්වාරස්ස බහි ඨත්වා සම්පත්තෙ භගවති වෙළුං ගහෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි. වෙළු භගවතො ජාණුකමත්තං පාපුණි. පුන දිවසෙ ද්වෙ වෙළූ ඝටෙත්වා සමීපෙ අට්ඨාසි. භගවාපි ද්වින්නං වෙළූනං උපරි කටිමත්තමෙව පඤ්ඤායමානො – ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසී’’ති ආහ. තුම්හාකං පමාණං ගණ්හාමීති. ‘‘බ්‍රාහ්මණ, සචෙපි ත්වං සකලචක්කවාළගබ්භං පූරෙත්වා ඨිතෙ වෙළූ ඝටෙත්වා ආගමිස්සසි, නෙව මෙ පමාණං ගහෙතුං සක්ඛිස්සසි. න හි මයා චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙයානි කප්පසතසහස්සඤ්ච තථා පාරමියො පූරිතා, යථා මෙ පරො පමාණං ගණ්හෙය්‍ය, අතුලො, බ්‍රාහ්මණ, තථාගතො අප්පමෙය්‍යො’’ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ –

> ‘‘තෙ තාදිසෙ පූජයතො, නිබ්බුතෙ අකුතොභයෙ;
> න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුං, ඉමෙත්තමපි කෙනචී’’ති. (ධ. ප. 36);

ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතං පිවිංසු.

අපරම්පි වත්ථු – රාහු කිර අසුරින්දො චත්තාරි යොජනසහස්සානි අට්ඨ ච යොජනසතානි උච්චො. බාහන්තරමස්ස ද්වාදසයොජනසතානි. බහලත්තරෙන ඡ යොජනසතානි. හත්ථතලපාදතලානං පුථුලතො තීණි යොජනසතානි. අඞ්ගුලිපබ්බානි පණ්ණාසයොජනානි. භමුකන්තරං පණ්ණාසයොජනං. මුඛං ද්වියොජනසතං තියොජනසතගම්භීරං තියොජනසතපරිමණ්ඩලං. ගීවා තියොජනසතං. නලාටං තියොජනසතං. සීසං නවයොජනසතං. ‘‘සො අහං උච්චොස්මි, සත්ථාරං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා නාගච්ඡි. සො එකදිවසං භගවතො වණ්ණං සුත්වා – ‘‘යථාකථඤ්ච ඔලොකෙස්සාමී’’ති ආගතො.

අථ භගවා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා – ‘‘චතූසු ඉරියාපථෙසු කතරෙන දස්සෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ඨිතකො නාම නීචොපි උච්චො විය පඤ්ඤායති. නිපන්නොවස්ස අත්තානං දස්සෙස්සාමී’’ති ‘‘ආනන්ද, ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ මඤ්චකං පඤ්ඤාපෙහී’’ති වත්වා තත්ථ සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. රාහු ආගන්ත්වා නිපන්නං භගවන්තං ගීවං උන්නාමෙත්වා නභමජ්ඣෙ පුණ්ණචන්දං විය උල්ලොකෙසි. කිමිදං අසුරින්දාති ච වුත්තෙ – ‘‘භගවා ඔනමිත්වා ඔලොකෙතුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති නාගච්ඡින්ති. න මයා, අසුරින්ද, අධොමුඛෙන පාරමියො පූරිතා. උද්ධග්ගමෙව කත්වා දානං දින්නන්ති. තං දිවසං රාහු සරණං අගමාසි. එවං භගවා අබුද්දාවකාසො දස්සනාය.

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සීලවා, තං පන සීලං අරියං උත්තමං පරිසුද්ධං. තෙනාහ – ‘‘අරියසීලී’’ති. තදෙතං අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං. තෙනාහ – ‘‘කුසලසීලී’’ති. **කුසලසීලෙනාති** ඉදමස්ස වෙවචනං.

බහූනං ආචරියපාචරියොති භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා මග්ගඵලාමතං පිවන්ති, තස්මා බහූනං ආචරියො. සාවකවෙනෙය්‍යානං පන පාචරියොති.

ඛීණකාමරාගොති එත්ථ කාමං භගවතො සබ්බෙපි කිලෙසා ඛීණා. බ්‍රාහ්මණො පන තෙ න ජානාති. අත්තනො ජානනට්ඨානෙයෙව ගුණං කථෙති. **විගතචාපල්ලොති** – ‘‘පත්තමණ්ඩනා චීවරමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස…පෙ.… කෙලනා පරිකෙලනා’’ති (විභ. 854) එවං වුත්තචාපල්ලා විරහිතො.

අපාපපුරෙක්ඛාරොති අපාපෙ නව ලොකුත්තරධම්මෙ පුරතො කත්වා විචරති. **බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජායාති** සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපාදිභෙදාය බ්‍රාහ්මණපජාය, එතිස්සාය ච පජාය පුරෙක්ඛාරො. අයඤ්හි පජා සමණං ගොතමං පුරක්ඛත්වා චරතීති අත්ථො. අපි ච **අපාපපුරෙක්ඛාරොති** න පාපං පුරෙක්ඛාරො න පාපං පුරතො කත්වා චරති, න පාපං ඉච්ඡතීති අත්ථො. කස්ස? බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය. අත්තනා සද්ධිං පටිවිරුද්ධායපි බ්‍රාහ්මණපජාය අවිරුද්ධො හිතසුඛත්ථිකො යෙවාති වුත්තං හොති.

තිරොරට්ඨාති පරරට්ඨතො. **තිරොජනපදාති** පරජනපදතො. **පඤ්හං පුච්ඡිතුං ආගච්ඡන්තීති** ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො චෙව දෙවබ්‍රහ්මනාගගන්ධබ්බාදයො ච – ‘‘පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා පුච්ඡිස්සාමා’’ති ආගච්ඡන්ති. තත්ථ කෙචි පුච්ඡාය වා දොසං විස්සජ්ජනසම්පටිච්ඡනෙ වා අසමත්ථතං සල්ලක්ඛෙත්වා අපුච්ඡිත්වාව තුණ්හී නිසීදන්ති. කෙචි පුච්ඡන්ති. කෙසඤ්චි භගවා පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙති. එවං සබ්බෙසම්පි තෙසං විමතියො තීරං පත්වා මහාසමුද්දස්ස ඌමියො විය භගවන්තං පත්වා භිජ්ජන්ති.

එහි ස්වාගතවාදීති දෙවමනුස්සපබ්බජිතගහට්ඨෙසු තං තං අත්තනො සන්තිකං ආගතං – ‘‘එහි ස්වාගත’’න්ති එවං වදතීති අත්ථො. **සඛිලොති** තත්ථ කතමං සාඛල්‍යං? ‘‘යා සා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා’’තිආදිනා නයෙන වුත්තසාඛල්‍යෙන සමන්නාගතො, මුදුවචනොති අත්ථො. **සම්මොදකොති** පටිසන්ථාරකුසලො, ආගතාගතානං

චතුන්නං පරිසානං – ‘‘කච්චි, භික්ඛවෙ, ඛමනීයං, කච්චි යාපනීය’’න්තිආදිනා නයෙන සබ්බං අද්ධානදරථං වූපසමෙන්තො විය පඨමතරං සම්මොදනීයං කථං කත්තාති අත්ථො. **අබ්භාකුටිකොති** යථා එකච්චෙ පරිසං පත්වා ථද්ධමුඛා සඞ්කුටිතමුඛා හොන්ති, න එදිසො, පරිසදස්සනෙන පනස්ස බාලාතපසම්ඵස්සෙන විය පදුමං මුඛපදුමං විකසති පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං හොති. **උත්තානමුඛොති** යථා එකච්චෙ නිකුජ්ජිතමුඛා විය සම්පත්තාය පරිසාය න කිඤ්චි කථෙන්ති, අතිදුල්ලභකථා හොන්ති, න එවරූපො. සමණො පන ගොතමො සුලභකථො. න තස්ස සන්තිකං ආගතාගතානං – ‘‘කස්මා මයං ඉධාගතා’’ති විප්පටිසාරො උප්පජ්ජති ධම්මං පන සුත්වා අත්තමනාව හොන්තීති දස්සෙති. **පුබ්බභාසීති** භාසන්තො ච පඨමතරං භාසති, තඤ්ච ඛො කාලයුත්තං පමාණයුත්තං අත්ථනිස්සිතමෙව භාසති, න නිරත්ථකකථං.

න තස්මිං ගාමෙ වාති යත්ථ කිර භගවා පටිවසති, තත්ථ මහෙසක්ඛා දෙවතා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති, තං නිස්සාය මනුස්සානං උපද්දවො න හොති, පංසුපිසාචකාදයොයෙව හි මනුස්සෙ විහෙඨෙන්ති, තෙ තාසං ආනුභාවෙන දූරං අපක්කමන්ති. අපි ච භගවතො මෙත්තාබලෙනපි න අමනුස්සා මනුස්සෙ විහෙඨෙන්ති.

සඞ්ඝීතිආදීසු අනුසාසිතබ්බො සයං වා උප්පාදිතො සඞ්ඝො අස්ස අත්ථීති **සඞ්ඝී.** තාදිසො වස්ස ගණො අත්ථීති **ගණී.** පුරිමපදස්සෙව වා වෙවචනමෙතං. ආචාරසික්ඛාපනවසෙන ගණස්ස ආචරියොති **ගණාචරියො .** **පුථුතිත්ථකරානන්ති** බහූනං තිත්ථකරානං. **යථා වා තථා වාති** යෙන වා තෙන වා අචෙලකාදිමත්තකෙනාපි කාරණෙන. **සමුදාගච්ඡතීති** සමන්තතො උපගච්ඡති අභිවඩ්ඪති.

අතිථී නො තෙ හොන්තීති තෙ අම්හාකං ආගන්තුකා, නවකා පාහුනකා හොන්තීති අත්ථො. **පරියාපුණාමීති** ජානාමි. **අපරිමාණවණ්ණොති** තථාරූපෙනෙව සබ්බඤ්ඤුනාපි අප්පමෙය්‍යවණ්ණො – ‘‘පගෙව මාදිසෙනා’’ති දස්සෙති. වුත්තම්පි චෙත්තං –

‘‘බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා’’ති.

305. ඉමං පන සත්ථු ගුණකථං සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු – යථා සොණදණ්ඩො බ්‍රාහ්මණො සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණෙ භණති, අනොමගුණො සො භවං ගොතමො; එවං තස්ස ගුණෙ ජානමානෙන ඛො පන ආචරියෙන අතිචිරං අධිවාසිතං, හන්ද නං අනුවත්තාමාති අනුවත්තිංසු. තස්මා එවං වුත්තෙ ‘‘තෙ බ්‍රාහ්මණා’’තිආදි වුත්තං. තත්ථ අලමෙවාති යුත්තමෙව. **අපි පුටොසෙනාති** පුටොසං වුච්චති පාථෙය්‍යං, තං ගහෙත්වාපි උපසඞ්කමිතුං යුත්තමෙවාති අත්ථො. පුටංසෙනාතිපි පාඨො, තස්සත්ථො, පුටො අංසෙ අස්සාති පුටංසො, තෙන පුටංසෙන. අංසෙන හි පාථෙය්‍යපුටං වහන්තෙනාපීති වුත්තං හොති.

සොණදණ්ඩපරිවිතක්කවණ්ණනා

306-308. **තිරොවනසණ්ඩගතස්සාති** අන්තොවනසණ්ඩෙ ගතස්ස, විහාරබ්භන්තරං පවිට්ඨස්සාති අත්ථො. **අඤ්ජලිං පණාමෙත්වාති** එතෙ උභතොපක්ඛිකා, තෙ එවං චින්තයිංසු – ‘‘සචෙ නො මිච්ඡාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති – ‘කස්මා තුම්හෙ සමණං ගොතමං වන්දිත්ථා’ති? තෙසං – ‘කිං අඤ්ජලිමත්තකරණෙනාපි වන්දනං නාම හොතී’ති වක්ඛාම. සචෙ නො සම්මාදිට්ඨිකා චොදෙස්සන්ති – ‘කස්මා තුම්හෙ භගවන්තං න වන්දිත්ථා’ති. ‘කිං සීසෙන භූමියං පහරන්තෙනෙව වන්දනං නාම හොති, නනු අඤ්ජලිකම්මම්පි වන්දනං එවා’ති වක්ඛාමා’’ති. **නාමගොත්තන්ති** ‘‘භො, ගොතම, අහං අසුකස්ස පුත්තො දත්තො නාම, මිත්තො නාම, ඉධාගතො’’ති වදන්තා නාමං සාවෙන්ති නාම. ‘‘භො, ගොතම, අහං වාසෙට්ඨො නාම, කච්චානො නාම, ඉධාගතො’’ති වදන්තා ගොත්තං සාවෙන්ති නාම. එතෙ කිර දලිද්දා ජිණ්ණා කුලපුත්තා ‘‘පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමා’’ති එවමකංසු. යෙ පන තුණ්හීභූතා නිසීදිංසු, තෙ කෙරාටිකා චෙව අන්ධබාලා ච. තත්ථ කෙරාටිකා – ‘‘එකං ද්වෙ කථාසල්ලාපෙපි කරොන්තො විස්සාසිකො හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං ද්වෙ භික්ඛා අදාතුං න යුත්ත’’න්ති තතො අත්තානං මොචෙත්වා තුණ්හී නිසීදන්ති. අන්ධබාලා අඤ්ඤාණතායෙව අවක්ඛිත්තමත්තිකාපිණ්ඩො විය යත්ථ කත්ථචි තුණ්හීභූතා නිසීදන්ති.

බ්‍රාහ්මණපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

309-310. **චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කන්ති** භගවා – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො ආගතකාලතො පට්ඨාය අධොමුඛො ථද්ධගත්තො කිං චින්තයමානො නිසින්නො, කිං නු ඛො චින්තෙතී’’ති ආවජ්ජන්තො අත්තනො චෙතසා තස්ස චිත්තං අඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං – ‘‘චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය’’ති. **විහඤ්ඤතීති** විඝාතං ආපජ්ජති. **අනුවිලොකෙත්වා පරිසන්ති** භගවතො සකසමයෙ පඤ්හපුච්ඡනෙන උදකෙ මියමානො උක්ඛිපිත්වා ථලෙ ඨපිතො විය සමපස්සද්ධකායචිත්තො හුත්වා පරිසං සඞ්ගණ්හනත්ථං දිට්ඨිසඤ්ජානෙනෙව ‘‘උපධාරෙන්තු මෙ හොන්තො වචන’’න්ති වදන්තො විය අනුවිලොකෙත්වා පරිසං භගවන්තං එතදවොච.

311-313. **සුජං පග්ගණ්හන්තානන්ති** යඤ්ඤයජනත්ථාය සුජං ගණ්හන්තෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු පඨමො වා දුතියො වාති අත්ථො. සුජාය දියමානං මහායාගං පටිග්ගණ්හන්තානන්ති පොරාණා. ඉති බ්‍රාහ්මණො සකසමයවසෙන සම්මදෙව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. භගවා පන විසෙසතො උත්තමබ්‍රාහ්මණස්ස දස්සනත්ථං – ''ඉමෙසං පනා''තිආදිමාහ. **එතදවොචුන්ති** සචෙ ජාතිවණ්ණමන්තසම්පන්නො බ්‍රාහ්මණො න හොති, අථ කො චරහි ලොකෙ බ්‍රාහ්මණො භවිස්සති? නාසෙති නො අයං සොණදණ්ඩො, හන්දස්ස වාදං පටික්ඛිපිස්සාමාති චින්තෙත්වා එතදවොචුං. **අපවදතීති** පටික්ඛිපති. **අනුපක්ඛන්දතීති** අනුපවිසති. ඉදං – ''සචෙ ත්වං පසාදවසෙන සමණං ගොතමං සරණං ගන්තුකාමො, ගච්ඡ; මා බ්‍රාහ්මණස්ස සමයං භින්දී''ති අධිප්පායෙන ආහංසු.

314. **එතදවොචාති** ඉමෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු එවං එකප්පහාරෙනෙව විරවන්තෙසු ''අයං කථා පරියොසානං න ගමිස්සති, හන්ද නෙ නිස්සද්දෙ කත්වා සොණදණ්ඩෙනෙව සද්ධිං කථෙමී''ති චින්තෙත්වා – ''එතං සචෙ බො තුම්හාක''න්තිආදිකං වචනං අවොච.

315-316. **සහධම්මෙනාති** සකාරණෙන. **සමසමොති** ඨපෙත්වා එකදෙසසමත්තං සමභාවෙන සමො, සබ්බාකාරෙන සමොති අත්ථො. **අහමස්ස මාතාපිතරො ජානාමීති** භගිනියා පුත්තස්ස මාතාපිතරො කිං න ජානිස්සති, කුලකොටිපරිදීපනං සන්ධායෙව වදති. **මුසාවාදම්පි භණෙය්‍යාති** අත්ථභඤ්ජනකං මුසාවාදං කථෙය්‍ය. **කිං වණ්ණො කරිස්සතීති** අබ්භන්තරෙ ගුණෙ අසති කිං කරිස්සති? කිමස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සතීති අත්ථො. අථාපි සියා පුන – ''පකතිසීලෙ ඨිතස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙන්තී''ති එවම්පි සීලමෙව සාධෙස්සති, තස්මිං හිස්ස අසති බ්‍රාහ්මණභාවො නාහොසීති සම්මොහමත්තං වණ්ණාදයො. ඉදං පන සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණා – ''සභාවං ආචරියො ආහ, අකාරණාව මයං උජ්ඣායිම්හා''ති තුණ්හී අහෙසුං.

සීලපඤ්ඤාකථාවණ්ණනා

317. තතො භගවා 'කථිතො බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හො, කිං පනෙත්ථ පතිට්ඨාතුං සක්ඛිස්සති, න සක්ඛිස්සතී'ති? තස්ස වීමංසනත්ථං – ''ඉමෙසං පන බ්‍රාහ්මණා''තිආදිමාහ. **සීලපරිධොතාති** සීලපරිසුද්ධා. **යත්ථ සීලං තත්ථ පඤ්ඤාති** යස්මිං පුග්ගලෙ සීලං, තත්ථෙව පඤ්ඤා, කුතො දුස්සීලෙ පඤ්ඤා? පඤ්ඤාරහිතෙ වා ජළෙ එළමූගෙ කුතො සීලන්ති? **සීලපඤ්ඤාණන්ති** සීලඤ්ච පඤ්ඤාණඤ්ච සීලපඤ්ඤාණං. **පඤ්ඤාණන්ති** පඤ්ඤායෙව. එවමෙතං බ්‍රාහ්මණාති භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං අනුජානන්තො ආහ. තත්ථ **සීලපරිධොතා පඤ්ඤාති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ධොතා. කථං පන සීලෙන පඤ්ඤං ධොවතීති? යස්ස පුථුජ්ජනස්ස සීලං සට්ඨිඅසීතිවස්සානි අඛණ්ඩං හොති, සො මරණකාලෙපි සබ්බකිලෙසෙ ඝාතෙත්වා සීලෙන පඤ්ඤං ධොවිත්වා අරහත්තං ගණ්හාති. කන්දරසාලපරිවෙණෙ මහාසට්ඨිවස්සත්ථෙරො විය. ථෙරො කිර මරණමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා බලවවෙදනාය නිත්ථුනන්තෙ , තිස්සමහාරාජා ''ථෙරං පස්සිස්සාමී''ති ගන්ත්වා පරිවෙණද්වාරෙ ඨිතො තං සද්දං සුත්වා පුච්ඡි – ''කස්ස සද්දො අය''න්ති? ථෙරස්ස නිත්ථුනනසද්දොති. ''පබ්බජ්ජාය සට්ඨිවස්සෙන වෙදනාපරිග්ගහමත්තම්පි න කතං, න දානි නං වන්දිස්සාමී''ති නිවත්තිත්වා මහාබොධිං වන්දිතුං ගතො. තතො උපට්ඨාකදහරො ථෙරං ආහ – ''කිං නො, භන්තෙ, ලජ්ජාපෙථ, සද්ධොපි රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා න වන්දිස්සාමී''ති ගතොති. කස්මා ආවුසොති? තුම්හාකං නිත්ථුනනසද්දං සුත්වාති. ''තෙන හි මෙ ඔකාසං කරොථා''ති වත්වා වෙදනං වික්ඛම්භිත්වා අරහත්තං පත්වා දහරස්ස සඤ්ඤං අදාසි – ''ගච්ඡාවුසො, ඉදානි රාජානං අම්හෙ වන්දාපෙහී''ති. දහරො ගන්ත්වා – ''ඉදානි කිර ථෙරං, වන්දථා''ති ආහ. රාජා සංසුමාරපතිතෙන ථෙරං වන්දන්තො – ''නාහං අය්‍යස්ස අරහත්තං වන්දාමි, පුථුජ්ජනභූමියං පන ඨත්වා රක්ඛිතසීලමෙව වන්දාමී''ති ආහ, එවං සීලෙන පඤ්ඤං ධොවති නාම. යස්ස පන අබ්භන්තරෙ සීලසංවරො නත්ථි, උග්ඝටිතඤ්ඤුතාය පන චතුප්පදිකගාථාපරියොසානෙ පඤ්ඤාය සීලං ධොවිත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණාති. අයං පඤ්ඤාය සීලං ධොවති නාම. සෙය්‍යථාපි සන්තතිමහාමත්තො.

318. **කතමං පන තං බ්‍රාහ්මණාති** කස්මා ආහ? භගවා කිර චින්තෙසි – ''බ්‍රාහ්මණා බ්‍රාහ්මණසමයෙ පඤ්චසීලානි 'සීල'න්ති පඤ්ඤාපෙන්ති, වෙදත්තයඋග්ගහණපඤ්ඤා පඤ්ඤාති. උපරිවිසෙසං න ජානන්ති. යංනූනාහං බ්‍රාහ්මණස්ස උත්තරිවිසෙසභූතං මග්ගසීලං, ඵලසීලං, මග්ගපඤ්ඤං, ඵලපඤ්ඤඤ්ච දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙය්‍යා''න්ති. අථ නං කථෙතුකම්‍යතාය පුච්ඡන්තො – ''කතමං පන තං, බ්‍රාහ්මණ, සීලං කතමා සා පඤ්ඤා''ති ආහ. අථ බ්‍රාහ්මණො – ''මයා සකසමයවසෙන පඤ්හො විස්සජ්ජිතො. සමණො පන මං ගොතමො පුන නිවත්තිත්වා පුච්ඡති, ඉදානිස්සාහං චිත්තං පරිතොසෙත්වා විස්සජ්ජිතුං සක්කුණෙය්‍යං වා න වා? සචෙ න සක්ඛිස්සං පඨමං උප්පන්නාපි මෙ ලජ්ජා භිජ්ජිස්සති. අසක්කොන්තස්ස පන න සක්කොමීති වචනෙ දොසො නත්ථී''ති පුන නිවත්තිත්වා භගවතොයෙව භාරං කරොන්තො ''එත්තකපරමාව මය''න්තිආදිමාහ. තත්ථ **එත්තකපරමාති** එත්තකං සීලපඤ්ඤාණන්ති වචනමෙව පරමං අම්හාකං, තෙ මයං එත්තකපරමා, ඉතො පරං එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථං න ජානාමාති අත්ථො.

අථස්ස භගවා සීලපඤ්ඤාය මූලභූතස්ස තථාගතස්ස උප්පාදතො පභුති සීලපඤ්ඤාණං දස්සෙතුං – ''ඉධ බ්‍රාහ්මණ, තථාගතො''තිආදිමාහ. තස්සත්ථො සාමඤ්ඤඵලෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො, අයං පන විසෙසො, ඉධ තිවිධම්පි සීලං – ''ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මි''න්ති එවං සීලම්ච්චෙව නියාතිතං පඨමජ්ඣානාදීනි චත්තාරි ඣානානි අත්ථතො

පඤ්ඤාසම්පදා. එවං පඤ්ඤාවසෙන පන අනියානෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාය පදට්ඨානභාවමත්තෙන දස්සෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාතො පට්ඨාය පඤ්ඤා නියාතිතාති.

සොණදණ්ඩඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථා

319-322. **ස්වාතනායාති** පදස්ස අත්ථො අජ්ජතනායාති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **තෙන මං සා පරිසා පරිභවෙය්‍යාති** තෙන තුම්හෙ දූරතොව දිස්වා ආසනා වුට්ඨිතකාරණෙන මං සා පරිසා – ‘‘අයං සොණදණ්ඩො පච්ඡිමවයෙ ඨිතො මහල්ලකො, ගොතමො පන දහරො යුවා නත්තාපිස්ස නප්පහොති, සො නාම අත්තනො නත්තුමත්තභාවම්පි අප්පත්තස්ස ආසනා වුට්ඨාතී’’ති පරිභවෙය්‍ය. **ආසනා මෙ තං භවං ගොතමො පච්චුට්ඨානන්ති** මම අගාරවෙන අවුට්ඨානං නාම නත්ථි, භොගනාසනභයෙන පන න වුට්ඨහිස්සාමි, තං තුම්හෙ හි චෙව මයා ච ඤාතුං වට්ටති. තස්මා ආසනා මෙ එතං භවං ගොතමො පච්චුට්ඨානං ධාරෙතූති, ඉමිනා කිර සදිසො කුහකො දුල්ලභො, භගවති පනස්ස අගාරවං නාම නත්ථි, තස්මා භොගනාසනභයා කුහනවසෙන එවං වදති. පරපදෙසුපි එසෙව නයො. **ධම්මියා කථායාති**ආදීසු තඞ්ඛණානුරූපාය ධම්මියා කථාය දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං සන්දස්සෙත්වා කුසලෙ ධම්මෙ සමාදපෙත්වා ගණ්හාපෙත්වා. තත්ථ නං සමුත්තෙජෙත්වා සඋස්සාහං කත්වා තාය ච සඋස්සාහතාය අඤ්ඤෙහි ච විජ්ජමානගුණෙහි සම්පහංසෙත්වා ධම්මරතනවස්සං වස්සිත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. බ්‍රාහ්මණො පන අත්තනො කුහකතාය එවම්පි භගවති ධම්මවස්සං වස්සිතෙ විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. කෙවලමස්ස ආයතිං නිබ්බානත්ථාය වාසනාභාගියාය ච සබ්බා පුරිමපච්ඡිමකථා අහොසීති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා

323. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. මගධෙසූති** කූටදන්තසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **මගධෙසූති** මගධා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හීසද්දෙන මගධාති වුච්චති, තස්මිං මගධෙසු ජනපදෙ. ඉතො පරං පුරිමසුත්තද්වයෙ වුත්තනයමෙව. අම්බලට්ඨිකා බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තසදිසාව. **කූටදන්තොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං. **උපක්ඛටොති** සජ්ජිතො. **වච්ඡතරසතානීති** වච්ඡසතානි. **උරබ්භාති** තරුණමෙණ්ඩකා වුච්චන්ති. එතෙ තාව පාළියං ආගතායෙව. පාළියං පන අනාගතානම්පි අනෙකෙසං මිගපක්ඛීනං සත්තසත්තසතානි සම්පිණ්ඩිතානෙවාති වෙදිතබ්බානි. සබ්බසත්තසතිකයාගං කිරෙස යජිතුකාමො හොති. **ථූණූපනීතානීති** බන්ධිත්වා ඨපනත්ථාය යූපසඞ්ඛාතං ථූණං උපනීතානි.

328. **තිවිධන්ති** එත්ථ විධා වුච්චති ඨපනා, තිට්ඨපනන්ති අත්ථො. **සොළසපරික්ඛාරන්ති** සොළසපරිවාරං.

330-336. **පටිවසන්තීති** යඤ්ඤානුභවනත්ථාය පටිවසන්ති. **භූතපුබ්බන්ති** ඉදං භගවා පථවීගතං නිධිං උද්ධරිත්වා පුරතො රාසිං කරොන්තො විය භවපටිච්ඡන්නං පුබ්බචරිතං දස්සෙන්තො ආහ. **මහාවිජිතොති** සො කිර සාගරපරියන්තං මහන්තං පථවීමණ්ඩලං විජිනි, ඉති මහන්තං විජිතමස්සාති මහාවිජිතො ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං අගමාසි. **අඩ්ඪොතිආදීසු** යො කොචි අත්තනො සන්තකෙන විභවෙන අඩ්ඪො හොති, අයං පන න කෙවලං අඩ්ඪොයෙව, මහද්ධනො මහතා අපරිමාණසඞ්ඛ්‍යෙන ධනෙන සමන්නාගතො. පඤ්චකාමගුණවසෙන මහන්තා උළාරා භොගා අස්සාති **මහාභොගො.** පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙන චෙව සුවණ්ණමාසකරජතමාසකාදිවසෙන ච ජාතරූපරජතස්ස පහූතතාය **පහූතජාතරූපරජතො,** අනෙකකොටිසඞ්ඛ්‍යෙන ජාතරූපරජතෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **විත්තීති** තුට්ඨි, විත්තියා උපකරණං **විත්තූපකරණං** තුට්ඨිකාරණන්ති අත්ථො. පහූතං නානාවිධාලඞ්කාරසුවණ්ණරජතභාජනාදිභෙදං විත්තූපකරණමස්සාති **පහූතවිත්තූපකරණො.** සත්තරතනසඞ්ඛාතස්ස නිදහිත්වා ඨපිතධනස්ස සබ්බපුබ්බණ්ණාපරණ්ණසඞ්ගහිතස්ස ධඤ්ඤස්ස ච පහූතතාය **පහූතධනධඤ්ඤො** . අථවා ඉදමස්ස දෙවසිකං පරිබ්බයදානග්ගහණාදිවසෙන පරිවත්තනධනධඤ්ඤවසෙන වුත්තං.

පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරොති කොසො වුච්චති භණ්ඩාගාරං, නිදහිත්වා ඨපිතෙන ධනෙන පරිපුණ්ණකොසො, ධඤ්ඤෙන පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරො චාති අත්ථො. අථවා චතුබ්බිධො කොසො – හත්ථී, අස්සා, රථා, පත්තීති. කොට්ඨාගාරං තිවිධං – ධනකොට්ඨාගාරං, වත්ථකොට්ඨාගාරං, ධඤ්ඤකොට්ඨාගාරන්ති, තං සබ්බම්පි පරිපුණ්ණමස්සාති පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො. **උදපාදීති** උප්පජ්ජි. අයං කිර රාජා එකදිවසං රතනාවලොකනචාරිකං නාම නික්ඛන්තො. සො භණ්ඩාගාරිකං පුච්ඡි – ‘‘තාත, ඉදං එවං බහුධනං කෙන සඞ්ඝරිත’’න්ති? තුම්හාකං පිතුපිතාමහාදීහි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටාති. ඉදං පන ධනං සඞ්ඝරිත්වා තෙ කුහිං ගතාති? සබ්බෙව තෙ, දෙව, මරණවසං පත්තාති. අත්තනො ධනං අගහෙත්වාව ගතා, තාතාති? දෙව, කිං වදෙථ, ධනං නාමෙතං පහාය ගමනීයමෙව, නො ආදාය ගමනීයන්ති. අථ රාජා නිවත්තිත්වා සිරිගබ්භෙ නිසින්නො – ‘අධිගතා ඛො මෙ’තිආදීනි චින්තෙසි. තෙන වුත්තං – ‘‘එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදී’’ති.

337. **බ්‍රාහ්මණං ආමන්තෙත්වාති** කස්මා ආමන්තෙසි? අයං කිරෙවං චින්තෙසි – ‘‘දානං දෙන්තෙන නාම එකෙන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා දාතුං වට්ටති, අනාමන්තෙත්වා කතකම්මඤ්හි පච්ඡානුතාපං කරොතී’’ති. තස්මා ආමන්තෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා මහාදානං දාතුකාමො, ජනපදෙ චස්ස බහූ චොරා, තෙ අවූපසමෙත්වා දානං දෙන්තස්ස ඛීරදධිතණ්ඩුලාදිකෙ දානසම්භාරෙ ආහරන්තානං නිප්පුරිසානි ගෙහානි චොරා විලුම්පිස්සන්ති ජනපදො චොරභයෙනෙව කොලාහලො භවිස්සති, තතො රඤ්ඤො දානං න චිරං පවත්තිස්සති, චිත්තම්පිස්ස එකග්ගං න භවිස්සති, හන්ද, නං එතමත්ථං සඤ්ඤාපෙමී’’ති තතො තමත්ථං සඤ්ඤාපෙන්තො ‘‘භොතො, ඛො රඤ්ඤො’’තිආදිමාහ.

338. තත්ථ **සකණ්ටකොති** චොරකණ්ටකෙහි සකණ්ටකො. **පන්ථදූහනාති** පන්ථදූහා, පන්ථඝාතකාති අත්ථො. **අකිච්චකාරී අස්සාති** අකත්තබ්බකාරී අධම්මකාරී භවෙය්‍ය. **දස්සුඛීලන්ති** චොරඛීලං. **වධෙන වාති** මාරණෙන වා කොට්ටනෙන වා. **බන්ධනෙනාති** අද්දුබන්ධනාදිනා. **ජානියාති** හානියා; ‘‘සතං ගණ්හථ, සහස්සං ගණ්හථා’’ති එවං පවත්තිතදණ්ඩෙනාති අත්ථො. **ගරහායාති** පඤ්චසිඛමුණ්ඩකරණං, ගොමයසිඤ්චනං, ගීවාය කුදණ්ඩකබන්ධනන්ති එවමාදීනි කත්වා ගරහපාපනෙන. **පබ්බාජනායාති** රට්ඨතො නීහරණෙන. **සමූහනිස්සාමීති** සම්මා හෙතුනා නයෙන කාරණෙන ඌහනිස්සාමි. **හතාවසෙසකාති** මතාවසෙසකා. **උස්සහන්තීති** උස්සාහං කරොන්ති. **අනුප්පදෙතූති** දින්නෙ අප්පහොන්තෙ පුන අඤ්ඤම්පි බීජඤ්ච භත්තඤ්ච කසිඋපකරණභණ්ඩඤ්ච සබ්බං දෙතූති අත්ථො. **පාභතං අනුප්පදෙතූති** සක්ඛිං අකත්වා පණ්ණෙ අනාරොපෙත්වා මූලච්ඡෙජ්ජවසෙන භණ්ඩමූලං දෙතූති අත්ථො. භණ්ඩමූලස්ස හි පාභතන්ති නාමං. යථාහ –

‘‘අප්පකෙනපි මෙධාවී, පාභතෙන විචක්ඛණො;
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම’’න්ති. (ජා. 1.1.4);

හත්තවෙතනන්ති දෙවසිකං හත්තඤ්චෙව මාසිකාදිපරිබ්බයඤ්ච තස්ස තස්ස කුසලකම්මසූරභාවානුරූපෙන ඨානන්තරගාමනිගමාදිදානෙන සද්ධිං දෙතූති අත්ථො. **සකම්මපසුතාති** කසිවාණිජ්ජාදීසු සකෙසු කම්මෙසු උය්‍යුත්තා බ්‍යාවටා. **රාසිකොති** ධනධඤ්ඤානං රාසිකො. **ඛෙමට්ඨිතාති** ඛෙමෙන ඨිතා අභයා. **අකණ්ටකාති** චොරකණ්ටකරහිතා. **මුදා මොදමානාති** මොදා මොදමානා. අයමෙව වා පාඨො, අඤ්ඤමඤ්ඤං පමුදිතචිත්තාති අධිප්පායො. **අපාරුතඝරාති** චොරානං අභාවෙන ද්වාරානි අසංවරිත්වා විවටද්වාරාති අත්ථො. **එතදවොචාති** ජනපදස්ස සබ්බාකාරෙන ඉද්ධඵීතභාවං ඤත්වා එතං අවොච.

චතුපරික්ඛාරවණ්ණනා

339. **තෙන හි භවං රාජාති** බ්‍රාහ්මණො කිර චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා මහාදානං දාතුං අතිවිය උස්සාහජාතො. සචෙ පන අත්තනො අනුයන්තා ඛත්තියාදයො අනාමන්තෙත්වා දස්සති. නාස්ස තෙ අත්තමනා භවිස්සන්ති; යථා දානං තෙ අත්තමනා හොන්ති, තථා කරිස්සාමී’’ති. තස්මා ‘‘තෙන හි භව’’න්තිආදිමාහ. තත්ථ **නෙගමාති** නිගමවාසිනො. **ජානපදාති** ජනපදවාසිනො . **ආමන්තයතන්ති** ආමන්තෙතු ජානාපෙතු. **යං මම අස්සාති** යං තුම්හාකං අනුජානනං මම භවෙය්‍ය. **අමච්චාති** පියසහායකා. **පාරිසජ්ජාති** සෙසා ආණත්තිකාරකා. **යජතං භවං රාජාති** යජතු භවං, තෙ කිර – අයං රාජා ‘‘අහං ඉස්සරො’’ති පසය්හ දානං අදත්වා අම්හෙ ආමන්තෙසි, අහොනෙන සුට්ඨු කත’’න්ති අත්තමනා එවමාහංසු. අනාමන්තිතෙ පනස්ස යඤ්ඤට්ඨානං දස්සනායපි න ගච්ඡෙය්‍යුං. **යඤ්ඤකාලො මහාරාජාති** දෙය්‍යධම්මස්මිඤ්හි අසති මහල්ලකකාලෙ ච එවරූපං දානං දාතුං න සක්කා, ත්වං පන මහාධනො චෙව තරුණො ච, එතෙන තෙ යඤ්ඤකාලොති දස්සෙන්තා වදන්ති. **අනුමතිපක්ඛාති** අනුමතියා පක්ඛා, අනුමතිදායකාති අත්ථො. **පරික්ඛාරා භවන්තීති** පරිවාරා භවන්ති. ‘‘රථො සීලපරික්ඛාරො, ඣානක්ඛො චක්කවීරියො’’ති (සං. නි. 5.4) එත්ථ පන අලඞ්කාරො පරික්ඛාරොති වුත්තො.

අට්ඨපරික්ඛාරවණ්ණනා

340. **අට්ඨහඞ්ගෙහීති** උභතො සුජාතාදීහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි. **යසසාති** ආණාඨපනසමත්ථතාය. **සද්ධොති** දානස්ස ඵලං අත්ථීති සද්දහති. **දායකොති** දානසූරො. න සද්ධාමත්තකෙනෙව තිට්ඨති, පරිච්චජිතුම්පි සක්කොතීති අත්ථො. **දානපතීති** යං දානං දෙති, තස්ස පති හුත්වා දෙති, න දාසො, න සහායො. යො හි අත්තනා මධුරං භුඤ්ජති, පරෙසං අමධුරං දෙති, සො දානසඞ්ඛාතස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස දාසො හුත්වා දෙති. යො යං අත්තනා භුඤ්ජති, තදෙව දෙති, සො සහායො හුත්වා දෙති. යො පන අත්තනා යෙන කෙනචි යාපෙති, පරෙසං මධුරං දෙති, සො පති ජෙට්ඨකො සාමී හුත්වා දෙති, අයං තාදිසොති අත්ථො. **සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානන්ති** එත්ථ සමිතපාපා **සමණා,** බාහිතපාපා බ්‍රාහ්මණා. **කපණාති** දුග්ගතා දලිද්දමනුස්සා. **අද්ධිකාති** පථාවිනො. **වණිබ්බකාති** යෙ – ‘‘ඉට්ඨං දින්නං, කන්තං, මනාපං, කාලෙන අනවජ්ජං දින්නං, දදං චිත්තං පසාදෙය්‍ය, ගච්ඡතු භවං බ්‍රහ්මලොක’’න්තිආදිනා නයෙන දානස්ස වණ්ණං ථොමයමානා විචරන්ති. **යාචකාති** යෙ – ‘‘පසතමත්තං දෙථ, සරාවමත්තං දෙථා’’තිආදීනි වත්වා යාචමානා විචරන්ති. **ඔපානභූතොති** උදපානභූතො. සබ්බෙසං සාධාරණපරිභොගො, චතුමහාපථෙ ඛතපොක්ඛරණී විය හුත්වාති අත්ථො. **සුතජාතස්සාති** එත්ථ සුතමෙව සුතජාතං. **අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙ අත්ථෙ චින්තෙතුන්ති** එත්ථ – ‘‘අතීතෙ පුඤ්ඤස්ස කතත්තායෙව මෙ අයං සම්පත්තී’’ති, එවං චින්තෙන්තො අතීතමත්ථං චින්තෙතුං පටිබලො නාම හොති. ‘‘ඉදානි පුඤ්ඤං කත්වාව අනාගතෙ සක්කා සම්පත්තිං පාපුණිතු’’න්ති චින්තෙන්තො අනාගතමත්ථං චින්තෙතුං පටිබලො නාම හොති. ‘‘ඉදං පුඤ්ඤකම්මං නාම සප්පුරිසානං ආචිණ්ණං, මය්හඤ්ච භොගාපි සංවිජ්ජන්ති, දායකචිත්තම්පි අත්ථි; හන්දාහං පුඤ්ඤානි කරොමී’’ති චින්තෙන්තො පච්චුප්පන්නමත්ථං චින්තෙතුං පටිබලො නාම හොතීති වෙදිතබ්බො. **ඉති ඉමානීති** එවං යථා වුත්තානි එතානි. එතෙහි කිර අට්ඨහඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස දානං සබ්බදිසාහි මහාජනො උපසඞ්කමති. ‘‘අයං දුජ්ජාතො කිත්තකං කාලං දස්සති, ඉදානි විප්පටිසාරී හුත්වා උපච්ඡින්දිස්සතී’’ති එවමාදීනි චින්තෙත්වා න කොචි උපසඞ්කමිතබ්බං මඤ්ඤති. තස්මා එතානි අට්ඨඞ්ගානි පරික්ඛාරා භවන්තීති වුත්තානි.

චතුපරික්ඛාරාදිවණ්ණනා

341. **සුජං පග්ගණ්හන්තානන්ති** මහායාගපටිග්ගණ්හනට්ඨානෙ දානකටච්ඡුං පග්ගණ්හන්තානං. **ඉමෙහි චතූහීති** එතෙහි සුජාතාදීහි. එතෙසු හි අසති – ‘‘එවං දුජ්ජාතස්ස සංවිධානෙන පවත්තදානං කිත්තකං කාලං පවත්තිස්සතී’’තිආදීනි වත්වා උපසඞ්කමිතාරො න හොන්ති. ගරහිතබ්බාභාවතො පන උපසඞ්කමන්තියෙව. තස්මා ඉමානිපි පරික්ඛාරා භවන්තීති වුත්තානි.

342. **තිස්සො විධා දෙසෙසීති** තීණි ඨපනානි දෙසෙසි. සො කිර චින්තෙසි – ‘‘දානං දදමානා නාම තිණ්ණං ඨානානං අඤ්ඤතරස්මිං චලන්ති හන්දාහං ඉමං රාජානං තෙසු ඨානෙසු පඨමතරඤ්ඤෙව නිච්චලං කරොමී’’ති. තෙනස්ස තිස්සො විධා දෙසෙසීති. **සො හොතො රඤ්ඤොති** ඉදං කරණත්ථෙ සාමිවචනං. හොතා රඤ්ඤාති වා පාඨො. **විප්පටිසාරො න කරණීයොති** ‘‘භොගානං විගමහෙතුකො පච්ඡානුතාපො න කත්තබ්බො, පුබ්බචෙතනා පන අචලා පතිට්ඨපෙතබ්බා, එවඤ්හි දානං මහප්ඵලං හොතී’’ති දස්සෙති. ඉතරෙසුපි ද්වීසු ඨානෙසු එසෙව නයො.

මුඤ්චචෙතනාපි හි පච්ඡාසමනුස්සරණචෙතනා ච නිච්චලාව කාතබ්බා. තථා අකරොන්තස්ස දානං න මහප්ඵලං හොති, නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමති, මහාරොරුවං උපපන්නස්ස සෙට්ඨිගහපතිනො විය.

343. **දසහාකාරෙහීති** දසහි කාරණෙහි. තස්ස කිර එවං අහොසි – සචායං රාජා දුස්සීලෙ දිස්වා – ''නස්සති වත මෙ දානං, යස්ස මෙ එවරූපා දුස්සීලා භුඤ්ජන්ති''ති සීලවන්තෙසුපි විප්පටිසාරං උප්පාදෙස්සති, දානං න මහප්ඵලං භවිස්සති. විප්පටිසාරො ච නාම දායකානං පටිග්ගාහකතොව උප්පජ්ජති , හන්දස්ස පඨමමෙව තං විප්පටිසාරං විනොදෙමීති. තස්මා දසහාකාරෙහි උපච්ඡිජ්ජිතුං යුත්තං පටිග්ගාහකෙසුපි විප්පටිසාරං විනොදෙසීති. **තෙසඤ්ඤෙව තෙනාති** තෙසඤ්ඤෙව තෙන පාපෙන අනිට්ඨො විපාකො භවිස්සති, න අඤ්ඤෙසන්ති දස්සෙති. **යජතං භවන්ති** දෙතු භවං. **සජ්ජතන්ති** විස්සජ්ජතු. **අන්තරන්ති** අබ්භන්තරං.

344. **සොළසහි ආකාරෙහි චිත්තං සන්දස්සෙසීති** ඉධ බ්‍රාහ්මණො රඤ්ඤො මහාදානානුමොදනං නාම ආරද්ධො. තත්ථ **සන්දස්සෙසීති** – 'ඉදං දානං දාතා එවරූපං සම්පත්තිං ලභතී'ති දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා කථෙසි. **සමාදපෙසීති** තදත්ථං සමාදපෙත්වා කථෙසි. **සමුත්තෙජෙසීති** විප්පටිසාරවිනොදනෙනස්ස චිත්තං වොදාපෙසි. **සම්පහංසෙසීති** 'සුන්දරං තෙ කතං, මහාරාජ, දානං දදමානෙනා'ති ථුතිං කත්වා කථෙසි. **වත්තා ධම්මතො නත්ථීති** ධම්මෙන සමෙන කාරණෙන වත්තා නත්ථි.

345. **න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසු යූපත්ථාය න දබ්භා ලූයිංසු බරිහිසත්ථායාති** යෙ යූපනාමකෙ මහාථම්භෙ උස්සාපෙත්වා – ''අසුකරාජා අසුකාමච්චො අසුකබ්‍රාහ්මණො එවරූපං නාම මහායාගං යජතී''ති නාමං ලිඛිත්වා ඨපෙන්ති. යානි ච දබ්භතිණානි ලායිත්වා වනමාලාසඞ්ඛෙපෙන යඤ්ඤසාලං පරික්ඛිපන්ති, භූමියං වා පත්ථරන්ති, තෙපි න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසු, න දබ්භා ලූයිංසු. කිං පන ගාවො වා අජාදයො වා හඤ්ඤිස්සන්තීති දස්සෙති. **දාසාති** අන්තොගෙහදාසාදයො. **පෙස්සාති** යෙ පුබ්බමෙව ධනං ගහෙත්වා කම්මං කරොන්ති. **කම්මකරාති** යෙ භත්තවෙතනං ගහෙත්වා කරොන්ති. දණ්ඩතජ්ජිතා නාම දණ්ඩයට්ඨිමුග්ගරාදීනි ගහෙත්වා – ''කම්මං කරොථ කරොථා''ති එවං තජ්ජිතා. භයතජ්ජිතා නාම – සචෙ කම්මං කරොසි, කුසලං. නො චෙ කරොසි, ඡින්දිස්සාම වා බන්ධිස්සාම වා මාරෙස්සාම වාති එවං භයෙන තජ්ජිතා. එතෙ පන න දණ්ඩතජ්ජිතා, න භයතජ්ජිතා, න අස්සුමුඛා රොදමානා පරිකම්මානි අකංසු. අථ ඛො පියසමුදාචාරෙනෙව සමුදාචරියමානා අකංසු. න හි තත්ථ දාසං වා දාසාති, පෙස්සං වා පෙස්සාති, කම්මකරං වා කම්මකරාති ආලපන්ති. යථානාමවසෙනෙව පන පියසමුදාචාරෙන ආලපිත්වා ඉත්ථිපුරිසබලවන්තදුබ්බලානං අනුරූපමෙව කම්මං දස්සෙත්වා – ''ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොථා''ති වදන්ති. තෙපි අත්තනො රුචිවසෙනෙව කරොන්ති. තෙන වුත්තං – ''යෙ ඉච්ඡිංසු, තෙ අකංසු; යෙ න ඉච්ඡිංසු, න තෙ අකංසු. යං ඉච්ඡිංසු, තං අකංසු; යං න ඉච්ඡිංසු, න තං අකංසු''ති. **සප්පිතෙලනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙව සො යඤ්ඤො නිට්ඨානමගමාසීති** රාජා කිර බහිනගරස්ස චතූසු ද්වාරෙසු අන්තොනගරස්ස ච මජ්ඣෙති පඤ්චසු ඨානෙසු මහාදානසාලායො කාරාපෙත්වා එකෙකිස්සාය සාලාය සතසහස්සං සතසහස්සං කත්වා දිවසෙ දිවසෙ පඤ්චසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා සූරියුග්ගමනතො පට්ඨාය තස්ස තස්ස කාලස්ස අනුරූපෙහි සහත්ථෙන සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා පණීතෙහි සප්පිතෙලාදිසම්මිස්සෙහෙව යාගුඛජ්ජකභත්තබ්‍යඤ්ජනපානකාදීහි මහාජනං සන්තප්පෙසි. භාජනානි පූරෙත්වා ගණ්හිතුකාමානං තථෙව දාපෙසි. සායණ්හසමයෙ පන වත්ථගන්ධමාලාදීහි සම්පූජෙසි. සප්පිආදීනං පන මහාචාටියො පූරාපෙත්වා – ''යො යං පරිභුඤ්ජිතුකාමො, සො තං පරිභුඤ්ජතූ''ති අනෙකසතෙසු ඨානෙසු ඨපාපෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ''සප්පිතෙලනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙව සො යඤ්ඤො නිට්ඨානමගමාසී''ති.

346. **පහූතං සාපතෙය්‍යං ආදායාති** බහුං ධනං ගහෙත්වා. තෙ කිර චින්තෙසුං – ''අයං රාජා සප්පිතෙලාදීනි ජනපදතො අනාහරාපෙත්වා අත්තනො සන්තකමෙව නීහරිත්වා මහාදානං දෙති. අම්හෙහි පන 'රාජා න කිඤ්චි ආහරාපෙතී'ති න යුත්තං තුණ්හී භවිතුං. න හි රඤ්ඤො ඝරෙ ධනං අක්ඛයධම්මමෙව, අම්හෙසු ච අදෙන්තෙසු කො අඤ්ඤො රඤ්ඤො දස්සති, හන්දස්ස ධනං උපසංහරාමා''ති තෙ ගාමභාගෙන ච නිගමභාගෙන ච නගරභාගෙන ච සාපතෙය්‍යං සංහරිත්වා සකටානි පූරෙත්වා රඤ්ඤො උපහරිංසු. තං සන්ධාය – ''පහූතං සාපතෙය්‍යා''න්තිආදිමාහ.

347. **පුරත්ථිමෙන යඤ්ඤවාටස්සාති** පුරත්ථිමතො නගරද්වාරෙ දානසාලාය පුරත්ථිමභාගෙ. යථා පුරත්ථිමදිසතො ආගච්ඡන්තා ඛත්තියානං දානසාලාය යාගුං පිවිත්වා රඤ්ඤො දානසාලාය භුඤ්ජිත්වා නගරං පවිසන්ති. එවරූපෙ ඨානෙ පට්ඨපෙසුං. **දක්ඛිණෙන යඤ්ඤවාටස්සාති** දක්ඛිණතො නගරද්වාරෙ දානසාලාය වුත්තනයෙනෙව දක්ඛිණභාගෙ පට්ඨපෙසුං. පච්ඡිමුත්තරෙසුපි එසෙව නයො.

348. **අහො යඤ්ඤො, අහො යඤ්ඤසම්පදාති** බ්‍රාහ්මණා සප්පිආදීහි නිට්ඨානගමනං සුත්වා – ''යං ලොකෙ මධුරං, තදෙව සමණො ගොතමො කථෙති, හන්දස්ස යඤ්ඤං පසංසාමා''ති තුට්ඨචිත්තා පසංසමානා එවමාහංසු. **තුණ්හීභූතොව නිසින්නො හොතීති** උපරි වත්තබ්බමත්ථං චින්තයමානො නිස්සද්දොව නිසින්නො හොති. **අභිජානාති පන භවං ගොතමොති** ඉදං බ්‍රාහ්මණො පරිහාරෙන පුච්ඡන්තො ආහ. ඉතරථා හි – ''කිං පන ත්වං, භො ගොතම, තදා රාජා අහොසි, උදාහු පුරොහිතො බ්‍රාහ්මණො''ති එවං උජුකමෙව පුච්ඡයමානො අගාරවො විය හොති.

නිච්චදානඅනුකුලයඤ්ඤවණ්ණනා

349. **අත්ථි පන, භො ගොතමාති** – ඉදං බ්‍රාහ්මණො ''සකලජම්බුදීපවාසීනං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දානං නාම දාතුං ගරුකං සකලජනපදො ච අත්තනො කම්මානි අකරොන්තො නස්සිස්සති, අත්ථි නු ඛො අම්හාකම්පි ඉමම්හා යඤ්ඤා අඤ්ඤො යඤ්ඤො අප්පසමාරම්භතරො චෙව මහප්ඵලතරො වා''ති එතමත්ථං පුච්ඡන්තො ආහ. **නිච්චදානානීති** ධුවදානානි නිච්චභත්තානි. **අනුකුලයඤ්ඤානීති** – ''අම්හාකං පිතුපිතාමහාදීහි පවත්තිතානී''ති කත්වා පච්ඡා දුග්ගතපුරිසෙහිපි වංසපරම්පරාය පවත්තෙතබ්බානි යාගානි, එවරූපානි කිර සීලවන්තෙ උද්දිස්ස නිබද්ධදානානි තස්මිං කුලෙ දලිද්දාපි න උපච්ඡින්දන්ති.

තත්‍රිදං වත්ථු – අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර සරෙ පඤ්ච නිච්චභත්තසතානි දීයිංසු. දන්තමයසලාකානි පඤ්චසතානි අහෙසුං. අථ තං කුලං අනුක්කමෙන දාලිද්දියෙන අභිභූතං, එකා තස්මිං කුලෙ දාරිකා එකසලාකතො උද්ධං දාතුං නාසක්ඛි. සාපි පච්ඡා සෙතවාහනරජ්ජං ගන්ත්වා බලං සොධෙත්වා ලද්ධධඤ්ඤෙන තං සලාකං අදාසි. එකො ථෙරො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තං ආනෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සා තතො පට්ඨාය පුන පඤ්චපි සලාකභත්තසතානි පවත්තෙසි.

දණ්ඩප්පහාරාති – ''පටිපාටියා තිට්ඨථ තිට්ඨථා''ති උජුං ගන්ත්වා ගණ්හථ ගණ්හථාති ච ආදීනි වත්වා දීයමානා දණ්ඩප්පහාරාපි ගලග්ගාහාපි දිස්සන්ති. **අයං ඛො, බ්‍රාහ්මණ, හෙතු…පෙ…. මහානිසංසතරඤ්චාති**. එත්ථ යස්මා මහායඤ්ඤෙ විය ඉමස්මිං සලාකභත්තෙ න බහූහි වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වා උපකරණෙහි වා අත්ථො අත්ථි, තස්මා එතං අප්පට්ඨතරං. යස්මා චෙත්ථ න බහූනං කම්මච්ඡෙදවසෙන පීළාසඞ්ඛාතො සමාරම්භො අත්ථි, තස්මා අප්පසමාරම්භතරං. යස්මා චෙතං සඞ්ඝස්ස යිට්ඨං පරිච්චත්තං, තස්මා යඤ්ඤන්ති වුත්තං, යස්මා පන ඡළඞ්ගසමන්නාගතාය දක්ඛිණාය මහාසමුද්දෙ උදකස්සෙව න සුකරං පුඤ්ඤාභිසන්දස්ස පමාණං කාතුං, ඉදඤ්ච තථාවිධං. තස්මා තං මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චාති වෙදිතබ්බං. ඉදං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ඉදම්පි නිච්චභත්තං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දදතො දිවසෙ දිවසෙ එකස්ස කම්මං නස්සති. නවනවො උස්සාහො ච ජනෙතබ්බො හොති, අත්ථි නු ඛො ඉතොපි අඤ්ඤො යඤ්ඤො අප්පට්ඨතරො ච අප්පසමාරම්භතරො චාති. තස්මා ''අත්ථි පන, භො ගොතමා''තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා සලාකභත්තෙ කිච්චපරියොසානං නත්ථි, එකෙන උට්ඨාය සමුට්ඨාය අඤ්ඤං කම්මං අකත්වා සංවිධාතබ්බමෙව. විහාරදානෙ පන කිච්චපරියොසානං අත්ථි. පණ්ණසාලං වා හි කාරෙතුං කොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා මහාවිහාරං වා, එකවාරං ධනපරිච්චාගං කත්වා කාරිතං සත්තට්ඨවස්සානිපි වස්සසතම්පි වස්සසහස්සම්පි ගච්ඡතියෙව. කෙවලං ජිණ්ණපතිතට්ඨානෙ පටිසඞ්ඛරණමත්තමෙව කාතබ්බං හොති. තස්මා ඉදං විහාරදානං සලාකභත්තතො අප්පට්ඨතරං අප්පසමාරම්භතරඤ්ච හොති. යස්මා පනෙත්ථ සුත්තන්තපරියායෙන යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායාති ආදයො නවානිසංසා වුත්තා, ඛන්ධකපරියායෙන.

> ''සීතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාළමිගානි ච;
> සිරිංසපෙ ච මකසෙ ච, සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියො.
>
> තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
> ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, **ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.**
>
> විහාරදානං සඞ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
> තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තනො;
> විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ.
>
> තස්මා අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච;
> දදෙය උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා.
>
> තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛාපනූදනං;
> යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො''ති. (චූළව. 295);

සත්තරසානිසංසා වුත්තා. තස්මා එතං සලාකභත්තතො මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චාති වෙදිතබ්බං. සඞ්ඝස්ස පන පරිච්චත්තත්තාව යඤ්ඤොති වුච්චති. ඉදම්පි සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''ධනපරිච්චාගං කත්වා විහාරදානං නාම දුක්කරං, අත්තනො සන්තකා හි කාකණිකාපි පරස්ස දුප්පරිච්චජා, හන්දාහං ඉතොපි අප්පට්ඨතරඤ්ච අප්පසමාරම්භතරඤ්ච යඤ්ඤං පුච්ඡාමී''ති. තතො තං පුච්ඡන්තො – ''අත්ථි පන භො''තිආදිමාහ.

350-351. තත්ථ යස්මා සකිං පරිච්චත්තෙපි විහාරෙ පුනප්පුනං ඡාදනඛණ්ඩඵුල්ලප්පටිසඞ්ඛරණාදිවසෙන කිච්චං අත්ථියෙව, සරණං පන එකභික්ඛුස්ස වා සන්තිකෙ සඞ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා සකිං ගහිතං ගහිතමෙව හොති, නත්ථි තස්ස පුනප්පුනං කත්තබ්බතා, තස්මා තං විහාරදානතො අප්පට්ඨතරඤ්ච අප්පසමාරම්භතරඤ්ච හොති. යස්මා ච සරණගමනං නාම තිණ්ණං රතනානං ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤකම්මං සග්ගසම්පත්තිං දෙති, තස්මා මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චාති වෙදිතබ්බං. තිණ්ණං පන රතනානං ජීවිතපරිච්චාගවසෙන යඤ්ඤොති වුච්චති.

352. ඉදං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''අත්තනො ජීවිතං නාම පරස්ස පරිච්චජිතුං දුක්කරං, අත්ථි නු ඛො ඉතොපි අප්පට්ඨතරො යඤ්ඤො''ති තතො තං පුච්ඡන්තො පුන ''අත්ථි පන, භො ගොතමා''තිආදිමාහ. තත්ථ පාණාතිපාතා වෙරමණීතිආදීසු **වෙරමණී** නාම විරති. සා තිවිධා හොති – සම්පත්තවිරති, සමාදානවිරති සෙතුඝාතවිරතීති. තත්ථ යො සික්ඛාපදානි අගහෙත්වාපි කෙවලං අත්තනො ජාතිගොත්තකුලාපදෙසාදීනි අනුස්සරිත්වා – ''න මෙ ඉදං පතිරූප''න්ති පාණාතිපාතාදීනි න කරොති, සම්පත්තවත්ථුං පරිහරති. තතො ආරකා විරමති. තස්ස සා විරති සම්පත්තවිරතීති වෙදිතබ්බා.

''අජ්ජතග්ගෙ ජීවිතහෙතුපි පාණං න හනාමී''ති වා ''පාණාතිපාතා විරමාමී''ති වා ''වෙරමණිං සමාදියාමී''ති වා එවං සික්ඛාපදානි ගණ්හන්තස්ස පන විරති සමාදානවිරතීති වෙදිතබ්බා.

අරියසාවකානං පන මග්ගසම්පයුත්තා විරති සෙතුඝාතවිරති නාම. තත්ථ පුරිමා ද්වෙ විරතියො යං වොරොපනාදිවසෙන වීතික්කමිතබ්බං ජීවිතින්ද්‍රියාදිවත්ථු, තං ආරම්මණං කත්වා පවත්තන්ති. පච්ඡිමා නිබ්බානාරම්මණාව. එත්ථ ච යො පඤ්ච සික්ඛාපදානි එකතො ගණ්හති, තස්ස එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානි භින්නානි හොන්ති. යො එකෙකං ගණ්හති, සො යං වීතික්කමති, තදෙව භිජ්ජති. සෙතුඝාතවිරතියා පන භෙදො නාම නත්ථි, භවන්තරෙපි හි අරියසාවකො ජීවිතහෙතුපි නෙව පාණං හනති න සුරං පිවති. සචෙපිස්ස සුරඤ්ච ඛීරඤ්ච මිස්සෙත්වා මුඛෙ පක්ඛිපන්ති, ඛීරමෙව පවිසති, න සුරා. යථා කිං? කොඤ්චසකුණානං ඛීරමිස්සකෙ උදකෙ ඛීරමෙව පවිසති? න උදකං. ඉදං යොනිසිද්ධන්ති චෙ, ඉදං ධම්මතාසිද්ධන්ති ච වෙදිතබ්බං. යස්මා පන සරණගමනෙ දිට්ඨිඋජුකකරණං නාම භාරියං. සික්ඛාපදසමාදානෙ පන විරතිමත්තකමෙව. තස්මා එතං යථා වා තථා වා ගණ්හන්තස්සාපි සාධුකං ගණ්හන්තස්සාපි අප්පට්ඨතරඤ්ච අප්පසමාරම්භතරඤ්ච. පඤ්චසීලසදිසස්ස පන දානස්ස අභාවතො එත්ථ මහප්ඵලතා මහානිසංසතා ච වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

''පඤ්චිමානි , භික්ඛවෙ, දානානි මහාදානානි අග්ගඤ්ඤානි රත්තඤ්ඤානි වංසඤ්ඤානි පොරාණානි අසංකිණ්ණානි අසංකිණ්ණපුබ්බානි න සඞ්කියන්ති න සඞ්කියිස්සන්ති අප්පටිකුට්ඨානි සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහි. කතමානි පඤ්ච? ඉධ, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති. පාණාතිපාතා පටිවිරතො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දෙති, අවෙරං දෙති අබ්‍යාපජ්ඣං දෙති. අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දත්වා අවෙරං දත්වා අබ්‍යාපජ්ඣං දත්වා අපරිමාණස්ස අභයස්ස අවෙරස්ස අබ්‍යාපජ්ඣස්ස භාගී හොති. ඉදං, භික්ඛවෙ, පඨමං දානං මහාදානං...පෙ.... විඤ්ඤූහීති.

පුන චපරං, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො අදින්නාදානං පහාය...පෙ.... කාමෙසුමිච්ඡාචාරං පහාය...පෙ.... මුසාවාදං පහාය...පෙ.... සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානං පහාය...පෙ.... ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්ච දානානි මහාදානානි අග්ගඤ්ඤානි...පෙ.... විඤ්ඤූහී''ති (අ. නි. 8.39).

ඉදඤ්ච පන සීලපඤ්චකං – ''අත්තසිනෙහඤ්ච ජීවිතසිනෙහඤ්ච පරිච්චජිත්වා රක්ඛිස්සාමී''ති සමාදින්නතාය යඤ්ඤොති වුච්චති. තත්ථ කිඤ්චාපි පඤ්චසීලතො සරණගමනමෙව ජෙට්ඨකං, ඉදං පන සරණගමනෙයෙව පතිට්ඨාය රක්ඛිතසීලවසෙන මහප්ඵලන්ති වුත්තං.

353. ඉදම්පි සුත්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''පඤ්චසීලං නාම රක්ඛිතුං ගරුකං, අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤං කිඤ්චි ඊදිසමෙව හුත්වා ඉතො අප්පට්ඨතරඤ්ච මහප්ඵලතරඤ්චා''ති. තතො තං පුච්ඡන්තො පුනපි – ''අත්ථි පන, භො ගොතමා''තිආදිමාහ. අථස්ස භගවා තිවිධසීලපාරිපූරියං ඨිතස්ස පඨමජ්ඣානාදීනං යඤ්ඤානං අප්පට්ඨතරඤ්ච මහප්ඵලතරඤ්ච දස්සෙතුකාමො බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය දෙසනං ආරභන්තො ''ඉධ බ්‍රාහ්මණා''තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා හෙට්ඨා වුත්තෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතො පඨමං ඣානං, පඨමජ්ඣානාදීසු ඨිතො දුතියජ්ඣානාදීනි නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති, තස්මා තානි අප්පට්ඨානි අප්පසමාරම්භානි. යස්මා පනෙත්ථ පඨමජ්ඣානං එකං කප්පං බ්‍රහ්මලොකෙ ආයුං දෙති. දුතියං අට්ඨකප්පෙ. තතියං චතුසට්ඨිකප්පෙ. චතුත්ථං පඤ්චකප්පසතානි. තදෙව ආකාසානඤ්චායතනාදිසමාපත්තිවසෙන භාවිතං වීසති, චත්තාලීසං, සට්ඨි, චතුරාසීති ච කප්පසහස්සානි ආයුං දෙති; තස්මා මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්ච. නීවරණාදීනං පන පච්චනීකානං ධම්මානං පරිච්චත්තත්තා තං යඤ්ඤන්ති වෙදිතබ්බං.

විපස්සනාඤාණම්පි යස්මා චතුත්ථජ්ඣානපරියොසානෙසු ගුණෙසු පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති, තස්මා අප්පට්ඨං අප්පසමාරම්භං; විපස්සනාසුඛසදිසස්ස පන සුඛස්ස අභාවා මහප්ඵලං. පච්චනීකකිලෙසපරිච්චාගතො යඤ්ඤොති. මනොමයිද්ධිපි යස්මා විපස්සනාඤාණෙ පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති, තස්මා අප්පට්ඨා අප්පසමාරම්භා; අත්තනො සදිසරූපනිම්මානසමත්ථතාය මහප්ඵලා. අත්තනො පච්චනීකකිලෙසපරිච්චාගතො යඤ්ඤො. ඉද්ධිවිධඤාණාදීනිපි යස්මා මනොමයඤාණාදීසු පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමති, තස්මා අප්පට්ඨානි අප්පසමාරම්භානි, අත්තනො අත්තනො පච්චනීකකිලෙසප්පහානතො යඤ්ඤො. ඉද්ධිවිධං පනෙත්ථ නානාවිධවිකුබ්බනදස්සනසමත්ථතාය. දිබ්බසොතං දෙවමනුස්සානං සද්දසවනසමත්ථතාය; චෙතොපරියඤාණං පරෙසං සොළසවිධචිත්තජානනසමත්ථතාය; පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානසමනුස්සරණසමත්ථතාය; දිබ්බචක්ඛු ඉච්ඡිතිච්ඡිතරූපදස්සනසමත්ථතාය; ආසවක්ඛයඤාණං අතිපණීතලොකුත්තරමග්ගසුඛනිප්ඵාදනසමත්ථතාය මහප්ඵලන්ති වෙදිතබ්බං. යස්මා පන අරහත්තතො විසිට්ඨතරො

අඤ්ඤො යඤ්ඤො නාම නත්ථි, තස්මා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං සමාපෙන්තො – ‘‘අයම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණා’’තිආදිමාහ.

කූටදන්තඋපාසකත්තපටිවෙදනාවණ්ණනා

354-358. **එවං වුත්තෙති** එවං භගවතා වුත්තෙ දෙසනාය පසීදිත්වා සරණං ගන්තුකාමො කූටදන්තො බ්‍රාහ්මණො – ‘එතං අභික්කන්තං භො, ගොතමා’තිආදිකං වචනං අවොච. **උපවායතූති** උපගන්ත්වා සරීරදරථං නිබ්බාපෙන්තො තනුසීතලො වාතො වායතූති. ඉදඤ්ච පන වත්වා බ්‍රාහ්මණො පුරිසං පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡ, තාත, යඤ්ඤවාටං පවිසිත්වා සබ්බෙ තෙ පාණයො බන්ධනා මොචෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා තථා කත්වා ආගන්ත්වා ‘‘මුත්තා භො, තෙ පාණයො’’ති ආරොචෙසි. යාව බ්‍රාහ්මණො තං පවත්තිං න සුණි, න තාව භගවා ධම්මං දෙසෙසි. කස්මා? ‘‘බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තෙ ආකුලභාවො අත්ථී’’ති. සුත්වා පනස්ස ‘‘බහූ වත මෙ පාණා මොචිතා’’ති චිත්තචාරො විප්පසීදති. භගවා තස්ස විප්පසන්නමනතං ඤත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි. තං සන්ධාය – ‘‘අථ ඛො භගවා’’තිආදි වුත්තං. පුන ‘කල්ලචිත්ත’න්තිආදි ආනුපුබ්බිකථානුභාවෙන වික්ඛම්භිතනීවරණතං සන්ධාය වුත්තං. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

බ්‍රාහ්මණදූතවත්ථුවණ්ණනා

359. **එවං මෙ සුතං – එකං සමයං භගවා වෙසාලියන්**ති මහාලිසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **වෙසාලියන්**ති පුනප්පුනං විසාලභාවූපගමනතො වෙසාලීති ලද්ධනාමකෙ නගරෙ. **මහාවනෙ**ති බහිනගරෙ හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා ඨිතං සයං ජාතවනං අත්ථි, යං මහන්තභාවෙනෙව මහාවනන්ති වුච්චති, තස්මිං මහාවනෙ. **කූටාගාරසාලායන්**ති තස්මිං වනසණ්ඩෙ සඞ්ඝාරාමං පතිට්ඨපෙසුං. තත්ථ කණ්ණිකං යොජෙත්වා ථම්භානං උපරි කූටාගාරසාලාසඞ්ඛෙපෙන දෙවවිමානසදිසං පාසාදං අකංසු, තං උපාදාය සකලොපි සඞ්ඝාරාමො ‘‘කූටාගාරසාලා’’ති පඤ්ඤායිත්ථ. භගවා තං වෙසාලිං උපනිස්සාය තස්මිං සඞ්ඝාරාමෙ විහරති. තෙන වුත්තං – ‘‘වෙසාලියං විහරති මහාවනෙ කූටාගාරසාලාය’’න්ති. **කොසලකා**ති කොසලරට්ඨවාසිනො. **මාගධකා**ති මගධරට්ඨවාසිනො. **කරණීයෙනා**ති අවස්සං කත්තබ්බකම්මෙන. යඤ්හි අකාතුම්පි වට්ටති, තං කිච්චන්ති වුච්චති, යං අවස්සං කාතබ්බමෙව, තං කරණීයං නාම.

360. **පටිසල්ලීනො භගවා**ති නානාරම්මණචාරතො පටික්කම්ම සල්ලීනො නිලීනො, එකීභාවං උපගම්ම එකත්තාරම්මණෙ ඣානරතිං අනුභවතීති අත්ථො. **තත්ථෙවා**ති තස්මිඤ්ඤෙව විහාරෙ. **එකමන්තන්**ති තස්මා ඨානා අපක්කම්ම තාසු තාසු රුක්ඛච්ඡායාසු නිසීදිංසු.

ඔට්ඨද්ධලිච්ඡවිවත්ථුවණ්ණනා

361. **ඔට්ඨද්ධො**ති අද්ධොට්ඨතාය එවංලද්ධනාමො. **මහතියා ලිච්ඡවිපරිසායා**ති පුරෙභත්තං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භගවතො සන්තිකෙ උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහිත්වා ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා උග්ඝොසනාය මහතිං ලිච්ඡවිරාජපරිසං සන්නිපාතාපෙත්වා තාය නීලපීතාදිවණ්ණවත්ථාභරණවිලෙපනපටිමණ්ඩිතාය තාවතිංසපරිසසප්පටිභාගාය මහතියා ලිච්ඡවිපරිසාය සද්ධිං උපසඞ්කමි. **අකාලො ඛො මහාලී**ති තස්ස ඔට්ඨද්ධස්ස මහාලීති මූලනාමං, තෙන මූලනාමමත්තෙන නං ථෙරො මහාලීති ආලපති. **එකමන්තං නිසීදී**ති පතිරූපාසු රුක්ඛච්ඡායාසු තාය ලිච්ඡවිපරිසාය සද්ධිං රතනත්තයස්ස වණ්ණං කථයන්තො නිසීදි.

362. **සීහො සමණුද්දෙසො**ති ආයස්මතො නාගිතස්ස භාගිනෙය්‍යො සත්තවස්සකාලෙ පබ්බජිත්වා සාසනෙ යුත්තපයුත්තො ‘‘සීහො’’ති එවංනාමකො සාමණෙරො, සො කිර තං මහාපරිසං දිස්වා – ‘‘අයං පරිසා මහතී, සකලං විහාරං පූරෙත්වා නිසින්නා, අද්ධා භගවා අජ්ජ ඉමිස්සා පරිසාය මහන්තෙන උස්සාහෙන ධම්මං දෙසෙස්සති, යංනූනාහං උපජ්ඣායස්සාචික්ඛිත්වා භගවතො මහාපරිසාය සන්නිපතිතභාවං ආරොචාපෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙත්වා යෙනායස්මා නාගිතො තෙනුපසඞ්කමි. **භන්තෙ කස්සපා**ති ථෙරං ගොත්තෙන ආලපති. **එසා ජනතා**ති එසො ජනසමූහො.

ත්වඤ්ඤෙව භගවතො ආරොචෙහීති සීහො කිර භගවතො විස්සාසිකො, අයඤ්හි ථෙරො ථූලසරීරො, තෙනස්ස සරීරගරුකතාය උට්ඨානනිසජ්ජාදීසු ආලසියභාවො ඊසකං අප්පහීනො විය හොති. අථායං සාමණෙරො භගවතො කාලෙන කාලං වත්තං කරොති. තෙන නං ථෙරො ‘‘ත්වම්පි දසබලස්ස විස්සාසිකො’’ති වත්වා ගච්ඡ ත්වඤ්ඤෙවාරොචෙහීති ආහ. **විහාරපච්ඡායායන්**ති විහාරඡායායං, කූටාගාරමහාගෙහච්ඡායාය ඵරිතොකාසෙති අත්ථො. සා කිර කූටාගාරසාලා දක්ඛිණුත්තරතො දීඝා පාචීනමුඛා, තෙනස්සා පුරතො මහතී ඡායා පත්ථටා හොති, සීහො තත්ථ භගවතො ආසනං පඤ්ඤපෙසි.

363. අථ ඛො භගවා ද්වාරන්තරෙහි චෙව වාතපානන්තරෙහි ච නික්ඛමිත්වා විධාවන්තාහි විප්ඵරන්තීහි ඡබ්බණ්ණාහි බුද්ධරස්මීහි සංසූචිතනික්ඛමනො වලාහකන්තරතො පුණ්ණචන්දො විය කූටාගාරසාලතො නික්ඛමිත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. තෙන වුත්තං – ‘‘අථ ඛො භගවා විහාරා නික්ඛම්ම විහාරපච්ඡායායං පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදී’’ති.

364-365. **පුරිමානි , භන්තෙ, දිවසානි පුරිමතරානී**ති එත්ථ හිය්‍යො දිවසං පුරිමං නාම, තතො පරං පුරිමතරං. තතො පට්ඨාය පන සබ්බානි පුරිමානි චෙව පුරිමතරානි ච හොන්ති. **යදග්ගෙ**ති මූලදිවසතො පට්ඨාය යං දිවසං අග්ගං පරකොටිං කත්වා විහරාමීති අත්ථො, යාව විහාසින්ති වුත්තං හොති. ඉදානි තස්ස පරිමාණං දස්සෙන්තො ‘‘නචිරං තීණි වස්සානී’’ති ආහ. අථ වා **යදග්ගෙ**ති යං දිවසං අග්ගං කත්වා නචිරං තීණි වස්සානි විහරාමීතිපි අත්ථො . යං දිවසං ආදිං කත්වා නචිරං විහාසිං තීණියෙව වස්සානීති වුත්තං හොති. අයං කිර භගවතො පත්තචීවරං ගණ්හන්තො තීණි සංවච්ඡරානි භගවන්තං උපට්ඨාසි, තං සන්ධාය එවං වදති. **පියරූපානී**ති පියජාතිකානි සාතජාතිකානි. **කාමූපසංහිතානී**ති කාමස්සාදයුත්තානි. **රජනීයානී**ති රාගජනකානි. **නො ච ඛො දිබ්බානි සද්දානී**ති කස්මා සුනක්ඛත්තො තානි න සුණාති? සො කිර භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං යාචි, තස්ස භගවා ආචික්ඛි, සො යථානුසිට්ඨං පටිපන්නො දිබ්බචක්ඛුං උප්පාදෙත්වා දෙවතානං රූපානි දිස්වා චින්තෙසි ‘‘ඉමස්මිං සරීරසණ්ඨානෙ සද්දෙන මධුරෙන භවිතබ්බං, කථං නු ඛො නං සුණෙය්‍ය’’න්ති භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා දිබ්බසොතපරිකම්මං පුච්ඡි. අයඤ්ච අතීතෙ එකං

සීලවන්තං භික්ඛුං කණ්ණසක්ඛලියං පහරිත්වා බධිරමකාසි. තස්මා පරිකම්මං කරොන්තොපි අභබ්බො දිබ්බසොතාධිගමාය. තෙනස්ස න භගවා පරිකම්මං කථෙසි. සො එත්තාවතා භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා චින්තෙසි – ''අද්ධා සමණස්ස ගොතමස්ස එවං හොති – 'අහම්පි ඛත්තියො අයම්පි ඛත්තියො, සචස්ස ඤාණං වඩ්ඪිස්සති, අයම්පි සබ්බඤ්ඤූ භවිස්සතී'ති උසූයාය මය්හං න කථෙසී''ති. සො අනුක්කමෙන ගිහිභාවං පත්වා තමත්ථං මහාලිලිච්ඡවිනො කථෙන්තො එවමාහ.

366-371. **එකංසභාවිතොති** එකංසාය එකකොට්ඨාසාය භාවිතො, දිබ්බානං වා රූපානං දස්සනත්ථාය දිබ්බානං වා සද්දානං සවනත්ථාය භාවිතොති අත්ථො. **තිරියන්ති** අනුදිසාය. **උභයංසභාවිතොති** උභයංසාය උභයකොට්ඨාසාය භාවිතොති අත්ථො. **අයං බො මහාලි හෙතූති** අයං දිබ්බානංයෙව රූපානං දස්සනාය එකංසභාවිතො සමාධි හෙතු. ඉමමත්ථං සුත්වා සො ලිච්ඡවී චින්තෙසි – ''ඉදං දිබ්බසොතෙන සද්දසුණනං ඉමස්මිං සාසනෙ උත්තමත්ථභූතං මඤ්ඤෙ ඉමස්ස නූන අත්ථාය එතෙ භික්ඛූ පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිපි වස්සානි අපණ්ණකං බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති, යංනූනාහං දසබලං එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යා''න්ති.

372. තතො තමත්ථං පුච්ඡන්තො ''එතාසං නූන, භන්තෙ''තිආදිමාහ. **සමාධිභාවනානන්ති** එත්ථ සමාධියෙව සමාධිභාවනා, උභයංසභාවිතානං සමාධීනන්ති අත්ථො. අථ යස්මා සාසනතො බාහිරා එතා සමාධිභාවනා, න අජ්ඣත්තිකා. තස්මා තා පටික්ඛිපිත්වා යදත්ථං භික්ඛූ බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති, තං දස්සෙන්තො භගවා ''න බො මහාලී''තිආදිමාහ.

චතුඅරියඵලවණ්ණනා

373. **තිණ්ණං සංයොජනානන්ති** සක්කායදිට්ඨිආදීනං තිණ්ණං බන්ධනානං. තානි හි වට්ටදුක්ඛමයෙ රථෙ සත්තෙ සංයොජෙන්ති, තස්මා සංයොජනානීති වුච්චන්ති. **සොතාපන්නො හොතීති** මග්ගසොතං ආපන්නො හොති. **අවිනිපාතධම්මොති** චතූසු අපායෙසු අපතනධම්මො. **නියතොති** ධම්මනියාමෙන නියතො. **සම්බොධිපරායණොති** උපරිමග්ගත්තයසඞ්ඛාතා සම්බොධි පරං අයනං අස්ස, අනෙන වා පත්තබ්බාති සම්බොධිපරායණො.

තනුත්තාති පරියුට්ඨානමන්දතාය ච කදාචි කරහචි උප්පත්තියා ච තනුභාවා. **ඔරම්භාගියානන්ති** හෙට්ඨාභාගියානං, යෙ හි බද්ධො උපරි සුද්ධාවාසභූමියං නිබ්බත්තිතුං න සක්කොති. **ඔපපාතිකොති** සෙසයොනිපටික්ඛෙපවචනමෙතං. **තත්ථ පරිනිබ්බායීති** තස්මිං උපරිභවෙයෙව පරිනිබ්බානධම්මො. **අනාවත්තිධම්මොති** තතො බ්‍රහ්මලොකා පුන පටිසන්ධිවසෙන අනාවත්තනධම්මො. **චෙතොවිමුත්තින්ති** චිත්තවිසුද්ධිං, සබ්බකිලෙසබන්ධනවිමුත්තස්ස අරහත්තඵලචිත්තස්සෙතං අධිවචනං. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** එත්ථාපි සබ්බකිලෙසබන්ධනවිමුත්තා අරහත්තඵලපඤ්ඤාව පඤ්ඤාවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයන්ති** සාමං. **අභිඤ්ඤාති** අභිජානිත්වා. **සච්ඡිකත්වාති** පච්චක්ඛං කත්වා. අථ වා **අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති** අභිඤ්ඤාය අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන සච්ඡිකරිත්වාතිපි අත්ථො. **උපසම්පජ්ජාති** පත්වා පටිලභිත්වා. ඉදං සුත්වා ලිච්ඡවිරාජා චින්තෙසි – ''අයං පන ධම්මො න සකුණෙන විය උප්පතිත්වා, නාපි ගොධාය විය උරෙන ගන්ත්වා සක්කා පටිවිජ්ඣිතුං , අද්ධා පන ඉමං පටිවිජ්ඣන්තස්ස පුබ්බභාගප්පටිපදාය භවිතබ්බං, පුච්ඡාමි තාව න''න්ති.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

374-375. තතො භගවන්තං පුච්ඡන්තො ''අත්ථි පන භන්තෙ''තිආදිමාහ. **අට්ඨඞ්ගිකොති** පඤ්චඞ්ගිකං තුරියං විය අට්ඨඞ්ගිකො ගාමො විය ච අට්ඨඞ්ගමත්තොයෙව හුත්වා අට්ඨඞ්ගිකො, න අඞ්ගතො අඤ්ඤො මග්ගො නාම අත්ථි. තෙනෙවාහ – **''සෙය්‍යථිදං, සම්මාදිට්ඨි...පෙ.... සම්මාසමාධී''**ති. තත්ථ සම්මාදස්සනලක්ඛණා **සම්මාදිට්ඨි.** සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො **සම්මාසඞ්කප්පො.** සම්මා පරිග්ගහණලක්ඛණා **සම්මාවාචා.** සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො **සම්මාකම්මන්තො.** සම්මා වොදාපනලක්ඛණො **සම්මාආජීවො.** සම්මා පග්ගහලක්ඛණො **සම්මාවායාමො.** සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා **සම්මාසති.** සම්මා සමාධානලක්ඛණො **සම්මාසමාධි.** එතෙසු එකෙකස්ස තීණි තීණි කිච්චානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං, සම්මාදිට්ඨි තාව අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිරොධං ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති තප්පටිච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අසම්මොහතො. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි තථෙව මිච්ඡාසඞ්කප්පාදීනි පජහන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති, විසෙසතො පනෙත්ථ සම්මාසඞ්කප්පො සහජාතධම්මෙ අභිනිරොපෙති. සම්මාවාචා සම්මා පරිග්ගණ්හති. සම්මාකම්මන්තො සම්මා සමුට්ඨාපෙති. සම්මාආජීවො සම්මා වොදාපෙති. සම්මාවායාමො සම්මා පග්ගණ්හති. සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාපෙති. සම්මාසමාධි සම්මා පදහති.

අපි චෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාක්ඛණා නානාරම්මණා හොති, මග්ගක්ඛණෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. කිච්චතො පන ''දුක්ඛෙ ඤාණ''න්තිආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානාක්ඛණා නානාරම්මණා හොන්ති. මග්ගක්ඛණෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. තෙසු සම්මාසඞ්කප්පො කිච්චතො ''නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො''තිආදීනි තීණි නාමානි ලභති. සම්මා වාචාදයො තිස්සො විරතියොපි හොන්ති, චෙතනාදයොපි හොන්ති, මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියෙව. සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි ද්වයං කිච්චතො

සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති. සම්මාසමාධි පන පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙව.

ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු ධම්මෙසු භගවතා නිබ්බානාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා. අයඤ්හි ''පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාසත්ථ''න්ති (ධ. ස. 20) ච වුත්තා. තස්මා එතාය පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤාණසඞ්ඛාතාය සම්මාදිට්ඨියා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසචොරෙ ඝාතෙන්තො ඛෙමෙන යොගාවචරො නිබ්බානං පාපුණාති. තෙන වුත්තං – ''නිබ්බානාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා''ති.

සම්මාසඞ්කප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තො. යථා හි හෙරඤ්ඤිකො හත්ථෙන පරිවට්ටෙත්වා පරිවට්ටෙත්වා චක්ඛුනා කහාපණං ඔලොකෙන්තො – ''අයං ඡෙකො, අයං කූටො''ති ජානාති. එවං යොගාවචරොපි පුබ්බභාගෙ විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාය ඔලොකයමානො – ''ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා, ඉමෙ ධම්මා රූපාවචරාදයො''ති පජානාති. යථා වා පන පුරිසෙන කොටියං ගහෙත්වා පරිවට්ටෙත්වා පරිවට්ටෙත්වා දින්නං මහාරුක්ඛං තච්ඡකො වාසියා තච්ඡෙත්වා කම්මෙ උපනෙති, එවං විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දින්නෙ ධම්මෙ යොගාවචරො පඤ්ඤාය – ''ඉමෙ කාමාවචරා, ඉමෙ රූපාවචරා''තිආදිනා නයෙන පරිච්ඡින්දිත්වා කම්මෙ උපනෙති . තෙන වුත්තං – ''සම්මාසඞ්කප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තො''ති. ස්වායං යථා සම්මාදිට්ඨියා එවං සම්මාවාචායපි උපකාරකො. යථාහ – ''පුබ්බෙ ඛො, විසාඛ, විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දතී''ති, (ම. නි. 1.463) තස්මා තදනන්තරං සම්මාවාචා වුත්තා.

යස්මා පන – ''ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමා''ති පඨමං වාචාය සංවිදහිත්වා ලොකෙ කම්මන්තෙ පයොජෙන්ති; තස්මා වාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචාය අනන්තරං සම්මාකම්මන්තො වුත්තො. චතුබ්බිධං පන වචීදුච්චරිතං, තිවිධඤ්ච කායදුච්චරිතං පහාය උභයං සුචරිතං පූරෙන්තස්සෙව යස්මා ආජීවට්ඨමකං සීලං පූරෙති, න ඉතරස්ස, තස්මා තදුභයානන්තරං සම්මාආජීවො වුත්තො. එවං විසුද්ධාජීවෙන පන ''පරිසුද්ධො මෙ ආජීවො''ති එත්තාවතා ච පරිතොසං කත්වා සුත්තපමත්තෙන විහරිතුං න යුත්තං, අථ ඛො ''සබ්බිරියාපථෙසු ඉදං වීරියං සමාරභිතබ්බ''න්ති දස්සෙතුං තදනන්තරං සම්මාවායාමො වුත්තො. තතො ''ආරද්ධවීරියෙනපි කායාදීසු චතූසු වත්ථූසු සති සූපට්ඨිතා කාතබ්බා''ති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සම්මාසති දෙසිතා. යස්මා පනෙවං සූපට්ඨිතා සති සමාධිස්සුපකාරානුපකාරානං ධම්මානං ගතියො සමන්නෙසිත්වා පහොති එකත්තාරම්මණෙ චිත්තං සමාධාතුං, තස්මා සම්මාසතියා අනන්තරං සම්මාසමාධි දෙසිතොති වෙදිතබ්බො. **එතෙසං ධම්මානං සච්ඡිකිරියායාති** එතෙසං සොතාපත්තිඵලාදීනං පච්චක්ඛකිරියත්ථාය.

ද්වෙ පබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

376-377. **එකමිදාහන්ති** ඉදං කස්මා ආරද්ධං? අයං කිර රාජා – ''රූපං අත්තා''ති එවංලද්ධිකො, තෙනස්ස දෙසනාය චිත්තං නාධිමුච්චති. අථ භගවතා තස්ස ලද්ධියා ආවිකරණත්ථං එකං කාරණං ආහරිතුං ඉදමාරද්ධං. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – ''අහං එකං සමයං ඝොසිතාරාමෙ විහරාමි, තත්‍ර වසන්තං මං තෙ ද්වෙ පබ්බජිතා එවං පුච්ඡිංසු. අථාහං තෙසං බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තන්තිධම්මං නාම කථෙන්තො ඉදමවොචං – ''ආවුසො, සද්ධාසම්පන්නො නාම කුලපුත්තො එවරූපස්ස සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිතො, එවං තිවිධං සීලං පූරෙත්වා පඨමජ්ඣානාදීනි පත්වා ඨිතො 'තං ජීව'න්තිආදීනි වදෙය්‍යා, යුත්තං නු ඛො එතමස්සා''ති? තතො තෙහි ''යුත්ත''න්ති වුත්තෙ ''අහං ඛො පනෙතං, ආවුසො, එවං ජානාමි, එවං පස්සාමි, අථ ච පනාහං න වදාමී''ති තං වාදං පටික්ඛිපිත්වා උත්තරි ඛීණාසවං දස්සෙත්වා ''ඉමස්ස එවං වත්තුං න යුත්ත''න්ති අවොචං. තෙ මම වචනං සුත්වා අත්තමනා අහෙසුන්ති. එවං වුත්තෙ සොපි අත්තමනො අහොසි . තෙනාහ – ''ඉදමවොච භගවා. අත්තමනො ඔට්ඨද්ධො ලිච්ඡවී භගවතො භාසිතං අභිනන්දී''ති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

මහාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ජාලියසුත්තවණ්ණනා

ද්වෙ පබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

378. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. කොසම්බියන්ති** ජාලියසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **ඝොසිතාරාමෙති** ඝොසිතෙන සෙට්ඨිනා කතෙ ආරාමෙ. පුබ්බෙ කිර අල්ලකප්පරට්ඨං නාම අහොසි. තතො කොතුහලිකො නාම දලිද්දො ඡාතකභයෙන සපුත්තදාරො අවන්තිරට්ඨං ගච්ඡන්තො පුත්තං වහිතුං අසක්කොන්තො ඡඩ්ඩෙත්වා අගමාසි, මාතා නිවත්තිත්වා තං ගහෙත්වා ගතා, තෙ එකං ගොපාලකගාමං පවිසිංසු. ගොපාලකෙන ච තදා බහුපායාසො පටියත්තො හොති, තෙ තතො පායාසං ලභිත්වා භුඤ්ජිංසු. අථ සො පුරිසො බලවපායාසං භුත්තො ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගෙ කාලං කත්වා තත්ථෙව සුනඛියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා කුක්කුරො ජාතො, සො ගොපාලකස්ස පියො අහොසි. ගොපාලකො ච පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨහති. පච්චෙකබුද්ධොපි භත්තකිච්චපරියොසානෙ කුක්කුරස්ස එකෙකං පිණ්ඩං දෙති, සො පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ගොපාලකෙන සද්ධිං පණ්ණසාලම්පි ගච්ඡති. ගොපාලකෙ අසන්නිහිතෙ භත්තවෙලායං සයමෙව ගන්ත්වා කාලාරොචනත්ථං පණ්ණසාලද්වාරෙ භුස්සති, අන්තරාමග්ගෙපි චණ්ඩමිගෙ දිස්වා භුස්සිත්වා පලාපෙති. සො පච්චෙකබුද්ධෙ මුදුකෙන චිත්තෙන කාලංකත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති . තත්‍රස්ස ඝොසකදෙවපුත්තො ත්වෙව නාමං අහොසි. සො දෙවලොකතො චවිත්වා කොසම්බියං එකස්ස කුලස්ස ඝරෙ නිබ්බත්ති. තං අපුත්තකො සෙට්ඨි තස්ස මාතාපිතූනං ධනං දත්වා පුත්තං කත්වා අග්ගහෙසි. අථ අත්තනො පුත්තෙ ජාතෙ සත්තක්ඛත්තුං ඝාතාපෙතුං උපක්කමි. සො පුඤ්ඤවන්තතාය සත්තසුපි ඨානෙසු මරණං අප්පත්වා අවසානෙ එකාය සෙට්ඨිධීතාය වෙය්‍යත්තියෙන ලද්ධජීවිතො අපරභාගෙ පිතුඅච්චයෙන සෙට්ඨිට්ඨානං පත්වා ඝොසකසෙට්ඨි නාම ජාතො. අඤ්ඤෙපි කොසම්බියං කුක්කුටසෙට්ඨි , පාවාරියසෙට්ඨීති ද්වෙ සෙට්ඨිනො අත්ථි, ඉමිනා සද්ධිං තයො අහෙසුං.

තෙන ච සමයෙන හිමවන්තතො පඤ්චසතතාපසා සරීරසන්තප්පනත්ථං අන්තරන්තරාකොසම්බිං ආගච්ඡන්ති , තෙසං එතෙ තයො සෙට්ඨි අත්තනො අත්තනො උය්‍යානෙසු පණ්ණකුටියො කත්වා උපට්ඨානං කරොන්ති. අථෙකදිවසං තෙ තාපසා හිමවන්තතො ආගච්ඡන්තා මහාකන්තාරෙ තසිතා කිලන්තා එකං මහන්තං වටරුක්ඛං පත්වා තත්ථ අධිවත්ථාය දෙවතාය සන්තිකා සඞ්ගහං පච්චාසිසන්තා නිසීදිංසු. දෙවතා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං හත්ථං පසාරෙත්වා තෙසං පානීයපානකාදීනි දත්වා කිලමථං පටිවිනොදෙසි, එතෙ දෙවතායානුභාවෙන විම්හිතා පුච්ඡිංසු – ‘‘කිං නු ඛො, දෙවතෙ, කම්මං කත්වා තයා අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති? දෙවතා ආහ – ‘‘ලොකෙ බුද්ධො නාම භගවා උප්පන්නො, සො එතරහි සාවත්ථියං විහරති, අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති තං උපට්ඨහති. සො උපොසථදිවසෙසු අත්තනො භතකානං පකතිභත්තවෙතනමෙව දත්වා උපොසථං කාරාපෙසි. අථාහං එකදිවසං මජ්ඣන්හිකෙ පාතරාසත්ථාය ආගතො කඤ්චි භතකකම්මං අකරොන්තං දිස්වා – ‘අජ්ජ මනුස්සා කස්මා කම්මං න කරොන්තී’ති පුච්ඡිං. තස්ස මෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං. අථාහං එතදවොචං – ‘ඉදානි උපඩ්ඪදිවසො ගතො, සක්කා නු ඛො උපඩ්ඪුපොසථං කාතු’න්ති. තතො සෙට්ඨිස්ස පටිවෙදෙත්වා ‘‘සක්කා කාතු’’න්ති ආහ. ස්වාහං උපඩ්ඪදිවසං උපඩ්ඪුපොසථං සමාදියිත්වා තදහෙව කාලං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පටිලභි’’න්ති.

අථ තෙ තාපසා ‘‘බුද්ධො කිර උප්පන්නො’’ති සඤ්ජාතපීතිපාමොජ්ජා තතොව සාවත්ථිං ගන්තුකාමා හුත්වාපි – ‘‘බහුකාරා නො උපට්ඨාකසෙට්ඨිනො තෙසම්පි ඉමමත්ථමාරොචෙස්සාමා’’ති කොසම්බිං ගන්ත්වා සෙට්ඨීහි කතසක්කාරබහුමානා ‘‘තදහෙව මයං ගච්ඡාමා’’ති ආහංසු. ‘‘කිං, භන්තෙ, තුරිතාත්ථ, නනු තුම්හෙ පුබ්බෙ චත්තාරො පඤ්ච මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡථා’’ති ච වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, සහෙව ගච්ඡාමා’’ති ච වුත්තෙ ‘‘ගච්ඡාම මයං, තුම්හෙ සණිකං ආගච්ඡථා’’ති සාවත්ථිං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙපි සෙට්ඨිනො පඤ්චසතපඤ්චසතසකටපරිවාරා සාවත්ථිං ගන්ත්වා දානාදීනි දත්වා කොසම්බිං ආගමනත්ථාය භගවන්තං යාචිත්වා පච්චාගම්ම තයො විහාරෙ කාරෙසුං. තෙසු කුක්කුටසෙට්ඨිනා කතො කුක්කුටාරාමො නාම, පාවාරියසෙට්ඨිනා කතො පාවාරිකම්බවනං නාම, ඝොසිතසෙට්ඨිනා කතො ඝොසිතාරාමො නාම අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘කොසම්බියං විහරති ඝොසිතාරාමෙ’’ති.

මුණ්ඩියොති ඉදං තස්ස නාමං. **ජාලියොති** ඉදම්පි ඉතරස්ස නාමමෙව. යස්මා පනස්ස උපජ්ඣායො දාරුමයෙන පත්තෙන පිණ්ඩාය චරති, තස්මා දාරුපත්තිකන්තෙවාසීති වුච්චති. **එතදවොචුන්ති** උපාරම්භාධිප්පායෙන වාදං ආරොපෙතුකාමා හුත්වා එතදවොචුං. ඉති කිර නෙසං අහොසි, සචෙ සමණො ගොතමො ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්ති වක්ඛති, අථස්ස මයං එතං වාදං ආරොපෙස්සාම – ‘‘භො ගොතම, තුම්හාකං ලද්ධියා ඉධෙව සත්තො භිජ්ජති, තෙන වො වාදො උච්ඡෙදවාදො හොතී’’ති. සචෙ පන ‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති වක්ඛති, අථස්සෙතං වාදං ආරොපෙස්සාම ‘‘තුම්හාකං වාදෙ රූපං භිජ්ජති, න සත්තො භිජ්ජති. තෙන වො වාදෙ සත්තො සස්සතො ආපජ්ජතී’’ති. අථ භගවා ‘‘ඉමෙ වාදාරොපනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡන්ති, මම සාසනෙ ඉමෙ ද්වෙ අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣිමා පටිපදා අත්ථීති න ජානන්ති, හන්ද නෙසං පඤ්හං අවිස්සජ්ජෙත්වා තස්සායෙව පටිපදාය ආවිභාවත්ථං ධම්මං දෙසෙමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තෙන හාවුසො’’තිආදිමාහ.

379-380. තත්ථ **කල්ලං නු ඛො තස්සෙතං වචනායාති** තස්සෙතං සද්ධාපබ්බජිතස්ස තිවිධං සීලං පරිපූරෙත්වා පඨමජ්ඣානං පත්තස්ස යුත්තං නු ඛො එතං වත්තුන්ති අත්ථො. තං සුත්වා පරිබ්බාජකා පුථුජ්ජනො නාම යස්මා

නිබ්බිචිකිච්ඡො න හොති, තස්මා කදාචි එවං වදෙය්‍යාති මඤ්ඤමානා – ‘‘කල්ලං තස්සෙතං වචනායා’’ති ආහංසු. **අථ ච පනාහං න වදාමී**ති අහං එතමෙවං ජානාමි, නො ච එවං වදාමි, අථ ඛො කසිණපරිකම්මං කත්වා භාවෙන්තස්ස පඤ්ඤාබලෙන උප්පන්නං මහග්ගතචිත්තමෙතන්ති සඤ්ඤං ඨපෙසිං. **න කල්ලං තස්සෙත**න්ති ඉදං තෙ පරිබ්බාජකා – ‘‘යස්මා ඛීණාසවො විගතසම්මොහො තිණ්ණවිචිකිච්ඡො, තස්මා න යුත්තං තස්සෙතං වත්තු’’න්ති මඤ්ඤමානා වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

ජාලියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා

අචෙලකස්සපවත්ථුවණ්ණනා

381. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. උරුඤ්ඤායං විහරතීති** මහාසීහනාදසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **උරුඤ්ඤායන්ති** උරුඤ්ඤාති තස්ස රට්ඨස්සපි නගරස්සපි එතදෙව නාමං, භගවා උරුඤ්ඤානගරං උපනිස්සාය විහරති. **කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ කණ්ණකත්ථලං නාම එකො රමණීයො භූමිභාගො අත්ථි. සො මිගානං අභයත්ථාය දින්නත්තා ''මිගදායො''ති වුච්චති, තස්මිං කණ්ණකත්ථලෙ මිගදායෙ. **අචෙලොති** නග්ගපරිබ්බාජකො. **කස්සපොති** තස්ස නාමං. **තපස්සින්ති** තපනිස්සිතකං. **ලූඛාජීවින්ති** අචෙලකමුත්තාචාරාදිවසෙන ලූඛො ආජීවො අස්සාති ලූඛාජීවී, තං ලූඛාජීවිං. **උපක්කොසතීති** උපණ්ඩෙති. **උපවදතීති** හීළෙති වම්භෙති. **ධම්මස්ස ච අනුධම්මං බ්‍යාකරොන්තීති** භොතා ගොතමෙන වුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං කථෙන්ති. **සහධම්මිකො වාදානුවාදොති** පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා අනුවාදො වා විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං, කාරණං කොචි අප්පමත්තකොපි කිං න ආගච්ඡති. ඉදං වුත්තං හොති, ''කිං සබ්බාකාරෙනපි තව වාදෙ ගාරය්හං කාරණං නත්ථී''ති. **අනබ්භක්ඛාතුකාමාති** න අභූතෙන වත්තුකාමා.

382. **එකච්චං තපස්සිං ලූඛාජීවින්ති**ආදීසු ඉධෙකච්චො අචෙලකපබ්බජ්ජාදිතපනිස්සිතත්තා තපස්සී ''ලූඛෙන ජීවිතං කප්පෙස්සාමී''ති තිණගොමයාදිභක්ඛනාදීහි නානප්පකාරෙහි අත්තානං කිලමෙති, අප්පපුඤ්ඤතාය ච සුඛෙන ජීවිතවුත්තිමෙව න ලභති, සො තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො තාදිසං තපනිස්සිතොපි පුඤ්ඤවා හොති, ලභති ලාභසක්කාරං. සො ''න දානි මයා සදිසො අත්ථී''ති අත්තානං උච්චෙ ඨානෙ සම්භාවෙත්වා ''භිය්‍යොසොමත්තාය ලාභං උප්පාදෙස්සාමී''ති අනෙසනවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති. ඉමෙ ද්වෙ සන්ධාය පඨමනයො වුත්තො.

අපරො තපනිස්සිතකො ලූඛාජීවී අප්පපුඤ්ඤො හොති, න ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං. සො ''මය්හං පුබ්බෙපි අකතපුඤ්ඤතාය සුඛජීවිකා නුප්පජ්ජති , හන්දදානි පුඤ්ඤානි කරොමී''ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරො ලූඛාජීවී පුඤ්ඤවා හොති, ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං. සො – ''මය්හං පුබ්බෙපි කතපුඤ්ඤතාය සුඛජීවිකා උප්පජ්ජතී''ති චින්තෙත්වා අනෙසනං පහාය තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති. ඉමෙ ද්වෙ සන්ධාය දුතියනයො වුත්තො.

එකො පන තපස්සී අප්පදුක්ඛවිහාරී හොති බාහිරකාචාරයුත්තො තාපසො වා ඡන්නපරිබ්බාජකො වා, අප්පපුඤ්ඤතාය ච මනාපෙ පච්චයෙ න ලභති. සො අනෙසනවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා අත්තානං සුඛෙ ඨපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො පුඤ්ඤවා හොති, සො – ''න දානි මයා සදිසො අත්ථී''ති මානං උප්පාදෙත්වා අනෙසනවසෙන ලාභසක්කාරං වා උප්පාදෙන්තො මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන – ''සුඛො ඉමිස්සා පරිබ්බාජිකාය දහරාය මුදුකාය ලොමසාය සම්ඵස්සො''තිආදීනි චින්තෙත්වා කාමෙසු පාතබ්‍යතං වා ආපජ්ජන්තො තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති. ඉමෙ ද්වෙ සන්ධාය තතියනයො වුත්තො.

අපරො පන අප්පදුක්ඛවිහාරී අප්පපුඤ්ඤො හොති, සො – ''අහං පුබ්බෙපි අකතපුඤ්ඤතාය සුඛෙන ජීවිකං න ලභාමී''ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරො පුඤ්ඤවා හොති, සො – ''පුබ්බෙපාහං කතපුඤ්ඤතාය සුඛං ලභාමි, ඉදානි පුඤ්ඤානි කරිස්සාමී''ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති. ඉමෙ ද්වෙ සන්ධාය චතුත්ථනයො වුත්තො. ඉදං තිත්ථියවසෙන ආගතං, සාසනෙපි පන ලබ්භති.

එකච්චො හි ධුතඞ්ගසමාදානවසෙන ලූඛාජීවී හොති, අප්පපුඤ්ඤතාය වා සකලම්පි ගාමං විචරිත්වා උදරපූරං න ලභති. සො – ''පච්චයෙ උප්පාදෙස්සාමී''ති වෙජ්ජකම්මාදිවසෙන වා අනෙසනං කත්වා, අරහත්තං වා පටිජානිත්වා, තීණි වා කුහනවත්ථූනි පටිසෙවිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තති.

අපරො ච තාදිසොව පුඤ්ඤවා හොති. සො තාය පුඤ්ඤසම්පත්තියා මානං ජනයිත්වා උප්පන්නං ලාභං ථාවරං කත්තුකාමො අනෙසනවසෙන තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා නිරයෙ උප්පජ්ජති.

අපරො සමාදින්නධුතඞ්ගො අප්පපුඤ්ඤොව හොති, න ලභති සුඛෙන ජීවිතවුත්තිං. සො – ‘‘පුබ්බෙපාහං අකතපුඤ්ඤතාය කිඤ්චි න ලභාමි, සචෙ ඉදානි අනෙසනං කරිස්සං, ආයතිම්පි දුල්ලභසුඛො භවිස්සාමී’’ති තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොන්තො සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

අපරො පුඤ්ඤවා හොති, සො – ‘‘පුබ්බෙපාහං කතපුඤ්ඤතාය එතරහි සුඛිතො, ඉදානිපි පුඤ්ඤං කරිස්සාමී’’ති අනෙසනං පහාය තීණි සුචරිතානි පූරෙත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොන්තො සග්ගෙ නිබ්බත්තති.

383. **ආගතිඤ්චාති** – ‘‘අසුකට්ඨානතො නාම ඉමෙ ආගතා’’ති එවං ආගතිඤ්ච. **ගතිඤ්චාති** ඉදානි ගන්තබ්බට්ඨානඤ්ච. **චුතිඤ්චාති** තතො චවනඤ්ච. **උපපත්තිඤ්චාති** තතො චුතානං පුන උපපත්තිඤ්ච. **කිං සබ්බං තපං ගරහිස්සාමීති** – ‘‘කෙන කාරණෙන ගරහිස්සාමි, ගරහිතබ්බමෙව හි මයං ගරහාම, පසංසිතබ්බං පසංසාම, න භණ්ඩිකං කරොන්තො මහාරජකො විය ධොතඤ්ච අධොතඤ්ච එකතො කරොමා’’ති දස්සෙති. ඉදානි තමත්ථං පකාසෙන්තො – ‘‘සන්ති කස්සප එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා’’තිආදිමාහ.

384. **යං තෙ එකච්චන්ති** පඤ්චවිධං සීලං, තඤ්හි ලොකෙ න කොචි ‘‘න සාධූ’’ති වදති. පුන **යං තෙ එකච්චන්ති** පඤ්චවිධං වෙරං, තං න කොචි ‘‘සාධූ’’ති වදති. පුන **යං තෙ එකච්චන්ති** පඤ්චද්වාරෙ අසංවරං, තෙ කිර – ‘‘චක්ඛු නාම න නිරුන්ධිතබ්බං, චක්ඛුනා මනාපං රූපං දට්ඨබ්බ’’න්ති වදන්ති, එස නයො සොතාදීසු. පුන **යං තෙ එකච්චන්ති** පඤ්චද්වාරෙ සංවරං.

එවං පරෙසං වාදෙන සහ අත්තනො වාදස්ස සමානාසමානතං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො වාදෙන සහ පරෙසං වාදස්ස සමානාසමානතං දස්සෙන්තො ‘‘යං මය’’න්තිආදිමාහ. තත්‍රාපි පඤ්චසීලාදිවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමනුයුඤ්ජාපනකථාවණ්ණනා

385. **සමනුයුඤ්ජන්තන්ති** සමනුයුඤ්ජන්තු, එත්ථ ච ලද්ධිං පුච්ඡන්තො සමනුයුඤ්ජති නාම, කාරණං පුච්ඡන්තො සමනුගාහති නාම, උභයං පුච්ඡන්තො සමනුභාසති නාම. **සත්ථාරා වා සත්ථාරන්ති** සත්ථාරා වා සද්ධිං සත්ථාරං උපසංහරිත්වා – ‘‘කිං තෙ සත්ථා තෙ ධම්මෙ සබ්බසො පහාය වත්තති, උදාහු සමණො ගොතමො’’ති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො.

ඉදානි තමත්ථං යොජෙත්වා දස්සෙන්තො – ‘‘යෙ ඉමෙසං භවත’’න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අකුසලා අකුසලසඞ්ඛාතාති** අකුසලා චෙව ‘‘අකුසලා’’ති ච සඞ්ඛාතා ඤාතා කොට්ඨාසං වා කත්වා ඨපිතාති අත්ථො. එස නයො සබ්බපදෙසු. අපි චෙත්ථ **සාවජ්ජාති** සදොසා. **න අලමරියාති** නිද්දොසට්ඨෙන අරියා භවිතුං නාලං අසමත්ථා.

386-392. **යං විඤ්ඤූ සමනුයුඤ්ජන්තාති** යෙන විඤ්ඤූ අම්හෙ ච අඤ්ඤෙ ච පුච්ඡන්තා එවං වදෙය්‍යුං, තං ඨානං විජ්ජති, අත්ථි තං කාරණන්ති අත්ථො. **යං වා පන භොන්තො පරෙ ගණාචරියාති** පරෙ පන භොන්තො ගණාචරියා යං වා තං වා අප්පමත්තකං පහාය වත්තන්තීති අත්ථො. **අම්හෙව තත්ථ යෙභුය්‍යෙන පසංසෙය්‍යුන්ති** ඉදං භගවා සත්ථාරා සත්ථාරං සමනුයුඤ්ජනෙපි ආහ – සඞ්ඝෙන සංඝං සමනුයුඤ්ජනෙපි. කස්මා? සඞ්ඝපසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසාසිද්ධිතො. පසීදමානාපි හි බුද්ධසම්පත්තියා සඞ්ඝෙ, සඞ්ඝසම්පත්තියා ච බුද්ධෙ පසීදන්ති, තථා හි භගවතො සරීරසම්පත්තිං දිස්වා, ධම්මදෙසනං වා සුත්වා භවන්ති වත්තාරො – ‘‘ලාභා වත භො සාවකානං යෙ එවරූපස්ස සත්ථු සන්තිකාවචරා’’ති, එවං බුද්ධසම්පත්තියා සඞ්ඝෙ පසීදන්ති. භික්ඛූනං පනාචාරගොචරං අභික්කමපටික්කමාදීනි ච දිස්වා භවන්ති වත්තාරො – ‘‘සන්තිකාවචරානං වත භො සාවකානං අයඤ්ච උපසමගුණො සත්ථු කීව රූපො භවිස්සතී’’ති, එවං සඞ්ඝසම්පත්තියා බුද්ධෙ පසීදන්ති. ඉති යා සත්ථුපසංසා, සා සඞ්ඝස්ස. යා සඞ්ඝස්ස පසංසා, සා සත්ථූති සඞ්ඝපසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසාසිද්ධිතො භගවා ද්වීසුපි නයෙසු – **‘‘අම්හෙව තත්ථ යෙභුය්‍යෙන පසංසෙය්‍යු’’**න්ති ආහ. **සමණො ගොතමො ඉමෙ ධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තති, යං වා පන භොන්තො පරෙ ගණාචරියාති**ආදීසුපි පනෙත්ථ අයමධිප්පායො – සම්පත්තසමාදානසෙතුඝාතවසෙන හි තිස්සො විරතියො. තාසු සම්පත්තසමාදානවිරතිමත්තමෙව අඤ්ඤෙසං හොති, සෙතුඝාතවිරති පන සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි. පඤ්චසු පන තදඞ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිනිස්සරණප්පහානෙසු අට්ඨසමාපත්තිවසෙන චෙව විපස්සනාමත්තවසෙන ච තදඞ්ගවික්ඛම්භනප්පහානමත්තමෙව අඤ්ඤෙසං හොති. ඉතරානි තීණි පහානානි සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි. තථා සීලසංවරො, ඛන්තිසංවරො, ඤාණසංවරො, සතිසංවරො, වීරියසංවරොති පඤ්ච සංවරා, තෙසු පඤ්චසීලමත්තමෙව අධිවාසනඛන්තිමත්තමෙව ච අඤ්ඤෙසං හොති, සෙසං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි.

පඤ්ච ඛො පනිමෙ උපොසථුද්දෙසා, තෙසු පඤ්චසීලමත්තමෙව අඤ්ඤෙසං හොති. පාතිමොක්ඛසංවරසීලං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි. ඉති අකුසලප්පහානෙ ච කුසලසමාදානෙ ච, තීසු විරතීසු, පඤ්චසු පහානෙසු, පඤ්චසු සංවරෙසු, පඤ්චසු උද්දෙසෙසු, – ‘‘අහමෙව ච මය්හඤ්ච සාවකසඞ්ඝො ලොකෙ පඤ්ඤායති, මයා හි සදිසො සත්ථා නාම, මය්හං සාවකසඞ්ඝෙන සදිසො සඞ්ඝො නාම නත්ථී’’ති භගවා සීහනාදං නදති.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

393. එවං සීහනාදං නදිත්වා තස්ස සීහනාදස්ස අවිපරීතභාවාවබොධනත්ථං – ‘‘අත්ථි, කස්සප, මග්ගො’’තිආදිමාහ. තත්ථ **මග්ගොති** ලොකුත්තරමග්ගො. **පටිපදාති** පුබ්බභාගපටිපදා. **කාලවාදීතිආදීනි** බ්‍රහ්මජාලෙ වණ්ණිතානි. ඉදානි තං දුවිධං මග්ගඤ්ච පටිපදඤ්ච එකතො කත්වා දස්සෙන්තො – ‘‘අයමෙව අරියො’’තිආදිමාහ. ඉදං පන සුත්වා අචෙලො චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො මය්හංයෙව මග්ගො ච පටිපදා ච අත්ථි, අඤ්ඤෙසං නත්ථීති මඤ්ඤති, හන්දස්සාහං අම්හාකම්පි මග්ගං කථෙමී’’ති. තතො අචෙලකපටිපදං කථෙසි. තෙනාහ – ‘‘එවං වුත්තෙ අචෙලො කස්සපො භගවන්තං එතදවොච…පෙ…. උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තො විහරතී’’ති.

තපොපක්කමකථාවණ්ණනා

394. තත්ථ **තපොපක්කමාති** තපාරම්භා, තපකම්මානීති අත්ථො. **සාමඤ්ඤසඞ්ඛාතාති** සමණකම්මසඞ්ඛාතා. **බ්‍රහ්මඤ්ඤසඞ්ඛාතාති** බ්‍රාහ්මණකම්මසඞ්ඛාතා. **අචෙලකොති** නිච්චොලො, නග්ගොති අත්ථො. **මුත්තාචාරොති** විසට්ඨාචාරො, උච්චාරකම්මාදීසු ලොකියකුලපුත්තාචාරෙන විරහිතො ඨිතකොව උච්චාරං කරොති, පස්සාවං කරොති, ඛාදති, භුඤ්ජති ච. **හත්ථාපලෙඛනොති** හත්ථෙ පිණ්ඩම්හි ඨිතෙ ජිව්හාය හත්ථං අපලිඛති, උච්චාරං වා කත්වා හත්ථස්මිඤ්ඤෙව දණ්ඩකසඤ්ඤී හුත්වා හත්ථෙන අපලිඛති. ‘‘භික්ඛාගහණත්ථං එහි, භන්තෙ’’ති වුත්තො න එතීති න **එහිභද්දන්තිකො.** ‘‘තෙන හි තිට්ඨ, භන්තෙ’’ති වුත්තොපි න තිට්ඨතීති **නතිට්ඨභද්දන්තිකො.** තදුභයම්පි කිර සො – ‘‘එතස්ස වචනං කතං භවිස්සතී’’ති න කරොති. **අභිහටන්ති** පුරෙතරං ගහෙත්වා ආහටං භික්ඛං, **උද්දිස්සකතන්ති** ‘‘ඉමං තුම්හෙ උද්දිස්ස කත’’න්ති එවං ආරොචිතං භික්ඛං. **න නිමන්තනන්ති** ‘‘අසුකං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යාථා’’ති එවං නිමන්තිතභික්ඛම්පි න සාදියති, න ගණ්හති. **න කුම්භිමුඛාති** කුම්භිතො උද්ධරිත්වා දිය්‍යමානං භික්ඛං න ගණ්හති. **න කළොපිමුඛාති කළොපීති** උක්ඛලි වා පච්ඡි වා, තතොපි න ගණ්හති. කස්මා? කුම්භිකළොපියො මං නිස්සාය කටච්ඡුනා පහාරං ලභන්තීති. **න එළකමන්තරන්ති** උම්මාරං අන්තරං කත්වා දිය්‍යමානං න ගණ්හති. කස්මා? ‘‘අයං මං නිස්සාය අන්තරකරණං ලභතී’’ති. දණ්ඩමුසලෙසුපි එසෙව නයො.

ද්වින්නන්ති ද්වීසු භුඤ්ජමානෙසු එකස්මිං උට්ඨාය දෙන්තෙ න ගණ්හති. කස්මා? ‘‘එකස්ස කබළන්තරායො හොතී’’ති. **න ගබ්භිනියාතිආදීසු** පන ‘‘ගබ්භිනියා කුච්ඡියං දාරකො කිලමති. පායන්තියා දාරකස්ස ඛීරන්තරායො හොති, පුරිසන්තරගතාය රතිඅන්තරායො හොතී’’ති න ගණ්හති. **සංකිත්තීසූති** සංකිත්තෙත්වා කතභත්තෙසු, දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අචෙලකසාවකා අචෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තණ්ඩුලාදීනි සමාදපෙත්වා භත්තං පචන්ති. උක්කට්ඨො අචෙලකො තතොපි න පටිග්ගණ්හති. **න යත්ථ සාති** යත්ථ සුනඛො – ‘‘පිණ්ඩං ලභිස්සාමී’’ති උපට්ඨිතො හොති, තත්ථ තස්ස අදත්වා ආහටං න ගණ්හති. කස්මා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරායො හොතීති. **සණ්ඩසණ්ඩචාරිනීති** සමූහසමූහචාරිනී, සචෙ හි අචෙලකං දිස්වා – ‘‘ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමා’’ති මනුස්සා භත්තගෙහං පවිසන්ති, තෙසු ච පවිසන්තෙසු කළොපිමුඛාදීසු නිලීනා මක්ඛිකා උප්පතිත්වා සණ්ඩසණ්ඩා චරන්ති, තතො ආහටං භික්ඛං න ගණ්හති. කස්මා? මං නිස්සාය මක්ඛිකානං ගොචරන්තරායො ජාතොති.

ථුසොදකන්ති සබ්බසස්සසම්භාරෙහි කතං සොවීරකං. එත්ථ ච සුරාපානමෙව සාවජ්ජං, අයං පන සබ්බෙසුපි සාවජ්ජසඤ්ඤී. **එකාගාරිකොති** යො එකස්මිංයෙව ගෙහෙ භික්ඛං ලභිත්වා නිවත්තති . **එකාලොපිකොති** යො එකෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති. **ද්වාගාරිකාදීසුපි** එසෙව නයො. **එකිස්සාපි දත්තියාති** එකාය දත්තියා. දත්ති නාම එකා ඛුද්දකපාති හොති, යත්ථ අග්ගභික්ඛං පක්ඛිපිත්වා ඨපෙන්ති. **එකාහිකන්ති** එකදිවසන්තරිකං. **අද්ධමාසිකන්ති** අද්ධමාසන්තරිකං. **පරියායභත්තභොජනන්ති** වාරභත්තභොජනං, එකාහවාරෙන ද්වීහවාරෙන සත්තාහවාරෙන අඩ්ඪමාසවාරෙනාති එවං දිවසවාරෙන ආගතභත්තභොජනං.

395. **සාකභක්ඛොති** අල්ලසාකභක්ඛො. **සාමාකභක්ඛොති** සාමාකතණ්ඩුලභක්ඛො. **නීවාරාදීසු** නීවාරො නාම අරඤ්ඤෙ සයංජාතා වීහිජාති. **දද්දුලන්ති** චම්මකාරෙහි චම්මං ලිඛිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං. **හටං** වුච්චති සිලෙසොපි සෙවාලොපි. **කණන්ති** කුණ්ඩකං. **ආචාමොති** භත්තඋක්ඛලිකාය ලග්ගො ඣාමකඔදනො, තං ඡඩ්ඩිතට්ඨානතොව ගහෙත්වා ඛාදති, ‘‘ඔදනකඤ්ජිය’’න්තිපි වදන්ති. **පිඤ්ඤාකාදයො** පාකටා එව. **පවත්තඵලභොජීති** පතිතඵලභොජී.

396. **සාණානීති** සාණවාකචොළානි. **මසාණානීති** මිස්සකචොළානි. **ඡවදුස්සානීති** මතසරීරතො ඡඩ්ඩිතවත්ථානි, එරකතිණාදීනි වා ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනානි. **පංසුකූලානීති** පථවියං ඡඩ්ඩිතනන්තකානි. **තිරීටානීති** රුක්ඛතචවත්ථානි. **අජිනන්ති** අජිනමිගචම්මං. **අජිනක්ඛිපන්ති** තදෙව මජ්ඣෙ ඵාලිතකං. **කුසචීරන්ති** කුසතිණානි ගන්ථෙත්වා කතචීරං. **වාකචීරඵලකචීරෙසුපි** එසෙව නයො. **කෙසකම්බලන්ති** මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලං. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ, යානි කානිචි තන්තාවුතානි වත්ථානි, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකිට්ඨො අක්ඛායති. කෙසකම්බලො, භික්ඛවෙ, සීතෙ සීතො, උණ්හෙ උණ්හො අප්පග්ඝො ච දුබ්බණ්ණො ච දුග්ගන්ධො දුක්ඛසම්ඵස්සො’’ති.

වාළකම්බලන්ති අස්සවාලෙහි කතකම්බලං. **උලූකපක්ඛිකන්ති** උලූකපක්ඛානි ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනං. **උක්කුටිකප්පධානමනුයුත්තොති** උක්කුටිකවීරියං අනුයුත්තො, ගච්ඡන්තොපි උක්කුටිකොව හුත්වා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡති. **කණ්ටකාපස්සයිකොති** අයකණ්ටකෙ වා පකතිකණ්ටකෙ වා භූමියං කොට්ටෙත්වා තත්ථ චම්මං අත්ථරිත්වා ඨානචඞ්කමාදීනි කරොති. **සෙය්‍යන්ති** සයන්තොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙති. **ඵලකසෙය්‍යන්ති** රුක්ඛඵලකෙ සෙය්‍යං. **ථණ්ඩිලසෙය්‍යන්ති** ථණ්ඩිලෙ උච්චෙ භූමිඨානෙ සෙය්‍යං. **එකපස්සයිකොති** එකපස්සෙනෙව සයති. **රජොජල්ලධරොති** සරීරං තෙලෙන මක්ඛිත්වා රජුට්ඨානෙ තිට්ඨති, අථස්ස සරීරෙ රජොජල්ලං ලග්ගති, තං ධාරෙති. **යථාසන්ථතිකොති** ලද්ධං ආසනං අකොපෙත්වා යදෙව ලභති, තත්ථෙව නිසීදනසීලො. **වෙකටිකොති** විකටඛාදනසීලො. **විකටන්ති** ගූථං වුච්චති. **අපානකොති** පටික්ඛිත්තසීතුදකපානො. සායං තතියමස්සාති **සායතතියකං.** පාතො, මජ්ඣන්හිකෙ, සායන්ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං පාපං පවාහෙස්සාමීති **උදකොරොහනානුයොගං අනුයුත්තො විහරතීති.**

තපොපක්කමනිරත්ථකතාවණ්ණනා

397. අථ භගවා සීලසම්පදාදීහි විනා තෙසං තපොපක්කමානං නිරත්ථකතං දස්සෙන්තො – ‘‘අචෙලකො චෙපි කස්සප හොතී’’තිආදිමාහ. තත්ථ **ආරකා වාති** දූරෙයෙව. **අවෙරන්ති** දොසවෙරවිරහිතං. **අබ්‍යාපජ්ජන්ති** දොමනස්සබ්‍යාපජ්ජරහිතං.

398. **දුක්කරං, භො ගොතමාති** ඉදං කස්සපො ‘‘මයං පුබ්බෙ එත්තකමත්තං සාමඤ්ඤඤ්ච බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්චාති විචරාම, තුම්හෙ පන අඤ්ඤංයෙව සාමඤ්ඤඤ්ච බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච වදථා’’ති දීපෙන්තො ආහ. **පකති ඛො එසාති** පකතිකථා එසා. **ඉමාය ච, කස්සප, මත්තායාති** ‘‘කස්සප යදි ඉමිනා පමාණෙන එවං පරිත්තකෙන පටිපත්තික්කමෙන සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා දුක්කරං සුදුක්කරං නාම අභවිස්ස, තතො නෙතං අභවිස්ස කල්ලං වචනාය දුක්කරං සාමඤ්ඤ’’න්ති අයමෙත්ථ පදසම්බන්ධෙන සද්ධිං අත්ථො. එතෙන නයෙන සබ්බත්ථ පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

399. **දුජ්ජානොති** ඉදම්පි සො ‘‘මයං පුබ්බෙ එත්තකෙන සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා හොතීති විචරාම, තුම්හෙ පන අඤ්ඤථා වදථා’’ති ඉදං සන්ධායාහ. අථස්ස භගවා තං පකතිවාදං පටික්ඛිපිත්වා සභාවතොව දුජ්ජානභාවං ආවිකරොන්තො පුනපි – ‘‘පකති ඛො’’තිආදිමාහ. තත්‍රාපි වුත්තනයෙනෙව පදසම්බන්ධං කත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සීලසමාධිපඤ්ඤාසම්පදාවණ්ණනා

400-401. **කතමා පන සා, භො ගොතමාති** කස්මා පුච්ඡති. අයං කිර පණ්ඩිතො භගවතො කථෙන්තස්සෙව කථං උග්ගහෙසි, අථ අත්තනො පටිපත්තියා නිරත්ථකතං විදිත්වා සමණො ගොතමො – ‘‘තස්ස ‘චායං සීලසම්පදා, චිත්තසම්පදා, පඤ්ඤාසම්පදා අභාවිතා හොති අසච්ඡිකතා, අථ ඛො සො ආරකාව සාමඤ්ඤා’තිආදිමාහ. හන්ද දානි නං තා සම්පත්තියො පුච්ඡාමී’’ති සීලසම්පදාදිවිජානනත්ථං පුච්ඡති. අථස්ස භගවා බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තන්තිධම්මං කථෙන්තො තා සම්පත්තියො දස්සෙතුං – ‘‘ඉධ කස්සපා’’තිආදිමාහ. **ඉමාය ච කස්සප සීලසම්පදායාති** ඉදං අරහත්තඵලමෙව සන්ධාය වුත්තං. අරහත්තඵලපරියොසානඤ්හි භගවතො සාසනං. තස්මා අරහත්තඵලසම්පයුත්තාහි සීලචිත්තපඤ්ඤාසම්පදාහි අඤ්ඤා උත්තරිතරා වා පණීතතරා වා සීලාදිසම්පදා නත්ථීති ආහ.

සීහනාදකථාවණ්ණනා

402. එවඤ්ච පන වත්වා ඉදානි අනුත්තරං මහාසීහනාදං නදන්තො – ‘‘සන්ති කස්සප එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා’’තිආදිමාහ. තත්ථ **අරියන්ති** නිරුපක්කිලෙසං පරමවිසුද්ධං. **පරමන්ති** උත්තමං, පඤ්චසීලානි හිආදිං කත්වා යාව පාතිමොක්ඛසංවරසීලා සීලමෙව, ලොකුත්තරමග්ගඵලසම්පයුත්තං පන පරමසීලං නාම. **නාහං තත්ථාති** තත්ථ සීලෙපි පරමසීලෙපි අහං අත්තනො සමසමං මම සීලසමෙන සීලෙන මයා සමං පුග්ගලං න පස්සාමීති අත්ථො. **අහමෙව තත්ථ භියොයාති** අහමෙව තස්මිං සීලෙ උත්තමො. කතමස්මිං? **යදිදං අධිසීලන්ති** යං එතං උත්තමං සීලන්ති අත්ථො. ඉති ඉමං පඨමං සීහනාදං නදති.

තපොජිගුච්ඡවාදාති යෙ තපොජිගුච්ඡං වදන්ති. තත්ථ තපතීති තපො, කිලෙසසන්තාපකවීරියස්සෙතං නාමං, තදෙව තෙ කිලෙසෙ ජිගුච්ඡතීති ජිගුච්ඡා. **අරියා පරමාති** එත්ථ නිද්දොසත්තා අරියා, අට්ඨආරම්භවත්ථුවසෙනපි උප්පන්නා විපස්සනාවීරියසඞ්ඛාතා තපොජිගුච්ඡා තපොජිගුච්ඡාව, මග්ගඵලසම්පයුත්තා පරමා නාම. **අධිජෙගුච්ඡන්ති** ඉධ ජිගුච්ඡභාවො ජෙගුච්ඡං, උත්තමං ජෙගුච්ඡං අධිජෙගුච්ඡං, තස්මා යදිදං අධිජෙගුච්ඡං, තත්ථ අහමෙව භියොයාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. පඤ්ඤාධිකාරෙපි කම්මස්සකතාපඤ්ඤා ච විපස්සනාපඤ්ඤා ච පඤ්ඤා නාම, මග්ගඵලසම්පයුත්තා පරමා පඤ්ඤා නාම. **අධිපඤ්ඤන්ති** එත්ථ ලිඞ්ගවිපල්ලාසො වෙදිතබ්බො, අයං පනෙත්ථත්ථො – යායං අධිපඤ්ඤා නාම අහමෙව තත්ථ භියොයාති විමුත්තාධිකාරෙ තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තියො විමුත්ති නාම, සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තියො පන පරමා විමුත්තීති වෙදිතබ්බා. ඉධාපි ච **යදිදං අධිවිමුත්තීති** යා අයං අධිවිමුත්ති, අහමෙව තත්ථ භියොයාති අත්ථො.

403. **සුඤ්ඤාගාරෙති** සුඤ්ඤෙ ඝරෙ, එකකොව නිසීදිත්වාති අධිප්පායො. **පරිසාසු චාති** අට්ඨසු පරිසාසු. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''චත්තාරිමානි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස වෙසාරජ්ජානි. යෙහි වෙසාරජ්ජෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදතී''ති (ම. නි. 1.150) සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

පඤ්හඤ්ච නං පුච්ඡන්තීති පණ්ඩිතා දෙවමනුස්සා නං පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා පුච්ඡන්ති. **බ්‍යාකරොතීති** තඞ්ඛණඤ්ඤෙව විස්සජ්ජෙසි. **චිත්තං ආරාධෙතීති** පඤ්හාවිස්සජ්ජනෙන මහාජනස්ස චිත්තං පරිතොසෙතියෙව. **නො ච ඛො සොතබ්බං මඤ්ඤන්තීති** චිත්තං ආරාධෙත්වා කථෙන්තස්සපිස්ස වචනං පරෙ සොතබ්බං න මඤ්ඤන්තීති, එවඤ්ච වදෙය්‍යුන්ති අත්ථො. **සොතබ්බඤ්චස්ස මඤ්ඤන්තීති** දෙවාපි මනුස්සාපි මහන්තෙනෙව උස්සාහෙන සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති. **පසීදන්තීති** සුපසන්නා කල්ලචිත්තා මුදුචිත්තා හොන්ති. **පසන්නාකාරං කරොන්තීති** න මුද්ධප්පසන්නාව හොන්ති, පණීතානි චීවරාදීනි වෙළුවනවිහාරාදයො ච මහාවිහාරෙ පරිච්චජන්තා පසන්නාකාරං කරොන්ති. **තථත්තායාති** යං සො ධම්මං දෙසෙති තථා භාවාය, ධම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණත්ථාය පටිපජ්ජන්තීති අත්ථො. **තථත්තාය ච පටිපජ්ජන්තීති** තථාභාවාය පටිපජ්ජන්ති, තස්ස හි භගවතො ධම්මං සුත්වා කෙචි සරණෙසු කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨහන්ති, අපරෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්ති. **පටිපන්නා ච ආරාධෙන්තීති** තඤ්ච පන පටිපදං පටිපන්නා පූරෙතුං සක්කොන්ති, සබ්බාකාරෙන පන පූරෙන්ති, පටිපත්තිපූරණෙන තස්ස භොතො ගොතමස්ස චිත්තං ආරාධෙන්තීති වත්තබ්බා.

ඉමස්මිං පනොකාසෙ ඨත්වා සීහනාදා සමොධානෙතබ්බා. එකච්චං තපස්සිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමීති හි භගවතො එකො සීහනාදො. අපරං සග්ගෙ නිබ්බත්තං පස්සාමීති එකො. අකුසලධම්මප්පහානෙ අහමෙව සෙට්ඨොති එකො. කුසලධම්මසමාදානෙපි අහමෙව සෙට්ඨොති එකො. අකුසලධම්මප්පහානෙ මය්හමෙව සාවකසඞ්ඝො සෙට්ඨොති එකො. කුසලධම්මසමාදානෙපි මය්හංයෙව සාවකසඞ්ඝො සෙට්ඨොති එකො. සීලෙන මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. වීරියෙන මය්හං සදිසො නත්ථීති එකො. පඤ්ඤාය…පෙ.... විමුත්තියා…පෙ.... සීහනාදං නදන්තො පරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා නදාමීති එකො. විසාරදො හුත්වා නදාමීති එකො. පඤ්හං මං පුච්ඡන්තීති එකො. පඤ්හං පුට්ඨො විස්සජ්ජෙමීති එකො. විස්සජ්ජනෙන පරස්ස චිත්තං ආරාධෙමීති එකො. සුත්වා සොතබ්බං මඤ්ඤන්තීති එකො. සුත්වා මෙ පසීදන්තීති එකො. පසන්නාකාරං කරොන්තීති එකො. යං පටිපත්තිං දෙසෙමි, තථත්තාය පටිපජ්ජන්තීති එකො. පටිපන්නා ච මං ආරාධෙන්තීති එකො. ඉති පුරිමානං දසන්නං එකෙකස්ස – ''පරිසාසු ච නදතී''ති ආදයො දස දස පරිවාරා. එවං තෙ දස පුරිමානං දසන්නං පරිවාරවසෙන සතං පුරිමා ච දසාති දසාධිකං සීහනාදසතං හොති. ඉතො අඤ්ඤස්මිං පන සුත්තෙ එත්තකා සීහනාදා දුල්ලභා, තෙනිදං සුත්තං මහාසීහනාදන්ති වුච්චති. ඉති භගවා ''සීහනාදං ඛො සමණො ගොතමො නදති, තඤ්ච ඛො සුඤ්ඤාගාරෙ නදතී''ති එවං වාදානු වාදං පටිසෙධෙත්වා ඉදානි පරිසති නදිතපුබ්බං සීහනාදං දස්සෙන්තො ''එකමිදාහ''න්තිආදිමාහ.

තිත්ථියපරිවාසකථාවණ්ණනා

404. තත්ථ **තත්‍ර මං අඤ්ඤතරො තපබ්‍රහ්මචාරීති** තත්‍ර රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං මං අඤ්ඤතරො තපබ්‍රහ්මචාරී නිග්‍රොධො නාම පරිබ්බාජකො . **අධිජෙගුච්ඡෙති** වීරියෙන පාපජිගුච්ඡනාධිකාරෙ පඤ්හං පුච්ඡි. ඉදං යං තං භගවා ගිජ්ඣකූටෙ මහාවිහාරෙ නිසින්නො උදුම්බරිකාය දෙවියා උය්‍යානෙ නිසින්නස්ස නිග්‍රොධස්ස ච පරිබ්බාජකස්ස සන්ධානස්ස ච උපාසකස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා කථාසල්ලාපං සුත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා තෙසං සන්තිකෙ පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා නිග්‍රොධෙන අධිජෙගුච්ඡෙ පුට්ඨපඤ්හං විස්සජ්ජෙසි, තං සන්ධාය වුත්තං. **පරං විය මත්තායාති** පරමාය මත්තාය, අතිමහන්තෙනෙව පමාණෙනාති අත්ථො. **කො හි, භන්තෙති** ඨපෙත්වා අන්ධබාලං දිට්ඨිගතිකං අඤ්ඤො පණ්ඩිතජාතිකො ''කො නාම භගවතො ධම්මං සුත්වා න අත්තමනො අස්සා''ති වදති. **ලභෙය්‍යාහන්ති** ඉදං සො – ''චිරං වත මෙ අනිය්‍යානිකපක්ඛෙ යොජෙත්වා අත්තා කිලමිතො, 'සුක්ඛනදීතීරෙ න්හායිස්සාමී'ති සම්පරිවත්තෙන්තෙන විය ථුසෙ කොට්ටෙන්තෙන විය න කොචි අත්ථො නිප්ඵාදිතො. හන්දාහං අත්තානං යොගෙ යොජෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ආහ. අථ භගවා යො අනෙන ඛන්ධකෙ තිත්ථියපරිවාසො පඤ්ඤත්තො, යො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සාමණෙරභූමියං ඨිතො – ''අහං භන්තෙ, ඉත්ථන්නාමො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආකඞ්ඛාමි උපසම්පදං, ස්වාහං, භන්තෙ, සංඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාචාමී''තිආදිනා (මහාව. 86) නයෙන සමාදියිත්වා පරිවසති, තං සන්ධාය – ''යො ඛො, කස්සප, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො''තිආදිමාහ.

405. තත්ථ **පබ්බජ්ජන්ති** වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව වුත්තං, අපරිවසිත්වායෙව හි පබ්බජ්ජං ලභති. උපසම්පදත්ථිකෙන පන නාතිකාලෙන ගාමප්පවෙසනාදීනි අට්ඨ වත්තානි පූරෙන්තෙන පරිවසිතබ්බං. **ආරද්ධචිත්තාති** අට්ඨවත්තපූරණෙන තුට්ඨචිත්තා, අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. විත්ථාරතො පනෙස තිත්ථියපරිවාසො සමන්තපාසාදිකාය **විනයට්ඨකථායං** පබ්බජ්ජඛන්ධකවණ්ණනාය වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. **අපි ච මෙත්ථාති** අපි ච මෙ එත්ථ. **පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතාති** පුග්ගලනානත්තං විදිතං. ''අයං පුග්ගලො පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහො''ති ඉදං මය්හං පාකටන්ති දස්සෙති. තතො කස්සපො චින්තෙසි – ''අහො අච්ඡරියං බුද්ධසාසනං, යත්ථ

එවං සංසිත්වා කොට්ටෙත්වා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ඡඩ්ඩෙන්තී''ති, තතො සුට්ඨුතරං පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතුස්සාහො – ''සචෙ භන්තෙ''තිආදිමාහ.

අථ ඛො භගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දතං විදිත්වා – ''න කස්සපො පරිවාසං අරහතී''ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – ''ගච්ඡ භික්ඛු කස්සපං න්හාපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා ආනෙහී''ති. සො තථා කත්වා තං පබ්බාජෙත්වා භගවතො සන්තිකං ආගමාසි. භගවා තං ගණමජ්ඣෙ නිසීදාපෙත්වා උපසම්පාදෙසි. තෙන වුත්තං – ''අලත්ථ ඛො අචෙලො කස්සපො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, අලත්ථ උපසම්පද''න්ති. **අචිරූපසම්පන්නො**ති උපසම්පන්නො හුත්වා නචිරමෙව. **වූපකට්ඨො**ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙහි කායෙන චෙව චිත්තෙන ච වූපකට්ඨො. **අප්පමත්තො**ති කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො. **ආතාපී**ති කායිකචෙතසිකසඞ්ඛාතෙන වීරියාතාපෙන ආතාපී. **පහිතත්තො**ති කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛතාය පෙසිතචිත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො. **යස්සත්ථාය**ති යස්ස අත්ථාය. **කුලපුත්තා**ති ආචාරකුලපුත්තා. **සම්මදෙව**ාති හෙතුනාව කාරණෙනෙව. **තදනුත්තර**න්ති තං අනුත්තරං. **බ්‍රහ්මචරියපරියොසාන**න්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පරියොසානභූතං අරහත්තඵලං. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. **දිට්ඨෙව ධම්මෙ**ති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා**ති අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරප්පච්චයං කත්වාති අත්ථො. **උපසම්පජ්ජ විහාසී**ති පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහාසි, එවං විහරන්තො **ච ඛීණා ජාති…පෙ…. අබ්භඤ්ඤාසී**ති.

එවමස්ස පච්චවෙක්ඛණභූමිං දස්සෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙතුං ''අඤ්ඤතරො ඛො පනායස්මා කස්සපො අරහතං අහොසී''ති වුත්තං. තත්ථ **අඤ්ඤතරො**ති එකො. **අරහත**න්ති අරහන්තානං, භගවතො සාවකානං අරහන්තානං අබ්භන්තරො අහොසීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. යං යං පන අන්තරන්තරා න වුත්තං, තං තං තත්ථ තත්ථ වුත්තත්තා පාකටමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනා

පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

406. **එවං මෙ සුත්තං…පෙ…. සාවත්ථියන්ති** පොට්ඨපාදසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති** සාවත්ථිං උපනිස්සාය යො ජෙතස්ස කුමාරස්ස වනෙ අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ආරාමො කාරිතො, තත්ථ විහරති. **පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකොති** නාමෙන පොට්ඨපාදො නාම ඡන්නපරිබ්බාජකො. සො කිර ගිහිකාලෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලො කාමෙසුආදීනවං දිස්වා චත්තාලීසකොටිපරිමාණං භොගක්ඛන්ධං පහාය පබ්බජිත්වා තිත්ථියානං ගණාචරියො ජාතො. සමයං පවදන්ති එත්ථාති **සමයප්පවාදකො,** තස්මිං කිර ඨානෙ චඞ්කීතාරුක්ඛපොක්ඛරසාතිප්පභුතයො බ්‍රාහ්මණා නිගණ්ඨඅචෙලකපරිබ්බාජකාදයො ච පබ්බජිතා සන්නිපතිත්වා අත්තනො අත්තනො සමයං වදන්ති කථෙන්ති දීපෙන්ති, තස්මා සො ආරාමො **සමයප්පවාදකොති** වුච්චති. ස්වෙව ච තින්දුකාචීරසඞ්ඛාතාය තිම්බරුරුක්ඛපන්තියා පරික්ඛිත්තත්තා **තින්දුකාචීරො**. යස්මා පනෙත්ථ පඨමං එකාව සාලා අහොසි, පච්ඡා මහාපුඤ්ඤං පරිබ්බාජකං නිස්සාය බහූ සාලා කතා. තස්මා තමෙව එකං සාලං උපාදාය ලද්ධනාමවසෙන **එකසාලකොති** වුච්චති. මල්ලිකාය පන පසෙනදිරඤ්ඤො දෙවියා උය්‍යානභූතො සො පුප්ඵඵලසම්පන්නො ආරාමොති කත්වා **මල්ලිකාය ආරාමොති** සඞ්ඛ්‍යං ගතො. තස්මිං සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ.

පටිවසතීති නිවාසඵාසුතාය වසති. අථෙකදිවසං භගවා පච්චූසසමයෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්ථරිත්වා ලොකං පරිග්ගණ්හන්තො ඤාණජාලස්ස අන්තොගතං පරිබ්බාජකං දිස්වා – ‘‘අයං පොට්ඨපාදො මය්හං ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායති, කින්නු ඛො භවිස්සතී’’ති උපපරික්ඛන්තො අද්දස – ‘‘අහං අජ්ජ තත්ථ ගමිස්සාමි, අථ මං පොට්ඨපාදො නිරොධඤ්ච නිරොධවුට්ඨානඤ්ච පුච්ඡිස්සති, තස්සාහං සබ්බබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දිත්වා තදුභයං කථෙස්සාමි, අථ සො කතිපාහච්චයෙන චිත්තං හත්ථිසාරිපුත්තං ගහෙත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති, තෙසමහං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, දෙසනාවසානෙ පොට්ඨපාදො මං සරණං ගමිස්සති, චිත්තො හත්ථිසාරිපුත්තො මම සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති. තතො පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා විජ්ජුලතාසදිසං කායබන්ධනං බන්ධිත්වා යුගන්ධරපබ්බතං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතමහාමෙඝං විය මෙඝවණ්ණං පංසුකූලං එකංසවරගතං කත්වා පච්චග්ඝං සෙලමයපත්තං වාමඅංසකූටෙ ලග්ගෙත්වා සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිස්සාමීති සීහො විය හිමවන්තපාදා විහාරා නික්ඛමි. ඉමමත්ථං සන්ධාය – ‘‘අථ ඛො භගවා’’තිආදි වුත්තං.

407. **එතදහොසීති** නගරද්වාරසමීපං ගන්ත්වා අත්තනො රුචිවසෙන සූරියං ඔලොකෙත්වා අතිප්පගභාවමෙව දිස්වා එතං අහොසි. **යංනූනාහන්ති** සංසයපරිදීපනො විය නිපාතො, බුද්ධානඤ්ච සංසයො නාම නත්ථි – ‘‘ඉදං කරිස්සාම, ඉදං න කරිස්සාම, ඉමස්ස ධම්මං දෙසෙස්සාම, ඉමස්ස න දෙසෙස්සාමා’’ති එවං පරිවිතක්කපුබ්බභාගො පනෙස සබ්බබුද්ධානං ලබ්භති. තෙනාහ – ‘‘යංනූනාහ’’න්ති, යදි පනාහන්ති අත්ථො.

408. **උන්නාදිනියාති** උච්චං නදමානාය, එවං නදමානාය චස්සා උද්ධං ගමනවසෙන උච්චො, දිසාසු පත්ථටවසෙන මහා සද්දොති උච්චාසද්දමහාසද්දාය, තෙසඤ්හි පරිබ්බාජකානං පාතොව වුට්ඨාය කත්තබ්බං නාම චෙතියවත්තං වා බොධිවත්තං වා ආචරියුපජ්ඣායවත්තං වා යොනිසො මනසිකාරො වා නත්ථි. තෙන තෙ පාතොව වුට්ඨාය බාලාතපෙ නිසින්නා – ‘‘ඉමස්ස හත්ථො සොභනො, ඉමස්ස පාදො’’ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හත්ථපාදාදීනි වා ආරබ්භ, ඉත්ථිපුරිසදාරකදාරිකාදීනං වණ්ණෙ වා, අඤ්ඤං වා කාමස්සාදභවස්සාදාදිවත්ථුං ආරබ්භ කථං සමුට්ඨාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන රාජකථාදිඅනෙකවිධං තිරච්ඡානකථං කථෙන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘උන්නාදිනියා උච්චාසද්දමහාසද්දාය අනෙකවිහිතං තිරච්ඡානකථං කථෙන්තියා’’ති.

තතො පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකො තෙ පරිබ්බාජකෙ ඔලොකෙත්වා – ‘‘ඉමෙ පරිබ්බාජකා අතිවිය අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා, මයඤ්ච සමණස්ස ගොතමස්ස පාතුභාවතො පට්ඨාය සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකූපමා ජාතා, ලාභසක්කාරොපි නො පරිහීනො. සචෙ පනිමං ඨානං සමණො ගොතමො වා ගොතමස්ස සාවකො වා ගිහී උපට්ඨාකො වා තස්ස ආගච්ඡෙය්‍ය , අතිවිය ලජ්ජනීයං භවිස්සති, පරිසදොසො ඛො පන පරිසජෙට්ඨකස්සෙව උපරි ආරොහතී’’ති ඉතොචිතො ච විලොකෙන්තො භගවන්තං අද්දස. තෙන වුත්තං – ‘‘අද්දසා ඛො පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකො…පෙ…. තුණ්හී අහෙසු’’න්ති.

409. තත්ථ **සණ්ඨපෙසීති** සික්ඛාපෙසි, වජ්ජමස්සා පටිච්ඡාදෙසි. යථා සුසණ්ඨිතා හොති, තථා නං ඨපෙසි. යථා නාම පරිසමජ්ඣං පවිසන්තො පුරිසො වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං නිවාසනං සණ්ඨපෙති, පාරුපනං සණ්ඨපෙති, රජොකිණ්ණට්ඨානං පුඤ්ඡති; එවමස්සා වජ්ජපටිච්ඡාදනත්ථං – ‘‘අප්පසද්දා හොන්තො’’ති සික්ඛාපෙන්තො යථා සුසණ්ඨිතා හොති, තථා නං ඨපෙසීති අත්ථො. **අප්පසද්දකාමොති** අප්පසද්දං ඉච්ඡති, එකො නිසීදති, එකො තිට්ඨති, න ගණසඞ්ගණිකාය යාපෙති. **උපසඞ්කමිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති** ඉධාගන්තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍ය. කස්මා පනෙස භගවතො උපසඞ්කමනං පච්චාසීසතීති? අත්තනො වුද්ධිං පත්ථයමානො. පරිබ්බාජකා කිර බුද්ධෙසු වා බුද්ධසාවකෙසු වා අත්තනො සන්තිකං ආගතෙසු – ‘‘අජ්ජ අම්හාකං සන්තිකං සමණො ගොතමො ආගතො , සාරිපුත්තො ආගතො, න

ඛො පන තෙ යස්ස වා තස්ස වා සන්තිකං ගච්ඡන්ති, පස්සථ අම්හාකං උත්තමභාව''න්ති අත්තනො උපට්ඨාකානං සන්තිකෙ අත්තානං උක්ඛිපන්ති, උච්චෙ ඨානෙ ඨපෙන්ති, භගවතොපි උපට්ඨාකෙ ගණ්හිතුං වායමන්ති. තෙ කිර භගවතො උපට්ඨාකෙ දිස්වා එවං වදන්ති – ''තුම්හාකං සත්ථා භවං ගොතමොපි ගොතමසාවකාපි අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්ති, මයං අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා. තුම්හෙ පන අම්හෙ අක්ඛීහිපි පස්සිතුං න ඉච්ඡථ, සාමීචිකම්මං න කරොථ, කිං වො අම්හෙහි අපරද්ධ''න්ති. අථෙකච්චෙ මනුස්සා – ''බුද්ධාපි එතෙසං සන්තිකං ගච්ඡන්ති කිං අම්හාක''න්ති තතො පට්ඨාය තෙ දිස්වා නප්පමජ්ජන්ති. **තුණ්හී අහෙසුන්**ති පොට්ඨපාදං පරිවාරෙත්වා නිස්සද්දා නිසීදිංසු.

410. **ස්වාගතං, භන්තෙ**ති සුට්ඨු ආගමනං, භන්තෙ, භගවතො; භගවති හි නො ආගතෙ ආනන්දො හොති, ගතෙ සොකොති දීපෙති. **චිරස්සං ඛො, භන්තෙ**ති කස්මා ආහ? කිං භගවා පුබ්බෙපි තත්ථ ගතපුබ්බොති, න ගතපුබ්බො. මනුස්සානං පන – ''කුහිං ගච්ඡන්තා, කුතො ආගතත්ථ, කිං මග්ගමූළ්හත්ථ, චිරස්සං ආගතත්ථා''ති එවමාදයො පියසමුදාචාරා හොන්ති, තස්මා එවමාහ. එවඤ්ච පන වත්වා න මානථද්ධො හුත්වා නිසීදි, උට්ඨායාසනා භගවතො පච්චුග්ගමනමකාසි. භගවන්තඤ්හි උපගතං දිස්වා ආසනෙන අනිමන්තෙන්තො වා අපචිතිං අකරොන්තො වා දුල්ලභො. කස්මා? උච්චාකුලීනතාය. අයම්පි පරිබ්බාජකො අත්තනො නිසින්නාසනං පප්ඵොටෙත්වා භගවන්තං ආසනෙන නිමන්තෙන්තො – ''නිසීදතු, භන්තෙ, භගවා ඉදමාසනං පඤ්ඤත්ත''න්ති ආහ. **අන්තරාකථා විප්පකතා**ති නිසින්නානං වො ආදිතො පට්ඨාය යාව මමාගමනං, එතස්මිං අන්තරෙ කා නාම කථා විප්පකතා, මමාගමනපච්චයා කතමා කථා පරියන්තං න ගතා, වදථ, යාව නං පරියන්තං නෙත්වා දෙමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි. අථ පරිබ්බාජකො – ''නිරත්ථකකථා එසා නිස්සාරා වට්ටසන්නිස්සිතා, න තුම්හාකං පුරතො වත්තබ්බතං අරහතී''ති දීපෙන්තො ''තිට්ඨතෙසා , භන්තෙ''තිආදිමාහ.

අභිසඤ්ඤානිරොධකථාවණ්ණනා

411. **තිට්ඨතෙසා , භන්තෙ**ති සචෙ භගවා සොතුකාමො භවිස්සති, පච්ඡාපෙසා කථා න දුල්ලභා භවිස්සති, අම්හාකං පනිමාය කථාය අත්ථො නත්ථි. භගවතො පනාගමනං ලභිත්වා මයං අඤ්ඤදෙව සුකාරණං පුච්ඡාමාති දීපෙති. තතො තං පුච්ඡන්තො – ''පුරිමානි, භන්තෙ''තිආදිමාහ. තත්ථ **කොතූහලසාලායන්**ති කොතූහලසාලා නාම පච්චෙකසාලා නත්ථි. යත්ථ පන නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා නානාවිධං කථං පවත්තෙන්ති, සා බහූනං – ''අයං කිං වදති, අයං කිං වදතී''ති කොතූහලුප්පත්තිට්ඨානතො කොතූහලසාලාති වුච්චති. **අභිසඤ්ඤානිරොධෙ**ති එත්ථ **අභී**ති උපසග්ගමත්තං. **සඤ්ඤානිරොධෙ**ති චිත්තනිරොධෙ, ඛණිකනිරොධෙ කථා උප්පන්නාති අත්ථො. ඉදං පන තස්සා උප්පත්තිකාරණං. යදා කිර භගවා ජාතකං වා කථෙති, සික්ඛාපදං වා පඤ්ඤපෙති තදා සකලජම්බුදීපෙ භගවතො කිත්තිඝොසො පත්ථරති, තිත්ථියා තං සුත්වා – ''භවං කිර ගොතමො පුබ්බචරියං කථෙසි, මයං කිං න සක්කොම තාදිසං කිඤ්චි කථෙතු''න්ති භගවතො පටිභාගකිරියං කරොන්තා එකං භවන්තරසමයං කථෙන්ති – ''භවං ගොතමො සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, මයං කිං න සක්කොම පඤ්ඤපෙතු''න්ති අත්තනො සාවකානං කිඤ්චිදෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්ති. තදා පන භගවා අට්ඨවිධපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා නිරොධකථං කථෙසි. තිත්ථියා තං සුත්වා – ''භවං කිර ගොතමො නිරොධං නාම කථෙසි, මයම්පි තං කථෙස්සාමා''ති සන්නිපතිත්වා කථයිංසු. තෙන වුත්තං – ''අභිසඤ්ඤානිරොධෙ කථා උදපාදී''ති.

තත්‍රෙකච්චෙති තෙසු එකච්චෙ. පුරිමො වෙත්ථ ය්වායං බාහිරෙ තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතො චිත්තප්පවත්තියං දොසං දිස්වා අචිත්තකභාවො සන්තොති සමාපත්තිං භාවෙත්වා ඉතො චුතො පඤ්ච කප්පසතානි අසඤ්ඤීභවෙ ඨත්වා පුන ඉධ උප්පජ්ජති. තස්ස සඤ්ඤුප්පාදෙ ච නිරොධෙ ච හෙතුං අපස්සන්තො – **අහෙතූ අප්පච්චයා**ති ආහ.

දුතියො නං නිසෙධෙත්වා මිගසිඞ්ගතාපසස්ස අසඤ්ඤකභාවං ගහෙත්වා – ''උපෙතිපි අපෙතිපී''ති ආහ. මිගසිඞ්ගතාපසො කිර අත්තන්තපො ඝොරතපො පරමධිතින්ද්‍රියො අහොසි. තස්ස සීලතෙජෙන සක්කවිමානං උණ්හං අහොසි. සක්කො දෙවරාජා ''සක්කට්ඨානං නු ඛො තාපසො පත්ථෙතී''ති අලම්බුසං නාම දෙවකඤ්ඤං – 'තාපසස්ස තපං භින්දිත්වා එහී'ති පෙසෙසි. සා තත්ථ ගතා. තාපසො පඨමදිවසෙ තං දිස්වාව පලායිත්වා පණ්ණසාලං පාවිසි. දුතියදිවසෙ කාමච්ඡන්දනීවරණෙන භග්ගො තං හත්ථෙ අග්ගහෙසි, සො තෙන දිබ්බඵස්සෙන වුට්ඨයො විසඤ්ඤී හුත්වා තිණ්ණං සංවච්ඡරානං අච්චයෙන සඤ්ඤං පටිලභි. තං සො දිට්ඨිගතිකො – ''තිණ්ණං සංවච්ඡරානං අච්චයෙන නිරොධා වුට්ඨිතො''ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

තතියො නං නිසෙධෙත්වා ආථබ්බණපයොගං සන්ධාය ''උපකඩ්ඪන්තිපි අපකඩ්ඪන්තිපී''ති ආහ. ආථබ්බණිකා කිර ආථබ්බණං පයොජෙත්වා සත්තං සීසච්ඡින්නං විය හත්ථච්ඡින්නං විය මතං විය ච කත්වා දස්සෙන්ති. තස්ස පුන පාකතිකභාවං දිස්වා සො දිට්ඨිගතිකො – ''නිරොධා වුට්ඨිතො අය''න්ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

චතුත්ථො නං නිසෙධෙත්වා යක්ඛදාසීනං මදනිද්දං සන්ධාය ''සන්ති හි භො දෙවතා''තිආදිමාහ. යක්ඛදාසියො කිර සබ්බරත්තිං දෙවතූපහාරං කුරුමානා නච්චිත්වා ගායිත්වා අරුණොදයෙ එකං සුරාපාතිං පිවිත්වා පරිවත්තිත්වා සුපිත්වා දිවා වුට්ඨහන්ති. තං දිස්වා සො දිට්ඨිගතිකො – ''සුත්තකාලෙ නිරොධං සමාපන්නා, පබුද්ධකාලෙ නිරොධා වුට්ඨිතා''ති මඤ්ඤමානො එවමාහ.

අයං පන පොට්ඨපාදො පරිබ්බාජකො පණ්ඩිතජාතිකො. තෙනස්ස තං කථං සුත්වා විප්පටිසාරො උප්පජ්ජි. ''ඉමෙසං කථා එළමූගකථා විය චත්තාරො හි නිරොධෙ එතෙ පඤ්ඤපෙන්ති, ඉමිනා ච නිරොධෙන නාම එකෙන භවිතබ්බං, න බහුනා. තෙනාපි එකෙන අඤ්ඤෙනෙව භවිතබ්බං, සො පන අඤ්ඤෙන ඤාතුං න සක්කා අඤ්ඤත්‍ර සබ්බඤ්ඤුනා. සචෙ භගවා ඉධ අභවිස්ස 'අයං නිරොධො අයං න නිරොධො'ති දීපසහස්සං විය උජ්ජාලෙත්වා අජ්ජමෙව පාකටං අකරිස්සා''ති දසබලඤ්ඤෙව අනුස්සරි. තස්මා ''තස්ස මය්හං භන්තෙ''තිආදිමාහ. තත්ථ **අහො නූනාති** අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතද්වයං, තෙන තස්ස භගවන්තං අනුස්සරන්තස්ස එතදහොසි ''අහො නූන භගවා අහො නූන සුගතො''ති. **යො ඉමෙසන්ති** යො එතෙසං නිරොධධම්මානං සුකුසලො නිපුණො ඡෙකො, සො භගවා අහො නූන කථෙය්‍ය, සුගතො අහො නූන කථෙය්‍යාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **පකතඤ්ඤූති** චිණ්ණවසිතාය පකතිං සභාවං ජානාතීති පකතඤ්ඤූ. **කථං නු ඛොති** ඉදං පරිබ්බාජකො ''මයං භගවා න ජානාම, තුම්හෙ ජානාථ, කථෙථ නො''ති ආයාචන්තො වදති. අථ භගවා කථෙන්තො ''තත්‍ර පොට්ඨපාදා''තිආදිමාහ.

අහෙතුකසඤ්ඤුප්පාදනිරොධකථාවණ්ණනා

412. තත්ථ **තත්‍රාති** තෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **ආදිතොව තෙසං අපරද්ධන්ති** තෙසං ආදිම්හියෙව විරද්ධං, සරමජ්ඣෙයෙව පක්ඛලිතාති දීපෙති. **සහෙතූ සප්පච්චයාති** එත්ථ හෙතුපි පච්චයොපි කාරණස්සෙව නාමං, සකාරණාති අත්ථො. තං පන කාරණං දස්සෙන්තො ''සික්ඛා එකා''ති ආහ. තත්ථ **සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්තීති** සික්ඛාය එකච්චා සඤ්ඤා ජායන්තීති අත්ථො.

413. **කා ච සික්ඛාති භගවා අවොචාති** කතමා ච සා සික්ඛාති භගවා විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාවසෙන අවොච. අථ යස්මා අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති තිස්සො සික්ඛා හොන්ති. තස්මා තා දස්සෙන්තො භගවා සඤ්ඤාය සහෙතුකං උප්පාදනිරොධං දීපෙතුං බුද්ධුප්පාදතො පභුති තන්තිධම්මං ඨපෙන්තො ''ඉධ පොට්ඨපාද, තථාගතො ලොකෙ''තිආදිමාහ. තත්ථ අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛාති ද්වෙ එව සික්ඛා සරූපෙන ආගතා, තතියා පන ''අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති ඛො පොට්ඨපාද මයා එකංසිකො ධම්මො දෙසිතො''ති එත්ථ සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පවසෙන පරියාපන්නත්තා ආගතාති වෙදිතබ්බා. **කාමසඤ්ඤාති** පඤ්චකාමගුණිකරාගොපි අසමුප්පන්නකාමචාරොපි . තත්ථ පඤ්චකාමගුණිකරාගො අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගච්ඡති, අසමුප්පන්නකාමචාරො පන ඉමස්මිං ඨානෙ වට්ටති. තස්මා **තස්ස යා පුරිමා කාමසඤ්ඤාති** තස්ස පඨමජ්ඣානසමඞ්ගිනො යා පුබ්බෙ උප්පන්නපුබ්බාය කාමසඤ්ඤාය සදිසත්තා පුරිමා කාමසඤ්ඤාති වුච්චෙය්‍ය, සා නිරුජ්ඣති, අනුප්පන්නාව නුප්පජ්ජතීති අත්ථො.

විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤීයෙව තස්මිං සමයෙ හොතීති තස්මිං පඨමජ්ඣානසමයෙ විවෙකජපීතිසුඛසඞ්ඛාතා සුඛුමසඤ්ඤා සච්චා හොති, භූතා හොතීති අත්ථො. අථ වා කාමච්ඡන්දාදිඔළාරිකඞ්ගප්පහානවසෙන සුඛුමා ච සා භූතතාය සච්චා ච සඤ්ඤාති සුඛුමසච්චසඤ්ඤා, විවෙකජෙහි පීතිසුඛෙහි සම්පයුත්තා සුඛුමසච්චසඤ්ඤාති විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤා සා අස්ස අත්ථීති විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එස නයො සබ්බත්ථ. **එවම්පි සික්ඛාති** එත්ථ යස්මා පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජන්තො අධිට්ඨහන්තො, වුට්ඨහන්තො ච සික්ඛති, තස්මා තං එවං සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛාති වුච්චති. තෙනපි සික්ඛාසඞ්ඛාතෙන පඨමජ්ඣානෙන එවං එකා විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤා උප්පජ්ජති. එවං එකා කාමසඤ්ඤා නිරුජ්ඣතීති අත්ථො. **අයං සික්ඛාති භගවා අවොචාති** අයං පඨමජ්ඣානසඞ්ඛාතා එකා සික්ඛාති, භගවා ආහ. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යස්මා පන අට්ඨමසමාපත්තියා අඞ්ගතො සම්මසනං බුද්ධානංයෙව හොති, සාවකෙසු සාරිපුත්තසදිසානම්පි නත්ථි, කලාපතො සම්මසනංයෙව පන සාවකානං හොති, ඉදඤ්ච ''සඤ්ඤා සඤ්ඤා''ති, එවං අඞ්ගතො සම්මසනං උද්ධටං. තස්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමංයෙව සඤ්ඤං දස්සෙත්වා පුන තදෙව සඤ්ඤග්ගන්ති දස්සෙතුං ''යතො ඛො පොට්ඨපාද...පෙ.... සඤ්ඤග්ගං ඵුසතී''ති ආහ.

414. තත්ථ **යතො ඛො පොට්ඨපාද භික්ඛූති** යො නාම පොට්ඨපාද භික්ඛු. **ඉධ සකසඤ්ඤී හොතීති** ඉධ සාසනෙ සකසඤ්ඤී හොති, අයමෙව වා පාඨො, අත්තනො පඨමජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤවා හොතීති අත්ථො. **සො තතො අමුත්‍ර තතො අමුත්‍රාති** සො භික්ඛු තතො පඨමජ්ඣානතො අමුත්‍ර දුතියජ්ඣානෙ, තතොපි අමුත්‍ර තතියජ්ඣානෙති එවං තාය තාය ඣානසඤ්ඤාය සකසඤ්ඤී සකසඤ්ඤී හුත්වා අනුපුබ්බෙන සඤ්ඤග්ගං ඵුසති. **සඤ්ඤග්ගන්ති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං වුච්චති. කස්මා? ලොකියානං කිච්චකාරකසමාපත්තීනං අග්ගත්තා. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියඤ්හි ඨත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනම්පි නිරොධම්පි සමාපජ්ජන්ති. ඉති සා ලොකියානං කිච්චකාරකසමාපත්තීනං අග්ගත්තා සඤ්ඤග්ගන්ති වුච්චති, තං ඵුසති පාපුණාතීති අත්ථො.

ඉදානි අභිසඤ්ඤානිරොධං දස්සෙතුං **''තස්ස සඤ්ඤග්ගෙ ඨිතස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **චෙතෙය්‍යං, අභිසඞ්ඛරෙය්‍යන්ති** පදද්වයෙ ච ඣානං සමාපජ්ජන්තො චෙතෙති නාම, පුනප්පුනං කප්පෙතීති අත්ථො. උපරිසමාපත්තිඅත්ථාය නිකන්තිං කුරුමානො අභිසඞ්ඛරොති නාම. **ඉමා ච මෙ සඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුන්ති** ඉමා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුං. **අඤ්ඤා ච ඔළාරිකාති** අඤ්ඤා ච ඔළාරිකා භවඞ්ගසඤ්ඤා

උප්පජ්ජෙය්‍යුං. **සො න චෙව චෙතෙති න අභිසඞ්ඛරොතී**ති එත්ථ කාමං චෙස චෙතෙන්තොව න චෙතෙති, අභිසඞ්ඛරොන්තොව නාභිසඞ්ඛරොති. ඉමස්ස භික්ඛුනො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා ‘‘එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ ඨස්සාමී’’ති ආභොගසමන්නාහාරො නත්ථි. උපරිනිරොධසමාපත්තත්ථාය එව පන ආභොගසමන්නාහාරො අත්ථි, ස්වායමත්ථො පුත්තසරාචික්ඛණෙන දීපෙතබ්බො.

පිතුසරමජ්ඣෙන කිර ගන්ත්වා පච්ඡාභාගෙ පුත්තස්ස සරං හොති, තතො පණීතං භොජනං ආදාය ආසනසාලං ආගතං දහරං ථෙරො – ‘‘මනාපො පිණ්ඩපාතො කුතො ආභතො’’ති පුච්ඡි. සො ‘‘අසුකස්ස සරතො’’ති ලද්ධසරමෙව ආචික්ඛි. යෙන පනස්ස පිතුසරමජ්ඣෙන ගතොපි ආගතොපි තත්ථ ආභොගොපි නත්ථි. තත්ථ ආසනසාලා විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති දට්ඨබ්බා, පිතුගෙහං විය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති, පුත්තගෙහං විය නිරොධසමාපත්ති, ආසනසාලාය ඨත්වා පිතුසරං අමනසිකරිත්වා පුත්තසරාචික්ඛණං විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා ‘‘එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ ඨස්සාමී’’ති පිතුසරං අමනසිකරිත්වාව උපරිනිරොධසමාපත්තත්ථාය මනසිකාරො, එවමෙස චෙතෙන්තොව න චෙතෙති, අභිසඞ්ඛරොන්තොව නාභිසඞ්ඛරොති. **තා චෙව සඤ්ඤා**ති තා ඣානසඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්ති. **අඤ්ඤා චා**ති අඤ්ඤා ච ඔළාරිකා භවඞ්ගසඤ්ඤා නුප්පජ්ජන්ති. **සො නිරොධං ඵුසතී**ති සො එවං පටිපන්නො භික්ඛු සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං ඵුසති වින්දති පටිලභති.

අනුපුබ්බාභිසඤ්ඤානිරොධසම්පජානසමාපත්තින්ති එත්ථ **අභී**ති උපසග්ගමත්තං, සම්පජානපදං නිරොධපදෙන අන්තරිකං කත්වා වුත්තං. අනුපටිපාටියා සම්පජානසඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති අයං පනෙත්ථත්ථො. තත්‍රාපි සම්පජානසඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති සම්පජානන්තස්ස අන්තෙ සඤ්ඤා නිරොධසමාපත්ති සම්පජානන්තස්ස වා පණ්ඩිතස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤානිරොධසමාපත්තීති අයං විසෙසත්ථො.

ඉදානි ඉධ ඨත්වා නිරොධසමාපත්තිකථා කථෙතබ්බා. සා පනෙසා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභාවනානිසංසාධිකාරෙ කථිතා, තස්මා තත්ථ කථිතතොව ගහෙතබ්බා.

එවං භගවා පොට්ඨපාදස්ස පරිබ්බාජකස්ස නිරොධකථං කථෙත්වා – අථ නං තාදිසාය කථාය අඤ්ඤත්ථ අභාවං පටිජානාපෙතුං ‘‘තං කිං මඤ්ඤසී’’තිආදිමාහ. පරිබ්බාජකොපි ‘‘භගවා අජ්ජ තුම්හාකං කථං ඨපෙත්වා න මයා එවරූපා කථා සුතපුබ්බා’’ති පටිජානන්තො, ‘‘නො හෙතං භන්තෙ’’ති වත්වා පුන සක්කච්චං භගවතො කථාය උග්ගහිතභාවං දස්සෙන්තො ‘‘එවං ඛො අහං භන්තෙ’’තිආදිමාහ. අථස්ස භගවා ‘‘සුඋග්ගහිතං තයා’’ති අනුජානන්තො ‘‘එවං පොට්ඨපාදා’’ති ආහ.

415. අථ පරිබ්බාජකො ‘‘භගවතා ‘ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සඤ්ඤග්ග’න්ති වුත්තං. එතදෙව නු ඛො සඤ්ඤග්ගං, උදාහු අවසෙසසමාපත්තීසුපි සඤ්ඤග්ගං අත්ථී’’ති චින්තෙත්වා තමත්ථං පුච්ඡන්තො ‘‘එකඤ්ඤෙව නු ඛො’’තිආදිමාහ. භගවාපිස්ස විස්සජ්ජෙසි. තත්ථ **පුථූපී**ති බහූනිපි. **යථා යථා ඛො, පොට්ඨපාද, නිරොධං ඵුසතී**ති පථවීකසිණාදීසු යෙන යෙන කසිණෙන, පඨමජ්ඣානාදීනං වා යෙන යෙන ඣානෙන. ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ හි පථවීකසිණෙන කරණභූතෙන පථවීකසිණසමාපත්තිං එකවාරං සමාපජ්ජන්තො පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසති එකං සඤ්ඤග්ගං, අථ ද්වෙ වාරෙ, තයො වාරෙ, වාරසතං, වාරසහස්සං, වාරසතසහස්සං වා සමාපජ්ජන්තො පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසති, සතසහස්සං, සඤ්ඤග්ගානි. එස නයො සෙසකසිණෙසු. ඣානෙසුපි සචෙ පඨමජ්ඣානෙන කරණභූතෙන එකවාරං පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසති එකං සඤ්ඤග්ගං. අථ ද්වෙ වාරෙ , තයො වාරෙ, වාරසතං, වාරසහස්සං, වාරසතසහස්සං වා පුරිමසඤ්ඤානිරොධං ඵුසති, සතසහස්සං සඤ්ඤග්ගානි. එස නයො සෙසජ්ඣානසමාපත්තීසුපි. ඉති එකවාරං සමාපජ්ජනවසෙන වා සබ්බම්පි සඤ්ජානනලක්ඛණෙන සඞ්ගහෙත්වා වා එකං සඤ්ඤග්ගං හොති, අපරාපරං සමාපජ්ජනවසෙන බහූනි.

416. **සඤ්ඤා නු ඛො, භන්තෙ**ති භන්තෙ නිරොධසමාපජ්ජනකස්ස භික්ඛුනො ‘‘සඤ්ඤා නු ඛො පඨමං උප්පජ්ජතී’’ති පුච්ඡති. තස්ස භගවා ‘‘සඤ්ඤා ඛො, පොට්ඨපාදා’’ති බ්‍යාකාසි. තත්ථ **සඤ්ඤා**ති ඣානසඤ්ඤා. **ඤාණ**න්ති විපස්සනාඤාණං. අපරො නයො, **සඤ්ඤා**ති විපස්සනා සඤ්ඤා. **ඤාණ**න්ති මග්ගඤාණං. අපරො නයො, **සඤ්ඤා**ති මග්ගසඤ්ඤා. **ඤාණ**න්ති ඵලඤාණං. තිපිටකමහාසිවත්ථෙරො පනාහ –

කිං ඉමෙ භික්ඛූ භණන්ති, පොට්ඨපාදො හෙට්ඨා භගවන්තං නිරොධං පුච්ඡි. ඉදානි නිරොධා වුට්ඨානං පුච්ඡන්තො ‘‘භගවා නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස කිං පඨමං අරහත්තඵලසඤ්ඤා උප්පජ්ජති, උදාහු පච්චවෙක්ඛණඤාණ’’න්ති වදති. අථස්ස භගවා යස්මා ඵලසඤ්ඤා පඨමං උප්පජ්ජති, පච්ඡා පච්චවෙක්ඛණඤාණං . තස්මා ‘‘සඤ්ඤා ඛො පොට්ඨපාදා’’ති ආහ. තත්ථ **සඤ්ඤුප්පාදා**ති අරහත්තඵලසඤ්ඤාය උප්පාදා, පච්ඡා ‘‘ඉදං අරහත්තඵල’’න්ති එවං පච්චවෙක්ඛණඤාණුප්පාදො හොති. **ඉදප්පච්චයා කිර මෙ**ති ඵලසමාධිසඤ්ඤාපච්චයා කිර මය්හං පච්චවෙක්ඛණඤාණං උප්පන්නන්ති.

සඤ්ඤාඅත්තකථාවණ්ණනා

417. ඉදානි පරිබ්බාජකො යථා නාම ගාමසූකරො ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා ගන්ධෙහි අනුලිම්පිත්වා මාලාදාමං පිළන්ධිත්වා සිරිසයනෙ ආරොපිතොපි සුඛං න වින්දති, වෙගෙන ගූථට්ඨානමෙව ගන්ත්වා සුඛං වින්දති. එවමෙව භගවතා සණ්හසුඛුමතිලක්ඛණබ්භාහතාය දෙසනාය න්හාපිතවිලිත්තමණ්ඩිතොපි නිරොධකථාසිරිසයනං ආරොපිතොපි තත්ථ සුඛං න වින්දන්තො ගූථට්ඨානසදිසං අත්තනො ලද්ධිං ගහෙත්වා තමෙව පුච්ඡන්තො ''සඤ්ඤා නු ඛො, භන්තෙ, පුරිසස්ස අත්තා''තිආදිමාහ. අථස්සානුමතිං ගහෙත්වා බ්‍යාකාතුකාමො භගවා – ''කං පන ත්ව''න්තිආදිමාහ. තතො සො ''අරූපී අත්තා''ති එවං ලද්ධිකො සමානොපි ''භගවා දෙසනාය සුකුසලො, සො මෙ ආදිතොව ලද්ධිං මා විද්ධංසෙතූ''ති චින්තෙත්වා අත්තනො ලද්ධිං පරිහරන්තො ''ඔළාරිකං ඛො''තිආදිමාහ. අථස්ස භගවා තත්ථ දොසං දස්සෙන්තො ''ඔළාරිකො ච හි තෙ''තිආදිමාහ . තත්ථ **එවං සන්ත**න්ති එවං සන්තෙ. භුම්මත්ථෙ හි එතං උපයොගවචනං. එවං සන්තං අත්තානං පච්චාගච්ඡතො තවාති අයං වා එත්ථ අත්ථො. චතුන්නං ඛන්ධානං එකුප්පාදෙකනිරොධත්තා කිඤ්චාපි යා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, සාව නිරුජ්ඣති. අපරාපරං උපාදාය පන ''අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්තී''ති වුත්තං.

418-420. ඉදානි අඤ්ඤං ලද්ධිං දස්සෙන්තො – ''මනොමයං ඛො අහං, භන්තෙ''තිආදිං වත්වා තත්‍රාපි දොසෙ දින්නෙ යථා නාම උම්මත්තකො යාවස්ස සඤ්ඤා නප්පතිට්ඨාති, තාව අඤ්ඤං ගහෙත්වා අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙති, සඤ්ඤාපතිට්ඨානකාලෙ පන වත්තබ්බමෙව වදති, එවමෙව අඤ්ඤං ගහෙත්වා අඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්වා ඉදානි අත්තනො ලද්ධිංයෙව වදන්තො ''අරූපී ඛො''තිආදිමාහ. තත්‍රාපි යස්මා සො සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං ඉච්ඡති, අත්තානං පන සස්සතං මඤ්ඤති. තස්මා තථෙවස්ස දොසං දස්සෙන්තො භගවා ''එවං සන්තම්පී''තිආදිමාහ. තතො පරිබ්බාජකො මිච්ඡාදස්සනෙන අභිභූතත්තා භගවතා වුච්චමානම්පි තං නානත්තං අජානන්තො ''සක්කා පනෙතං, භන්තෙ, මයා''තිආදිමාහ. අථස්ස භගවා යස්මා සො සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං පස්සන්තොපි සඤ්ඤාමයං අත්තානං නිච්චමෙව මඤ්ඤති. තස්මා ''දුජ්ජානං ඛො''තිආදිමාහ.

තත්‍ථායං සඞ්ඛෙපත්ථො – තව අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා ඛන්ති, අඤ්ඤා රුචි, අඤ්ඤථායෙව තෙ දස්සනං පවත්තං, අඤ්ඤදෙව ච තෙ ඛමති චෙව රුච්චති ච, අඤ්ඤත්‍ර ච තෙ ආයොගො, අඤ්ඤිස්සායෙව පටිපත්තියා යුත්තපයුත්තතා, අඤ්ඤත්ථ ච තෙ ආචරියකං, අඤ්ඤස්මිං තිත්ථායතනෙ ආචරියභාවො. තෙන තයා එවං අඤ්ඤදිට්ඨිකෙන අඤ්ඤඛන්තිකෙන අඤ්ඤරුචිකෙන අඤ්ඤත්‍රායොගෙන අඤ්ඤත්‍රාචරියකෙන දුජ්ජානං එතන්ති. අථ පරිබ්බාජකො – ''සඤ්ඤා වා පුරිසස්ස අත්තා හොතු, අඤ්ඤා වා සඤ්ඤා, තං සස්සතාදි භාවමස්ස පුච්ඡිස්ස''න්ති පුන ''කිං පන භන්තෙ''තිආදිමාහ.

තත්ථ **ලොකොති** අත්තානං සන්ධාය වදති. **න හෙතං පොට්ඨපාද අත්ථසඤ්හිත**න්ති පොට්ඨපාද එතං දිට්ඨිගතං න ඉධලොකපරලොකඅත්ථනිස්සිතං, න අත්තත්ථපරත්ථනිස්සිතං. **න ධම්මසංහිත**න්ති න නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං. **නාදිබ්‍රහ්මචරියක**න්ති සික්ඛත්තයසඞ්ඛාතස්ස සාසනබ්‍රහ්මචරියකස්ස න ආදිමත්තං, අධිසීලසික්ඛාමත්තම්පි න හොති. **න නිබ්බිදායාති** සංසාරවට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය න සංවත්තති. **න විරාගායාති** වට්ටවිරාගත්ථාය න සංවත්තති. **න නිරොධායාති** වට්ටස්ස නිරොධකරණත්ථාය න සංවත්තති. **න උපසමායාති** වට්ටස්ස වූපසමනත්ථාය න සංවත්තති. **න අභිඤ්ඤායාති** වට්ටාභිජානනාය පච්චක්ඛකිරියාය න සංවත්තති. **න සම්බොධායාති** වට්ටසම්බුජ්ඣනත්ථාය න සංවත්තති. **න නිබ්බානායාති** අමතමහානිබ්බානස්ස පච්චක්ඛකිරියාය න සංවත්තති.

ඉදං දුක්ඛන්තිආදීසු තණ්හං ඨපෙත්වා තෙභූමකා පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛන්ති, තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභාවනතො සප්පච්චයා තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති. උභින්නං අප්පවත්ති දුක්ඛනිරොධොති, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති මයා බ්‍යාකතන්ති අත්ථො. එවඤ්ච පන වත්වා භගවා ''ඉමස්ස පරිබ්බාජකස්ස මග්ගපාතුභාවො වා ඵලසච්ඡිකිරියා වා නත්ථි, මය්හඤ්ච භික්ඛාචාරවෙලා''ති චින්තෙත්වා තුණ්හී අහොසි. පරිබ්බාජකොපි තං ආකාරං ඤත්වා භගවතො ගමනකාලං ආරොචෙන්තො විය ''එවමෙත''න්තිආදිමාහ.

421. **වාචාසන්නිතොදකෙනාති** වචනපතොදෙන. **සඤ්ඣබ්භරිමකංසූති** සඤ්ඣබ්භරිතං නිරන්තරං ඵුට්ඨං අකංසු, උපරි විජ්ඣිංසූති වුත්තං හොති. **භූත**න්ති සභාවතො විජ්ජමානං. **තච්ඡං, තථ**න්ති තස්සෙව වෙවචනං. **ධම්මට්ඨිතත**න්ති නවලොකුත්තරධම්මෙසු ඨිතසභාවං. **ධම්මනියාමත**න්ති ලොකුත්තරධම්මනියාමතං. බුද්ධානඤ්හි චතුසච්චවිනිමුත්තා කථා නාම නත්ථි. තස්මා සා එදිසා හොති.

චිත්තහත්ථිසාරිපුත්තපොට්ඨපාදවත්ථුවණ්ණනා

422. **චිත්තො ච හත්ථිසාරිපුත්තොති** සො කිර සාවත්ථියං හත්ථිආචරියස්ස පුත්තො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා සුඛුමෙසු අත්ථන්තරෙසු කුසලො අහොසි, පුබ්බෙ කතපාපකම්මවසෙන පන සත්තවාරෙ විබ්භමිත්වා ගිහී ජාතො. කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස කිර සාසනෙ ද්වෙ සහායකා අහෙසුං, අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගා එකතොව සජ්ඣායන්ති. තෙසු එකො අනභිරතො ගිහිභාවෙ චිත්තං උප්පාදෙත්වා ඉතරස්ස ආරොචෙසි. සො ගිහිභාවෙ ආදීනවං පබ්බජ්ජාය ආනිසංසං දස්සෙත්වා තං ඔවදි. සො තං සුත්වා අභිරමිත්වා පුනෙකදිවසං තාදිසෙ චිත්තෙ උප්පන්නෙ තං එතදවොච ''මය්හං ආවුසො එවරූපං චිත්තං උප්පජ්ජති – 'ඉමාහං පත්තචීවරං තුය්හං දස්සාමී'ති''. සො පත්තචීවරලොභෙන තස්ස ගිහිභාවෙ ආනිසංසං දස්සෙත්වා පබ්බජ්ජාය ආදීනවං කථෙසි. අථස්ස තං

සුත්වාව ගිහිභාවතො චිත්තං විරජ්ජිත්වා පබ්බජ්ජායමෙව අභිරමි. එවමෙස තදා සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො ගිහිභාවෙ ආනිසංසකථාය කථිතත්තා ඉදානි ඡ වාරෙ වික්ඛමිත්වා සත්තමෙ වාරෙ පබ්බජිතො. මහාමොග්ගල්ලානස්ස, මහාකොට්ඨිකත්ථෙරස්ස ච අභිධම්මකථං කථෙන්තානං අන්තරන්තරා කථං ඔපාතෙති. අථ නං මහාකොට්ඨිකත්ථෙරො අපසාදෙති. සො මහාසාවකස්ස කථිතෙ පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තො වික්ඛමිත්වා ගිහි ජාතො. පොට්ඨපාදස්ස පනායං ගිහිසහායකො හොති. තස්මා වික්ඛමිත්වා ද්වීහතීහච්චයෙන පොට්ඨපාදස්ස සන්තිකං ගතො. අථ නං සො දිස්වා ''සම්ම කිං තයා කතං, එවරූපස්ස නාම සත්ථු සාසනා අපසක්කන්තොසි, එහි පබ්බජිතුං ඉදානි තෙ වට්ටතී''ති තං ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. තෙන වුත්තං ''චිත්තො ච හත්ථිසාරිපුත්තො පොට්ඨපාදො ච පරිබ්බාජකො''ති.

423. **අන්ධාති** පඤ්ඤාචක්ඛුනො නත්ථිතාය අන්ධා, තස්සෙව අභාවෙන අචක්ඛුකා. **ත්වංයෙව නෙසං එකො චක්ඛුමාති** සුභාසිතදුබ්භාසිතජානනභාවමත්තෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා චක්ඛුමා. **එකංසිකාති** එකකොට්ඨාසා. **පඤ්ඤත්තාති** ඨපිතා. **අනෙකංසිකාති** න එකකොට්ඨාසා එකෙනෙව කොට්ඨාසෙන සස්සතාති වා අසස්සතාති වා න වුත්තාති අත්ථො.

එකංසිකධම්මවණ්ණනා

424-425. **සන්ති පොට්ඨපාදාති** ඉදං භගවා කස්මා ආරභි? බාහිරකෙහි පඤ්ඤාපිතනිට්ඨාය අනියානිකභාවදස්සනත්ථං. සබ්බෙ හි තිත්ථියා යථා භගවා අමතං නිබ්බානං, එවං අත්තනො අත්තනො සමයෙ ලොකථූපිකාදිවසෙන නිට්ඨං පඤ්ඤපෙන්ති, සා ච න නියානිකා. යථා පඤ්ඤත්තා හුත්වා න නියාති න ගච්ඡති, අඤ්ඤදත්ථු පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තා නිවත්තති, තං දස්සෙතුං භගවා එවමාහ. තත්ථ **එකන්තසුඛං ලොකං ජානං පස්සන්ති** පුරත්ථිමාය දිසාය එකන්තසුඛො ලොකො පච්ඡිමාදීනං වා අඤ්ඤතරායාති එවං ජානන්තා එවං පස්සන්තා විහරථ. දිට්ඨපුබ්බානි ඛො තස්මිං ලොකෙ මනුස්සානං සරීරසණ්ඨානාදීනීති. **අප්පාටිහීරකතන්ති** අප්පාටිහීරකතං පටිහරණවිරහිතං, අනියානිකන්ති වුත්තං හොති.

426-427. **ජනපදකල්‍යාණීති** ජනපදෙ අඤ්ඤාහි ඉත්ථීහි වණ්ණසණ්ඨානවිලාසාකප්පාදීහි අසදිසා.

තයොඅත්තපටිලාභවණ්ණනා

428. එවං භගවා පරෙසං නිට්ඨාය අනියානිකත්තං දස්සෙත්වා අත්තනො නිට්ඨාය නියානිකභාවං දස්සෙතුං ''තයො ඛො මෙ පොට්ඨපාදා''තිආදිමාහ. තත්ථ **අත්තපටිලාභොති** අත්තභාවපටිලාභො, එත්ථ ච භගවා තීහි අත්තභාවපටිලාභෙහි තයො භවෙ දස්සෙසි. ඔළාරිකත්තභාවපටිලාභෙන අවීචිතො පට්ඨාය පරනිම්මිතවසවත්තිපරියොසානං කාමභවං දස්සෙසි. මනොමයඅත්තභාවපටිලාභෙන පඨමජ්ඣානභූමිතො පට්ඨාය අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකපරියොසානං රූපභවං දස්සෙසි. අරූපඅත්තභාවපටිලාභෙන ආකාසානඤ්චායතනබ්‍රහ්මලොකතො පට්ඨාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනබ්‍රහ්මලොකපරියොසානං අරූපභවං දස්සෙසි. සංකිලෙසිකා ධම්මා නාම ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා. වොදානියා ධම්මා නාම සමථවිපස්සනා.

429. **පඤ්ඤාපාරිපූරිං වෙපුල්ලත්තන්ති** මග්ගපඤ්ඤාඵලපඤ්ඤානං පාරිපූරිඤ්චෙව විපුලභාවඤ්ච. **පාමුජ්ජන්ති** තරුණපීති. **පීතීති** බලවතුට්ඨි. කිං වුත්තං හොති? යං අවොචුම්හ ''සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිතී''ති, තත්ථ තස්ස එවං විහරතො තං පාමොජ්ජඤ්චෙව භවිස්සති, පීති ච නාමකායපස්සද්ධි ච සති ච සුපට්ඨිතා උත්තමඤාණඤ්ච සුඛො ච විහාරො. සබ්බවිහාරෙසු ච අයමෙව විහාරො ''සුඛො''ති වත්තුං යුත්තො ''උපසන්තො පරමමධුරො''ති. තත්ථ පඨමජ්ඣානෙ පාමොජ්ජාදයො ඡපි ධම්මා ලබ්භන්ති, දුතියජ්ඣානෙ දුබ්බලපීතිසඞ්ඛාතං පාමොජ්ජං නිවත්තති, සෙසා පඤ්ච ලබ්භන්ති. තතියෙ පීති නිවත්තති, සෙසා චත්තාරො ලබ්භන්ති. තථා චතුත්ථෙ. ඉමෙසු චතූසු ඣානෙසු සම්පසාදනසුත්තෙ සුද්ධවිපස්සනා පාදකජ්ඣානමෙව කථිතං. පාසාදිකසුත්තෙ චතූහි මග්ගෙහි සද්ධිං විපස්සනා කථිතා. දසුත්තරසුත්තෙ චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති කථිතා. ඉමස්මිං පොට්ඨපාදසුත්තෙ පාමොජ්ජං පීතිවෙවචනමෙව කත්වා දුතියජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිනාම කථිතාති වෙදිතබ්බා.

432-437. **අයං වා සොති** එත්ථ වා සද්දො විභාවනත්ථො හොති. **අයං සොති** එවං විභාවෙත්වා පකාසෙත්වා බ්‍යාකරෙය්‍යාම. යථාපරෙ ''එකන්තසුඛං අත්තානං සඤ්ජානාථා''ති පුට්ඨා ''නො''ති වදන්ති, න එවං වදාමාති අත්ථො. **සප්පාටිහීරකතන්ති** සප්පාටිහරණං, නියානිකන්ති අත්ථො. **මොඝො හොතීති** තුච්ඡො හොති, නත්ථි සො තස්මිං සමයෙති අධිප්පායො. **සච්චො හොතීති** භූතො හොති, ස්වෙව තස්මිං සමයෙ සච්චො හොතීති අත්ථො. එත්ථ පනායං චිත්තො අත්තනො අසබ්බඤ්ඤුතාය තයො අත්තපටිලාභෙ කථෙත්වා අත්තපටිලාභො නාම පඤ්ඤත්තිමත්තං එතන්ති උද්ධරිතුං නාසක්ඛි, අත්තපටිලාභො ත්වෙව නියාතෙසි. අථස්ස භගවා රූපාදයො චෙත්ථ ධම්මා, අත්තපටිලාභොති පන නාමමත්තමෙතං, තෙසු තෙසු රූපාදීසු සති එවරූපා වොහාරා හොන්තීති දස්සෙතුකාමො තස්සෙව කථං ගහෙත්වා නාමපඤ්ඤත්තිවසෙන නියාතනත්ථං ''යස්මිං චිත්ත සමයෙ''තිආදිමාහ.

438. එවඤ්ච පන වත්වා පටිපුච්ඡිත්වා විනයනත්ථං පුන ''සචෙ තං, චිත්ත, එවං පුච්ඡෙය්‍යු''න්තිආදිමාහ . තත්ථ යො මෙ අහොසි අතීතො අත්තපටිලාභො , ස්වෙව මෙ අත්තපටිලාභො, තස්මිං සමයෙ සච්චො අහොසි, මොඝො අනාගතො මොඝො පච්චුප්පන්නොති එත්ථ තාව ඉමමත්ථං දස්සෙති – යස්මා යෙ තෙ අතීතා ධම්මා, තෙ එතරහි නත්ථි, අහෙසුන්ති පන සඞ්ඛ්‍යං ගතා, තස්මා සොපි මෙ අත්තපටිලාභො තස්මිංයෙව සමයෙ සච්චො අහොසි. අනාගතපච්චුප්පන්නානං පන ධම්මානං තදා අභාවා තස්මිං සමයෙ ''මොඝො අනාගතො, මොඝො පච්චුප්පන්නො''ති, එවං අත්ථතො නාමමත්තමෙව අත්තපටිලාභං පටිජානාති. අනාගතපච්චුප්පන්නෙසුපි එසෙව නයො.

439-443. අථ භගවා තස්ස බ්‍යාකරණෙන සද්ධිං අත්තනො බ්‍යාකරණං සංසන්දිතුං ''එවමෙව ඛො චිත්තා''තිආදීනි වත්වා පුන ඔපම්මතො තමත්ථං සාධෙන්තො **''සෙය්‍යථාපි චිත්ත ගවා ඛීර''**න්තිආදිමාහ. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො, යථා ගවා ඛීරං, ඛීරාදීහි ච දධිආදීනි භවන්ති, තත්ථ යස්මිං සමයෙ ඛීරං හොති, න තස්මිං සමයෙ දධීති වා නවනීතාදීසු වා අඤ්ඤතරන්ති සඞ්ඛ්‍යං නිරුත්තිං නාමං වොහාරං ගච්ඡති. කස්මා? යෙ ධම්මෙ උපාදාය දධීතිආදි වොහාරා හොන්ති, තෙසං අභාවා. අථ ඛො ඛීරං ත්වෙව තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. කස්මා? යෙ ධම්මෙ උපාදාය ඛීරන්ති සඞ්ඛ්‍යා නිරුත්ති නාමං වොහාරො හොති, තෙසං භාවාති. එස නයො සබ්බත්ථ. **ඉමා ඛො චිත්තාති** ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො ඉති ච මනොමයො අත්තපටිලාභො ඉති ච අරූපො අත්තපටිලාභො ඉති ච ඉමා ඛො චිත්ත ලොකසමඤ්ඤා ලොකෙ සමඤ්ඤාමත්තකානි සමනුජානනමත්තකානි එතානි. තථා ලොකනිරුත්තිමත්තකානි වචනපථමත්තකානි වොහාරමත්තකානි නාමපණ්ණත්තිමත්තකානි එතානීති. එවං භගවා හෙට්ඨා තයො අත්තපටිලාභෙ කථෙත්වා ඉදානි සබ්බමෙතං වොහාරමත්තකන්ති වදති. කස්මා? යස්මා පරමත්ථතො සත්තො නාම නත්ථි, සුඤ්ඤො තුච්ඡො එස ලොකො.

බුද්ධානං පන ද්වෙ කථා සම්මුතිකථා ච පරමත්ථකථා ච. තත්ථ ''සත්තො පොසො දෙවො බ්‍රහ්මා''තිආදිකා ''සම්මුතිකථා'' නාම. ''අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානි සතිපට්ඨානා සම්මප්පධානා''තිආදිකා පරමත්ථකථා නාම. තත්ථ යො සම්මුතිදෙසනාය ''සත්තො''ති වා ''පොසො''ති වා ''දෙවො''ති වා ''බ්‍රහ්මා''ති වා වුත්තෙ විජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නිය්‍යාතුං අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස භගවා ආදිතොව ''සත්තො''ති වා ''පොසො''ති වා ''දෙවො''ති වා ''බ්‍රහ්මා''ති වා කථෙති, යො පරමත්ථදෙසනාය ''අනිච්ච''න්ති වා ''දුක්ඛ''න්ති වාතිආදීසු අඤ්ඤතරං සුත්වා විජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නිය්‍යාතුං අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස ''අනිච්ච''න්ති වා ''දුක්ඛ''න්ති වාතිආදීසු අඤ්ඤතරමෙව කථෙති. තථා සම්මුතිකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්සාපි න පඨමං පරමත්ථකථං කථෙති. සම්මුතිකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙති. පරමත්ථකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්සාපි න පඨමං සම්මුතිකථං කථෙති. පරමත්ථකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා සම්මුතිකථං කථෙති. පකතියා පන පඨමමෙව පරමත්ථකථං කථෙන්තස්ස දෙසනා ලූඛාකාරා හොති, තස්මා බුද්ධා පඨමං සම්මුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙන්ති. සම්මුතිකථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්ති. පරමත්ථකථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්ති.

> දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි, සම්බුද්ධො වදතං වරො;
> සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නූපලබ්භති.
>
> සඞ්කෙතවචනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණං;
> පරමත්ථවචනං සච්චං, ධම්මානං භූතලක්ඛණන්ති.

යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමසන්ති යාහි ලොකසමඤ්ඤාහි ලොකනිරුත්තීහි තථාගතො තණ්හාමානදිට්ඨිපරාමාසානං අභාවා අපරාමසන්තො වොහරතීති දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙසි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සුභසුත්තවණ්ණනා

සුභමාණවකවත්ථුවණ්ණනා

444. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. සාවත්ථියන්ති** සුභසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. **අචිරපරිනිබ්බුතෙ භගවතීති** අචිරං පරිනිබ්බුතෙ භගවති, පරිනිබ්බානතො උද්ධං මාසමත්තෙ කාලෙ. නිදානවණ්ණනායං වුත්තනයෙනෙව භගවතො පත්තචීවරං ආදාය ආගන්ත්වා ඛීරවිරෙචනං පිවිත්වා විහාරෙ නිසින්නදිවසං සන්ධායෙතං වුත්තං. **තොදෙය්‍යපුත්තොති** තොදෙය්‍යබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො, සො කිර සාවත්ථියා අවිදූරෙ තුදිගාමො නාම අත්ථි, තස්ස අධිපතිත්තා තොදෙය්‍යොති සඞ්ඛ්‍යං ගතො. මහද්ධනො පන හොති පඤ්චචත්තාලීසකොටිවිභවො, පරමමච්ඡරී – ‘‘දදතො භොගානං අපරික්ඛයො නාම නත්ථී’’ති චින්තෙත්වා කස්සචි කිඤ්චි න දෙති, පුත්තම්පි ආහ –

> ‘‘අඤ්ජනානං ඛයං දිස්වා, වම්මිකානඤ්ච සඤ්චයං;
> මධූනඤ්ච සමාහාරං, පණ්ඩිතො ඝරමාවසෙ’’ති.

එවං අදානමෙව සික්ඛාපෙත්වා කායස්ස භෙදා තස්මිංයෙව ඝරෙ සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො. සුභො තං සුනඛං අතිවිය පියායති. අත්තනො භුඤ්ජනකභත්තංයෙව භොජෙති, උක්ඛිපිත්වා වරසයනෙ සයාපෙති. අථ භගවා එකදිවසං නික්ඛන්තෙ මාණවෙ තං ඝරං පිණ්ඩාය පාවිසි. සුනඛො භගවන්තං දිස්වා භුක්කාරං කරොන්තො භගවතො සමීපං ගතො. තතො නං භගවා අවොච ‘‘තොදෙය්‍ය ත්වං පුබ්බෙපි මං ‘භො, භො’ති පරිභවිත්වා සුනඛො ජාතො, ඉදානිපි භුක්කාරං කත්වා අවීචිං ගමිස්සසී’’ති. සුනඛො තං කථං සුත්වා විප්පටිසාරී හුත්වා උද්ධනන්තරෙ ඡාරිකාය නිපන්නො, මනුස්සා නං උක්ඛිපිත්වා සයනෙ සයාපෙතුං නාසක්ඛිංසු .

සුභො ආගන්ත්වා ‘‘කෙනායං සුනඛො සයනා ඔරොපිතො’’ති ආහ. මනුස්සා ‘‘න කෙනචී’’ති වත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. මාණවො සුත්වා ‘‘මම පිතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො, සමණො පන ගොතමො මෙ පිතරං සුනඛං කරොති යං කිඤ්චි එස මුඛාරුළ්හං භාසතී’’ති කුජ්ඣිත්වා භගවන්තං මුසාවාදෙන චොදෙතුකාමො විහාරං ගන්ත්වා තං පවත්තිං පුච්ඡි. භගවා තස්ස තථෙව වත්වා අවිසංවාදනත්ථං ආහ – ‘‘අත්ථි පන තෙ, මාණව, පිතරා න අක්ඛාතං ධන’’න්ති. අත්ථි, භො ගොතම, සතසහස්සග්ඝනිකා සුවණ්ණමාලා, සතසහස්සග්ඝනිකා සුවණ්ණපාදුකා, සතසහස්සග්ඝනිකා සුවණ්ණපාති, සතසහස්සඤ්ච කහාපණන්ති. ගච්ඡ තං සුනඛං අප්පොදකං මධුපායාසං භොජෙත්වා සයනං ආරොපෙත්වා ඊසකං නිද්දං ඔක්කන්තකාලෙ පුච්ඡ, සබ්බං තෙ ආචික්ඛිස්සති, අථ නං ජානෙය්‍යාසි – ‘‘පිතා මෙ එසො’’ති. සො තථා අකාසි. සුනඛො සබ්බං ආචික්ඛි, තදා නං – ‘‘පිතා මෙ’’ති ඤත්වා භගවති පසන්නචිත්තො ගන්ත්වා භගවන්තංචුද්දස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනපරියොසානෙ භගවන්තං සරණං ගතො, තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො’’ති. **සාවත්ථියං පටිවසතීති** අත්තනො භොගගාමතො ආගන්ත්වා වසති.

445-446. **අඤ්ඤතරං මාණවකං ආමන්තෙසීති** සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ ‘‘ආනන්දත්ථෙරො කිරස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා ආගතො, මහාජනො තං දස්සනත්ථාය උපසඞ්කමතී’’ති සුත්වා ‘‘විහාරං ඛො පන ගන්ත්වා මහාජනමජ්ඣෙ න සක්කා සුඛෙන පටිසන්ථාරං වා කාතුං, ධම්මකථං වා සොතුං ගෙහං ආගතංයෙව නං දිස්වා සුඛෙන පටිසන්ථාරං කරිස්සාමි, එකා ච මෙ කඞ්ඛා අත්ථි, තම්පි නං පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අඤ්ඤතරං මාණවකං ආමන්තෙසි. **අප්පාබාධන්තිආදීසු ආබාධොති** විසභාගවෙදනා වුච්චති, යා එකදෙසෙ උප්පජ්ජිත්වා චත්තාරො ඉරියාපථෙ අයපට්ටෙන ආබන්ධිත්වා විය ගණ්හති, තස්සා අභාවං පුච්ඡාති වදති. **අප්පාතඞ්කොති** කිච්ඡජීවිතකරො රොගො වුච්චති, තස්සාපි අභාවං පුච්ඡාති වදති. ගිලානස්සෙව ච උට්ඨානං නාම ගරුකං හොති, කායෙ බලං න හොති, තස්මා නිග්ගෙලඤ්ඤභාවඤ්ච බලඤ්ච පුච්ඡාති වදති. **ඵාසුවිහාරන්ති** ගමනඨානනිසජ්ජසයනෙසු චතූසු ඉරියාපථෙසු සුඛවිහාරං පුච්ඡාති වදති. අථස්ස පුච්ඡිතබ්බාකාරං දස්සෙන්තො ‘‘සුභො’’තිආදිමාහ.

447. **කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායාති** කාලඤ්ච සමයඤ්ච පඤ්ඤාය ගහෙත්වා උපධාරෙත්වාති අත්ථො. සචෙ අම්හාකං ස්වෙ ගමනකාලො භවිස්සති, කායෙ බලමත්තා චෙව ඵරිස්සති, ගමනපච්චයා ච අඤ්ඤො අඵාසුවිහාරො න භවිස්සති, අථෙතං කාලඤ්ච ගමනකාරණසමවායසඞ්ඛාතං සමයඤ්ච උපධාරෙත්වා – ‘‘අපි එව නාම ස්වෙ ආගච්ඡෙය්‍යාමා’’ති වුත්තං හොති.

448. **චෙතකෙන භික්ඛුනාති** චෙතිරට්ඨෙ ජාතත්තා චෙතකොති එවං ලද්ධනාමෙන. **සම්මොදනීයං කථං සාරණීයන්ති** භො, ආනන්ද, දසබලස්ස කො නාම ආබාධො අහොසි, කිං භගවා පරිභුඤ්ජි. අපි ච සත්ථු පරිනිබ්බානෙන තුම්හාකං සොකො උදපාදි, සත්ථා නාම න කෙවලං තුම්හාකංයෙව පරිනිබ්බුතො, සදෙවකස්ස ලොකස්ස මහාජානි, කො දානි අඤ්ඤො මරණා මුච්චිස්සති, යත්‍ර සො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගපුග්ගලො පරිනිබ්බුතො, ඉදානි කං අඤ්ඤං දිස්වා මච්චුරාජා ලජ්ජිස්සතීති එවමාදිනා නයෙන මරණපටිසංයුත්තං සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා ථෙරස්ස භියොයො පීතභෙසජ්ජානුරූපං ආහාරං දත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ එකමන්තං නිසීදි.

උපට්ඨාකො සන්තිකාවචරොති උපට්ඨාකො හුත්වා සන්තිකාවචරො, න රන්ධගවෙසී. න වීමංසනාධිප්පායො. **සමීපචාරීති** ඉදං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං. **යෙසං සො භවං ගොතමොති** කස්මා පුච්ඡති? තස්ස කිර එවං අහොසි ''යෙසු ධම්මෙසු භවං ගොතමො ඉමං ලොකං පතිට්ඨපෙසි, තෙ තස්ස අච්චයෙන නට්ඨා නු ඛො, ධරන්ති නු ඛො, සචෙ ධරන්ති, ආනන්දො ජානිස්සති, හන්ද නං පුච්ඡාමී''ති, තස්මා පුච්ඡි.

449. අථස්ස ථෙරො තීණි පිටකානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙන්තො ''තිණ්ණං ඛො''තිආදිමාහ. මාණවො සඞ්ඛිත්තෙන කථිතං අසල්ලක්ඛෙන්තො – ''විත්ථාරතො පුච්ඡිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''කතමෙසං තිණ්ණ''න්තිආදිමාහ.

සීලක්ඛන්ධවණ්ණනා

450-453. තතො ථෙරෙන ''අරියස්ස සීලක්ඛන්ධස්සා''ති තෙසු දස්සිතෙසු පුන **''කතමො පන සො, භො ආනන්ද, අරියො සීලක්ඛන්ධො''**ති එකෙකං පුච්ඡි. ථෙරොපිස්ස බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා තන්තිධම්මං දෙසෙන්තො අනුක්කමෙන භගවතා වුත්තනයෙනෙව සබ්බං විස්සජ්ජෙසි. තත්ථ **අත්ථි චෙවෙත්ථ උත්තරිකරණීයන්ති** එත්ථ භගවතො සාසනෙ න සීලමෙව සාරො, කෙවලඤ්හෙතං පතිට්ඨාමත්තමෙව හොති. ඉතො උත්තරි පන අඤ්ඤම්පි කත්තබ්බං අත්ථි යෙවාති දස්සෙසි. **ඉතො බහිද්ධාති** බුද්ධසාසනතො බහිද්ධා.

සමාධික්ඛන්ධවණ්ණනා

454. **කථඤ්ච , මාණව, භික්ඛු ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො හොතීති** ඉදමායස්මා ආනන්දො ''කතමො පන සො, භො ආනන්ද, අරියො සමාධික්ඛන්ධො''ති එවං සමාධික්ඛන්ධං පුට්ඨොපි යෙ තෙ ''සීලසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො සන්තුට්ඨො''ති එවං සීලානන්තරං ඉන්ද්‍රියසංවරාදයො සීලසමාධීනං අන්තරෙ උභින්නම්පි උපකාරකධම්මා උද්දිට්ඨා, තෙ නිද්දිසිත්වා සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙතුකාමො ආරභි. එත්ථ ච රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි, න අරූපජ්ඣානානි, ආනෙත්වා පන දීපෙතබ්බානි. චතුත්ථජ්ඣානෙන හි අසඞ්ගහිතා අරූපසමාපත්ති නාම නත්ථියෙව.

471-480. **අත්ථි චෙවෙත්ථ උත්තරිකරණීයන්ති** එත්ථ භගවතො සාසනෙ න චිත්තෙකග්ගතාමත්තකෙනෙව පරියොසානප්පත්ති නාම අත්ථි, ඉතොපි උත්තරි පන අඤ්ඤං කත්තබ්බං අත්ථි යෙවාති දස්සෙති. **නත්ථි චෙවෙත්ථ උත්තරිකරණීයන්ති** එත්ථ භගවතො සාසනෙ ඉතො උත්තරි කාතබ්බං නාම නත්ථියෙව, අරහත්තපරියොසානඤ්හි භගවතො සාසනන්ති දස්සෙති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

සුභසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා

කෙවට්ටගහපතිපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

481. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. නාළන්දායන්ති** කෙවට්ටසුත්තං. තත්‍රායං අපුබ්බපදවණ්ණනා. **පාවාරිකම්බවනෙති** පාවාරිකස්ස අම්බවනෙ. **කෙවට්ටොති** ඉදං තස්ස ගහපතිපුත්තස්ස නාමං. සො කිර චත්තාලීසකොටිධනො ගහපතිමහාසාලො අතිවිය සද්ධො පසන්නො අහොසි. සො සද්ධාධිකත්තායෙව ‘‘සචෙ එකො භික්ඛු අඩ්ඪමාසන්තරෙන වා මාසන්තරෙන වා සංවච්ඡරෙන වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා විවිධානි පාටිහාරියානි දස්සෙය්‍ය, සබ්බො ජනො අතිවිය පසීදෙය්‍ය. යංනූනාහං භගවන්තං යාචිත්වා පාටිහාරියකරණත්ථාය එකං භික්ඛුං අනුජානාපෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ.

තත්ථ **ඉද්ධාති** සමිද්ධා **ඵීතාති** නානාභණ්ඩඋස්සන්නතාය වුද්ධිප්පත්තා. **ආකිණ්ණමනුස්සාති** අංසකූටෙන අංසකූටං පහරිත්වා විය විචරන්තෙහි මනුස්සෙහි ආකිණ්ණා. **සමාදිසතූති** ආණාපෙතු ඨානන්තරෙ ඨපෙතු. **උත්තරිමනුස්සධම්මාති** උත්තරිමනුස්සානං ධම්මතො, දසකුසලසඞ්ඛාතතො වා මනුස්සධම්මතො උත්තරි. **භිය්‍යොසොමත්තායාති** පකතියාපි පජ්ජලිතපදීපො තෙලස්නෙහං ලභිත්වා විය අතිරෙකප්පමාණෙන අභිප්පසීදිස්සති. **න ඛො අහන්ති** භගවා රාජගහසෙට්ඨිවත්ථුස්මිං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි, තස්මා ‘‘න ඛො අහ’’න්තිආදිමාහ.

482. **න ධංසෙමීති** න ගුණවිනාසනෙන ධංසෙමි, සීලභෙදං පාපෙත්වා අනුපුබ්බෙන උච්චට්ඨානතො ඔතාරෙන්තො නීචට්ඨානෙ න ඨපෙමි, අථ ඛො අහං බුද්ධසාසනස්ස වුද්ධිං පච්චාසීසන්තො කථෙමීති දස්සෙති. **තතියම්පි ඛොති** යාවතතියං බුද්ධානං කථං පටිබාහිත්වා කථෙතුං විසහන්තො නාම නත්ථි. අයං පන භගවතා සද්ධිං විස්සාසිකො විස්සාසං වඩ්ඪෙත්වා වල්ලභො හුත්වා අත්ථකාමොස්මීති තික්ඛත්තුං කථෙසි.

ඉද්ධිපාටිහාරියවණ්ණනා

483-484. අථ භගවා අයං උපාසකො මයි පටිබාහන්තෙපි පුනප්පුනං යාචතියෙව. ‘‘හන්දස්ස පාටිහාරියකරණෙ ආදීනවං දස්සෙමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තීණි ඛො’’තිආදිමාහ. තත්ථ **අමාහං භික්ඛුන්ති** අමුං අහං භික්ඛුං. **ගන්ධාරීති** ගන්ධාරෙන නාම ඉසිනා කතා, ගන්ධාරරට්ඨෙ වා උප්පන්නා විජ්ජා. තත්ථ කිර බහූ ඉසයො වසිංසු, තෙසු එකෙන කතා විජ්ජාති අධිප්පායො. **අට්ටීයාමීති** අට්ටො පීළිතො විය හොමි. **හරායාමීති** ලජ්ජාමි. **ජිගුච්ඡාමීති** ගූථං දිස්වා විය ජිගුච්ඡං උප්පාදෙමි.

ආදෙසනාපාටිහාරියවණ්ණනා

485. **පරසත්තානන්ති** අඤ්ඤෙසං සත්තානං. දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. **ආදිසතීති** කථෙති. **චෙතසිකන්ති** සොමනස්සදොමනස්සං අධිප්පෙතං. **එවම්පි තෙ මනොති** එවං තව මනො සොමනස්සිතො වා දොමනස්සිතො වා කාමවිතක්කාදිසම්පයුත්තො වා. දුතියං තස්සෙව වෙවචනං. **ඉතිපි තෙ චිත්තන්ති** ඉති තව චිත්තං, ඉදඤ්චිදඤ්ච අත්ථං චින්තයමානං පවත්තතීති අත්ථො. **මණිකා නාම විජ්ජාති** චින්තාමණීති එවං ලද්ධනාමා ලොකෙ එකා විජ්ජා අත්ථි. තාය පරෙසං චිත්තං ජානාතීති දීපෙති.

අනුසාසනීපාටිහාරියවණ්ණනා

486. **එවං විතක්කෙථාති** නෙක්ඛම්මවිතක්කාදයො එවං පවත්තෙන්තා විතක්කෙථ. **මා එවං විතක්කයිත්ථාති** එවං කාමවිතක්කාදයො පවත්තෙන්තා මා විතක්කයිත්ථ. **එවං මනසි කරොථාති** එවං අනිච්චසඤ්ඤමෙව, දුක්ඛසඤ්ඤාදීසු වා අඤ්ඤතරං මනසි කරොථ. **මා එවන්ති** ‘‘නිච්ච’’න්තිආදිනා නයෙන මා මනසි කරිත්ථ. **ඉදන්ති** ඉදං පඤ්චකාමගුණිකරාගං පජහථ. **ඉදං උපසම්පජ්ජාති** ඉදං චතුමග්ගඵලප්පභෙදං ලොකුත්තරධම්මමෙව උපසම්පජ්ජ පාපුණිත්වා නිප්ඵාදෙත්වා විහරථ. ඉති භගවා ඉද්ධිවිධං **ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති** දස්සෙති, පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං **ආදෙසනාපාටිහාරියන්ති**. සාවකානඤ්ච බුද්ධානඤ්ච සතතං ධම්මදෙසනා **අනුසාසනීපාටිහාරියන්ති.**

තත්ථ ඉද්ධිපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං මහාමොග්ගල්ලානස්ස ආචිණ්ණං, ආදෙසනාපාටිහාරියෙන අනුසාසනීපාටිහාරියං ධම්මසෙනාපතිස්ස. දෙවදත්තෙ සංඝං භින්දිත්වා පඤ්ච භික්ඛුසතානි ගහෙත්වා ගයාසීසෙ බුද්ධලීළාය තෙසං ධම්මං දෙසන්තෙ හි භගවතා පෙසිතෙසු ද්වීසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපති තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි , ථෙරස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ නෙසං මහාමොග්ගල්ලානො විකුබ්බනං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, තං සුත්වා සබ්බෙ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ ද්වෙපි මහානාගා පඤ්ච භික්ඛුසතානි ගහෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා වෙළුවනමෙවාගමිංසු. අනුසාසනීපාටිහාරියං පන බුද්ධානං සතතං ධම්මදෙසනා, තෙසු ඉද්ධිපාටිහාරියආදෙසනාපාටිහාරියානි සඋපාරම්භානි සදොසානි, අද්ධානං න තිට්ඨන්ති, අද්ධානං අතිට්ඨනතො න නිය්‍යන්ති. අනුසාසනීපාටිහාරියං අනුපාරම්භං නිද්දොසං,

අද්ධානං තිට්ඨති, අද්ධානං තිට්ඨනතො නියාාති. තස්මා භගවා ඉද්ධිපාටිහාරියඤ්ච ආදෙසනාපාටිහාරියඤ්ච ගරහති, අනුසාසනීපාටිහාරියංයෙව පසංසති.

භූතනිරොධෙසකවත්ථුවණ්ණනා

487. **භූතපුබ්බ**න්ති ඉදං කස්මා භගවතා ආරද්ධං. ඉද්ධිපාටිහාරියආදෙසනාපාටිහාරියානං අනියාානිකභාවදස්සනත්ථං, අනුසාසනීපාටිහාරියස්සෙව නියාානිකභාවදස්සනත්ථං. අපි ච සබ්බබුද්ධානං මහාභූතපරියෙසකො නාමෙකො භික්ඛු හොතියෙව. යො මහාභූතෙ පරියෙසන්තො යාව බ්‍රහ්මලොකා විචරිත්වා විස්සජ්ජෙතාරං අලභිත්වා ආගම්ම බුද්ධමෙව පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො හොති. තස්මා බුද්ධානං මහන්තභාවප්පකාසනත්ථං, ඉදඤ්ච කාරණං පටිච්ඡන්නං, අථ නං විවටං කත්වා දෙසෙන්තොපි භගවා ''භූතපුබ්බ''න්තිආදිමාහ.

තත්ථ **කත්ථ නු ඛොති** කිස්මිං ඨානෙ කිං ආගම්ම කිං පත්තස්ස තෙ අනවසෙසා අප්පවත්තිවසෙන නිරුජ්ඣන්ති. මහාභූතකථා පනෙසා සබ්බාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා, තස්මා සා තතොව ගහෙතබ්බා.

488. **දෙවයානියො මග්ගොති** පාටියෙක්කො දෙවලොකගමනමග්ගො නාම නත්ථි, ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව පනෙතං අධිවචනං. තෙන හෙස යාව බ්‍රහ්මලොකාපි කායෙන වසං වත්තෙන්තො දෙවලොකං යාති. තස්මා ''තං දෙවයානියො මග්ගො''ති වුත්තං. **යෙන චාතුමහාරාජිකාති** සමීපෙ ඨිතම්පි භගවන්තං අපුච්ඡිත්වා ධම්මතාය චොදිතො දෙවතා මහානුභාවාති මඤ්ඤමානො උපසඞ්කමි. **මයම්පි ඛො, භික්ඛු, න ජානාමාති** බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡිතා දෙවතා න ජානන්ති , තෙනෙවමාහංසු. අථ ඛො සො භික්ඛු ''මම ඉමං පඤ්හං න කථෙතුං න ලබ්භා, සීසං කථෙථා''ති තා දෙවතා අජ්ඣොත්ථරති, පුනප්පුනං පුච්ඡති, තා ''අජ්ඣොත්ථරති නො අයං භික්ඛු, හන්ද නං හත්ථතො මොචෙස්සාමා''ති චින්තෙත්වා ''අත්ථි ඛො භික්ඛු චත්තාරො මහාරාජානො''තිආදිමාහංසු. තත්ථ **අභික්කන්තතරාති** අතික්කම්ම කන්තතරා. **පණීතතරාති** වණ්ණයසඉස්සරියාදීහි උත්තමතරා එතෙන නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

491-493. අයං පන විසෙසො – සක්කො කිර දෙවරාජා චින්තෙසි ''අයං පඤ්හො බුද්ධවිසයො, න සක්කා අඤ්ඤෙන විස්සජ්ජිතුං, අයඤ්ච භික්ඛු අග්ගිං පහාය ඛජ්ජොපනකං ධමන්තො විය, හෙරිං පහාය උදරං වාදෙන්තො විය ච, ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං සම්මාසම්බුද්ධං පහාය දෙවතා පුච්ඡන්තො විචරති, පෙසෙමි නං සත්ථුසන්තික''න්ති. තතො පුනදෙව සො චින්තෙසි ''සුදූරම්පි ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙව නික්කඞ්ඛො භවිස්සති . අත්ථි චෙව පුග්ගලො නාමෙස, ථොකං තාව ආහිණ්ඩන්තො කිලමතු පච්ඡා ජානිස්සතී''ති. තතො තං ''අහම්පි ඛො''තිආදිමාහ. බ්‍රහ්මයානියොපි දෙවයානියසදිසොව. දෙවයානියමග්ගොති වා බ්‍රහ්මයානියමග්ගොති වා ධම්මසෙතූති වා එකචිත්තක්ඛණිකඅප්පනාති වා සන්නිට්ඨානිකචෙතනාති වා මහග්ගතචිත්තන්ති වා අභිඤ්ඤාඤාණන්ති වා සබ්බමෙතං ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව නාමං.

494. **පුබ්බනිමිත්තන්ති** ආගමනපුබ්බභාගෙ නිමිත්තං සූරියස්ස උදයතො අරුණුග්ගං විය. තස්මා ඉදානෙව බ්‍රහ්මා ආගමිස්සති, එවං මයං ජානාමාති දීපයිංසු. **පාතුරහොසීති** පාකටො අහොසි. අථ ඛො සො බ්‍රහ්මා තෙන භික්ඛුනා පුට්ඨො අත්තනො අවිසයභාවං ඤත්වා සචාහං ''න ජානාමී''ති වක්ඛාමි, ඉමෙ මං පරිභවිස්සන්ති, අථ ජානන්තො විය යං කිඤ්චි කථෙස්සාමි, අයං මෙ භික්ඛු වෙය්‍යාකරණෙන අනාරද්ධචිත්තො වාදං ආරොපෙස්සති. ''අහමස්මි භික්ඛු බ්‍රහ්මා''තිආදීනි පන මෙ භණන්තස්ස න කොචි වචනං සද්දහිස්සති. යංනූනාහං වික්ඛෙපං කත්වා ඉමං භික්ඛුං සත්ථුසන්තිකංයෙව පෙසෙය්‍යන්ති චින්තෙත්වා ''අහමස්මි භික්ඛු බ්‍රහ්මා''තිආදිමාහ.

495-496. **එකමන්තං අපනෙත්වාති** කස්මා එවමකාසි? කුහකත්තා. **බහිද්ධා පරියෙට්ඨින්ති** තෙලත්ථිකො වාලිකං නිප්පීළියමානො විය යාව බ්‍රහ්මලොකා බහිද්ධා පරියෙසනං ආපජ්ජති.

497. **සකුණන්ති** කාකං වා කුලලං වා. **න ඛො එසො, භික්ඛු, පඤ්හො එවං පුච්ඡිතබ්බොති** ඉදං භගවා යස්මා පදෙසෙනෙස පඤ්හො පුච්ඡිතබ්බො, අයඤ්ච ඛො භික්ඛු අනුපාදින්නකෙපි ගහෙත්වා නිප්පදෙසතො පුච්ඡති, තස්මා පටිසෙධෙති. ආචිණ්ණං කිරෙතං බුද්ධානං, පුච්ඡාමූළ්හස්ස ජනස්ස පුච්ඡාය දොසං දස්සෙත්වා පුච්ඡං සික්ඛාපෙත්වා පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං. කස්මා? පුච්ඡිතුං අජානිත්වා පරිපුච්ඡන්තො දුවිඤ්ඤාපයො හොති. පඤ්හං සික්ඛාපෙන්තො පන ''කත්ථ ආපො චා''තිආදිමාහ.

498. තත්ථ **න ගාධතීති** න පතිට්ඨාති, ඉමෙ චත්තාරො මහාභූතා කිං ආගම්ම අප්පතිට්ඨා භවන්තීති අත්ථො. උපාදින්නංයෙව සන්ධාය පුච්ඡති. **දීඝඤ්ච රස්සඤ්චාති** සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්තං. **අණුං ථූලන්ති** ඛුද්දකං වා මහන්තං වා, ඉමිනාපි උපාදාරූපෙ වණ්ණමත්තමෙව කථිතං. **සුභාසුභන්ති** සුභඤ්ච අසුභඤ්ච උපාදාරූපමෙව කථිතං. කිං පන උපාදාරූපං සුභන්ති අසුභන්ති අත්ථි? නත්ථි. ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං පනෙව කථිතං. **නාමඤ්ච රූපඤ්චාති** නාමඤ්ච දීඝාදිභෙදං රූපඤ්ච. **උපරුජ්ඣතීති** නිරුජ්ඣති, කිං ආගම්ම අසෙසමෙතං නප්පවත්තතීති.

එවං පුච්ඡිතබ්බං සියාති පුච්ඡං දස්සෙත්වා ඉදානි විස්සජ්ජනං දස්සෙන්තො තත්‍ර වෙය්‍යාකරණං භවතීති වත්වා – ‘‘විඤ්ඤාණ’’න්තිආදිමාහ.

499. තත්ථ විඤ්ඤාතබ්බන්ති **විඤ්ඤාණං** නිබ්බානස්සෙතං නාමං, තදෙතං නිදස්සනාභාවතො **අනිදස්සනං.** උප්පාදන්තො වා වයන්තො වා ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තන්තො වා එතස්ස නත්ථීති **අනන්තං. පභ**න්ති පනෙතං කිර තිත්ථස්ස නාමං, තඤ්හි පපන්ති එත්ථාති පපං, පකාරස්ස පන භකාරො කතො. සබ්බතො පභමස්සාති **සබ්බතොපභං.** නිබ්බානස්ස කිර යථා මහාසමුද්දස්ස යතො යතො ඔතරිතුකාමා හොන්ති, තං තදෙව තිත්ථං, අතිත්ථං නාම නත්ථි. එවමෙව අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු යෙන යෙන මුඛෙන නිබ්බානං ඔතරිතුකාමා හොන්ති, තං තදෙව තිත්ථං, නිබ්බානස්ස අතිත්ථං නාම නත්ථි. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බතොපභ’’න්ති. **එත්ථ ආපො චා**ති එත්ථ නිබ්බානෙ ඉදං නිබ්බානං ආගම්ම සබ්බමෙතං ආපොතිආදිනා නයෙන වුත්තං උපාදින්නක ධම්මජාතං නිරුජ්ඣති, අප්පවත්තං හොතීති.

ඉදානිස්ස නිරුජ්ඣනූපායං දස්සෙන්තො ‘‘විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී’’ති ආහ. තත්ථ **විඤ්ඤාණ**න්ති චරිමකවිඤ්ඤාණම්පි අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණම්පි , චරිමකවිඤ්ඤාණස්සාපි හි නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති. විජ්ඣාතදීපසිඛා විය අපණ්ණත්තිකභාවං යාති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාපි අනුප්පාදනිරොධෙන අනුප්පාදවසෙන උපරුජ්ඣති. යථාහ ‘‘සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන ඨපෙත්වා සත්තභවෙ අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්තී’’ති සබ්බං චූළනිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා

501. **එවං මෙ සුතං…පෙ…. කොසලෙසූති** ලොහිච්චසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. **සාලවතිකාති** තස්ස ගාමස්ස නාමං, සො කිර වතියා විය සමන්තතො සාලපන්තියා පරික්ඛිත්තො. තස්මා සාලවතිකාති වුච්චති. **ලොහිච්චොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං.

502-503. **පාපකන්ති** පරානුකම්පා විරහිතත්තා ලාමකං, න පන උච්ඡෙදසස්සතානං අඤ්ඤතරං. **උප්පන්නං හොතීති** ජාතං හොති, න කෙවලඤ්ච චිත්තෙ ජාතමත්තමෙව. සො කිර තස්ස වසෙන පරිසමජ්ඣෙපි එවං භාසතියෙව. **කිඤ්හි පරො පරස්සාති** පරො යො අනුසාසීයති, සො තස්ස අනුසාසකස්ස කිං කරිස්සති. අත්තනා පටිලද්ධං කුසලං ධම්මං අත්තනාව සක්කත්වා ගරුං කත්වා විහාතබ්බන්ති වදති.

504-407. **රොසිකං න්හාපිතං ආමන්තෙසීති** රොසිකාති එවං ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමං න්හාපිතං ආමන්තෙසි. සො කිර භගවතො ආගමනං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘විහාරං ගන්ත්වා දිට්ඨං නාමං භාරො, ගෙහං පන ආණාපෙත්වා පස්සිස්සාමි චෙව යථාසත්ති ච ආගන්තුකභික්ඛං දස්සාමී’’ති, තස්මා එවං න්හාපිතං ආමන්තෙසි.

508. **පිට්ඨිතො පිට්ඨිතොති** කථාඵාසුකත්ථං පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධො හොති. **විවෙචෙතූති** විමොචෙතු, තං දිට්ඨිගතං විනොදෙතූති වදති. අයං කිර උපාසකො ලොහිච්චස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පියසහායකො. තස්මා තස්ස අත්ථකාමතාය එවමාහ. **අප්පෙව නාම සියාති** එත්ථ පඨමවචනෙන භගවා ගජ්ජති, දුතියවචනෙන අනුගජ්ජති. අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායො – රොසිකෙ එතදත්ථමෙව මයා චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි. කප්පසතසහස්සඤ්ච විවිධානි දුක්කරානි කරොන්තෙන පාරමියො පූරිතා , එතදත්ථමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධං, න මෙ ලොහිච්චස්ස දිට්ඨිගතං භින්දිතුං භාරොති, ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො පඨමවචනෙන භගවා ගජ්ජති. කෙවලං රොසිකෙ ලොහිච්චස්ස මම සන්තිකෙ ආගමනං වා නිසජ්ජා වා අල්ලාපසල්ලාපො වා හොතු, සචෙපි ලොහිච්චසදිසානං සතසහස්සස්ස කඞ්ඛා හොති, පටිබලො අහං විනොදෙතුං ලොහිච්චස්ස පන එකස්ස දිට්ඨිවිනොදනෙ මය්හං කො භාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො දුතියවචනෙන භගවා අනුගජ්ජතීති වෙදිතබ්බො.

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණානුයොගවණ්ණනා

509. **සමුදයසඤ්ජාතීති** සමුදයස්ස සඤ්ජාති භොගුප්පාදො, තතො උට්ඨිතං ධනධඤ්ඤන්ති අත්ථො. **යෙ තං උපජීවන්තීති** යෙ ඤාතිපරිජනදාසකම්මකරාදයො ජනා තං නිස්සාය ජීවන්ති. **අන්තරායකරොති** ලාභන්තරායකරො. **හිතානුකම්පීති** එත්ථ හිතන්ති වුඩ්ඪි. **අනුකම්පතීති** අනුකම්පී, ඉච්ඡතීති අත්ථො, වුඩ්ඪිං ඉච්ඡති වා නො වාති වුත්තං හොති. **නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වාති** සචෙ සා මිච්ඡාදිට්ඨි සම්පජ්ජති, නියතා හොති, එකංසෙන නිරයෙ නිබ්බත්තති, නො චෙ, තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තතීති අත්ථො.

510-512. ඉදානි යස්මා යථා අත්තනො ලාභන්තරායෙන සත්තා සංවිජ්ජන්ති න තථා පරෙසං, තස්මා සුට්ඨුතරං බ්‍රාහ්මණං පවෙචෙතුකාමො ‘‘තං කිං මඤ්ඤසී’’ති දුතියං උපපත්තිමාහ. **යෙ චිමෙති** යෙ ච ඉමෙ තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අරියභූමිං ඔක්කමිතුං අසක්කොන්තා කුලපුත්තා **දිබ්බා ගබ්භාති** උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, දිබ්බෙ ගබ්භෙති අත්ථො. දිබ්බා, ගබ්භාති ච ඡන්නං දෙවලොකානමෙතං අධිවචනං. **පරිපාචෙන්තීති** දෙවලොකගාමිනිං පටිපදං පූරයමානා දානං, දදමානා, සීලං රක්ඛමානා, ගන්ධමාලාදීහි, පූජං කුරුමානා භාවනං භාවයමානා පාචෙන්ති විපාචෙන්ති පරිපාචෙන්ති පරිණාමං ගමෙන්ති. **දිබ්බානං භවානං අභිනිබ්බත්තියාති** දිබ්බභවා නාම දෙවානං විමානානි , තෙසං නිබ්බත්තනත්ථායාති අත්ථො. අථ වා **දිබ්බා ගබ්භාති** දානාදයො පුඤ්ඤවිසෙසා. **දිබ්බා භවාති** දෙවලොකෙ විපාකක්ඛන්ධා, තෙසං නිබ්බත්තනත්ථාය තානි පුඤ්ඤානි කරොන්තීති අත්ථො. **තෙසං අන්තරායකරොති** තෙසං මග්ගසම්පත්තිඵලසම්පත්තිදිබ්බභවවිසෙසානං අන්තරායකරො. ඉති භගවා එත්තාවතා අනියමිතෙනෙව ඔපම්මවිධිනා යාව භවග්ගා උග්ගතං බ්‍රාහ්මණස්ස මානං භින්දිත්වා ඉදානි චොදනාරහෙ තයො සත්ථාරෙ දස්සෙතුං ‘‘තයො ඛො මෙ, ලොහිච්චා’’තිආදිමාහ.

තයො චොදනාරහවණ්ණනා

513. තත්ථ **සා චොදනාති** තයො සත්ථාරෙ චොදෙන්තස්ස චොදනා. **න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙන්තීති** අඤ්ඤාය ආජානනත්ථාය චිත්තං න උපට්ඨපෙන්ති. **වොක්කම්මාති** නිරන්තරං තස්ස සාසනං අකත්වා තතො උක්කමිත්වා වත්තන්තීති අත්ථො. **ඔසක්කන්තියා වා උස්සක්කෙය්‍යාති** පටික්කමන්තියා උපගච්ඡෙය්‍ය, අනිච්ඡන්තියා ඉච්ඡෙය්‍ය, එකාය සම්පයොගං අනිච්ඡන්තියා එකො ඉච්ඡෙය්‍යාති වුත්තං හොති. **පරම්මුඛිං වා ආලිඞ්ගෙය්‍යාති** දට්ඨුම්පි අනිච්ඡමානං පරම්මුඛිං ඨිතං පච්ඡතො ගන්ත්වා ආලිඞ්ගෙය්‍ය. **එවංසම්පදමිදන්ති** ඉමස්සාපි සත්ථුනො ‘‘මම ඉමෙ සාවකා’’ති සාසනා වොක්කම්ම වත්තමානෙපි තෙ ලොභෙන අනුසාසතො ඉමං ලොභධම්මං එවංසම්පදමෙව

ඊදිසමෙව වදාමි. ඉති සො එවරූපො තව ලොභධම්මො යෙන ත්වං ඔසක්කන්තියා උස්සක්කන්තො විය පරම්මුඛිං ආලිඞ්ගන්තො විය අහොසීතිපි තං චොදනං අරහති. **කිඤ්හි පරො පරස්ස කරිස්සතීති** යෙන ධම්මෙන පරෙ අනුසාසි, අත්තානමෙව තාව තත්ථ සම්පාදෙහි, උජුං කරොහි. කිඤ්හි පරො පරස්ස කරිස්සතීති චොදනං අරහති.

514. **නිද්දායිතබ්බන්ති** සස්සරූපකානි තිණානි උප්පාටෙත්වා පරිසුද්ධං කාතබ්බං.

515. තතියචොදනාය **කිඤ්හි පරො පරස්සාති** අනුසාසනං අසම්පටිච්ඡනකාලතො පට්ඨාය පරො අනුසාසිතබ්බො, පරස්ස අනුසාසකස්ස කිං කරිස්සතීති නනු තත්ථ අප්පොස්සුක්කතං ආපජ්ජිත්වා අත්තනා පටිවිද්ධධම්මං අත්තනාව මානෙත්වා පූජෙත්වා විහාතබ්බන්ති එවං චොදනං අරහතීති අත්ථො.

න චොදනාරහසත්ථුවණ්ණනා

516. **න චොදනාරහොති** අයඤ්හි යස්මා පඨමමෙව අත්තානං පතිරූපෙ පතිට්ඨාපෙත්වා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති. සාවකා චස්ස අස්සවා හුත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්ති, තාය ච පටිපත්තියා මහන්තං විසෙසමධිගච්ඡන්ති. තස්මා න චොදනාරහොති.

517. **නරකපපාතං පපතන්තොති** මයා ගහිතාය දිට්ඨියා අහං නරකපපාතං පපතන්තො. **උද්ධරිත්වා ථලෙ පතිට්ඨාපිතොති** තං දිට්ඨිං භින්දිත්වා ධම්මදෙසනාහත්ථෙන අපායපතනතො උද්ධරිත්වා සග්ගමග්ගථලෙ ඨපිතොම්හීති වදති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා

518. එවං මෙ සුතං…පෙ…. **කොසලෙසූති** තෙවිජ්ජසුත්තං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා. **මනසාකටන්ති** තස්ස ගාමස්ස නාමං. **උත්තරෙන මනසාකටස්සාති** මනසාකටතො අවිදූරෙ උත්තරපස්සෙ. **අම්බවනෙති** තරුණඅම්බරුක්ඛසණ්ඩෙ, රමණීයො කිර සො භූමිභාගො, හෙට්ඨා රජතපට්ටසදිසා වාලිකා විප්පකිණ්ණා, උපරි මණිවිතානං විය ඝනසාඛාපත්තං අම්බවනං. තස්මිං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකෙ පවිවෙකසුඛෙ අම්බවනෙ විහරතීති අත්ථො.

519. **අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතාති** කුලචාරිත්තාදිසම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාතා. **චඞ්කීති**ආදීනි තෙසං නාමානි. තත්ථ **චඞ්කී** ඔපාසාදවාසිකො. **තාරුක්ඛො** ඉච්ඡානඞ්ගලවාසිකො. **පොක්ඛරසාතී** උක්කට්ඨවාසිකො. **ජාණුසොණී** සාවත්ථිවාසිකො. **තොදෙය්‍යො** තුදිගාමවාසිකො. **අඤ්ඤෙ චාති** අඤ්ඤෙ ච බහුජනා. අත්තනො අත්තනො නිවාසට්ඨානෙහි ආගන්ත්වා මන්තසජ්ඣායකරණත්ථං තත්ථ පටිවසන්ති. මනසාකටස්ස කිර රමණීයතාය තෙ බ්‍රාහ්මණා තත්ථ නදීතීරෙ ගෙහානි කාරෙත්වා පරික්ඛිපාපෙත්වා අඤ්ඤෙසං බහූනං පවෙසනං නිවාරෙත්වා අන්තරන්තරා තත්ථ ගන්ත්වා වසන්ති.

520-521. **වාසෙට්ඨභාරද්වාජානන්ති වාසෙට්ඨස්ස** ච පොක්ඛරසාතිනො අන්තෙවාසිකස්ස, **භාරද්වාජස්ස** ච තාරුක්ඛන්තෙවාසිකස්ස. එතෙ කිර ද්වෙ ජාතිසම්පන්නා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ අහෙසුං. **ජඞ්ඝවිහාරන්ති** අතිචිරනිසජ්ජපච්චයා කිලමථවිනොදනත්ථාය ජඞ්ඝචාරං. තෙ කිර දිවසං සජ්ඣායං කත්වා සායන්හෙ වුට්ඨාය න්හානීයසම්භාරගන්ධමාලතෙලධොතවත්ථානි ගාහාපෙත්වා අත්තනො පරිජනපරිවුතා න්හායිතුකාමා නදීතීරං ගන්ත්වා රජතපට්ටවණ්ණෙ වාලිකාසණ්ඩෙ අපරාපරං චඞ්කමිංසු. එකං චඞ්කමන්තං ඉතරො අනුචඞ්කමි, පුන ඉතරං ඉතරොති. තෙන වුත්තං ‘‘අනුචඞ්කමන්තානං අනුවිචරන්තාන’’න්ති. **මග්ගාමග්ගෙති** මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච. කතමං නු ඛො පටිපදං පූරෙත්වා කතමෙන මග්ගෙන සක්කා සුඛං බ්‍රහ්මලොකං ගන්තුන්ති එවං මග්ගාමග්ගං ආරබ්භ කථං සමුට්ඨාපෙසුන්ති අත්ථො. **අඤ්ජසායනොති** උජුමග්ගස්සෙතං වෙවචනං, අඤ්ජසා වා උජුකමෙව එතෙන ආයන්ති ආගච්ඡන්තීති අඤ්ජසායනො **නිය්‍යානිකො නිය්‍යාතීති** නිය්‍යායන්තො නිය්‍යාති, ගච්ඡන්තො ගච්ඡතීති අත්ථො.

තක්කරස්ස බ්‍රහ්මසහබ්‍යතායාති යො තං මග්ගං කරොති පටිපජ්ජති, තස්ස බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං සහභාවාය, එකට්ඨානෙ පාතුභාවාය ගච්ඡතීති අත්ථො. **ය්වායන්ති** යො අයං. **අක්ඛාතොති** කථිතො දීපිතො. **බ්‍රාහ්මණෙන පොක්ඛරසාතිනාති** අත්තනො ආචරියං අපදිසති. ඉති වාසෙට්ඨො සකමෙව ආචරියවාදං ථොමෙත්වා පග්ගණ්හිත්වා විචරති. භාරද්වාජොපි සකමෙවාති. තෙන වුත්තං **‘‘නෙව ඛො අසක්ඛි වාසෙට්ඨො’’**තිආදි.

තතො වාසෙට්ඨො ‘‘උභින්නම්පි අම්හාකං කථා අනිය්‍යානිකාව, ඉමස්මිඤ්ච ලොකෙ මග්ගකුසලො නාම භොතා ගොතමෙන සදිසො නත්ථි, භවඤ්ච ගොතමො අවිදූරෙ වසති, සො නො තුලං ගහෙත්වා නිසින්නවාණිජො විය කඞ්ඛං ඡින්දිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා තමත්ථං භාරද්වාජස්ස ආරොචෙත්වා උභොපි ගන්ත්වා අත්තනො කථං භගවතො ආරොචෙසුං. තෙන වුත්තං ‘‘අථ ඛො වාසෙට්ඨො…පෙ…. ය්වායං අක්ඛාතො බ්‍රාහ්මණෙන තාරුක්ඛෙනා’’ති.

522. **එත්ථ භො ගොතමාති** එතස්මිං මග්ගාමග්ගෙ. **විග්ගහො විවාදොති**ආදීසු පුබ්බුප්පත්තිකො විග්ගහො. අපරභාගෙ විවාදො. දුවිධොපි එසො නානාආචරියානං වාදතො නානාවාදො.

523. **අථ කිස්මිං පන වොති** ත්වම්පි අයමෙව මග්ගොති අත්තනො ආචරියවාදමෙව පග්ගය්හ තිට්ඨසි, භාරද්වාජොපි අත්තනො ආචරියවාදමෙව, එකස්සාපි එකස්මිං සංසයො නත්ථි. එවං සති කිස්මිං වො විග්ගහොති පුච්ඡති.

524. **මග්ගාමග්ගෙ , භො ගොතමාති** මග්ගෙ භො ගොතම අමග්ගෙ ච, උජුමග්ගෙ ච අනුජුමග්ගෙ චාති අත්ථො. එස කිර එකබ්‍රාහ්මණස්සාපි මග්ගං ‘‘න මග්ගො’’ති න වදති. යථා පන අත්තනො ආචරියස්ස මග්ගො උජුමග්ගො, න එවං අඤ්ඤෙසං අනුජානාති, තස්මා තමෙවත්ථං දීපෙන්තො ‘‘කිඤ්චාපි භො ගොතමා’’තිආදිමාහ.

සබ්බානි තානීති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වදති, සබ්බෙ තෙති වුත්තං හොති. **බහූනීති** අට්ඨ වා දස වා. **නානාමග්ගානීති** මහන්තාමහන්තජඞ්ඝමග්ගසකටමග්ගාදිවසෙන නානාවිධානි සාමන්තා ගාමනදීතළාකඛෙත්තාදීහි ආගන්ත්වා ගාමං පවිසනමග්ගානි.

525-526. **‘‘නිය්‍යන්තීති** වාසෙට්ඨ වදෙසී’’ති භගවා තික්ඛත්තුං වචීභෙදං කත්වා පටිඤ්ඤං කාරාපෙසි. කස්මා? තිත්ථියා හි පටිජානිත්වා පච්ඡා නිග්ගය්හමානා අවජානන්ති. සො තථා කාතුං න සක්ඛිස්සතීති.

527-529. **තෙව තෙවිජ්ජාති** තෙ තෙවිජ්ජා. වකාරො ආගමසන්ධිමත්තං. **අන්ධවෙණීති** අන්ධපවෙණී, එකෙන චක්ඛුමතා ගහිතයට්ඨියා කොටිං එකො අන්ධො ගණ්හති, තං අන්ධං අඤ්ඤො තං අඤ්ඤොති එවං පණ්ණාසසට්ඨී අන්ධා පටිපාටියා ඝට්ටිතා අන්ධවෙණීති වුච්චති. **පරම්පරසංසත්තාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං ලග්ගා, යට්ඨිගාහකෙනපි චක්ඛුමතා

විරහිතාති අත්ථො. එකො කිර ධුත්තො අන්ධගණං දිස්වා ‘‘අසුකස්මිං නාම ගාමෙ බජ්ජභොජ්ජං සුලභ’’න්ති උස්සාහෙත්වා ‘‘තෙන හි තත්ථ නො සාමි නෙහි, ඉදං නාම තෙ දෙමා’’ති වුත්තෙ, ලඤ්ජං ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ මග්ගා ඔක්කම්ම මහන්තං ගච්ඡං අනුපරිගන්ත්වා පුරිමස්ස හත්ථෙන පච්ඡිමස්ස කච්ඡං ගණ්හාපෙත්වා ‘‘කිඤ්චි කම්මං අත්ථි, ගච්ඡථ තාව තුම්හෙ’’ති වත්වා පලායි, තෙ දිවසම්පි ගන්ත්වා මග්ගං අවින්දමානා ‘‘කුහිං නො චක්ඛුමා, කුහිං මග්ගො’’ති පරිදෙවිත්වා මග්ගං අවින්දමානා තත්ථෙව මරිංසු. තෙ සන්ධාය වුත්තං ‘‘පරම්පරසංසත්තා’’ති. **පුරිමොපීති** පුරිමෙසු දසසු බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි. **මජ්ඣිමොපීති** මජ්ඣිමෙසු ආචරියපාචරියෙසු එකොපි. **පච්ඡිමොපීති** ඉදානි තෙවිජ්ජෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු එකොපි. **හස්සකඤ්ඤෙවාති** හසිතබ්බමෙව. **නාමකඤ්ඤෙවාති** ලාමකංයෙව. තදෙතං අත්ථාභාවෙන **රිත්තකං,** රිත්තකත්තායෙව **තුච්ඡකං.** ඉදානි බ්‍රහ්මලොකො තාව තිට්ඨතු, යො තෙවිජ්ජෙහි න දිට්ඨපුබ්බොව. යෙපි චන්දිමසූරියෙ තෙවිජ්ජා පස්සන්ති, තෙසම්පි සහබ්‍යතාය මග්ගං දෙසෙතුං නප්පහොන්තීති දස්සනත්ථං ‘‘තං කිං මඤ්ඤසී’’තිආදිමාහ.

530. තත්ථ **යතො චන්දිමසූරියා උග්ගච්ඡන්තීති** යස්මිං කාලෙ උග්ගච්ඡන්ති. **යත්ථ ච ඔග්ගච්ඡන්තීති** යස්මිං කාලෙ අත්ථමෙන්ති, උග්ගමනකාලෙ ච අත්ථඞ්ගමනකාලෙ ච පස්සන්තීති අත්ථො. **ආයාචන්තීති** ‘‘උදෙහි භවං චන්ද, උදෙහි භවං සූරියා’’ති එවං ආයාචන්ති. **ථොමයන්තීති** ‘‘සොම්මො චන්දො, පරිමණ්ඩලො චන්දො, සප්පභො චන්දො’’තිආදීනි වදන්තා පසංසන්ති. **පඤ්ජලිකාති** පග්ගහිතඅඤ්ජලිකා. **නමස්සමානාති** ‘‘නමො නමො’’ති වදමානා.

531-532. **යං පස්සන්තීති** එත්ථ **යන්ති** නිපාතමත්තං. **කිං පන න කිරාති** එත්ථ ඉධ පන කිං වත්තබ්බං. යත්ථ කිර තෙවිජ්ජෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි න බ්‍රහ්මා සක්ඛිදිට්ඨොති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

අචිරවතීනදීඋපමාකථා

542. **සමතිත්තිකාති** සමභරිතා. **කාකපෙය්‍යාති** යත්ථ කත්ථචි තීරෙ ඨිතෙන කාකෙන සක්කා පාතුන්ති කාකපෙය්‍යා. **පාරං තරිතුකාමොති** නදිං අතික්කමිත්වා පරතීරං ගන්තුකාමො. **අව්හෙය්‍යාති** පක්කොසෙය්‍ය. **එහි පාරාපාරන්ති** අම්භො පාර අපාරං එහි, අථ මං සහසාව ගහෙත්වා ගමිස්සසි, අත්ථි මෙ අච්චායිකකම්මන්ති අත්ථො.

544. **යෙ ධම්මා බ්‍රාහ්මණකාරකාති** එත්ථ පඤ්චසීලදසකුසලකම්මපථභෙදා ධම්මා බ්‍රාහ්මණකාරකාති වෙදිතබ්බා , තබ්බිපරීතා අබ්‍රාහ්මණකාරකා. **ඉන්දමව්හායාමාති** ඉන්දං අව්හායාම පක්කොසාම. එවං බ්‍රාහ්මණානං අව්හායනස්ස නිරත්ථකතං දස්සෙත්වා පුනපි භගවා අණ්ණවකුච්ඡියං සූරියො විය ජලමානො පඤ්චසතභික්ඛුපරිවුතො අචිරවතියා තීරෙ නිසින්නො අපරම්පි නදීඋපමංයෙව ආහරන්තො ‘‘සෙය්‍යථාපී’’තිආදිමාහ.

546. **කාමගුණාති** කාමයිතබ්බට්ඨෙන කාමා, බන්ධනට්ඨෙන ගුණා. ‘‘අනුජානාමි භික්ඛවෙ, අහතානං වත්ථානං දිගුණං සඞ්ඝාටි’’න්ති (මහාව. 348) එත්ථ හි පටලට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘අච්චෙන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො, වයොගුණා අනුපුබ්බං ජහන්තී’’ති එත්ථ රාසට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා’’ති (ම. නි. 3.379) එත්ථ ආනිසංසට්ඨො ගුණට්ඨො. ‘‘අන්තං අන්තගුණං (ඛු. පා. 3.1) කයිරා මාලාගුණෙ බහූ’’ති (ධ. ප. 53) ච එත්ථ බන්ධනට්ඨො ගුණට්ඨො. ඉධාපි එසෙව අධිප්පෙතො. තෙන වුත්තං ‘‘බන්ධනට්ඨෙන ගුණා’’ති. **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා. එතෙනුපායෙන සොතවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉට්ඨාති** පරියිට්ඨා වා හොන්තු, මා වා, ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. **කන්තාති** කාමනීයා. **මනාපාති** මනවඩ්ඪනකා. **පියරූපාති** පියජාතිකා. **කාමූපසඤ්හිතාති** ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසඤ්හිතා. **රජනීයාති** රඤ්ජනීයා, රාගුප්පත්තිකාරණභූතාති අත්ථො.

ගධිතාති ගෙධෙන අභිභූතා හුත්වා. **මුච්ඡිතාති** මුච්ඡාකාරප්පත්තාය අධිමත්තතාය තණ්හාය අභිභූතා. **අජ්ඣොපන්නාති** අධිඔපන්නා ඔගාළ්හා ‘‘ඉදං සාර’’න්ති පරිනිට්ඨානප්පත්තා හුත්වා. **අනාදීනවදස්සාවිනොති** ආදීනවං අපස්සන්තා. **අනිස්සරණපඤ්ඤාති** ඉදමෙත්ථ නිස්සරණන්ති, එවං පරිජානනපඤ්ඤාවිරහිතා, පච්චවෙක්ඛණපරිභොගවිරහිතාති අත්ථො.

548. **ආවරණාතිආදීසු** ආවරන්තීති **ආවරණා.** නිවාරෙන්තීති **නීවරණා.** ඔනන්ධන්තීති **ඔනාහනා.** පරියොනන්ධන්තීති **පරියොනාහනා.** කාමච්ඡන්දාදීනං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගතො ගහෙතබ්බා.

549-550. ආවුතා නිවුතා ඔනද්ධා පරියොනද්ධාති පදානි ආවරණාදීනං වසෙන වුත්තානි. **සපරිග්ගහොති** ඉත්ථිපරිග්ගහෙන සපරිග්ගහොති පුච්ඡති. **අපරිග්ගහො භො ගොතමාතිආදීසුපි** කාමච්ඡන්දස්ස අභාවතො ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහො. බ්‍යාපාදස්ස අභාවතො කෙනචි සද්ධිං වෙරචිත්තෙන අවෙරො. ථිනමිද්ධස්ස අභාවතො චිත්තගෙලඤ්ඤසඞ්ඛාතෙන බ්‍යාපජ්ජෙන අබ්‍යාපජ්ජො. උද්ධච්චකුක්කුච්චාභාවතො උද්ධච්චකුක්කුච්චාදීහි සංකිලෙසෙහි අසංකිලිට්ඨචිත්තො සුපරිසුද්ධමානසො. විචිකිච්ඡාය අභාවතො චිත්තං වසෙ වත්තෙති. යථා ච බ්‍රාහ්මණා චිත්තගතිකා හොන්තීති, චිත්තස්ස වසෙන වත්තන්ති, න තාදිසොති වසවත්තී.

552. **ඉධ ඛො පනාති** ඉධ බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙ. **ආසීදිත්වාති** අමග්ගමෙව ‘‘මග්ගො’’ති උපගන්ත්වා. **සංසීදන්තීති** ‘‘සමතල’’න්ති සඤ්ඤාය පඞ්කං ඔතිණ්ණා විය අනුප්පවිසන්ති. **සංසීදිත්වා විසාරං පාපුණන්තීති** එවං පඞ්කෙ විය සංසීදිත්වා විසාරං අඞ්ගමඞ්ගසංභඤ්ජනං පාපුණන්ති. **සුක්ඛතරං මඤ්ඤෙ තරන්තීති** මරීචිකාය වඤ්චෙත්වා ‘‘කාකපෙය්‍යා නදී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘තරිස්සාමා’’ති හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච වායමමානා සුක්ඛතරණං මඤ්ඤෙ තරන්ති. තස්මා යථා හත්ථපාදාදීනං සංභඤ්ජනං පරිභඤ්ජනං, එවං අපායෙසු සංභඤ්ජනං පරිභඤ්ජනං පාපුණන්ති. ඉධෙව ච සුඛං වා සාතං වා න ලභන්ති. **තස්මා ඉදං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානන්ති** තස්මා ඉදං බ්‍රහ්මසහබ්‍යතාය මග්ගදීපකං තෙවිජ්ජකං පාවචනං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං. **තෙවිජ්ජාඉරිණන්ති** තෙවිජ්ජාඅරඤ්ඤං **ඉරිණන්ති** හි අගාමකං මහාඅරඤ්ඤං වුච්චති. **තෙවිජ්ජාවිවනන්ති** පුප්ඵඵලෙහි අපරිභොගරුක්ඛෙහි සඤ්ඡන්නං නිරුදකං අරඤ්ඤං . යත්ථ මග්ගතො උක්කමිත්වා පරිවත්තිතුම්පි න සක්කා හොන්ති, තං සන්ධායාහ ‘‘තෙවිජ්ජාවිවනන්තිපි වුච්චතී’’ති. **තෙවිජ්ජාබ්‍යසනන්ති** තෙවිජ්ජානං පඤ්චවිධබ්‍යසනසදිසමෙතං. යථා හි ඤාතිරොගභොග දිට්ඨි සීලබ්‍යසනප්පත්තස්ස සුඛං නාම නත්ථි, එවං තෙවිජ්ජානං තෙවිජ්ජකං පාවචනං ආගම්ම සුඛං නාම නත්ථීති දස්සෙති.

554. **ජාතසංවඩ්ඪොති** ජාතො ච වඩ්ඪිතො ච, යො හි කෙවලං තත්ථ ජාතොව හොති, අඤ්ඤත්ථ වඩ්ඪිතො, තස්ස සමන්තා ගාමමග්ගා න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති, තස්මා ජාතසංවඩ්ඪොති ආහ. ජාතසංවඩ්ඪොපි යො චිරනික්ඛන්තො, තස්ස න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති. තස්මා ‘‘තාවදෙව අවසට’’න්ති ආහ, තඞ්ඛණමෙව නික්ඛන්තන්ති අත්ථො. **දන්ධායිතත්තන්ති** අයං නු ඛො මග්ගො, අයං න නුඛොති කඞ්ඛාවසෙන චිරායිතත්තං. **විත්ථායිතත්තන්ති** යථා සුඛුමං අත්ථජාතං සහසා පුච්ඡිතස්ස කස්සචි සරීරං ථද්ධභාවං ගණ්හාති, එවං ථද්ධභාවග්ගහණං. **න ත්වෙවාති** ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස අප්පටිහතභාවං දස්සෙති. තස්ස හි පුරිසස්ස මාරාවට්ටනාදිවසෙන සියා ඤාණස්ස පටිඝාතො. තෙන සො දන්ධායෙය්‍ය වා විත්ථායෙය්‍ය වා. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පන අප්පටිහතං, න සක්කා තස්ස කෙනචි අන්තරායො කාතුන්ති දීපෙති.

555. **උල්ලුම්පතු භවං ගොතමොති** උද්ධරතු භවං ගොතමො. **බ්‍රාහ්මණිං පජන්ති** බ්‍රාහ්මණදාරකං, භවං ගොතමො මම බ්‍රාහ්මණපුත්තං අපායමග්ගතො උද්ධරිත්වා බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙ පතිට්ඨපෙතූති අත්ථො. අථස්ස භගවා බුද්ධුප්පාදං දස්සෙත්වා සද්ධිං පුබ්බභාගපටිපදාය මෙත්තාවිහාරාදිබ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගං දෙසෙතුකාමො ‘‘තෙන හි වාසෙට්ඨා’’තිආදිමාහ. තත්ථ ‘‘ඉධ තථාගතො’’තිආදි සාමඤ්ඤඵලෙ විත්ථාරිතං. මෙත්තාසහගතෙනාතිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ බ්‍රහ්මවිහාරකම්මට්ඨානකථායං වුත්තං. **සෙය්‍යථාපි වාසෙට්ඨ බලවා සඞ්ඛධමොතිආදි** පන ඉධ අපුබ්බං. තත්ථ **බලවාති** බලසම්පන්නො. **සඞ්ඛධමොති** සඞ්ඛධමකො. **අප්පකසිරෙනාති** අකිච්ඡෙන අදුක්ඛෙන. දුබ්බලො හි සඞ්ඛධමො සඞ්ඛං ධමන්තොපි න සක්කොති චතස්සො දිසා සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං, නාස්ස සඞ්ඛසද්දො සබ්බතො ඵරති. බලවතො පන විප්ඵාරිකො හොති, තස්මා ‘‘බලවා’’තිආදිමාහ. **මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියාති** එත්ථ මෙත්තාති වුත්තෙ උපචාරොපි අප්පනාපි වට්ටති, ‘‘චෙත්තොවිමුත්තී’’ති වුත්තෙ පන අප්පනාව වට්ටති. **යං පමාණකතං කම්මන්ති** පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුච්චති. අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං. තඤ්හි පමාණං අතික්කමිත්වා ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙත්වා කතත්තා අප්පමාණකතන්ති වුච්චති. **න තං තත්‍රාවසිස්සති න තං තත්‍රාවතිට්ඨතීති** තං කාමාවචරකම්මං තස්මිං රූපාවචරාරූපාවචරකම්මෙ න ඔහීයති, න තිට්ඨති. කිං වුත්තං හොති – තං කාමාවචරකම්මං තස්ස රූපාරූපාවචරකම්මස්ස අන්තරා ලග්ගිතුං වා ඨාතුං වා රූපාරූපාවචරකම්මං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා පතිට්ඨාතුං න සක්කොති. අථ ඛො රූපාවචරාරූපාවචරකම්මමෙව කාමාවචරං මහොඝො විය පරිත්තං උදකං ඵරිත්වා පරියාදියිත්වා අත්තනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති. තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා සයමෙව බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙතීති. **එවංවිහාරීති** එවං මෙත්තාදිවිහාරී.

559. **එතෙ මයං භවන්තං ගොතමන්ති** ඉදං තෙසං දුතියං සරණගමනං. පඨමමෙව හෙතෙ මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ වාසෙට්ඨසුත්තං සුත්වා සරණං ගතා, ඉමං පන තෙවිජ්ජසුත්තං සුත්වා දුතියම්පි සරණං ගතා. කතිපාහච්චයෙන පබ්බජිත්වා අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ උපසම්පදඤ්චෙව අරහත්තඤ්ච අලත්ථුං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං

තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච තෙරසසුත්තපටිමණ්ඩිතස්ස සීලක්ඛන්ධවග්ගස්ස

අත්ථවණ්ණනාති.

සීලක්ඛන්ධවග්ගට්ඨකථා නිට්ඨිතා.